

pać' (będącego rozszerzeniem pie. pierwiastka *sper- 'kręcić, związać'). — Od tego *sprzężony, sprzężenie, sprzęgło; zaprzęg*. Zob. *sprzączka*.

sprzączka od XVIII w. 'rodzaj zapięcia', dial. *sprządzka / sprządzka*; daw. od 1500 r. *prączka / pręcza* 'sprzączka, klamerka', u Lindego *prączka / pręcza / pręcka*. Por. cz. *pręzka* 'ts.', r. *prjážka* 'ts.'. Od *sprząc, sprzęgnę* 'złączyć coś z czymś w pewną całość, zespolić', psł. *pręgti (zob. *sprząc*). Pierwotna polska postać *prączka (czy *pręcza), widocznie z przekształceniami grupy spółgłoskowej *żk > *szk > czk / ck.

sprzątać od XVII w. 'doprowadzać coś do porządku, robić porządk', 'zbierać z pola (zboże, siano)', pot. 'zabierać, porywać; zjadać z wielkim apetytem, pałaszować'; z przedr. *posprzątać, wysprzątać*; z innymi przedr. *uprzątać, wyprzątać, zaprzątać* 'pochłaniać czyjąś uwagę, być przedmiotem zainteresowania; zajmować kogoś czymś'; jednokr. *sprzątnąć* (też 'zabić, uśmiercić, zgładzić'), stp. XV w. 'zebrać z pola', *uprzątnąć, wyprzątnąć, zaprzątnąć*. Por. slc. *spratať* 'sprzątnąć, posprzątać; wepchnąć, wcisnąć', br. dial. *sprátac* 'sprzątnąć, posprzątać; ułożyć; ubrać; stracić, utracić', scs. *səprətati* 'stłumić coś, powstrzymać; tłumić, powstrzymywać', 'owinąć zwłoki (przygotowując do pogrzebu)', ch./s. dial. *sprətati* 'wysztzerić'. Czas. z przedr. s- < *sə- od psł. *prętati 'wsuwać, wkładać coś do czegoś, uprzątać' (por. r. *prjatăť, prjáciu* 'chować, ukrywać', br. dial. *prátac* 'sprzątać; porządkować; czyścić; doglądać; chować' *prjátac* 'wsuwać; nakładać, wdziwać', scs. *prətati* 'tłumić coś, przeszkadzać w czymś', ch./s. *prətati* 'posypywać popiołem; okładać chleb żarem, by się upiekł'). Podstawowy czas. *prętati bez pewnej etymologii. — Od tego rzecz. odczas. *sprzęt* od XVI w. 'przedmiot użytkowy (mebel, narzędzie, naczynie itp.)', 'zbieranie plodów rolnych', dial. *sprzęt*, zwykle *sprzęty* mn 'narzędzia gospodarskie, rolnicze'.

sprzeciw się od XV w. 'przeciwstawić się, zbuntować się, stawiać opór', stp. też 'mieć wrogie zamiary wobec kogoś'. Z przedr. s- (zob. z) od daw. *przeciwić się* 'sprzeciwiać

się', co od *przeciw* (zob.). — Od tego *sprzeciw* 'stawianie oporu, niezgadzanie się, protest'.

sprzedać od XIV w. 'odstąpić coś za pieniądze', 'zdradzić, wydać, oddać za korzyści materialne, zaprzedać', z przedr. *odsprzedać, rozsprzedać, wysprzedać*; wielokr. *sprzedawać*. Z przedr. s- (zob. z) od daw. (od XIV w.) *przedać* 'sprzedać', co z psł. *per-dati, *per-damb 'przekazać, sprzedać', z przedr. *per- (zob. prze-) od psł. *dati, *damb 'dać' (zob. dać). — Od tego *sprzedaż* (w *wyprzedaż* zachowana dawniejsza podstawa bez s-).

sprzyjać od XVI w. 'być usposobionym przyjaźnie, przychylnie, być życzliwym, przychylnym', 'tworzyć dobre warunki do czegoś, dopisywać, służyć'. Z przedr. s- (zob. z) do -przyjać, por. stp. XV w. *przyjajać, przyjaję* 'sprzyjać, być życzliwym; życzyć komuś czegoś; zgadzać się na coś, pozwalając' (z wtórnym bezokol. opartym na temacie czasu teraźn. *przyjaje-*), daw. *przaję* 'sprzyjać', dial. *przđć, przaję* i *przajac* 'kochać, lubić kogoś, sprzyjać, być przychylnym'. Cz. *prját, r. prjájť, scs. prijati*. Psł. *prijati, *prijajo 'sprzyjać komuś, być komuś przychylnym, życzliwym, okazywać sympatię', najbliższe (także pod względem budowy) odpowiedniki: goc. *frijōn* 'kochać', stind. *priyayátē* 'traktuje serdecznie, przyjaźni się', por. też pokrewne np. stind. *priyá-* 'kochany, ulubiony', *priiti-* z 'radość, zadowolenie', goc. *frijōnds* 'przyjaciel', niem. *Freund* 'ts.', wszystkie od pie. pierwiastka *prī- (/ *prai-, *prej-) 'lubić, szanować, być spokojnym i pogodnym'.

spuścizna 'spadek, dziedzictwo', daw. *puścizna* od XV w. 'spadek', jeszcze wcześniej stp. od XIII w. *puścina* 'dobra przypadająca komuś w spadku, spadek' (w XV w. też 'wyludniona, porzucona osada', 'pustynia'), od *puścić, spuścić* (zob. *puścić*).

srać od XVI w. (od XV w. z przedr. *usrać*) 'wydalać kał', daw. *srać, siorą, sierzesz* (takie stare formy czasu teraźn. zachowały się jeszcze w niektórych gwarach), nowsze formy czasu teraźn. *sram, srasz* itd. (już w XVI w., np. w słowniku Mączyńskiego) z uogólnienia w całej odmianie tematu

bezokol.; z przedr. *nasrać*, *wysrać* (się), *ze-srać* się; wielokr. *srywać*. Ogł.: cz. *srát*, *seru*, *r. sraf*, *seru* / *serju* / *sru*, *ch./s. sráti*, *sěrem*. Psł. **sbrati*, **serp* 'wydalać kał', związane etymologicznie z r. *sor* 'śmieci', pokrewne z łot. *sārni* 'brud, nieczystość', stisl. *skarn* 'gnój, brud', łac. *-cerda* [< **-scerda*] w złożeniach, np. *sū-cerda* 'kał świni', gr. *skōr*, dop. *skátos* / *skátus* 'gnój, gnojówka, kał', het. *śakkar* 'gnój, kał', od pie. **sker-* / **sker-* 'wydalać kał; kał, gnój'. — Od tego *sracz* od XV w. 'wychodek, ustęp', *sraczka*.

srebro 'pierwiastek chemiczny Ag', 'wyroby ze srebra', stp. od XIV w. *śrebro* / *śrzebro* / *strzebro* / *jrzebro*, dial. np. *sreble* / *śreble*, *šcebro* / *šrybno* / *šlybno*, kasz. *srębro* / *sręblo* / *strębro*; zdr. *sreberko*. Ogł.: cz. *stříbro*, stcz. *stříebro*, r. *serebró*, scs. *srebro*. Psł. **srebro* 'srebro', nazwa metalu występująca także w balt. i germ.: stpr. *sirablis*, lit. *sidabras*, łot. *sidrabs*, goc. *silubr*, stwniem. *silabar* (dziś niem. Silber). Prastare zapożyczenie z jakiegoś nieindoeuropejskiego języka Bliskiego Wschodu, ostatecznego źródła doszukiwano się np. w asyryjskim *šarpu*-*šrebro*. — Od tego *srebrny*; *srebrzysty*; *srebrzyć*, *posrebrzyć*.

srogi od XV w. 'surowy, okrutny, budzący postrach', dial. *srogi* 'olbrzymi, wielki', kasz. *strogi* 'groźny', 'silny, wielki, tęgi, okazały, walny', 'dobry, wyborny, wartościowy'. Ogł. (ale w postaciach niezupełnie odpowiadających p. *srogi*): cz. *strohý* 'surowy, ostry, szorstki; prosty, zwiezły', slc. *strohy* 'ts.', r. *strógij* 'srogi, surowy, ostry, ścisły', bg. *strog* 'ts.', ch./s. *strōg* 'srogi, surowy, ostry', slwn. *strog* 'ts.', zapewne psł. **strogę* 'surowy, ostry, groźny', od pie. *(s)terg- / *(s)tręg-. W takim razie w polskim uproszczenie grupy spółgłoskowej **str* > **sr*, może hiperyzm jako reakcja na częsty proces odwrotny, rozbijania grupy spółgłoskowej *st* > *str*, postać kasz. *srogi* byłaby zatem archaizmem fonetycznym. Niepokoją jednak postaci zdające się wskazywać na prapostać **sorgę*: oprócz p. *srogi* także cs.-rus. *sragō* 'straszny', r. dial. *soroga* 'człowiek mrukliwy, nieprzystępny', dl. daw. XVI w. i dial. *srożyś se* 'rzucić się, srożyć się'. Nie można wykluczyć, że mamy tu etymologicznie od-

rębny przym. pokrewny z lit. *siŕgti*, *sergiu* 'chorować', irl. *serg* 'choroba', goc. *saurga* 'troska, zmartwienie', niem. *Sorge* 'troska, zmartwienie, utrapienie, kłopot'. Dziwi wszakże bliskość obu prapostaci (**sorgę* i **strogę*) i ich znaczeniowa identyczność. — Od tego *srogość*; *srożyć* się.

sroka od XIV w. 'ptak Pica pica', daw. i dial. też *syroka*, *seroka*; w kasz. także forma bez przestawki *sarka*. Ogł.: cz. *straka*, r. *soróka*, ch./s. *srāka* / *svrāka* (*švrāka*). Psł. **sorka* 'ptak sroka, Pica pica', dokładnie odpowiada lit. *šarka* 'sroka', stpr. *sarke* 'ts.'. Ostateczną podstawą jest pie. **ker-* 'czarny, czarniawy', zatem ptak został nazwany od dominującej barwy upierzenia (postać **svorka*, sugerowana przez część języków słow., jest wtórna, powstała przez kontaminację **sorka* z psł. **svŕkati* / **svŕčati* 'świergotać, ćwierkać', por. *świergotać*). — Od tego *srokaty* 'psty, łaciaty, cętkowany' (zob. *pstrokaty*).

srom 'część zewnętrzna narządów płciowych u kobiet i samic ssaków', przest. i dziś książk. 'wstyd, hańba, niesława', stp. od XV w. 'wstyd', 'gorszące postępowanie'. Ogł.: dl. *srom* 'wstyd', r. dial. *sórom* 'wstyd, hańba, niesława', scs. *sramō* / *stramō* 'wstyd, hańba'. Psł. **sormō* 'wstyd, niesława, hańba', prapokrewne z awest. *fšarama-* 'wstyd, uczucie wstydu', pers. *šarm* 'ts.', oset. *fšarm* 'wstyd, wstydlivość', stnord. *harmr* 'smutek, zmartwienie, troska', śrdniem. *har(a)m* 'zmartwienie; wstyd, hańba', niem. *Harm* 'zmartwienie; ciężka obraza', od pie. **kor-mo-* 'cierpienie, ból; hańba' (derywat od pie. pierwiastka **ker-*). — Od tego *sromota* (→ *sromotny*), *sromać* 'zawstydząć', *sromać* się 'wstydzić się'.

ssać ssieć od XV w. 'pić, wyciągając z czegoś płyn ustami, pić mleko z piersi matki; trzymać w ustach (np. cukierek) i rozpuszczając stopniowo śliną; wchłaniać, wysysać', kasz. *ssac*, *ssą* 'ssać'; z przedr. *wyssać*, *zassać*. Ogł.: cz. *sáti*, *sáji* (stcz. *ssáti*, *ssu*) 'ssać, wysysać, wchłaniać, chłonać', r. *sosát*, *sosú* 'ssać', scs. *sšsati*, *sšsp* 'ssać, wysysać, wchłaniać; dawać mleko'. Psł. **sšsati* [< **sšp-s-ati*] 'ssać, wysysać', czas. intensywny z przyr. **-s-*, którego ostateczną podstawę stanowiła pie. baza

**sey-p-* / **sey-b-* od rdzenia **sey-* 'sok; wy-ciskać sok; chleptać, ssać, wysysać (np. sok)'. — Od tego *ssak*. Por. *osesek*.

stać I stanę od XIV w. 'powstać, zatrzymać się', *stać się* 'wydarzyć się'; z przedr. *dostać* (→ *przedostać*, *wydostać*), *nastać*, *przestać* (→ *poprzestać*, *zaprzestać*), *przystać*, *ustać*, *wstać*, *zastać*; zob. też *zostać*; wielokr. *stawać* (zob.); jednokr. *stanąć* (zob.). Ogsł.: cz. *stát se*, *stanu se* 'zostać kimś; stać się, wydarzyć się', stcz. *státi*, *stanu* 'stanąć; po-trwać', r. *stať*, *stánu* 'stać się; zacząć; zatrzy-mać się; stanąć; kosztować', scs. *stati*, *stanę* 'stanąć', ch./s. *státi*, *stânem* 'stanąć; nadep-nąć; zatrzymać się; zmieścić się; dbać o coś; począć, zacząć'. Psł. **stati*, **stanę* 'stanąć, zatrzymać się, podnieść się', czas. inchoat. od pie. **sta-* 'stać'. W słow. czasownika za-chowane pierwotne stosunki: przyr. *-*ne/o-* występuje w czasie teraźn. i w formach na nim opartych (np. rozkazn. **stani*, p. *stań*). Zob. *stanąć*. — Od tego *nieustanny* 'trwają-cy ciągle, bez przerwy'.

stać II stoję od XIV w., dial. też *stojąc* 'stać; dbać, troszczyć się'; z przedr. *dostać*, *ostać* się, *postać*, *przestać*, *przystać*, *rozstać* się, *ustać*, *wystać*, *zastać*. Ogsł.: cz. *stát*, *stojím*, r. *stojáť*, scs. *stojati*, ch./s. *stòjati* / *stajati*, *stajím* 'stać, być na nogach; trwać w bezru-chu, nie ruszać się'. Psł. **stojati*, **stoję* 'stać, nie ruszać się', wielokr. **stajati*, podstawę czas. stanowiły pie. formy czasu teraźn. **stā-je/o-* (od pierwiastka **sta-* 'stać'), por. np. lit. *stóju* 'stoję' (bezokol. *stóti*), stwniem. *stēt* [< **stajīb*] 'stoi' (bezokol. *stēn*), łac. *stō* [< **stajō*] 'stoję' (bezokol. *stāre*), awest. *stāya-* 'postawić'. — Od tego *stoisko* (dial. 'koniec pola nie doorywany przy nawracaniu koni'), *stojak*, *stójka*; od czas. przedr. *postój*, *przestój*, *zastój*.

stadło od XV w. 'para małżeńska, małżeń-stwo, związek małżeński', 'para zwierząt', stp. od XIV w. też 'grupa ludzi związanych wspólnymi cechami, pozycją społeczną, uprawnieniami, obowiązkami', 'wiek życia ludzkiego', 'określona funkcja w społeczeń-stwie' (np. *wysokie stadło* 'wysoki urząd, stanowisko'), 'zewnętrzne i wewnętrzne wa-runki życia, sposób życia', dial. także 'sta-do'. Por. dł. *stadło* 'stado', gł. *stadło* 'ts;

gromada', cz. *stadło* 'stałe miejsce wypala-nia węgla drzewnego', slc. dial. *stadło* 'miejsce na pastwisku, gdzie bydło stoi w po-ludnie'. Zachsl. **stadlo* pierwotnie chyba nazwa czynności 'stanie, stawanie (razem)', od psł. **stati* 'stanąć, zatrzymać się, podnieść się' (zob. *stać I*), z przyr. *-*dlo*, twor-zącym przede wszystkim nazwy narzędzi, wtórnie m. in. nazwy czynności (zwłaszcza w pldst.).

stado od XIV w. 'grupa zwierząt jednego ga-tunku'; zdr. *stadko*. Ogsł.: cz. *stádo*, r. *stádo*, scs. *stado*. Psł. **stado* 'gromada zwierząt, stado', od psł. **stati* 'stanąć, zatrzymać się, podnieść się' (zob. *stać I*), z rzadkim przyr. *-*do*. Pierwotne znaczenie 'stojąca gromada zwierząt'. — Od tego *stadny* → *stadnina*.

stajnia od XV w. (stp. też *stania* / *stajeń*) 'po-mieszczenie dla koni (lub dla innych zwie-rząt gospodarskich)'; zdr. *stajenka*. Płnsl.: cz. dial. *stajňa* 'stajnia', slc. *stajňa* (dial. też *stajeń*) 'ts.', r. dial. *stajnja* 'stajnia dla koni', ukr. *stajnja* 'ts.', dial. też 'obora, chlew', br. *stajnja* 'stajnia'. Psł. dial. **stajňa* 'miejsce, gdzie się umieszcza zwierzęta gospodarskie, pomieszczenie dla nich', od psł. wielokr. **stajati* 'stawać' (zob. *stać II*), z przyr. *-*ňa*. — Od tego *stajenny*.

stan od XV w., stp. od XII w. 'powinność utrzymywania panującego i jego dworu, urzędników, drużyny w czasie podróży po kraju, ciężąca na ludność wiejskiej', w XV w. także 'pomieszczenie służące za mieszkanie, tymczasowe miejsce schronie-nia, najczęściej będące namiotem; szalał myśliwski; spichlerz', 'okręg, obwód', dial. 'dolna część koszuli kobiecej, podolek', 'część okrycia od ramion do pasa', *być w stanie* 'być w ciąży', kasz. *stón*, *stónu* / *stanu* 'położenie, w jakim ktoś lub coś się znajduje; część tułowia od ramion do pa-sa; część odzieży od ramion do bioder'. Ogsł.: cz. *stan* 'namiot', r. *stan* 'stan, figura, talia', 'obóz', 'warsztat', scs. *stanō* 'obóz (wojskowy)', ch./s. *stān* 'mieszkanie, kwa-tera', 'krosna'. Psł. **stanā* 'stanie, położe-nie; miejsce postoju, przebywania; to, co stoi, nieruchoma część czegoś', pokrewne ze stind. *sthāna-* 'stanie; pobyt; stanowisko', stpers. *stāna-* 'miejsce', od psł. **stati*, **sta-*

no 'stanąć, zatrzymać się, podnieść się', pie. **stā* 'stać' (zob. *stać* I), z przyr. *-*nā*. — Od tego *stanik* 'biustonosz; górna część sukni od ramion do pasa', dial. 'ubiór kobiecy z domowego płótna sięgający do pasa (dawny rodzaj biustonosza)', 'rodzaj damskiej kamizelki z czarnego aksamitu, sznurowanej z przodu i połączonej ze spódnicą'.

stanąć *stanę* od XVI w.; z przedr. *przystanęć*. Por. cz. *stanout* 'stanąć'. Wtórna postać czas. *stać, stanę* (zob. *stać* I), bezokół. utworzony od tematu czasu teraźn. *stane-* (z przyr. *-*ne/no-*), por. p. *stane*.

stanować 'tworzyć coś, składać się na coś; być czynnikiem decydującym', stp. od XV w. 'mocno osadzać', 'powstrzymywać, powściągać', 'krzepić, umacniać, mnożyć siły', 'budować', 'umieszczać w stajni', *stanować się* 'przebywać, obracać sobie stanowisko'; z przedr. *postanowić, ustanowić* (stp. 'uchwalić', 'wyznaczyć', 'zatrzymać w ruchu, w działaniu', 'umieścić, postawić', 'wykonać, zrealizować', 'nadać moc prawną, uprawomocnić', 'ugodzić, umówić do pracy', 'utrwalić pewien stan'), *zastanowić się*. Por. r. *stanovitišja* 'stawać; stawać się, zostawać; robić się; kształtować się'. Czas. odrzecz. od psł. **stano* 'stanie, położenie; miejsce postoju, przebywania; to, co stoi, nieruchoma część czegoś' (zob. *stan*); -ow- (< *-ow-) jest śladem pierwotnej przynależności podstawowego rzecz. do tematów na -*ū*- (por. np. *sadowić*). — Od tego *stanowisko* (dial. 'miejsce wspólnego odpoczynku była w południe'); *stanowczy*.

starac się od XVI w. 'zabiegać o coś', 'usiłować zrobić coś jak najlepiej, być gorliwym w pracy, w działaniu'; z przedr. *postarać się, wystarać się*. Ogśl.: cz. *starat se* 'troszczyć się, dbać, starać się; martwić się', r. *starāšja* 'starać się, usiłować', ch. *stārati se* 'dokładać starań; opiekować się czymś, dbać o coś; usiłować'. Psł. **starati se* 'męczyć się z czymś, dążyć do czegoś, starać się o coś', pokrewne z lit. *starinti* 'ciężko pracować', łot. *starīgs* 'gorliwy, usilny', niem. *starr* 'sztywny, zdrętwiały, nieruchomy; nieugięty, uparty', łac. *strēnuus* 'dziarski, silny, rzeński, obrotny', gr. *stereós* 'twardy, solidny; mocny, silny, tęgi, krzepki', od pie.

**(s)ter(a)* - / **(s)trē-*. — Od tego *staranie, staranny* → *staranność*.

starczyć od XV w. 'wystąpić w dostatecznej ilości, liczbie, nie zabraknąć, być dostatecznym powodem', starsza postać *statczyć* od XIV w.: stp. *statczyć / staczzyć / statczyć* też 'nadażać, podolać, dać radę, być w stanie, sprostać; trwać'; z przedr. *dostarzyć, nastarczyć, wystarczyć*; wielokr. *starzczać*, z przedr. *dostarzczać, nastarczać, wystarczać*. Por. cz. *stačit*, stcz. *statčiti*, slc. *stačif*. Zachśl. **statčiti* 'wystąpić w dostatecznej ilości, liczbie, wystarczyć', czas. odrzecz. od psł. **statəkā* 'majątek, mienie, dobytek' (zob. *statek*). W polskim zmiana grupy spółgłoskowej *tcz* > *rcz*.

starosta 'naczelnik powiatu', 'osoba odpowiedzialna za pewną grupę ludzi, przewodząca im, kierująca nimi, kierownik', stp. od XIV w. 'początkowo namiestnik królewski sprawujący na określonym terytorium pełnię władzy w zastępstwie panującego, z czasem urzędnik sprawujący na określonym obszarze władzę administracyjną, sądowo-policijną oraz zarząd dóbr królewskich', stp. też 'zwierzchnik, przełożony, zarządca, naczelnik', 'starzec; przodek', hist. 'naczelnik rodu u dawnych Słowian', daw. też 'przodek', dial. 'dawny urzędnik polski', 'stary', 'gospodarz weselny', 'rodzaj tańca'. Ogśl.: cz. *starosta* 'prezes, przewodniczący', przest. 'najstarszy członek rodu', strus. *starosta* 'starzec; przewodniczący, naczelnik, przywódca', r. *stárosta* 'przewodniczący, naczelnik, przywódca', słwn. *starosta* 'najstarszy z grona, prezes, przewodniczący, wójt'. Psł. **starosta* 'człowiek najstarszy wiekiem lub rangą, naczelnik, przywódca', od psł. przym. **starō* (zob. *stary*). Pierwotnie rzecz. abstrakcyjny **starostō* 'bycie starym, starszym', który z powodu użycia w funkcji osobowej został przyporządkowany do rzeczowników na -a typu psł. **sluga*, **vojevoda*, p. *sluga*, *wojewoda* (zob.). — Od tego *starostwo, starościna*.

stary od XIV w. 'mający wiele lat, niemłody', 'zużyty', 'nieświeży, nie nadający się do spożycia'. Ogśl.: cz. *starý*, r. *staryj*, scs. *starō*. Psł. **starō* 'stary', archaiczny przym. z przyr. *-*rō* od rdzenia zawartego w psł.

**stati* (zob. *stać* I), dokładne odpowiedniki: lit. *stóras* 'gruby', stisl. *stórr* 'wielki, silny, ważny, męski', z pie. **stā-ro-* (por. też z inną samogłoską rdzenną stind. *sthirá-* 'silny, mocny, krzepki'). Pierwotne znaczenie prawdopodobnie 'stały, silny, mocny' > 'będący w pełni sił, krzepki' > 'niemłody, stary' (por. rozwój znaczeniowy psł. **moldā* 'młody', zob. *młody*); psł. **starā* jako innowacja semantyczna wypierał dawniejszy, odziedziczony z pie. przym. **vetāchā* 'stary', zachowany szczątkowo (zob. *wiotki*). — Od tego *starość*, *starzec*, *starucha* (→ *staruszka*), *starowina*, *starka*, *starocie*, *starzyzna*, *starzeć się*; w licznych złożeniach, np. *starodawny*, *starożytny*.

stateczny od XV w. 'zrównoważony, poważny, rozważny', 'mający zdolność samodzielnego odzyskiwania równowagi', stp. też 'stały w uczuciach, niezmienny', 'właściwy, dobry'. Od stp. *statek* 'uporządkowane działanie, porządek' (zob. *statek*). — Od tego *stateczność*, *statecznik*.

statek 'jednostka pływająca, okręt' od XVII w., przest. *statki* mn 'naczynia, narzędzia, przybory' (dziś o naczyniach kuchennych), stp. od XIV w. 'mienie ruchome, zwłaszcza wyposażenie mieszkania, inwentarz żywy', 'narzędzie', 'uczynek, skutek uczynku', 'uporządkowane działanie, porządek', 'sposób życia, obyczaj', dial. 'dobytek, bytło domowe, inwentarz żywy', 'naczynie', 'wytrwałość'. Pnsl.: stcz. *statek* 'toważ, mienie; moc, siła; pomoc, wsparcie; korzyść, zysk; podstawa', cz. *statek* 'mienie, majątek; większe gospodarstwo wiejskie', *statky* mn 'wartości', ukr. *statok* 'mienie, majątek', dial. 'bydło'. Psł. dial. **statkō* 'ustawienie, uporządkowanie, porządek', 'majątek, mienie, nieruchomość, dobytek', od imiesłowu biernego **statō* do psł. **stati* 'stanąć, zatrzymać się, podnieść się' (zob. *stać* I), pierwotne znaczenie 'to, co stoi'. Polskie znaczenie 'jednostka pływająca, okręt' rozwinęło się z 'naczynie', co do rozwoju semantycznego por. *okręt*. Zob. *stateczny*, *ustatkować się*.

staw I od XV w. 'śródlądowy zbiornik wodny (naturalny lub utworzony sztucznie), sadzawka'; stp. zdr. *stawek*. Od *stawić* (zob.), pierwotnie 'coś zastawione, odgrodzonego'.

staw II anat. 'ruchome połączenie kości, przegub'. Por. gl. *staw* 'kończyna', cz. *stav* 'przegub', slc. *stav* 'ts.', bg. *stava* 'ts.', ch. dial. czak. *stav* / *stava* 'staw, przegub'. Psł. **stavō* / **stava* 'staw, przegub', rzecz. odczas. od psł. **staviiti* (zob. *stawić*).

stawać *staje* 'wstawać, dźwigać się na nogi, przybierać położenie pionowe; zatrzymywać się', stp. od XV w. *stawać*, *stawam* 'bywać, przebywać, znajdować się', 'być obecnym w celu wzięcia udziału w rozprawie sądowej', 'słabnąć, tracić siły, moc, wartość', 'starzczać, być do dyspozycji'; z przedr. *do-stawać*, *nastawać*, *odstawać*, *wstawać*, *zastawać*. Ogsl.: cz. *stávat se* 'stawać się, zostawać; wydzierać się', ukr. *staváty(sja)* 'stawać (się), robić się, wynikać; wystarczać', cs. *stavati* 'stawać, ustawiać się'. Psł. **stavati* 'zatrzymywać się, podnosić się, czas. wielokr. (utworzony jak np. *bywać, dawać*) od psł. **stati*, **stanō* 'stanąć, zatrzymać się, podnieść się' (zob. *stać* I). Formy czasu teraźn. *staje* genetycznie należą do czas. *stajać*, psł. **stajati* 'stawać', będącego czas. wielokr. od psł. **stojati* 'stać' (zob. *stać* II).

stawić *stawię* od XIV w. 'umieścić, położyć', stp. też 'przedstawić przed sądem (świadka, przedmiot sporu itp.), doprowadzić na rozprawę', 'zbudować, postawić, budować, stawiać', *stawić się* 'przybyć(wa)ć osobiście, zgłosić się, ukazać się', 'chelić się, pysznić się, przechwalać się', 'przeszkodzić, być zawadą', 'udawać'; z przedr. *dostawić*, *nastawić*, *obstawić*, *odstawić*, *postawić*, *przedstawić*, *przestawić*, *przystawić*, *rozstawić*, *ustawić*, *wystawić*, *zastawić*, *zestawić*, zob. też *zostawić*; wielokr. *stawiać* od XIV w., z przedr. *dostawiać*, *nastawiać*, *przestawiać*, *wystawiać*, *zastawiać*. Ogsl.: cz. *stavít* 'zatrzymać, wstrzymać, zataćmować, zatrzymywać, wstrzymywać, tamować; stawiać, budować', *stavět* 'stawiać, ustawiać, wystawiać; budować, wznosić; zatrzymywać się', r. *stáviti* 'stawiać, ustawiać', scs. *staviiti* 'zatrzymać, powstrzymać, zabronić', *liky staviiti* 'organizować tańce ze śpiewem', ch./s. *stáviti* 'postawić, położyć; włożyć; zadać (pytanie)'. Psł. **staviti* 'powodować, że coś stoi', wielokr. **stavati*, czas. kauzat. od psł. **stojati* 'stać' (zob. *stać* II), por. bliskie lit.

stövinti 'postawić' (: *stövėti* 'stać'). — Od tego *stawka*; od czas. przedrostkowych *rozstaw*, *zastaw*; *dostawa*, *obstawa*, *postawa*, *podstawa*, *wystawa*, *zastawa*; *przestawka*, *przystawka* (stp. XV w. 'mała miska'), *zastawka*. Zob. też *staw II*, *ustawa*.

stapać od XV w. (daw. *stępać*) 'iść, chodzić, stawiać kroki', dawne 'przebiec nogami w miejscu, tupać'; jednokr. *stąpnąć*. Ogśl.: cz. *stoupat* 'kroczyć; wchodzić, wstępować; piąć się w górę', r. *stupat'* 'chodzić, kroczyć', scs. *stoppati* 'iść, kroczyć'. Psł. **stępati* 'stawiać nogi, stopy przy chodzeniu, stawiać kroki, iść, chodzić', czas. wielokr. od psł. **stęptiti* 'postawić nogę, zrobić krok, stąpnąć' (zob. *stąpić*).

stąpić od XV w. (stp. *stępić*) 'wejść, wstąpić gdzieś, przybyć, zrobić gdzieś pierwszy krok; postawić nogę, stopę, idąc, zrobić krok', stp. też 'wznieść się; wziąć udział; stanąć do walki'; z przedr. *dostąpić*, *nastąpić* (daw. *następić*) od XVI w. 'pojawić się w następstwie ustalonego porządku, odbyć się, wydarzyć się po czymś innym', 'powstać, zacząć się', 'stanąć na czymś, nadeptnąć na coś' (stp. też 'będąc w ciągłym ruchu, znaleźć się w jakimś miejscu', 'pojawić się', 'zaatakować', 'przyciągnąć z wojskiem', 'przyjąć jakiś system religijny lub polityczny'), *odstąpić* (stp. *odstępić* / *ostępić* 'odejść, oddalić się, usunąć się', 'zrezygnować z pretensji do czegoś, rzec się, ustąpić coś komuś', daw. 'opuścić, porzucić'), *postąpić* (stp. *postępić*, *postąpić* od XIV w. 'przenieść się, przesunąć się, udać się w jakimś kierunku', 'odstąpić coś komuś', 'wykonać, wypełnić'), *przestąpić* od XV w. (stp. *przestępić*), *rozstąpić*, *ustąpić*, *wstąpić*, *zastąpić*, *zstąpić*; wielokr. *-stępować*: z przedr. *następować*, *postępować*, *przestępować*, *przystępować*, *występować*, *zastępować*, *zstępować*. Ogśl.: cz. przest. *stoupit'* 'wstąpić', slc. *stúpiti* 'zrobić krok, stąpnąć; wkroczyć, wejść, wstąpić', r. *stupit'* 'postawić nogę, stąpnąć; wejść', scs. *stppiti*, *stępljo* 'iść, kroczyć'. Psł. **stęptiti* 'postawić nogę, zrobić krok, stąpnąć', zapewne czas. kauzat. od niezachowanego psł. czas. *tštepti*, *tštepp* 'stąpnąć, stanąć' (zob. *stopa*, *stopień*), oparty na temacie czasu teraźn. **stęp-*. Podstawowy

czas. *tštepti*, *tštepp* pokrewny z lit. *stapytis* 'stać', *stipti*, *stimpu* 'zesztywnieć, zmarznąć', od pie. **ste(m)p-*. — Od czas. przedrostkowych *odstępić* (stp. XV w. 'zrzeczenie się, ustąpienie', daw. 'odejście, odstąpienie, odwrót', *odstępek* 'odstępstwo'), *podstępić* (daw. *podstępną* 'podstęp, oszustwo'), *postępić* od XVI w., *przestępić* od XV w. 'dostępić', *rozstępić*, *wstępić*, *występić*, *zastępić*; *postępek* od XVI w.; *następną* od XVI w. 'następujący po kimś, kolejny', *podstępny*, *przestępny*, *przystępny*, *występny*; *odstępną*, *przestępną*, *zastępną*.

sterceć, daw. *starceć* 'wystawać ponad powierzchnię, odstawać od płaszczyzny; stać na sztorc', 'tkwić w miejscu, stać długo i bezczynnie'; daw. XVI-XVIII w. *stark* 'zawada, coś sterującego na drodze, przeszkadzającego'; por. postać bez *s-*: kasz.-słowin. *tarceć* 'tkwić, siedzieć', *taćceć* (z uproszczeniem *rē > ē*) 'ts.; sterceć'. Odpowiadają ukr. dial. *storčaty* 'wystawać ponad coś', słwn. *strčati* 'ts.', ch. dial. *střčati* 'ts.', por. należą do innej koniugacji kasz. *storčic* 'sterceć', cz. *strčit* 'popchnąć, szturchnąć; wełknąć, wsadzić', bg. *stōrča* 'stać prosto; wystawać ponad coś', a także postaci bez *s-*: *trčēt* 'wystawać ponad coś, sterceć; znajdować się gdzieś, w czymś, tkwić', r. *torčat'* 'ts.', ch./s. daw. *trčati* 'wystawać ponad coś, z czegoś, sterceć'. Psł. **(s)trčati*, **(s)trčiti* 'pionowo tkwić w czymś, wystawać z czegoś, nad jakąś powierzchnię, sterceć', pierwotny czas. stanu oparty na ie. bazie **(s)ter-* od pie. pierwiastka **(s)ter-* 'być sztywnym, zeszywniałym'. W polskim kontynuowana jest prapostać z nagłosowym *s-* (dialektycznie w kasz. prapostać bez tej spółgłoski). Por. *usterka*.

sterta od XV w. 'kupa, stos', stp. *sterta* / *styrta* 'stóg siana, zboża'. Por. ukr. *stýrta* / *skýrta*, br. *skírta*, r. *skirda* / *skird* 'sterta, stóg'. Zapożyczenie z lit. *stirta* 'stóg siana' (por. też łot. *stīrta* 'rodzaj suszarni zboża na polu'), zapewne za pośrednictwem wschł. (por. ukr. *stýrta*). Mało prawdopodobne dopatrywanie się tu wyrazu rodzimego.

stękać od XV w. 'wydawać jękiły głos, ciężkie, głośnie westchnienia; uskarżać się (zwłaszcza na ból), narzekać, wyrzekać',

'(o łosiu i jeleniu) wydawać charakterystyczny głos w okresie godowym'; z przedr. *wystękać, zastękać*; jednokr. *stęknąć*. Zachł. i słwn.: cz. dial. *stukat* 'narzekać, stękać', slc. *stukať* 'ts.', słwn. *stókati* 'jęczeć, stękać, narzekać, żalić się'. Psł. dial. **stókati* [< **ston-k-a-ti* (z regularnym rozwojem **on* przed spółgłoską > [p])] 'stękać, narzekać', czas. zdrobniały z przyr. **-k-* (por. *blękać się*) od psł. **stonati* 'jęczeć, stękać' (por. gł. *stonać* 'wzdychać, stękać, jęczeć', cz. *stonat* 'chorować, niedomagać', r. *stonát* 'stękać, jęczeć'), należącego ostatecznie do pie. **(s)ten-* 'grzmieć, huczeć; jęczeć, stękać'.

sto od XIII w. liczeb. główny. Ogsl.: cz. *sto*, r. *sto*, scs. *soto*. Psł. **soto* '100', pokrewne lit. *šimtas*, stind. *šatām*, awest. *satəm*, łac. *centum*, gr. *hekatón*, goc. *hund*, kontynuujące pie. **kūtom* '100'. Rdzenne **-b-* w formie psł. niezbyt jasne, oczekivalibyśmy bowiem prapostaci **steto* z **-t-* odpowiadającym lit. *-im-* w *šimtas* (ale regularne **w* w psł. **ty-sęta*, zob. *tyścić*). Być może w słow. rozwój pie. **kūtom* > **kūntom* > **sonto* > (z uproszczeniem grupy spółgłoskowej) **soto*, chociaż dziwić może rozwój **m* > **im* po pierwotnej spółgłosce palatalnej. Mało prawdopodobne przypuszczenia o zapożyczeniu psł. postaci **soto* z innych języków ie. — Od tego *setka, setny* (dial. też 'dzielny; bardzo duży, okazały').

stocznia od XX w. 'zakład przemysłowy zajmujący się budową i remontem statków'. Od *stoczyć* 'tocząc, zsunąć coś z góry, zepchnąć w dół' (zob. *toczyć*), pierwotnie chyba 'miejsce, gdzie się spuszcza, zsuwa statki do wody' czy 'pochylnia, po której zsuwa się statki do wody'.

stodola od XIV w. 'budynek gospodarski do przechowywania zboża, słomy, siana'. Por. cz. *stodola* 'ts.'. Zapożyczenie ze stwniem. *stadel* 'chlew, stajnia', śrwniem. *stadel* 'stodola' (dziś niem. *Stadel* 'stodola, szopa').

stok od XV w. 'pochyłość terenu, zbocze', stp. 'spadziście'; zdr. *stoczek*. Rzecz. odczas. od przedrostkowego *stoczyć (się)* 'tocząc, zsunąć (się) z góry' (zob. *toczyć*). Pierwotne znaczenie zapewne 'to, co się stacza w dół, co opada'. Innego pochodzenia daw. od XV w. *stok* 'strumień, potok; źródło', dial.

też 'zbiornik wody; koryto do pojenia bydła' (por. r. *istok* 'źródło; początek', ch./s. *istok* 'wschód'), z psł. **jvztočb* 'spłynięcie (się), ścieknieć', rzecz. odczas. od psł. przedrostkowego **jvz-tekti* 'ściec' (por. p. *ściec* 'spłynąć', r. *istēc* 'upłynąć; spłynąć', ch./s. *istēci* 'ts.'; od psł. **tekti* 'płynąć, ciec', zob. *ciec*).

stopa od XIV w. (ale od XIII w. zdr. *stopka*) 'część nogi', stp. też 'dolna część czegoś', 'miara długości', 'ślad'; zdr. *stopka*. Ogsl.: cz. *stopa* 'ślad, trop; miara długości, stopa', r. *stopā* 'stopa, noga', scs. *stopa* 'ślad, trop; krok'. Psł. **stopa* 'ślad stopy, stopa', rzecz. odczas. od niezachowanego psł. **stēpti* 'stąpnąć, stanąć' (zob. *stąpić*), z wymianą rdzennego **e* ⇒ **o*.

stopień od XV w. 'schód', stp. też 'miara długości', 'stan natężenia, intensywności'. Por. r. *stēpen* 'stopień', scs. *stepenb* 'stopień, schód'. Psł. **stepenb* 'schód, stopień', od niezachowanego psł. czas. **stēpti* 'stąpnąć, stanąć' (zob. *stąpić*), z przyr. **-enb*. Polski *stopień* ma -o- prawdopodobnie pod wpływem *stopa* (zob.), w innych językach słow. wyraz był przekształcany przez skojarzenie z kontynuantami psł. **stēpti* (zob. *stąpić*), por. np. cz. *stupeň* 'stopień, schodek; stadium, szczebel (np. rozwoju)', ch./s. *stúpanj* 'stopień, szczebel'.

stos od XV w. 'kupa, sterta', 'sterta drewna przeznaczona do spalenia', dial. stós 'kupa, sterta'; też daw. od XVI w. 'cios, pchnięcie, raz, uderzenie'. Zapożyczenie ze śrwniem. stóz 'kupa, sterta (np. drewna)' (też 'cios, uderzenie, pchnięcie'), dziś niem. *Stoß* 'stos, sterta, plik' (i 'pchnięcie, uderzenie, cios').

stosować od XVI w. 'wprowadzać coś w życie, w czyn, realizować; używać czegoś w jakimś celu', 'kierować, odnosić coś do kogoś, czegoś', daw. 'przytykać, przykładać, przysuwać, przystawiać', 'zestawiać, składać, układać', 'zestawiać, przyrównywać, przyrzucać', 'przystosowywać, zastosoowywać, używać czegoś'; z przedr. *przystosować, wystosować, zastosoować*. Zapożyczenie ze śrwniem. *stōzen* 'uderzając, trącając, dosuwać, przystawiać, poruszać, rozprzestrzeniać; ścieśniać, skupiać; ubijać, tłuc', dziś niem. *stoßen* 'uderzać, trącać, posuwać,

wtykać, wypychać'. Liczne znaczenia powstały na gruncie polskim, punkt wyjścia stanowiło dawne 'przytykać, przykładać, przysuwać, przystawiać'. — Od tego *stosunek* → *ustosunkować się* (daw. *stosunkować się*).

stóg od XIV w. 'sterta siana, zboża, słomy ułożona wokół drąga', daw. 'kupa, wielki stos czegośkolwiek', dial. 'bróg'. Ogśl.: cz. *stoh* (przest. *stůh*) 'stóg', r. *stog* 'stóg', słwn. *stóg* 'drąg, wokół którego układa się stóg', 'stóg, sterta', 'szopa do suszenia zboża; stodoła'. Psł. **stoga* 'sterta siana, zboża, słomy ułożona wokół drąga, stóg', prapokrewnie ze *stnord*. *stakkr* 'stóg siana', *staki* 'drąg, żerdź', śrdniem. *stak* 'przegroda na rzecze z pali i chrustu', lit. *stogas* 'dach, strzecha', lot. *stągs* 'ts.'. — Od tego *stożek*.

stół od XIV w. 'mebel do spożywania przy nim posiłków, pisanie, stawianie różnych przedmiotów', stp. też 'tron królewski', 'skarb książęcy lub biskupi', 'trybunał sądowy, instancja sądowa', przen. 'jedzenie, pożywienie, wikt, utrzymanie; sposób odżywiania się', daw. 'posilek'. Ogśl.: cz. *stůl*, r. *stol*, scs. *stoľ* 'krzesło; tron'. Psł. **stoľ* 'stół; urządzenie do siedzenia', archaiczny rzecz. odczas. charakteryzujący się samogłoską rdzenną -o- (wymianą *e ⇒ *o) od psł. **stlati*, **stelp* (zob. *slać* II), pokrewny z lit. *stálas* 'stół', *pastôliai* mn 'pomost, rusztowanie', goc. *stôls* m 'krzesło'. Psł. **stoľ* oznaczało pierwotnie 'coś usłanego (na ziemi), postanie służące do jedzenia i siedzenia na nim', później przeniesiono starą nazwę na nowocześniejsze sprzęty domowe: na stół składający się z blatu i podstawy bądź na sprzęt do siedzenia, co widoczne w derywatach: *stolek* od XV w. 'sprzęt do siedzenia', stp. też 'krzesło władcy, tron'; *stolec* od XIV w. 'tron, krzesło monarchy, biskupa', stp. 'stolek', 'krzesło władcy, tron' (przen. 'władza, panowanie, wysoka godność, dostojenstwo'), 'krzesło sędziego lub członka sądu; sąd, instancja sądowa', 'wzniesienie, kopiec', dial. np. 'stolek z oparciem', 'część wozu', 'belki podpierające krokwie', 'podstawa uła' (por. np. ukr. *stilec* 'krzesło, stół', ch./s. *stôlac*, *stól(la)* 'stolek, krzesło'). — Od tego *stolnica*; *stolarz* od XV w.; *stolica* 'główne miasto' (stp. od XV w. 'sto-

łek', 'krzesło władcy, tron'); *stołować* (*się*) → *stołownik*.

strach od XIV w. 'lęk, obawa, przerażenie, trwoga', stp. też 'zdolność wywoływania przerażenia, trwogi', 'zamieszanie, hałas wywołane strachem', 'straszydło'. Ogśl.: cz. *strach*, r. *strach*, scs. *strachъ*. Psł. **strachъ* 'strach, przerażenie, lęk', przypuszczalnie z wcześniejszego **strôg-so-* (z regularnym rozwojem **gs > *ks > *ch*), w związku z psł. **strogo* 'surowy, ostry, groźny' (zob. *srogi*), od pie. **(s)terg-* / **(s)trég-*. — Od tego *straszy*. Zob. *straszyć*.

stragan od XVII w. 'kram', dial. 'drewniana konstrukcja, na której suszy się saradełę lub koniczynę'. Zapożyczenie ze śrwniem. *schrage* 'pręt ukośny, krzyżulec, krzyżujące się drągi', dziś niem. *Schragen* 'kobylica, kozioł'.

straszyć od XV w. 'wzbudzać strach, przerażać, grozić czymś', stp. też *straszyć się* 'bać się, lękać się, odczuwać strach'; z przedr. *nastraszyć*, *odstraszyć*, *postraszyć*, *przestraszyć*, *wystraszyć*, *zastraszyć*; wielokr. -straszać: z przedr. *nastraszać*, *odstraszać*, *wystraszać*, *zastraszać*. Ogśl.: cz. *strašit*, r. *strašiti*, scs. *strašiti*. Psł. **strašiti*, **strašp* 'wzbudzać strach, przerażać', czas. odrzezc. od psł. **strachъ* (zob. *strach*). — Od tego *straszak*, *straszydło*; od czas. przedrostkowych *postrach* (w XVI w. 'strach, lęk, obawa', 'to, co wywołuje strach: groźba, pogroźka, zagrożenie, gniew, pogłoska, wieść, straszny przedmiot', 'kara, zapowiedź kary'), *przestrach*.

strawa od XIV w. 'środki spożywcze, żywność', stp. też 'wydatki pieniężne, zapłata za coś, koszty', dial. także 'pokarm dla zwierząt domowych'. Por. cz. *strava* 'wyżywienie, wikt; pożywienie, jedzenie', ukr. *stráva* 'ts.'. Psł. **strava* 'jedzenie, pożywienie', rzecz. odczas. od psł. przedrostkowego **sā-traviti* 'spowodować zużycie, zniszczyć, strawić', p. daw. *strawiti* 'stracić, strwonić, wydać' (zob. *trawić*). Zob. *potrawa*.

straż z 'strzeżenie, pilnowanie, dozór', 'człowiek lub grupa ludzi strzegąca czegoś lub kogoś, posterunek, warta', stp. XV w. *straz* 'czuwanie, czatowanie'. Zapożyczenie ze stcz. *strážě* / *stráž* z 'straż, warta; strzeżenie,

opieka; strzeżone miejsce', cz. *stráž* z 'straż, warta', kontynuujący psl. **storža* 'strzeżenie, pilnowanie, czuwanie', nazwę czynności od psl. **stergiti* 'strzec, pilnować' (zob. *strzec*), z przyr. *-ja. Rodzimy kontynuantem psl. **storža* jest stp. od XII w. *stroža* 'pilnowanie, strzeżenie kogoś lub czegoś, czuwanie, pełnienie nadzoru, dozór, warta, straż, piecza, opieka, obrona; człowiek albo ludzie pełniący straż; zasadzka; miejsce pobytu; powinność pełnienia straży w grodzie', daw. *stróža* 'stróż, strażnik, strażnicy', dial. 'pilnowanie wsi przez chłopów'. Zob. *stróż*. — Od tego *strząk*, *strażnik*, *strażnica*.

strąk od XV w. 'suchy, pękający owoc wielonasienny'; zdr. *strączek*. Ogśl.: cz. dial. *struk* 'strąk; ząbek czosnku', r. *struk*, zwykle *stru-čók* 'strączek', ch./s. *striuk* 'lodyga, gałązka; kibić, talia; wzrost, postawa', słwn. *strók* 'strąk; ząbek czosnku'. Psl. **strōkъ* zapewne 'twarda, stwardniała część rośliny', prawdopodobnie z wcześniejszego **stru-n-ko-*, z unoszeniem od pie. **strejk-* 'być twardym', z którego pochodzi lit. *striukas* 'krótki, odłamany', łot. *striukuls* 'sopel' (pie. wariant **strej-n-g-* jest kontynuowany przez stlit. *strungas* 'krótki, odłamany, z przycięciem ognem', srwniem. *striuch*, niem. *Strauch* 'krzak, krzew'), wszystkie ostatecznie od pie. pierwiastka *(s)ter- 'twardy, sztywny'.

stręczyć od XVII w. 'ułatwiać nierząd, nakłaniać do nierządu', przest. i dial. 'podsuwać, doradzać, polecać, rekomendować coś'; z przedr. *nastręczyć*. Wyłącznie polskie, łączone ze *strąk*, co nie tłumaczy znaczenia. Prawdopodobnie wyraz przejęty z gwar, gdzie *stręczyć* może być fonetyczną odmianką (z wstawnym *t* rozbijającym grupę spółgłoskową *sr > str*) czas. **stręczyć*, który w języku liter. miałby postać **zręczyć* (por. dial. *strękowiny* / *srękowiny* / *zrękowiny* 'zaręczyny'), z przedr. *s-* (jak np. w dial. *srucić* 'zrzucić', *srąb* 'zrąb'), od *ręczyć* (zob.). — Od tego *stręczyciel* → *stręczycielka*.

stroić *stroj* 'ubierać kogoś wytwornie, elegancko, ozdabiać, przystrajać', 'stanowić ozdobę, przybranie, zdobić', 'nadać in-

strumentowi muzycznemu właściwy ton przez odpowiednie naciąganie strun', stp. od XIV w. 'czynić, sporządzać coś', dial. 'robić, przyrządzać, przygotowywać, organizować coś; ozdabiać'; z przedr. *nastroić* 'przygotować, przyrządzić', 'nadać określony, właściwy ton', *rozstroić*, *ustroić*, *wystroić*. Ogśl.: cz. *strojit* 'ubierać; urządzać, wyprawiać; przygotowywać się', r. *stroif* 'układać; ustawiać coś w szeregu, formować; budować; robić', przest. 'stroić instrument muzyczny', scs. *stroiti* 'przygotowywać; rządzić, zarządzać', ch./s. *strojiti* 'formować; garbować, wyprawiać skórę; kastrować'. Psl. **strojiti* 'porządkować, urządzać, przyrządzać, przygotowywać', czas. odrzec. od psl. **strojъ* 'ulożenie, uporządkowanie, porządek; coś ułożonego, uporządkowanego, przygotowanego do użycia' (zob. *strój*). — Od tego *strojny*; od czas. przedrostkowych *na-strój* (stp. XV w. 'naczynie, narzędzie, wyposażenie', w XVI w. 'to, co jest urządzone, przygotowane'), *rozstrój*, *ustrój*, *wystroj*.

stromy 'spadzisty, urwisty, mocno pochyły', w słownikach od XIX w. (najwcześniej u Mrongowiusza z przykładem z J.U. Niemcewicz), u pisarzy kresowych (A. Mickiewicz, J. Słowacki, B. Zaleski, I. Domeyko), brak poświadczeń w gwarach (rzadkie przykłady gwarowe zostały przejęte z języka liter.). Zapożyczenie (za pośrednictwem pisarzy kresowych) ze wschl.: br. *strómy* 'spadzisty, urwisty, stromy', ukr. daw. i dial. *strómyj* 'ts.', strus. XV w. *stromyi* 'ts.' < psl. dial. **stromъ* 'wnoszący się pionowo w górę, sterczący, stojący prawie pionowo', przym. odczas. od psl. **stroměti* 'sterczeć, wystawać' (por. np. cz. *strmět* 'sterczeć, wystawać', ukr. dial. *strimity* 'sterczeć', słwn. *strmėti* 'tkwić, sterczeć, wystawać'), z wymianą samogłoski rdzennej **b* ⇒ **o*. Derywatem od tego samego czasownika jest też psl. rzecz. **stromъ* 'coś wznoszącego się, sterczącego pionowo' (> 'pień drzewa' > 'drzewo rosnące'), w gwarach polskich (Śląsk, Orawa, Spisz) *strom* 'drzewo; drzewo owocowe' prawdopodobnie z cz., śl. *strom* 'drzewo', por. też ukr. dial. *strom* 'drzewo owocowe', ch. daw. *strom* 'pień, drzewo'.

strona od XIV w. 'każda z powierzchni ograniczających jakąś bryłę, bok, brzeg, ściana, krawędź czegoś, przestrzeń, miejsce na krawędzi czegoś', 'kierunek', 'terytorium, kraj, okolica', 'określona cecha (lub zespół cech) dająca się w czymś wyróżnić, jeden z aspektów czegoś', kasz. *strona* 'bok, ściana, przestrzeń na krawędzi czegoś (np. drogi); okolica; kierunek; stronica w książce; przednia strona, przód, front', szcątkowo zachowana też postać bez przestawki *stárna* 'strona'. Ogsł.: cz. *strana* 'strona, bok; stronica', r. *storona* 'strona, bok; okolica, strony; kraj', scs. *strana* 'strona; kraj, (obca) okolica, teren; obce kraje'. Psł. **storna* 'przestrzeń; jedna z dwóch powierzchni czegoś, strona', archaiczny rzecz. odczas. z przyr. **-na* i samogłoską rdzenną *-o-* (z wymianą **e* ⇒ **o*) od psł. **sterti*, **stbrp* 'rozpościerać, rozciągać, rozkładać' (zob. *rozpostrzeć*). — Od tego *stronica*, *stronici*, *stronnik*, *stronnictwo*; od wyrażenia przyimkowego *postronny* od XVI w. 'nie należący do danego grona, śródowiska', w XVI w. 'obcy, nie swój, nie nasz', 'odległy, oddalony', 'boczny, z boku', 'zewnątrzny', 'poszczególony, lokalny', 'samotny, odosobniony', 'inny, nie ten'.

strop od XV w. 'pułap, powłoka', dial. też 'część dachu'. Ogsł.: cz. *strop* 'strop, sufit; pułap', r. dial. *strop* 'strych, poddasze; sufit, pułap', scs. *stropb* 'strop, dach', ch. *strop* 'sufit, pułap, strop'. Psł. **stropb* 'dach, poddasze, pułap, strop', pokrewne ze *stnord*, *stang*. *hrōf* 'strzecha' (dziś ang. *roof* 'dach; wierzch; strop'), śrdnime. *rōf* 'pokrywa, wieko; daszek', sprowadzanymi do pie. **krā-po-* (por. też z innym przyr. goc. *hrot* [**krā-do-*] 'strzecha'), w takim razie psł. **stropb* z wcześniejszego **stropb* (z wstawnym *-t-*, por. np. *struga*), które zapewne z pie. **krā-po-*.

stroszyć od XVIII w. 'podnosić do góry, czynić sterczącym (o włosach, piórach, sierści)'; z przedr. *nastroszyć*. Por. cs. *všrašiti* 'wyprostować, podnieść, wznieść', wielokr. *všrašati*. Psł. **soršiti* 'powodować, że włosy się podnoszą, jeżą, sterczą', czas. kauzat. od psł. **sfchnpiti* 'zjeżyć się' (por. p. dial. *posierchnąć* 'dostać gęsiej skóry', r. dial. *šerchnuť* 'cierpnąć, np. o ręce', ukr. *šerchnu-*

ty 'stawać się szorstką, o skórze ludzkiej', cs. *všrščhlb* 'szorstki') lub od psł. **sfšati* 'jeżyć włosy', **sfšiti* 'jeżyć się' (por. p. daw. XVI–XVII w. *nasierszały* i *nasierszony* 'najeżony, nastroszony', dial. *naszerszały* 'rozczochrany, kudłaty', stcz. *sršeti* 'lękać się, przerażać się; pierzchać, bojaźliwie uciekać', cz. *sršet* 'pryskać, tryskać; zionąć; płonąć', ch./s. *stršiti* 'sterczeć, jeżyć się, o włosach', słwn. *sršiti* / *sršeti* 'sterczeć, stroszyć, jeżyć'), z wymianą rdzennego **f* ⇒ **or*. Psł. **sfchnpiti*, **sfšati*, **sfšiti* i pokrewny rzecz. **sfchb* 'najeżona sierść, szczecina' (por. p. dial. *sierzch* / *sierzč* / *sierzcha* 'sierść', ch./s. *sth*, mn *stsi* 'dreszcz, ciarki', słwn. *sth* 'ts.') oparte są ostatecznie na pie. pierwsiaku **ker(s)-* 'szczecina, sztywne włosy; sterczeć, być szorstkim, chropowatym' (zob. *sierść*). W p. *stroszyć* we wcześniejszej grupie **sr* (powstałej po przestawce **sorš-* > **sroš-*) wstawne *-t-*: regularny rozwój grupy spółgłoskowej **sr* > *str* (por. też takie *-t-* w pokrewnym bg. *nastrščvam* 'najeżyć się, drzeć').

strój 'ubranie, ubiór', stp. XV w. 'przyrząd, narzędzie, instrument', *bobrowy strój* 'wydzielina pewnych gruczołów bobra, o silnej woni i właściwościach leczniczych'; zdr. *stroik*. Ogsł.: cz. *stroj* 'maszyna', r. *stroj* 'ustrój; szyk, szereg, formacja', scs. *stroj* 'porządek, ład; zarządzanie; przeznaczenie', ch. *strój* 'szyk, szereg, linia; garbowanie skóry'. Psł. **strojb* 'ułożenie, uporządkowanie, porządek; coś ułożonego, uporządkowanego, przygotowanego do użycia', zwykle zestawiane z lit. *strāja* 'chlew, stajnia zasłane słomą', przypuszczalnie od pie. pierwsiaku **(s)ter-* 'rozpostrzeć' (zob. *rozpostrzeć*, *strzecha*), od którego także lac. *struō*, *struere* 'układać warstwami, kłaść obok siebie, dopasowywać, porządkować, przypisabiać', goc. *straujan* 'sypać, rozsypać', niem. *Streu* 'słoma na podściółkę'. Pierwotne znaczenie zapewne 'rozpostarcie czegoś, ułożenie'.

stróż od XV w. 'strażnik, wartownik', w stp. też 'obronca, protektor, opiekun', w gwarach także nazwy przedmiotów, np. 'pal, słup przed służą'. Por. r. *storož* m 'stróż, dozorca, strażnik', scs. *stražb* m 'strażnik', bg. *straž* m 'ts.'. Psł. **storžb* 'ten, kto strzeże,

pilnuje czegoś lub kogoś, dozorca, strażnik', nazwa wykonawcy czynności z przyr. *-jb od psl. *stergiti 'mieć pod strażą, pod opieką, dozorować, pilnować, doglądać' (zob. *strzec*), z wymianą rdzennej samogłoski *e ⇒ *o. Zob. *straż*. — Od tego *stróżka*; *stróżować*; *stróżówka*.

struga od XIII w. 'mała rzeczką, strumień' (w stp. też *strug* m 'ts. '), 'pewna ilość cieczy płynącej, lejącej się wąskim pasmem'; zdr. *strużka*. Ogśł.: cz. *strouha* / *struha* 'sztuczne koryto wodne, rów, kanał', ukr. dial. *struha* 'strumień', ch./s. *struga* 'koryto rzeki, łożysko potoku', dial. 'prąd wody, nurt'. Psl. *struga 'strumień', dokładny odpowiednik lot. *strauga* 'niskie miejsce, gdzie można ugrzynać' (por. z innymi samogłoskami rdzennymi lot. *struga* 'błoto, bagno', *struga* 'strumień wody'), z przyr. *-ga od pie. *sreju- 'płynąć, ciec' (-t- wtórne, wstawne, rozbijające grupę spółgłoskową *sr > str, por. *strumień*). Etymologiczne znaczenie 'to, co płynie, ciecze'.

strugać od XV w. 'ścinać z czegoś podłużne wióry, wygładzać powierzchnię'; z przedr. *ostrugać*, *wystrugać*, *zastrugać*. Ogśł.: cz. *strouhat* 'trzeć; strugać, temperować', r. *strugát* i *strogát* 'heblować', ch./s. *strugati* 'wygładzać, ociosywać, heblować; drapać, skrobać', dial. też *strgati*, *stržem* (np. czak. *strgát*) 'ts.', scs. *stragati*, *stružp* 'drapać, skrobać'. Psl. *stragati, *stružp (bezokol. *strugati wtórny, oparty na formach czasu teraźn. z -u-) 'skrobać (ostrym narzędziem), zeszkrobywać cienkimi warstwami', pokrewny z lot. *strugāt* 'budzić', stnord. *strjúka* 'ścierać, gładzić, polerować', od pie. *streug- 'ścierać, gładzić, obrabiać ostrym narzędziem'.

strumień od XIII w. 'potok, struga; pewna ilość cieczy płynącej, lejącej się wąskim pasmem'. Płnsl. i słwn.: cz. dial. *strumen* / *strumen* 'potok, struga', r. *strúmen* 'ts.', słwn. *strúmen* 'prąd wody, nurt; ramię rzeki'. Psl. *strumy, *strumene, bier. *strumenb 'potok, ruczaj, struga', dokładny odpowiednik: lit. dial. *straumuð*, -meñs 'potok, ruczaj', od pie. pierwiastka *sreju- 'płynąć, ciec', z przyr. *-men- (co do budowy por. np. *plomień*), -t- wstawne (regularny rozwój grupy spółgłoskowej *sr > str, por. *stru-*

ga). Etymologiczne znaczenie 'to, co ciecze, płynie'. Zdr. *strumyk* z psl. *strumy-kb 'strumień', od psl. mian. *strumy z nawarstwieniem strukturalnego przyr. *-kb (przenoszącego wyraz do innego typu deklinacyjnego, por. np. *kamyk*, *plomyk*, *promyk*, zob. *kamień*, *plomień*, *promień*). Zob. *struga*, *ostrów*.

struna od XV w. 'sprężysta nić stanowiąca źródło dźwięku w muzycznych instrumentach strunowych', także 'elastyczna nić (zrobiona np. z jelit zwierzęcych), używana w chirurgii, do wyrobu rakiet tenisowych itp.', dawniej też 'ciąciwa łuku', stp. także 'strunowy instrument muzyczny', 'nawój, wał w warsztacie tkackim, na który nawija się osnowę'. Ogśł.: dl. *tšuna* 'ciąciwa; ścięgno', cz. *struna* 'struna', r. *struná* 'ts.', ch./s. *strúna* 'ts.', 'sierść kozia', 'długi, ostry włos (zwykle zwierzęcy)', bg. *strúna* 'struna', 'długi włos z końskiego ogona lub grzyw'. Psl. *struna; wyraz oznacza w językach słow. przede wszystkim 'strunę w instrumencie muzycznym', ale słabiej poświadczony odmienne znaczenia sugerują, że oznaczał pierwotnie 'rodzaj elastycznej nici czy sznurka, sporządzanych zapewne z długich włosów zwierzęcych (z wiązki czy spłotu takich włosów), służących do ściągania, spinania czegoś (np. używanych jako ciąciwa łuku)'; ogśł. znaczenie 'struna' jest zatem wtórne, powstało w rezultacie przeniesienia nazwy innego desygnatu (np. ciąciwy łuku, może też ciąciwy tzw. łuku muzycznego) na podobny realnie i funkcjonalnie zasadniczy element instrumentu strunowego, napiętą, elastyczną nić (czy wiązkę długich włosów zwierzęcych, jak w smyczku) stanowiącą źródło dźwięku. Wyraz prapokrewny ze stwniem. *stroum* / *ström* 'sznurek', śrwniem. *strieme* 'pas, smuga, pręga' (por. też lit. *struniti* 'budować, stawiać', łac. *struere* 'nakładać warstwami, kłaść obok siebie; budować, wznosić'), od pie. rdzenia *streju- 'smuga, pręga, pasmo, promień', z przyr. *-ná. — Od tego *strunowy*.

strup od XV w. 'sucha skorupka na ranach i owrzodzeniach', dial. 'każda choroba skóry', *strupy* 'ospa; lupież'. Ogśł.: cz. *strup*, r. *strup*, scs. *strupb* 'rana, zranienie'. Psl.

**strup* 'strup', prawdopodobnie prapokrewne z łot. *strups* 'krótki, tępy', stwniem. *strūben* 'najeżyć się, nastroszyć' (dziś niem. *struppig* 'zwichrzony, rozczochrany, kudłaty'), śrdniem. *strūf* 'nierówny, chropowaty, szorstki', gr. *stryphnós* 'cierpki, ostry; sztywny', z pie. **streup-* / **streub*^(b)- (od pie. pierwiastka **ster-* 'sztywny, twardy'). W takim razie etymologiczne znaczenie zapewne 'coś twardego, stwardniałego, chropowatego'.

strych od XV w. 'pomieszczenie między stropem a dachem, poddasze'; zdr. *stryszek*. Zapożyczenie ze śrwniem. *esterich* / *esterich* / *estrich* 'posadzka kamienna; bruk uliczny', niem. *Estrich* 'klepisko; posadzka kamienna; wyłożenie podłogi, ściany itp. twardą, gładką masą' (co ze śrlac. *astracus* / *astricus* 'wylewka posadzkowa, bruk', a to z kolei z gr. *óstrakon* 'skorupa, skorupka; gliniane naczynie, skorupa takiego naczynia'). Pierwotnie zapewne 'strop pod dachem, pokryty polewą (np. glinianą) czy wyłożony jakąś masą'. Późniejszym zapożyczeniem z niem. *Estrich* jest termin budowlany *jastrych* 'wyłożenie podłogi, ściany itp. masą z różnych materiałów (np. gliny, gipsu, wapna, cementu itp.), twardą, trwałą i gładką, bez spoin', daw. od XVI w. *astrych* / *jastrych* 'mieszanka tłuczonych kamieni, cegły i wapna do wykładania i wylepiania podłóg (podobna do dzisiejszego lastryka); twarda posadzka, zwłaszcza wyłożona cegłą lub mieszaniną z tłuczonych kamieni, cegły i wapna; strop drewniany'.

stryczek 'sznur z pętlą do wieszania skazańców', stp. od XIV w. *stryk* 'sznur, powróż'. Zapożyczenie ze śrwniem. *stric* 'powróż, więzy, kajdany, sidła', niem. *Strick* 'powróż, stryczek'.

stryj od XIV w. 'brat ojca'; zdr. *stryjek*; dial. *stryc*, *stryk*. Ogsl.: cz. *stryj*, *strus*. *stryi* / *strōi* / *stroi*, r. *stroj*, cs. *stryi*; por. cz. *stryć*, ch./s. *stríc*, cs. *stryicb*. Psł. **strōj* (bądź **stryj*), zdr. **strōj* 'brat ojca, stryj', zapewne pokrewne z łac. *patruus* 'brat ojca, stryj' i dalej z gr. *pátrōs* 'ts.', stind. *pitrvý* 'ts.', awest. *tūiryō* 'ts.', stwniem. *fetiro* / *fatiirro*, niem. *Vetter* 'bratanek'. Podstawę psł. **strōj* stanowiło zapewne pie. **patrujo-* 'ojcowski',

przym. od pie. **pater-* 'ojciec' (por. np. łac. *pater* 'ojciec'), z wczesnego psł. urzeczownikowionego **ptrūjo-* (z przypuszczalnym znaczeniem 'ojcowski krewny, brat ojca') powstała postać **strōj* z rozwojem grupy spółgłoskowej **ptr-* > **str-*. Nie mniej prawdopodobny jest związek etymologiczny z lit. *strūjus* 'dziadek, starzec', *strūjus* 'brat ojca, stryj, mąż ciotki', stirl. *sruith* [< **stru-ti-s*] 'stary, szacowny'. — Od tego *stryjenka*, *stryjowski*, *stryjstwo*, *stryjeczny*.

strzała od XIV w. 'pocisk wyrzeliwany z łuku, z kuszy itp.'; zdr. *strzałka*. Ogsl.: cz. *střela*, r. *strelá*, scs. *strēla*. Psł. **strēla* 'strzała', odpowiada lit. *strėlā* 'strzała', łot. *strēla* 'ts.; smuga, pręga; strumień wody', stwniem. *strāla* 'promień, promyk' (dziś niem. *Strahl* 'ts.'). z pie. dial. (słow.-bałt.-germ.) **strē-lā* 'smuga, pręga, promień, strzała', od pie. pierwiastka **ster-* 'ts.'.

strzec strzeżę od XIV w. 'mieć pod dozorem, pilnować, chronić', stp. też 'zachowywać coś, stosować się do czegoś, przestrzegać czegoś', 'podglądać, obserwować w złych zamiarach, czyhać na kogoś'; z przedr. *ostrzec*, *prze-strzec*, *sposzrzec*, *zastrzec*; wielok. *strzegądaw*. XVI w. 'pilnować; czyhać, dybać', dziś z przedr., np. *sposzrzegać*, *prze-strzegać*, *wy-strzegać się*, *zastrzegać (się)*. Ogsl.: cz. daw. *střici*, *střehu* 'pilnować, strzec', r. *sterēć*, *sterēgū* 'strzec, doglądać, pilnować, urządzać zasadzkę', scs. *strēšti*, *strēgp* 'strzec, pilnować; być na straży; ochraniać'. Psł. **stergti*, **stergo* 'mieć pod strażą, pod opieką, dozować, pilnować, doglądać', przypuszczalnie pokrewne z gr. *stērgō* 'kocham, miłuję, lubię', od pie. **sterg-* 'dbać o coś, doglądać, opiekować się, pielegnować'.

strzecha od XV w. 'słomiane lub trzciniowe pokrycie dachu, dach słomiany', stp. też 'buda, szalas'. Ogsl.: cz. *střecha*, r. *strechā*, scs. *strēcha* 'dach'. Psł. **strēcha* [< **strojsā* < **stroigsa*] 'słomiany dach', zapewne prapokrewne z lit. *striēgti* / *striēgti* 'pokrywać dach słomą', *striēgē* 'słomiane pokrycie dachu, strzecha', *straigas* 'żerdź w płocie', od pie. **strei-g-* 'pokrywać czymś' (co od pie. pierwiastka **ster-* 'rozpościerać', zob. *rozpostrzeć*). W takim razie **strēcha* z pie. **stroig-sā* > **stroiksa*, z rozwojem **ks* > **ch*.

strzelić od XV w. 'wypuścić pocisk, wypuścić strzałę z łuku, kuszy', 'wydać, spowodować odgłos przypominający strzelanie z broni palnej, uderzyć z trzaskiem, trzasknąć', 'wzniesić się, unieść się, trysnąć, wybuchnąć', dial. 'palać, uderzyć', 'rzucić'; z przedr. *postrzelić, przestrzelić, wystrzelić, zastrzelić, zestrzelić*; wielokr. *strzelać*, z przedr. *ostrzelać, postrzelać, wystrzelać*. Ogśl.: cz. *střelit*, r. dial. *strélit*, ch./s. *strijĕliti*. Psł. **strĕliti* 'wypuścić strzałę z łuku, z kuszy', wielokr. **strĕlati*, czas. odrzecz. od psł. **strĕla* (zob. *strzala*). Pierwotne znaczenie odnoszące się do wypuszczania strzał wtórnie przeniesione na wystrzeliwanie pocisków z broni palnej. — Od tego *strzał*; *strzelec*, *strzelnica*; *strzelba* 'broń myśliwska, fuszja', pierwotnie nazwa czynności z przyr. -*ba* (zachowane w gwaraх znaczenie 'strzelanie, strzelanina'), wtórnie przeniesiona na narzędzie do strzelania; od czas. przedrostkowych *odstrzał, ostrzał, postrzał, wystrzał, zastrzał* (daw. od XVI w. 'postrzał, rana postrzałowa, strzała').

strzemię *strzemienia* 'specjalne oparcie dla stopy jeźdźcy', stp. od XIV w. *strzemień* 'strzemię', dial. *strzemiono*; zdr. *strzemieczko*. Ogśl.: stcz. (s) *třemen* / (s) *třmen*, cz. *třmen*, r. *strēmja*, *strēmieni*, bg. *strēmec*, ch./s. *strēmĕn*, słwn. *strĕme*, *strĕmena* i *strĕmen*. Psł. **stremę*, **stremene* i **stremens* 'strzemię', przypuszczalnie z pie. **streb^h-men-* 'coś zwinie tego, splecionego', od pie. **streb^h-* 'związać, skręcać', por. gr. *strēmma* 'coś skręconego, nitka, wątek; wywichnięcie, wykręcenie', *strepō* 'obracam dokoła, wrzucam w ruch wirowy; skręcam, zaplatam, przędę'. Nazwa sugeruje, że Słowianie używali najpierw strzemion skręconych, splecionych np. z rzemienia.

strzępić od XVI w. 'robić strzępy, czynić strzępiastym, skubać, wystrzępiać'; z przedr. *postrzępić, wystrzępić*. Por. cz. *třepit* 'strzępić', *střepiti* 'wystrzępić', slc. *strapif* i *strapak* 'strzępić, targać'. Tu należy *strzęp* (daw. też *strzępa*) 'kawałek czegoś (np. tkaniny, papieru, skóry), zwykle oddarty, urwany, wiszący, postrzępiony, rzecz podarta, poszarpana'; zdr. *stržepĕk* od XIV w. 'mały strzęp', daw. 'kosmatość na tkaninie, nitka sterczą-

ca z tkaniny', stp. 'frędzla', dial. 'frędzla u chustki na głowę; kawałek materiału, strzęp', por. cz. *střepec* / *trapec* 'frędzla; nitka', slc. *střepec* 'frędzla', 'kiść (np. winogron)', r. *trjápka* 'ścierka, szmata, łach'. Podstawą było zapewne psł. dial. *(s) *trĕpiti* 'targać, robiąc strzępy, czynić strzępiastym', od rdzenia *(s) *trĕp-* < *(s) *trĕmp-*, przypuszczalnie unosowionego wariantu pie. bazy **trĕp-*, od której ostatecznie p. *trzepać* (zob.).

strzyc *strzygę* od XV w. 'ciąć, obcinać, podcinać, ścinać (krótco); podcinać, ścinać włosy; ciąć zębami, gryźć, skubać (o zwierzętach)'; z przedr. *ostrzyc, przystrzyc, wystrzyc*; wielokr. -*strzygać*: z przedr. *postrzygać, przystrzygać, rozstrzygać* 'rozważywszy coś, postanawiać, decydować o czymś' (por. cz. *rozstřihat* 'rozciąć'), *wystrzygać*; jednokr. *strzygnąć* przest. 'nastawić (uszy), poruszyć nimi; uderzyć, smagnąć batem, różgą'. Ogśl.: stcz. *střici*, *střihu* (dziś cz. *střihat*), r. *strič*, *strigŭ*, scs. *strišti*, *strigo*. Psł. **strigiti*, *strigo* 'strzyc', pokrewne ze stwniem. *strihan* 'gładzić, ukłuć', łac. *stringō*, *stringere* 'drasnąć, lekko dotknąć; zranić', *strigilis* 'skrobaczka', od pie. **stregj-* 'uderzać; obrabiać za pomocą ostrego narzędzia'.

strzyga od XVII w. 'upiór, widmo w postaci kobiecej', 'według wierzeń ludowych dusza dziecka urodzonego z zębami i wcześniej zmarłego, przybierająca różne postaci i strasząca ludzi'. Por. slc. *striga* 'strzyga, czarownica, jędza, wiedźma', ch. dial. czak. *štriga* 'wiedźma, zła kobieta'. Zapożyczenie ze śrlac. *striga* 'strzyga, wiedźma' (co od łac. *strix*, *strigis* z 'sowa', zob. *strzyżyk*) bądź z odpowiedniej formy romańskiej (np. wł. *venecike striga*).

strzykać 'wyciekać, wypływać przerywanym, silnym strumieniem, tryskać; powodować silny wytrysk czegoś', 'boleć przeszywająco, kłująco, z przerwami, raz po raz', 'wydawać głos właściwy niektórym ptakom, owadom, ćwierkać', stp. XV w. *strzykać* / *strykać* 'tryskać, lać się, może też 'roić się', dial. 'sprawiać ból', 'pluć przez zęby', kasz. *strikac* 'tryskać'; jednokr. *stryknać*, z przedr. *postryknać, wstryknać*. Płnsl.: gl. *trīkak* 'rzucać, ciskać', cz. *střikat* 'tryskać, pryskać', przen. 'rzucać, ciskać', slc. dial. *strikac*

'boleć z przerwami', br. *striakac* 'kąsać, żądlić; ciąć pokrzywy'. Psł. dial. **striakati* 'tryskać, wytryskać, wypływać strumieniem', pokrewne z psł. **strēkati* 'ts.; kłuć, żgać' (por. stp. XV w. *strzeakać* 'raz po raz sprawiać ból, dokuczać, nękać, o chorobie', slc. *striekati* 'wytryskać; wtryskiwać, wstrzykiwać', r. *strekati* 'kłuć, żgać; szybko biec, uciekać; z siłą uderzać w coś', scs. *strēkati* 'kłuć, żgać'), dalsza etymologia niepewna. — Od tego *strzykawka* (stp. XV w. 'rurka z tłokiem wewnątrz'); od czas. przedrostkowego *zastrzyk*.

strzyżyk od XVI w. (daw. też *strzeżyk*) 'ptak Troglodytes', stp. od XV w. *strzeż* 'ts.', daw. (u Trotza) *strzeż / strzyż / strzyżyk / strzeżyk* 'mysikrólik'. Por. slc. *strižik* / *strižik* 'strzyżyk', r. *striž* 'jaskółka brzegówka', cs. *strižb* 'mysikrólik', slwn. *strižec* 'rudzik'. Psł. **strižb* / **strēžb* 'jakiś mały ptak (strzyżyk, mysikrólik)', pokrewne z łac. *strix*, *strigis* 'ż. 'sowa', gr. *strinks* 'ts.', od pie. dźwięk. '(s)treig- 'piszczec, skrzeczeć, ćwierkać', por. gr. *tridzō* 'wydaje przenikliwy głos, piszcze, skrzecze, ćwierka'.

studnia od XIV w. 'otwór w ziemi do wydobywania wody', stp. też 'naturalne źródło'; zdr. *studzienka*. Zachsl. i częściowo wschl.: dl. *studňa* 'studnia', gl. *studnja* 'ts.; zdroj, źródło', cz. *studně / studňa* 'studnia', dial. *studňa* 'źródło, z którego można czerpać wodę', slc. *studna* 'studnia', ukr. dial. *stúdnja* 'ts.', br. *stúdnja* 'ts.'. Psł. dial. **studbna* 'studnia', nazwa miejsca z przyr. **-bna* od psł. **studb* 'zimno, chłód' (por. np. cs. *studb* 'zimno', bg. *stud* 'ts.; mróz', częściej w znaczeniu przenośnym 'wstyd', np. cz. *stud*, r. dial. *stud*, scs. *studb*), o pochodzeniu zob. *wstyd*. Pierwotnie więc 'zimne, chłodne miejsce' > 'zimne źródło, miejsce, skąd wydobywa się (zimna) woda'.

studzić od XV w. 'chłodzić, ochładzać, oziębiać', kasz. *stěžec* 'studzić, chłodzić'; z przedr. *ostudzić, wystudzić*. Ogsł.: cz. *studit*, r. *studif*, bg. *studja*. Psł. **studiti* 'powodować, by coś stygło, chłodzić, ochładzać, oziębiać', czas. kauzat. od psł. **stydnŋti* 'tracąc ciepło, stawać się zimnym, stygnąć' (zob. *stygnąć*), z wymianą samogłoski rdzennej **u* ⇒ **ou*

> **y* ⇒ *u* (por. psł. **vyknŋti* → **učiti*, zob. *nawyknąć / uczyć*).

stukać 'uderzając, wywoływać charakterystyczny odgłos, pukać, kołatać', stp. XV w. 'dawać znak ręką', dial. 'prać kijanką'; z przedr. *postukać, wystukać, zastukać*; jednokr. od XV w. *stuknąć* 'uderzyć czymś o coś, wpaść na coś', stp. też 'dać znak ręką'. Por. cz. dial. *stukat* 'ubijać śmietanę w maselnicy', r. *stukat* 'uderzać, wydawać stuk, hałas przy uderzaniu, tłuczeniu'. Plnsl. **stukati* 'uderzać ze stukiem, stukać, pukać', czas. pochodzenia dźwięk., por. podobne łot. *stukāt* 'iść małymi krokami (o dzieciach zaczynających chodzić)', *stuknīt* 'uderzać ze stukiem', *stucināt* 'klekotać, kołatać'. — Od tego *stuk*; czas. intensywny *stukotać* → *stukot*.

styczeń od XV w. 'pierwszy miesiąc roku', stp. XV w. *styczeń / tyczeń* 'ts.', wyjątkowo 'luty'. Wyłącznie polska nazwa miesiąca, bliska stp. wyjątkowemu w XV w. *sieczeń* 'luty', slc. dial. *velky sečen* 'styczeń', *malý sečen* 'luty', strus. *sečbnŋ / sečbnŋ* 'luty; styczeń', ukr. *sičen* 'styczeń', br. *sečen* 'styczeń', ch. *siječanj* 'styczeń', slwn. dial. *sečen* 'luty'. Wyrazy sprowadzane do prapostaci **sečbnŋ*, oznaczającej zapewne zimowy okres, odpowiedni do wyrębu drzew w lesie i ich łatwiejszego transportu saniami (może też okres odpowiedni do przycinania drzew owocowych, mających w tym czasie najmniej soków), od psł. **seča* 'ciąć, wyrąb drzew' (nazwa czynności od psł. **sekti* 'ciąć ostrym narzędziem', zob. *siec*), z przyr. **-bnŋ* (występującym także w innych nazwach miesięcy, por. *grudzień, kwiecień, sierpień, wrzesień*). W polskim przekształcono pierwotne *sieczeń* w *styczeń / tyczeń* przez skojarzenie z tyka 'drąg, tyczka' w nawiązaniu do pozyskiwanego w tym okresie rodzaju drewna użytkowego.

stygnąć od XVIII w. 'tracić ciepło, stawać się coraz chłodniejszym', wcześniej od XVI w. (z przedr. od XV w.) starsza postać *stydnać* (dziś zachowana w gwarach), stp. XV w. *ostydnać* 'wystygnać, zziębnać', *ostydly* 'wystudzony, letni'; z przedr. *ostygnąć, wystygnąć, zastygnąć*. Ogsł.: cz. *stydnout*, r. *stygnuf*, dial. *stygnuf*, ukr. *styhnuty*, ch./s. *sti-*

nuti. Psł. **stydneti* 'tracąc ciepło, stawać się zimnym', czas. inchoat. od psł. **stydēti* 'chłodzić' (zob. *wstyd*), z przyr. *-*np*-.

stypa od XV w. 'poczęstunek po pogrzebie, uczta pogrzebowa'. Zapożyczenie z łac. *stips*, *stipis* ż 'datek, składka; jałmużna', pierwotnie zapewne 'jałmużna dawana ubogim po pogrzebie (by modlili się za duszę zmarłego)'.

suchy od XIV w. Ogłsł.: cz. *suchý*, r. *suchój*, scs. *suchb*. Psł. **suchb* 'suchy', dokładne odpowiedniki: lit. *sausas* 'suchy, chudy; pusty', łot. *sāuss* 'suchy, trzeźwy', gr. *haios* 'suchy', wszystkie z pie. przym. **says-o* 'suchy', od pie. **says*- 'schnąć; suchy'. — Od tego *suchošć*, *suchoty*. Zob. *susza*, *zsuszyć*, *schnąć*.

suka od XVII w. 'samica psa i innych psowatych', 'obelżywie o kobiecie', w gwarach też nazwa różnych urządzeń, np. 'rodzaj hamulca przy wozie', 'część żaren', 'część warsztatu tkackiego', 'tylna część dwuskładowych sań'. Płnsl.: plb. *saŭko* / *sajko* 'kobieta lekkich obyczajów', cz. dial. *suka* 'samica psa; zła kobieta', slc. *suka* 'ts.', r., ukr., br. *suka* 'samica psa; obelżywie o kobiecie'. Prawdopodobnie psł. dial. **suka* 'samica psa', niejasnego pochodzenia. Z przyczyn fonetycznych trudny jest do przyjęcia związek z istniejącymi w innych językach ie. nazwami psa, np. lit. *šuo*, *šūns*, stind. *švā* / *šuvā*, *šúnas*, gr. *kyōn*, łac. *canis*, goc. *hunds*, kontynuującymi psł. **kuōn* 'pies'; wątpliwa jest rekonstrukcja psł. prapostaci **spka*, przeciwko której przemawiają fakty polskie i połabskie.

suknia 'wierzchni strój kobiety', stp. od XIV w. 'wierzchni strój kobiety lub męski', dawniej i dziś dial. (często *suknie* mn) 'strój wierzchni męski lub kobiecy; ubiór, ubranie'; zdr. *sukienka*. Ogłsł.: cz. *sukně* 'spódnica', dawniej 'sukmana, fałdzista szata', ukr. *suknja* 'odzież, ubranie', dawniej 'odzież damska; sukienka, spódnica', dial. też 'siermięga', 'męski surdut', 'kożuch pokryty sukнем', ch./s. *suknja* 'ubiór, szata (zwłaszcza kobieca); spódnica'. Psł. **suknā* 'wierzchnia odzież (męska lub kobieca) zrobiona z sukna', utworzone za pomocą przyr. *-*ja* od psł. **sukno* (zob. *sukno*).

sukno od XIV w. 'rodzaj tkaniny'. Ogłsł.: cz. *sukno*, r. *suknō*, scs. *sukno*. Psł. **sukno* 'sukno', rzecz. odczas. z przyr. *-*no* od psł. wyrazu tkackiego **sukati* 'skręcać, nawijać nici' (por. stp. od XV w. *sukać* 'skręcać razem kilka nitek', dial. *sukać* 'przewijać nici wątku na cewki za pomocą kołowrotka; kręcić, zwijać', 'skręcać nici w dłoniach', 'nawijać nici na cewki', 'pruć', 'zakasywać', cz. *soukat* 'zwijać, skręcać, np. powróż; szpulować, nawijać nici na szpulkę, cewkę', ukr. *sukaty*, -*kaju* 'skręcać nici, powróż, linę; zwijać', ch./s. *sukati*, *sūcem* / *sūkam* 'kręcić, zwijać nici', będącego czas. wielokr. od psł. **sukati*, **sukp* 'skręcać (nici, przędzę, powróż); nawijać przędzę, nici (na cewkę)' (por. cz. *skáti*, *skám* 'skręcać razem kilka nitek', slc. przest. *skaf*, *ská* 'splatać przez skręcanie, zwijanie, skręcać, zwijać, np. powróż; nawijać nici, przędzę', strus. *s(ə)kati*, *s(ə)ku* 'skręcać nić', r. dial. *skaf*, *sku* 'skręcać nić, nawijać; rozwałkowywać ciasto'), pokrewnego z lit. *sukti*, *sukū* 'kręcić, obracać', łot. *sukt* 'ts.'. Ostateczną podstawą jest pie. **sey-k* należące do pie. pierwiastka **sey-* / **su-* 'giąć, zginać, obracać, skręcać, napędzać, popędzać' (na gruncie słów powstało specjalne znaczenie tkackie czasownika). — Od tego *sukienny* → *sukiennik* → *sukieniczny*.

sum od XV w. 'ryba Silurus glanis', pierwotna postać *som* w stp. od XV w. i w gwarach. Ogłsł.: stcz. *som* (dziś cz. *sumec*, rzadziej *sumík*), r. *som*, slwn. *sóm*. Psł. **somō* 'sum', z dokładnymi odpowiednikami tylko w bałt.: lit. *šamas* 'sum', łot. *sams* 'ts.'. Może z pie. **kamo-* od pie. **kam-* 'kij, drag' (por. gr. *kámaks* 'tyka, żerdź, kolek, pał'), w takim razie ryba, osiągającą często duże rozmiary, nazwano od wielkości ('ryba wielka jak drag?').

sumienie od XV w. 'zdolność oceny własnego postępowania, świadomość odpowiedzialności moralnej za swoje czyny', stp. XIV w. *sąmnienie*, od XV w. *sumnienie* (postać używana jeszcze w XIX w.) i *sumienie* 'sumienie', też 'myślenie, myśl', 'niepokój moralny, skrupuł'. Por. scs. *somnēnīje* / *sumnēnīje* 'powątpiewanie, wątpienie, niezdecydowanie', *sō somnēnījemu* 'w sposób widoczny,

wyraźnie, jasno'. Pierwotna postać *sąmnie-nie*, rzecz. odsłowny (nazwa czynności) od słow. **spm̃nēti* 'mieć wątpliwości, wątpić' (por. stp. XV w. *sąmnieć się* 'mieć wątpliwości, sprzeciwiać się; bać się, lękać się, obawiać się czegoś', może też 'wstydić się, żałować czegoś', strus. *sumnētisja* 'wątpić, niepokoić się', ukr. *sumnytysja* 'wątpić', scs. *sp̃mnēti sę* 'wahać się, wątpić', ch./s. *sūmn-jati* 'wątpić, powątpiewać, mieć wątpliwości co do czegoś; podejrzewać, posądzać') będącego czas. odrzec. od słow. **spm̃ña* 'powątpiewanie, podejrzewanie' (por. cs.-s. *sumnja* 'wątpliwość', ch./s. *sūmnja* 'wątpliwość, powątpiewanie; posądzenie, podejrzenie'). Podstawowy rzecz. **spm̃ña* to derywat od przedrostkowego czas. **s̃s-m̃nēti* 'rozważać coś, mieć wątpliwości' (por. cs. *s̃sm̃nēti* 'rozstrzygać', *s̃sm̃nēti sę* 'wątpić, powątpiewać'); z przedr. **s̃s-* od psł. **m̃nē-ti* 'myśleć, sądzić, uważać, mniemać' (zob. *pomnieć*), nazwa czynności za przyr. **-ja* i wymianją czasownikowego przedr. **s̃s-* 'z, razem' na jego rzeczownikową postać **s̃p-* (**s̃s-* ⇒ **s̃p-*). Rozwój stp. *sąmnienie* > *susnienie* w rezultacie utraty nosowości *q* przed *m*. — Od tego *siemienny*.

sunqć od XV w. 'iść, jechać, płynąć w jakimś kierunku gładko, posuwać się, posuwać się, toczyć się', przest. 'wleć coś po czymś, posuwać, przesuwac', daw. i dial. 'szybko ruszyć z miejsca, skoczyć, puścić się', daw. 'pchając, wkładać, wtykać, wsuwać', stp. XV w. *sunqć* 'sypnąć, rozrzucić', kasz. *sēnc* 'przesuwać', 'iść, jechać, płynąć, mknąć', 'skoczyć'; z przedr. *nasunqć*, *osunqć się*, *posunqć*, *przesunqć*, *przysunqć*, *usunqć*, *wsunqć*, *wysunqć*, *zasunqć*, *zesunqć*. Ogsl.: cz. *sounout* 'pomału posuwać', r. *sūnut* 'wsunąć; wtrącić', ch./s. *sūnuti* 'pchnąć, trącić; wpędzić, zepchnąć, wtrącić; rzucić się na coś'. Psł. **sunpti* 'zacząć przesuwac, posuwać, pchnąć, posunąć, wepchnąć, wetknąć; przesuwac, posuwać; przesuwac się, posuwać się', czas. inchoat. od psł. **suti*, **sovp* 'popychać, wypychać, posuwać, przesuwac, wsuwać' (zob. *suwać*).

supel *supla* 'węzeł'. Przejęte z gwar w postaci z mazurzeniem *supel*, w gwarach też *szupeł* oraz *szypul* / *sypul*, *szypelek* / *sypelek*

'węzeł, węzełek, zawiniątko', kasz. *šipeł* 'supel, węzeł'. Dalej niejasne, postaci z rdzenym -y- sugerują związek z *szypulka* (zob.), ale niejasny jest ewentualny związek znaczeń 'węzeł, zawiniątko' i 'lodyżka, na której jest osadzony kwiat lub owoc', 'stosina pióra ptasiego', 'zarodek pióra', chyba że ogniwem pośrednim było 'załążek, zawiązek (kwiatu, owocu) mający kształt zwiniętej kulki, zawiniątka'. — Od tego *rozsuplać* 'rozwiązać, rozplatać', *wysuplać* 'wyjąć coś z czegoś związanego w supel, wydstać z głębi czegoś'.

surowy od XV w. 'nie poddany obróbce, znajdujący się w pierwotnym stanie', 'srog, śmiały', daw. *syrowy* 'świeży, nieuschnięty', 'nie poddany uprawie', w gwarach obok panującego *surowy* też *syrowy* / *srowy* 'surowy, nie ugotowany; wilgotny, nie wysuszony', kasz. *sērovi* / *srovi* 'wilgotny, mokry, podmokły; surowy, nie dogotowany; niedojrzały'. Por. r. *surōvyj* 'surowy, ostry, srog', bg. *surōv* 'surowy, nie gotowany; ostry, bóg, okrutny' oraz cz. *syrový* 'surowy; wilgotny, zimny i wilgotny', strus. *syrovyy* 'surowy; wilgotny', ch./s. *širov* 'surowy, nie gotowany, nie upieczony; nie obrobiony; niedojrzały, niewyschnięty, mokry'. Psł. **surowъ* / **syrovъ* 'surowy, nie obrobiony, świeży, mokry' od psł. **surъ* / **syръ* 'surowy, nie obrobiony, niedojrzały, świeży, mokry', por. kasz. *sēri* / *sri* 'wilgotny, mokry, podmokły; surowy, nie dogotowany; niedojrzały', dl. *syry* 'wilgotny; surowy', gl. *syry* 'surowy, nie gotowany; wilgotny; obolały, ranny', przen. 'pijany', cz. *syř* 'zimny i wilgotny; surowy', r. *syřōj* 'wilgotny, mokry; słotny (o pogodzie); surowy, niewypieczony', scs. *syřa* 'mokry; surowy'. Psł. **syřъ* / **surъ* 'surowy, nie obrobiony, niedojrzały, świeży, mokry', mające odpowiedniki w lit. *sūrus* 'słony', łot. *sūrs* 'gorzki, cierpki', stwniem. *sūr* 'kwaśny, cierpki', z pie. **sū-ro-*, **sou-ro-* 'cierpki, słony, gorzki'. — Od tego *surowiec*, *surowica*, *surówka*.

susel 'gryzoń Citellus', dial. 'świsłak, Marmota marmota', stp. XV w. *suśolek* 'futerko z susła'; kasz. *sus* 'susel'. Por. strus. *susolb* / *susolb*, poza tym pierwotne zdr.: gl. *suslik*, r. *súslík*, ukr. dial. *súsylyk*, br. *súslík*, stwn.

sūslik. Psł. **susəlb* 'susel', od psł. **susati* 'syczeć, świstać, szemrać, szeleścić' (por. p. dial. *suac* 'wydawać lekki szmer, szeleścić', cz. *suslit* 'szeleścić', słwn. dial. *sūsati* 'podejrzawać', pierwotnie może 'syczeć'), z przyr. *-əlb (utworzone jak np. p. *bargiel* 'ptak kowalik' < psł. **byrgəlb* 'ts.'). Zwierzę nazwano od wydawanych dźwięków (pierwotnie 'ten, który świszcz, syczy'). Istnieją też odmianki z inną samogłoską rdzenną: p. dial. śl. *sysoľ* 'chomik', cz. *sysel* 'susel', ślc. *sysel* 'ts.', bg. *sósel* 'szczur', sprowadzające się do praprostaci **susəlb* i **səsbəlb*, od psł. **syasati* 'świstać, syczeć' (por. słowiń. *sesac*, *sisają* / *siśą* 'syczeć', cs. *syasati* 'sykać, świstać', słwn. *siskati* 'syczeć'), **səsbati* (por. bg. *sěskam* 'syczeć'). Podstawowe czasowniki pokrewne np. ze stwniem. *sūsōn*, niem. *sausen* 'huczeć, szumieć, świstać', oparte na pie. pierwiastku pochodzenia dźwięk. **sū-* oddającym syczenie (zob. *syczeć*), z przyr. *-s-.

susza 'długotrwały okres bez deszczu, posucha; suchość, wysuszona gleba', daw. też 'łąd stały, suche miejsce', stp. XV w. 'suchy teren, łąd', 'suche, obumarłe drzewa lub gałęzie zbierane w lesie na opał', kasz. *suśa* 'posucha'. Odpowiedniki we wschl. i pldsl.: r. *sūsa* 'łąd', ukr., br. *sūsa* 'łąd; susza, posucha', scs. *sūsa* 'suchość; łąd stały', ch./s. *sūsa* 'suchość; suche miejsce, łąd stały; susza, posucha'. Psł. **suśa* 'suchość', rzecz. abstrakcyjny (wtórnie skonkretyzowany) z przyr. *-ja od psł. przym. **suchə* (zob. *suchy*).

suszyć od XV w. 'czynić suchym, pozbawiać wilgoci'; z przedr. *osuszyć, przesuszyć, wysuszyć, zasuszyć*; wielokr. -*suszać* tylko z przedr., np. *osuszać, wysuszać, zasuszać*. Ogśł.: cz. *sušit*, r. *sušit*, scs. *sušiti*. Psł. **sušiti*, **sušp* 'powodować, że coś schnie, wysycha, usycha', czas. kauzat. od psł. **səchnpiti* (zob. *schnąć*), z samogłoską rdzenną -u- < *-ou- jak w pokrewnym lit. *sausinti* 'osuszać, wysuszać' (czas. kauzat. od lit. *sūsti* 'schnąć, marnieć'). Na starszy czas. kauzat. mógł się nawarstwić czas. odrzym. od psł. **suchə* (zob. *suchy*). — Od tego *suszarka, suszarnia*; od czas. przedrostkowych: *posucha* od XVII w. (od stp. *posuszyć* 'wysuszyć, spowodować zanik wody').

sutek od XVI w., też *sutka* 'gruczoł mleczny zakończony brodawką, sama brodawka', *sutki* mn 'piersi'. Niejasne, bez odpowiedników słow. Nie można wykluczyć związku z pie. **sey-* / **su-* 'sok; wyciskać sok; chleptać, ssać, wysysać (np. sok)', ale w materiale słow. nie widać odpowiedniej podstawy wyrazu polskiego.

suty 'obfity, duży; sowity, hojny, szczodry', 'luźny, fałdzisty, szeroki, obszerny', daw. XV–XVIII w. i dial. 'obsypyany, posypyany, usypyany, wysadzany czymś', dial. 'obfity, szeroki; mocno namarszczony'; przysł. *suto* 'w dużej ilości, obficie; bogato'. Cz. *sutý* 'zsypany, wymłócony (o ziarnie)', 'pełny, sowity', ukr. daw. *súto* 'pełno', br. dial. *súto* 'dużo, pełno'. Pierwotny imiesłów bierny **sutə* 'sypany, obsypyany, posypyany' od psł. **suti*, **səpp* 'sytać', p. daw. *suć* 'sytać, sypiać, wznosić, usypywać; obsypywać, wysadzać, przetykać' (zob. *sypać*).

suwać od XV w. 'przemieszczać coś, ciągnąć, popychać', stp. 'poruszać, przemieszczać'; z przedr. *nasuwać, osuwać, posuwać, przesuwac, przysuwać, rozsuwać, usuwać, wsuwać, wysuwać, zasuwać, zsuwać*. Ogśł.: gł. *suwać* 'suwać, posuwać', *suwać so* 'posuwać się, zsuwać się; ślizgać się, ześlizgiwać się', r. *sovát*, *sujú* 'wsuwać, wsadzać, wypychać, wtykać; pędzić; popychać, wypychać; szturchać', *sovátšja* 'wtrącać się, wciskać się, pchać się', ch. dial. czak. *súvati* 'pchać, popychać, wypychać się', słwn. *súvati*, *súvam* / *sujem* i *sovati*, *sujem* 'odsuwać, przesuwac, wysuwać; uderzać, walić'. Psł. **suti*, **sov* (wtórny bezokol. **suvasi*, przez analogię do czas. wielokr. typu '*davati* 'dawać') 'popychać, wypychać, posuwać, przesuwac, wsuwać', najbliższe odpowiedniki w bałt.: lit. *šauti*, *šauņu* 'strzelać (do celu); wsadzać, wsuwać (np. chleb do pieca)', łot. *šaut*, *šauņu*, dial. *saūt*, *saūņu* 'strzelać; suwać', por. też goc. *skēwjan* 'chodźcie', stisl. *skæva* 'śpieszyć', od pie. *(s)*key-* 'motać, ciskać; popychać, posuwać'. Zob. *sunąć*. — Od czas. przedrostkowych *osuwisko; zasuwa; wsuwka, zasuwka; posuwisty*. Zob. *sowity*.

swary mn 'kłótnie, sprzeczki, spory', od XIV w. *swar* 'sprzeczka, kłótnia, spór, niezgoda; karcenie, upominanie, strofowanie;

wewnętrzna rozterka, niepokój duszy', dial. *swara*, zwykle *swary* mn 'kłótnia, sprzeczka'. Ogł.: gl. *swar* 'słowo obelżywe; nagana', *swary* mn 'słowa obelżywe; nagana; kłótnia', cz. *svár* m 'swary, kłótnia, spór, zartarg', r. *svára* 'ts.', ukr. *svar* / *svára* 'ts.', scs. *svarə* 'swary, spór'. Psł. **svarə* / **svara* 'upominanie, karcenie, strofowanie; sprzeczka, kłótnia, niezgoda', zapewne pokrewne z goc. *swaran* 'przysięgać', ang. *swear* 'przysięgać; kląć, przeklinać', stisl. *svor* 'odpowiedź', stind. *svárat* 'brzmi', od pie. **suer-* '(uroczyście) wypowiadać, brzmieć'. W słow. przypuszczalne pierwotne znaczenie ('głosne') wypowiadanie czegoś rozwinęło się w 'upominanie, karcenie, strofowanie' i dalej w 'sprzeczka, kłótnia, niezgoda'. Zob. *swarzyć się*.

swarzyć się od XIV w. 'spierać się, kłócić się, sprzeczkać się', stp. też *swarzyć* 'karcieć, upominać, strofować'. Ogł.: gl. *swarić* 'klócić się; wymyślać', cz. *svárit se* 'klócić się, sprzeczkać się, spierać się', r. *sváritsja* 'ts.', slwn. *svariti* 'ostrzegać'. Psł. **svariti* 'karcieć, upominać, strofować', **svariti se* 'spierać się, kłócić się', czas. odrzecz. od psł. **svarə* / **svara* 'upominanie, karcenie, strofowanie; sprzeczka, kłótnia, niezgoda' (zob. *swary*). — Od tego *swarliwy*.

swat od XV w. 'ten, kto swata, pośredniczy w zawarciu małżeństwa', stp. też 'starosta weselny', *swaty* mn 'swatanie', dial. 'zręko-winy'. Ogł.: gl. *swat* 'drużba', r. *svat* 'swat', ch./s. *svát* 'drużba prowadzący narzeczoną do ślubu; gość weselny'. Psł. **svatə* 'człowiek bliski, powinowaty, krewny' (stąd wtórnie 'krewny lub przyjaciel pośredniczący w zawarciu małżeństwa, dziewosiłab, swat'), pokrewne z lit. *svėčias* 'gość', *svėtimas* 'cudzy', gr. *étés* [< **sue-t-*] 'krewniak, powinowaty', z pie. **syō-to-* od pie. pierwiastka zaimkowego **sue-* / **syō-* 'swój' (zob. *swój*). — Od tego *swatka*; *swatać*, *wyswatać*.

swąd od XV w. 'dusząca woń, zapach spalenizny', dial. też 'odór, fetor, zaduch; dym', stp. *smąd* 'dym, swąd ze spalenizny', w gwarchach także *smąd* / *smęd* 'zapach spalenizny; dym (z komina, z pieca), czad, śmierdzący powietrze', kasz. *smąd* / *svąd* 'zapach spalenizny, swąd, smród'. Ogł., ale w innych

językach słow. tylko postaci ze *sm-*, np. gl. *smud* 'spalenizna', cz. *smoud* 'swąd, spalenizna; dym', ukr. dial. *smud* 'zapach spalenizny', mac. *smad* 'ts.'. Psł. **svpəð* (z wtórnym wariantem **sməð*) 'spalanie, woń spalenizny, swąd, dym', rzecz. odczas. od psł. **svpəðiti* 'palić, kopcić, wędzić' (zob. *swędzić*).

swędzić i swędzieć od XVI w. (z przedr. od XV w.) 'być odczuwanym jako nieprzyjemne łaskotanie, wywołujące chęć drapania, świerzbić', przest. 'wydzielać swąd, kopcić, cuchnąć', daw. 'męczyć, nękać czymś', daw. *swędzić* 'napelniać swędem', *swędzić się* 'wędzić się', 'martwić się, trapić się'; z przedr. *zaswędzić*; dial. *smędzić* 'swędzić', 'pobolewać', *smądzić* / *smędzić* 'wędzić', 'zle gotować, przypalać, kopcić; opalać', 'kopcić, tlić się; dymić, palić (papierosy)', *smędzić się* 'palić się bardzo kiepsko', 'dymić; palić się z trudem', kasz. *svąžec* 'swędzić'. Ogł.: cz. *smuditi* 'palić, kopcić', ch./s. *smūditi* 'smolić; opalać', slwn. *smoditi* 'palić, przypalać'. Psł. **svpəðiti* (wtórnie **sməðiti*) 'palić, kopcić, wędzić', czas. kauzat. od psł. **svəðēti* 'być wysuszonym, być w żarze', pie. *(*s*)*uend-* 'maleć, ubywać, zanikać, więdnąć' (zob. *świąd*, *więdnąć*). Polskie znaczenie 'świerzbić' z 'palić, piec'. Zob. *swąd*.

swoboda od XVI w. 'możliwość postępowania, zachowywania się według własnej woli, brak skrupowania, niezależność, wolność', 'naturalna łatwość zachowania się', *swobody* mn 'uprawnienia, przywileje, prawa do czegoś', stp. XV w. *świeboda* 'pan hojny, szkodry', 'zwolnienie od ciężarów na rzecz pana feudalnego', dziś dial. *świeboda* / *śleboda* 'swoboda, wolność'. Ogł.: cz. *svo-boda* 'wolność, niezawisłość; wolny stan; uwolnienie od czegoś', r. *svoboda* 'wolność, niezależność, niepodległość', scs. *svoboda* 'wolność'. Psł. **svoboda* ž / **svoboda* i **svē-boda* 'niezależność, niezawisłość, wolność', z rzadkim przyr. *-oð / *-oda od psł. przyr. **svobə* / **svēbə* [< **syō-bə* / **sue-bə*] 'należący do swego plemienia, mieszkający na własnej ziemi, będący u siebie' od pie. **syō-* / **sue-* 'swój, własny' (zob. *swój*). — Od tego *swobodny* (stp. XV w. *świebodny*); *oswobodzić* 'wyzwolić, uwolnić' (por. daw. *swobodzić* 'uwalniać, wyzwałać').

swój, *swoja, swoje* od XIV w. Ogsł.: cz. *svůj*, r. *svoj*, scs. *svoi*. Psł. **svobj* 'swój', pokrewne stpr. *swais* 'swój', od pie. zaimka dzierżawczego **śuo-* 'swój', w słow. (i bałt.) rozszerzonego przez przyr. *-*jo-* (co do budowy por. *mój, twój*). — Od tego *swojski*; *swoisty*; *oswoić*, *przyswoić*.

syć od XVII w. (od XV w. z przedr.) 'czynić sytym, karmić do syta, nasycać', 'wzmocniać, krzepić', 'przenikać, napelniać coś (o świetle, zapachu itp.)', 'zaprawiać coś czymś', *syć* *miód* 'przerabiać miód pszczeli na pitny'; z przedr. *nasycić* od XV w., *przesyć*, *zasycić*, wielokr. *nasycać*, *przesycać*, *zasycać*. Ogsł.: cz. *sytit* 'czynić sytym, nasycać, karmić', r. *sytit* 'słodzić lub zaprawiać miodem; syć miód', *sytit* 'nasycać, zaspokajając', ch./s. *sititi* 'czynić sytym, nasycać, karmić'. Psł. **sytit* 'czynić sytym, nasycać', czas. odprzym. od psł. **syto* (zob. *syty*). — Od czas. przedrostkowego *przesyt*.

syceć od XVIII w. 'wydawać syk', słowiń. *sećec*, *sić* 'ts.'; z przedr. *zasyceć*; wielokr. *sykać*; jednokr. *syknąć*. Ogsł.: cz. *syčet*, *sykat*, r. *sykat*, ukr. *syčaty*, ch./s. *sikati*, słwn. *sicati*. Psł. **syćati* i **sykati* 'wydawać syk', oparte na pie. pierwiastku pochodzenia dźwięk. **sú-* oddającym syczenie.

syn od XIV w., zdr. *synek*. Ogsł.: cz. *syn*, r. *syn*, scs. *synn*. Psł. **synn*, **synu* 'syn' (temat na -*ü-*), nazwa pokrewieństwa pochodzenia pie., dokładnie odpowiadająca np. lit. *sūnus*, goc. *sunus*, stind. *sūnú-*, kontynuuje pie. **sū-nū-* 'męski potomek, syn', pierwotnie 'urodzony' (od pie. pierwiastka **seu-* 'rodzić'). — Od tego *synowski*, *synowa*, *synalek*.

sypać *sypię* od XIV w. 'przesypywać, rzucać, napelniać, pokrywać czymś sypkim', z przedr. *nasypać*, *przesypać*, *przysypać*, *wysypać*; jednokr. *sygnąć*. Ogsł.: cz. *sypat*, r. *sy-páf*, słwn. *sipati*. Psł. **sypati* 'rzucać czymś sypkim, napelniać czymś sypkim', czas. wielokr. od psł. **suti*, **səpp* 'sypać' (por. p. daw. *suć*, *suje* 'sypać, sypiąc, wznosić, osypywać', w gwarach resztki starego czasu teraźniejszego, np. 3. os. l. p. *spie*, dial. też 'lać, wlewać', 'padać, lać, o deszczu', stcz. *súti*, *spu* 'sypać', cz. przest. *souti*, *suji* 'sypać, zsypywać, zgarniać', strus. *suti*, *səpu*

'sypać', cs. *suti*, **səpp* 'ts.', słwn. *súti*, *spēm* / *sujem* 'sypać; opadać, osypywać się'). Czas. podstawowy **suti* [< **səup-tej*] jest prapokrewny z lit. *sipti*, *supū* 'kołysać; owijać, otaczać', stpr. *suppis* 'grobla, nasyp', lac. *supō*, *supare* 'rzucać', ostateczną podstawą był pie. pierwiastek **suep-* z przypuszczalnym pierwotnym znaczeniem 'poruszać w tę i z powrotem, trząść', czasownik słow. oznaczał więc najpierw 'trząść, sypiąc, roztrząsać' (widoczne są też resztki znaczenia 'poruszać się szybko, biec, jechać'). — Od tego *sypki* 'łatwo się rozpadający na drobne cząstki, rozsypujący się, sypiący się'; od czas. przedrostkowych *nasy-p*, *wysyp*, *wysyp*, *zsy-p*; *wsypa*; *posypka*, *rozsy-pka*, *wysypka*, *zasypka*. Zob. *wyspa*.

syty od XIV w. 'taki, który zaspokoił swój głód', 'zawierający dużo łatwo przyswajalnych składników lub bardzo obfity (o pożywieniu)', kasz. *sēti* 'tłusty; tuczny', 'żywny'. Ogsł.: cz. *syty*, r. *syťót*, scs. *syto* 'syty'. Psł. **syto* 'taki, który się najadł, zaspokoił głód', pierwotnie pie. przym. odczas. **sū-to-* 'napelniony, pełny', od pie. **seu-* 'napelniać się' (por. het. *sunnai* 'napelnia'). — Od tego *sytość*. Zob. *dosyć*, *syć*.

szabla od XV w. 'broń ręczna o jednosiecznej głównej osadzonej w rękojeści'; zdr. *szabelka*. Por. cz. *šavle* ż, slc. *šabla*, strus. w. *sablja*, r. *sāblja*, bg. *sābja*, ch./s. *sāblja* 'ts.'. Wyraz pochodzenia orientального (ostatecznie może z tunguskiego **sele-me*), do polskiego przejęty prawdopodobnie z węg. *szablya* (wymawianego z s-) 'szabla' (skąd chyba też strus. *sablja*), nie można jednak wykluczyć pożyczki ze strus., gdzie wyraz poświadczony jest już w X w. Na gruncie polskim zmiana nagłosowego s- > sz- związana prawdopodobnie z hiperpoprawnym unikaniem rzekomo zmazurzonego s-. — Od tego *szablista*.

szachy mn od XV w. 'rodzaj gry' (pierwotnie chyba 'komplet figur do tej gry'), stp. też *szach* 'figura król w grze w szachy'. Por. cz. *šachy* mn, ukr. *šach*, ch./s. *šah* 'szachy'. Gra pochodzi z Persji, nazwa od głównej figury 'król', pers. *šah* 'król, monarcha, władca'. Do polskiego przejęte bezpośrednio z niem. *Schach* (i *Schachspiel*) 'szachy'

lub za pośrednictwem czeskim. — Od tego *szachista*; *szachownica* od XV w.

szacować od XV w. 'określać wartość, podawać cenę czegoś; oceniać rozmiary, jakość czegoś', stp. też 'szanować, poważać, czcić kogoś'; z przedr. *oszacować*. Por. stcz. *šacovati* 'cenić, oceniać; wyzyskiwać, łupić'. Zapóżylenie ze śrwniem. *schatzen* 'zbierać, gromadzić skarby, pieniądze', *schetzen* 'szacować, oceniać; opodatkować', niem. *schätzen* 'szacować, oceniać; cenić, poważać, szanować; uważać, sądzić'. Zob. *szacunek*.

szacunek od XVI w. 'cześć, poważanie, poszanowanie', 'określenie wartości, ocena, wycena', stp. XV w. *szacunek* 'oszacowanie, określenie wartości, ustalenie ceny; wartość ustalona na podstawie oszacowania, wyznaczona cena'. Por. stcz. *šacuni* 'wykup; łupienie, wyzyskiwanie'. Zapóżylenie ze śrwniem. *schatzunge* / *schetzunge* 'szacowanie, ocena', niem. *Schatzung* 'szacowanie, ocena; poważanie'. Zob. *szacować*.

szaść ż od XVIII w. 'szron, okieść', też przejęta do języka liter. z gwar forma z mazurzeniem *sadź* (u Lindego także z wtórną samogłoską nosową *sądz*), dial. również *sać*, *saci*, rzadko *szedź* / *szec* / *szat* 'ts.', w języku liter. *szaść* też 'siwy nalot na liściach roślin'. Por. cz. *šed* ž 'szarość, szary kolor, szarzyzna', slc. *šed* ž 'szarość, szarzyzna; siwizna', ukr. dial. *sid* ž 'siwizna'. Od stp. XV w. *szady* 'siwy, pokryty siwizną', dial. 'siwy, siwawy, koloru szronu; popielaty, szary; bury, brązowy, czerwono-brązowy, czerwono-czarny, czerwony; płowy, szpakowaty', *szady mróz* 'szron' (w kasz. i niektórych sąsiednich gwarach *szady* we wtórnym znaczeniu 'rozczochrany, kędzierzawy; kudłaty; najeżony'), cz. *šedý* 'szary; siwy, posiwiasty; popielaty', r. *sedój* 'biały, siwy', scs. *šedš* 'szary, siwy'. Psł. **chědš* [< **choj-do-*] > zachsl. **šadš* (wschl. i pldsl. **šeda*) 'mający kolor popiołu, popielaty, szary, białawy, siwy'. Wczesna psł. postać **chědš* (przed II palatalizacją spółgłosek tylnojęzykowych) oparta zapewne na tym samym rdzeniu co psł. wczesne **chěrs* [< **choj-ro-*] > **šarš* / **šērš* (zob. *sza-ry*), utworzona za pomocą przyr. **-dš* (występującego w starych nazwach barw, por. *blady*, *gniady*). Zob. *sędziwy*.

szalbierz od XVIII w. 'oszust, szachraj, krętać', *szalberka* 'oszustka' od XVI w. Zapóżylenie z cz. daw. *šalbír* 'szalbierz, oszust', por. slc. *šalbiar* 'ts.', utworzonego za pomocą obcego przyr. *-if* (*-ief*) od cz. *šalba* 'szalbierstwo, oszustwo', slc. *šalba* 'omamienie, omam; szalbierstwo, oszustwo' (por. też p. XVI w. *oszalbić* 'oszukać, wprowadzić w błąd'), nazwy czynności z przyr. *-ba* od cz. *šalit* 'łudzić, mamić, zawodzić; oszukiwać' (zob. *szał*). — Od tego *szalbierstwo*.

szaleć szaleję od XV w. (stp. też *szeleć*) 'zachowywać się jak szaleniec, nie panować nad sobą', 'spędzać czas na zabawach, hulankach, pijatykach, bawić się, hulać', stp. od XV w. *szaleć* / *szeleć* 'tracić rozum, nierozsądnie postępować', kasz. *šalec* / *šelec* 'szaleć; bawić się, hulać'; z przedr. *oszaleć* od XVI w., *poszaleć*, *wyszaleć się*. Plnsl.: slc. *šalief* 'być chorym umysłowo; zachowywać się jak umysłowo chory, robić głupstwa', r. *šaléf* 'stawać się szalonym, zwariowanym, tracić rozsądek'. Psł. **šalēti* 'stawać się szalonym', czas. odrzecz. od psł. **šalb* 'zwodzenie, tumanienie; szaleństwo, furia, száł' (zob. *szał*). — Od tego *szalony* od XIV w. (stp. też *szaleny*), przysl. *szalenie* → *szaleń- niec*, *szaleństwo* od XIV w.

szał od XVIII w. 'furia; szaleństwo', 'hulaszcza zabawa, hulanka, orgia', kasz. *šāl* 'szal, furia; wścieklizna; wicher'. Por. r. dial. *šal* 'szaleństwo', ukr. *šal* 'stan nadmiernego wzburzenia, száł; nadzwyczajna siła, z jaką coś się przejawia; niepowstrzymany gniew; nadzwyczajna odwaga, zapal', br. *šal* 'szal; szaleństwa, swawole' (w pldsl. w znaczeniu 'zart': ch./s. *šála* 'zart, dowcip, figiel', slwn. *šála* 'ts.'). Psł. dial. **šalb* 'zwodzenie, tumanienie; szaleństwo, furia, száł', rzecz. odczas. od psł. **šaliti* 'zwozić, tumanic, szaleć', por. daw. od XVI w. *szalić* 'tumanic, mamić, durzyć, oszukiwać, okpiwać, zwodzić, oghupiać, zaślepić', daw. XVI-XVIII w. *oszalić* 'omamić, otumanic, oszukać', *oszalony* 'oszukany, otumaniony przez kogoś; zafalszowany, podrobiony', kasz. *šaléc* / *šāléc* 'zwozić nadziejami, obietnicami, mamić, oszukiwać; wabić, nęcić, kusić', cz. *šalit* 'łudzić, mamić, zawodzić; oszukiwać', *ošalit* 'oszukać', r. *šalíf* 'wariować', ch./s. *šaliti* se

'żartować, dowcipkować, figlować'. Podstawowy czas. *šaliti zapewne z wcześniejszego *ksel-i-tej przypuszczalnie z przestawką nagłosowej grupy spółgłoskowej od pie. pierwiastka *skel- 'oddzielać, łupać, ciąć' (por. *skala*, *szczelina*).

szalas 'tymczasowe schronienie z gałęzi, chrustu; prymitywny domek (np. pasterzy w górach)', stp. XV w. *salasz* 'prymitywny domek, buda, namiot', dial. 'ogrodzenie na polanie dla pasących się zwierząt'. Por. slc. *salaš*, r. *šalaš*, ukr. dial. *saláš* / *šaláš*, ch./s. *sālaš* / *sāláš*, bg. lud. *saláš* 'szalas'. Zapożyczenie z węg. *szállás* 'mieszkanie; postój, popas, biwak', bliski wyraz istnieje jednak także w językach tureckich, np. tur. *salaş* 'szalas, namiot', tatar. *šalaš* 'ts.'.

szamotoć od XVII w. (z przedr. o- od XVI w.) 'gwałtownie szarpać, targać kogoś, kołysać, trząść czymś', *szamotoć się* 'szarpać się, tarmosić się, borykać się, mocować się; trzepotać się, zszastać się, miotać się, poruszać się gwałtownie tam i sam', w XVI w. *oszamotać* 'przewrócić, potrząsając', kasz. *šamotoć* 'gwałtownie szarpać, targać', *šamotoć się* 'szarpać się, mocować się z kimś; płatać się, gmatwać się'; stp. XV w. *szamocić* 'psuć, niszczyć', stp. XV w. wyjątkowo niepewne *oszemdać* czy może *oszemtać* (potajemnie podchwilić, pogrzyźlić, oszemdaćby, zapisane *osemdalby*; w Słowniku staropolskim sugestia odczytania *oszemiotać* 'podstępem okraść, oszukać'). Por. slc. *šemotiti* 'mamrotać, burczeć (pod nosem), gderać, zrzedzić', lud. *šemotiti* (*ša*) 'płatać się, kręcić się', ukr. dial. *šamotaty* 'szarpać', *šamotatysja* 'szarpać się; miotać się, związać się', br. *šamacéc* 'szumieć; powodować lekkie szum, ruszając coś', r. dial. *šemetát* 'być beczynnym, próżnować', bg. *šamatja* 'hałasować', *šamata* 'hałas, łoskot', tu należy też stcz. *ošemet* i *ošemetnost* 'fałsz, obłuda, kłamstwo, podstęp', cz. *ošemetný* 'nieprzyjemny, niebezpieczny, niepewny, drażliwy', przest. 'podstępny, fałszywy'. Słow. **šamotati* / **šameti-ti* (chyba też **šemotiti* / **šemetati*), czas. ekspresywne z przr. *-ot- / *-el-, por. także odpowiednie czas. z przr. *-l-: p. daw. XVII-XVIII w. *oszemlać* 'oczochrać, otrzeć', XVI-XVIII w. *oszemłany* 'potargany, roz-

czochrany, zniszczony' i zapewne słwn. daw. *šamljati* 'gadać od rzeczy; niezgrabnie chodzić; szperać, grzebać'. Ich podstawę stanowił czas. **šamati* (może też **šemati*) z przypuszczalnym znaczeniem 'powodować szum, szelest, hałas, np. trzeć czymś, kręcić czymś, szarpać coś z szumem, hałasem, robić coś, chodzić hałaśliwie, mówić, mamrocząc, sepleniąc', na który wskazują: gl. *šamac* 'trzeć, pocierać, nacierać, masować' (od tego *šamaty* 'podły, nikczemny; nędzny, marny', *šamalc* 'staruszek pomarszczony; kaleka; nikczemnik, łotr, lajdak'), stcz. *šamati* (*sē*) 'niepewnie wymacywać, iść po omacku', r. *šamat* 'seplenić; szeleścić; wlec się', *šamkaf* 'mamrotać; seplenić', ukr. dial. *šamaty* 'szeleścić', *šamnuty* 'zaszeleścić', *šamkaty* 'mówić niewyraźnie, seplenić', *šamkaty* 'chodzić lub robić coś szybko, pospiesznie', *šamkyj* 'szybki, sprytny', br. dial. *šamac* 'skrobać, chrobotać', *šamnuc* 'pisać, powiedzieć'. Zapewne pochodzenia dżwn. od rdzenia **šam-* / **šem-*, od którego też np. slc. *šemoniti* 'mamrotać, burczeć (pod nosem), gderać, zrzedzić'.

szanować od XIV w. (stp. też *szonować*) 'czcić, poważać', stp. także 'ochraniać', z przedr. *poszanować*, *uszanować*. Por. cz. przest. *šanovat* 'oszczędzać kogoś, coś, mieć wzgląd', slc. pot. *šanovať* 'dbać o coś, chronić; załować, litować się'. Zapożyczenie ze śrwniem. *schōnen* 'traktować kogoś, coś, postępować z kimś, szanować kogoś, mieć wzgląd na kogoś, na coś', niem. *schonen* 'ochraniać, chronić; szanować, oszczędzać'. — Od tego *szanowny*.

szarańcza od XVI w. 'owad Locusta migratoria'. Zapożyczenie z r. *sarančā* 'ts.' (poświadczony jednak dopiero od XVII w.), br. *sarančā* 'ts.', por. ukr. *saranā* 'ts.', co zostało przejęte z dawnych dialektów tureckich: w XI w. (u Mahmuda Kaszgirskego) poświadczona postać *sa(y)ryyčā* 'ts.', stkuman. XIII/XIV w. (w zabytku Codex cumanicus) *sarynčā* 'ts.' (etymologiczne znaczenie 'żółtawy owad', od sttur. *saryy* 'żółty, rudy'). Polskie *sz-* hiperpoprawne, por. *szabla*.

szargać od XVII w. 'brudzić coś, niszczyć, poniewierać, obchodzić się z czymś niedba-

le', dial. *szargać się* 'chodzić po błocie, chlapać się', *szorgać się* 'szurgać się, smykać się, przesunąć się szybko (np. o kunie, wiewiórce)', kasz. *šargac* 'niszczyć (zwłaszcza ubranie na sobie)'; z przedr. *uszargać, zaszargać*. Por. r. *šárkat* 'szurać, szurgać (nogami); szastać', *šárknut* 'szurnąć; zasnąć; prasnąć', dial. *šárgat, obšárgat* 'złapać rękami, wygładzić nierówności', ukr. *šárkaty* 'szurać, szastać', *šárknuty* 'zasnąć, szurgnąć, zaszastać', br. *šárkac* 'szurać; stukać obcasami, szastać', *šárhac* / *šórhac* 'powodować szuranie, szurać (nogami); skrobać, trzeć; macać, szukając czegoś', dial. *šárhac* 'mówić; lżyć, rugać', *šárhacca* 'ociierać się (o kogoś, coś)', *šárnuc* 'szurnąć (nogą); machnąć; uderzyć; mocno szturchnąć'. Ekspresywny czas., związany z *szurać, szurgać* (zob.), zapewne pochodzenia dżwkn. Związek z r. *šárit* 'szperać, szukać; macać', słwn. *šáriti* 'robić coś nieistotnego, grzebać, szperać' niepewny.

szarpać od XVI w. 'pociągać gwałtownymi ruchami, targać, tarmosić', 'urywać po kawałku, rozrywać na części, rwać, rozdzierać', 'wykonywać gwałtowny ruch', dial. 'biec szybko', kasz. *šarpac* 'targać, szarpać; urywać po kawałku, odrywać od czegoś, skubać, rwać, okradać'; z przedr. *obszarpać, poszarpać, rozszarpać, wyszarpać*; jednokr. *szarpnąć*, z przedr. *wyszarpnąć*; wielokr. *-szarpywać*; z przedr. *rozszarpywać, wyszarpywać*. Por. slc. *šarpat* 'szarpać, targać', *ošarpat* 'odrapać; obedrzeć; zniszczyć, polamać', r. *šárpat* 'szarpać, targać, drapać, trzeć; grabić, rozwalać', ukr. *šárpatty(sja)* 'szarpać (się)', *šárpnyty* 'szarpnąć', br. *šárpat* 'trzeć o coś z odgłosem, szurać, trzeć, drapać po czymś; szukać', *šárpacca* 'drzeć się, niszczyć się (o odzieży, obuwiu)'. Zapewne od tej samej dżwkn. podstawy co *szargać, szurać, szurgać* (zob.), dyskusyjne jest wszakże istnienie przyr. *-p-*. Z przyczyn fonetycznych jest wątpliwe zapożyczenie ze śrwniem. *scharben* / *scherben* 'ciąć na drobne kawałki; skrobać', gdyż oczekiwaliśmy słów postaci z *-b-*. — Od tego *szarpanina* od XVI w.; od czas. przedr. *obszarpany* → *obszarpaniec*.

szary od XV w. 'mający kolor popiołu, ciemnosiwym, ciemnopopielatym', dial. też 'siwy', 'nie rozjaśniony światłem słonecznym, mroczny, niepokodny' (np. *szara godzina* 'pora dnia, kiedy zapada zmrok, szarówka'), przen. 'mało urozmaicony, jednostajny, nieciekawym, nudnym, bezbarwnym', 'niczym się nie wybijający, przeciętny, mało znaczący', kasz. *šari* 'szary, popielaty; mroczny, niepokodny; codzienny, zwykły, powszedni'. Ogśl., ale powstać z *š-* tylko zachł.: dl. *šery* 'popielaty', gł. *šery* 'ts.', cz. *šerý* 'słabo oświetlony, ciemny; mający barwę ciemną, zbliżoną do popielatej', 'niejasny, niewyraźny, niewyraźny', przen. 'dawny i nieznanym, tajemniczy', slc. *šerý* 'słabo oświetlony, ciemny; ciemno zabarwiony', 'dawny, nieznanym, tajemniczy'; we wschl. z regularnym nagłosowym *s-*: r. *šerýj* 'koloru pośredniego między czarnym i białym; pochmurny', przen. 'mierny, nijaki, bezbarwny', słwn. *šer* 'popielaty; siwy'. Wczesne psł. **čērō* [< **čoj-ro-*] > zachł. **šarō* (wschl. i pldł. **šērō*) 'mający kolor popiołu, popielaty, szary', prawdopodobnie prapokrewnie stnord. *hárr* 'szary, siwowłosy', stwniem. *hēr* [< pgerm. **haira-*] 'godny, wyniosły', irl. *ciar* 'ciemny'. Wczesna psł. postać **čērō* (przed II palatalizacją spółgłosek tylnojęzykowych) oparta zapewne na tym samym rdzeniu co psł. **čēdō* [< **čoj-do-*] > **šadō* / **šēdō* (zob. *szadź*), utworzona za pomocą przyr. **-rō* (< **-ro-*), niezadkiego w prastarych przymiotnikach (por. np. *bystry, mądry, modry, pstry*). — Od tego *szarak, szarość, szarówka, szaruga; szarzyć, zszarzyć*.

szastać od XVI w. 'wykonywać zamaszyste ruchy', pot. 'trwonić, wydawać nierozsądnie (pieniądze)', daw. 'prać, płukać', dial. 'rzucić na wszystkie strony', 'uderzać, bić', 'płukać bieliznę po wypraniu', *szastać się* 'uwijać się niepotrzebnie', kasz. *šastac* 'być niecierpliwym, poruszać się tu i tam; trząść, potrząsać'; jednokr. *szastnąć*, rzadziej *szasnąć*. Por. cz. dial. *šastat* 'smagać, ciąć', slc. dial. *šastat* 'smagać, chłostać; szeleścić', r. *šastat* 'czyścić ziarno z plew i zanieczyszczeń', 'lazić, włożyć się, kręcić się', ukr. *šástaty* 'chodzić tu i tam, kręcić się', br. *šástac* 'szeleścić', pot. 'ciąć, krajać'. Plnsl.

**šastati* 'wykonywać szybkie ruchy połączone z odgłosem', czas. od dźwiękn. wykrzyknika naśladowującego odgłos towarzyszący szybkiemu ruchowi (np. p. *šaszt*, r. *šast*).

szata od XV w. 'odzienienie, odzież', dial. też 'plótno do wyciskania sera'. Por. gl. *šat* 'ubiór, odzież; część ubrania; szata, suknia; pojedyncza sztuka bielizny', *šaty* mn 'bielizna', cz. *šat* 'szata, ubranie', *šatek* 'chustka na głowę; chusteczka do nosa', slc. *šata* 'odzienienie, przyodziewek; chustka', poet. *šat* 'szaty', ukr. *šata* 'ubranie, okrycie'. Psł. dial. **šata* / **šatъ* 'odzienienie, przyodziewek, szata', zapożyczone wcześniej (przed I palatalizacją spółgłosek tylnojęzykowych) z germ. **hētaaz*, kontynuowane przez *šrwniem*. *hāz* 'ubiór, odzienienie, kurtka', *huez(e)* 'ts.', niem. dial. *Häß* 'szata, suknia'. — Od tego *šatnia* → *šatniar* → *šatniarka*.

szatan od XV w. 'diabeł, zły duch'. Por. stcz. *šatan* / *šatanāš*, cz. *satan* / *satanāš*, r. *satanā*, slwn. *sātan* 'szatan', scs. *sotona*. Zapożyczenie z łac. *satanas* 'szatan, diabeł', co z gr. *satanās* 'ts.' (a to z kolei z hebr. *šāṭān* 'przeciwnik, wróg'). Do języków słow. przejmowane bądź z łaciny, bądź bezpośrednio z greki, do polskiego za pośrednictwem stcz. *šatan*, z nagłosowym *š-*, prawdopodobnie pod wpływem wymowy niemieckiej.

szaczać szczę od XV w. 'oddawać moc', z przedr. *naszczać*, *oszczać*, *wyszcząć się*, *zszaczać*; wielokr. *sikać* (zob.). Ogsl.: gl. *šēc*, *šči*, cz. *scāti*, *sciji*, r. *scaf*, *scu*, slwn. *scāti*, *ščim*. Psł. **šbkat* > **šbcati*, **šbčp* 'wydzielać z siebie ciecz' > 'oddawać moc', pokrewne ze stwniem. *sihan* (dziś niem. *seihen*) 'cedzić ciecz po kropelce', norw. *sige* 'sączyć się, wyciekać powoli', stind. *sēcatē* 'wylewa', *siñcāti* 'ts.', gr. jońskie *ikmās*, *ikmādos* 'wilgoć', od pie. **sejk-* 'wylewać; cedzić; ciec, płynąć; kapać'. Zob. *szczaw*.

szczapa od XVIII w. 'kawałek drewna odlupany z kłosa', stp. XV w. *szczepa* 'ts.', dial. *szczapa* 'długi i cienki kawał odrąbanego drewna; gruba część rozłupanego drewna'. Por. gl. *ščēpa* 'polano' (*chuda ščēpa* 'chudy człowiek'), slwn. *ščāpa* 'cherlak, chuchro', poza tym dl. *ščap* 'kij pastuszy', slc. dial. *ščap* / *ščap* 'pręt, kij, różga', r. dial. *ščap* 'nacięcie, karb', slwn. *ščāp* 'pałka, kij, laska',

dial. 'szczep winnej latorośli', ch./s. *ščāp* 'pałka, kij, laska'. Psł. **ščapa* / **ščapъ* 'odłupany kawałek drewna', od pie. **škep-* 'lupać, rozłupywać, rozszczepiać', pokrewne np. z lit. *škepšnė* 'odcięty kawałek; kawałek materiału', lot. *škepėle* 'odcięty kawałek', gr. *škeptron* 'kij, laska', *škeparnon* 'topór, siekiera'. Zob. *szczępić*.

szczaw od XV w. 'roślina Rumex'. Ogsl.: dl. dial. *ščaw*, cz. dial. *ščāv* / *ščiv*, slc. *štīav*, dial. *štāv* / *ščāv*, br. dial. *ščāu*, ch./s. dial. *štāv* / *ščāv* / *ščāv*, slwn. *ščāv*. Psł. **šbčavъ* 'szczaw' od psł. **šbkat* 'wydzielać z siebie ciecz' (zob. *szczać*), urzeczownikowiony przym. **šbčavъ* [< **šbk-ia-vъ*] z przyr. *-*ia-vъ*, z pierwotnym znaczeniem 'wydzielający z siebie sok, taki, z którego można otrzymać sok, przyrządzić zupę', po urzeczownikowieniu 'roślina soczysta, dająca sok' > 'szczaw'. Polskie *szczaw*, *szczawiu* zapewne ze **šbčav-ja*, z przyr. *-*ja*, który urzeczownikowił przym. **šbčavъ*. W gwarach także liczne inne postaci, np. *szczawa* (z formy żeńskiej pierwotnego przymiotnika) oraz różne derywaty od podstawowego czas., np. *szczak*, *szczal*, *szczagiel*.

szczątek od XVI w. 'drobna resztką czegoś zniszczonego, rozbitego, ułamek, okruch, ostatek', stp. XV w. 'potomek; potomstwo', w XVI w. też *oszcządek* 'resztką, szczątek', daw. *szczątk*, *szczętk* 'pozostałość czegoś, resztką, szczątek', w XVI–XVII w. *szcządk* 'krztą, odrobina, resztką, szczypa', dziś wyrażenie przymiokowe do *szczętku* 'całkowicie, zupełnie', daw. do *szczędu* 'ts.'; por. kasz. *čpđ* / *čpt* 'część, ilość'. Por. cs. *izčēdije* 'potomstwo'. Etymologicznie związane z psł. **čēdo* 'potomek, dziecko' (por. p. XVI w. *čēdo* 'dziecko', strus. *čado* 'dziecko, syn lub córka', scs. *čēdo* 'dziecko'), które od psł. *tčēti*, *tčēnq* 'zacząć, rozpocząć' (zob. *począć*, *wszcząć*, *zacząć*). Wyrazy polskie z pierwotnego **iz-čēd-* (**jъz-čēdъ*, **jъz-čēd-ъkъ*), przypuszczalnie od wyrażenia przymiokowego **jъz čēda* 'od dziecka'. Postaci *szczątk* / *szczętk*, *szczątek* mają -*t*-uogólnione z przypadków zależnych typu dop. *szcządku*, wymawianego *szczątku*, od czego wtórna forma mian. *szczątek*. — Od tego *doszczętny*, *doszczętnie*.

szczebel od XVI w. (stp. XV w. *szezebl*) 'stopień w drabinie', dial. też *stebel* / *zbel* / *dzbel* / *zdžbel* / *ždžbel* 'szczebel w drabinie; listwa łącząca końce drabiny wozowej', kasz. *šebel* 'szczebel (w drabinie, w wozie drabiniastym); drążek między słupami w murze pruskim'; zdr. *szezebelek*. Por. slc. *štebel*, dial. *stebel* 'szczebel w drabinie', r. *ščeblo* 'trzaska sosnowa', ukr. *ščabel* 'szczebel', przest. 'stopień', br. dial. *ščěbyl*, mn *ščěbly* 'drążki, do których przymocowuje się drabiny na wozie; szczeble w takiej drabinie'. Psł. dial. **ščeblo* 'kawałek drewna, szczebel', od pie. **(s)kēlb^(h)* - 'ciąć ostrym narzędziem, łupać', od którego też ukr. *ščebaty* 'odszczypywać, obrywać' oraz pokrewne kasz. *sko-bic* 'zdzierać korę z drzewa' (por. lit. *skōb-ti*, *skobiū* / *skabiū* 'dłubać, drążyć, żłobić; rwać, skubać', *skabyti* 'rwać, zrywać, obrywać; szczypać, skubać', goc. *skaban* 'strzyć', niem. *schaben* 'skrobać, trzeć', łac. *scabō*, *scabere* 'drapać, skrobać'). Pierwotne znaczenie 'odszczypić, oderwany kawałek drewna (używany jako szczebel w prymitywnej drabinie)'. Polskie dial. *stebel* / *zbel* / *dzbel* / *zdžbel* / *ždžbel*, slc. dial. *stebel* 'szczebel w drabinie' sugerują pochodzenie z prapostaci **stbbl* (por. strus. *stbbl* / *stebbl* 'pień drzewa', r. *stebel* 'żdźbło', słwn. *stebel* 'ts.; pień'), tego samego pochodzenia co psł. **stbbl* 'łodyga, pień', p. *ždžbło* (zob.), może więc w językach zachł. doszło do spłynięcia dwu etymologicznie odrębnych, a znaczeniowo bliskich wyrazów **ščeblo* i **stbbl*.

szezebiotać od XV w. 'wydawać urwane, piskliwe dźwięki, świergotać (o ptakach); mówić podobnie jak ptak, paplać', daw. XV–XVIII w. też *szezebietać*, z przedr. *zaszezebiotać*. Płnsl. i słwn.: gl. *ščebotać*, cz. *šebetat* / *šebotat*, slc. *šebotat*, r. *ščebetát*, ukr. *ščebetaty*, br. *ščabjatać*, słwn. *ščebetáti*. Psł. dial. **ščebetati* 'chwierkać, świergotać (o ptakach, przen. o dzieciach, dziewczętach)', czas. pochodzenia dżwnk.; por. z innym przyr. kasz. *ščebelēc* 'gadać, pleść, bajdurzyć; skomleć'. — Od tego *szezebiot* od XV w. 'świergot'.

szyć z od XV w. 'twarda, stercząca sierść, sztywne włosy (świni i dzika)', też 'roślina *Dipsacus*', stp. XV w. *polna szyć* 'roślina

szyć pospolita, *Dipsacus silvestris*', kasz. *šćec*, słowiń. też *ćec* 'szczotka do czesania lnu'. Ogsł.: plb. *sācit* 'szczecina; szczotka, zgrzeblo', gl. *šćec* 'szczotka', *ćec* 'chwast, kutas; grono, winogrono; pęczek, wiązka, kiść', cz. *štět* 'szczecina', r. dial. *šćet* 'ts.', ukr. reg. *ščet* 'ts.; szczotka do czesania lnu', słwn. *ščēt* 'szczecina; oset'. Psł. **ščetb* / **četb* 'szyć, szczecina; szczotka', może prapokrewne z lit. dial. *sketēlis* 'grzbiet (zwierząt), sierść na grzbiecie, na karku' i dalej z lit. *(s)keterā* 'grzbiet', *(s)kēsti*, *(s)kečiu* 'rozkładać, rozłożyć, rozszerzyć, rozciągnąć', pierwotne znaczenie może 'włosy, sierść porastające grzbiet'. — Od tego *szezebotać* od XV w. 'twarde, sztywne włosy, sierść' (por. cz. *štětina* 'szczecina', r. *ščetina* 'ts.', słwn. *ščetina* 'ts.; włosie' oraz bg. *četi-na* 'szczecina', mac. *četina* 'ts.', ch./s. *četina* 'szczecina; igliwie'). Zob. *szyć*.

szyć 'jeden z drobnych składników jakiejś sytuacji, sprawy', 'okoliczność, wydarzenie, sprawa małej wagi; fakt jednostkowy, osobliwość' (u Lindego z żywego języka, bez poświadczeń historycznych), por. stp. XV w. *szyć* 'sam jeden, samotny', od XVI w. *szyć* 'osobliwy, niezwykły, wyjątkowy, specjalny', przest. 'szyć'; jednostkowy, poszczególny', daw. XVI–XVIII w. 'sam jeden, jedyny', *poszyć* od XVIII w. 'każdy z osobna, pojedynczo rozpatrywany, szyć', oddzielny'. W związku ze strus. *čeglyi* / *čeklyi* 'prawdziwy, rzeczywisty', ukr. *ščeglyj* 'pojedynczy; osobliwy', br. dial. *čōklyj* 'prawdziwy, taki sam, identyczny', cs. *čeglo* 'pojedynczy, sam', ch./s. *cigly* 'jedyny', *ciglo* 'tylko', kontynuującymi psł. przym. **ščeglo* / **čeglo* 'sam jeden, jedyny, jednostkowy', zapewne archaiczny przym. od pie. **kaj-* 'sam jeden', z wyjątkowym przyr. **glo*. Polskie *szyć* może wtórnie utworzone od wcześniej poświadczanego *szyć* 'szyć', które od przym. *szyć*.

szyć od XV w. 'wydawać głos właściwy psu', przen. 'obmawiać, oczerniać, szkłować, kłamać, zmyślać', dial. też 'wydawać głos (o orle)', 'kłamać, łąć'; z przedr. *naszyć*, *oszyć*, *wyszyć*, *zaszyć*; jednokr. *szyć*. Ogsł.: cz. *štēkat* 'szyć', 'ostro, przenikliwie krzyczeć, łąć,

pyskować', br. dial. *ščekác* 'lajać, besztać, wymyślać', słwn. *ščekāti* 'szczekać; skowyczeć, skomleć; biadać, narzekać, jęczeć, stękać'. Psł. **ščekati* 'wydawać głos (o psie), szczekać', czas. pochodzenia dźwnk. — Od tego czas. intensywny *szczekotać*, *szczekot*. Zob. *szczękać*.

szczelina od XVI w. 'wąski, długi otwór, szpara, rysa, rozpadlina', daw. też 'długi, cienki kawałek odszczepiony od czegoś'. Por. ukr. *ščil'ž* 'szczelina', *ščilyna* 'ts.', br. *ščylina* 'ts.', dial. *ščel* 'ts.', r. *ščel* 'szczelina, szpara, rozpadlina'. Psł. dial. **ščelb* 'szczelina, szpara', rzecz. z przyr. *-b od niezachowanego psł. czas. *tskelti*, odpowiadającego lit. *skelti*, *skeliū* 'rozrąbać, rozszczepić', lot. *škelt*, *škeļu* 'ts.' (od pie. pierwiastka **(s)kel-* 'ciąć, rozcinać'; w słow. szcążkowo poświadczony jest wielokr. czas. **skoliti* 'rozszczepiać, rozłupywać' i pochodny rzecz. **skala*, zob. *skala*). Ukr. *ščil*, *ščilyna* sugeruje rdzenne *č, które jest niewątpliwie wtórne (hipotetyczna prapostać **skēli-* musiałaby się rozwinąć w psł. *tščalb*, por. słwn. dial. *ščalja* 'odłamek, drzazga'). — Od tego zapewne *szczelny* od XVIII w. 'ściśle przylegający, bez szczeliny, szpar, nie przepuszczający cieczy, powietrza' (por. ukr. *ščilnyj* 'ściśle przylegający', *ščilno* 'szczelnie, bez szpar, odstępów', 'uparcie, wytrwale, nieustannie'), z niejasnym znaczeniem, gdyż oczekiwaliśmy takiego znaczenia, jakie ma zaprzeczony czas. *nieszczelny* 'nie przylegający ściśle, mający szczeliny, szpary, przepuszczający ciecz, powietrze' (nie można wykluczyć zapożyczenia z ukr.) → *uszczelnić*; prawdopodobnie istniał też czas. **szczelić* 'uszczelniać' (por. kasz. *obščelēc* 'uszczelnić'), **uszczelić*, na który wskazuje derywat *uszczelka*.

szczenie *szczenieńca* od XIV w. 'młode psa (też np. wilka, lisa)', przen. 'osoba niedorośla'. Ogsl.: gl. *ščenjo* 'szczenie; młode zwierzę', cz. *ščeně*, -ěte, ukr. *ščenjá*, -njáty, ch./s. *štene*, -neta. Psł. **ščenę*, *ščenęte* 'młode psa (też wilka, lisa)', nazwa młodej istoty z przyr. *-ę- od niezachowanego psł. *tščenb* 'młode zwierzę', na które wskazują stare derywaty: psł. **ščenъb* 'szczenie' (por. stp. XV w. *szczeniec* 'szczenie'), **ščeniti* się 'rodzić szczenie' (por. p. *szczenie się*, *oszcze-*

nić się, gl. *ščenić so*), od pie. **skeno-*, utworzonego od pie. pierwiastka **(s)ken-* 'wyrastać, pojawiać się, zaczynać (się), wszczeniać (się)', od którego też śril. *cinim* [< **kenjō*] 'powstaje, wynika', łac. *re-cens* 'właśnie przychodzący, nowo narodzony, świeży, młody, nowy', gr. *kainós* 'nowy, świeży'. — Od tego *szczeniak*, *szczenie się*, *szczenny*.

szczępić od XIV w. 'uszłachetniać drzewa i krzewy przez przeniesienie gałązki (zrazu) z rośliny szlachetnej na uszlachetnianą', nowsze 'wprowadzać do ustroju ludzkiego lub zwierzęcego określone antygeny powodujące powstanie przeciwciał'; daw. *szczępać* 'łupać na szczapy, rozszczepiać, rozłupywać'; z przedr. *odszczępić*, *przeszczepić*, *rozszczepić*, *wszczepić*, *zaszczepić*. Por. cz. *štepít* 'rozszczepiać, rozdzielać', r. *ščepát* 'łupać (na szczapy)', ukr. *ščepýty* 'szczępić', *ščepáty* 'szczępać', br. *ščapác*. Psł. **ščepiti* / **ščepati* 'łupać, rozszczepiać' > 'rozszczepiać drzewko, by je uszlachetnić przez włożenie zaszczepki w rozszczepienie', od pie. **(s)kep-* 'łupać, rozłupywać, rozszczepiać' (zob. *szczapa*, od tego samego pierwiastka z długą samogłoską). — Od tego *szczęp* od XIV w. 'drzewko uszlachetnione szczepieniem', 'zraz, latorośl do szczepienia drzewa', daw. 'szczepienie', przen. 'grupa rodów pokrewnych, plemię' (co do znaczenia por. np. u Kromera Czechowie i Polacy z jednego szczepu wyniknęli, tj. z jednego pnia, jednej latorośli'), daw. 'pień, dom, ród, rodzina, dynastia', dial. też 'drzewo łupane' (por. cz. *štěp* 'szczęp, szczepione drzewko; zraz do szczepienia roślin', slc. *štep* 'szczepione drzewko; zraz, pęd, odrost', r. *ščepá* 'szczapa; szczapy, wióry; draniec', ukr. *ščepa* 'szczęp, drzewko zaszczepione'); *szczępienie*, *szczępionka*; od czas. przedrostkowych *przeszczep*; *zaszczepka*.

szczyrba od XVI w. (daw. też *szczyrb*) 'miejsce pozostałe po odpadnięciu, wyłamaniu, odtłuczeniu części czegoś, wyłom, wyrwa, luka', przest. 'śląd po cięciu szablą, mieczem, blizna, szrama', dial. 'szpara'; por. stp. od XIII w. *szczyrbieć* 'wyszczerbiony miecz królów polskich', *szczyrbak* XV w. 'roślina mlecz kolczasty, Sonchus asper', *szczyrbina* / *szczyrbina* od XIII w. 'wcięcie, zagłębienie

nie (w ostrzu miecza); uszczerbek, strata; dachówka'. Ogsł.: dl., gl. *šerba* 'szcherba, luka, wyrwa', cz. *šěrba* 'szczelina, szpara', r. dial. *šerba* 'puste miejsce po zębie', slwn. *šřba* / *šřba* 'szczelina, szpara; szpara między zębami', *šřba* też 'czerep, skorupa'. Psł. **šřba* 'miejsce wyszczerbione', dokładnie odpowiada lot. *šřba* 'szpara, rysa, szczelina', dalej prapokrewne z lot. *škerbala* 'drzazga, trzaska', *škařba* 'ts.', *škařbs* 'ostry', lit. *skirbti* 'stawać się kwaśnym', stwniem. *scirbi* n. 'czerep, skorupa' (dziś niem. *Scherbe* ż 'ts.; stłuczka'), od pie. **(s)kerb⁽ⁿ⁾* - 'ciąć, obrabiać ostrym narzędziem'. — Od tego *szczyrbaty*; *szczyrbina*; *szczyrbić*, *uszczerbić* (→ *uszczerbek*), *wyszczerbić*.

szczyry od XV w. (stp. *szczyry*) 'nieskryty, otwarty, prawdomówny, niefalszywy', 'wolny od domieszek, czysty, sam, jednolity, prawdziwy', dial. też 'hojny'. Płnsl.: dl. *šćiry* 'czysty, szczyry, niezafalszowany; uczciwy, rzetelny, prawdomówny; prosty, prostacki, naiwny', r. dial. *šćiryj* 'szczyry; prawdziwy, rzeczywisty; czysty, bez domieszek', ukr. *šćiryj* 'szczyry, otwarty; prawdziwy; czysty, bez domieszek; gorliwy, pilny', br. *šćiry* 'szczyry, otwarty; prawdomówny; serdeczny; naturalny, czysty, bez domieszek'; por. też cz. *čirý* 'czysty, przezroczysty, przejrzysty; autentyczny; zupełny, całkowity', slc. *čirý* 'przezroczysty, przejrzysty; czysty, autentyczny; sam, jeden'. Psł. dial. **šćira* [**skeiro-*] / **čira* [**kejro-*] 'czysty, przejrzysty, naturalny', pokrewny z goc. *skeirs* 'wyraźny, zrozumiały', stnord. *skírr* 'czysty, przezroczysty', niem. *schier* 'czysty, szczyry; nierozcieńczony; sam', ang. *sheer* 'zwykły, zwyczajny, czysty, jawny; przejrzysty', stirl. *cír* 'czysty', wszystkie od pie. **(s)kejir-* (co od pie. **(s)kēj-* 'ciąć, krajać, oddzielać, odłączać').

szczyrzyć od XVIII w., zwykle *szczyrzyć zęby*, *kły* 'odchyliwszy wargi, pokazywać, odsłaniać zęby', *szczyrzyć się* 'sterczeć, być widocznym, ostro się rysować', dial. 'pękać (o łupinach orzechów)', z przedr. *wyszczerzyć*, też *oszczerzyć się*, daw. od XVI w. *oszczerzać* 'pokazywać zęby (zwykle w uśmiechu), *oszczerzać się* / *oszczerzać się* 'pokazywać zęby, wyszczerzać (zwykle w uśmiechu);

drwić, wyśmiewać się', *oszczerzać zęby* (*na kogoś*) 'śmiać się; drwić z kogoś'. Płnsl.: gl. *šćeriti* 'szczyrzyć, wyszczerzać (zęby)', cz. *šřřiti* 'szczyrzyć', *šřřiti se* 'żyć w niezgodzie; szczyrzyć zęby, uśmiechać się', r. *šćerit* 'szczyrzyć'. Psł. dial. **šćeriti*, **šćerř* [**sker-*] 'robić grymas twarzy, pokazując, odsłaniając zęby (w uśmiechu, w złości)', pokrewne z psł. **čeriti* 'rozdzierać, powodować rozdarcie, szczeliny; pokazywać, wyszczerzać zęby' (por. slc. *cerit* zuby 'szczyrzyć zęby', *cerit* sa 'otwierać się, tworzyć szczelinę', 'śmiać się, szczyrząc zęby', ch./s. *čeriti*, daw. *čjēriti* 'pokazywać, szczyrzyć zęby', *čeriti se* 'pękać, tworzyć szczelinę, np. o ziemi, płotnie', 'śmiać się, szczyrząc zęby'), kontynuującym pie. **(s)kajir-*. Psł. **šćeriti* od pie. **(s)ker-* 'ciąć' (por. *kora*, *skóra*, *trzewia*), pierwotne znaczenie 'rozciąć, tworzyć szparę, szczelinę', wtórnie zawężone do 'odsłaniać zęby, robić grymas twarzy, ukazując zęby'. — Od czas. przedrostkowego *oszczerca* od XVI w. 'człowiek obmawiający kogoś, rzucający oszczerstwa, kalumnie', pierwotnie XVI–XVII w. *oszczerca* / *oszczyrca* 'szyderca'; *oszczerstwo* od XVIII w. 'złośliwa obmowa, kalumnia, potwarz' (utworzone jak *morderstwo* : *morderca*, *szczyderstwo* : *szyderca*).

oszczędzić od XVI w. 'oszczędnie używać, skąpić, żalować, oszczędzać', kasz. *šćąžec* 'oszczędzić, żalować'; z przedr. *oszczędzić* (→ *zaoszczędzić*); wielokr. *oszczędzać*, stp. od XV w. *oszczędzać* 'zwlekać, ociągać się', XV w. *oszczędzać* 'zwlekać, ociągać się', od XVI w. 'żyć oszczędnie'. Ogsł.: gl. *šćedzić*, r. *šćadit*, scs. *šćedēti*, ch./s. *šćedjeti*. Psł. **šćēdēti* [**skend-ē-*] 'oszczędzić, oszczędzać', od pie. **(s)ked-* 'rozszepiać, rozrywać' (zob. *szczodry*), podstawą czas. psł. była postać rdzenia z infiksem nosowym **(s)ke-n-d-*, pierwotnie więc może formy czasu teraźn. z takim infiksem (jak np. psł. **šēdō*, zob. *siąść*). Pierwotne znaczenie zapewne 'odrywać, oddzielać coś (od czegoś, od jakiejś całości), by nie dać komuś innemu, by zachować dla siebie, zaoszczędzić' (w innym kierunku poszedł rozwój pokrewnego psł. przym. **šćedrō*, zob. *szczodry*). — Od czas. przedrostkowego *oszczędny* → *oszczędność*.

uszczka od XVI w. 'kość czaszki, w której osadzone są zęby', 'część twarzy, w której

osadzone są szczęki, daw. XVII–XVIII w. *szczoki* mn 'szczęki', dial. *szczeka* / *szczoka* / *szczoka* 'szczęka' (*szczoka* 'usta', *szczoki* mn 'policzki' w Augustowskim niewątpliwie zapożyczone z ruskiego), dziś też nowsze *szczęki* techn. 'rodzaj uchwytu, zwykle dwuczęściowego, w różnych imadłach i przyrządach podobnych, przytrzymującego jakiś przedmiot', kasz. *śćka* 'szczęka'. Wyraz z odpowiednikami we wschl.: r. *ščeká* 'policzek', ukr. *ščoka* 'ts.', br. *ščaká* 'ts.'. Psł. dial. *šćeka* 'dolna część twarzy'. Dalsza etymologia niepewna, może prapokrewnie ze stnord. *skogg* 'broda; szpic', *skagi* m 'przyładek, cypel'. Samogłoska nosowa w p. *szczęka* wtórna.

szczękać od XVII w. 'wydawać, powodować szczęk, brzękać, pobrzękiwać', *szczękać zębami* 'uderzać górnymi zębami o dolne', dial. 'kłapać zębami (o odyńcu)'; z przedr. *zaszczękać*; jednokr. *szczęknąć*; też rzadkie *szczękotać*, daw. *szczekotać* 'szczękać', kasz. *śćkótac* 'szczękać zębami', stp. XV w. *szczekotanie* 'zgrzytanie'. Por. dł. *śćakaś* 'skrzeszać jak sroka', *śćakotaś* 'ts.', gl. *śćekotać* 'klekotać; skrzeszać jak sroka', strus. *śćekotati* 'śpiewać', r. *śćekotáf* 'szczebiotać, paplać', br. *śćekatác* 'ts.'. Czas. pochodzenia dźwiękn. (por. *szczękać*), w polskim wtórna samogłoska nosowa. — Od tego *szczęk* 'brzęk, szczękanie, szczęknięcie'.

szczęście od XIV w. (stp. też *szczęście*) 'pomyślny los, pomyślność, powodzenie', 'uczucie wielkiego zadowolenia, upojenia, radości, szczęśliwość', 'spłot pomyślnych okoliczności, korzystne zrządzenie losu, wydarzenie, pomyślny traf', stp. od XIV w. *szczęście* / *szczęście* 'pomyślność, pomyślny los', 'stan, uczucie wielkiego zadowolenia, radości', 'zrządzenie losu, los, przeznaczenie', 'prognozytyk, zapowiedź szczęścia', kasz. *śćescie* 'szczęście, powodzenie'. Por. stcz. *ščěstie* / *ščěstie*, cz. *štěstí* n 'szczęście', r. *ščástje* 'ts.'. Psł. dial. **ščěstuje* 'powodzenie, pomyślność, szczęście', archaiczne złożenie z pierwszym członem **š-* < pie. **š-* 'dobry' (por. *śmierć*, *zdrowy*, *zboże*), członem drugim jest psł. rzecz. **čęstb* 'wycinek, element składowy całości' (zob. *część*), z przyr. **-bje*. Pierwotne znaczenie 'dobra część, dobry, po-

myślny udział, dział (np. przy podziale zdobyczy, majątku)', dawni Słowianie widzieli więc powodzenie, pomyślność w uzyskaniu zadowalających korzyści materialnych. — Od tego *szczęśny* (→ *nieszczęśny*, *nieszczęśnik*), *szczęścić się* (*poszczęścić się*), *szczęśliwy* (→ *szczęśliwość*, daw. *szczęśliwić* 'czynić szczęśliwym, dawać szczęście', dziś z przedr. *uszcześliwić*).

szczodroblivy od XVI w. 'chętnie coś rozdający, hojny, szczodry', stp. XV w. *szczodroblivie* 'hojnie, obficie'. Od stp. *szczodroba* 'hojność' (też niepewne wyjątkowe *szczodrob* 'hojny, szczodroblivy', czy też 'dawca hojny'), będącego rzecz. abstr. od *szczodry* (zob.), z przyr. *-oba* (por. *choroba*).

szczodry od XIV w. 'hojny', stp. też 'obfity, bogaty'; przysł. *szczodrze*. Ogsl.: cz. *štedrý* 'szczodry, hojny; obfity, bogaty', r. *šćedryj* 'szczodry, hojny', scs. *štedrō* 'miłosierny, liściowy; szczodry, wielkoduszny', bg. *štedr* 'szczodry, hojny'. Psł. **šćedrō* 'wielkoduszny, hojny', zapewne pokrewnie z łot. *šćēdērs* 'kawałek drewna, drzazga', ang. *scatter* 'rozrzucić, rozsypać, rozproszyć', gr. *skedánnymi* 'rozsypuję, rozpraszam', od pie. **(s)ked-* 'rozszczepiać, rozrywać' (co od pie. pierwiastka **sek-* 'obrać ostry narzędziem', zob. *siec*). Psł. **šćedrō* [< **sked-ro-*] byłoby zatem przym. odczas. z przyr. **-rō* < **-ro-* (por. np. *mądry*, *mokry*, *stary*). Pierwotne znaczenie przypuszczalnie 'taki, który rozrywa, dzieli, rozdziela (swój majątek)' > 'taki, który daje, nie skąpi, wielkoduszny, hojny' (w odwrotnym kierunku poszedł rozwój znaczeniowy pokrewnego psł. czas. **šćēdēti*, zob. *szczędzić*). — Od tego *szczodrość*. Zob. *szczodroblivy*.

szczotka od XV w. 'narzędzie do czyszczenia, mycia, czesania, wygładzania', stp. 'narzędzie do czyszczenia włókien lnu', też w nazwach roślin, np. *szczotka polna* 'szczęć pospolita', *szczotka* mn 'centuria pospolita; jakaś ciernista roślina', dial. także 'pędzel do bielienia ścian', 'narzędzie do czesania lnu', kasz. *śćotka* 'szczotka; pas ziemi między kolejniami na drodze polnej', *śćotki* mn 'roślina nawłóć późna'. Ogsl.: cz. *štetka* 'pędzel', r. *šćetka* 'szczotka', slwn. *šćetka* 'ts.'; por. bg. *čētkā*, mac. *čētkā*, ch./s. *čētkā*

'szczotka'. Psł. *ščetŏka / *četŏka 'szczotka', od psł. *ščetŭ / *četŭ 'włosy, sierść, szczecina' (zob. *szceść*), z przyr. *-ŏka, pierwotne znaczenie 'coś zrobionego ze sztywnych włosów, ze szczeciny'.

szczuć *szczuję* od XVI w. 'podjudzać psa do gonięcia i atakowania', od XV w. (dziś przest.) *szczwać* 'ts.', kasz. *šćvac*, *šćve* 'podjudzać psa', przen. 'podburzać, podżegać przeciw komuś'; z przedr. *poszczuć* (stp. od XIV w. *poszczwać*), stp. od XIV w. *uszczwać* 'poszczuć'. Ogsł.: cz. *štvát*, *štvu* 'gonić, pędzić, prześladować; popędzać, poganiać; podżegać, podjudzać, podburzać; dokuczać, dogryzać', r. dial. *ščuvát* 'szczuć', słwn. daw. *ščuti*, *ščujem*, dziś *ščuvati*, *ščúvam* / *ščujem* 'szczuć; podburzać, podjudzać'. Psł. *ščvati, *ščujo 'pobudzać, zachęcać do zrucenia się na kogoś, na coś, szczuć', od pie. *skey- 'rzucić, strzelać, szczuć', prapokrewne zapewne z wyrazami opartymi na pie. *skey-d-, np. stind. *códati* 'popędza, pogania, napiera', stang. *šcēotan* 'cisnąć, uderzać, strzelać', stwniem. *šciozan* 'strzelać, rzucać, szybko miotać', dziś niem. *schießen* 'strzelać'. — Od tego *szczwany* 'doświadczony, biegły w czymś, wytrawny, przebiegły, chytry' (uprzymiotnikowiony imiesłów bierny od *szczwać*), z uproszczeniem grupy spółgłoskowej *czwany*, dziś pot. postać z mazurowaniem *cwany* 'sprytny, przebiegły, chytry', pierwotne znaczenie 'szczyty' > 'taki, który nabrał doświadczenia, stał się przebiegły, sprytny (o szczutych zwierzętach)'.
szczudło od XVI w. 'kij z poprzeczką używany jako podpora', kasz. *škudło* 'szczudło', por. stp. XV w. *szczudłowaty* 'mający drewnianą nogę'. Por. cz. *štidla* / *štihla* 'szczudło' (innego pochodzenia śl. reg. *štula* 'szczudło', ch./s. *štula* 'kula; proteza; szczudło'). Zapewne zapożyczenie ze śrwniem. *studel* / *stuodel* 'podpora, słupek, filar'.

szczupak od XVII w. 'ryba *Esox lucius*'. Por. br. *ščupák* 'ts.' oraz dl. *šćipeľ* 'ts.'. Od p. daw. XVII–XVIII w. *szczupać* 'szczypać', psł. *ščupati 'dotykać, szczypać' (zob. *szczupły*). Drapieżną rybę nazwano tak z powodu jej zachowania, szczypiania ofiar. Wyraz wyparł z języka liter. i z części gwar starą nazwę tej ryby: stp. od XV w. i dziś dial.

szczuka, kasz. *šćeka* / *šćuka* (por. cz. *štika*, r. *ščuka*, ch./s. *štuka*), kontynuującą psł. *ščuka 'szczupak', zapewne rzecz. odczas. (w funkcji nazwy wykonawcy czynności) od psł. *ščukati 'szczypać'.

szczupły od XVI w. 'mający mało ciała, mało tłuszczu, niegruby, nieotyły, smukły, cienki', 'będący w niewielkiej ilości, liczbie, mający małą objętość; nieliczny, nieobfity, niewielki, ciasny, wąski'. Płnsl.: cz. *štiplý* 'smukły, delikatny', dial. *ščúply* 'ts.; rozszczepiony, rozłupany', śl. *štúply* 'drobny, szczupły', r. *ščúplyj* 'wąty, mizerny', dial. 'miękki, pulchny; zwiotczały; zbutwiał', ukr. *ščúplyj* 'wąty, mizerny'. Psł. dial. *ščupľo 'niewielki, drobny, cienki', zapewne uprzymiotnikowiony imiesłów na -l- psł. czas. *šču(p)ŋpti 'uszcypać' (por. p. dial. *szczupnąć* 'targnąć'), por. też psł. *ščupati 'dotykać, szczypać' (p. daw. XVII–XVIII w. *szczupać* 'uszczypać', r. *ščupať* 'dotykać, rusać, macać', ukr. *ščupati* 'ts.', dial. 'uszczypać, obrywać jagody, liście; paść się'). Pierwotne znaczenie prawdopodobnie 'uszczypnięty, odszczypnięty, uszczknięty, oderwany, oddzielony szczypianiem od czegoś', stąd 'mający niewielkie rozmiary, drobny, cienki' i dalej 'wąty, mizerny, smukły'. Podstawowe czas. *šču(p)ŋpti i *ščupati bez pewnej etymologii, może z hipotetycznej przedsłów. prapostaci *skey-p-, w dalekim pokrewieństwie ze *szczypać* (zob.). — Od tego *szczupieć*, *wyszczupieć*, *zeszczupieć*; *uszczuplić*.

szczur 'gryzoń *Rattus*' od XVII w. (ale w XV–XVI w. *szczurek* może 'koszatka, Dryomys ritedula', w XV w. też nazwa osobowa *Szczurek*), dial. *szczur* / *szur*, kasz. *šur* 'szczur'. Ogsł.: dl. *šćurk* 'szczur', gl. *šurk* 'chomik' i *šćura* 'szczur', cz. dial. *štir* 'salamandra', *ščur* 'szczur', śl. *štúr* 'szczur', ukr. *ščur* 'szczur', ch. dial. (niepewne) *štur* 'salamandra'. Psł. *ščūrō 'szczur (i zapewne inne zwierzęta)', bez pewnej etymologii.

szczycić się od XVII w. 'być dumnym z czegoś, czegoś, chlubić się, pysnić się kimś, czymś; słynąć z czegoś', daw. *szczycić* 'przynosić zaszczyt, sławę, uświetniać', stp. XV w. 'bronić, ochraniać, osłaniać'; z przedr. *zaszczycić* 'sprawić komuś zaszczyt', stp. od XIV w. 'obronić, ochronić, zasłonić; sprawić,

spowodować; wielokr. *zaszczycać*. Ogsl.: cz. *štitit* 'chronić, osłaniać', 'mieć niechęć do czegoś, bronić się przed czymś', r. dial. *štitit* 'bronić, osłaniać', ch./s. *štititi* 'bronić, osłaniać (zwłaszcza tarczą)'. Psł. **štititi* 'chronić, ochraniać, osłaniać, bronić', czas. odrzecz. od psł. **štitē* 'tarcza; ochrona, osłona' (zob. *szczyt*). W polskim rozwój znaczenia związany zapewne z ewolucją znaczeniową podstawowego rzecz. *szczyt*, który zaczął oznaczać 'najwyższy punkt czegoś'. — Od tego *szczytny* 'przynoszący zaszczyt, chlubny, zaszczytny', 'wzniosły, podniosły, górnołotny', przest. 'wysoki, strzelisty', stp. XV w. 'należący do tego samego rodu'; od czas. przedrostkowego *zaszczyt* 'to, co stanowi powód do dumy, wyróżnienie, honor', *zaszczyty* mn 'wysokie, uprzywilejowane stanowiska, odznaczenia, dostojęństwa, honory'.

szczygiel od XV w. 'ptak *Carduelis carduelis*', dial. *szczygiel* / *szczygiol* 'ts.', stp. też *szczygłec* / *szczygłec* / *szczygłec* 'ts.'. Ogsl.: dl. *šćiglec* 'szczygiel', r. *šćegól*, -glā 'ts.', ukr. *šćyhol*, -hlja 'ts.', br. *šćygól*, -glā 'ts.', bg. *šćiglec* 'ts.', słwn. *šćėgljec* 'ts.' (z zachsl. zapożyczone niem. *Stieglitz* 'szczygiel'). Psł. **šćegōls* i, zapewne, **šćigōls* 'szczygiel', nazwa pochodzenia dżwnk., utworzona od głosu wabiącego szczygla. Rdzeń, na którym oparta jest nazwa ptaka, występuje też w czas.: cz. *štehotat* 'szczebiotać, świergotać (o ptakach)', słwn. *šćėgljāti* 'ts.'.

szczytać od XVI w. 'boleśnie ścisnąć; skubać, zrywać coś', kasz. *šćipac* 'boleśnie ścisnąć; skubać (o zwierzętach)'; z przedr. *uszczytać*, *wyszczytać*; jednokr. *szczypnąć*, *uszczypnąć*. Ogsl.: cz. *štipat*, r. *šćipāt*, ch./s. *šćipati*. Psł. **šćipati* 'szczytać, skubać', pokrewne z lit. *škiepti* 'dziurawić', *škiepyti* 'szczępić, zaszczeptać', stisl. *škipa* 'dzielić', łac. *šcīpiō*, *šcīpiōnis* 'laska, kij', od pie. **škej-p-* (/ **škej-b-*) 'ciąć, oddzielać', będącego rozszerzeniem pie. **(s)kēj-* 'ciąć, krajać, oddzielać, odłączać' (należącego ostatecznie do pie. pierwiastka **sek-* 'obrabiać ostrym narzędziem', zob. *siec*). — Od tego *szczytanie* mn 'przyrząd mający dwa zaciskające się uchwyty, kleszcze; rozdwojone odnóża przednie niektórych skorupiaków', kasz.

šćepce mn też 'nożyce do obcinania żywo-plotu', *šćipe* 'ts.', *szczytanie*, stp. XV w. wyjątkowe *szczyptki* 'szczytanie' (por. np. r. *šćipcy* mn 'szczytanie, kleszcze; obcęgi'); *szczypta* od XVI w. (daw. też *szczypt*) 'ilość substancji sypkiej, jaką można ująć końcami palców; odrobina'; *szczytanie*; od czas. przedrostkowego *uszczypliwy*. Zob. *szczyptor*.

szczyptor i *szczyptór* od XVIII w. 'zielone liście cebuli', daw. 'łodyga, żdźbło (trawy); chorągiewka pióra ptasiego'; zdr. *szczyptorek* też 'roślina *Allium schoenoprasum* (używana do potraw)'. Zapewne od *szczypta* (zob.), znaczenia 'łodyga, żdźbło' i 'chorągiewka pióra' sugerują pierwotne znaczenie 'to, co się szczyptuje, skubie, odrywa (np. zielone pędy zrywane z rosnącej cebuli)'; mniej jest prawdopodobne, by *szczyptor* nazwano z powodu szczypiącego smaku.

szczyt od XVII w. 'punkt najwyższy, wierzch, wierzchołek, czubek czegoś, najwyższy wzniesiona część góry', 'najwyższy stopień czegoś, górna granica, punkt kulminacyjny', stp. od XIV w. 'tarcza, puklerz; tarcza herbowa, herb', 'górna część budowli, wierzchołek; mur', daw. 'górna część ściany budynku', dial. 'wierzchołek góry', 'kalenica, grzbiet dwuspadowego dachu', 'część ściany szczytowej, sięgającej od fundamentu do wierzchołka'. Ogsl.: cz. *škit* 'tarcza', 'ochrona, osłona', 'szczyt domu', 'wysoka góra, wierzchołek góry', r. *šćit* 'tarcza', 'osłona, zasłona', scs. *štitō* 'tarcza'. Psł. **šćitō* [**škejto-*] 'tarcza, puklerz' > 'ochrona, osłona', z dokładnymi odpowiednikami w bałt. i celt.: lit. *škiētas* 'belka poprzeczna brzozy; grzebień tkacki, płochą', lot. *škiēts* 'belka; grzebień tkacki, płochą', stirl. *šciath* [**škeitō-*] 'tarcza', stbret. *šcoit* 'ts.'; por. też pokrewne stpr. *štaytan* 'ts.', łac. *šcūtum* [**šcoitom*] 'ts.'. Z pie. **(s)kēj-* 'ciąć, krajać, oddzielać, odłączać'. W polskim rozwój znaczenia 'ochrona, osłona' > 'osłona (zwykle z desek) górnej, szczytowej części budynku' > 'górna część, wierzchołek budowli' > 'wierzchołek, wierzch, czubek czegoś'. Zob. *szczyścić się*.

szedł, *szła*, *szło*, formy czasu przeszłego czas. iść. Ogsl.: cz. *šel* < *šedl*, *šla*, *šlo*, r. *šel*, *šla*, *šlo*, scs. *šēls*, *šēla*, *šēlo*. Psł. **šēdl*, **šēdla*, **šēdlo*,

imiesłów czasu przeszłego od psl. **choditi* 'chodzić' (zob. *chodzić*), z pierwotnej postaci **chid-l-*, z redukcją samogłoski rdzennej **o* → **i* > **ɔ*. Formy *sza*, *szo* z uproszczeniem grupy spółgłoskowej (po zaniku półsamogłoski) *sžd* > *szl*. Pierwotnie formy należące do paradygmatu *chodzić*, pierwotnie przeniesione do paradygmatu czas. iść.

szeleścić od XVII w. 'wydawać szelest'; z przedr. *zaszeleścić*; jednokr. *szelesnqć*; *szelst* 'cichy odgłos wydawany np. przez poruszane wiatrem liście', przest. 'sumne wystąpienie, pompa, szum'. Por. cz. *šelestit* 'szeleścić', *šelest* 'szelest, szmer', slc. *šelestit* 'szeleścić, szumieć, szemrać', *šelest* 'szelest, szmer', r. *šeleštē* i *šeleštī* 'szeleścić', *šelest* 'szelest', ukr. *šeleštity* 'szeleścić', *šelest* 'szelest'. Ptnsl. **šeleštiti* 'szeleścić, szumieć', **šelestb* 'szelest, szmer, szum', pochodzenia dźwięk.

szelka od XVII w., zwykle *szelki* mn 'dwa paski przekładane przez barki, podtrzymujące spodnie, spódnicę itd.', 'pas służący do przytrzymywania czegoś na sobie, do niesienia, ciągnięcia itp.', daw. 'pas w uprzęży końskiej', dial. *szelki* (też *szółki*) mn 'szelki do spodni', 'skórzane połączenie części cepów (bijaka z dzierzakiem)', kasz. *selki* 'szelki, zazwyczaj parczane, które rybacy przywiązują do długich lin i zakładają przez ramię przy wyciąganiu z morza niewodu'. Pierwotne zdr. od *sza* 'rodzaj uprzęży, parczane lub rzemienne pasy z postronkami, zakładane koniowi na kark i pierś; pas, rzemień służący do ciągnięcia, wieszania czegoś, szelka' (w tym znaczeniu też *szleja*), dial. *sza* / *šla* 'uprzęż na konia wykonana z parczanych pasów, parczane lub rzemienne pasy z postronkami, zakładane koniowi na kark i pierś', kasz. *sla* 'uprzęż, część uprzęży końskiej'. Por. dl. *salā* 'szleja', dl., gł. *slē* mn 'szelki; uprzęż', cz. *šle* mn 'szelki'. Zachsl. **šbla* / **šbla* 'pas, rzemień stanowiący część uprzęży, służący do ciągnięcia, przymocowywania czegoś', zapożyczenie ze stwniem. *silo* 'pas, rzemień, szleja', śrwniem. *sile* 'ts'.

szelma od XVIII w. 'hultaj, nicpoń, łotr', stp. XV w. 'drapieżne zwierzę'. Por. cz. *šelma* 'zwierzę drapieżne, bestia', 'spryciarz, cwa-

niak, filut', stcz. też 'morowa zaraza, morowe powietrze', r. *šelma* 'szelma, hultaj'. Zapożyczenie ze śrwniem. *schelm(e)* / *schalm(e)* 'mór, pomór (zwłaszcza bydła); padlina (też jako obelga)', niem. *Schelm* 'filut, szelma', daw. 'łotr, łotrzyk'. — Od tego *szelmowski*.

szemrać od XV w. 'wydawać szmer, szumieć; mówić cicho i niewyraźnie, mruczeć, szeptać; wyrażać nieśmiało, nie całkiem otwarcie niezadowolenie, sarkać, narzekać', stp. XV w. 'głośno wyrażać niezadowolenie, sarkać, buntować się; wzdychać żałośnie, narzekać'; z przedr. *zaszemrać*. Por. dl. *šemriš* 'kręcić się, uwijać się, hałasować (zwłaszcza o dzieciach)', cz. dial. *šemrat* 'mruczeć, szemrać', slc. *šomrat* 'gderać, mruczeć, zrędzić, szemrać'. Zachsl. **šmōrati* / **šmōriti* 'wydawać szmer, szelest, szum' (rekonstrukcję potwierdza rzecz. odczas. z równie regularnym rozwojem półsamogłosek: p. *szmer* 'cichy odgłos, szelest, szum nieznaczny, szemranie, cichy gwar', stp. XV w. 'rozruchy, burzenie się', też 'tymianek, Thymus vulgaris' < **šmōrē*), prawdopodobnie czas. intensywny z przyr. **šr-* od podstawy **šm-*, może od niezaświadczonego **šm-np-ti*, czas. inchoat. od psl. **šumēti* 'szumieć' (zob. *szumieć*) z właściwą takim czas. redukcją samogłoski rdzennej **u* → **ɔ* (> **ɔ* po palatalnym **š*).

szeptać od XV w. 'mówić głosem przyciszonym; szemrać, niezbyt głośno wyrażać niezadowolenie'; z przedr. *poszeptać*, *wyszeptać*; jednokr. *szepnqć*. Ogśl.: cz. *šeptat*, r. *šēptār*, scs. *šēpātati*. Psl. **šēpātati* 'mówić po cichu, głosem przyciszonym, szeptać', czas. intensywny z przyr. **šr-* od psl. **šēpati* 'ts' (np. cz. *šepat*, ch./s. dial. *šapati*; w polskim czas. podstawowy nie zachował się, ale por. *seplenić*), będącego czas. pochodzenia dźwięk., por. np. bg. dial. *šēp!* 'wykrzyknik naśladujący szeptanie', br. dial. *šēpū-šepu!* 'ts'. — Od tego *szept*.

szereg od XVII w. 'rząd, ciąg utworzony z osób, rzeczy', 'pewna liczba czegoś, wiele'. Zapożyczenie z węg. *sereg* 'wojsko, armia; tłum, masa; mnóstwo'. — Od tego *szeregowy* (→ *szeregowiec*); *szeregować* 'klastyfikować, porządkować', daw. 'ustawiać w szeregu, w szeregi', *przeszeregować*, *uszeregować*, *zaszeregować*.

szeroki od XV w. (najpierw w postaci *szyroki*) 'mający określony wymiar poprzeczny; mający duży wymiar poprzeczny', 'zajmujący dużą przestrzeń, ciągnący się daleko, rozległy, rozłożysty', 'obszerny, nieobcisły (o ubraniu)', 'mający dużą skalę, dźwięczny (o głosie)'; st. wyższy *szerzsy*. Ogł.: cz. *široký*, r. *širókij*, scs. *široka*. Psł. **široka* 'otwarty, przestronny, rozległy; mający duży wymiar poprzeczny', z przyr. **-oka* (por. *głęboki*, *wysoki*) od psł. przyr. **širo* 'ts.' (np. cz. *širý*, dawne *širý* 'szeroki; zajmujący wielką przestrzeń; daleko się rozpościerający, otwarty, rozległy', r. dial. *širój* 'szeroki; otwarty', słwn. *šir* 'szeroki'), pokrewnego z goc. *skeirs* 'jasny', niem. *schier* 'czysty, szczyry', stisl. *skirr* 'czysty; jasny', sprowadzanymi do pie. **skaj-r* 'jasny, czysty' (od pie. **skej-* 'świecić; światło'). Zatem w psł. rozwój nagłosowej grupy **sk-* > **ch-* (może przez pośrednie stadium z przestawką **ks:* **sk-* > **ks-* > **ch-*) i później I palatalizacja **ch-* > **š-* (wcześnie psł. **chīro-* czy **chejro-* > psł. **širo*); pierwotna grupa **sk-* (bez przejścia w **ch-*) zachowana w pokrewnym psł. **šcirb* (zob. *szczery*). Z pierwotnego znaczenia 'jasny, czysty' na gruncie słow. rozwinęło się wtórne 'niczym nie przesłonięty, otwarty, rozległy (o terenie)' > 'szeroki'.

szerzeń od XVI w. (stp. od XV w. *sirszeń*, daw. *sierszeń*) 'owad Vespa crabro', kasz. *šeršen*, słowiń. *seršel* 'ts.'. Ogł.: cz. *sršen*, r. *šeršen*, cs. *srašen*, ch./s. *střsljen*, dial. *střšen* / *střsljen*. Psł. **sřšenb* 'szerzeń', pokrewnie z nazwami tego owada w bałt.: lit. *širšuō*, *širšens*, lot. *sirsenis*, stpr. *sirsilis* i dalej ze stwniem. *hornŭz* / *horaz* (dziś niem. *Hornisse*) 'ts.', łac. *crābro*, *crābrōnis* 'ts.', od pie. **(s)ker-* 'ciąć, kłuć, żgać', postaci słow. i bałt. oparte na **(s)křs-*. Pierwotne znaczenie 'tnący, żądający owad'. W polskim nagłosowe *sz-* w wyniku upodobnienia na odległość *ś - sz* > *sz - sz* (*sierszeń* > *szerzeń*).

szerz z od XV w. (stp. i dziś dial. *szyrz*) 'szerokość', 'rozległość, przestronność, przestwór, obszar', *wszerz* przysł. 'w poprzek' dial. *na szyrz* 'na oścież', kasz. *šeř* z 'szerokość'; daw. od XVI w., dziś dial. *szerza* 'szerokość', 'coś szerokiego; teren szeroki'. Ogł.: cz. *šir* z 'szerokość; obszerność; rozległość, wielka

przeźródla', r. *šir* z 'szerokość; rozległość, przestworze', ch./s. *šir* z i m 'szerokość'. Psł. **širo* z 'szerokość; szeroka przestrzeń, przestwór', rzecz. abstrakcyjny z przyr. **-b* od psł. przyr. **širo* 'otwarty, przestronny, rozległy; szeroki' (zob. *szeroki*). Zob. *obszerny*.

szerzyć od XV w. (stp. *szyrzyć*) 'rozprzestrzeniać, roztaczać; czynić znanym, głośnym, rozgłaszać, upowszechniać, propagować', daw. od XV w. (dziś przest.) 'poszerzać, powiększać; z przedr. *poszerzyć*, *rozszerzyć*; wielokr. *-szerzać*, z przedr. *poszerzać*, *rozszerzać*. Ogł.: cz. *širit* 'szerzyć, rozszerzać, rozprzestrzeniać', r. *širitsja* 'szerzyć się', ch./s. *širiti* 'szerzyć, rozszerzać; rozwierzać; rozciągać, rozpościerać'. Psł. **širiti* 'szerzyć, poszerzać, rozszerzać, rozprzestrzeniać', czas. odprzym. od psł. **širo* 'otwarty, przestronny, rozległy; szeroki' (zob. *szeroki*).

sześnaście liczeb. główny, stp. XIV-XV w. *sześnaście* / *szczęnaście* (i dalsze odmianki), w XVI w. też *sześnaście* / *szczęnaście*. Ogł.: cz. *šestnáct*, przest. *šestnácte*, stcz. *šestnádc*, r. *šestnádcaf*, scs. *šestŭ na desŭte*. Psł. **šestŭ na desŭte* 'sześnaście', zestawienie złożone z liczeb. **šestŭ* i wyrażenia przymykowego **na desŭte* (zob. *szesć, na i dziesięć*), pierwotne znaczenie 'sześć na(d) dziesiątkę'. W językach słow. to zestawienie zrastało się w jedną całość (z jednym akcentem), w związku z czym następowało skracanie członu *-desŭte* (> p. *-dzie, -cie, -cie, -ście*), zob. *czternaście*. — Od tego liczeb. porządkowy *szesnasty* → *szesnastka*; liczeb. zbiorowy *szesnaścioro*.

sześć od XIV w. liczeb. główny, w stp. odmienne *sześć* (rzadziej *szec*), dop. *szeci*. Ogł.: cz. *šest*, r. *šest*, scs. *šestŭ*. Psł. **šestŭ* z 'sześć', liczeb. główny utworzony za pomocą przyr. **-b* (zob. *pięć*) od psł. liczeb. porządkowego **šestŭ* (zob. *szósty*). Pierwotny pie. liczeb. główny **šeks* / **šeks* / **šeks* (np. łac. *sex*, gr. *hēks*, goc. *saihs*, lit. *šeši*) nie zachował się u Słowian.

sześćdziesiąt od XIV w. liczeb. główny, stp. też *sześćdziesiąt* / *szczędziesiąt*. Ogł.: cz. *šedesát*, r. *šestidesjāt*, scs. *šestŭ desŭte*, ch./s. *šezdēsēt*. Psł. **šestŭ desŭte* '60', zestawienie liczeb. **šestŭ* (zob. *sześć*) i **desŭte*, dop. mn od **desŭte* (zob. *dziesięć*), pierwotne zna-

czenie 'sześć dziesiątek'. — Od tego *sześćdziesiąty*.

sześćset od XV w. liczeb. główny. Ogsł.: cz. *šest set*, r. *šestšót*, ch./s. *šest stó*. Psł. **šestb srbó* '600', zestawienie liczeb. **šestb* (zob. *szęść*) i **srbó*, dop. mn od **srbó* 'sto' (zob. *sto*). — Od tego *sześćsetny*.

szew szwu od XV w. 'miejsce zszycia kawałków tkaniny itp. wraz z nićmi, którymi te kawałki zszyto, ścieg'. Ogsł.: cz. *šev*, *švu* 'szew', r. *šov* 'szew, ścieg', ch./s. *šáv*, *švā* 'ts.'. Psł. **švnb* 'szew, ścieg', związane etymologicznie z psł. **šiti* [< **šjū-tej*] 'szyć' (zob. *zyć*), postać wskazuje na wczesny derywat **šjū-o* z regularnym rozwojem w **šjūyo* (rozłożenie **u* > **ūy* przed samogłoską) > **švnb* > **švnb* (*b > b po palatalnej spółgłosce).

szewc szewca 'rzemieślnik wyrabiający lub naprawiający obuwie', taka odmiana od XVIII w., z wtórną postacią mian. *szewc* przez analogię do przypadków zależnych: dop. *szewca*, cel. *szewcowi* itd.; dawniej od XV w. i do dziś w gwarach pierwotna regularna odmiana *szwiec*, *szewca*; kasz. *ševc* / *ševéc* 'szewc'; zdr. *szewczyk*. Ogsł.: cz. *ševc*, *ševce* 'szewc', r. daw. i lud. *švec*, *šveca* (dial. też *ševce*, *ševca*) 'krawiec', dial. 'szewc', cs. *švnbcb* 'szewc', ch./s. dial. *šavac* 'krawiec'. Psł. **švnbcb* 'ten, kto szyje (odzież, obuwie)', z pierwotnego **šjū-iko* z regularnym rozwojem w **šjūyiko* (rozłożenie **ū* > **ūy* przed samogłoską, por. lit. *siuvikas* / *siuvis* 'szewc', strp. *schuwikis* 'ts.') > **švnbcb* > **švnbcb* (*b > b po palatalnej spółgłosce, *k > *c w rezultacie III palatalizacji), nazwa wykonawcy czynności z przyr. **-iko* > **-bcb* od wcześniejszej postaci psł. czas. **šiti*, **šjbp* (zob. *zyć*). Zob. *szwaczka*.

szkapa od XV w. 'lichy, chudy koń', daw. XVI–XVII w. *szkapa* m. Por. cz. *škapa* 'ts.', slc. *škapa* 'ts.', r. dial. *škápa* 'ts.', *škába* 'ko-była', ukr. *škápa* 'szkapa', br. *škápa* 'ts.', a także strus. *škabab* 'koń'. Bez pewnej etymologii, oboczność p / b w wyrazach wschł. sugeruje zapożyczenie z nieznanego źródła. Niezbyt pewne jest przyjmowanie pierwotnej postaci **škapa* łączonej z psł. **skopiti* 'kastrować' (zob. *skop*), z przypuszczalnym znaczeniem 'koń wykastrowany, wałach'.

szkaradny od XVI w. 'budzący wstręt, odrażający, bardzo brzydki, szpetny, bardzo zły, nikczemny; okropny, dokuczliwy, straszny', stp. XV w. *skaradny* 'brzydki, wstrętny, budzący odrazę; prostacki, nieokrzesany', *skarady* (od XVI w. *szkarady*) / *skaredy* / *skarzedy* 'brzydki, wstrętny, budzący odrazę; niezwykłe ciężki, bardzo przykry; uwłaczający czci, obraźliwy'; też przest. *szkarada* 'to, co jest charakterystyczne dla rzeczy szkaradnej, brzydota; osoba, rzecz szkaradna, postępek budzący wstręt'. Por. dl. *škarēda* 'brud, nieczystość, plugastwo; intrygantwo', *škarēdný*, daw. *škarēdy* 'brudny, nieczysty, plugawy', gł. *škerjeda* 'plugastwo, paskudztwo', *škerjedny* 'plugawy, paskudny; kłótniwy', cz. *škarēdy* 'brzydki, szpetny, szkaradny', *škarēda* 'szpetny, szkaradny człowiek; szkaradztwo', slc. *škarēdy* 'brzydki, paskudny, szkaradny', strus. *skarēdyi* (*skarjadyi*) 'brudny, nieczysty; wstrętny, odrażający; haniebny, smrotny; rozpustny; przykry, uciążliwy', r. *škārednyj* 'skąpy', cs.-s. *škarēdb* 'wstrętny, szkaradny'. Sprowadzane do psł. prapostaci **škarēdb* / **škaradb* / **škarēdb* 'brzydki, paskudny, budzący wstręt, odrazę', łączonych ze stisl. *škarn* 'gnój, brud', łac. *-cerda* [< **šcerda*] w złożeniach, np. *sū-cerda* 'kał świni', gr. *skōr*, dop. *skātós* / *skātús* 'gnój, gnojówka, kał', stind. *apa-skara* 'ekskrementy', het. *šakkar* 'gnój, kał', z pie. **šker-(d)* 'kał, gnój' (por. *šrać*, oparte na pie. odmianie pierwiastka **šker-*), jednak budowa wyrazu niejasna (przyr. **-ēdb* / **-adb* / **-ēdb*?). W stp. także *šzaradny* / *šzarēdný* / *šzarēdný* / *šzeredny* 'brzydki, wstrętny, budzący odrazę', 'uwłaczający czci, obraźliwy', mające odpowiedniki w stcz. *šeredný* / *šeradný* / *šēradný* / *šēředný*, cz. *šeredný* 'szkaradny, ohydny, brzydki, potworny, szpetny', por. też dl. *šoradki* mn 'śmieci', przypuszczalnie oparte na wariantcie rdzenia **šker-* (z przestawką spółgłosek z pie. **šker-*) > **šer-* > **šer-*. — Od tego *szkaradzić* od XVI w. 'czynić odrażającym', stp. *uskaradzić* 'zanieczyścić, uczynić odrażającym'; *szkaradzenieństwo*.

szkło od XVIII w., wcześniej, od XV w. *šćklo* / *šklo* / *sklo*, dial. *šćklo* / *šklo* / *stklo* / *szczklo* / *szklo*. Ogsł.: cz. *sklo*, stcz. *stklo*, r. *stekló*,

bg. *stokló*. Psł. **stoklo* 'szkło; przedmioty ze szkła', zapożyczenie germ. z goc. *stikls* m 'puchar, kielich'. Na gruncie słow. powstało wtórne znaczenie 'materiał, z którego były sporządzane szklane kielichy, puchary' (Słowianie zapewne wcześniej szkła nie znali). Rodzaj nijaki wyrazu prawdopodobnie pod wpływem innych nazw materiałów typu *srebro, złoto, żelazo*. Najstarsza polska pośtać *śkło*, inne formy w wyniku rozwoju fonetycznego grupy spółgłoskowej *śk > śk / sk > szk*. — Od tego *szklany* → *szklanka, szklanica; szklić, oszklić, przeszklić, zaszkląć*.

szkoda od XIV w. 'strata, uszczerbek', 'zniszczenie (w polu, lesie itd.)', 'miejsce, gdzie uczyniono szkodę', stp. też 'wynagrodzenie uczynionej szkody, kara umowna, odszkodowanie', 'niebezpieczeństwo'; w funkcji przysł. 'żał, przykro, należy żałować'. Por. cz. *škoda*, r. *škoda*, ch. *škōda* 'szkoda'. Zapożyczenie ze stwniem. *scado* 'szkoda' (dziś niem. *Schaden* 'szkoda, uszkodzenie; strata, uszczerbek', *schade* 'szkoda'). — Od tego *szkodzić* od XV w., w stp. 'powodować stratę, uszczerbek, wyrządzać szkodę, krzywdzić; niszczyć; przeszkadzać, utrudniać, uniemożliwiać działanie', z przedr. *przeszkodzić* od XV w. (stp. 'zabronić wypłaty') → *przeszkoda, uszkodzić* od XV w. 'zepsuć, zniszczyć', stp. też 'pobić, zranić', 'wyrządzić szkodę', 'obwinić', *zaszkodzić; szkodnik, szkodliwy; szkodować* reg. 'żałować kogoś lub czegoś, oszczędzać, skąpić', daw. 'ponosić szkodę, tracić', stp. XV w. 'wyrządzać szkodę', dziś *odszkodowanie, poszkodowany*.

szkoła od XIV w. 'instytucja, której zadaniem jest kształcenie'. Por. cz. *škola*, r. *škōla*, ch./s. *škola*. Zapożyczenie z łac. *schola / scola* 'szkoła; lekcja, wykład, nauka; grono uczniów, szkoła filozoficzna' (też 'nisza w łaźni, w której oczekiwano na kąpiel lub wypoczywano po kąpiel; ława do siedzenia w miejscu publicznym; sala, klub'), co z gr. *skholē* 'wolny czas, beczynność, spokój, odpoczynek', 'to, na co się poświęca czas: rozrywka, rozmowa, uczona dyskusja, dysputa, wykład; słuchacze, szkoła'. — Od tego *szkolny* → *szkolnictwo; szkolić, przeszkolić, wyszkolić*.

szlachta od XIV w. 'wyższa warstwa społeczna', stp. od XIV w. *ślachta / ślechta*. Por. cz. *šlechta*, r. *šljáhta* 'ts.'. Zapożyczenie ze śrwniem. *slahte* 'ród, plemię, szczerp', (ge)*sleht(e) / geslaht(e)* 'ród, szczerp, rodzina, szlachetne pochodzenie'. — Od tego *szlachcic* (stp. od XIV w. *šlachcic / šlechcic*) 'członek warstwy szlacheckiej' (z przyr. -ic, por. *księżyc, rodzic; szlachcianka; szlachecki; szlachetny* → *szlachetność*).

szlag od XV w. 'apopleksja'. Por. cz. pot. *šlak* 'szlag, apopleksja; diabeł, czart'. Zapożyczenie ze śrwniem. *slac, slages*, niem. *Schlag* 'cios, uderzenie; udar (mózgu), porażenie, apopleksja; bicie' (od *schlagen* 'bić, uderzać'). Zob. *szlak*.

szlak od XV w. (stp. też *šlak*) 'droga naturalna, trakt wytyczony przez chodzenie, jeżdżenie; droga, którą ktoś przebył', 'ślad, trop', 'ozdoba w formie barwnego paska na czymś' (od tego zdr. *szlaczek*), dial. *szlak / šlak*. Por. cz. *šlak* 'ślad, koleina', r. dial. *šljach* 'droga; ślad, ślad sani na śniegu', ukr. *šljach* 'droga'. Zapożyczenie ze śrwniem. *slag / slac* 'koleina, ślad, droga', niem. *Schlag* 'cios, uderzenie' (zob. *szlag*). Pierwotnie 'droga ubita, utarta'. Zob. *poszlaka*.

szlochać od XVIII w. 'głośno płakać, łkać'; z przedr. *zaszlochać*. Zapożyczenie ze śrwniem. *slucken* 'polykać, przełykać; łkać, szlochać', *sluchen* 'polykać, przełykać', dziś niem. *schlucken* 'łkać, szlochać'.

szmat od XVI w. 'znaczna część jakiegś powierzchni, kawał; wielka ilość, dużo, sporo', daw. 'szmata', 'kawałek czegoś', też *szmata* od XVII w. 'kawał tkaniny, zwykle zniszczonej, podartej', daw. 'kawał, szmat'; zdr. *szmatka*. Por. ukr. *šmat* 'kawał', 'dużo, wielka ilość', dial. *šmáta* 'szmata', br. *šmat* 'oderwany kawałek czegoś', 'dużo, wiele', r. dial. *šmat* 'kawałek, oderwana, urwana część, płat', *šmátka* 'szmatka (np. do mycia naczyń)'. Bez pewnej etymologii, może od czasownika poświadczanego w br. *šmatác* 'mocno szarpać, trząść', przypuszczalnie pokrewnego z cz. *šmatat* 'macać, dotykać', *chmatat* 'sięgać, wyciągać rękę po coś', *chmat* 'chwyt; wyciągnięcie ręki', dalej niejasne. — Od tego *szmatławy; zeszmatać się* (por. ukr. *šmataty / šmatuvaty* 'rozrywać, rozcinać na kawałki').

sznur od XIV w. (stp. i dziś dial. też *sznura*, daw. *snor*) 'cienki powróż'; zdr. *sznurek*, dial. także *sznurka* 'tasiemka do sznurowania, sznurowadło; wstążka, obszywka do sukni'. Por. stcz. *śnóra*, cz. *šňůra* 'sznur', r. *šnur* 'sznur, postronek'. Zapożyczenie ze śrwniem. *snur* z 'sznur, taśma, lina, powróż' (dziś niem. *Schnur* z 'sznur, sznurek'). — Od tego *sznurować* (*zasznurować*) → *sznurowadło*, *sznurówka*.

szopa od XV w. '(prowizoryczny) budynek gospodarczy, stp. też *szopa* (*pospolita*) 'gospoda, zajazd'; zdr. *szopka*, także 'obraz, model stajenki betlejemskiej; przenośny teatrzyk wyobrażający stajenkę betlejemską, jasełka', 'satyryczne widowisko teatralne, przeważnie kukielkowe'. Zapożyczenie ze śrwniem. *schopf(e)* 'budowla bez ścian, dach wsparty na słupach, szopa' (dziś niem. *Schuppen* 'szopa').

szorować od XVI w. 'myć, oczyszczać przez tarcie', 'ruszając się, trzeć, ocierać się o ziemię, o dno', pot. 'pędzić, posuwać się szybko, uciekać'; z przedr. *wyszorować*; też dial. *szurować* 'szorować; hałasować', *szarować* / *szorować* 'szorować, czyścić'. Por. dł. *šurowaš*, gł. *šurować* 'trzeć, ocierać, szorować', ukr. *šuruvaty*, dial. *šaruvaty* 'myć, szorować'. Zapożyczenie ze śrwniem. *schüren* / *schüren* 'szorować, zamiatać, czyścić', śrniem., śrdniem. *schuren* 'ts.', niem. *scheuren* 'ocierać, trzeć; szorować'.

szorstki od XVIII w. (daw. też *szerstki*) 'mający niegładką powierzchnię, chropowaty, kostropaty', 'przykry w objęciu, nielagodny, niedelikatny, surowy, opryskliwy', 'nieczysty, niedźwięczny, chrapliwy, brzmiały ostro (o dźwiękach, odgłosach)'. Zapożyczenie z ukr. *šerstkyj* 'szorstki, chropowaty', br. *šorstki* 'ts.', przym. od ukr. *šerst* 'sierść' (zob. *sierść*). — Od tego *szorstkość*.

szósty od XIII w. liczeb. porządkowy. Ogł.: cz. *šestý*, r. *šestój*, scs. *šesto*. Psł. **šestō* 'szósty', liczeb. porządkowy z przyr. **-tō* (< **-to-*), odpowiadający budową pokrewnym liczeb. porządkowym 'szósty' w innych językach ie., np. lit. *šeštas*, łac. *sextus*, gr. *hektos*, goc. *saihsta*, stind. *šašfás* (od pie. liczeb. głównego **syeks* / **seks* / **kseks* 'sześć'). Wyraz słow. z pie. postaci **kseks-to-* > wczesne psł.

**chesto-* > psł. **šestō*. Zob. *sześć*. — Od tego *szóstka*.

szpak od XV w. 'ptak *Sturnus vulgaris*, stp. też 'gatunek papugi'. Por. cz. *špaček* 'szpak'. Może zapożyczenie ze śrwniem. *spaz* / *spatze* 'wróbel'. — Od tego (w nawiązaniu do ubarwienia ptaka) *szpakowaty* 'mający z lekka siwe, siwiejące włosy; siwawy, siwiejący (o włosach); ciemnosiwý, dereszowaty (o maści końskiej)'.

szpara od XV w. (daw. i dial. też *spara*) 'podłużna szczelina, rozpadlina, podłużny, wąski otwór', 'przedział między częściami kopyta lub między palcami', stp. XV w. 'dolegliwe pęknięcie skóry, szpara na skórze', daw. (od XVI w.) *spara* / *spar* 'rozszczepienie; przedział między częściami kopyta lub między palcami', dial. *spara* (też *špara*) 'szczelina między belkami domu', 'przestrzeń między palcami, przylegające do siebie ścianki palców', 'szczelina', wlkp. *spara* / *szpara* 'gałąź rozwidlona', kasz. *spara* / *špara* 'szpara, szczelina', 'przestrzeń między palcami, zwłaszcza u nóg', słowiń. *spara* 'szpara między dwoma palcami (np. u gęsi)'; zdr. *szparka*. Płnsl.: cz. *špára* 'szpara, szczelina', slc. *špara* 'ts.', ukr. *špara* (dial. też *špara*) 'szczelina, szpara, rowek, żłobek', *špary* mn 'ostry ból w palcach od mrozu', br. dial. *špar* 'żłobek, rowek, wycięcie, wyżłobienie w drewnie'. Prawdopodobnie psł. dial. **čpara* / **čparb* 'to, co wydłubane, dłubaniem wyżłobione lub rozszczepione, podłużne wyżłobienie, rozszczepienie', rzecz. odczas. od psł. **čpariti* / **čparati* 'dłubać czymś ostrym, grzebać' (zob. *szperać*). W takim razie zmiana grupy spółgłoskowej (po zaniku półsamogłoski) **čp-* > **šp-*, niejasne jest jednak powtarzające się w różnych językach *sp-*, nie można wykluczyć zmiszania pierwotnych **čpara* / **čparb* z **špara* / **šparb*, rzecz. odczasownikowymi od czas. przedrostkowego **šp-pariti* 'rozpruć, rozedrzeć', co od psł. **parati* 'pruć, rozpruć, drzeć' (zob. *parać się*).

szperać od XVII w. 'szukać czegoś pilnie (zwykle w jakichś zakątkach, zakamarkach, w książkach)', daw. 'dochodzić, dociekać czegoś, zgłębiać, badać coś'. Por. dł. *šparaš* 'dłubać, grzebać', gł. *šparać* 'ts.', slc. *šparat*

'dłubać w czymś ostrym przedmiotem; grzebać', *šparchat* 'ts.', s. dial. *načparit se* 'nabić się na wystający złamany kawałek gałęzi, ukłuć się'. Psł. *čeparati / *čepariti 'dłubać czymś ostrym, grzebać', przy czym p. *szperac* zapewne z wcześniejszej postaci *czyprać z psł. odmianki słowotwórczej *čypyrati, na którą wskazuje także stcz. *čpýrati* 'poruszać czymś, dotykać czegoś, pełzać'; wszystkie od psł. *čepati 'chwytac, łapać; dotykać, poruszać; zahaczać, przypinać, zawieszać, zaczepiać; zginać, wyginać', dok. *čepiti (zob. *czepić*), ekspresywne czasowniki z przyr. *-ar-, *-yr- i redukcją samogłoski (*e → *b) w pierwszej sylabie. — Od tego *szperacz* → *szperactwo*; *szperanina*. Zob. *szpara*.

szpetny od XVI w. 'bardzo brzydki; zły, haniebny', stp. od XV w. *szpatny* 'bardzo brzydki'. Por. dł. *špatny* (dial. *špetny*), gł. *špatny* 'zły, lichy, niedobry; mniejszej wartości, pośledni; błahy, nieznaczny, bezwartościowy', cz. *špatný* 'zły, niedobry, lichy; podły, nikczemny'. Bez pewnej etymologii. Mało prawdopodobne, że pochodzi od p. daw. *szpat* / *szpata* / *szpot* 'wada końska: wygięcie nogi' (z niem. *Spat* 'ts.'). — Od tego *szpecić* od XVIII w. (daw. od XVI w. *szpacić*) 'czynić szpetnym, brzydkim', z przedr. *oszpecić* (daw. *oszpacić*) od XVI w. 'uczynić brzydkim', daw. też 'zniekształcić, uszkodzić, okaleczyć', 'okryć hańbą, zniesławić, zbezcześcić; zgwałcić', *zeszpecić*, stp. XV w. *zeszpacić* 'uczynić brzydkim, oszpecić' (por. ukr. dial. *špetýty* 'łżyć, znieważać, rugać'); *szpetota*.

szpic od XIX w. 'ostre zakończenie czegoś, czubek, wierzchołek' (przest. w tym znaczeniu też *szpica*), *szpica* 'pododdział wojska wyznaczony do ubezpieczania kolumny', daw. od XV w. *szpica* / *špica* (stp. też *stpica*) 'czoło, front wojska, sztyk bojowy', 'szczyt budynku'. Por. cz. *špice* ż 'ostrze; szpic, czubek, wierzchołek; szprycha', r. przest. *špic* 'czubek, wierzchołek'. Zapożyczenie ze śrwniem. *spitze* 'ostre zakończenie czegoś; szpic butów', niem. *Spitze* 'szpic', przym. *spitz* 'ostro zakończony, spiczasty, ostry'. — Od tego *spiczasty*.

szpiegować od XV w. 'podśluchiwać potajemnie, śledzić kogoś; trudnić się szpiegowstwem', stp. 'badać, śledzić, przepytować'. Por. cz. *špehovat* 'szpiegować'. Zapożyczenie ze śrwniem. *špehen* 'patrzeć, przypatrywać się, obserwować (szukając czegoś lub szpiegując kogoś, oceniając, wybierając coś)', dziś niem. *spähen* 'wypatrywać, śledzić, szpiegować'. — Od tego *szpieg* od XVI w. (daw. też *špieg*) 'agent obcego wywiadu', 'tajniak', daw. *szpiegi* mn 'szpiegowanie, przeszpiewanie'; por. daw. *szpiegierz* 'szpiegowanie, przeszpiewanie', stp. *szpiegierz* / *szpieglerz* 'szpieg, wywiadowca' (śrwniem. *špehaer* / *špeher* 'szpieg, szpicel, wywiadowca'); od czas. przedrostkowego *przeszpiewanie* mn 'szpiegowanie'.

szpik 'miękką tkanką wypełniającą wolne przestrzenie w kościach', stp. XV w. *špik* / *špik* 'koci mózg (uważany za środek nasenny)', 'galasówka na owocach róży polnej', dial. *špiki* / *špiki* mn 'wydzieliny z nosa'. Por. cz. *špek* 'słonina'. Zapożyczenie z niem. *Speck* 'słonina, sadło'. — Od tego *szpikować, naszpikować*.

szpila 'igła z główką', stp. XV w. 'przedmiot drwin'; zdr. *špilka*. Por. r. *špil* m 'czubek, wierzchołek', *špilka* 'spinka do włosów', ukr. *špylka* 'szpilka', br. *špilka* 'ts.'. Zapożyczenie z niem. *Spill(e)* 'szpilka, igła z główką', daw. 'dzida'. — Od tego *przyszpilić*.

szpital od XV w. (daw. i dziś dial. *špital*) 'zakład opieki leczniczej, dawniej 'przytułek dla ludzi bezdomnych, biednych, starych, schorowanych', stp. XV w. *špital* / *špital* 'przytułek dla ubogich chorych'. Por. cz. *špitál* 'szpital', słwn. *špitál* 'ts.'. Zapożyczenie ze śrwniem. *špitál* 'szpital, dom opieki', niem. *Spital* 'szpital', co ze śrlac. *hospitale* 'schronisko dla podróżnych, chorych, ubogich itp. (zwłaszcza w klasztorach)', łac. (*cubiculum*) *hospitale* 'pokój gościnny' (od łac. *hospes, hospitius* 'gość').

szpon od XVII w. 'ostry, zakrzywiony pazur ptaków drapieżnych', daw. *szpona* 'ts.', zwykle *szpony* mn 'pazury'. Zapewne z pierwotnego *spona 'to, co spina' (por. np. ch./s. *spōna* 'spinka, sprzączka, klamka; pętla'), rzecz. odczas. od przedrostkowego *spiąć* (zob. *piąć się*).

szpula od XVIII w. 'cewka (do nawijania, np. nici)'; zdr. *szpulka*. Por. cz. *špulka* 'szpula'. Zapożyczenie z niem. *Spule* 'cewka, szpula'.

szron 'osad lodowy powstały z zamrożonej mgły', od XV w. *šron*, starsza postać *šzron* od XV w. (jeszcze w XIX w., dziś dial.), dial. też 'zamarznięta skorupa śniegu', 'zamarznięte kuleczki białego śniegu', 'przymrozek', kasz. *šrón* 'rdza lub przedmiot pokryty rdzą'; por. dial. *szreń* / *szroń* / *sreń* 'szron'. Ogół.: cz. dial. *střín* / *střín* 'pierwszy cienki lód na wodzie', r. dial. *seren* / *serēn* 'zlodowaciała skorupa na śniegu', słwn. *srēn* / *srēnj* 'szron; zlodowaciała skorupa na śniegu'. Psł. **sern* 'szron, szadź', urzeczownikowa forma rodzaju męskiego psł. przym. **sern* 'biały, siwawy' (por. scs. *srēn* 'biały'); gwarowe *szreń* / *szroń* / *sreń* (jak i np. cz. dial. *střín*, słwn. *srēnj*) z prapostaci **serri* < **sern-jb*, z przyr. *-jb urzeczownikowującym przymiotniki. Nazwa lodowego osadu od barwy zamrożonej mgły, rosy. Podstawowy przym. **sern*, pokrewny z lit. *šerkšnas* 'szarawy, siwawy, koloru szronu' i 'szron, szadź', z pie. **ker-sno*- od pie. pierwiastka **ker-* oznaczającego ciemne, brudne, szare odcienie barw. Oczekiwana p. postać **szron*, dzisiejsza forma w rezultacie zmiany fonetycznej **šr* > *šf* > **šf* > *šr*.

sztorc od XVII w. (daw. też *storc*) 'krawędź, kant czegoś', *stanąć*, *postawić na sztorc*, *sztorcem* 'stanąć, postawić coś prostopadle, ostrym końcem, kantem do góry'. Zapożyczenie z ukr. *storc* przysł. 'sztorcem, dęba, w górę', przysł. od ukr. dial. *storčaty* 'wystawać ponad coś', psł. *(*s*)*trčati* 'pionowo tkwić w czymś, wystawać z czegoś, nad jakąś powierzchnię, sterczeć' (zob. *sterczeć*).

szuka od XIV w. (daw. i dziś dial. też *štuka*) 'jedna, pojedyncza rzecz, jedno zwierzę, jednostka, egzemplarz', 'określona ilość tkaniny, zwój, bala', 'twórczość artystyczna obejmująca dzieła z zakresu malarstwa, muzyki, literatury, architektury, rzeźby', 'utwór dramatyczny przeznaczony do wystawienia na scenie', 'umiejętność; biegłość w wykonywaniu czegoś, talent, sztuka, mistrzostwo', 'czynność, czyn, działanie będące wyrazem zręczności, umiejętności, sprytu, siły itp.', 'zręczny postępek, fortel, wybieg, podstęp,

intriga, figiel, sztuczka', 'przedmiot wykonany przez rzemieślnika wyzwalającego się na czeladnika lub majstra, świadczący o opanowaniu wymaganych umiejętności', daw. 'kawał, kawałek, część' (dziś *sztuka mięsa* 'kawałek gotowanego mięsa wołowego jako potrawa', od tego pot. *sztukamięś*, daw. *sztukamięsa*), 'sztuczne sposoby, coś sztucznego, nienaturalnego, fałszywego, sztuczność, udawanie, pozór'. Zapożyczenie ze słwniem. *stuck(e)* / *stück(e)* 'część, kawałek czegoś, jednostka; rzecz, przedmiot, sprawa, interes, sposób; kawał tkaniny', niem. *Stück* 'kawałek czegoś, jednostka, sztuka; kawał, historia; sztuka teatralna, utwór muzyczny'. Na gruncie polskim powstały nowe znaczenia wyrazu, zwłaszcza 'twórczość artystyczna', zapewne w nawiązaniu do znającego już w stp. 'przedmiot wykonany przez rzemieślnika wyzwalającego się na czeladnika lub majstra, świadczący o opanowaniu wymaganych umiejętności, majstersztyk'. — Od tego *sztukować* od XV w. 'łączyć mniejsze części w całość, dołączać mniejszą część do większej', *dosztukować*, *przyszukować*; *sztuczny* 'zrobiony, wykonany przez człowieka, nie będący wytworem natury', 'nienaturalny, nieszczerzy, udany, wymuszony, pozorny, fałszywy', daw. 'wykonany z artystycznym, artystyczny, kunsztowny, misterny, wyszukany, wymyślny', 'sprytny, zmyślny, przebiegły, podstępny', stp. XV w. 'pocho-dzący ze zwoju, tzw. sztuki (o tkaninie)'.

szturchać od XVIII w. 'lekko uderzać, popychać, trącać łokciem, kufakiem albo końcem czegoś (np. kija, laski)', daw. i dial. *szturkać* / *szturgać* 'ts.'; z przedr. *poszturchać*, wielokr. *poszturchiwać*; jednokr. *szturchnąć*, stp. XV w. *sturknąć* 'zepchnąć, rzucić'. Ekspresywne czas. z przyr. -ch- / -k- / -g- od daw., dziś dial. *szturać* 'lekko uderzać, trącać, szturchać', dial. *szturać* / *šturać* też 'kłuć, dęgać, uderzać czymś ostrym; bić; pchać, popychać; dłubać, wykonywać lekką pracę ręczną', kasz. *šturac* 'lekko popychać, szturchać; prowokować do kłótni, zaczepiać' (por. cz. *štouat (se)* 'grzebać, szperać, dłubać; czepiać się', też *štouchat* 'szturchać', słc. *šturať* 'grzebać, gmerać; kłuć, dłubać, szturchać', *šturiť* 'szturchnąć; wetknąć, ws-

dzić', ukr. dial. *šturljáty* 'szturchać', *štur-nuty* 'szturchnąć'), przypuszczalnie zapożyczonych ze śrwniem. *stūrn* 'przegarniać, grzebać, dłubać; kłuć, poganiać'. Nie można wykluczyć związku (czy wtórnego zmieszania zapożyczenia) z bliskimi znaczeniowo kontynuantami psł. **střkati* 'popychać, trącać, uderzać' (zob. *usterka*), por. dł. *star-kaš* 'popychać, szturchać, uderzać', daw. 'wypędzać, przepędzać', gł. *storkać* 'pchać, popychać, szturchać, potrącać, posuwać', cz. *strkat* 'ts.; wtykać, wkładać, wsuwać, wypychać', slc. *strkat* 'ts.', slwn. *střkati* 'strzępnąć, strącić; obudzić stukaniem', jednak rozwój *-ur- < *ř* występuje tylko w polskim (zob. np. *mrugać*). — Od tego *szurchaniec*.

sztywny od XIX w. 'twardy, niewiotki; nie zginający się, wyprężony, zdrętwiały, zmartwiał', dial. też *sztybny* / *štybny*. Zapożyczenie ze śrwniem. *střf*, śrdniem. *střf*, dziś niem. *steif* 'sztywny, zeszywniały, zdrętwiały'. — Od tego *usztyniwić*, *sztywnieć*, *zesztynieć*.

szuba od XIV w. 'długie wierzchnie okrycie podbite futrem'. Por. cz. przest. *šuba* 'kożuch', r. *šuba* 'futro, szuba', ch. *šuba* 'długa suknia kobieca podbita futrem'. Zapożyczenie ze śrwniem. *schūbe* / *schoube* 'długie wierzchnie okrycie', niem. *Schaube* 'ts.' (przejętego ze stfranc. XII w. *juba* 'ts.', zapożyczonego w okresie wypraw krzyżowych z arab. *gubba* 'wierzchnie okrycie z długimi rękawami').

szubienica od XV w. (stp. XV–XVI w. też *szybienica*) 'rodzaj rusztowania z poprzeczną belką, na której wiesza się skazańców'. Por. w tym znaczeniu dł. *šybjenca*, gł. *šibjenca*, cz. *šibenice* ż, slc. *šibenica*, r. przest. *šibenica*, ukr. *šybenycja*, br. *šybenica*. Plnsl. **šibenica*, zapewne od imiesłowu biernego **šibenō* psł. czas. **šibiti* z wariantem **šibati* 'smagać czymś elastycznym, chłostać; bić, uderzać' (zob. *szybki*), pierwotnie prawdopodobnie nazwa miejsca z przyr. **-ica*. W takim razie pierwotne znaczenie 'miejsce wymierzania chłosty', z którego, poprzez przypuszczalne pośrednie ogniwo 'miejsce wymierzania kar cielesnych (przez chłostanie, zakuwanie w dyby, wieszanie)', powstało nowe znaczenie 'urządzenie do

wymierzania kary śmierci przez powieszenie'. Zmiana fonetyczna *szy-* > *szu-* w polskim niejasna. — Od tego *szubieniczny* → *szubienicznik*.

szufla od XVI w. 'rodzaj łopaty', daw. i dial. też *szufel* ż 'ts.'; zdr. *szufelka*. Zapożyczenie ze śrwniem. *schufel(e)* / *schüvel(e)*, niem. *Schaufel* 'szufla, łopata; szufelka, łopatka'.

szuflada od XVII w.; zdr. *szufladka*. Zapożyczenie z niem. *Schublade* 'szuflada'.

szuja m od XVI w. (daw. też *szuj*) 'człowiek nikczemny, podły, łotr, łajdak, szubrawiec', dial. 'grubianin, człowiek nieprzystwoity', dawniej także zbiorowo 'łajdaki, motłoch, hałastrza, hultajstwo'. Por. ukr. dial. *šuja* ż 'draństwo', *šuja* m 'drań, szubrawiec', br. dial. *šuja* ż 'draństwo; banda; bzdury, bajdy'. Urzeczownikowiony psł. przym. **šujb*, **šuja*, **šuje* 'lewý' (por. scs. *šui* 'lewý', ch./s. daw. i dial. czak. *šuj* 'ts.', slwn. dial. *šuj* 'ts.', ukr. dial. *šuj-bić* przysł. 'na lewo'), z pie. **sejio-* 'lewý'. Urzeczownikowiona forma rodzaju żeńskiego **šuja* oznaczała prawdopodobnie 'lewą stronę' (ta strona jest uznawana przez lud za gorszą), stąd dalej 'coś gorszego, złego' > 'draństwo, dranie, hultaje, łajdacy', a następnie osobowo w l. pj 'człowiek nikczemny, łajdak, łotr'.

szukać od XIV w. 'starać się coś znaleźć; dążyć do czegoś, zabiegać o coś', stp. też 'mścić się, wymierzać sprawiedliwość', 'ścigać, dochodzić sądownie, pozywać do sądu', kasz. *šekac*, *šukā* 'szukać'; z przedr. *odszu-kać*, *oszu-kać* od XV w. 'świadomie wprowadzić w błąd, zwieść, podejść', *poszu-kać*, *przeszu-kać*, *wyszu-kać*; wielokr. *-szukiwać*; z przedr. *oszukiwać*, *poszukiwać*, *przeszuki- wać*, *wyszukiwać*. Zwykle uznawane za zapożyczenie ze śrwniem. *suochen* 'szukać, poszukiwać; badać; próbować; trudzić się, starać się; ścigać, prześladować', dniem. *sō-ken*, niem. *suchen* 'szukać, poszukiwać; tropić; usiłować, starać się', co nie tłumaczy nagłosowego *sz-*. Raczej wyraz rodzimy, por. cz. pot. *šukat* 'łazić, szwendać się, kręcić się; krzątać się, wykonywać drobne prace', daw. 'szukać', dziś 'spółkować', r. *šukāt* 'szukać', ukr. *šukaty* 'ts.' (wyrazy wschl. może zapożyczone z polskiego), a także gł. *šuknyć*

'szepnąć, podszeptać', *šukotać* 'szeptać, podszeptywać', slc. *šuchtať sa* 'płatać się, włóczyć się; guzdrać się, grzebać się', r. *šúkat* 'szeptać', ukr. *šukaty* 'szeptać, szemrać', ch. dial. czak. *šukat* 'zachęcać, poduszczać do czegoś' (chyba nie należy tu słwn. *ošukati* 'obciąć, przyciąć, np. pręt', *šukati* 'obcinać, przycinać', *šukati se* 'kurczyć się, zmniejszać się, zbiegać się'). Słow. **šukati*, czas. pochodzenia dźwiękn., od onomatopeicznego rdzenia **šu-* (zob. *szumieć*), z częstym w takich czasownikach przyr. *-k-*. Pierwotne znaczenie przypuszczalnie 'powodować szelest, szmer, szum', stąd 'cicho mówić, szeptać, szemrać' obok 'kręcić się, włóczyć się, lazić, chodzić, powodując szelest, hałas' (z tego zapewne 'chodzić z szelestem, hałasliwie w poszukiwaniu czegoś, poszukiwać'). Z czas. przedrostkowych zwraca uwagę *oszu-kać* 'wprowadzić w błąd, zwieść, podejść', z niezbyt jasną genezą znaczenia, które przypuszczalnie powstało przez jakieś hipotetyczne ogniwo pośrednie, np. 'szelestem czy szmerem, szemraniem wprowadzać w błąd, zwodzić'; możliwości oddziaływania daw. *oszustac* 'okłamać, zwieść, wprowadzić w błąd' trudna do przyjęcia, gdyż ten czasownik poświadczony później, dopiero w XVII w. (zob. *oszust*).

szumieć *szumię* (daw. 3. os. l. pj *szumieje*, 3. os. l. mn *szumieją*) od XV w. 'wywoływać lub wydawać szum', przen. 'bawić się, hulać, szaleć, żyć hucznie', z przedr. *wyszumieć się, zaszumieć*. Ogśl.: cz. *šumět*, r. *šumět*, ch./s. *šumjeti*. Psł. **šuměti*, **šumǫ* / **šumějō* 'wywoływać lub wydawać szum, szmer, szeleść', pochodzenia dźwiękn., oparte na onomatopeicznym rdzeniu **šu-*, z przyr. *-m-*. — Od tego *szum* od XV w. 'niski, odgłos, silny, jednostajny szmer', 'zamieszanie, zamęt, zamieszki'; *szumny*.

szurać od XIX w. 'trzeć o coś ze szmerem, z szelestem'; jednokr. *szurnąć*. Por. gl. *šurať* 'trzeć, ocierać, szorować; człapać', cz. *šourat se* 'z trudem się wlec', dial. las. *šurať se* 'zataczać się', slc. *šurať sa* 'poruszać się powoli, z trudem, wlec się'. Płnsł. **šurati* 'trzeć o coś ze szmerem, z szelestem', od dźwiękn. rdzenia **šu-* (zob. *szumieć*), z przyr. **-r-*. Zob. *szurgać*.

szurgać od XVII w. 'trzeć o coś ze szmerem, z szelestem', kasz. *šurgac* 'szeleścić, szumieć, hałasować'; jednokr. *szurnąć*; por. *szurgotać* 'szurać, szurgać', kasz. *šurgotac* 'szeleścić, szumieć, hałasować', *szurgot* (rzad. *szurkot*) 'szuranie, szeleść', kasz. *šurgot* 'hałas, szeleść'. Por. r. *šurkať* 'szurać, drapać', ukr. dial. *šurkaty* 'szurać nogami', *šurchaty* 'szurać; szybko poruszać się w różnych kierunkach, śmigać', br. dial. *šurkať* 'szurać', *šurnuć* 'rzucić się'. Ekspresywny czas. z przyr. *-g-* (we wschl. *-k-* / *-ch-*) od **šurati* 'trzeć o coś ze szmerem, z szelestem' (zob. *szurać*).

szwaczka od XV w. 'kobieta zajmująca się szyciem', forma żeńska od poświadczanego w gwarach *szwacz* 'krawiec', nazwy wykonawcy czynności z przyr. *-acc* od *zyć* (zob.). Bezpośrednią podstawę derywacyjną stanowił rdzeń **šv-* < **šju-* (o czym zob. *szewc*).

szwagier od XVI w. (daw. też *szwager*) 'mąż siostry, brat żony lub męża'. Zapożyczenie z niem. *Schwager* 'ts'.

szwendać się od XIX w. 'wałęsać się, włóczyć się', dial. też *szwędac* się i *szwędrać się*. Zapewne w związku z cz. dial. mor. *švondat se* / *švondat se* 'włóczyć się bez celu', *švondrat* 'wlec', ale pochodzenie niejasne. Może ekspresywne przekształcenie zapożyczenia z niem. *wandern* 'wędrować, włóczyć się' (zob. *wędrować*).

szyba od XVI w. 'szklana tafla'. Zapożyczenie ze śrwniem. *schibe* 'kula, gałka, krążek, koło, walec', w specjalnych znaczeniach np. 'koło garncarskie; szklana tafla, szyba', niem. *Scheibe* 'szyba; tarcza, krążek; plaster, kromka'. Z tej samej podstawy też *szyb* 'otwór prowadzący z powierzchni ziemi w głąb kopalni', daw. od XV w. *szyba* 'ts'.

szybki od XVIII w. 'prędkie; natychmiastowy, niezwłoczny, rychły'. Ogśl.: cz. dial. *šibký* 'prędkie, zwinny', slc. *šibký* 'obrotny, zręczny, prędkie', r. *šibkij* 'prędkie, chyży, żwawy', przest. 'silny, mocny', słwn. *šibek* 'giętki, gibki; wysmukły, cienki; delikatny, słaby'. Psł. **šibǫks* 'giętki, elastyczny; obrotny, zwinny, prędkie', przym. odczas. z przyr. **-akō* od psł. **šibati* 'śmagać czymś elastycznym, chłostać; bić, uderzać; popychać, przesuwac' (np. p. dial. *šybať* 'bić,

razić, uderzać', *szybać* kim 'miotać, tłuc', *szybać się* 'tłuc się', slc. *šibat* 'smagać, chłostać; strzelać, ciskać; śmigać, puszczać pędy; mknąć', r. *šibát / šibít* 'cisnąć, uderzyć', ch./s. *šibati* 'smagać, chłostać, sieć'). Podstawowy czas. **šibati*, zestawiany ze stind. *kšipáti* 'rzuca, ciska', *kšiprá-* 'szybki', przypuszczalnie z pie. **ksej-b-* 'miotać, wrzawiać w szybki ruch'.

szybować od XVII w. 'unosić się w powietrzu, lecieć', daw. 'pchać kijami (np. łódź), wiosłować', dial. 'przesuwać, wywozić'. Por. cz. *šibovat / šibovat* 'posuwać, przesuwac, manewrować', slc. *šibovat* 'przesuwać, popychać, przetaczanie'. Zapożyczenie z niem. *schieben* 'suwać, posuwać, popychać'. — Od tego szybować.

szyć szyję od XV w. 'łączyć materiał (zwykle tkaninę) nicią nawleczoną w igłę', 'biec, lecieć, przyszywać powietrze, przebiegać się przez powietrze' (*szyć strzałami* 'strzelać z łuku'), daw. 'przenikać, przebiegać, przeszywać', przest. i dial. 'wyszywać, haftować', 'pokrywać, poszywać (np. chałupę słomą)', daw. przen. 'knuc', dial. 'zmyślać, łągać, opowiadać', dial. *szyć się* 'kryć się czy snuć się'; z przedr. *doszyć, naszyć, obszyć, poszyć* (stp. 'przyszyć coś z wierzchu, pokryć czymś; umocować słomiane pokrycie dachu'), *przeszyć, wyszyć, zaszyć, zeszyć*; wielokr. *szywać* (rzadkie i dial.), poza tym z przedr., np. *przyszywać, wyszywać, zaszywać, zeszywać*. Ogśł.: cz. *šit, šiji*, r. *šit, š'ju*, scs. *šiti, šijp*. Psł. **šiti* [< **siutej*], **šjop* 'szyć', pokrewne z lit. *siūti, siūvū* 'szyć', łot. *šūt, šujū* 'ts.', stind. *sīvyati* 'szyje, szywa; związuje; łączy', goc. *siujan* 'przyszywać', łac. *suō, suere* 'szyć', z pie. **sju-* 'szyć'. — Od czas. przedrostkowego *poszyć* od XV w. 'pokrycie dachu' (stp. 'słomiane pokrycie dachu, strzechy'). Zob. *szew, szewc, szwaczka, szydło*.

szydło od XV w. Ogśł.: cz. *šidlo*, r. *šilo* (dial. też 'igła, ostrze, żądło'), slwn. *šilo* (też 'igła drzewa szpilkowego'). Psł. **šidlo* 'ostre narzędzie do przekłuwania materiału (np. skóry) przy szyciu, szydło', nazwa narzędzia z przyr. **-dlo* od psł. **šiti* (zob. *szyć*), pierwotne znaczenie 'to, czym się szyje'.

szydzić od XVI w. (daw. też *szudzić*) 'wśmiewać się, drwić, kpić, naigrawać się', dial.

'oszukiwać'; z przedr. wyszydzieć. Por. dl. *šū-žiš*, dial. *šyžiš* 'oszukiwać, mylić, zwodzić', gl. *wobšudzić* 'oszukać, zmylić; zawieść, sprawić zawód', cz. *šidit* (dial. las. *šudzić*) 'oszukiwać, okłamywać, krzywdzić; fałszować', daw. 'kpić, dokuczać, męczyć', slc. *šuditi* 'oszukiwać'. Zachsl. **šuditi* 'oszukiwać, zwodzić, okpiwać kogoś, kpić z kogoś', zapewne z pierwotnego **chjud-*, a to z pie. **skeud-* (przypuszczalnie poprzez pośrednią postać **kseud-* z przestawką spółgłosek i rozwojem **ks- > psł. *ch-*, od pie. **(s)keyad-* / **(s)kūd-* 'krzyczeć; krzyczeć na kogoś, łajać kogoś, besztać, szydzić z kogoś, kpić, naśmiewać się; od którego też stisl. *skūta / skūti* 'drwiny, kpiny, szyderstwo, uszczypliwość', ang. *shout* 'krzyczeć, wrzeszczeć, ryczeć' oraz (bez ruchomego s-) gr. *kyddázō* 'lżyć, obrażać', stang. *husc* [< **kūd-sko-*], stwniem. *hosc* [< **kūd-sko-*] 'lżenie, szkalowanie, drwiny, szyderstwo, urąganie'. W takim razie pokrewne z psł. **kuditi* (bez ruchomego **s-*) 'ganić, łajać, łajaniem przepędzać' (por. p. dial. podl. *przekudzić* i *przykudzić* 'zepsuć, zbrzydzić, uprzykrzyć, znudzić', *przekuda* 'przekora', r. dial. *kūdi* 'przymuszać, nakłaniać', scs. *kuditi* 'ganić, potępiać, łajać', bg. dial. *kūdja* 'ganić; pędzić, przepędzać, gonić', ch./s. *kūditi* 'ganić, krytykować; przymawiać, potępiać'). — Od tego daw. od XVI w. *szyderz* 'szyderca' (por. cz. *šejdir* 'kanciarz, szachraj, oszust'), a od tego z kolei *szyderca* 'ten, kto szydzi, kpiarz' (→ *szyderczy*) i *szyderstwo* od XVI w. 'drwina, kpina, urągawisko' (utworzone jak *morderca, morderstwo* od stp. *morderz*, zob. *morderca*).

szyja od XV w. 'część ciała między głową a tułowiem', daw. i dial. 'gardło', przen. 'wydłużona, zwężona część jakiegos przedmiotu', 'wąski korytarz, chodnik, wąskie przejście, wąskie koryto rzeczne'; zdr. *szyjka*. Ogśł.: cz. *šije ž*, r. *šēja*, scs. *šija* 'szyja, kark'. Psł. **šja* 'szyja; kark', bez pewnej etymologii.

szyk I od XV w. 'określony porządek, sposób ustawienia, szyki mn 'wojsko ustawione w określonym porządku, szeregi', stp. *szyk* 'oddział wojska ustawiony do walki', dial. *szyk* 'zręczność', *szyki* mn 'urządzenia,

narzędzia'. Por. cz. *šik* 'szyk', stcz. 'szereg, szyk, sposób, porządek'. Zapożyczenie ze śrwniem. *schic* 'sposób, metoda, szyk'. Zob. *szykować*.

szyk II od XIX w. 'elegancja, wykwint, wytworność'. Zapożyczenie z franc. *chic* 'szyk, elegancja'.

szykować od XV w. 'przygotowywać, przyrządzać', stp. 'ustawiać wojsko do walki; zarządzać; kierować się', *szykowanie* 'oddział wojska ustawiony do walki'. Zapożyczenie ze śrwniem. *schicken* 'czynić, urządzać, wyprawiać, kształtować, ustawiać, układać w porządku, porządkować, szykować'. Zob. *szyk I*.

szyna od XIV w. 'stalowa belka odpowiednio ukształtowana (zwłaszcza stanowiąca część toru kolejowego, tramwajowego); pręt metalowy, sztabka metalowa, kawalek blachy, po których się coś przesuwu', stp. *szyna* / *szena* 'metalowa obręcz na koło wozu; rodzaj płyty metalowej', dial. 'sztaba żelazna', 'sztaba do podkucia sanic', 'obroża koła', 'część pługa sunąca po ziemi'. Zapożyczenie ze śrwniem. *schin(e)* 'sztaba, rura', niem. *Schiene* 'szyna'.

szynk od 1500 r. (stp. też *szynek*) 'karczma, gospoda', stp. także 'szynkarz, karczmarz'. Por. r. *šinók*, *šinká*, daw. *šink*, ukr. *šink* / *šinók*, br. *šynk*. Zapożyczenie ze śrwniem. *schenke* / *shenk*, niem. *Schenke* 'szynk, gospoda, karczma'. — Od tego *szynkarz* od XV w. 'karczmarz', *szynkarka* 'żona szynkarza', stp. też 'szafarka, rozdawczyni', daw. *szynkować* 'trudnić się wyszynkiem, sprzedawać piwo i miód', 'dawać, rozdawać, udzielać' (por. śrwniem. *schinken* 'nalewać, rozlewać').

szynka od XVIII w. 'tylna część półtuszy wieprzowej, wędlina z tego mięsa', stp. XV w. 'część zbroi okrywająca kończyny, nagolienica lub naramiennik'. Zapożyczenie z niem. *Schinken* 'szynka'.

szypułka od XVI w. 'lodyżka, na której jest osadzony kwiat lub owoc; pęd kwiatonośny', dial. 'część pióra ptasiego, stosina', dial. *szypuła* 'zarodek pierza', *szypuły* mn 'szpilki, igły sosnowe', por. p. dial. *szypa* 'wyrostek na ciele ptaka, z którego formuje się pióro', daw. od XV w. *szypka* 'lodyga, lodyżka, szy-

pułka; część pióra ptasiego, szypułka, dutka', stp. XV–XVII w. *szyp* 'strzała' (dziś w terminologii zool. 'ryba *Acipenser nudi-ventris*'), gl. *šip* 'strzała; trzpień, sworzeń, kolek (żelazny); cierń, kołec', *šipa* 'niedojrzałe, rosnące pióro; dolna część stosiny pióra, dutka', *šipy* mn 'piórka okrywające skrzydła i ogon ptaka', cz. *šip* 'strzała', dial. 'owoc dzikiej róży', r. *šip* 'kolec, cierń; ostry, twardy wyrostek na ciele niektórych zwierząt; niewielki występ na podkowach, pode-szwach', ch./s. *šip* 'ostrze, koniuszek; pal budowlany; dzika róża', daw. 'grot strzały, strzała; kopia, włócznia; rozeń', ch. dial. *šipa* 'ostrze strzały', 'zatycka przy krosnach'. Psł. **šipa* / **šipə* 'coś ostrego, sterczącego (np. kołec, cierń)', bez pewnej dalszej etymologii: łączono z rodziną stind. *kšipáti* 'rzuca, ciska' bądź zestawiano ze stang. *heopa* 'dzika róża, głóg', stwniem. *hiufo* 'tarnina' oraz ze stind. *šepa*- 'ogon; członek męski'.

szyszka od XV w. 'zdrewniały owocostan drzew iglastych', stp. też *szyszka borowa* 'sosna', *szyszka dębowa* 'kulista narośl na liściach dębu, galas, dębianka', *szyszki* mn 'jodła', daw. *szyszka* 'brodawka; guz na ciele', kasz. *šiška* / *šeska* 'szyszka'. Ogl.: cz. *šiška* 'szyszka; podłużny bochenek, osełka (masła); kulka ciasta, kluska', slc. *šiška* 'szyszka; pączek', r. *šiška* 'szyszka; guz', ch./s. *šiška* 'szyszka'. Psł. **šiška* 'szyszka', pierwotne zdr. od **šiša*, przypuszczalnie z wczesnego psł. **chichjā* czy może **chisjā*, bez pewnej dalszej etymologii. Nie można wykluczyć związku z (niejasnym etymologicznie) ch./s. *šišati*, *šišam* 'strzyc', bg. dial. *šiškam* 'kłuć'. Przyjmowane pierwotne znaczenie 'coś odciętego' nie tłumaczy znaczeń typu 'kulista narośl na liściach', 'kulka (np. ciasta)', 'guz'. Pociągające ze względów semantycznych (sugerujące bowiem pierwotne znaczenie 'pojemnik na nasiona') wyprawdanie z pie. **(s)key-* 'pojemnik, zbiornik' (do którego zalicza się gr. *kýstis* 'pęcherz; pęcherz moczowy; woreczek z pęcherza', stisl. *hauss* 'głowa, zwłaszcza zwierzęca; czaszka', szwedz. dial. *hös* 'czaszka' i z zastrzeżeniami stind. *kósaḥ* 'zbiornik; skarbiec') napotyka trudności fonetyczne i słowotwórcze.

Ś

ściana od XIV w. 'pionowa płaszczyzna ograniczająca lub przedzielająca wnętrze budynku', 'bok czegoś', 'miejsce w kopalni, gdzie się wybiera ze złoża kopalinę', stp. też 'zagrodzenie zbudowane z kamieni, gliny, drewna, mur, płot', 'granica'; zdr. *ścianka*. Ogsł.: cz. *stěna* 'ściana', r. *stenā* 'ściana, mur', scs. *stěna* 'mur obronny, wał; ściana, przegroda, ogrodzenie; skała, urwisko', ch./s. *stijēna* 'skała; kamień, głaz; urwisko'. Psł. **stěna* 'ściana', pokrewne z goc. *stains* 'kamień, skała', stwniem. *stein* 'ts.' (dziś niem. *Stein* 'ts.'), od pie. bazy **stej-* / **sti-* 'stawać się twardym, twardnieć' (od której np. lit. *stingti* 'twardnieć, marznąć', łot. *stingrs* 'twardy, stwardniały', gr. *stfa* 'kominiek', stind. *stydyate* 'tężeje, staje się twardym'). Pierwotne znaczenie psł. **stěna* zapewne 'coś stwardniałego', z czego 'pleciona (z prętów) ściana pokryta, oblepiona gliną czy błotem (twardniejącym po wyschnięciu)' (dawni Słowianie nie znali ścian kamiennych). — Od tego *ścienny*; od wyrażenia przyimkowego *o ścianę* 'przez ścianę': *ościeny* od XVIII w. 'położony po drugiej stronie granicy, odnoszący się do sąsiedniego państwa, terytorium'.

ścieg od XVIII w. (u Lindego też *ścię*) 'nitka przewleczona przy szyciu między jednym a drugim ukluciem tkaniny igłą; rodzaj szwu, haftu', też 'sposób robienia na drutach', daw. 'cios szablą, raz, sztych'. Pnsl.: cz., slc. *steh* 'ścieg', r. *stežók* 'drobny ścieg', ukr. dial. *steh* 'ścieg'; por. stp. XV w. *ściegać* 'wyszywać, obszywać', cz. *přistehnout* 'przyszyć na wierzchu dużymi ściegami, przystebnować', r. *stegál* 'pikować, stebnować'. Psł. dial. **stegb* 'część nitki przewleczonej między dwoma sąsiednimi ukluciami przy szyciu', prapokrewne z niem. *Stich* 'ukłucie; ścieg', *stecken* 'wtykać, wsuwać, wsadzać', *sticken* 'haftować, wyszywać', łac. *instigō*, *instigare* 'podżegać, poduszczać', gr. *stigma* 'cętka, plama; znak wytatuowany na skó-

rze, piętno', *stídō* 'tatuuję; piętnuję, naznaczam', od pie. **(s)teig-* / **(s)tig-* 'kłuć, przebijać; ostry, spiczasty'.

ściek od XVIII w. 'rów, kanał odprowadzający zanieczyszczone wody', *ścieki* mn 'zanieczyszczone ciecze'. Rzecz. odczas. od czas. przedrostkowego *ściekać*, o pochodzeniu zob. *ciec*.

ścierka od XV w. (stp. *ścirka*) 'kawałek materiału, szmata do wycierania, ścierania, mycia', stp. też 'ozdobne zakończenie rękawów w kształcie chustki'. Od czas. wielokr. *ścierać* (zob. *trzeć*). W innych językach słow. tak samo utworzone wyrazy w innych znaczeniach, np. slc. *stierka* 'szpachla', r. *stírka* 'pranie'.

ściern z od XV w. (stp. i dziś też *ściernie*) 'przyziemne części roślin uprawnych (głównie zbóż), pozostałe na polu po zżęciu; ściernisko'. Ogsł.: dł. *ścérnie* mn 'ściern', cz. lud. *strn* 'ts.', r. dial. *stern* 'z / *sternjá* 'zżęte pole, ściernisko; ściern', ch./s. *střn* 'z zboże; ściern, ściernisko'. Psł. **střnъ* z 'przyziemne, sterzące części źdźbeł zbóż pozostałe po zżęciu', odmianka (z nagłosowym **s-*) psł. **třnъ* 'ostry kołec rośliny, ciern' (zob. *ciern*), z pie. **(s)ter-n-* 'kłująca część rośliny' (derywatu od pie. pierwiastka **(s)ter-* 'być twardym, sztywnym, twardnieć'). — Od tego *ściernisko*.

ścierwo od XV w. (stp. *ścirwo*) 'padłe lub zabite zwierzę, już się rozkładające; mięso zwierzęcia padłego lub zabitego', dial. *ścierwo* i *ścierwa* 'każde mięso nie jadane przez ludzi', stp. od XV w. także *ścierw*, *ścirzw* 'martwe ciało, trup', daw. *ścierw* m 'zabite lub padłe zwierzę, padlina; mięso zwierzęcia zabitego lub padłego', kasz. *sciř*, *scęřa* / *ściř*, *scęřa* / *sciř* z / *scęř* z 'ścierwo, padlina', 'topielec długo przebywający w morzu', pogardl. 'pies', 'zamoknięte zboże, siano; torf', 'ziemia zbyt nasłonięta wilgocią', 'człowiek leniwy, długo wylegujący się w łóżku, darmożjad', pogardl. 'mięso', 'na-

rośl rogową pod kopytem końskim, strużyny powstałe przy jej usunięciu, 'niechęć do pracy, opieszałość, lenistwo'. Por. strus. *struvv* 'trup', bg. *strav* 'padlina, mięso zestawione na przynętę', ch./s. *střv m* i 'rozkładające się zwłoki ludzkie lub zwierzęce', a także strus. *stervo* 'trup', r. *sterva*, dial. *stérvo* 'padlina'. Psł. **střvb*, **střvi* (z m?) 'rozkładający się trup zwierzęcia, padlina' (formy słow. na -a, -o chyba wtórne) od pie. *(s)ter- 'nieczysta ciecz, gnój; rozkładać się', z przyr. *-vb < *-u-i-, pierwotne znaczenie 'to, co się rozkłada, gnije'.

ścieśniać od XV w. 'uczynić ciasnym, ciasniejszszym, zmniejszyć; ścisnąć', stp. 'powściągnąć, ograniczyć; skłucić, zebrać razem'; wielokr. *ścieśniać*. Z przedr. s- (zob. z) od p. daw. od XVI w. *cieśniać* 'czynić ciasnym, zacieśniać; wypierać', *cieśniać się* 'stawać się ciasnym, ciasniejszym', kasz. *ceśniać* 'zacieśniać'. Czas. podstawowy jest ogśl.: cz. *těsnit* 'ścieśniać; ciasno przylegać', przest. 'zwierać, ścigać', r. *tesnit* 'napierać, popychać, wypierać', przest. 'uciskać, prześladować', słwn. *tesniti* 'zacieśniać; ograniczać, krępować'. Psł. **těsniti* 'czynić ciasnym, ścieśniać, zacieśniać', czas. odprzym. od psł. **těsnb* (zob. *ciasny*).

ścieżka od XV w. 'wąska droga, dróżka', kasz. *steżka* 'ścieżka', stp. XV w. *stedzka* 'ts.', dial. też *steczka* / *stecka* / *stedzka* 'ścieżka; przedział we włosach'. Pierwotne zdr. z przyr. -ka (< *-bka), występujące też w innych językach pñsl.: dł. *šcažka*, gł. *ścieżka*, cz. *stezka*, dial. *stežka*, slc. *stezka*, strus. *stežka*, r. pot. *stežka*, ukr. *stežka*, br. *scęzka*, od psł. **stōdza* < **stōga* 'droga, ścieżka', por. stp. XIV-XV w. *stōdza* / *scdza* / *sdza* 'ścieżka', pñb. *staž*, stcz. *stž*, strus. *stōžja* / *stōža*, r. przest. *stežja*, dial. *stegā*, scs. *stōdza* / *stōža*, ch./s. *stāža*, słwn. *stēžā*. Psł. **stōga* > (w rezultacie III palatalizacji) **stōdza* od pie. **steigb*- 'kroczyć, stąpać, wspinać się' (zob. *ściagać*). Polskie *ścieżka* z psł. **stōžbka*, będącego zdr. od psł. postaci bez rezultatu III palatalizacji **stōga*, natomiast od późniejszej psł. postaci **stōdza* zdr. **stōdžbka*, kontynuowane przez p. dial. *ściedzka* (*ściecka*) 'ścieżka; grzywka nad czołem'. Stp. *stedzka*, dial. *stedzka* (*stecka*) i *steczka* mają st- za-

pewne w wyniku odpodobnienia na odległość *śc - dz > st - dz*. W stp. i w gwarach jeszcze jedna postać: stp. od XIV w. *ściegna* 'droga, ścieżka, zwłaszcza droga do wypędzania bydła na pastwisko; pastwisko', dial. *stegna* 'ścieżka, drożyna (zwłaszcza wydeptana przez pieszych); droga polna na własnym polu', *ściegna* 'droga między polami do przepędzania bydła; ziemia nieurodzajna; ściern, pastwisko' (por. strus. *stōgna*, r. *stōgna*, scs. *stōgna*, ch. dial. czak. *stāgna*), z psł. **stōgna* 'ścieżka, drożyna', z przyr. *-na i z regularnie zachowanym -g- (które przed spółgłoską nie uległo III palatalizacji). — Od tego *ścieżyna* → *ścieżynka*.

ścięgno od XVIII w. 'włóknista, niekuczliwa część mięśnia łącząca go z kością'. Od *ściagać* 'mocno związywać, ścisnąć czymś' (zob. *ciagać*), zapewne utworzone na wzór wyrazu oznaczającego inną część ciała: daw. od XVII w. *ścięgno* 'część mięsista biodra' (por. cz., slc. *stehno* 'udo', r. przest. i dial. *stegnó* 'ts.', słwn. *stegno* 'górna część uda; udo; kość udowa'), kontynuującego psł. **stegno* 'udo', bez pewnej etymologii.

ścigać od XV w. 'gonić, tropić; poszukiwać kogoś przy pomocy organów praw', stp. też 'iść, podążać za kimś', 'wychodzić naprzeciw', 'ze zrozumieniem czytać, badać', 'długo trwać'; jednokr. *ścignąć* daw. 'dogonić, dopędzić, dosięgnąć', stp. XV w. 'nadażyć za czymś krokiem, dotrzymywać kroku', dial. 'zdążyć, zabrać się, wziąć się', z przedr. *doścignąć*, *prześcignąć*. Ogśl.: cz. *stíhat* 'ścigać, gonić; prześladować; śledzić', *stihnout* 'złapać, chwycić; zdążyć; spotkać, dotknąć (o nieszczęśliwych)', r. *dosití*, *dotignu* 'dojść, dojechać, dotrzeć do jakiegoś miejsca; osiągnąć cel, granicę czegoś; dogonić, złapać, dosięgnąć', *dotignut* 'ts.', ch./s. *stici*, *stignem* i *stignuti* 'dopędzić, dogonić, doścignąć; nadejść, przybyć; zdążyć; spotkać'. Psł. **stigiti*, **stigo* 'dosięgnąć, dopędzić, dogonić' (wtórnie *stignuti* 'ts.'), pokrewne z lit. *steigti* 'zakładać', łot. *steigt* 'śpieszyć', goc. *steigen* 'stąpać', niem. *steigen* 'wspinać się, rosnąć, wzrastać, wznosić się', gr. *steikhō* 'iść, kroczyć, udaję się', stind. *stighnóti* 'stąpa, kroczy', wszystkie od pie. **steigb*- 'kroczyć, stąpać, wspinać się'. — Od czas. przedrostkowych *pościg*, *wyscig*.

ściółka od XIX w. 'odpowiedni materiał (głównie słoma) rozkładany na legowiskach zwierząt gospodarskich, podściółka', *ściółka leśna* 'warstwa materiału organicznego zalegająca głębę leśną', dial. *ściółka / ścielka* 'warstwa sosnowych igieł, które spadły na ziemię, grabionych na ściółkę', *ścioła* 'ściółka'. Od *ślać*, *ściele* 'rozkładać pościel, robić posłanie, rozścielać coś'.

ścisły od XV w. 'gęsty, zbity, zwarty', 'sprecyzowany, dokładny', 'narzucający surowe reguły, skrupulatnie przestrzegany, surowy', 'właściwy, istotny, ograniczony', stp. 'waski, ciasny'; przysł. *ściśle*. Pierwotny imiesłów czasu przeszłego od *ścisnąć* (o pochodzeniu zob. *ciskać*). — Od tego *ścisłość*; *uściślić*.

śląd od XIII w. 'odcisk (np. nóg, kół) po przejściu, przejeździe, trop', 'pozostałość po czymś', 'znikoma ilość', w stp. też w specjalnych znaczeniach 'miara powierzchni pola (około 14 ha)' (por. dial. 'pole; łan roli'), 'powinność ludności wiejskiej ściganą przestępcy do granicy sąsiedniej wsi'. Ogsł.: cz. *sled* 'ciąg, kolejność, następstwo', arch. 'śląd', r. *sled* 'śląd, trop', scs. *slědъ* 'śląd', *vb slědъ, sb slěda* 'z tyłu'. Psł. **slědъ* [< **slōido-*] 'śląd po przejeździe pojazdu (sani, wozu), odcisk stóp, nóg', pokrewne z łot. *slīde* 'śląd; koleina', lit. *slýsti* 'ślizgać się, wyslizgiwać się', *slidūs* 'śliski', stang. *slidan* 'ślizgać się', śrwniem. *sliten* 'ts.', niem. *Schlitten* 'sanie', stind. *srēdhati* 'ześlizguje się, błdzi', wszystkie od pie. **(s)leid-* 'śliski; ślizgać się'. Pierwotne znaczenie zapewne 'wyslizgane miejsce, ślad po przejeździe sani'.

ślamazara m, ż od XIX w. 'ktoś powolny, flegmatyczny, pozbawiony energii', *ślamazarny* (daw. *szlamazarny*) 'działający powoli, pozbawiony energii (o człowieku); powolny, będący wynikiem braku energii (o działalności ludzkiej, jej przejawach)', dial. *ślamaga* 'niedołęga, niedzara, ślamazara', kasz. *słamaza* m, ż 'człowiek powolny, pozbawiony energii'. Ekspresywny wyraz z przyr. *-ara*, podstawę stanowiły rzecz. **ślamaza* i *ślamaga*, łączone z *szlam* (daw. i dial. *ślam*) 'grząski osad tworzący się na dnie i na brzegach wód, muł' (zapożyczonym z niem. *Schlamm* 'szlam, muł, il, błoto'). Jednakże

bliskie budową br. dial. *slimazárnyj* 'pobrudzony, pomazany śliną', *slimazúrnyj* 'ts.; brudny, pobrudzony' sugerują związek z psł. (niepewnym) **slimъ* czy **slima* 'śluz, ślina', do którego należą także p. dial. śl. *ślimaty* 'pobrudzony śliną' (*ślimatou gamba* 'ośliniona gęba'), *slimty* mn 'ślina' (zob. *ślimak*). Może zatem pierwotnie **ślimaza* i **ślimaga* z przypuszczalnym znaczeniem 'ten, kto się ślini, maże śliną, mazgaj' (por. też *ślimaczyć się* 'wydzielać lepłą ciecz, ropieć', 'okazywać ślamazarność, popłakiwać; posuwać się bardzo powoli, wlec się'), wtórnie skojarzone z zapożyczeniem *ślam*.

ślaz od XV w. 'roślina malwa, Malwa'. Ogsł.: cz. *slěz*, strus. *slězъ*, ukr. *slez / slyz*, bg. *slez*, ch./s. *sljěz*. Psł. **slězъ* 'prawosław, malwa, Malwa neglecta', rzecz. odczas. od psł. **sliziti* 'wydzielać z siebie, sączyć wilgoć, wilgotną, lepłą substancję' (< pie. **slej-g-* 'śluzowaty; ślizgać się'), por. np. p. daw. *sliznǫc* 'pokrywać się jakby śliną i przez to stawać się śliskim (np. o mięsie)', *slizeč* 'stawać się śliskim, wilgotnieć (np. o słoninie)', ślc. *sliziti* 'przemakać, przepuszczać ciecz', ukr. *slizyti* 'sączyć się', ch./s. dial. *sliziti / slizeti* 'powoli ciec, sączyć się'. Psł. **slězъ*, derywat z wymianą rdzennej samogłoski **i* ⇒ **ē* (z wcześniejszej wymiany dyftongów **ej* ⇒ **o*) pierwotnie oznaczał zapewne 'wydzielanie wilgoci, wilgotnej, lepkiej, śluzowatej, galaretowatej substancji'; wtórnie 'to, co wydziela taką substancję, z czego lub za pomocą czego uzyskuje się taką substancję', stąd w rezultacie specjalizacji realnie istniejące znaczenie 'roślina, z której otrzymuje się śluzowate substancje, śluzu (stosowane w medycynie ludowej)' > 'prawosław, malwa'. W wyniku innej specjalizacji powstało też znaczenie 'to, co powoduje ścinanie się, ściśnięcie mleka, podpuszczka' > 'część żołądka (cielęcęgo, owczęgo), trawieniec używany jako podpuszczka', poświadczone p. daw. *ślaz* 'czwarta komora żołądka u zwierząt przeżuwających, trawieniec', *ślaz cielęcý*, *ślazek* 'czwarty żołądek, tj. czwarta komora żołądka cielęcia, stosownie do potrzeby przygotowany w celu sprawienia zsiadania się słodkiego mleka; mleko w tym żołądku się znajdujące i w tymże celu używane',

dial. śl. *śláz* (*šloys*) 'trawienie', z Litwy *ślazek* 'brzuszek cielecy' (por. cz. *slaz* 'trawienie', śl. *slaz* 'ts.', ukr. *sliz* 'ts.', stbg. X w. *slēz* 'ts.', ch. dial. czak. *slēs*, dop. *slēza* 'trawienie owcy używany jako podpuszczka'); tu prawdopodobnie należy (z dalszym rozwojem znaczenia) kasz. *śláz*, *ślazę* / *śwáz* 'małe drewniane naczynie (miseczka) z przykrywką do przechowywania masła, sera, powideł itp.'.

śledzić od XVI w. 'szukać kogoś po śladach, iść niepostrzeżenie za kimś, obserwując go, tropić', 'przyglądać się, przysłuchiwać się z uwagą przebiegowi czegoś, uważnie obserwować'; z przedr. *prześledzić*, *wysledzić*. Ogśl.: cz. *slidit* 'szpiegować, tropić', r. *slēdit* 'obserwować, pilnować, doglądać; tropić (zwierzynę)', scs. *slēditi* 'poszukiwać'. Psł. **slēditi*, **slēdp* 'iść za kimś po jego śladach, iść tropem, tropić', czas. odrzecz. od psł. **slēds* (zob. *ślad*).

śledziona od XVI w. stp. od XV w. *ślodzona* (ale w XV w. też przym. *ślężiony* 'związany ze śledziona'), dial. *ślodzona* i *ślodzonka*, kasz. *ślężōna* / *ślężona*, częściej *ślōżēna*, *ślōżēzna*, *ślōżona* 'ts.'. Ogśl.: cz. *slézina*, dial. *slēzena*, śl. *slézina*, r. *selezēnka*, ch./s. *slēžēna*, dial. *slézina* / *ślējzina* 'ts.'. Psł. **selzena* 'śledziona', pokrewne z bliskimi (ale nie identycznymi) nazwami tego organu w innych językach ie.: łac. *liēn*, gr. *splēn*, stind. *plihán*-, awest. *spərəza*. Wyrząd psł. z pie. **spelgh-en-ā*, inne ie. nazwy śledziony od pie. **spelgh-en* bądź **spelgh*. W polskim oczekivalibyśmy postaci **śleşziona*, -dż- wtórne, może pod wpływem postaci *ślodzona* i **ślodzina* (z którego kasz. *ślōżēna*), powstałych przez nawiązanie do rodziny *ślodzić*, *śłodki*.

śledź od XIII w. 'ryba morska Clupea harengus', kasz. *ślęż*, *ślēja* 'ts.'; zdr. *śledzik*. Por. plb. *slid* m, cz., śl. *slēd* m, strus. *selbda*, r. *seld* i *seledka*, ukr. dial. (o) *seledec*, br. *seljaded* (od zach. Słowian zapożyczone słwn. *slēd*, ch./s. *slēd*). Płnsł. **seldb* 'śledź', zapożyczenie z pln. języków germ.: stnord. *sild*, stszwedz. *sildi* (dziś szwedz. *sill*) 'śledź'.

ślepy od XV w. 'pozbawiony wzroku, nie mogący widzieć', 'nie mający wylotu, otworu, zamknięty na końcu'. Ogśl.: cz. *slěpý*, r. *slē-*

pój, scs. *slēp*. Psł. **slēp* 'ślepy, niewidomy', bez pewnej etymologii. Związek z bliskim formalnie lit. *slėpti* 'chować, ukrywać; taić, trzymać w tajemnicy', *slėpėti* 'czaić się, kryć się' jest mało prawdopodobny ze względu na różnicę znaczeń, inne zestawienie z bliskim znaczeniowo lit. *žlibas* 'niedowidzący, mający słaby wzrok', *žlibti*, *žlimba* 'tracić wzrok, ślepnąć' napotyka trudności głosowe (lit. *ž*- nie odpowiada słow. *s*-). Nie można wykluczyć pochodzenia z wcześniejszej postaci **slōjp-o-*, derywatu od pie. *(s) *leip*- 'smarować tłuszczem, lepić' (por. bez ruchomego *s*- psł. **lēpiti* 'powodować, że coś przywiera, przykleja się', **lēpėti* 'przylegać, być przyklejonym', zob. *lepić*, *lgnać*), z przypuszczalnym pierwotnym znaczeniem 'mający zlepione, sklezione, ropiejące oczy', co do znaczenia por. stp. XV w. *lipki* 'lepiący się, klejący się', *lipkie oczy* 'kaprawe, ropiejące oczy'. — Od tego *ślepie* n od XVIII w. 'oczy zwierzęcia', posp. 'oczy ludzkie'; *ślepiec*; *ślepota*; *oślepić*, *zaslepić*; *ślepnąć* 'tracić wzrok' (por. cz. *slěpnout* 'ślepnąć', r. *slěpnut* 'ts.'). w stp. XV w. *oslnąć*, w XVI w. *oslnąć* 'oślepnąć' (por. np. stcz. *oslnuti* 'oślepnąć', dziś cz. *oslnit* 'oślnić, oślepić, oczarować'), z psł. **slōpnōti* 'stawać się ślepym' (z redukcją samogłoski rdzennej **ē* → *o*, por. np. *schnąć*).

ślepczeń od XVI w. 'oddawać się przez dłuższy czas jakiemuś mozołnemu zajęciu, wymagającemu siedzenia, przebywania w jednym miejscu' (stąd zapożyczone śl. dial. *slenćec* 'ts.'). Dokładnie odpowiada słwn. *slēcati* 'siedzieć bez ruchu, przesiadywać, leniuchować', por. też dł. *slēc*, *slėku* / *slēcōm* 'zdychać, padać (o zwierzętach)', *slėkaš* 'ts.', *slėknuš* 'zdechnąć', gl. *slakać* 'zdychać; być żądnym czegoś, dążyć do czegoś', *swēca slaka* 'świeca gaśnie', *slaknyć* 'zdechnąć', cz. dial. *oslnaknut* 'rozleniwzić się, opuścić się', *uslnaknut* 'przestawać, ustawać (o deszczu)', słwn. *slėkniti* 'przysiąść'. Psł. **slėkti*, **slėkōp* 'słabnąć, gnuśnieć, ustawać, nużyć się, stawać się powolnym, gnuśnym, leniwym' (wtórne **slėknōti* 'ts.'). pokrewne z lit. *slīnkti*, *slėnkū* 'pełznąć, posuwać się, toczyć się, poruszać się powoli; upływać; wypadać', *apslīnkti*, *apslėnkstū* 'rozleniwzić się', *slėnka*

'len', *slīnkas* 'powolny, leniwy', łot. *slīnks* 'ts.', stwniem. *slingan* 'pleść, motać', *sik slingan* 'pełzać', wszystkie od pie. **slenk-* 'wić, kręcić; więc się, pełzać'.

śliczny od XV w. 'bardzo ładny, urodziwy'. Por. cz. *slíčny* 'śliczny, piękny', ch./s. *slīčan* 'podobny'. Psł. dial. **sličībns* zapewne 'ukształtowany, uformowany, kształtny, zdobny' > 'ładny, piękny', przym. z przyr. **-bns* od psł. czas. przedrostkowego **s-liciti* 'ukształtować, uformować, ozdobić' (por. r. *slīcif* 'porównać, zestawić, skonfrontować', ch. *slīčiti* 'być podobnym'), który od psł. **liciti* 'kształtować, formować, zdobić' (zob. *liczyć*).

ślimak od XV w. 'mięczak *Helix*'. Ogsl.: cz. *slímák* 'ślimak bez skorupy', slc. *slimák* 'ślimak' ukr. *slýmák* 'ślimak', bg. dial. *slimák* 'ts.'. Psł. **slimakō* 'ślimak, *Helix*', pokrewne gr. *leimáks* 'ślimak bez skorupy' i dalej ze stnord. *slím* 'śluz', śrdniem. *slīm* 'śluz; muł, szlam', niem. *Schleim* m 'śluz, flegma; kleik', od pie. pierwiastka **(s)leim-* 'śluzowaty'. Zwierzę nazwano prawdopodobnie od wydzielanego przez nie śluzu, podstawę stanowiło może psł. (niepewne) **slimō* czy **slima* 'śluz, ślina', por. ch. dial. *slīm* 'śluz', słwn. daw. (1607 r.) *slima* 'śluz, ślina', a także p. dial. śl. *slīmati* 'pobrudzony śliną' (*slīmatoy gamba* 'ośliniona gęba'), *slīmty* mn 'ślina', cz. dial. *slīmaty* 'śliski', br. dial. *slīmazárnyj* 'pobrudzony, pomazany śliną', *slīmazúrnyj* 'ts.; brudny, pobrudzony'. — Od tego *ślimaczy*; *ślimaczyć się* 'wydzielać lepką ciecz, ropieć; okazywać ślamazarność, poplakać; posuwać się bardzo powoli, wlec się'.

ślina od XV w. 'wydzielina gruczołów ślinowych', stp. i dziś dial. też *sliny* mn 'ts.'. Ogsl.: cz. *slina*, r. daw. *slinā* (dziś *sljuna*), scs. *slina*. Psł. **slina* 'ślina', pokrewne z łot. *slīēnas* mn 'ślina', łac. *linō*, *linere* 'mazać, pomazać', gr. *alínō* 'namażę' (z innym przyr. **-m-* np. stwniem. *slīm* 'śluz', niem. *Schleim* 'śluz; flegma; kleik'), wszystkie od pie. **(s)lej-* 'śluzowaty, kleisty'. — Od tego *ślīnić (się)*, *obślīnić*, *zaślīnić*; *ślīniak*.

śliski od XV w. 'mający gładką powierzchnię, mogącą powodować poślizgnięcie się, poślizg', dial. też *ślizgi* 'ts.'. Ogsl.: cz. *slizky*

'śliski, oślizły', slc. *slizky* 'śluzowaty, pokryty śluzem; obrzydliwy, wstrętny', *slizko* 'ślisko', 'obrzydliwie, odpychająco', ukr. *sliz'kyj* 'śliski', cs. *slizkō* 'ts.', ch. daw. *slizak* 'ts.', słwn. *slizek* 'ts.'. Psł. **slizkō* 'pokryty śluzem, śluzowaty, oślizły, śliski', od **slizō* m / **slizō* ž (por. p. daw. *sliz* 'śluz', słowiń. *sliz* ž 'ts.', cz. *sliz* m 'szlam, śluz', slc. *sliz* ž 'śluz', r. *sliz* ž 'śluz; śliski nalot', ukr. *sliz*, pot. *sliz* 'ts.; ohyda, zgnilizna', ch. dial. czak. *sliz* 'coś śliskiego'), prapokrewnego ze stwniem. *slīh* 'muł', śrdniem. *slīch* / *slīch* 'ts.', stnord. *slīkr* 'gładki', od pie. **slej-g-* 'śluzowaty; ślizgać się, gładzić' (co od pie. pierwiastka **(s)lej-* 'śluzowaty, kleisty', od którego także pie. *sleug-*, zob. *śluz*, por. też *ślina*).

śliwa od XV w. 'drzewo owocowe *Prunus*', rzadko 'owoc tego drzewa' (w tym znaczeniu zwykle *śliwka*, w gwarach jednak często *śliwa*), przen. 'siniak, guz od uderzenia' (dial. 'odcisk, nagniotek, pęcherz'). Ogsl.: cz. *sliva*, r. *slīva*, słwn. *slīva*. Psł. **slīva* 'drzewo *Prunus domestica* i jego owoc', prapokrewno ze stwniem. *slēva* / *slēha* [< **sloj-k'o-*], niem. *Schlehe* 'tarnina' i dalej z łac. *lividus* 'siny, ciemny', stirl. *li* 'kolor, blask'. Wyraz słow. to zapewne urzeczownikowana forma rodzaju żeńskiego psł. przym. **slīva* 'niebieski, siny' (por. słwn. dial. *slīv* 'niebieskawy, barwy śliwki', jeśli nie jest to przym. wtórnie utworzony od *slīva* 'śliwa, śliwka'), z pie. **slī-uo-* 'niebieskawy'. Nazwa drzewa pochodzi więc prawdopodobnie od niebieskawej, sinej barwy owocu.

śliz 'ryba *Nemachilus barbatulus*', stp. XV w. *śliz* 'jakaś mała rybka, może śliz', daw. 'śliz', daw. i dziś dial. *śliz* 'jakaś rybka'. Por. gł. *sliz* / *śliz* 'śliz', cz. dial. *sliz* / *śliz* / *śliz* 'ryba kózka, *Cobitis taenia*', slc. *sliz*, dial. *sliz* / *slz* 'śliz', r. *sliz* 'ryba *Blennius*', ukr. *sliz* 'kózka, *Cobitis barbatula*', dial. 'śliz'. Plnsl. **slizō* / **slizō* 'śliz', prawdopodobnie identyczne z psł. **slizō* 'śluz, szlam', postać **slizō* < **sliz-jō* to derywat od tej podstawy z przyr. **-jō*. Nazwa ryby od śluzu, którym jest pokryta, i wynikającej stąd jej śliskości. Podstawowy rzecz. **slizō* m / **slizō* ž (por. p. daw. *sliz* 'śluz', słowiń. *sliz* ž 'ts.', cz.

sliz m 'szlam, śluz', śl. *sliz* ż 'śluz', r. *sliz* ż 'śluz; śliski nalot', ukr. *slыз*, pot. *slыз* 'ts.', ch. dial. czak. *sliz* 'coś śliskiego') prapokrewny ze stwniem. *slih* 'mul', őrwniem. *slich* / *slich* 'ts.', stnord. *slíkr* 'gładki', od pie. **slēj-g*: 'śluzowaty; ślizgać się, gładzić'.

ślizgać się od XVIII w. 'posuwać się po gładkiej powierzchni'; z przedr. *wyslizgać*; jednokr. z przedr. *poślizgnąć się*, stp. XV w. *pośliznąć* (się) 'stracić równowagę na śliskiej powierzchni, zachwiać się, upaść', *wyslizgnąć się*, *ześlizgnąć się*; daw. od XVI w. *ślizacz się* 'ślizgać się'. Por. r. dial. *slizgał(sja)* 'ślizgać (się)', br. *slizháca* 'ts.', mac. *slizga* (se) 'ts.', słwn. *slizgati* 'ślizgać się'. Psł. **slizgati*, ekspresywny czas. z przyr. *-g- lub *-zg- od **slizati*, który od pie. **slēj-g*: 'śluzowaty; ślizgać się, gładzić' (zob. *śliski*). — Od tego *slizg*; *ślizgawica*, *ślizgawka*; od czas. przedrostkowych *poślizg*, *ześlizg*.

ślub od XIV w. (daw. też *słub*) 'zawarcie związku małżeńskiego', przest. 'przysięga, przyrzeczenie, ślubowanie', stp. przede wszystkim 'obietnica, przyrzeczenie, zapewnienie, zobowiązanie, przysięga', 'układ, przymierze', *brać ślub* 'zawierać związek małżeński'. Por. cz. *slib* 'obietnica, przyrzeczenie; ślubowanie, przysięga', śl. *slub* 'przyrzeczenie, ślubowanie, obietnica'. Zachsl. **slubr* 'uroczyste przyrzeczenie, ślubowanie, przysięga, obietnica', rzecz. odczas. od zachsl. **slubiti* 'złożyć uroczyste przyrzeczenie, obietnicę' (zob. *poślubić*). — Od tego *ślubny*, *ślubować*, *ślubowanie*.

ślusarz 'rzemieślnik wyrabiający zamki, klucze itp. drobne przedmioty metalowe', stp. od XV w. *ślosar* / *ślosarz* 'ts.'. Por. ukr. *sljúsar*, br. *slésar*, r. *slésar*, bg. *slóser*. Zapożyczenie ze őrwniem. *slözger*, niem. *Schlosser* 'ślusarz' (od őrwniem. *slöz* / *slöz*, niem. *Schloss* 'zamek (u drzwi)').

śluz od XVI w. 'wydzielina gruczołów śluzowych', daw. od XVI w. *ślóz* 'śluz', dial. *ślúz* 'pot owczy'. Ogsl.: cz. *sliz* 'śluz', strus. *sluzb* 'wydzielina gruczołów śluzowych', r. dial. *sluz* 'oblodzenie, cienka warstwa lodu; woda na lodzie; śnieg zamarznięty z wierzchu', scs. *sluzb* 'wilgoć; sok', bg., mac. *sluz* 'wydzielina gruczołów śluzowych', ch./s., słwn. *sluz* ż 'ts.'. Psł. **sluzb* / **sluzb* 'wydzielina

gruczołów ślinowych, śluz', łączone z lit. *šliaužti*, *šliaužiū* 'pełzać, czołgać się', *šliuožti*, *šliuožiū* 'ts.', lot. *šluzāt* / *šluzāt* 'ślizgać się', od pie. **slēj-g*: 'ślizgać się, wyslizgiwać się'. Polskie *śl-* (zamiast oczekiwanego **st-*) wtórne, zapewne pod wpływem p. daw. *śliz* 'śluz' (zob. *śliz*).

śmieć się *śmieje się* od XIV w. 'objawiać wesołość za pomocą śmiechu', 'wysmiewać się, drwić, lekceważyć'; z przedr. *obśmiać*, *uśmiać się*, *wysmiać*, *zaśmiać się*; wielokr. -*śmiewać*: z przedr. *naśmiewać się*, *obśmiewać*, *prześmiewać się*, *wysmiewać*, *zaśmiewać się*. Ogsl.: cz. *smát se*, *smeje se*, r. *smejátsja*, *smejús*, scs. *smijati sę*, *smejo sę*. Psł. **smojati sę*, **smejo sę* 'śmieć się, wysmiewać się, naśmiewać się', najbliższe odpowiedniki: lot. *smiēt*, *smeju* / *smeju* 'śmieć się', stind. *smáýate* 'śmieje się', od pie. **smej-* 'śmieć się'. Polski bezokol. *śmieć się* (dial. *śmiać się*) z wcześniejszego **śmiejać się* (przez analogię do czasu teraźn. *śmieje się* < psł. **smejetb sę*), ze ściągnięciem *eja* > *á* > *a*. Zob. *śmiech*. — Od czas. przedrostkowego *prześmiewać*.

śmiały od XV w. 'odważny, nieustraszony, mężny', 'będący objawem czyjejs śmiałości, odwagi, pewności siebie', 'wykonany z rozmachem, energiczny', stp. też 'nierozważny, nieprzemyślany, zuchwały'. Ogsl.: cz. *smělý* 'śmiały, odważny', r. *smělýj* 'ts.', ch. *smiło* 'śmiały, odważny'. Psł. **smělb* 'śmiały, odważny', pierwotny imiesłów czasu przeszłego od psł. **směti* 'mieć śmiałość, odwagę' (zob. *śmieć* II). — Od tego *śmialek*; *śmiałość*; *ośmielić się*; *nieśmiały* → *onieśmielić* 'uczynić nieśmiałym, zażenowanym, pozbawić pewności siebie'.

śmiech od XV w. 'śmianie się; wysmiewanie się', stp. 'żart, zabawa, figiel', 'naśmiewanie się, drwiny', daw. 'śmieszność', 'rzecz śmiechu warta, bagatelka'. Ogsl.: cz. *smích*, r. *smech*, scs. *směchb*. Psł. **směchb* 'śmianie się, śmiech; wysmiewanie się', nazwa czynności z przyr. *-chb- od psł. **smojati sę*, **smejo sę* (zob. *śmieć się*). — Od tego *śmieszny*, *rozśmieszyc*; *śmieszny*. Zob. *uśmieszczać się*.

śmieć I m od XVI w. 'rzecz wyrzucona, zniszczona, bezużyteczna, resztkę czegoś, pozostawiona'

stałość, odpadek', od XIV w. *śmiec*i, później też *śmiecie* mn 'odpadki, resztki, pozostałości, nieczystości', stp. także 'pył mączny'. Ogsł.: cz. *smet* ż 'śmieć, śmieci', *smeti* n 'śmieci', slc. *smet* 'śmieć', *smeti* mn 'śmieci', r. dial. *směje* 'plewy', ukr. *smittja* n 'śmieci', słwn. *smět* ż 'śmieć', *smětje* 'śmieci'. Psł. **śmety* 'to, co zmiecione razem, na kupę', zbiorowe **śmetyje* 'ts.' od psł. czas. przedrostkowego **śb-mesti*, **śb-metp* 'zmieść razem, na kupę' (zob. *mieść*). — Od tego *śmietnik*, *śmietnisko*; *śmiecić*, *naśmiec*ić, *zaśmiec*ić.

śmieć II *śmiem* od XIV w. 'mieć śmiałość, odwagę', dial. też 'móc'. Ogsł.: cz. *smět*, *smím* 'śmieć; móc', r. *smet*, *smēju* 'śmieć, ośmiecić się, mieć śmiałość, odwagę', scs. *śmēti*, *śmējō* 'ts.', ch./s. *smjēti*, *smijēm* 'ts.'. Psł. **śmēti*, **śmējō* 'mieć śmiałość, odwagę', przypuszczalnie złożenie **śb-* < pie. **sū-* 'dobry, dobrze, bardzo' (zob. *śmierć*, *zdrowy*) z niezachowanym samodzielnie psł. czas. *tmēti*, *tmējō* wyprowadzonym z pie. **mē-* / **mō-* 'starać się, mieć silną wolę' (od którego np. gr. *maimai* 'wyszukuję, upatruję, dążyć do czegoś, pragnę czegoś'). Pierwotne znaczenie byłoby zatem 'bardzo się starać, usilnie dążyć do czegoś' > 'mieć odwagę, śmiałość w staraniu o coś, w dążeniu do czegoś'. Zob. *śmiały*.

śmierć ż od XIV w. (stp. też *śmierzć* / *śmirzć* / *śmirć*) 'skończenie, utrata życia, zgon', stp. także 'śmierć uosobiona', 'mór, zaraza'. Ogsł.: cz. *smrt*, r. *smert*, scs. *śmrtōb*. Psł. **śmrtb* ż 'śmierć', zapewne archaiczne złożenie, z pierwszym członem **śb-* z pie. **sū-* 'dobry' (zob. *zdrowy*), człon drugi pie. **mrti-* 'śmierć' (por. w tym znaczeniu lit. *mirtis*, łot. *mirte* / *mitte* / *mirtē*, łac. *mors*, *mortis*, awest. *marəta-*), od pie. pierwiastka **mer-* 'umrzeć' (zob. *mrzeć*). Pierwotne znaczenie zatem 'dobra śmierć' > 'śmierć naturalna' (w przeciwstawieniu do śmierci nagłej, gwałtownej). Mniej jest prawdopodobne, by **śmrtb* była derywatem od psł. czas. przedrostkowego **śb-merti* 'umrzeć', p. *zembrzeć*, gdyż wzorem dla postaci z przyr. **-tb* musiałby być psł. rzecz. *tmrtb* (< pie. **mrti-*), który nie jest w słow. poświadczony samodzielnie. — Od tego *śmiertelny*

(→ *śmiertelnik*, *śmiertelność*), *nieśmiertelny*; *uśmiercić*; od wyrażen przyimkowych *pośmiertny*, *przedśmiertny*.

śmierdzieć od XV w. (stp. też *śmirdzieć*) 'wydzielać przykrą, odrażającą woń, cuchnąć', daw. też 'nie podobać się, przykrzyć się komuś'; z przedr. *zaśmierdzieć* (*się*); jednokr. *śmierdnąć*, z przedr. *prześmierdnąć*, *zaśmierdnąć*. Ogsł.: cz. *smrdět*, r. *smerdět*, scs. *smrōdēti*, *smrōdžp*. Psł. **smfdēti*, **smfdō* 'wydzielać przykrą woń, cuchnąć', czas. stanu z dokładnym odpowiednikiem w bałt.: lit. *smirdėti*, *smirdžiu* 'śmierdzieć, cuchnąć', łot. *smirdēt* 'ts.', od pie. **smēr-d-* 'śmierdzieć, cuchnąć'. — Od tego *śmierdziel*. Zob. *smrodzić*, *smród*.

śmietana od XVIII w. 'tłuszcz zbierający się na powierzchni mleka', daw. od XV w. *śmiotana* / *śmiatana*, dial. też *śmiętana*, kasz. *śmiotana*; zdr. *śmietanka*. Ogsł. w tym znaczeniu: plb. *sāmātōna*, gl. *smjetana*, cz. *smetana*, slc. *smotana* 'ts.', r. *smetāna* 'ts.', ukr. *smetāna*, br. *smjātāna*, bg. *smetāna*, ch. dial. *smētana*. Psł. **śsmetana* 'śmietana', urzeczownikowiona forma rodzaju żeńskiego imiesłowu biernego **śsmetanō* od psł. czas. przedrostkowego **śb-metati* 'rzucić, zbierać' (por. ch./s. *smētati* 'zdejmovać, zrzucić' od psł. **metati* 'rzucić, ciskać', zob. *miotać*), pierwotne znaczenie 'to, co się zdejmuję, zbiera (z mleka)'. Polskie dial. *śmiętana* ma wtórną samogłoskę nosową pod wpływem poprzedzającego *m* (jak np. w *między*).

śmigać od XVI w. 'wykonywać szybki ruch czymś trzymanym w ręce; ciąć, uderzać z rozmachem, smagać, machać', 'poruszać się, posuwać się szybko, przelatywać, pędzić', 'wznosić się, wzbijać się', daw. 'miotać, rzucić'; jednokr. *śmignąć*. Por. cz. dial. *śmihat* 'smagać, chłostać', slc. lud. *śmihat* 'smagać; śmigać; machać', *śmihnuť* 'smagnąć; śmignąć; machnąć', r. *śmygať* 'przemykać'. Zapewne odmianka fonetyczna psł. **svigati* 'machać, wywijać czymś, smagać' (z przejściem **sv-* > **sm-*, jak w psł. **svpōd* > **smōd*, **svpōditi* > **smōditi*, zob. *swąd*, *swędzić*), por. p. dial. *świgać* 'rzucić, ciskać, śmigać', *śwignąć* 'rzucić, cisnąć', slc. *švihaf* 'smagać; śmigać; machać', r. daw. i dial. *svi-*

gaf' włóczyć się, wałęsać się; uciekać, czmychać', słwn. *svigati* 'śmigać, czmychać'. Psł. **svigati* zapewne pokrewne z lit. *sviegti* 'rzucić, uderzyć', *svaigti* 'odurzać się, upijać się', stwniem. *swihhôn* 'błądzić, lazić, oszukiwać', od pie. **suej-g-*, będącego derywatem od pie. pierwiastka **suej-* 'krzywić, kręcić, wywijać, machać'. — Od tego *śmigło* 'zespół łopat obracanych silnikiem, wytwarzających ciąg potrzebny do lotu samolotu, helikoptera, jazdy sań silnikowych itp.', dial. 'skrzydło wiatraka'; *śmigły* 'smukły, wysoki', 'chyży, prędki, szybki, zwinny' (piewotny imiesłów od *śmignąć*).

śniadanie od XIV w. 'posilek poranny', dial. też *śniedanie*. Rzecz. odsłowny od *śniadać* od XV w. 'spożywać poranny posilek, jeść śniadanie', dial. też 'jeść' (por. cz. *snídat* 'jeść śniadanie', r. przest. *snedāt* 'jeść, pożywiać się', scs. *snēdati* 'zjadać, pożerać', słwn. *snedati* 'zjadać'), kontynuantu psł. **snēdati*, **snēdajo* 'zjadać, spożywać, pożywiać się', będącego czas. wielokr. od psł. **sōn-ēsti*, **sōn-ēmō* 'zjeść, spożyć' (por. stp. XV w. *śnieść*, *śnie* 'zjeść, spożyć', cz. *sníst*, *sním* 'ts.', strus. *s(ə)nēsti*, *sněmō* 'ts.; pożreć, zniszczyć', scs. *snēsti*, *snēmō* 'zjeść; połknąć'), z przedr. **sōn-* 'z' (zob. z), od psł. **ēsti*, **ēmō* 'jeść' (zob. *jeść*).

śniady od XVI w. 'mający ciemną cerę; jasnobrzowy (zwykle o cerze)', daw. od XV w. *śmiady* 'jasnobrzowy, żółtobrzowy', dial. *śmiady* / *śniady* 'ciemny, źle upieczony (o chlebie)'. Por. stcz. *smědy* 'śniady, smagły, ciemny', cz. *snědy*, przest. *smědy* 'ciemnobrzowy, śniady', cs. *smědý* 'ciemny', słwn. dial. *směd* 'bladożółty', ch./s. *směd* 'brązowy, brunatny, ciemnokasztanowy; smagły, ciemny, śniady'; we wschl. derywaty w nazwach własnych, por. r. nazwy wodne *Smedva*, *Smedovka*. Psł. **smědō* 'mający odcień brązu, brązowy, ciemny', bez pewnej etymologii. Dyskusyjny jest związek przymiotnika z psł. nazwą metalu **mēdō* (zob. *miedź*). Przyjmowaniu prapostaci **snědō* (łączonej z psł. **gnētiti* 'rozpalać, rozniecać ogień', zob. *niecić*) sprzeciwiają się dane historyczne, w językach słow. bowiem wcześniej są poświadczane postaci ze **sm-*. — Od tego *śniedź* ż od XVIII w.

'patyna', daw. 'śniady kolor, rdza' (por. cz. *sněd / směd* 'ż śniada barwa') → *zaśniedzieć* 'pokryć się śniegiem', *zaśniedziały* 'pokryty śniegiem', w XVII w. 'przestarzały, zastarzały', w XVI w. u Mączyńskiego *zaśniedzony* 'zabrudzony, zanieczyszczony', por. też stp. XV w. *pośmiedzieć* 'ściemnieć, stać się ciemnym'.

śnić *śnieć* od XVI w. 'mieć widzenie senne, widzieć coś we śnie', 'marzyć o czymś', stp. 1500 r. *śnić się* 'ukazywać się we śnie'. Ogsl.: cz. *snít* 'śnić, marzyć', r. *snitsja* 'śnić się', scs. *snije* 'widzenie senne, sen'. Psł. **sōniti* 'mieć widzenie senne, śnić', czas. odrzec. od psł. **sōnō* 'spanie, sen' (zob. *sen*).

śnieg od XIV w. Ogsl.: cz. *snít*, r. *sneq*, scs. *sněq*. Psł. **sněqō* 'śnieg', odpowiada lit. *sniegas* 'śnieg', *snaiqas*, *snaiqe* 'śnieżynka', lot. *sniegs* 'śnieg', stpr. *snaygis* 'ts.', goc. *snaiws* 'śnieg', z pie. **(s)noig^{mh}-* 'śnieg'. — Od tego *śniegowy*; *śnieżny*; *śnieżyć*, *odśnieżyć*, *ośnieżyć*, *zaśnieżyć*, *śnieżyca*.

śpieszyć i *śpieszyć* od XV w. 'prędko iść, podążać, szybko coś robić', *śpieszyć się* 'wykonywać jakąś czynność szybko, z pośpiechem'; z przedr. *pospieszyć*, *przyspieszyć*. Ogsl.: cz. przest. *spěšit* / *spíšit* 'śpieszyć'; *śpieszyć się*; *przyspieszać*, r. *spěšit* 'śpieszyć (się), kwapić się, pędzić, gnać', scs. *spěšiti* 'starać się, dążyć do czegoś, przejawiać gorliwość; śpieszyć, szybko się poruszać'. Psł. **spěšiti* 'dążyć do czegoś', czas. odrzec. od psł. **spěchō* 'pośpiech' (por. p. przest. *špiech* 'pośpiech', stp. 'czynności, działanie', dial. *špiechem* przysl. 'zaraz', cz. *spěch* 'pośpiech', r. *spech* 'pośpiech, śpieszenie się, skwapliwość', scs. *spěchō* 'starianie, gorliwość; dążenie do czegoś', słwn. *spěh* 'pośpiech; rozwój, postęp', *spěh imeti* 'dobrze się rozwijać, pomyślnie postępować naprzód'; zob. też *pošpiech*), które z kolei jest rzecz. z przyr. **-chō* (por. *śmiech*) od psł. czas. **spěti*, **spějo* 'udawać się' > 'rozwijać się, podążać' > 'śpieszyć się' (por. p. daw. *špiac*, *špieję* 'podążać, pośpieszać; mieć czas, być wolnym', cz. *spět*, *spěji* 'pośpieszać, zdążyć; zmierzać; mijać, o czasie', r. *spēf*, *spěju* 'dojrzewać', scs. *spěti*, *spějo* 'czynić postępy, rozwijać się'). Podstawowy czas. **spěti* jest identyczny z lit. *spėti*, *spėju* 'zdążyć; odgadywać, zgadywać',

łot. *spēt, spēju* 'móc, być w stanie', stind. *sphāyati* 'tyje, dobrze rośnie', od pie. **spe-* 'udawać się, dobrze rosnać'. — Od tego *spieszny / spieszny* od XIV w. 'pośpieszny, prędki, szybki', stp. też 'pomyślny'; od czas. przedrostkowego *pospieszny*.

śpiewać od XIV w. (stp. też *śpiwać*) 'wykonywać głosem melodię, utwór muzyczny', 'wydawać melodyjne dźwięki (o ptakach)', stp. także 'pisać (o kogucie)', 'grać na instrumencie muzycznym'; z przedr. *pośpiewać*, *rozśpiewać się*, *wyspiewać*, *zaśpiewać*; wielokr. -*śpiewywać*: z przedr. *podśpiewywać*, *wyspiewywać*. Por. cz. *zpívat* 'śpiewać', śl. *spívat* 'ts.; opiewać, sławić', r. dial. *spevát* 'śpiewać'. Z przedr. *s-*, psł. **śb-* (zob. *z*) od psł. **pěvati* 'śpiewać', czas. wielokr. od psł. **pěti* 'śpiewać' (zob. *pieć*), co do budowy por. *dawać*; por. też daw. od XV w. *śpiał* 'odśpiewać, zaśpiewać'. — Od tego *śpiew*; *śpiewak* (→ *śpiewaczka*); *śpiewka*; *śpiewny*, *śpiewnik*; od czas. przedrostkowych *przyśpiewka*, *zaśpiew*.

średni od XV w. (stp. też *śrzedni / strzedni*) 'znajdujący się pośrodku między małym i dużym; mierny, zwykły; przeciętny', stp. 'położony pośrodku; pośredni, przeciętny', kasz. *strědni* 'przeciętny, zwykły; środkowy; pośredni'. Ogsł.: cz. *střední* 'środkowy; pośredni'. Ogsł.: cz. *střední* 'środkowy; pośredni'; centralny, główny', ukr. *serédnij* 'średni, środkowy; pośredni; przeciętny', scs. *srědnii* 'środkowy'. Psł. **serdñb* 'środkowy', przym. z przyr. **-bñb* < **-bn-jb* od psł. **serdb* 'środek, punkt środkowy' (por. dł. daw. i dial. *śręż* z *strus*, *seredb*, bg. dial. *sred* z, słwn. *sred* z 'środek'), dokładnie odpowiadającego lit. dial. *serdis* z 'rzeń drzewa', łot. *seŕde* 'ts.', od pie. **kěrd*, **kŕdēs* 'środek, wnętrze, serce' (zob. *środa*, *serce*). — Od tego *średnica*; *średnik*.

środa od XV w. 'trzeci, środkowy dzień tygodnia', stp. też *śrzoda / jśroda*, daw. *śrzoda*; por. stp. od XIII w. *środa / śrzoda* 'prawo niemieckie przyjęte w wielu miejscowościach polskich za wzorem Środy Śląskiej'. Ogsł.: cz. *středa* 'środa', r. przest. i dial. *sere-da* 'środa', 'środek', scs. *srěda* 'środa', 'środek' (*srěde* i *po srěde* 'w środku'). Psł. **ser-da* 'środek czegoś, punkt środkowy', wtórnie 'środkowy dzień tygodnia' (prawdopodob-

nie kalka stwniem. *mittawēcha* 'środa', dziś niem. *Mittwoch* 'ts.', por. też łac. lud. *media hebdomas*, stwł. *mezzedima* 'środa'). Pokrewne z psł. **serdb* z 'środek czegoś, punkt środkowy' (zob. *średni*), a także z ie. nazwami serca, np. goc. *hairto*, gr. *kēr* [< **kěrd*] (zob. też *serce*), od pie. **kěrd*, **kŕdēs* 'środek, wnętrze, serce'.

środek od XIV w. (stp. też *śrzodek*) 'punkt centralny', 'wewnętrzna część, wnętrze', 'sposób, rada, narzędzie' (stąd dalsze znaczenia, np. 'specyfik farmaceutyczny, lek, zabieg'), daw. też 'pośrednictwo'. Ogsł.: cz. przest. *středek* 'punkt środkowy', ukr. dial. *serédok* 'punkt centralny', słwn. *sredok* 'ts.', 'środkowa część beczki', dial. 'miedza między dwoma polami'. Psł. **serdōk* 'centralny, wewnętrzny punkt czegoś, wnętrze', od psł. **serdb* / **serda* 'środek, punkt środkowy' (zob. *średni*, *środa*).

świadek świadka od XIV w. (stp. też *świedek*) 'osoba powołana przez sąd w celu złożenia zeznań', 'osoba będąca przy czymś, mogąca stwierdzić to, co widziała'. Por. gł. *swedk*, cz. *svědek*, -*dka*, śl. *svedok*, -*dka*, ukr. *svidok*, -*dka*. Starsza postać wyrazu poświadczona w pldsl.: cs. *svědok*, bg. daw. *svedók*, ch./s. *svjědok*, *svjědoka*, słwn. *sve-dók*, *svedoka*. Psł. **śwēdōk* 'ten, kto coś wie, kto dowiedział się czegoś', nazwa wykonawcy czynności z przyr. **-ok* (co do budowy por. *żarłok*, a także np. r. *edók*, *edoká* 'jedzący, smakosz', *igrók*, *igroká* 'gracz') od psł. przedrostkowego czas. **śb-wēdēti* 'dowiedzieć się, wiedzieć, znać coś dobrze' (od psł. **wēdēti* 'wiedzieć', zob. *wiedzieć*). W polskim (jak i w innych językach pldsl.) wyraz został wtórnie przyporządkowany do nazw wykonawców czynności z przyr. -(e)k < psł. **-bk*. — Od tego *świadczyć* od XIV w. (stp. też np. *świaczzyć / świedzyć*) 'być objawem, dowodem, świadectwem czegoś', 'występować w charakterze świadka, składać zeznanie', 'czynić komuś coś dobrego, wykonywać coś na czyjąś rzecz', stp. także 'wypowiadać się, składać oświadczenie, wydawać urzędowe orzeczenia, zaświadczenia', 'potwierdzać coś', 'dowodzić, udowadniać', 'nakazywać, pouczać, napominać', 'upominać, ostrzegać', z przedr. *oświadczyć*, *poświad-*

czyć, zaświadczyć; *świadectwo* od XIV w. 'dokument świadczący o czyichś uprawnieniach, zaświadczenie pisemne, orzeczenie na piśmie', 'relacja, potwierdzenie faktu przez kogoś, kto był jego świadkiem', daw. 'zeznanie, świadczenie przed sądem', stp. też 'publiczne ogłoszenie, oświadczenie, urzędowe orzeczenie, zaświadczenie', 'materialna pamiątka jakiegoś zdarzenia, materialny dowód', 'pouczenie, nakaz, prawo'.

świadomy od XV w., też *świadom* 'dobrze wiedzący o czymś, wtajemniczony', stp. też 'znany komuś, wiadomy, jawny, nie skrywany, nietajny', 'zaprzyjżniony, blisko z kimś żyjący'. Por. r. *svēdomysj* 'wiedzący coś; znany, wiadomy'. Pierwotny imiesłów bierny czasu teraźn. **svēdoms* od psł. **sv-vēdēti* 'dowiedzieć się, wiedzieć, znać coś dobrze' (por. np. scs. *svēdēti*, *svēm* 'wiedzieć, rozumieć'), od psł. **vēdēti* 'wiedzieć' (zob. *wiedzieć*). — Od tego *uświadomić*, *uświadomienie*. Zob. *wiadomy*.

świat od XIV w. 'glob ziemski, ziemia jako miejsce bytowania człowieka, warunki tego bytowania', 'okolica poza obrębem czyjejś miejsca zamieszkania', stp. też 'ludzie, ludzkość', 'świt, świtanie'. Ogśl.: cz. *svet* 'świat', r. *svet* 'światło', 'świat, wszechświat', scs. *svēt* 'światło, jasność; ranek, światło dzienne, zorza; źródło światła, lampa', 'świat'. Psł. **svēt* 'światło' > 'świat', rzecz. odczas. od niezachowanego w słow. **svisti* [< **svit-ti*], równego lit. *šviēsti*, *šviečiu* 'świecić, oświetlać', z pie. **kuej-t* 'świecić się; jasny, biały' (zob. *świecić*), z wymianą rdzennego **ej* ⇒ **oi* > **ē*. Z pierwotnego znaczenia 'światło' rozwinęło się wtórne 'świat', przypuszczalnie z wyrażenia typu *ujrzyć światło dzienne* 'urodzić się, przyjść na świat', *wyjść na światło* 'stać się jawnym, znanym ludziom (światu)', ale podobny rozwój znaczeniowy znany jest też innym językom ie., np. rum. *lume* 'świat' < łac. *lūmen* 'światło', stind. *loká-* 'świat' od pie. **leuk-* 'świecić, lśnić'. — Od tego *światowy* → *światowiec*; *świecki* od XIV w. 'laicki; nieduchowny, cywilny', stp. *świecki* / *świetski* / *świecki* 'dotyczący świata, istniejący na świecie', 'związany z doczesnym, ziemskim życiem, mający małą wartość duchową', 'nie

należący do stanu duchownego, nie związany ze stanem duchownym' (por. np. slc. *svetsky* 'ziemski, doczesny; świecki, laicki').

światło od XV w. Ogśl.: cz. *světlo*, ukr. *svitlo*, ch./s. *svijetlo*. Psł. **svētlo* 'światło', urzędownikowiona forma rodzaju nijakiego psł. przym. **svētlo* 'emanujący światło, świecący, jasny' (zob. *światły*). — Od tego *naświetlić*, *oświetlić*, *przeświecić*, *wyswiecić*.

światły od XIV w. 'odznaczający się rozległością horyzontów myślowych, rozumny, oświecony', stp. 'jaśniejący światłem, promieniujący, świecący, błyszczący', 'białawy (o maści końskiej)', 'jasny, odznaczający się lśniąca białością', 'widny, pełen blasku', 'otoczony czcią, czcigodny, dostojny; okazały, wspaniały', 'niezmacony, przezroczysty', dial. 'biały, jasny (np. o chlebie)'. Ogśl.: cz. *světly* 'jasny; znakomity, szlachetny; radosny, szczęśliwy', przest. 'widoczny, oczywisty, zrozumiały', r. *svetlyj* 'emanujący światło; dobrze oświetlony; błyszczący; jasny; świetlany, radosny', scs. *svētlo* 'błyszczący; jasny, widny; czysty, klarowny'. Psł. **svētlo* 'emanujący światło, świecący, jasny', przym. odczas. od psł. **svetiti* (zob. *świecić*), z przr. **-lo*. — Od tego *światłość*; *świećlica* (przest. i dial. 'główna, paradna izba w wiejskiej chacie').

świąd od XIX w. 'śwędzenie skóry'. Rzecz. odczas. od dial. *świędzić* 'śwędzić', por. scs. *prisvēpti* 'zwiądnąć', cs. *prisvēditi* 'osłabnąć, zwiądnąć', ch./s. dial. *posvėdjeti* 'nadpalić', przen. 'zapragnąć', *prisvėdjeti* 'przy-palić, nadpalić', czak. *prisvėdit (se)* 'lekko się przypalić; opalić się od ognia, żaru'. Psł. **svēdēti* 'być wysuszonym, być w żarze, przypalać się', pokrewne z psł. **svpiti* 'palić, kopcić, wędzić' (zob. *śwędzić*), **vėdnuti* 'tracić świeżość, wiotczeć, marnieć' (zob. *więdnąć*), od pie. **(s)uend-* 'maleć, ubywać, zanikać, więdnąć'. Znaczenie 'śwędzić' zapewne z 'być wysuszonym, przypalonym, przypieczonym'.

świętynia od XV w. 'budowla przeznaczona na miejsce kultu religijnego'. Ogśl.: cz. *svatyně* 'świętynia', r. *svjatynja* 'świętość; przedmiot lub miejsce kultu religijnego', scs. *svętyni* 'świętość'. Psł. **svętyñi* z 'świętość' > 'przedmiot święty lub miejsce święte',

rzecz. abstr. (wtórnie konkretyzowany) od psł. przym. **svętb* (zob. *święty*), z przyr. *-*yñi* (co do budowy por. np. *pustynia*). — Od tego *święty*nnny.

świder od XV w. 'narzędzie do wiercenia otworów; wiertło', dial. też *świeder* i *świedrz*; zdr. *świder*ek. Por. cz. *svider* / *svidr* / *svědr*, ch. dial. czak. *svidar* / *svědar* i *svidro*, słwn. *svěder* 'świder'. Lokalne przekształcenia psł. **svfdblb* / **svfdblo* 'świder, wiertło' (por. r. dial. *svěrdel* 'świder', cs. *svrědblb* 'ts.', ch./s. *svřdao* m, zwykle *svřdlo* 'ts.'). Punkt wyjścia stanowiły zapewne wtórne postaci z upodobnieniem spółgłosek na odległość **svfdblb* / **svfdbro* i później, już po rozwoju rdzennego **f* (w polskim w *ir* > *er*), uproszczenie **r* - *r* > *ø* - *r*. W takim razie w polskim rozwój **svfdblb* > **svfdbro* > **świrdler* / **świerder* > *świder* / *świerder* (ale rdzenne -*i*-, -*e*- w innych językach niejasne). Psł. **svfdblb* / **svřdblo* prapokrewnie ze stwniem. *swert* (dziś niem. *Schwert*) 'miecz', od pie. **šuer*-*d* będącego derywatem od pierwiastka **šuer*- 'ciąć, kłuć, wiercić'. — Od tego *świdrować*, *świdrowaty*.

świeca od XIV w. (stp. też *świca*) 'pałeczka z wosku, parafiny itp. z knotem w środku, służąca do oświetlania', w stp. w szerszym znaczeniu: zarówno 'sztuczne źródło światła: świeca, pochodnia, lampa', jak i 'naturalne źródło światła', a także 'światło, światłość, blask'; zdr. *świeczka*. Ogśł.: cz. *svíce*, r. *svečá*, scs. *svěšta*. Psł. **světa* [< **světja*] 'to, co świeci, źródło światła', z przyr. *-*ja* od psł. **světiti* 'być źródłem światła, świecić' (zob. *świecić*). — Od tego *świecznik*.

świecić od XV w. 'być źródłem światła', 'oświetlać coś; palić światło', 'błyszczeć, lśnić, połyskiwać; bieleć, jaśnieć', kasz. *śwecęć*, *świeć* 'być źródłem światła, świecić'; z przedr. *oświecić*, *poświecić*, *zaświecić*; wielokr. -*świecać*: z przedr. *oświecać*, *poświecać*, *przyświecać*, *wyświecać*. Ogśł.: cz. *svítit* 'świecić', r. *svetít*, *svečú* 'świecić, jaśnieć, lśnić; oświecać, oświetlać', scs. *světiti*, *svěšt* 'dawać światło, świecić'. Psł. **světiti*, **světp* 'być źródłem światła, świecić', dokładny odpowiednik: lit. *švaityti*, *švaitau* 'oświetlać, świecić'. Pierwotny czas. wielokr. albo kauzat. od niezachowanego w słow. *švisti* [< **svitti*

< **švēit-tēj*], równego lit. *šviesti*, *šviečiu* 'świecić, oświetlać', z wymianą rdzennego **ej* ⇒ **oj* > **i* ⇒ *ē*. Od pie. **kuēj-t-* 'świecić się; jasny, biały' (por. *kwiat*). — Od tego *świecidło*, zdr. *świecidelko*; *świećny* 'bardzo dobry, doskonały, wysmienity', przest. 'sławny, znakomity', stp. XV w. *światny* w pierwotnym znaczeniu 'błyszcący, jaśniejący' → *uświećnić*; od czas. przedrostkowych *poświata* od XV w. 'blask, poblask', stp. 'światło', w XVI w. 'światło poza swoim źródłem, najczęściej rozproszone w ciemnej przestrzeni' (por. stp. XV w. *poświecić* 'oświetlić', *poświecenie* 'światło'). Zob. *oświata*.

świergotać od XVII w. (daw. też *świerzgotać*) 'wydawać krótkie, wysokie dźwięki (o ptakach); mówić wesoło, pieszczotliwie, szczebiotać', *świergot* 'szczebiot, świergotanie, ćwierkanie', dial. *świ(e)rgotać* 'ćwierkać', 'świergotać', *świergot* 'świerszcz (w zagadce)', kasz. *śvērgotać* 'paplać, pleść, szczebiotać'. Czas. intensywny z przyr. -*ot-* od p. dial. *świrgać* 'świergotać', kasz. *śvērgać* 'dźwięczeć, rozbrzmiewać', *śvirgac* 'gwiszdać, świszać', *śvirgnąć* 'gwiszdać, świsnąć', też *śvērgac* / *śvērgac* 'bić kogoś'. Czas. ten to wariant fonetyczny (z częstym w wyrazach dźwiękn. udźwięcznieniem spółgłoski) p. rzadkiego *świerkać* 'świergotać, ćwierkać', w stp. XV w. *świrkanie* 'cykanie, ćwierkanie (o świerszczu)', dial. *świerkać* 'ćwierkać', *świrkać* 'śpiewać (o ptakach), ćwierkać', kasz. *śvirkać*, *śvirkà* (też *śvērkac*) 'świergotać, ćwierkać', 'cmokać'. Odpowiada gł. *śvirkać* 'brzęczeć, ćwierkać', cz. dial. *śvrkat* 'ćwierkać', slc. *svrkat* 'cykać, ćwierkać (o świerszczu)'; por. też p. daw. *świerczeń* 'skwierczeć', dial. *świerczeń* (*świrczeń*) 'świerszczyć (o świerszczu); ćwierkać (o wróble)'. Ogśł.: cz. *svrčet* 'wydawać ostry, skrzekliwy głos', r. *svrčat*, *svrčú* 'ćwierkać (o świerszczu)', słwn. *svrčati* 'brzęczeć; gwiszdać; świszczeć'. Psł. **svřkati*, **svřkajo* / **svřčati*, **svřčp* 'ćwierkać, świergotać', czas. dźwiękn. (por. podobne *ćwierkać*), pokrewne z lit. *švirksči*, *švirksčiu* 'brzęczeć, pisać, świszczeć', *švarkšti*, *švarkščiū* 'chrząkać', lot. *svirkstēt* 'trzeszczeć; świszczeć'.

świerk od XVIII w. 'drzewo *Picea excelsa*', stp. XV w. *świr*k / *świr*zk 'ts. '; też reg. *śmrek*

'świerk', stp. XV w. 'świerk; modrzew' (zapewne z czeskiego), dial. pld. (od Śląska Cieszyńskiego po Podkarpacie) *smrek / smerek* 'świerk' (do poszczególnych gwar zapożyczone z czeskiego, słowackiego, ukraińskiego). Por. cz. *smrk*, dial. *smrek* 'świerk', slc. *smrek* 'świerk', przest. 'modrzew', ukr. *smerék / smerka* 'jodła', ch./s. *smrëka* 'jałowiec', ch. 'świerk', slwn. *smrëka* 'świerk', por. też cs. *smrëca* 'cedr'. Psł. **smřka* / **smrëka* / **smerka* 'drzewo iglaste', przypuszczalnie prapokrewne z orm. *meyr* 'cedr, sosna, świerk', może z pie. bazy **smer-k* 'drzewo iglaste' (od pie. pierwiastka **smer-* 'las iglasty'). Polskie *świerk* < psł. **smřka* ze zmianą grupy spółgłoskowej **šm-* > *św-*.

świerszcz od XVIII w. 'owad Gryllus', daw. od XV w. *świercz / śwircz* 'ts.', *świerszczek* 'ts.', dial. *świercz / świerczek*, *świerszcz* i *świerszczek*, też *świerk* (*świr*k), kasz. *švėrć*; zdr. *świerszczyk*. Por. slc. *svrček*, r. *sverčok*, dial. *sverć / sverś*, ukr. *sverščok / sverščyk* i *sveršok*, br. dial. *sveršč* (poza tym bliskie wyrazy, np. cz. *cvrček*, ch./s. *cvrčak*). Psł. dial. **svřčb* 'świerszcz', od psł. **svřčati* / **svřčati* 'cwierkać, świergotać' (zob. *świergotać*), z tworzącym nazwy wykonawców czynności przyr. *-jb. Wygłosowe -szcz zapewne przez analogię do wyrazów typu *chrząszcz*, *kleszcz* (zob.).

świerzbieć i *świerzbic* od XVII w. 'śwędzieć', stp. XV w. *świrbieć* 'ts.', kasz. *švėrbec / švėrbic / šėrbic* 'ts.'. Ogsl.: cz. *svrbět* 'świerzbieć, świerzbić, śwędzieć', r. *sverbět*, ch./s. *svrbjeti*. Psł. **svřbēti* 'świerzbieć, śwędzieć', dalsza etymologia niepewna. Może od pie. **suerb-* 'kręcić, wiercić, kręcić, trzeć, ścierać, pocierać', od którego np. lot. *svārpsts* 'świder', *svārpstis* 'wiercić', stwniem. *suerban* 'trzeć, pocierać', pierwotnym znaczeniem byłoby w takim razie 'pocierać, trzeć'. — Od tego *świerzb* (stp. XV w. *świrzb / świrb*) 'pasożytница choroba skóry', daw. **krosta*; starszym derywatem od tego czas. było psł. **svorb* 'świerzb' (z wymianą rdzennego **f* ⇒ **or*), poświadczony w kasz. *svārb*, *svarbu* 'świerzb' (por. też w tym samym znaczeniu cz. *svrab*, r. *svōrob*, scs. *svrab*).

świeży od XV w. 'nie nadpsuty, zachowany w dobrym stanie; wyglądający młodo i zdro-

wo, hoży, czerstwy', 'nowy, nie znany wcześniej, dopiero co powstały lub wykonany; pochodzący z ostatniej chwili', 'oryginalny, niebanalny, nowy'. Ogsl.: cz. *sveží*, r. *svežij*, bg. *svež*. Psł. **svežb* [< **suoig-jo-* < pie. **suoig^h-jo-*] 'taki, który od niedawna istnieje; czysty, nie zanieczyszczony, nie zepsuty, nieużyty; będący w stanie naturalnym, surowym, nie poddany obróbce (np. suszeniu, gotowaniu)', zestawiane z lot. *svaigs* 'świeży', lit. dial. *sviegas* 'ts.' (jeśli nie są one zapożyczeniami ze słow.) i dalej ze stisl. *sveigr* 'giętki; giętka gałąź', *sveigja* 'zginać, kręcić', przypuszczalnie od pie. **suei-g-*, będącego rozszerzeniem pie. pierwiastka **suei-* 'zginać, kręcić'. Pierwotnym znaczeniem było zatem 'mogący się giąć, giętki, jeszcze nie wyschnięty, nie zasuszony, świeży'. — Od tego *świeżość*; *odświeżyć*.

święty od XIV w. 'kanonizowany', 'cnotliwy, sprawiedliwy, bardzo dobry', 'będący przedmiotem czci religijnej, należący do przedmiotów kultu', 'taki, przeciw któremu nie można występować, nieetykalny, nienaruszalny'. Ogsl.: cz. *svatý*, r. *svjatý*, scs. *svęto*. Psł. **svęto* 'będący przedmiotem czci religijnej, kultu', odpowiada lit. *šventas* 'święty', strp. *swenta-* 'ts.' (w nazwach własnych, np. *Swente-garben*, z członem drugim *garbis* 'góra'), awest. *spanta-* 'święty', z pie. **kuen-to-*, derywatu od pie. **kuen-* 'świętować, uroczystość obchodzić' (od czego też lot. *svinēt* 'świętować', awest. *spanah-* 'świętość'). — Od tego *święto* (urzędownikowiony przym.) → *świętować*; *święte*; *świętość*; *święcić*, *poświęcić*, *wyświęcić*. Zob. *świętynia*.

świnia od XIV w. 'zwierzę hodowlane Sus domestica', przen. 'człowiek nieetyczny, podły', kasz. *švinia* 'świnia; człowiek nieetyczny'; zdr. *świnka*. Ogsl.: cz. *svině*, r. *svin'ja*, scs. *svinii*. Psł. **svinji* ż 'świnia, Sus domestica', od psł. przym. **svinō* 'właściwy świni, świński' (por. p. daw. *šwini*, r. *švinj* 'świński', ukr. *svynij*, scs. *svinō* 'ts.', w funkcji rzecz. kasz. *švin* m 'brudas; człowiek nieuczciwy; rozpustnik', r. dial. *švin* m 'świn-tuch jako wyzwiszko'), z archaicznym przyr. **-bji* < *-i, tworzącym głównie nazwy istot żeńskich (por. *łania*, *pani*). Pierwotnie zatem prawdopodobnie 'samica gatunku Sus

domestica'. Psł. przym. **svinō* kontynuuje pie. przym. **suŕino-* 'należący do świni, świński' (por. łac. *suŕnus* 'ts.', łot. *svins* 'po-brudzony, zanieczyszczony' oraz urzeczownikowione goc. *swein*, stwniem. *swin*, dziś niem. *Schwein* n 'świnia, wieprz'), od pie. rzecz. **sū-s* 'świnia domowa' (por. w tym znaczeniu stwniem. *sū*, dziś niem. *Sau*, łac. *sūs*, gr. *hŕys* / *sŕys*, awest. *hū-*).

świstać *świszczę* / *świszam* od XVII w. 'wydawać świsł, gwizd'; jednokr. *świsnąć*; też *świszczęć* od XVII w. 'wydawać świsł'. Ogł.: cz. *svistat* 'świstać; huczeć, szumieć; brzęczeć', *svistět* 'świstać (o wietrze)', r. *svistat* / *svistět* 'wydawać świsł, gwizd; tryskać (o cieczy)', słwn. *śvistati* 'bryzgać; smagać batem, bić, razić'. Psł. **svistati* 'wydawać świsł, gwizd', wielokr. **sviŕcati* [< **svistjati*], z pie. **ŕuei-st-*, od pie. dŕwkn. pierwiastka **ŕuei-* / **ŕui-* 'syczeć, świstać, gwizdać', zob. *gwizdać*. — Od tego *świsł*; *świsłak*; *świsławka*.

świsł od XV w. 'pora stopniowego rozjaśniania się nieba aż do momentu pojawienia się słońca, brzask'; por. kasz. *ŕwiłk* 'świsł, brzask', 'światelko, płomyk; światło, promyk; błędny ognik'. Por. cz. *svit* 'blask, światło (księżycy, słońca)', slc. *svit* 'blask,

światło; świsł, brzask'. Rzecz. odczas. od psł. **svŕtėti* 'świecić' lub od **svitati* 'świstać, dzień' (zob. *świstać*).

świsłta od XIX w. 'asysta, orszak'. Por. cz. *svita*, r. *svita*, ch./s. *svita* 'ts.'. Zapożyczenie z franc. *suŕte* 'orszak' (też 'ciąg dalszy, rozwój; następstwo w czasie; skutek; powiązanie, związek; ciąg, szereg').

świsłtać od XV w. 'stawać się widocznym, ukazywać się, wstawać (o słońcu, księżycu, dniu)', *świsłta* 'rozwidnia się, dnieje', kasz. *svitac* 'świsłtać, dzień', arch. 'gasnąć'; z przedr. *zaświsłtać*; wielokr. *prześwisłtywać* 'świecić, błyszczeć przez zasłone, przeszkodę, przeświecać, przeblyskiwać'. Ogł.: cz. *svitát* 'świsłtać, br. *svitác* 'świsłtać, dzień', scs. *svitatti*, *svitajetō* 'rozwidniać się', *svitati sę* 'świecić się, jaśnieć', ch./s. *svitati* 'świsłtać, dzień'. Psł. **svitati*, 3. osoba czasu teraźn. **svitajetō* 'rozwidniać się, świsłtać, dzień', czas. wielokr. od psł. **svŕtėti*, **svŕfō* 'świecić' (por. scs. *svŕtėti*, *svŕfō* 'ts.', ch./s. *svānuti* 'zaświsłtać, rozwidnić się' < psł. **svŕtŕpti* 'zacząć świecić'), związane etymologicznie z psł. **svŕtiti* 'być źródłem światła, świecić' (zob. *świsłtać*). — Od czas. przedrostkowego *prześwisł* 'otwór przepuszczający światło; odstęp między dwoma przedmiotami'.

T

tablica od XV w. 'płyta, blat, tafla; tabela', stp. 'deska', 'obraz, malowidło, płaskorzeźba', 'wygladzona płytka służąca do pisania', 'tabliczka z cyframi używana przy nauce arytmetyki', 'oszlifowany drogi kamień z mocno ściętą górną powierzchnią'; zdr. *tabliczka*. Por. r. *tablica* 'tablica, tabliczka, tabela', ch./s. *tabla* 'tablica; tafla, blat; szylid; kawał pola'. Zapożyczenie z łac. *tabula* 'deska, tablica'. Etymologicznie z tym związana *tabela*, przejęta z niem. *Tabelle* 'tabela' (a to ostatecznie z łac. *tabella* 'deseczka, tabliczka'), oraz *tabletki*, zapożyczona z niem.

Tablette 'tabletki', a to z franc. *tablette* 'tabletki; tabliczka, płytka' (zdr. od franc. *tableau* 'tablica; obraz, malowidło', którego ostatecznym źródłem było łac. *tabula*).

tabor od XV w. (daw. też *tabór*) 'zespół środków transportowych wiozących za wojskiem zaopatrzenie', 'ogół środków transportowych', 'liczna grupa ludzi wędrujących wspólnie lub zgromadzonych na postoju; obóz, obozowisko', daw. XV-XVII w. 'obóz wojskowy osłonięty wozami'. W pierwotnym znaczeniu 'warowny obóz wojenny otoczony kilkoma rzędami wozów, ułatwia-

jących obronę okrężną w otwartym polu' zapożyczone ze stcz. *tabor* 'ts.' (taki sposób obrony zastosowany został w XV w. przez husytów), dziś cz. *tábor* 'obóz; mityng, wiec' (z czeskiego też w innych językach, np. r. *tábor* 'tabor, obóz', ch./s. *tábor* 'obóz', także do języków niesłow., np. węg. *tábor* 'obozowisko, obóz'). Wyraz czeski wprowadza się z nazwy własnej *Tabór*, miejscowości założonej przez husytów, której nazwę przeniesiono z biblijnej góry *Thabor* koło Nazaretu. Według innej wersji etymologicznej źródłem wyrazu ma być tur. *tabur* 'pułk, batalion, oddział wojska uformowany w kształcie kwadratu, przygotowany do obrony' (jednak i ten wyraz bywa podejrzewany o pośrednie przejście z czeskiego).

tabun od XX w. 'stado koni stepowych; duże stado koni, rzadziej bydła', przest. 'koń stepowy'. Zapożyczenie z ukr. *tabún* 'tabun', r. *tabún* 'ts.', przejętych z tatar. *tabun* 'stado, tabun'.

taca od XVIII w. 'rodzaj płaskiego naczynia', daw. od XVI w. 'czasza, czara, miska'. Por. cz. *tác* 'taca'. Zapożyczenie z niem. *Tatze* 'taca', przejętego z wł. *tazza* 'filiżanka', a to z arab. *ṭasa* 'filiżanka, misa'.

taczka, zwykle *taczki* mn od XV w. 'rodzaj ręcznego wózka na jednym kółku'. Por. cz. daw. *táčka* 'ts.', r. *táčka* 'taczka', ch./s. *táčke* / *táčke* ż mn 'taczki'. Słow. **tačbka* 'taczka', od psł. wielokr. **tačati* 'przesuwać coś, nadając mu ruch obrotowy', p. *taczać* 'posuwać naprzód coś okrągłego, kulać, turlać', stp. XV w. 'toczyć, posuwać' (o pochodzeniu zob. *toczyć*), nazwa narzędzia z przyr. **-bka*.

taić *taję* od XV w. 'ukrywać, nie ujawniać'; z przedr. *utaić*, *zataić*, wielokr. *zatajać*. Ogsł.: cz. *tajit*, r. *taif*, scs. *tajiti*. Psł. **tajiti* 'trzymać coś w tajemnicy, nie wyjawiać, ukrywać, zatajać', pokrewne z psł. **tatb* 'złodziej' (por. dł. *taś*, strus. *tatb*, r. daw. i dial. *taf*, scs. *tatb*, ch./s. *tāt* 'ts.'): pochodne od tego kasz. *tacēc* 'ukrywać coś', *tacēc sę* 'czaić się, skradać się, podchodzić, czyhać na kogoś; kryć się, ukrywać się; przebywać chętnie w czymś towarzysząc, przyjaźnić się' oraz stp. *otadžbić* 'ukraść', por. np. scs. *tataba* 'kradzież, grabież') i dalej prapo-

krewnie ze stind. *taya-* 'ukradkowy', *tayuh* 'złodziej', het. *taizzi* 'kraść', od pie. **(s)ta(i)-* 'ukrywać, skrywać, brać po kryjomu, kraść'. — Od tego *tajny* od XIV w. 'niejawny, tajemny, sekretny; utajniony, skryty', daw. 'tajemniczy, nieodgadniony' → *utajnić*. Zob. *tajemny*.

tajać *taję* od XV w. (daw. *tajeć*) 'topić się, topnieć, zmieniać się w płyn; rozmarzać pod wpływem ciepła, rozgrzewać się', dial. *tajić*, *taje* 'gotować (kaszę) pod przykrywką na małym ogniu' (*kasza tajona* 'kasza gotowana na małym ogniu'); z przedr. *roztajęć* 'roztopić się', *roztajaly* 'stopiony'. Ogsł.: cz. *tát*, *taji* 'tając, topnieć', r. *tajaf*, *taju* 'topnieć, roztopiać się', ch./s. *tajati* 'topnieć, topić się; kapać, przeciekać, przesiąkać'. Psł. **tajati*, **tajp* 'topić się, topnieć', najbliższy odpowiednik: oset. *thayun* 'ts.', por. też pokrewne stwniem. *douwen* / *dewen* / *dōan* (dziś niem. *tauen*) 'tając', ang. *thaw* 'ts.', gr. *tékō* / *táko* 'stopić, roztopić, rozpuszczyć', łac. *tabeō*, *tabere* 'topnieć, znikać; cieć', wszystkie od pie. **ta-* 'topić, topnieć, rozpuszczać się, znikać'.

tajemny od XIV w. 'utrzymywany w tajemnicy, potajemny, tajny', stp. 'ukryty, niejawny', 'nieostępny dla rozumu ludzkiego, nadprzyrodzony, mistyczny'; 'taki, który powinien być zachowany w tajemnicy, zastrzeżony dla wybranych', 'wtajemniczony'. Por. gł. daw. *tajomny* 'zatajony, ukryty', cz. *tajemny* 'tajemniczy, zagadkowy; skrywany, tajny', slc. *tajomný* 'tajemniczy, zagadkowy'. Przyim. z przyr. *-ny* (< *-ънъ*). nawarstwowionym na pierwotny imiesłów **tajem* (od którego stp. XV w. *tajemy* 'nieostępny, ukryty', *tajemie* 'nie wprost, zawiłe', pochodny rzecz. *tajemstwo* 'sprawa tajna, ukryta; prawda nadprzyrodzona, mistyczna'). Imiesłów bierny czasu teraźn. **tajem* od psł. **tajiti* 'trzymać coś w tajemnicy, nie wyjawiać, ukrywać, zatajać' (zob. *taić*). — Od tego *tajemnica* → *tajemniczy; wtajemniczyć; potajemny* od XV w., *potajemnie* 'ukradkiem, niejawnie, w tajemnicy przed innymi'.

tak od XV w. wyraz stanowiący potwierdzenie, przysł. od *taki*, stp. od XIV w. *tako*, dziś tylko w wyrażeniach *jako tako*, *siako tako*

'nie najgorzej, znośnie; średnio, w przybliżeniu', dial. czasem *tako*, zwykle *tak*. Ogśl.: cz. *tak* 'tak; więc', r. *tak* 'tak, w ten sposób, istotnie; a więc, a zatem', scs. *tako* 'tak, w ten sposób', ch./s. *tako* 'ts.'. Psł. **tako* 'tak, w ten sposób', przysł. od zaimka **takə* 'taki' (zob. *taki*). — Od tego także 'również, też' (z part. -że, zob.); *potakiwać* od XVI w. (daw. 'zgadzać się, przyznawać rację'), *przytakiwać*, *przytaknąć*.

taki od XIV w. Ogśl.: cz. *taky* 'taki', r. *takój* 'taki, ten', scs. *takə* 'taki'. Psł. **takə* 'taki', dokładny odpowiednik: lit. *tòks, tokià* 'taki, taka'. Od pie. zaimka wskazującego 'to- 'ten' (zob. *ten*), co do budowy por. *jaki, owaki*. — Od tego *takowy* 'ten właśnie, o którym mowa, on właśnie; taki właśnie', dial. 'taki', 'ów' (*taki, takowy* 'ten'), też w funkcji part. 'przecież, jednak, wszakże' (por. cz. *takový* 'taki właśnie, tego rodzaju', r. *takóv* 'taki sam; taki właśnie', przest. *takovój* 'taki właśnie; ten, o którym była mowa', scs. *takovə* 'taki'), zbudowane jak *jakowy(ś)* od *jaki*. Zob. *tak*.

talerz od XV w. 'naczynie stołowe do podawania potraw', stp. 'płaska misa drewniana lub metalowa'; zdr. *talerzyk*. Por. stcz. *talěř*, cz. *talíř*, r. *tarełka* 'talerz'. Zapożyczenie ze stwniem. *talier*, śrwniem. *teller / teler / tellier* (dziś niem. *Teller*) 'talerz', które z wł. *tagliere* 'deska do krojenia mięsa' (co od łac. późnego *taliāre* 'kroić, rozkrawać').

tam przysł. od XIV w., stp. XIV-XV w. *tamo* (w XVI w. u Mączyńskiego już tylko *tam*), dial. *tam*, rzadko *tamo*, kasz. *tam*, rzadziej *tamo*. Ogśl.: cz. *tam* 'tam', przest. *tamo*, strus. *tamo / tamə* 'tam', r. *tam* 'w tamtym miejscu; w tamtym kierunku', scs. *tamo* 'w tamtym miejscu; na tamto miejsce', ch./s. *tāmo* 'tam, w tamtym kierunku'. Psł. **tamo* 'w tamtym miejscu; w tamtym kierunku', przysł. z przyr. **mo* od pie. rdzenia zaimkowego 'to- 'ten' (zob. *ten, tu*), por. pokrewne łot. *tām: nuo tām* 'stamtąd', gr. *tēmos* 'wtedy, potem'.

tama od XIII w. 'budowla zatrzymująca bieg wody', stp. 'umocnienie bądź podwyższenie brzegów rzeki, wał', też 'obowiązek wspólnej pracy przy budowie lub naprawie tamy'. Zapożyczenie ze śrwniem. *tam* 'grobla, wał,

tama' (dziś niem. *Damm* 'grobla, wał, tama; nasyp'). — Od tego *tamować, zatamować*.

tamten od XVIII w. 'znajdujący się tam, bar-dziej odległy w przestrzeni lub czasie niż ten'. Por. cz. *tamten* 'ts.'. Zrost przysł. *tam* (zob.) i zaim. *ten* (zob.). — Od tego *tamtęjszy*, zapewne w wcześniejszego **tamtęjszy*.

tamtędy od XVI w. 'tamtą drogą, przez tamto miejsce'. Zrost przysł. *tam* (zob.) i *tędy* (zob.).

tani od XVI w. 'niedrogi', stp. XV w. *tanie* przysł. 'za niską cenę, niedrogo', dial. śl. *tūni*, wsch. (Lubartów) *tuni* 'tani', kasz. *tóni / tóni* 'ts.'. Por. dl., gl. *tuni* 'tani', slc. dial. *tuni / tuny* 'ts.', strus. *tunii* 'bezpłatny; lepsz', *tune* 'darmo; bez przyczyny', r. przest. *túne* 'darmo, bezpłatnie; nadaremnie; bez przyczyny', ukr. reg. *túnij* 'tani', scs. *tuńe* przysł. 'darmo, bezpłatnie', bg. w zwrocie *túna / túnja beda* 'niesłuszne obwinienie', słwń. dial. *tónj* 'tani'. Psł. **tuńə* 'daremný; darmowy, bezpłatny', najpierw prawdopodobnie przysł. **tuńe* 'na darmo, za darmo, bezpłatnie', bez pewnej etymologii. Niepewny związek z łot. *taūņa* 'leń', *taūnāt* 'wahać się, ociągać się; wahać się, nie brać się do pracy' (psł. **tuńe* znaczyłoby naj-pierw zapewne 'bezczynnie, bez pożytku, na darmo'); nie przekonują próby łączenia z psł. **tənəks* 'cienki' (zob. *cienki*). Na gruncie polskim rozwój fonetyczny pierwotnego *tuni* > **tāni* (z wtórnym stp. nosowym *a* pod wpływem -n-) > *tani* (z odnosowieniem **an* > *an*). — Od tego *tanieć, potanieć, stanąć*.

taniec od XV w. Por. cz. *tanec* 'ts.', r. *tánc* 'taniec, płąs', ch. dial. *tānac* 'taniec'. Zapożyczenie ze śrwniem. *tanz* 'taniec', niem. *Tanz* 'ts.', co przejęte ze stranc. *dance / danse* (a to ze stwniem. *dansōn* 'ciągnąć'). — Od tego *taneczny; tańcować* (por. śrwniem. *tanzen* 'tańczyć') → *potaćówka; tańczyć; tancerz* (por. śrwniem. *tanzer / tenzer* 'tancerz'); *tany* mn.

tarcica od XV w. (stp. też *tercica*) 'deska nie obrobiona'. Od *tarty* 'przetarty, utarty', co z psł. **třtə*, imiesłowu biernego od psł. **terti*, p. *trzeć* (zob.).

tarcza od XIV w. (daw. też *tarcz*) 'część uzbrojenia ochronnego', 'półokrągła płasz-

czyzna z rysunkiem godła', 'płaszczyna z koncentrycznymi kręgami służąca jako cel do strzelania', 'okrągła płaszczyzna, płaska powierzchnia czegoś'. Por. stcz. *tarč* / *terč* m i *tarčë* / *terčë* ž 'mała tarcza', cz. *terč* 'tarcza strzelnicza', r. *tarč* / *torč* 'mała tarcza', słwn. *tárča* 'tarcza'. Zapożyczenie ze słwniem. *tartsche* / *tarsche* / *tarze* 'mała, owalna tarcza', co przejęte ze stfranc. *targe* 'ts.' (będącego z kolei zapożyczeniem z germ. **targō* 'tarcza', kontynuowanego np. przez ang. *targe* 'okrągła tarcza, puklerz', *target* 'tarcza strzelnicza'). — Od tego *tarczyca* 'gruczoł dokrewny kręgowców', od XVII w. 'roślina Scutellaria', w XVI w. *tarczyzka* 'mała tarcza'.

targ od XIV w. 'sprzedaż i kupno towarów; plac targowy; skupisko sprzedających i kupujących', 'spór o cenę', 'handel, obrót; utarg', przest. 'sfera wymiany towarów, rynek', *targi* mn 'wystawa handlowa'. Ogł.: cz. *trh* 'targ, rynek, targowisko; handel', r. *torg* 'handel', *torgi* mn 'licytacja, przetarg', scs. *trǫg* 'rynek, targowisko', ch./s. *trǫg* 'rynek, plac; rynek zbytu, targ'. Psł. **trǫg* 'plac targowy, rynek, targowisko; sprzedaż i kupno towarów na tym placu, jarmark', bez pewnej etymologii. Zestawiane z lit. *tuŕgus* 'targ; plac targowy, rynek', łot. *tirgus* 'targ' (które są raczej zapożyczeniami ze strus. *tǫrg* 'targ') oraz z alb. *trëgë* 'targ', a także z nazwami miejscowymi w północnych Włoszech pochodzenia paleobalkańskiego: wenet. *Tergëste* (z czego wł. *Trieste* 'Triest'), w zlatynizowanej postaci wenet. *Opitergium* (dziś wł. *Oderzo*). Zob. *targować*.

targać od XV w. (stp. też *tergać*) 'ciągnąć gwałtownym ruchem, szarpać, wicherzyć, czocharać; wprawiać w gwałtowny ruch', pot. 'nieść, dźwigać', przest. 'drzeć, rwać, rozrywać', dial. 'rwać, urywać, wyrwać; dzielić na części'; z przedr. *potargać*, *roz-targać*, *stargać*, *wytargać*; jednokr. *targnąć* (się). Ogł.: cz. *trhat* 'rwać, szarpać; zrywać; rozrywać, dzielić na siłę', ukr. *tórhaty* 'szarpać', ch./s. *tǫgati* 'szarpać, rwać; zrywać, zbierać', dial. też 'rwać, drzeć (o bólu)'. Psł. **tǫgati* 'szarpać, rwać', pokrewne z łac. *tergeō*, *tergere* 'wycierać, osuszać, czyścić;

łaskotać', gr. *trōgō* 'gryzę, chrapię, zjadam, jem', orm. *furc* 'szczeka', toch. A, B *trask* 'żuć', od pie. **ter-g-* będącego rozszerzeniem pie. pierwiastka **ter-* 'trzeć' (zob. *trzeć*). — Od czas. przedrostkowych *roz-targnienie* od XV w. 'trudność w skupieniu uwagi na jednym przedmiocie, jednej czynności, nieuwaga', stp. 'podział, rozdział', 'spór, brak zgody prowadzący do zwady, zamieszek', 'rozproszenie (myśli), niepokój' (por. stp. *roz-targnąć* 'siłą rozerwać na części, rozdrzeć; bezprawnie rozdzielić', 'skłócić', 'dręczyć, gnębić'); *zatarg* 'spór, sprzeczka, konflikt' (daw. XVIII w. *zatarga* 'zatarg, niesnaska, nieporozumienie').

targować od XIV w. 'zawierać transakcje handlowe, handlować', 'układać się o kupno czegoś na dogodniejszych warunkach', przest. 'mieć utarg, osiągać zysk', *targować się* 'spierać się o cenę'; z przedr. *utargować*, *wytargować*. Ogł.: cz. *trhovat*, r. *torgováť*, ch./s. *trǫvati* 'handlować'. Psł. **trǫvati* 'handlować', czas. odrzecz. od psł. **trǫg* 'plac targowy, rynek, targowisko; sprzedaż i kupno towarów na tym placu, jarmark' (zob. *targ*). — Od tego *targowisko*, *targowica*; od czas. przedrostkowych *przetarg*, *utarg*.

tarka od XV w. 'przyrząd kuchenny do ucierania na mialko', 'narzędzie do prania bielizny', stp. *tarka* / *terka* / *tarika* też 'moździerz', 'skrobaczka, zgrzebło', 'pilnik'. Odpowiedniki we wschl.: r. *těrka* 'przyrząd kuchenny', młokarnia do koniczyny', dial. 'przyrząd do łuszczenia szyszek cedrowych', ukr. *těrka* 'narzędzie kuchenne', br. *cěrka* 'ts.', dial. 'narzędzie do prania bielizny'. Słow. **tǫka* 'narzędzie o chropowatej powierzchni służące do tarcia', od imiesłowu biernego czasu przeszłego **tǫrǫ*, p. *tarty* od psł. **terti*, **tǫrǫ* 'trzeć' (zob. *trzeć*).

tarło od XVI w. 'okres godowy u ryb, składanie ikry', daw. 'miejsce, gdzie się ryby trą', stp. od XV w., przest. i dial. 'tarka, przyrząd do tarcia, rozcierania'. Ogł.: cz. dial. *trǫlo* 'przyrząd do tarcia, rozcierania, tłuczek; kijanka do prania', 'miejsce tarcia się ryb', ukr. *terló* 'okres i miejsce tarcia się ryb', br. *cěrła* n 'naczynie do tarcia maku, ziemniaków', ch./s. dial. *trǫlo* 'miejsce tarcia się ryb; zimowa obora dla bydła'. Psł. **tǫrǫlo* 'to,

co służy do tarcia' > 'miejsce tarcia się ryb' (> 'okres tarcia się ryb, tarcie się ryb'), nazwa narzędzia z przyr. *-dło od psł. **terti*, **trp* 'trzeć', p. *trzeć się* 'odbywać tarło, o rybach' (zob. *trzeć*). W polskim uproszczeniu grupy spółgłoskowej **rdl* > *rl*.

tarmosić *tarmoszę* od XVII w. (daw. też *tarmosać*) 'szarpać, targać', dial. *tarmosić* / *termosic* 'szarpać, trząść, potrząsać kimś (trzymając oburącz za ramiona), szamotać się', 'miał, gnieść'. Por. r. *tormošit* 'tarmosić, targać, szarpać', dial. też *tormošit* 'niepokoić, żądać', ukr. *termošyty* 'tarmosić', *tormošyty* 'tarmosić, targać, szarpać'; bliskim wyrazem jest inaczej zbudowane cz. *trmáčet* 'fatygować, męczyć, trudzić', slc. *trmácat* 'wlec się', *utrmácat* 'wyczerpać, zmęczyć'. Ekspresywny, intensywny czas. z przyr. -os-, przypuszczalny podstawowy czas. zachowany w cz. daw. *trmati* (*se*) 'fatygować, męczyć, trudzić', slc. *trmat* 'tarmosić, szarpać', r. *tármat* 'drzeć, szarpać', por. kasz. pochodny intensywny czas. (z przyr. -ol-) *tarmoléc sę* 'nadchodzić (o nieproszonym gościu)', *přetarmoléc sę* 'przywlec się'. W takim razie od pierwotnego (psł.?) czas. **trmati* prawdopodobnie w znaczeniu 'szarpać, targać, rwać' lub podobnym, zapewne prapokrewnego z bliskoznacznym psł. **trgati* 'szarpać, rwać' (zob. *targać*); w słow. rdzeniu **trm-* można się dopatrywać postaci rozszerzonej przez przyr. *-m- pie. pierwiastka **ter-* 'trzeć' (zob. *trzeć*).

tarnina od XVIII w. 'krzew ciernisty *Prunus spinosa*', 'zarośla tych krzewów', daw. *ciernina* 'krzak ciernisty; miejsce zarośnięte ciernistymi krzakami, zarośla cierniste'. Ogsl.: dl. *šernina* 'krzak ciernisty', gl. *černina* 'krzaki cierniste, ciernie', cz. *trnina* 'ts.', r. *ternína* 'owoce tarniny', slwn. *trnína* 'tarnina; płot kolczasty', dial. 'owoce tarniny'. Psł. **trfina* 'krzaki cierniste, zarośla kolczaste', od **trfnō* 'cierń' (pokrewny psł. **trfnō* 'ts.', zob. *cierń*), z przyr. *-ina; por. stp. od XIV w. *tarn* 'krzew ciernisty, zarośla cierniste; cierń, kolec', *tarnie* 'krzaki cierniste, zarośla cierniste', *tarnka* i *tarnki* / *tarki* mn 'tarnina i jej owoc'.

tartak od XVIII w. 'zakład przemysłowy zajmujący się przecieraniem drewna na tarcie-

cę' (stąd zapożyczone ukr. *tarták* 'ts.', r. dial. pld. *tarták* 'ts.'). Od *tarty* w XVI w. 'przetarty, utarty', psł. imiesłów bierny **trftō* od **terti*, **trp* 'trzeć' (zob. *trzeć*).

tarzać od XVI w. 'przewracać, przewalać po czymś pyłącym, brudzącym', *tarzać się* 'przewracać się w czymś lub po czymś, nurzać się w czymś', daw. XVII w. i dial. *tarać się* 'tarzać się, tacać się, walać się'; por. XVI w. *potarżanie* 'wpuszczanie rozpalonych kamieni w wodę celem wywołania pary' (?). Por. slc. *tárat sa* 'włóczyć się, łażyć, tulać się', cz. dial. *taráňat sa* 'włóczyć się, tulać się'. Zapewne czas. wielokrz., z regularnym wzdłużeniem samogłoski rdzennej *o* → *a*, od **toriti* (por. np. cz. dial. *torit* 'iść po czyichś śladach'), derywatu od psł. **terti* 'trzeć' (zob. *trzeć*).

tasak od XVI w. 'narzędzie kuchenne: rodzaj siekierki do siekania i rąbania', 'narzędzie rolnicze w kształcie noża, maczety', daw. XVI-XVII w. *tesak* / *tasak* 'miecz krótki i szeroki', dial. *tasak* 'nóż z szerokim ostrzem'. Zapożyczenie z cz. *tesák* 'rodzaj miecza' (por. slc. *tesák* 'nóż myśliwski', *tesáky* mn 'kły'), co od cz. *tesat* 'ociosywać; wyrąbywać, wycinać, wykruwać', 'siekać, zadawać rany', przest. 'ścinać, rąbać' (zob. *ciosać*). Wtórna polska postać *tasak* ma niejasne -a-, ryzykowne byłoby przyjmowanie wpływu cz. *tasit* 'dobyć, wydobyć (np. miecz)', stcz. *přetasiti* 'przeciąć', *protasiti* 'przebić, wyciąć'.

taszczyć od XIX w. 'nieść, ciągnąć coś ciężkiego, niewygodnego, dźwigać z trudem', dial. 'ciągnąć coś z trudem', 'niepokoić kogoś sądownie, dopominając się o swoje'; też *taskać* 'taszczyć', dial. *taskać* 'wlec, ciągnąć, nieść coś z trudem', *taskać się* 'wlec się, gramolić się'; dial. także *tachać* 'ciągnąć, wlec, nieść z trudem' (stp. XV w. *tachnác* 'iść, jechać, ciągnąć' uznawane za zapożyczenie ze stcz. *táhnúti* 'ciągnąć', zob. *ciągnąć*). Późne poświadczenie wyrazu wskazuje na zapożyczenie z r. *taskáf* 'dźwigać, taszczyć, ciągnąć; targać, ciągnąć (za włosy); kraść', *taskátsja* 'wałęsać się, włóczyć się', *taščif* 'dźwigać', *taščifjsja* 'wlec się', por. też ukr. *taskáty* 'ciągnąć; nieść, dźwigać', *taščyty* 'dźwigać'. Wyrazy wschl. bez prawdopodobnej etymologii.

taśma od XVI w. 'rodzaj wstęgi, pasa', daw. 'pas tkany, zwykle z taniego włókna'; zdr. *tasiemka*. Zapożyczenie z języków tureckich (por. np. tatar. *tasma* 'wstęga, taśma', uigur. *tasma* 'rzemień, pas skóry, wstęga', tur. *tasma* 'rzemień, taśma'), zapewne za pośrednictwem wschł., por. strus. (od XV w.) *tjasma* 'wstęga', r. daw. *tasma* (dziś *tesmä*) 'taśma', ukr. *tásma*, br. *tas'mä* 'ts.'. — Od tego *tasiemiec* (stąd zapożyczone cz. *tasemnice* ż 'ts.').

tata od XV w. 'ojciec', teżieszczotl. *tato*, *tatus* → *tatusiek*. Ogłsl.: cz. *tata* (dial. *táta*), r. dial. *táta*, ch./s. *táta* / *táta*. Psł. '*tata* 'ojciec (pieszczotl.), tata', wyraz należący do słownictwa dziecięcego z charakterystycznym podwojeniem sylaby, por. podobne wyrazy w innych językach ie., np. łac. *táta* 'ojciec; żywiciel', gr. *tétta* np. 'ojczulku', stind. *tatás* 'ojciec', *tátas* 'ojciec; syn; ukochany', lit. *tėtis* i *tėtytis* 'ojciec, tata'.

tatarak od XVIII w. 'roślina wodna Acorus', dial. *tatar* 'Acorus calamus', 'korbacz, bicz', *tatar(a)* / *tatera* 'tatarak', daw. *tatarskie ziele* 'tatarak'. Zapożyczenie z ukr. *tatárak* i *tatars'ke zyllja* 'tatarak', utworzonego od nazwy etnicznej *tatary* 'Tatarzy' (dawniej też nazwa różnych plemion tureckich, mongolskich), por. tatar. *tatar*, tur. *tatar* 'Tatar', sttur. *tatar* 'nazwa mieszkańca krainy w północnych Chinach'.

tchnąć od XV w. (stp. wyjątkowo *dchnąć*) 'zionąć czymś, wydzielać coś (np. chłód, woń)', daw. 'wdmuchać coś siłą wydechu' (dziś np. *tchnąć życie*), 'oddychać, odetchnąć; wdychać'; z przedr. *natchnąć* od XV w. 'podać myśl, pomysł, pobudzić do czegoś, wzniecić, wzbudzić uczucie' (stp. *nadchnąć* / *natchnąć* 'tchnąć, chuchać, napęlić powietrzem', 'przesycić jakąś myślą, uczuciem, chęcią działania', 'splamić, skazić'), *odetchnąć* od XV w. 'wciągnąć powietrze do płuc i wypuścić je; doznać uczucia ulgi, wytchnąć, odpocząć, uspokoić się', *westchnąć* 'głębo i głośno odetchnąć', *wytchnąć* 'odpocząć, wypocząć', daw. XVII w. 'obmierznąć, sprzykrzyć się'. Ogłsl.: cz. *dechnout* (poet. też *tchnout*, stcz. *dchnúti*) 'wydawać (wydać) dech, tchnienie; oddychać (odetchnąć); ziać, zionąć (np. wonią)', r. *dochnúť* (daw.

dchnuť) 'tchnąć', scs. z przedr., np. *izdčhnpoti* 'oddać ducha, umrzeć', *vəzdčhnpoti* 'wes-tchnąć'. Psł. '*dčhnpoti* 'wydawać tchnienie, dmuchać, wiać, chuchać; zionąć czymś, wydzielać (np. woń)', czas. inchoat. od pie. **d'eu-s-* / **d'ue-s-* 'prosić, rozpraszać się, unosić się kłębami; wiać, dąć; parować, wyziewać' (zob. *dech, duch*), w opozycji do psł. wielokr. '*dychati* 'dąć, wiać, dmuchać (o wietrze); oddychać (intensywnie, szybko, z trudem)' (zob. *dychać*), por. (z rdzenną samogłoską odpowiadającą psł. *ə) lit. *dūsti*, *dušsa* 'dusić się, z trudem oddychać; stawać się stęchłym, zepsutym, tęchnąć', łot. *dust*, *dusu* 'dyszeć, oddychać', *dušēt, dusu* 'wypoczywać, przychodzić do siebie'. — Od tego *tchnienie*; *tchawica*.

tchórz od XV w. 'zwierzę Mustela putorius', nowsze przen. 'człowiek bojaźliwy', stp. XV w. też *tórz*, dial. *tkórz* / *twórz* / *tórz* / *čhórz* / *čkórz*, kasz. *tvór* / *tkór*. Ogłsl.: cz. *tchor* (stcz. *dchor*), dial. *schor* / *zhor*, r. *chor*', dial. *tchor*, ch./s. *tvòr*, dial. *tor* / *hor* / *vor* / *for* / *por*. Psł. '*dčchorb* 'tchórz, Mustela putorius', nazwa wykonawcy czynności z przyr. **-orb* od psł. '*dčhnpoti* 'wydawać zapach, woń' (zob. *tchnąć*). Pierwotne znaczenie 'wydający (nieprzyjemną) woń'. Zwierzę nazwano tak ze względu na charakterystyczny je nieprzyjemny zapach (por. p. *śmierdziel* 'tchórz' od *śmierdzieć*); zachowanie zwierzęcia było podstawą do powstania przen. znaczenia 'człowiek bojaźliwy'. Nagłosowe **dčch-* po zaniku słabej półsamogłoski ulegało upodobnieniu pod względem dźwięczności (**dčch-* > **dch-* > *tch-*) i dalszym różnym przekształceniom, co widoczne jest także w polskich formach gwarowych. — Od tego *tchórzyc* 'postępować jak tchórz, bojaźliwie, bać się', *stchórzyc*; *tchórzliwy* 'lękliwy, bojaźliwy'; *tchórzostwo* 'lękliwość, bojaźliwość'.

tedy od XIV w. (dziś książk.) sp. 'więc, przeto', 'to, w takim razie, zatem', daw. i dial. 'wtedy, wtenczas', stp. *tedy* i *tegdý* (w XV w. też *teda* / *teгда*) 'wtedy, wówczas, w tamtym czasie', 'zatem, w takim wypadku', 'i, więc, przeto'. Ogłsl.: cz. *tedy* 'więc, zatem, w takim razie', *tehdy* 'wtedy, wówczas', stcz. *tehdy* / *tehda* 'wtedy; więc, zatem', r. *togdá*

'wtedy', scs. *tægda* / *tæda* 'ts.', ch./s. *tāda* 'ts.'. Psł. **tægady* / **tægāda* 'wtedy, wtenczas', od zaimka wskazującego **tā* 'ten' (zob. *ten*), z przyr. **gōdy* / **gōda* (por. *kiedy*). Zob. *wtedy*.

teka od XVIII w. 'teczka', 'zbiór rysunków, reprodukcji tworzących pewną całość'; zdr. *teczka* 'rodzaj torby, portfela', 'rodzaj okładki do przechowywania akt, dokumentów, rękopisów, rysunków, nut'. Zapożyczenie z łac. *theca* 'futurał, puzdro, pochwa, worek' (a to z gr. *thēke* 'miejsce schowania, skrytka').

ten *tego*, *z ta*, *tej*, *n to* zaimek wskazujący od XIV w. Zachsl.: plb. *tp*, *tüg* [< **tānā*, **togo*], dl. *ten*, togo, gl. *tōn* (dial. *ten*), *toho*, cz. *ten*, *toho*, slc. *ten*, *toho*. Kontynuują w rodzaju męskim prapostać **tānā*, złożoną z psł. zaimka wskazującego **tā* (por. np. scs. *tā*, *togo* 'ten', ch. dial. *tā*, *toga* 'ten', plb. *tā* 'kto') i **-nā* (zob. *on*); w innych językach słow. w rodzaju męskim złożenia z innym drugim członem, np. r. *tot* 'tamten' (< **tā-tā*), ukr. *toj*, br. *toj*, ch./s. *taj* (< **tā-jā*). Psł. zaimek **tā*, **ta*, **to* 'ten, ta, to' kontynuuje pie. zaimek **to-*, w rodzaju żeńskim **ta*, od którego też lit. *tās*, *tā* 'ten, ta', goc. *þata*, niem. *der*, ang. *that*, gr. *tó* 'to', stind. *tād* 'to'. — Od tego *oto* od XV w. 'to jest, to właśnie', wzmocnione *otóż*, *ot* part. nadająca wypowiedzi odcień bagatelizowania, lekceważenia (por. cz. dial. *ot* 'oto', ukr. *óto* 'oto', r. *vot* 'oto').

teraz od XV w. przysl. 'w tej chwili', stp. też 'dopiero co, ostatnio', dial. także *tera* (*terā*) i *terazy*, *terazki* 'teraz'. Z wyrażenia *ten* raz, w XVI w. *tenraz* 'teraz' (zob. *ten* i raz). — Od tego daw. XVI-XVII w. i dial. *teraźni* 'dzisiejszy, obecny, terazniejszy', od którego *teraźniejszy* → *teraźniejszość*.

teść *teścia* 'ojciec żony lub męża', stp. od XIV w. *cieść* / *teść*, dop. *ćścia* / *ćcia* przede wszystkim 'ojciec żony', rzadziej 'ojciec męża; ojciec męża i żony', dial. *cieść* 'teść' (też *cieść* 'teściowa'); daw. *teścia* 'teściowa'. Ogsl.: cz. daw. *test* (dziś *tchān*) 'teść', r. *tesf* 'ojciec żony', scs. *tstb* 'ojciec żony', ch./s. *tāst* 'ojciec męża'. Psł. **tstb*, **tstbi* (temat na -i-) 'ojciec męża' (i **tstfa* 'matka męża, teściowa'), pokrewne ze stp. *tisties* 'teść',

dalsza etymologia niejasna. Przypuszczalnie z pierwotnego **titi-ti-* z pie. przyr. **-ti-* > psł. **-tb* (por. *zięć*), od **ti-t-*, podwójonego pie. pierwiastka **ti-* / **te-* / **ta-*, pochodzącego z języka dziecięcego, występującego w nazwach pokrewieństwa, por. np. stp. *thetis* 'dziadek', lit. *tėtis* 'tata', gr. *tétta* 'ojciec, tata', zob. też *ciotka*, *tata*. Regularna polska postać *cieść*, dop. *ćścia* > *tścia* (z odpodobnieniem grupy spółgłoskowej *ćś* > *tś*), od tego wtórna forma mian. *teść*. — Od tego *teściowa*.

też od XIV w. (stp. *teže* / *tež*) 'także, również'. Ogsl.: gl. *tež* 'też', cz. *tež* 'także, również', slc. *tiež* 'ts.', r. *tōže* 'też, także, również, oraz, zarazem', scs. *tože* 'i, też; ale, jednak; przecież, mimo wszystko', słwn. *tóre(j)* 'więc'. Zachsl. **tāže*, wschl. i pldsl. **tože* 'także, również, oraz', psł. zaimek wskazujący **tā* 'ten', **to* 'to' (zob. *ten*) wzmocniony part. **že* (zob. -*že*).

tęchnąć od XVII w. (z przedr. od XV w.) 'stawać się stęchłym, zepsutym, spleśniałym', 'stawać się mniej nabrzmiałym (o wrzodach, opuchliznie itp.)'; z przedr. *stęchnąć* 'zepsuć się w wilgoci, nabrać zapachu wilgoci, pleśni', 'zmniejszyć się, opaść (o obrzęku)', stp. XV w. 'utworzyć zagłębienie, podając się naciskowi', *zatęchnąć* 'stęchnąć, zbutwieć', stp. XV w. *potęchnąć* 'zmniejszyć się, stracić przyrodzoną moc, świeżość; zniknąć', XVI-XVII w. 'obniżyć swój poziom, opaść (o płynach i gazach)'; por. także stp. *potęchać* XV w. 'słabnąć, omdlewać', XVI w. 'obniżać poziom, opadać'. Ogsl.: cz. *tuchnout* 'stawać się stęchłym', r. *tüchnuf* 'tęchnąć, stęchnąć', ch./s. *tühnuti* 'tracić, zalaatywać nieprzyjemną wonią', słwn. *toh-nēti* 'butwieć, murszeć; stawać się stęchłym, nabierać zapachu stęchlizny'. Psł. zapewne **tuchnpti*, wtórnie **tōchnpti* (z rdzennym **p* chyba pod wpływem przyr. **-np-*) 'opadać, zmniejszać się; tracić naturalną moc, świeżość, psuć się, butwieć', czas. inchoat. z przyr. **-np-* w związku etymologicznym z psł. kauzat. **tušiti* 'powodować, że coś cichnie, uspokaja się, opada, tłumić, gasić, dusić' (zob. *tuszyć*), pokrewny ze stp. *tu-snan* 'cichy', lit. *tausytis* 'ucichnąć (o wie- trze)', stind. *tošáyati* 'uspokaja, koi' (czas.

kauzat. od *tūsyati* 'jest spokojny'), het. *da-hušija* 'czekać, spokojnie się patrzeć', od pie. **toys-* 'cichy, spokojny'. Pierwotne znaczenie zapewne 'cichnąć, uciszać się, uspokajać się'. — Od czas. przedrostkowego *stęchły* → *stęchlizna* (stp. *stęchlina*, daw. też *tęchlina* 'woń zgnilizny'); *zatechły*.

tęcza od XV w. (daw. i dial. też *tęcz* ż) 'barwny łuk na niebie', daw. *tęczówka*, kasz. *tą-ča / tąć* ż 'przelotny, ulewny deszcz', 'chmura deszczowa', rzadko 'tęcza'. Ogsł.: plb. *tęco* 'chmura', dl. *tyca* 'tęcza', gl. *tuća* 'chmura burzowa' (*tućel*, dial. *tućalka* 'tęcza'), strus. *tuća* 'deszcz; burza; chmura', r. *tuća* 'chmura', ukr. *tuća* 'burza', scs. *tęca* 'deszcz, ulewa; śnieg', ch./s. *tuća* 'grad, gradobicie', słwn. *tóca* 'grad'. Psł. **tęca* [< **tę-k-ja*] 'chmura (deszczowa, burzowa, gradowa)', prapokrewne z lit. *tānkus* 'gęsty, ścisły, zbity', stind. *tanākti* 'ściska, zbija razem', *atanākti* 'powoduje, że coś gęstnieje, ścina się', awest. *taxma-* 'mocny, silny, tęgi', od pie. **ten-k-* 'ściągać (się), zbierać (się), zbijać (się)' (utworzonego od pie. pierwiaszka **ten-* 'ciągnąć, wlec', zob. *ciénki, toń*). Pierwotne znaczenie przypuszczalnie 'zbita masa', z tego 'chmura (deszczowa, burzowa, gradowa)' i dalej przenośnie w poszczególnych językach słów. 'burza, deszcz, gradobicie', w polskim i łużyckim 'tęcza (po deszczu)'. — Od tego *tęczowy* → *tęczówka*.

tędy od XIV w. przysl. 'tą drogą, po tej drodze, wzdłuż tej linii, przez to miejsce'. Ogsł.: cz. *tudy* 'tędy, tą drogą', r. *tudā* 'tam', scs. *tęde* 'tędy, tą drogą; stąd'. Psł. **tędy* (/ **tęda* / **tęde* / **tęde*) 'tą drogą, tędy', od psł. zaimka wskazującego **tę* 'ten' (zob. *ten*), być może od formy bier. ż (psł. **tę*), z różnymi partykulami (też pochodzenia zaimkowego) zawierającymi *-d-* (zob. *kędy*). — Od tego *dotąd, odtąd* od XV w. (stp. też *ottąd*) 'od tego miejsca; od tego czasu', *potąd* od XV w. 'do tego miejsca', w XVI w. też 'do tego czasu', *stąd* 'z tego miejsca; z tego powodu, dlatego; od tej rzeczy, od tego' (z utratą końcowej samogłoski, por. *kędy*).

tęgi od XVI w. 'otyły; duży i mocny, dorodny', 'spory, masywny, gruby', 'wybitny w swej dziedzinie, wartościowy', 'wykonany z siłą, z rozmachem', dial. też 'wielki',

'mocny', 'dzielny', 'zamożny, bogaty', kasz. *tęgi* 'tęgi, silny, mocny'; st. wyższy *tęższy*. Ogsł.: cz. *tuhy* 'szytywny, skostniały, zmarznięty, twardy; zacięty, ostry', r. *tugój* 'ciasny', słwn. *tóg* 'szytywny, zeszytywniały'. Psł. **tęgō* 'twardy, szytywny, naprężony', przym. od psł. **tęgti*, **tęgo* 'ciągnąć', pie. **tęgō-* 'ciągnąć, rozciągać, napinać' (zob. *ciagać*), z wymianą rdzennego **ę* ⇒ **p*. Pierwotne znaczenie 'napięty, naciągnięty, naprężony'. — Od tego *tęgość; tężyzna; tężeć* 'przechodzić ze stanu ciekłego w stan stały, ścinać się; stawać się nieruchomym, szytywnym, drętwieć; wzmacniać się' (→ *tężec, tężnia*), *stężeć; natężyć* 'uczynić intensywniejszym, wzmocnić, spotęgować, uintensywnić', *stężyć* 'zagaścić, zgęścić (zwłaszcza roztwór)', *wytężyć* 'wysilić, skupić, wzmóc'.

tępić od XV w. 'niszczyć, zwalczać, walczyć z czymś, prześladować, tłumić', 'czynić tępy, nieostrym, przytępiać', stp. 'czynić zarzuty, robić wymówki, łajać, ubliżać', 'ganić, potępiać', 'przeciwstawiać się, zwalczać', dial. 'tracić, marnotrawić', 'męczyć', kasz. *tępić* 'czynić tępy; niszczyć, zwalczać, wypłeniać, wykorzeniać'; z przedr. *otępić* 'uczynić tępy, niewrażliwym, biernym, ogłupić, zobojętnieć', *potępić* 'uznać coś za złe, zganić, napiętnować', 'pozbawić zbawienia, skazać na piekło', 'uczynić tępy, stępić', stp. od XIV w. 'uznać winnym, skazać sądownie, ukarać; zlekceważyć, wzgardzić, zaniedbać kogoś; usunąć', *przytępiać, stępić, wytępiać*; wielokr. *-tępiać*: z przedr. *potępiać, stępiać*. Ogsł.: cz. *tupit* 'czynić tępy, nieostrym; pozbawiać bystrości; lżyć, szkaloować', r. *túpit* 'czynić tępy, nieostrym', ch./s. *túpiti* 'ts.'. Psł. **tępiti* 'czynić nieostrym, tępy', czas. odprzym. od psł. **tępō* 'nieostrzy, tępy' (zob. *tępy*). Dalsze znaczenie 'niszczyć, zwalczać, prześladować' rozwinęło się zapewne z pośredniego 'niszczyć coś (np. narzędzia) przez pozbawienie ostrości, stępienie'.

tępy od XV w. 'nieostrzy, stępiony', 'ocięzwały w myśleniu i działaniu, apatyczny, bierny; ograniczony umysłowo'. Ogsł.: cz. *tupý* 'tępy, stępiony; apatyczny, obojętny, stłumiony; przytępiony, osłabiony; ograniczony, nieinteligentny, głupi', r. *tupój* 'tępy, nieostrzy;

ścięty, zaokrąglony; bierny, bezmyślny', słwn. *tóp* 'tępy'. Psł. **tpp* 'nieostry, tępy', prawdopodobnie z pie. **tomp-*, prapokrewne ze stwniem. *stumpf*, niem. *stumpf* 'tępy; przytępiony, niewrażliwy, otepiały; matowy' (z pie. **stmb-*), od pie. **ste(m)p-* (/ **ste(m)b-*) 'postawić, umocnić, podeprzeć' (por. też np. gr. *stembō* 'gniotę, tłukę'). Pierwotne znaczenie przypuszczalnie 'zgnieciony, zmniejszony, skrócony'. Zestawia się też np. ze stnord. *pambr* 'tłusty, nadęty', wyprowadzając prostać **tomp-* od pie. **temp-* 'napinać, naciągać' (zob. *cięciwa*). Zob. *tępić*.

jęsknić od XVI w. 'bardzo chcieć zobaczyć kogoś, coś, odczuwać tęsknotę', 'mocno pragnąć coś pozyskać, osiągnąć', daw. też 'nudzić się czymś', stp. od XV w. *tesknić* *sobie* 'smucić się, trapić się, rozpaczać', *tesknać* 'odczuwać głęboki smutek, przygnębienie'; z przedr. *stęsknić się*, *zateknić*, *uteknić* (dziś *utekniiony*, *utekniienie*); por. z innym rozwojem początkowej grupy spółgłoskowej (**tskn-* > **tskn-* > *ckn-*) stp. *cknić* 'przykrzyć sobie, upadać na duchu', *cknąć* 'odczuwać nudności' (w XVI w. *cknąć* / *cnąć* 'być w złym stanie psychicznym, buntować się wewnętrznie, narzekać, przykrzyć sobie, mieć czegoś doś; nudzić się', 'być w złym stanie fizycznym, odczuwać cierpienia, zwłaszcza mdłości'), dial. mtp. i śl. *cnąć się* / *cnąć się* 'jęsknić, przykrzyć się'. Por. cz. *tesknit* 'jęsknić', slc. *tesknit* 'ts.', *cnief* sa 'ts.', br. *tosknit* 'jęsknić, smucić się, martwić się, frasować się', cs. *sotšnspti* [< **sō-tsknpti*] 'zmartwić się'. Psł. dial. **tskniti* (**tsknpti*) 'odczuwać głęboki smutek, przygnębienie (zwłaszcza z powodu braku kogoś, czegoś), smucić się, frasować się', zapewne czas. odprzym. od **tsknō* 'smutny, żaloszny, przygnębiony' (zob. *tęskny*). Pierwotna polska postać *tesknić* (-e < *b) z wariantem *cnit*, w późniejszej postaci *tęsknić* wtórna samogłoska nosowa, prawdopodobnie pod wpływem *n* w następnej sylabie. Zob. *ckliwy*, *utyskiwać*.

tęskny od XVII w. 'smutny, żaloszny, wyrażający smutek, żal', daw. 'odczuwający żal za kimś, za czymś, pragnący ujrzeć kogoś, coś', 'nudny, gnuśny', stp. XV w. *tesny* 'zaniepokojony, strwożony', *teskno* / *tesno* 'smutno,

przykro'; por. z innym rozwojem początkowej grupy spółgłoskowej (**tskn-* > **tskn-* > *ckn-*) dial. *ckno* 'tęskno; mdło, cikliwie'. Por. cz. *teskný* 'tęskny, smętny', slc. *teskny* 'ts.'. Psł. dial. **tsknō* 'smutny, żaloszny, przygnębiony', archaiczny przym. z przyr. **nō* (por. *słony*) od psł. rzecz. **taska* 'smutek, przygnębienie, złe samopoczucie, mdłości, nudności' (por. strus. *taska* 'burza morska, sztorm; ciężkie, trudne położenie', r. *toska* 'tęsknota, smutek, nuda'). Podstawowy rzecz. **tskō* od pie. **tūs-sk-*, a to od pie. bazy **teus-* 'opóźniać' (zob. *czczy*). Pierwotna polska postać *teskny* (-e < *b) z wariantem *ckny*, w późniejszej postaci *tęskny* wtórna samogłoska nosowa, prawdopodobnie pod wpływem *n* w następnej sylabie. — Od tego *tęsknota* (por. cz., slc. *tesknota* 'ts.'). Zob. *ckliwy*, *tęsknić*.

tętent od XVI w. 'odgłos uderzających o ziemię kopyt biegającego zwierzęcia, odgłos ludzkich kroków', rzadko też 'tętnienie, dźwięczenie, dudnienie', w XV–XVI w. jeszcze formy bez *-t*: *tęten* / *tenten*, *-tna* 'hałas, zgłęk, wrzawa'. Por. strus. *tutənō* / *tutənō* / *tutenō* / *tutonō* 'szum, huk, dudnienie', r. daw. *tuten* 'szum, hałas, zgłęk, wrzawa', też o tupocie kopyt końskich), dial. *tuten* 'ts.', scs. *tptənō* 'odgłos, dźwięk, brzmienie', bg. *tšten* 'dudnienie, huczenie, huk', por. też ch./s. *tătanj*, *-tnja* 'huk, łoskot; grzmot', dial. 'dudnienie kopyt końskich; turkot kół; szum, hałas spowodowany przez większą ilość ludzi'. Psł. **tptənō* 'dudnienie, huczenie, huk', rzecz. odczas. od psł. **tptənati* 'dudnieć, huczeć' (zob. *tętnić*).

tętnić od XV w. 'o kopytach, nogach uderzających o ziemię w biegu', 'płynąć rytmicznie (o krwi), pulsować (o sercu, tętnicach)', 'wydawać rytmiczny odgłos, brzmieć, dźwięczeć; rozbrzmiewać', daw. 'uderzać w coś, wywołując odgłos, dudnienie', stp. 'hałasować, czynić wrzawę' (*tętnianie* 'hałas, zgłęk, wrzawa, tupot'), daw. też *tętnieć* 'tętnić', 'wydawać rytmiczny odgłos, brzmieć, dźwięczeć; rozbrzmiewać', XVI–XVII w. też *tętnąć* 'tupać'. Por. strus. *tut(ə)nuti* 'grzmieć, dudnić, huczeć', *tut(ə)nēti* 'ts.', *tut(ə)nati* 'grzmieć, huczeć, buczeć', r. dial. *tútnuf* 'stukać, dudnić, huczeć', bg. *tštna* 'dudnić,

huczeć, dial. 'tupotać', ch./s. *tútyniti* 'huczeć, buczeć, grzmieć, rozlegać się'. Psł. **tótənati* 'wydawać silny, przedłużający się odgłos, dudnić, huczeć', czas. pochodzenia dźwięku z charakterystycznym podwojeniem rdzenia **tō-tən-*, prapokrewny łac. *tonō, tonāre* 'grzmieć', stind. *tányati* 'szumi, dźwięczy, grzmi', stwniem. *donar* 'grzmot' (dziś niem. *Donner* 'grzmot, grom; huk'). — Od tego *tétno* od XVI w. 'pulsowanie krwi wyczuwalne w tętnicach; puls', daw. 'tętnica' (por. strus. *tutno* 'szum, łoskot, hałas', ukr. dial. *tutnó* 'dudnienie, łoskot') → *tętnica*. Zob. *tętent*.

tkać I od XVI w. 'wkładać, wsuwać, wypychać, wtykać', dial. 'pchać, wypychać; podsuwać coś komuś; dużo jeść'; z przedr. *ode-tkać, potkać (się)* daw. od 1400 r. 'w czasie drogi natknąć się na kogoś, spotkać kogoś, spotkać się z kimś; przytrafić się, zdarzyć się' (→ *napotkać, spotkać*), *przetkać, przytkać, zatkać*; wielokr. *tykać* (zob. *tykać I*). Por. dl. *tkaś* 'wtykać, wsadzać, zatykać', scs. *təkati* 'dotykać, popychać, stukać'. Psł. **təkati* 'dotykać, trącać, popychać, stukać, wypychać, wsadzać', związane etymologicznie z psł. **təknəpti* 'dotknąć, trącić, poruszyć, stuknąć; wbić, wepchnąć' (zob. *tknąć*), pierwotnie może *ttəkati, ttəkp*. Zob. *tkać II*.

tkać II od XV w. 'robić z nici tkaninę na krosnach', dial. też *tkać, tkę, tczesz* 'ts.'; z przedr. *utkać*. Ogsł. w tym znaczeniu: cz. *tkát, r. tkať, scs. təkati, ch./s. tkāti*. Psł. **təkati* 'tkać', pierwotnie zapewne *ttəkati, ttəkp* (por. p. dial. *tkę* 'tkam'), etymologicznie tożsame z *tkać I* (zob.), w specjalnym znaczeniu 'robić tkaninę', które rozwinęło się z 'wypychać, przetykać (na krosnach) nici wątku między prostopadłe biegnącymi nićmi osnowy' (zob. *wątek*). — Od tego *tkacz* (→ *tkaczka, tkactwo*); *tkanina*; *tkanka* (stp. XV w. 'pas ozdobnej tkaniny używany do obramowania szat').

tkliwy od XVIII w. 'skłonny do okazywania czułości, serdeczności, współczucia; będący objawem czułości, serdeczności', daw. 'budzący czułość, wzruszenie, rozczulający', 'mocno odczuwany, dotkliwy'. Por. cz. *tklivý* 'tkliwy, wzruszający, rozczulający', slc. książk. *tklivý* 'ts.'. Przym. z przyr. *-iwy*

(< psł. **-ivə*) od pierwotnego imiesłowu **təklə* od psł. **təknəpti* 'dotknąć, trącić, poruszyć, stuknąć; wbić, wepchnąć' (zob. *tknąć*). Pierwotne znaczenie 'taki, który dotyka'. — Od tego *tkliwość*; daw. *tkliwiec* 'czynić tkliwym, rozrzewniać, wzruszać; śpiewać tkliwym głosem, kwilić', dziś *roztkliwiec*.

tknąć od XIV w. 'zbliżyć się do czegoś aż do zetknięcia, poruszyć, trącić', 'uderzyć ręką, bronią, różgą', 'opanovać, ogarnąć (np. o uczuciach)', 'spaść na kogoś, dotknąć kogoś (np. o chorobie)', daw. 'poruszyć uczuciowo, urazić, dotknąć', stp. też 'wbijać w ziemię', 'pozwalać do sądu, dotykając pozwanego, dokonać symbolicznego aresztu przez dotknięcie', stp. *tknąć się* 'powołać się na kogoś', 'dotyczyć czegoś'; z przedr. *dotknąć, natknąć się, potknąć się, przytknąć, utknąć, wetknąć, wytknąć, zatknąć, zetknąć*. Ogsł.: cz. *tknout* 'dotknąć', r. *tknuť* 'tknąć, dotknąć', scs. *təknəpti* 'dotknąć, popchnąć, stuknąć', ch./s. *təknuti i təci, təkñēm* 'dotknąć'. Psł. **təknəpti* 'dotknąć, trącić, poruszyć, stuknąć; wbić, wepchnąć', pokrewne z łot. *tkustēt* 'stukać, tłuc', *taucēt* 'tłuc w stępie', gr. *tykos* 'młot kamieniarski, kilof; topór wojenny', do pie. **(s)teu-k-*, będącego derywatem od pierwiastka **(s)teu-* 'uderzać, bić, tłuc'. Pierwotne znaczenie zapewne 'lekko uderzyć, stuknąć, szturchnąć'. Zob. *tkać I, II, tykać I*.

tkwić *tkwić* od XVI w. (z przedr. od XV w.) 'być umocowanym w czymś, włożonym, wetkniętym w coś, siedzieć w czymś mocno', 'trwać nieruchomo, pozostawać gdzieś długo', 'być w czymś zawartym, pozostawać trwale', stp. 1401 r. *zatkwieć* zapewne 'ogrodzić wbitymi w ziemię tykami', daw. od XVI w. *tkwieć* 'sterceć, tkwić', dial. też *tkwić, tkwiał i ktwić, ktwiał* 'tkwić', kasz. *tkvíc / tkvác* 'tkwić, pozostawać nadal; polegać na czymś'; z przedr. *utkwieć*. Wyłącznie polskie (cz. *tkvěť / tkvit* 'tkwić' jest zapożyczeniem z polskiego, stąd chyba slc. książk. *tkvieť* 'tkwić, spoczywać'). Niewątpliwie w związku etymologicznym z *tkać* 'wkładać, wsuwać, wypychać, wtykać', *tknąć*, psł. **təkati* 'dotykać, trącać, popychać, stukać, wypychać, wsadzać', **təknəpti* 'dotknąć, trącić, poruszyć, stuknąć; wbić, wepchnąć'

(zob. *tkać* I, *tknąć*), pierwotne znaczenie przypuszczalnie 'być wbitym, wepchniętym, wetkniętym w coś', ale budowa niejasna. Od tej samej podstawy inaczej zbudowane stp. *tczeć* 'tkwić', stcz. *tčieti*, *tču* 'tkwić, pozostawać, utrzymywać się'.

tłec od XVI w. (z przedr. od XV w.) 'palić się bez płomienia lub słabym, przytłumionym płomieniem, żarzyć się', stp. XV w. *zetlec* 'osłabnąć, zacząć niszczyć; powalać, ubrudzić', dial. *tłec*, *tłeje* 'palić się powoli bez płomienia', 'próchnieć', 'tajać (o śniegu)', kasz. *tklec*, *tkleje* / *tkli* 'palić się słabo, tłec'; też *tlic się* 'palić się słabo, bez płomienia', dial. 'zapalać się; dopalać się', kasz. *tłec są* 'słabo się palić'. Ogsł.: cz. *tłit* 'gnić, butwieć, próchnieć', r. *tłef* 'rozkładać się, gnić, próchnieć, butwieć; tlic się, żarzyć się', scs. *tblėti*, *tblęjo* 'rozpadać się', *tbliti*, *tbljo* 'narażać na rozpad, niszczyć', słwn. *tlėti* 'tłec, tlic się'. Psł. **tblėti* 'rozkładać się, rozpadać się, próchnieć, butwieć; tlic się, żarzyć się', niejasnego pochodzenia. Budowa dopuszcza czas. odrzec. od psł. **tło* 'ziemia, grunt, dno, podłoga', pochodny czas. mógłby mieć pierwotne znaczenie 'zamieniać się w ziemię, rozpadać się w proch' > 'próchnieć, butwieć'; znaczenie 'tlic się, żarzyć się' było wtórne w nawiązaniu do świecenia próchna niektórych drzew. Mniej prawdopodobne tradycyjne objaśnienie, wiążące z lit. *tylėti* 'milczeć', *tilti* 'ucichać, cichnąć', łot. *tilt* 'mięknąć', które od pie. **tel-* 'być spokojnym', z czego miałyby powstać znaczenie 'spokojnie się palić, żarzyć się'. Zob. *wątył*.

tłen od XIX w. 'pierwiastek chemiczny O', neologizm Jędrzeja Śniadeckiego (1856 r.), oparty na *tłec* (zob.).

tłomścić od XIX w. 'gnieść, miąć, miętosić', dial. też 'kotłować się (o atmosferze przed burzą)'; z przedr. *przytłamsić* 'przygniść, przyduś', *stłamsić* 'zgniść, zdusić, stłumić'. Czas. intensywny z przyr. -s- (por. *dąsać się*) od niepoświadczanego w polskim czas. odpowiadającego cz. *tlamat* 'jeść, żuć' (por. też cz. *tlampat* 'paplać, pleść', *tlomit se* 'śmiać się', *tlachat* 'paplać, gadać, pleść'), zapewne pochodzenia dzwkn.

tło od XV w. 'dalszy plan przestrzeni; jednolite zabarwienie czegoś, na które nakłada-

ny jest wzór, deseni', 'podłoże czegoś', daw. 'podłoga, posadzka, pomost', stp. XV w. 'podłoga', dial. 'dno pieca chlebowego, podłoga w piecu, dno paleniska, kominka', kasz. *tło* 'podłoga w piecu'. Ogsł.: cz. przest. i dial. *tło* 'strop', r. daw. *tło* 'dno, spód, podstawa', scs. *tło*: na *tblēhō* 'na ziemi, na twardym gruncie', ch./s. *tłō* (wtórnie też *tłē* i *tli* z mn) 'grunt, podstawa, tło'. Psł. **tło* 'ziemia, grunt, dno, podłoga', prapokrewne z lit. *tilē* 'deseczka w podłodze łodzi; polano, szczapa', stpr. *talus* 'podłoga', niem. *Diele* 'podłoga; dyl, bal', stirl. *talam* 'grunt, ziemia', łac. *tellūs* 'ziemia; grunt, podłoga; posiadłość; kraj, okolica, obszar', stind. *tála-* n 'płaszczyzna, powierzchnia, równina; dłoń, podeszwa', wszystkie od pie. **tel-* 'płaski teren; deszka'.

tłoczyć od XV w. 'wyciskać, wygniatać', 'drukować', 'nadawać czemuś określony kształt (za pomocą pras, tłoczek)', przest. 'upychać ciasno, pchać, stłaczać', daw. 'gnieść, dusić, uciskać mocno, przygniatać', stp. 'deptać', 'popychać, naciskać na kogoś', 'trapić, dręczyć', kasz. *tłōcēc* 'gnieść, dusić'; z przedr. *przytłoczyć*, *stłoczyć*, *wytłoczyć*, *zatłoczyć*. Ogsł.: cz. *tlāiti* 'cisnąć, naciskać, przyciskać; pchać, popychać; wyciskać, wygniatać', ukr. *tolōčyti* 'deptać, tratować', ch./s. *tlāčiti* 'tłoczyć, przyciskać; uciskać, gnębić'. Psł. **tolčiti* 'tłoczyć, ścisnąć, naciskać, przyciskać, gnieść', czas. wielokr. od psł. **telkti* 'bić, tłuc, gnieść' (zob. *tluc*) bądź czas. odrzec. od psł. **tolkō* 'tłoczenie, ścisk, gnienie' (zob. *tłok*). — Od tego *tłoczyć*.

tłok od XVI w. 'ścisk, natłok, ciżba', 'element silnika tłoczący parę, powietrze, wodę itp.', daw. 'stempel do wytłaczania skóry; pieczęć do odciskania znaków wypukłych', daw. i dial. 'ugór, odłóg; pastwisko', kasz. *tłok* 'ścisk, ciżba'. Ogsł.: cz. *tlak* 'ciśnienie; nacisk, presja', r. dial. *tólók* 'tłok, tłuczek do ubijania ziemi', 'ugór, na którym się wypasa bydło; klepisko', słwn. *tlāk* 'dobrze ubita ziemia; ciśnienie'. Psł. **tolkō* 'tłoczenie, ścisk, gnienie; coś stłoczonego, zgniecionego, ugniecionego', rzecz. odczas. od psł. **telkti* 'bić, tłuc, gnieść' (zob. *tluc*), z charakterystyczną wymianą samogłoski rdzennej *e ⇒ *o. Nowe znaczenie techniczne

'część składowa silnika lub pompy' wtórnie utworzone od *tloczyć*.

tluc *tlukę* od XV w. 'rozbijać na kawałki, miażdżyć, rozgniatać', 'uderzać wiele razy o coś, walić o coś; kołatać, stukać', pot. 'bić kogoś; zabijać, uśmiercać', *tluc się* 'ulegać rozbiciu, rozlatywać się na kawałki', 'bić się wzajemnie', 'uderzać się, obijać się o coś, stukać', 'włóczyć się, obijać się'; z przedr. *potłuc*, *stłuc*, *wyłuc*, *zatluc*. Ogsł.: cz. *tlouc*, *tluku* 'uderzać wiele razy o coś, walić; bić, tłuc; uderzeniem niszczyć coś, rozbijać; ranić', r. *tolōc*, *tolku* 'tłuc, rozdrabniać', *tolōcsja* 'kręcić się; wałęsać się, włóczyć się, obijać się', scs. *tlēšti*, *tlōkp* 'pukać, bić, uderzać'. Psł. **telkti*, **tłkp* 'bić, tłuc, gnieść', może pokrewne z lit. *telkti*, *telkiū* 'zwoływać do wspólnej pracy; zbierać razem', *telktis* 'zbierać się do wspólnej pracy', *tilkti*, *tilksu* 'być oswojonym', *aptilkęs* 'utarty, rozparty', lot. *nuo-talcit* 'wychłostać, zbić', stornw. *talch* [< *t[łko-] 'otręby', od pie. (bałtosł.) **telek-* / **telk-* 'uderzać, tłuc, bić'. Polski bezokol. *tluc* (tak samo np. cz. *tlouc*) wtórny (zamiast oczekiwanego **tlec*), oparty na temacie czasu teraźn. *tluk-* < **tłk-*. — Od tego *tluczek*; od czas. przedrostkowe- go *stluczka*.

tlum od XV w. 'wielka liczba ludzi zgromadzonych w jakimś miejscu; masy ludzkie, pospółstwo, gmin', w XV w. też 'stos drewna czy też kępa drzew', dial. śl. *tluma* 'tłum' (z polskiego zapożyczone cz. książk. *tlum*, ukr. *tlum*, br. *tlum*). Łączone z psł. **tłpa* 'niezorganizowana grupa ludzi, gromada, tłum' (por. r. *tolpā* 'tłum, ciżba, rzesza', skąd zapewne cz. *tlupa* 'tłum, tłumek; skupisko drzew, roślin', scs. *tlupa* 'gromada', bg. *tolpā* 'tłum'), pokrewnym z lit. *talpā* 'wystarczające miejsce', lot. *talpa* 'miejsce', stind. *tālpas* m i *talpā* ž 'miejsce spoczynku' i dalej z lit. *tilpti*, *telpū* 'mieścić się, zmieścić się, pomieścić się', lot. *tilpt*, *telpu* 'ts.', od pie. **telp-* 'mieścić się, mieć miejsce'. Wyraz polski miałby pochodzić z **tłmā* < **tłp-mā*, tj. od psł. **tłpa* rozszerzonego o przyr. **-mā* w niejasnej funkcji. Nie można jednak wykluczyć, że *tlum* to rzecz. odczas. od *tlumić* we wtórnym znaczeniu 'przyciskać, ścisnąć' (zob. *tlumić*). — Od tego *tlumny*.

tlumacz od XV w. (stp. też *tolmacz* / *tułmacz*) 'ten, kto dokonuje przekładu z jednego języka na drugi', przest. 'interpretator, komentator', dial. *tlomacz*, kasz. *tlomāc* 'tlumacz'. Ogsł.: cz. *tlumač*, r. hist. *tolmāc*, *-čā*, ch./s. *tūmāc*. Słow. **tłmačb* 'ten, kto dokonuje przekładu z jednego języka na inny, kto wyjaśnia, objaśnia, interpretuje coś', stare zapożyczenie z języków tureckich, por. kuman. *tylmac*, kirg. *tilmāš*, ujur. *tilmāži*, tur. *dilmac* 'tlumacz' (podstawę tych wyrazów stanowiło sttur. *tyl* 'język, mowa').

tlumaczyć od XV w. (przest. *tlomaczyć*) 'wyjaśniać, interpretować, komentować', 'przekładać z jednego języka na drugi', 'usprawiedliwiać, uzasadniać', daw. 'wyrażać, wypowiadać swe myśli, mówić, porozumiewać się', dial. *tlumaczyć* / *tlomaczyć*, np. *tlumaczyć na książce* 'czytać', kasz. *tlomācēc* 'interpretować; przekładać z jednego języka na drugi; usprawiedliwiać'; z przedr. *prze-tlumaczyć*, *wyłumaczyć*. Ogsł.: cz. *tlumočit* (przest. *tlumačiti*) 'przekładać; interpretować', r. *tolmāčiti* 'przekładać', dial. 'pojmować; objaśniać', ch./s. *tumāčiti* (dial. *tolmāčiti* / *tōmāčiti*) 'objaśniać; przekładać; powiadać, głosić', 'rozumieć, pojmować', dial. *tumāčiti misu* 'odprawiać mszę'. Słow. **tłmačiti*, **tłmačp* 'przekładać z jednego języka na inny, objaśniać, wyjaśniać, interpretować', czas. odrzecz. od psł. **tłmačb* (zob. *tlumacz*).

tlumić od XV w. 'stosować środki zmierzające do likwidacji czegoś, nie dawać się czemuś rozwinąć, przyniatając to (zwykle ogień)', 'opanowywać jakiś odruch, nie okazywać po sobie czegoś', 'przyciskać, głuszyć', stp. XV w. 'ściskać, zgniatać; męczyć, dręczyć', *tlumić się* 'pchać się', kasz. *tlōmic* 'wiele jeść, być żarłocznym'; z przedr. *stłumić*, stp. XV w. *potłumić* 'podbić, podporządkować sobie', *zatlumić* 'nie pozwolić wyrosnąć, zagłuszyć'. Por. slc. *tlmiti* 'tlumić; amortyzować' (z polskiego zapożyczone cz. *tlumit* 'tlumić, przytłumiać, ściszać, przyciemniać'). Przepuszczalnie czas. odrzecz. od *tlum* (zob.), z pierwotnym znaczeniem 'powodować ciżbę, ścisnąć, ścisnąć, zgniatać'. Nie można jednak wykluczyć pochodzenia od pie. pierwiastka **tel-* / **tol-* / **tł-* 'być cichym, spo-

kojnym' (por. np. r. *tolíf* 'zaspokajając', ukr. dial. *tolýty* 'tłumić, uciszać', ch./s. *tóliiti* 'uspokajając, uciszać, kojąc', psł. **toliti* 'uspokajając, kojąc', zob. *tułić*); wyraz mógłby kontynuować pierwotne **tł-m-* (z przyr. **-m-*, por. *tarmosić*), zatem pierwotnie oznaczałby 'uspokajając, przyciszać, głuszyć, wygłuszać, zagłuszać', wtórnie 'uspokajając, zagłuszać przez przygniatanie, przyciskanie' > 'przyciskać, ściskać, zgniatać'. — Od tego *tlumik*.

tlumok od XV w. (przest. *tlomok*) 'toból, zawiniątko', dial. *tlomok* / *tłómok* / *tlumok* 'ts.; płachta z jedzeniem przewieszona przez ramię', *tlomok* i *tłóm* 'wole ptaka'. Por. cz. książk. *tlumok* 'plecak'. Prawdopodobnie od *tłumić* w znaczeniu 'ściskać, zgniatać', z przyr. *-ok* (jak psł. **svědokъ*, zob. *świadek*, por. też np. p. *žarlok* 'ktoś jedzący dużo i łapczywie', r. *edók*, *edoká* 'jedzący, smakosz', i *igrók*, *igroká* 'gracz'). Paralele słowotwórcze sugerowałyby nazwę wykonawcy czynności, jednak znaczenia 'toból, zawiniątko', 'wole ptaka' wskazują raczej na pierwotne znaczenie 'to, co jest ściśnięte czy też napchane czymś'.

tlusty od XIV w. 'zawierający tłuszcz, dużo tłuszczu', daw. 'otyły, tęg, spasiony, tuczny'. Ogśł.: cz. *tlustý* 'gruby; tłusty; tęg, otyły', r. *tólstyj* 'gruby; tęg, korpulentny', slwń. *tolst* 'tłusty'. Psł. **tłstъ* [< **tūl-zo-*] 'napęczniały, mający dużą objętość, gruby', pierwotny imiesłów bierny na *-t-* od nie zachowanego w słow. czasownika **tłziti*, odpowiadającego lit. *tułžti*, *tułžtiu* 'pęcznieć, nabrzmiewać (np. od wilgoci); mięknać, butwieć', lot. *tułzt* 'nabrzmiewać'. Podstawą pierwotnego czasownika było zapewne pie. **tu-l-* / **tū-l-*, od pie. pierwiastka **teu(ə)-* / **tēu-* / **tā-* 'nabrzmiewać, obrzmiewać, puchnąć' (zob. *tyć*, *tył*). — Od tego *tułścioch*; *tułścić*, *utłuszczać*, *zatułścić*; *tluszcz* [< **tłst-jъ*]. Zob. *tluszczą*.

tluszczą od XV w. 'tłum ludzi ciemnych, motłoch, hołota; niechętnie o tłumie', pierwotnie bez zabarwienia ujemnego 'gromada (ludzi)' (ale już w XV w. wyjątkowe 'zbiegowisko ludzkie, zbuntowany tłum'). Por. r. *tólšća* 'grubość; gąszcz; masa; pokład', ukr. *tóvšća* '(gruba) warstwa', 'wielkie zbiorowisko ludzi lub zwierząt', przen. 'szeroki

ogół, szerokie masy ludowe', cs. *tľšta* 'grubość', cs.-s. XIII w. *tľščā* 'gęsta mgła', ch./s. *tűšta* 'wielka ilość, masa czegoś (np. ludzi, zwierząt, przedmiotów)', daw. 'grubość, otyłość', dial. kajk. *tošća* 'cień od koron drzew'. Psł. **tľšća* [< **tľst-ja*] 'napęcznienie, grubość' > 'to, co napęczniałe, grube, co ma dużą masę, dużą objętość', rzecz. abstrakcyjny od psł. przyr. **tľstъ* 'napęczniały, mający dużą objętość, gruby' (zob. *tlusty*), z przyr. **-ja*.

toból od XIX w. 'duży, nieelegancki pakunek, bagaż, paka, tłumok' (forma wtórnie utworzona od *toboły* mn, nieznaną jeszcze Lindemu), dial. *toboły* mn 'torby', zdr. *tobolek* 'pakunek, paczka, tłumok', dial. 'pakunek podróżny; zawiniątko'; daw. od XV w. *toboła* 'torba pasterska, podróżna', kasz. *tobole* mn 'paki'; zdr. daw. XV-XVII w. *tobółka* 'torba, sakwa', daw. i dial. 'torba pastusza'. Por. d. *toboła* 'tornister, worek, torba; torba pastusza; chlebak', gł. *toboła* 'torba, tornister, walizka; skrzynia, pudło' (por. też zapożyczone z zachł.: niem. *Tabel*, dawne *Tobel* 'koszyk'), cz. *tobola* / *tobole* z 'torba podręczna, sakwa', dial. 'torba', strus. *tobolęco* 'torba, worek', ukr. dial. *tobilka* / *tobivka* / *tabivka* 'torba skórzana noszona przez plecy; tornister', bg. dial. *tobúlja* 'mała torba', *tobólec* 'torba skórzana do noszenia na ramieniu', ch./s. *tóbolac*, *-ólca* 'sakiewka na pieniądze', dial. 'woreczek na tytoń', 'pochełka na oselkę'. Zapewne psł. **tobola* 'torba, worek, sakwa', bez prawdopodobnej etymologii.

toczyć od XV w. 'obracając, posuwać, przesuwając coś na kołach, na rolkach itp.', 'prowadzić, wieść (np. wojnę, spór)', 'obrać skrawaniem na tokarce; nadawać kształt wyrobom ceramicznym na kole garncarskim', 'niszczyć (np. drewno), drążyć otwory, kanały', 'ściągać, spuszczać skądś płyn, lać', stp. też 'posuwać, rzucić, nadając ruch obrotowy', 'skręcać razem, splatać (nici)', 'rzeźbić, ryc'; z przedr. *otoczyć*, *potoczyć się*, *przetoczyć*, *roztoczyć*, *stoczyć*, *utoczyć*, *wytoczyć*, *zatoczyć*; wielokr. *taczać* od XV w. 'posuwać naprzód coś okrągłego, kulać, turlać', 'zataczać się', z przedr. *otaczać*, *przetaczać*, *roztaczać*, *staczać*, *wytaczać*, *zataczać (się)*.

Ogśl.: cz. *točiť* 'kręcić, obracać; nalewać (piwo)', r. *točiť* 'toczyć; obrabiać na tokarce; ostrzyć', scs. *točiti* 'wylewać (po kropli), toczyć; biec, biegać, śpieszyć się', ch./s. *tōčiti* 'nalewać; toczyć; wygrzać, niszczyć; obrabiać na tokarce; ostrzyć, szlifować'. Psl. **točiti* 'powodować, że coś płynie, ciecze', 'przesuwać coś, nadając mu ruch obrotowy', 'obrabiać przedmiot, obracając go', wielokr. **tačati*, czas. kauzat. od psl. **tekti* 'płynąć, ciec' (zob. *ciec*), z regularną wymianą samogłoski rdzennej **e* ⇒ **o* (w wielokr. **tačati* wzdłużenie **o* → *a*). — Od tego *tokarz* od XIV w., stp. 'ten, kto wytacza okrągłe przedmioty z drewna' → *tokarnia*; od czas. przedrostkowych *otok* 'obramowanie, obwódka'; *przetoka*; *otoczka*. Zob. *taczka*, *tok*, *zatoka*.

tok od XIV w. 'przebieg, dzieanie się, odbywanie się czegoś', 'bieg, kierunek czegoś', daw. 'ciecienie, płynięcie; ruch', 'prąd elektryczny', 'łoże rzemieńne kopii', 'klepisko (w stodole)' (też dziś dial.), stp. od XIV w. 'naczynie na płyny, beczka', dial. także 'koryto, żłób', 'kłoda z wydrążeniem na sypkie rzeczy'. Ogśl.: cz. *tok* 'płynięcie; tok, przebieg, bieg; strumień', r. *tok* 'prąd, elektryczność', scs. *toka* 'gumno', *toka krave* 'krwotok', ch./s. *tōk* / *tōk* 'bieg, przebieg, obrót; nurt, prąd'. Psl. **toka* 'ciecienie, płynięcie; bieg czegoś, przebieg', 'to, co umożliwia cieczenie (np. koryto)', rzecz. odczas. od psl. **tekti* 'płynąć, ciec' (zob. *ciec*), z właściwą starszym tego typu derywatom wymianą samogłoski rdzennej **e* ⇒ **o*. Późniejszym rzecz. od tej samej podstawy jest *ciek* (zob.). Zob. *zatoka*.

tokować od XVIII w. 'w okresie godowym wydawać charakterystyczny głos wabiący samice i wykonywać rodzaj tańca (o samcach niektórych ptaków, np. głuszców, cietrzewi)', dial. *tokowanie* 'parzenie się głuszcza, cietrzewia', kasz. *tokovac* 'przejawiać chęć zaspokojenia popędu płciowego (o suce)'. Por. gł. *tokować* 'tokować', cz. daw. *tokovati*, dziś *tokat* 'ts., o cietrzewiach', r. *tokovať* 'tokować'. Czas. pochodzenia dźwięk. — Od tego *tokowisko*.

tonąć od XV w. 'pograżać się w wodzie, iść na dno, tracić życie przez pograżenie się

w wodzie', 'głęboko się pograżać, zagłębiać się w czymś'; z przedr. *utonąć* od XIV w., *zatonąć*. Ogśl.: cz. *tonout*, r. *toniut* (przest. i pot. *tópnuť*), ch./s. *tōnuti*. Psl. **to(p)ņpti* 'zacząć się topić, pograżać się w wodzie', czas. inchoat. z przyr. **-np-* od psl. **topiti* 'zatapiać, pograżać w wodzie, topić' (zob. *topić* I).

toni z od XIV w. 'głębia', 'rejon połowów', stp. *tonia* / *toni* 'miejsce ciągnięcia sieci na rzece lub jeziorze; głębina wodna', dziś dial. też *tonia* 'obszar wód głębokich lub oddalonych od brzegu, głębia', 'obszar połowów', daw. i dial. *tonie* mn 'przeręble, w których łowi się ryby', dial. 'małe jeziora na łakach', kasz. *toni* 'obszar połowów; przesterzeń wodna na brzegu morza do zastawiania żaków; głębia; jednorazowe zapuszczenie sieci do głębi i wyciągnięcie jej stamtąd', także *topni* 'grząski teren, trzęsawisko, bagno', 'odwilż'. Ogśl.: cz. *tůň* z / *tůně* (dial. *touně*) 'stojąca głęboka woda; głębina w jeziorze, morzu', r. *tónja* (dial. też *ton* z) 'łowisko; zaciąg', słwn. *tónja* 'głębokie miejsce w wodzie; kałuża; błoto, bagno'. Psl. **toňa* [**topňa*] 'głębokie miejsce w wodzie, głębia', nazwa miejsca z przyr. **-ňa* od psl. **topiti* 'powodować, że ktoś lub coś tonie, zatapiać, pograżać w wodzie' (zob. *topić* I). Powtarzające się w językach słow. znaczenie 'zapuszczanie i wyciąganie sieci; miejsce ciągnięcia sieci na rzece lub jeziorze, obszar połowów, łowisko' dopuszcza związek z pierwiastkiem **ten-* 'ciągnąć, rozciągać'. Możliwe jest więc, że w słow. doszło do spłynięcia dwu genetycznie różnych wyrazów.

topić I *topię* od XV w. (z przedr. od XIV w.) 'zagłębiać, zanurzać w wodzie'; z przedr. *podtopić*, *potopić*, *utopić*, *wtopić* się, *zatopić*; wielokr. *-tapić*; z przedr. *podtapić*, *wtapić* się, *zatapiać*. Ogśl.: cz. *topit*, r. *topit*, ch./s. *tōpiti*, scs. *potopiti* 'utopić'. Psl. **topiti* 'powodować, że ktoś lub coś tonie, zatapiać, pograżać w wodzie', czas. kauzat. związany z psl. **to(p)ņpti* 'zacząć się topić, pograżać się w wodzie' (zob. *tonąć*), bez pewnej etymologii; nie można wykluczyć, że wyraz jest etymologicznie tożsamy z psl. **topiti* 'ogrzewać coś, palić w czymś; przez ogrzewanie zamieniać ciało stałe w płynne,

roztapiać' (zob. *topić* II), z przypuszczalnym rozwojem znaczenia 'roztapiać' > 'zanurzać w czymś roztopionym' > 'zanurzać w wodzie, zatapiać'. Zob. *potop*.

topić II *topię* od XV w. 'przez ogrzewanie zamieniać ciało stałe w płynne', *topić się* 'stać się płynnym, tajać', dial. śl. *topić* 'palić (w piecu)'; z przedr. *przetopić*, *roztopić*, *stopić*, *wytopić*; wielokr. *-tapiac*; z przedr. *przetapiac*, *roztapiac*, *wytapiac*. Ogśl.: cz. *topit* 'palić (w piecu); zapalać ogień', 'wydzielać ciepło, grzać', 'roztapiać', r. *topit'* 'palić (w czymś); opalać, ogrzewać; roztapiać; prażyć', ch./s. *tóptiti* 'roztapiać', daw. dial. 'ogrzewać'. Psł. **topiti*, **topp* 'ogrzewać coś, palić w czymś; przez ogrzewanie zamieniać ciało stałe w płynne, roztapiać', czas. kauzat. od niezachowanego psł. czas. **ttepti*, **ttepp* 'grzać, być ciepłym' bądź bezpośrednio od pie. pierwiastka **tep-* 'być ciepłym' (zob. *ciepły*). — Od czas. przedrostkowych *roztopy* mn, *stop*, *wytop*. Zob. *topnieć*.

topiel ż od XV w. 'głębokie miejsce w rzece, w jeziorze, grząskie bagno', stp. 'rozlewisko wodne, jezioro, bagno; niebezpieczna głębia wodna', kasz. *topel* / *topela*, zwykle *topele* mn 'grząskie bagno, trzęsawisko'. Od *topić* 'zanurzać w wodzie' (zob. *topić* I), z przyr. *-el* (co do budowy por. *kąpiel*). — Od tego *topielec* 'ten, kto się utopił', dial. 'istota żyjąca w wodzie i wciągająca do niej grzesznych ludzi'.

topnieć *topnieję* od XV w. 'przechodzić ze stanu stałego w ciekły', pot. 'zmniejszać się, ubywać'; z przedr. *stopnieć*. Czas. odrpniem. od daw. *topny* 'łatwy do przetopienia, mogący być stopionym; roztopiony, stopiony', który od *topić* II (zob.). Może jednak z pierwotnego jednokr. **topnąc*, jak np. *twardnieć* zamiast dawniejszego **twardnąc*.

topola od XV w. 'drzewo *Populus nigra*', w gwarach często *topól* ż. Ogśl. (ale postaci niejednolite): dł. *topoľ* m, gł. *topoľ*, cz. *topol* m, dial. *topol*, ślc. *topoľ* m, r. *topoľ*, ukr. *topóľja*, br. *tapóľja*, ch./s. *topóla*, daw. i dial. *topoľ* m, słwn. *topóla*, dial. *topoľ* ż. Psł. **topoľb* / **topoľb* i **topoľa* / **topoľa* 'topola', bez pewnej etymologii. Zmienność postaci morfologicznych sugeruje zapożyczenie, zapewne z łac. lud. **papolus* (co z łac. *populus* 'to-

pola'), skąd też stwniem. *papil*, niem. *Pappel* 'topola'; nagłosowe *t-* w słow. z odpowiednienia spółgłosek na odległość (**p - p > t - p*). Mniej prawdopodobne pokrewieństwo słow. i łac. nazwy drzewa.

topór od XV w. 'rodzaj siekiery', daw. 'broń obuchowa', dial. 'duża siekiera ciesielska', kasz. *topór* 'topór'; zdr. *toporek*. Ogśl.: cz. *topor* 'rękojeść, trzonek, toporzysko', r. *topór* 'topór, siekiera', 'dawna broń i ostre narzędzie katowskie', bg. hist. *topór* 'topór jako broń', dial. 'siekiera; specjalny rodzaj siekiery', słwn. *topór* 'rękojeść siekiery, kilofa; siekiera'. Psł. **toporə* 'siekiera', przypuszczalnie zapożyczenie z iran. **tapara-* 'siekiera, topór' (por. śrpers. *tabrak*, npers. *teber*, kurd. *tefer* 'siekiera'); mniej prawdopodobny rodzimy derywat od psł. **tepti*, **tepp* 'uderzać (także ostrym narzędziem), tłuc' (zob. *ciapać*), z przyr. **-orə* (który jednak nie jest poświadczony w archaicznych nazwach narzędzi). — Od tego *toporny* 'wykonany z pospolitego materiału, mający ciężką budowę; z grubsza ciosany, niezgrabny, nieforemny', dial. 'zrobiony jakby toporem, grubo, niezręcznie' (por. cz. *toporný* 'sztywny, niezgrabny, niezgrabny', r. *topórnyj* 'gruby, niezgrabny, jakby zrobiony toporem'); *toporzysko* 'uchwyt topora, siekiery'.

tor od XVII w. 'droga, trasa, po której porusza się jakiegokolwiek ciała', 'droga ułożona z szyn, po której poruszają się pociągi, tramwaje', sport. 'trasa przeznaczona i przystosowana do rozgrywania zawodów sportowych', daw. 'odbycie jakiejś drogi, podróz', 'droga wydeptana, utarta, pełna podróz', dial. *tór* 'śląd', kasz. *tor* 'droga', *tur* (< *tór*) 'wyżłobienie, koleiny pozostawione przez koła pojazdów, płozy sań itp.'. Ogśl.: cz. *tor* 'wyjeżdżona część drogi', dial. 'śląd zwierzęcy', r. dial. *tor* 'utarta, wyjeżdżona droga; ubite i utarte miejsce', ch./s. *tór* 'zagroda, obora', dial. 'śląd'. Psł. **torə* 'utarte, przetarte miejsce, utarta trasa, droga', rzecz. odczas. od psł. **terti* 'trzeć' (zob. *trzeć*), z typową dla takich rzecz. wymianą samogłoski rdzennej **e* ⇒ **o*. — Od tego *torowisko*; *torować*, *utorować*. Zob. *zator*.

torba od XVIII w. 'rodzaj worka; podłużny woreczek używany jako opakowanie', dial. *torba* / *toryba* / *terba* 'sakwa do karmienia

koni', 'żołądek krowy', kasz. *torba* 'torba'; zdr. *torebka*. Por. cz. *torba*, r. *tórba*, ch./s. *tórba*. Zapewne zapożyczenie orientalne, por. tur. *torba* 'torba, sakwa'.

towar od XV w. 'rzeczy ruchome przeznaczone do kupna, sprzedaży, wymiany', stp. też 'majątek ruchomy wraz ze służbą'. Por. cz. *tovar* 'wyrób, produkt; towar', r. *továr* 'towar', ukr. *товір* 'majątek; bydło (rogate)', ch./s. *tòvar* 'towar; brzemie'. Słow. **tovarò* 'majątek ruchomy, dobra handlowe', zapożyczenie orientalne, zapewne z języków tureckich, por. sttur. w XI w. (u Mahmuda Kaszgirskiego) *tavar* 'majątek; danina; dar', stujgur. *tawar* 'majątek; towar', nogaj. *tuvar* 'bydło', tur. *davar* 'bydło (drobne)', także mong. *tawar* 'towary, własność'.

towarzysz od XV w. 'kolega, kompan', daw. 'szlachcic zaciągający się do chorągwi husarskiej lub pancерnej z własnym poczem', 'czeladnik', dial. 'przyjaciół', 'narzeczony', 'czeladnik', kasz. *tovařes* 'ten, kto przebywa, spędza czas z kimś'. Ogsl.: cz. *tovaryš* 'czeladnik', przest. 'kolega, kompan', strus. od XIV w. *tovarišeb* 'współtowarzysz; uczestnik', r. *továrišć* (daw. też *tovariš*) 'towarzysz, kolega', przest. 'pomocnik', 'rówieśnik', 'zausznik', słwn. *továriš* 'kolega, kompan'. Słow. **tovarišb* (czy też **tovarišeb*) 'kolega, kompan, druh', zapożyczenie orientalne, por. stujgur. *tawar* 'majątek; towar' i *eš* / *iš* 'towarzysz'. — Od tego *towarzyszyć*, *stowarzyszyć się*; *towarzyski*; *towarzystwo*.

toż od XV w. wzmocnione to, przest. 'a także, tak samo', daw. 'więc, tedy'. Od zaim. *to* (zob. *ten*), z part. -ż (zob. -że).

tożsamy od XIX w. 'ten sam lub taki sam, identyczny' (nieznane jeszcze Lindemu), daw. XVIII w. *tosamy* 'identyczny'. Od *toż* (zob.), dawniej *to* (zob. *ten*) i *sam* (zob.). — Od tego *tożsamość* 'identyczność' (daw. *tosamość* 'ts.').

tracić od XV w. 'przestawać coś mieć, pozbywać się czegoś', 'ponosić stratę materialną', 'marnować, trwonić', 'wydawać się gorszym, mniej wartym', 'wykonywać wyrok śmierci, pozbawiać życia', daw. 'marnować się', 'wykosztowywać się, trwonić pieniądze', kasz. *tracëc* 'przestawać coś mieć, tracić; marnować, trwonić; pozbawiać życia';

z przedr. *stracić*, *utracić*, *wytracić*, *zatracić się*. Ogsl.: cz. *tratit* 'tracić, ponosić szkodę', stcz. *tratiti* też 'niszczyć, marnować', r. *trátit* 'wydawać; wydankować, tracić, zużytkowywać', ch./s. *trátiti* 'marnować, tracić'. Psl. **tratiti* 'zużywać coś, niszczyć, marnować, pozbywać się czegoś', pierwotne znaczenie zapewne 'trzeć, rozcierać, rozdrabniać coś' > 'zużywać coś', prapokrewne z lit. *truotas* 'brus, oselka', łot. *truõts* 'ts.', goc. *þropjan* 'ćwiczyć', od pie. **trót-* / **tér-t-*, utworzonego od pierwiastka **ter-* 'trzeć' (zob. *trzeć*). — Od czas. przedrostkowych *strata*, *utrata*.

trafić od XV w. 'ugodzić w cel, dosięgnąć celu', daw. od XVI w. i dial. też *trefić*, także 'zdarzyć się', *trefić* (stp. *trafić*) 'układać w loki, karbować, fryzować (włosy)'; z przedr. *natrafić*, *potrafić* (daw. też *potreffić*) od XVI w. 'poradzić sobie z czymś, dokonać czegoś', daw. 'spotkać kogoś, natknąć się na kogoś, na coś, znaleźć', 'osiągnąć, uzyskać', 'ugodzić, uderzyć', 'utrafić w cel', 'zdarzyć się', *przytrafić się*, *utrafić*. Por. stcz. *treffiti se* 'zdarzyć się, powieść się; trafić się; trafić gdzieś', cz. *trafit* 'trafić', ch. dial. *trëfitti* 'trafić, utrafić; spotkać'. Zapożyczenie ze śrwniem. *treffen*, śrwniem. wsch. *traffen* 'dosięgnąć, trafić, spotkać', niem. *treffen* 'trafić, utrafić; uderzyć, porazić'. Do polskiego przejęte najpierw w postaci *trafić*, postać *treffić* może pod wpływem czeskim i / lub niemieckim, mógł też oddziaływać rodzimy dialektyczny rozwój *ra-* > *re-*. — Od tego *traf*, *trafny*.

tragarz od XV w. 'ten, kto trudni się nośzeniem ciężarów', dial. *tragarz* / *stragarz* 'główna belka pod belkowaniem pułapu; podkład drewniany pod szynami'. Zapożyczenie ze śrwniem. *trager* / *treger* 'nosić, tragarz', niem. *Träger* 'nosić, przedstawiciel, wyznawca; tragarz, bagażowy; dźwigar, legar, belka'.

trapić od XV w. 'wyrządzać przykrość, martwić; dotkliwie dawać się odczuwać, dawać się we znaki', daw. 'nękać, niepokoić, gnębić, prześladować', stp. 'męczyć, dręczyć', kasz. *trápïc* 'kusić, wabić do czegoś, ciągnąć', 'pobudzać apetyt, dodawać apetytu', 'trapić, niepokoić, gnębić'; z przedr. *strapić* 'przyprawić kogoś o zmartwienie, troskę,

smutek, zmartwić', *strapiony* 'zmartwiony, smutny, stroskany', *strapienie* 'zmartwienie, kłopot, troska, zgryzota', przest. *utrapić* 'zmartwić, strapić' (dziś *utrapiony* 'zmartwiony, strapiony'), daw. 'udręczyć, zadać cierpienie; zgłębić', *utrapienie* 'kłopot, zmartwienie, zgryzota, troska; umartwienie'. Ogł.: cz. *trápit* 'męczyć, dręczyć, gnębić', r. *toropít* 'ponaglać, popędzać', *toropif-sja* 'spieszyć się', ch./s. *trāpiti* 'trapić, męczyć, zamęczać'. Psł. **torpiti* 'zadawać ból, cierpienie, męczyć, dręczyć', czas. kauzat. od psł. **třpěti* 'odczuwać, przeżywać, znosić ból' (zob. *cierpieć*), z wymianą rdzennejgo **f* ⇒ **or*. Pierwotne znaczenie 'powodować, że ktoś cierpi'. Polskie *trapić* ma -a- pod wpływem stcz. *trāpiti*; pierwotna postać polska zachowana słabiej: stp. XV w. też *tropić* 'znękać, męczyć, dręczyć', *utropić* 'znękać, zmęczyć, znudzić', daw. *tropić się* 'tracić pewność siebie, mieszać się', z przedr. *stro-pić się*.

tratować od XV w. (daw. też *tretować*) 'deptać coś w biegu', stp. też *tratować się* 'ranić koronę kopyta źle postawioną drugą nogą (o koniu)'; z przedr. *stratować*; por. stp. XV w. *trat* 'zranienie korony kopyta u koni od uderzenia kopytem drugiej nogi'. Zapożyczenie ze świniem. *tretien* / *třetten* 'deptać; wchodzić, wstępować', niem. *tretten* 'deptać'.

trawta od XVIII w. (daw. i dial. też *tratew*) 'pnie drzew złączone do spławiania; rodzaj pomostu z belek, desek itp. do pływania', z przestawką spółgłosek *ft* (*wt*) > *tw* z wcześniejszego (od XV w.) *trafia* / *trawta* (też *tryfta*) 'pnie drzew złączone do spławiania'. Zapożyczenie ze świniem. *trift* 'spław drewna', niem. *Trift* 'spław drewna' (od świniem. *triften* 'pędzić, gnać, wprawiać w ruch, pchać, spychać'). Najbliższa wyrazowi niem. była stp. postać *tryfta*; niejasne rdzenne -a- powstało przypuszczalnie na gruncie polskim, chyba że podstawę zapożyczenia stanowiło niem. dial. (w dawnych Prusach Wschodnich) *Traft* 'trawta', które jednak, jako izolowane na gruncie niem., raczej zostało przejęte z polskiego. W polskim wyraz został przyporządkowany do rzecz. na -*twa* (typu *pletwa*), z czym związana była przestawka spółgłosek, a także dawna oboczna postać *trawet*.

trawa od XIV w. 'rodzina roślin Gramineae' dial. 'wszelkie drobne rośliny dziko rosnące', kasz. *tráva* 'trawa'; zdr. *trawka*. Ogł.: cz. *tráva*, r. *trává*, scs. *trava* / *trěva* 'trawa; młoda zieleń, trawiasty porost; rośliny'; bg. *tréva* 'trawa', ch./s. *tráva* 'trawa; murawa; zieleń'. Psł. **trava* (dial. **trěva*) 'trawa', rzecz. odczas. od psł. **truti*, *trovp* 'zużywać, jeść; truć' (zob. *truć*), oparty na temacie czasu teraźn. **trov-* ze wzdłużeniem samogłoski rdzennej **o* → **a* ('*ě* w postaci **trěva* niejasne). Pierwotne znaczenie zapewne 'to, co się zużywa, co się spasa, karma' > 'zielona pasza, rośliny zużywane na paszę, trawa (rosnąca, ścięta)'. — Od tego *trawnik*; *trawiasty*.

trawić od XV w. 'przetwarzać spożyty pokarm i przyswajać go sobie', dawniej także 'niszczyć, pożerać, pochłaniać, zużywać', 'trwonić, tracić, marnotrawić, wydatkować', *trawić czas* 'spędzać czas', stp. XV w. *trawić* 'niszczyć, spalać (o ogniu i innych siłach)', 'używać dóbr materialnych, też zużywać je lekkomyślnie, nadużywać ich, trwonić je'; z przedr. *przetrawić*, *strawić* 'przetworzyć spożyty pokarm i przyswoić go sobie; zniszczyć, zniweczyć, zrujnować; spędzić, przepędzić, zużyć (pewien czas)', *wtrawić* 'oddziaływać kwasami na powierzchnię metalu, kryształu, szkła itd.; zniszczyć, przepalić, wypalić', daw. 'wyniszczyć, wytracić, wygubić', 'strawić, przetrawić', 'wyklarować napoje alkoholowe', stp. XV w. 'zużyć na swoje potrzeby, wydać; spaść, wypaść (bydłem)'. Ogł.: cz. *trávit* 'trawić; spędzać czas, trawić; truć', r. *travít* 'trawić, wytrawiać, wyżerać; truć, zatruwać, szczuć, dręczyć; spasać', scs. *traviti* 'spożywać, zjadać'. Psł. **traviti*, **trāvþ* 'powodować zużywanie, niszczyć', czas. kauzat. od psł. **truti*, **trovp* 'zużywać, jeść; truć' (zob. *truć*), oparty na temacie czasu teraźn. **trov-*, ze wzdłużeniem samogłoski rdzennej **o* → **a*. — Od czas. przedrostkowych *strawny* 'łatwy do strawienia', daw. 'łatwo, dobrze trawiący', 'odnoszący się do jedzenia, żywnościowy, spożywczy', *niestrawny*; *wytrawny* 'doświadczony, biegły w czymś, będący wyrazem czyjegós doświadczenia, biegłości', 'zawierający mało cukru, niesłodki (o na-

pojach alkoholowych), dawniej 'klarowny, wystaly, przezroczysty (o napojach)'. Zob. *trawa, potrawa, strawa*.

trąba od XV w. 'rodzaj dętego blaszanego instrumentu muzycznego', 'bardzo silny wir powietrzny', 'silnie wydłużony narząd chwytyny u niektórych zwierząt (np. słonia)', dial. też 'rura; komin', 'specjalnie zwinięty len lub pakuty przygotowane do przedzenia', kasz. *trąba* 'trąba (instrument muzyczny); bardzo silny wir powietrzny; piasta koła'; zdr. *trąbka*. Ogsł.: cz. *trouba* 'trąba; rura; piecyk', r. *truba* 'trąbka; komin; rura', scs. *trąba* 'trąba (instrument muzyczny)', ch./s. *trúba* 'trąba, klakson, tuba; bela (np. płótna)'. Psł. **trąba* 'trąba', nazwa instrumentu muzycznego zapożyczona bądź z germ. (por. stwniem. *trumba* 'trąba'), bądź z rom. (por. śrlac. *trumba* 'ts.', wł. *trumba* 'ts.'). znaczenia 'rura', 'zwój', 'wir powietrzny' wtórne. — Od tego *trąbić*, *zatrąbić* → *trębacz*.

trącić od XV w. 'lekko uderzyć, dotknąć', przest. 'wydzielać słabą, niemilą woń, cuchnąć' (*trącić czymś* 'odznaczać się czymś w pewnym stopniu'), dial. 'sparaliżować', 'dać się czuć węchem', *trącić się* 'lekko uderzyć siebie nawzajem; stuknąć swoim kieliszkiem, szklanką z alkoholem o kieliszek, szklankę współbiesiadnika'; z przedr. *odtrącić, potrącić, przetrącić, strącić, utrącić, wtrącić, wytrącić*; wielokr. *trącać*, z przedr. np. *odtrącać, potrącać, strącać*. Ogsł.: cz. *troutiti* 'pchnąć, trącić', r. *truttiti* 'naciskać, popychać', ch./s. *trúcati* 'rzucać', *trúčiti* 'rzucić'. Psł. **trąćiti* 'lekko uderzyć, stuknąć, nacisnąć, popchnąć', prapokrewne z lit. *trėnti*, *trenkiu* 'stuknąć, uderzyć; wstrząsnąć; trząsnąć, cisnąć; śmierdzić', wielokr. *trankyti* 'trząsać; trząść', *trankius* 'nierówny, wyboisty', lot. *triekt, tricū* 'potłuc, rozgnieść; odpędzić', goc. *þreihan* 'ściskać', stsas. *thringan* 'naciskać, ściskać', stwniem. *drangón* 'napierać', od pie. **trenk-* 'uderzać, trącać, stłaczać, ściskać, naciskać'. Punktem wyjścia do ukształtowania się wyrazu psł. były formy czasu teraźn. z przyr. **-te* / *to-*, tj. **tronk-te-* / **tronk-to-*, pierwotne psł. formy 1. osoby 1. pj **trąptk-*, 3. osoby 1. mn **trąptk-*, w których doszło do regularnego uproszczenia grupy spółgłoskowej

kt > *t* (zachodzącego tylko przed tylnymi samogłoskami, por. *lecieć*); nowy temat **trąpt-* [trąptk-*] został uogólniony w całej odmianie czasownika. — Od czas. przedrostkowego *wtrąć* 'to, co wtrącone', daw. (u P. Skargi) 'natręt, uzurpator'. Zob. *natręt, wstrąć*.

trąd od XV w. 'przewlekła choroba zakaźna, powodująca zniekształcenie skóry i włosów oraz kończyn, lepra'; por. stp. XV w. *trędowacina* 'krosta, wysypka, wyprysk na skórze'. Por. cz. *trud* 'liszaj na twarzy, wyprysk na skórze', scs. *trpđb* 'choroba', *vodbnny trpđb* 'puchlina wodna', s. dial. *trūt* 'wrzód na palcu', słwn. *trōd* (dial. też *trōt*) 'wypadnięcie macicy po porodzie u krowy', dial. 'kolka'; w odrębnym znaczeniu cz. *troud* 'hubka', r. *trut* 'huba, hubka', ukr. *trut* 'huba', ch./s. *trūd* / *trūt* 'huba, żagiew', słwn. dial. *trōd* / *trōt* 'huba'. Psł. **trpđb* 'jakaś choroba (zwłaszcza skórna); grzyb rosnący na drzewie, huba', pokrewne z lit. *trandis* 'kornik; mól; zgnilizna, spróchniałe drewno', *trandėti* 'być pełnym moli', *trendėti* 'być toczonym przez robaki; zwietrzeć' i dalej z wal. *trwyddo* 'wiercić', stind. *trnāti* 'wierci, łupie', od pie. **tre(n)d-*, co od pie. pierwiastka **ter-* 'trzeć' (zob. *trzeć*). Pierwotne znaczenie zapewne 'coś spróchniałego, zbutwiałego, stoczonego przez robaki'. — Od tego *trędowaty*.

treść ż od XVIII w. 'podstawowy, zasadniczy, najważniejszy element, składnik czegoś', 'to, co jest zawarte w wypowiedzi, przedmiot, temat, wątek, fabuła', od XVII w. 'substancja wypełniająca coś, zawartość', stp. od XV w. *treść* / *trześć* 'trzcina pospolita, Phragmites communis; pałka szerokolistna, Typha latifolia', 'przedmiot zrobiony z łodygi trzciny (np. piszczałka, fujarka)', 'wyciąg z czegoś, ekstrakt', dial. 'trzcina, część trzciny lub słomy między jednym a drugim kolankiem', 'część ogona krowy', 'jeden ze szczebelków, z których zrobiona jest płochą w krosnach', 'najprzedsze włókno lniane', 'substancja wypełniająca coś', 'sok'. Ogsł.: cz. *trst* / *tresť* 'trzcina' (z polskiego zapewne 'sok, wyciąg z różnych substancji, ekstrakt, esencja', przen. 'istota, sens, sedno'), stcz. *tresť* / *trest* 'szuwar, trzcina', r. *trost'* 'cienka las-

ka', przest. 'łodyga trzciny', scs. *trastb* z 'trzcina; pręt trzcinowy; pióro do pisania'. Psł. **trastb* 'trzcina, sitowie', prapokrewne z lit. *trušis* / *triušis* z 'trzcina', *trušiai* m mn 'zarośla trzcinowe, szuwały', lot. *trusis* 'sitowie', gr. *thrýon* [< **trusom*] 'sitowie', wszystkie od pie. **(s)ter-* 'twardy, sztywny'. Wyraz słow. utworzony za pomocą przyr. **-tb*. Pierwotne znaczenie 'coś twardego, sztywnego, sztywna roślina'. Polskie znaczenie 'zawartość, treść, istota' jest przen., z wcześniejszego 'substancja wypełniająca coś, ekstrakt, esencja', najpierw widocznie 'wodnista zawartość trzciny, to, co da się wycisnąć z trzciny'. Zob. *trzcina*. — Od tego *treściwy*.

trochę od XV w. 'w małej ilości, liczbie, niedużo, niewiele', 'w pewnym stopniu, nie bardzo', 'niedługo, krótko, chwilę', stp. 'krótko, przez chwilę', bier. pj (w funkcji przysł.) od daw. (od XIV w., dziś przest.) *trocha* 'niewielka ilość, odrobina', dawniej też w funkcji przysł. *trocha* 'trochę', *po trochę* 'w niewielkiej ilości, w małych dawkach, stopniowo, po trosze; do pewnego stopnia, w pewnej mierze, częściowo, trochę'; zdr. *troszka*, też *troszkę* 'trochę'. Ogśł.: cz. *trocha* 'odrobina', *troška* 'odrobina, odrobinka', *trochu* 'trochę', *trošku* 'trochę, troszkę, odrobinię', r. dial. *trócha* 'odrobina', ch./s. *tróha* 'drobina, kruszyna'. Psł. **trocha* 'drobina, odrobina', bez pewnej etymologii, może pokrewne lub etymologicznie tożsame z psł. **troska* 'to, co jest rezultatem trzaskania, pryskania, odprysk' (zob. *troska*), z rozwojem **sk* > **ch*.

trociny od XVI w. 'drobne odpadki powstające przy pilowaniu drewna', dial. też *treciny* / *tręciny* 'ts.'. Od zachowanego w gwarach rzecz. *trot* 'trociny powstające przy rżnięciu drewna', *troty* mn 'trociny ze słomy i siana, nieczystości, prochy w zbożu lub ziarnie poświadczym; gałązki drobne', tu może też kasz. *trát* 'odchody ludzkie i zwierzęce'. Podstawowe *trot* zapewne z pp. **tortb*, de-rywatu z przyr. **-tb* i wymianą samogłoski rdzennej **e* → **o* od psł. **terti* 'trzeć' (zob. *trzeć*). Pierwotne znaczenie 'to, co jest starte, co powstało w rezultacie tarcia'.

troje od XV w. 'trzy osoby'. Ogśł.: cz. *troje*, r. *tróe*, scs. *troi*, słwn. *trój*, ch./s. *tróje*. Psł. **trojb* liczeb. mnożny, wielokr. 'potrójny, trojaki, trzy', pokrewne z lit. *treji* 'trzy', lot. *treji* 'trojaki', stind. *trayá-* 'ts.', z pie. **trejo-* 'trojaki' (od pie. liczeb. **trejes* 'trzy', zob. *trzy*). Psł. **trojb* ma -o- przez analogię do psł. **dvojb* 'dwa rodzajów, dwójaki; podwójny' (p. *dwoje, dwójka*, zob. *dwa*). — Od tego *trójca, trójka; trojaki, trojako; potrójny*.

trok od XVI w., często *troki* mn 'rzemień, pas, powrót do wiązania, przytracania czegoś', stp. XV w. 'lok, pukiel, kędzior', dial. 'sznurek rzemieenny służący do szycia pasów, rzemieni', 'rzemień u cepa', 'poła sukmany', kasz. *trok* 'przenośny żłób workowy do karmienia koni; dolna część, brzeg odzienia, chustki, poła'. Ogśł.: cz. dial. *trak* / *trák* 'popręg', *tráky* mn 'szelki', r. *toraká* mn 'rzemienie przy siodle do przymocowywania ładunku', ch./s. *trák* 'taśma, wstęga, wstążka; lamówka, wypustka; pas kobiecy', 'promień'. Psł. **torkb* 'sznurek, postronek, pasek, spleciona wąska taśma', prapokrewne ze stpr. *tarkue* [< **trakne?*] 'rzemień przy uprzęży końskiej', lot. *tērka* 'sznur do przymocowywania boi przy sieciach' i dalej z łac. *torqueo, torquere* 'kręcić', gr. *áttraktos* 'wrzeczono', stind. *tarkú-* 'ts.', prawdopodobnie od pie. **terk-* 'kręcić, wić'. Pierwotne znaczenie zapewne 'coś splecionego' > 'sznur, taśma splecione z wielu nici, sznurków'. — Od tego *troczyć* od XVIII w. 'wiązać, krępować trokami, rzemieniami; przywiązywać za pomocą troków', *przytroczyć*.

tron od XV w. 'krzesło władcy'. Por. cz. *trun* 'tron', stcz. *trón* 'ts.'. Zapożyczenie ze stwniem. *t(h)rôn* 'tron', stfranc. *tron(e)* 'ts.' (co z łac. *thronus* 'ts.') bądź bezpośrednio z łac. *thronus*, przejętego z gr. *thrónos* 'stolek, krzesło; tron'.

trop od XVI w. 'odbiecie stopy zwierzęcia na ziemi lub śniegu, ślad' (*zbić z tropu* 'wprawić w zakłopotanie, zmieszać, stropić', przest. 'wprowadzić w błąd pogoń, zmylić ślady'), daw. też 'stopa', 'sposób', 'droga', dial. także 'chód konia' (w Małopolsce), w tych *tropach* 'natychmiast', kasz. *tróp* 'ślad'. Odpowiedniki formalne i semantycz-

ne we wschl.: ukr. dial. *trop* 'koński kłus z podskakiwaniem', *trip* 'śląd (?)', br. *trop*: *zbiica* z *tropu* 'zbić (się) z tropu, z prawidłowej drogi', dial. *trop* 'śląd' (por. też r. *tropia* 'wydeptana ścieżka', dial. 'śląd stopy zwierzęcia'); w pldsl. w odrębnym znaczeniu 'osad, pozostałość po czymś, wytłoczyny': słwn. *trop* 'wytłoczyny z winogron', ch./s. dial. *trop* 'pozostałość po stopieniu wosku; osad z wina; wytłoczyny z winogron'. Psł. dial. **tropъ* (też **tropa*) 'śląd', rzecz. odczas. od psł. **trupati* 'uderzać, bić, szarpać, potrząsać' (zob. *trzepać*), z wymianą samogłoski rdzennej *e ⇒ *o; por. prapokrewne łot. *trapa* 'wielka ilość, mnóstwo, tłum', alb. *trap* 'ścieżka', gr. *atrapós* 'wąska droga, ścieżka'. Pierwotne znaczenie 'to, co jest rezultatem uderzania w coś, bicia, potrząsania'.

tropić od XVIII w. 'ścigać zwierzyń, idąc jej tropem', 'śledzić, poszukiwać kogoś, ścigać'; z przedr. *tropić* 'pozabawić pewności siebie, zbić z tropu, zaskoczyć, speszyć, skonfundować', daw. 'wytropić; zmylić trop, zdezorientować', *wytropić* 'odnaleźć po tropie'. Odpowiedniki we wschl.: r. *tropít* 'iść po śladach zwierzęcia', dial. 'wydeptywać ścieżki', ukr. *tropyty* 'śledzić, iść po śladach', dial. 'wydeptywać drogę'. Psł. dial. **tropiti* 'iść po śladach, śledzić', czas. odrzec. od psł. **tropъ* 'śląd'. — Od czas. przedrostkowego *roztropany* od XV w. 'rozważny, rozsądny, przeczorny', stp. też 'będący wyrazem rozsądku, rozważi, przeczorności', 'słuszny' → *roztropność* od XV w. 'rozważa, rozsądek, przeczorność', stp. też 'skuteczne działanie, czynność efektywna'; *roztropek*.

troska od XV w. 'kłopot, zmartwienie, strapienie, smutek', 'opieka, ochrona', stp. *troski* mn 'drobne cząstki metalu powstające przy obróbce'. Por. cz. *troska* 'bardzo mały odlamek czegoś', *trosky* mn 'ruiny', stcz. *tróska* 'żużel, szlaka', strus. *troska* 'drąg, żerdź', ch./s. *tróska* 'żużel, szlaka; odpadki metalu przy obróbce'. Psł. **troska* z przypuszczalnym pierwotnym znaczeniem 'to, co jest rezultatem trzaskania, pryskania, odprysk', prawdopodobnie rzecz. odczas. od przypuszczalnego psł. **troskati* 'pękać, trzaskać' (por. np. r. *tróskot* 'trzask, pękanie', lit. *traškėti* 'pękać'), zapewne pra-

pokrewnego z *trzaskać* (zob.). Polskie znaczenie 'zmartwienie, strapienie' wtórne, jego powstanie nie całkiem jasne, przypuszczalnie przez niepoświadczone pośrednie ogniwo 'to, co sprawia jakiś kłopot, co jest kłopotliwe'. — Od tego *troskliwy* (stp. XV w. 'gorliwy, dbały') → *troskliwość*; *troszczyć się* od XVI w. 'przejawiać troskę, dbałość; kłopotać się, martwić się, przest. *troskać się* 'być przejętym troską, martwić się czymś, myśleć z troską', stp. od XV w. *troskać* 'poruszać wewnętrznym, niepokoić', *troskać się* 'trwożyć się, niepokoić się', 'starać się, dbać, zabiegać o coś', z przedr. *zatroskać się*, *zatroskany*.

truchleć od XVI w. 'bać się bardzo, drzeć ze strachu, drętwieć z przerażenia' (stp. XV w. *truchleć* 'smucić się, być smutnym' przejęte z czeskiego), dial. też 'gnić, butwieć', 'schnąć', kasz. *tręxlec* 'wąpić, tracić nadzieję', daw. 'gnić'; z przedr. *struchleć* 'bardzo się przestraszyć, znieruchomieć, zdętwieć z przerażenia', przest. 'stracić siły, osłabnąć, zwiotczeć'. Por. daw. *truchło* 'zwłoki; próchno', słowin. *strěuli* 'kruchy, miękki, zbutwiały, spróchniały, zwietrzały'; stp. XV w. *truchły* 'smutny, przygnębiony, strapiiony; osłabiony, bez sił', r. *truchlyj* (dial. *truchóvyj*, *trušnýj*) 'zbutwiały, zmurszały, spróchniały, przegniły', ch./s. *trū(h)li* 'spróchniały; zgniły', *trū(h)nuti* 'próchnieć, butwieć; murszeć, gnić', strus. *trucha* 'stary, zbutwiały, spróchniały; smutny, mroczny' oraz cz. daw. *trouch* 'coś spróchniałego, próchno', *troucha* 'próchno', *trouchněti* 'próchnieć, butwieć', r. *truchá* 'próchno; resztki, odpadki, okruchy (np. siana), śmieci', *truchnut* 'gnić, butwieć'. Psł. **truchъ* [< **trou-s-o*] 'kruchy, zmurszały, zbutwiały' (pierwotnie zapewne 'rozarty, rozkruszony, pokruszony'), pokrewnie z lit. daw. *traušus* 'kruchy, łamliwy', łot. *traušs* 'ts.', *trāušls* 'ts.; delikatny', *trušls* 'kruchy; zgniły, zbutwiały' (z motywacją werbalną na gruncie bałt., por. np. lit. *traušti* 'rozbijać, rozkruszać', *trīaušėti* 'ts.', łot. *trust*, *trušu* / *trūstu* 'gnić, próchnieć'); ostateczną podstawą było pie. **treu-* / **tre-* 'trzeć, rozcierać'.

trucizna od XVI w. 'substancja powodująca uszkodzenie organizmu lub jego śmierć,

jad', stp. XV w. *trucina* 'trucizna, jad; podawanie trucizny, trucie; szkodliwe czary, szkodliwe czynności magiczne' i w niektórych gwarach *trucina*, kasz. *tręczna* 'trucizna'. Por. cz. dial. *trutina* / *trutizna*, ukr. lud. *trutynna* (rzadko *trutyna*), br. dial. *truczina* 'ts.'. Od *truty*, psł. **trutb*, imiesłowu biernego czasu przeszłego od p. *truć*, psł. **truti* 'zużywać, jeść; truć' (zob. *truć*), por. też p. dial. *truť* 'trucizna' (urczownikowiony imiesłów). Od tej samej podstawy *trutka*; od *odtruty* (od przedrostkowego *od-truć*) *odtrutka*.

truć *truje* od XV w. 'wprowadzać truciznę do organizmu, zabijać za pomocą trucizny', kasz. *tręc* 'ts.'; z przedr. *odtruć*, *otruć*, *potruć*, *struć*, *wytruć*, *zatruć*; wielokr. -*truwać*: tylko z przedr. *odtruwać*, *zatrzuwać*. Ogsł.: dł. *tšuś*, *tšuju* 'potrzebować; nie otrzymywać, tracić', cz. dial. *truť*, *truju* 'truć', strus. *truti*, *trovu* 'tracić', cs. *truti*, *trovp* 'zużywać, spożywać, trawić', scs. *natruti*, -*trovp* 'nakarmić, pożywić', por. slc. *trovit* 'trawić; wydawać', ch./s. *tróvati*, *trjém* 'truć, zatrzuwać'. **truti*, **trovp* 'zużywać, jeść; truć', pokrewne z lit. *trūniti* 'próchnieć, butwieć', wal. *taraw* 'tłuc', gr. *trfō* 'wycieńczyam, wyczerpuję, gnębię', *trōō* 'ranię, kaleczę, uszkadzam', od pie. **treu-* 'trzeć, rozcierać'. Zob. *trawa*, *trawić*, *trucizna*.

trud od XIV w. 'ciężka praca, wielki wysiłek, utrudnienie', stp. też 'męka', 'spracowanie, utrata sił', kasz. *trud* 'wysiłek'. Ogsł.: cz. *trud* 'wysiłek', 'troska, zgryzota', r. *trud* 'praca, dzieło', 'wysiłek', 'staranie, troska', 'rezultat działalności', przest. 'trudności, ciężary', scs. *trudb* 'wyteżenie, wysiłek', 'fatyga', 'dorobienie się czegoś', 'posiadanie, posiadłość'. Psł. **trudb* 'wysiłek, ciężka praca', prapokrewne z lit. *triūsas* m 'praca, nadmiar zajęć', *triūsti*, *triūsiu* 'zajmować się pracą koło domu, gospodarować', lot. *traudš* 'łamlivy, kruchy', śrwniem. *drōš* m 'ciężar, ładunek, brzemie; uciążliwość, dolegliwość, przykrość, zmartwienie', łac. *trūdō*, *trūdere* 'uderzać, pchać, pędzić gwałtownie', od pie. **treud-*, należącego ostatecznie do pierwiastka **ter-* 'trzeć, rozcierać' (zob. *trzeć*). Zob. *trudny*, *trudzić*.

trudny od XIV w. 'wymagający wiele wysiłku, ciężki, niełatwy, mozolny, żmudny', 'nieprzystępny, oporny, przykry, szorstki, uciążliwy', stp. 'dokuczliwy, zadający ból, uciążliwy; smutny, pełen bólu; chory, cierpiący'. Ogsł.: cz. *trudný* 'niełatwy; smutny', r. *trūdnyj* 'niełatwy; kłopotliwy, uciążliwy, ciężki, męczący', scs. *trudnā* 'mozolny, uciążliwy', 'zmęczony, znużony'. Psł. **trudnā* 'wymagający wiele wysiłku, żmudny, niełatwy', przym. z przyr. **-nā* od psł. **trudb* (zob. *trud*). — Od tego *trudność*; *trudnić się* 'zajmować się czymś, zatrudniać się', dial. 'troszczyć się, martwić się', dawniej niezwróte *trudnić* 'trudzić, męczyć, nużyć, fatygować; czynić coś trudnym, przeszkadzać w czymś, utrudniać coś', dial. 'trudzić kogoś', z przedr. *utrudnić*, *zatrudnić*, wielokr. *utrudniać*, *zatrudniać*.

trudzić od XV w. 'narażać na trud, fatygę, zabierać komuś czas swoimi sprawami, męczyć, nużyć, fatygować', kasz. *truzęc* 'narażać na trud, fatygować'; *trudzić się* 'robić coś z dużym wysiłkiem, wysilać się, ciężko pracować, męczyć się', przest. 'zajmować się, trudnić się', dial. 'pracować', 'dłużyć się'; z przedr. *utrudzić*. Ogsł.: cz. *trudit* (przest. *trouditi*) 'smucić, trapić; męczyć, wysilać', r. *trudif*, *trudū* 'przemęczać pracą; zajmować, niepokoić', scs. *truditi sē* 'fatygować się; pracować'. Psł. **truditi*, **trudp* 'zmuszać do wielkiego wysiłku, do ciężkiej pracy, narażać na trud', czas. odrzecz. od psł. **trudb* (zob. *trud*).

trumna od XVI w. 'skrzynia, do której kładzie się ciało zmarłego', stp. XV w. *trona* 'skrzynia', daw. i dial. *truna* / *trunna* / *trona* 'trumna', koc. *trōma*, kasz. *trēma* / *truma* i *trēna* / *truna* 'ts.'. Zapożyczenie ze śrwniem. *truhe*, zdr. *trūhel* i *trūhelin* 'skrzynia, paka; trumna', najbliższe wyrazom polskim jest niem. dial. śl. *trūne* 'ts.'. Niejasne są powody rozszerzenia w polskim pierwotnego zapożyczenia *trona* / *truna* za pomocą przyr. -*na*. Postać *trumna* zapewne z wcześniejszej *trunna* z odpodobnieniem grupy spółgłoskowej *nn* > *mn*.

trunek *trunku* od XVI w. (daw. też *trunk* i *trank*) 'napój alkoholowy'. Zapożyczenie ze śrwniem. *trunc*, *trunkes* 'łyk, haust',

tranc, *trankes* 'napój, trunek', niem. *Trunk* 'łyk, haust; napój, trunek', *Trank* 'napój, trunek'.

trup od XV w. 'zwłoki', czasem też 'padlina, ścierwo'; por. kasz. *trupa* 'kawał drewna spróchniałego, kłoda w bagnie'. Ogół.: cz. *trup* 'tułów', 'główna część czegoś', r. *trup* 'zwłoki; padlina', scs. *trupъ* 'zwłoki; padlina, ścierwo', ch./s. *trúp* 'tułów człowieka i zwierzęcia', 'pień drzewa', 'główna, podstawowa część czegoś, kadłub'. Psł. **trupъ* 'ciało zmarłego człowieka lub zwierzęcia, zwłoki, padlina' i 'pień, kadłub, tułów', prapokrewne z lit. *traupus* 'łamiły, kruchy', *trupūs* 'kruchy', *trupėti* 'pokruszyć, rozdrobnić', łot. *trupēt* 'gnić, kruszyć się', stpr. *trups* 'kłoda, kłoc, pień', gr. *trype* 'dziura, otwór', *trypáo* 'wiercę, dziurawię', od pie. **trēp-* 'kłoda, pień', ostatecznie należącego do pie. **ter-* 'trzeć' (zob. *trzeć*). Pierwotne znaczenie zapewne 'to, co ulega rozkładowi', choć nie można wykluczyć rozwoju znaczeniowego 'kłoda, pień' > 'nieruchome, sztywne martwe ciało ludzkie i zwierzęce'.

trusia i *truś* od XVII w. 'zwierzę królik', przen. 'człowiek bojaźliwy', kasz. *trus* 'królik'. Por. ukrl. *trus*, dial. strus 'królik', br. *trus* i *trusok* 'ts.', r. *trus* 'tchórz', dial. *trus* i *trusik* 'królik'. Od p. *truś*, *truś* 'wołanie na króliki, indyki', dial. też 'wołanie na krowy', zapewne pochodzenia dźwięk. Rosyjskie *trus* 'tchórz' wyprowadza się z prapostaci **trpsō* (zapewne 'trzęsienie', 'ten, kto się trzęsie'), uznawanej za rzecz. odczas. od psł. **tręsti* 'trząść' (zob. *trząść*).

truskawka od XVIII w. 'bylina z rodzaju poziomek Fragaria ananassa (Fragaria hybrida)', dial. wlkp. *trzuśkawki* / *trzyśkawki* 'truskawki', stp. XV w. *truskawki* mn 'poziomka pospolita, Fragaria vesca', *truska-wiec* i *truskawice* mn 'rdest ptasi, Polygonum aviculare', *truskowie* 'bylica polna, Artemisia campestris'. Por. gł. *truskalca* 'poziomka, truskawka', cz. *truskavec* 'gatunek jagody; rdest', ślc. *truskavec* 'roślina Hip-puris vulgaris', lud. 'poziomka', lud. *truskawka* 'gatunek jagód leśnych, poziomka', ukr. dial. *truskávka* 'poziomka, truskawka', br. *truskalka* 'truskawka'. Płnsl. **truskavka* / **truskavica* (por. też ch./s. *truska* 'trus-

kawka', *truskavec* 'rdest', słwn. *troska* 'truskawka', *truskva* 'poziomka; rdest', *truskali-ca* 'poziomka twardawa, Fragaria collina', bg. *truskot* 'rdest') oznaczały prawdopodobnie rośliny kruche, przy których łamaniu czy zrywaniu powstawał szmer, trzask, por. p. daw. *trusk* 'szmer, trzask', dial. *truskac* 'trzaskać; czyścić', strus. *truskō* 'trzask', r. dial. *trusk* 'trzask, chrzęst', ukr. dial. *trúskaty* 'trzeszczeć, skrzypieć, chrzęścić' (wyrazy pochodzenia dźwięk.). W polskim (i w części innych języków słow.) nazwę przeniesiono z poziomek (leśnych czy też ogrodowych) na sztucznie wyhodowaną w pierwszej połowie XVIII w. truskawkę, uzyskaną przez skrzyżowanie amerykańskiego gatunku poziomki wirginijskiej i chilijskiej.

truteń od XVIII w. (daw. też *trucień*) 'samiec pszczoł', dial. *truteń* / *trucień* / *trudeń* i *tręten* 'truteń', *trętowie* 'trutnie'. Por. w tym znaczeniu r. *trúten*, ukr. *trúten*, br. *trúcen*, bg. *trútej* (może z wcześniejszego **trúten*), też ch. dial. *trútanj* 'trzmieł'. Psł. dial. **trptōb* 'samiec pszczoł, truteń', za przyr. **-bōb* < **-bō* już od psł. **trptō* 'samiec pszczoł, truteń', poświadczonego w p. daw. od XV w. *trąd* 'truteń' (stp. też 'rodzaj gza'), dial. *trąd* / *trąť* / *tręd* / *tręt* / *trut* 'ts.', kasz. *trpđ* 'ts.', dł. *tsut*, gł. *truta*, cz. daw. *troud* / *trout* (dial. *trút* / *trout* i *truf* 'szkodliwe insekty'), ślc. *trúd*, strus. *truta*, ukr. *trut*, bg. *trut*, ch./s. *trút* / *trút* i *trúťov*, słwn. *trot*. Psł. **trptō*, pokrewne z lit. *trānas* 'truteń', łot. *trans* 'ts.', a także ze stwniem. *trēno*, śrwniem. *trēne*, niem. *Drohne* 'ts.', gr. *thrōnaks* 'ts.', od pie. pierwiastka pochodzenia dźwięk. **trēn-* / **dren-* 'mruścić, brzęczeć, buczeć'. Pierwotne znaczenie 'ten, który brzęczy, buczy'. W psł. pierwotna postać **tronō* (zachowana w kasz. *trón* 'truteń; darmożjad, leń, próżniak'), równa lit. *trānas*, łot. *trans*, została rozszerzona za pomocą przyr. **-rō*, stąd wczesna psł. prapostać **tron-to-*, która się regularnie rozwinięła w psł. **trpōrō*, postaci z *-u-* (p. *trut*, *truteń*, bg. *trut*, w innych językach formy dwuznaczne, z *-u-* z pierwotnego **p* lub **u*) prawdopodobnie w wyniku starej oboczności **p* / **u*. Postaci z *-d-* (p. *trąd*, cz. *troud*, ślc. *trúd*) zapewne przez

wtórne skojarzenie z odrębnym etymologicznie p. *trąd*, psł. **trpǫd* 'jakaś choroba (zwłaszcza skórna); grzyb rosnący na drzewie, huba' (zob. *trąd*).

trwać od XV w. 'być, istnieć przez dłuższy czas, w dalszym ciągu, pozostawać bez zmian; być, istnieć wytrwale, niezłomnie, obstawać przy czymś'; z przedr. *potrwać*, *przetrwać*, *wytrwać* → *wytrwały*. Por. stcz. *trvati* 'trwać; wytrzymywać; żyć, egzystować', cz. *trvat* 'trwać; obstawać przy czymś', slc. *trvat* 'ts.', ukr. *tryvaty* 'trwać, być', dial. 'żyć, istnieć', przest. 'czekać', br. *tryvác* 'wytrzymywać, cierpliwie coś znosić; trwać; utrzymywać się', ch. dial. *trvat* 'trwać'. Psł. dial. **trǫvati* 'trwać; znosić, cierpieć' (obok **trajati* 'ts.', kontynuowanego przez dl. *traš*, *trajom* 'trwać', gl. *trać*, *traju* 'trwać; przetrzymywać, wytrzymywać', stcz. *tráti*, *traju* 'trwać, pozostawać, wytrzymywać; żyć, egzystować', ch./s. *trájati* 'trwać, żyć; wystarczać', slwn. *trájati* 'trwać'), oba czas. prapokrewne z lac. *intrǫ*, *intrǫre* 'wejść, wstąpić', gr. *tranēs* 'jasny, przejrzysty', stind. *tǫrati* 'pokonuje', *trǫyate* 'chroni, broni', het. *tarhzi* 'przezwyćieża', postać **trǫvati* (< *trǫv-a* - < **trǫ-ǫ* -) ma najbliższy odpowiednik w stind. *tǫrati* 'przezwyćieża, pokonuje', wszystkie od pie. **ter-* / **trǫ-* / **teru-* 'przechodzić, przenikać, pokonywać'. Z przypuszczalnego pierwotnego znaczenia 'przechodzić, przenikać przez coś, pokonywać coś' w psł. powstało wtórne 'pokonywać, wytrzymywać, znosić coś, cierpieć' i wyspecjalizowane 'przechodzić, pokonywać, wytrzymywać przez pewien czas, trwać w czasie'. Zob. *trwały*, *trwoga*.

trwały od XV w. 'pewny, stały', daw. 'wytrwały, wytrzymać', kasz. *trvali* 'mocny, stały'. Por. cz. *trvalý* 'trwający nieustannie, stały; trwający dłuższy czas; przejawiający stałość, wytrwałość', slc. *trvalý* 'stały, pewny'. Pierwotny imiesłów czasu przeszłego na *-lǫ od psł. **trǫvati* 'trwać; znosić, cierpieć' (zob. *trwać*) w funkcji przymiotnika. — Od tego *utrwalić*.

trwoga od XV w. 'stan, uczucie niepokoju, lęk, obawa, strach', stp. 'spór, zatarg; rozruchy, zamieszki', 'niebezpieczeństwo', kasz. *trvoga* 'nieszczęście, plaga'. Odpowiedniki

we wschl.: r. *trévoga* 'trwoga, niepokój, obawa; gwałt, popłoch; alarm', ukr. *tryvóha* 'ts.', br. *tryvóha* 'ts.'. Psł. dial. **trǫvoga* (r. *trévoga* wskazuje jednak na **trévoga*) 'hałaśliwe zamieszanie, niepokój; przerażenie, obawa', bez pewnej etymologii. Może z przyr. *-oga od psł. **trǫvati* 'trwać; znosić, cierpieć' (zob. *trwać*). W takim razie pierwotnym znaczeniem byłoby 'znoszenie czegoś, cierpienie z jakiegoś powodu, stan niepokoju'. — Od tego *trwożyć*, *zatrwożyć*; *trwożny*.

trwonić od XVIII w. 'zużywać bez korzyści, bez potrzeby, nie wykorzystywać należyście, marnować, niszczyć', wcześniej stp. XV w. *roztrwanić* 'zmarnować, zmarnotrawić'. Wyłącznie polskie. Nie można wykluczyć pochodzenia z postaci **trawonić* (z redukcją pierwszej, nie akcentowanej samogłoski), z której (z przestawką spółgłosek w - n > n - w) p. dial. pln. (Mazowsze, Chełmińskie, Kujawy, Kociewie, Malborskie) *trawonić* 'trwonić', kasz. *trǫnǫv* 'marnować, marnotrawić, niszczyć; trawić, spędzać czas', krajn. *stranowić* 'strawić, przyswoić pokarm w układzie pokarmowym'; semantyka wyrazu wskazuje na ścisły związek z *trawić* 'przetwarzać spożyty pokarm i przyswajać go sobie', dawniej także 'niszczyć, pożerać, pochłaniać, zużywać', 'trwonić, tracić, marnotrawić, wydatkować', stp. XV w. *trawić* 'niszczyć, spalać (o ogniu i innych siłach)', 'używać dóbr materialnych, też zużywać je lekkomyślnie, nadużywać ich, trwonić je'. Czas. **trawonić* to ekspresywny derywat od p. *trawić*, kasz. *travic* < psł. **traviti* 'powodować zużywanie, niszczyć' (zob. *trawić*). Mniej jest prawdopodobne, by *trwonić* było czas. intensywnym (z przyr. *-on-) od niezanego w polskim kontynuantu psł. **tryti* 'trzeć' (np. cs. *tryti*, *tryj* 'trzeć', *rastrǫva* 'strata, szkoda', por. z rdzennym *-ǫ- gr. *trǫd* 'wycieńczam, wyczerpuję, przysięgam, gnębię', *trǫkhō* 'zużywam, trwonię, niszczyć, marnuję, rujnuję'): *trwonić* miałoby pochodzić z pp. **trǫv-on-iti* < **trǫv-an-* < **trǫ-an-*.

try skać od XVIII w. 'płynąć obficie, gwałtownie, wąskim strumieniem, wyrzucać płyn z siebie'; z przedr. *wytryskać*; jednokr. *trysnąć*, z przedr. *wytrysnąć*, stp. XV w. *wstrys-*

nąć się 'wcisnąć się, wedrzeć się, wytrysnąć się' 'nagle, gwałtownie pojawić się, wydobyć się na powierzchnię'. Por. gł. *tryskać* 'wytryskiwać, kipieć', cz. *tryskać* 'tryskać, wytryskiwać', slc. *tryskať* 'ts.' oraz dl. *tryščas* 'wypróżniać się głośno', *tryščas se* 'mieć biegunkę', br. dial. *tryšćic* 'kruszyć, rozdrabniać; łamać', slwn. dial. *triščati* 'wytrzeszczać oczy'. Zachsl. **tryskati* 'tryskać, wytryskiwać', prawdopodobnie odmianka psł. **dristati* / **drizdati* / **driskati* 'mieć biegunkę, rozwolnienie' (por. np. p. dial. *drzystać* / *drystać* 'oddawać rzadki kał, mieć rozwolnienie; puszczać wiatry', kasz. *dri-stac* też 'tynkować', gł. *dristac* 'bryzgać, pryskać'), od pie. **dʰrēi-d-* 'wypróżniać się, oddawać kał', por. z bezdźwięcznym nagłosem lit. *triesti*, *triedžiu* 'mieć gwałtowną biegunkę', *trýsti*, *trýstu* 'ts.'. — Od tego *trysk* 'rozpryskujące się cząstki wody, błota itp., bryzg'; od czas. przedrostkowych *natrysk*, *wytrysk*.

trząska od XV w. 'drzazga', dial. też 'wiór'. Ogsl.: slc. *trieska* 'drzazga; wiór', strus. *trēska* / *treska* 'szczapa, drzazga', r. dial. *trēska* 'szczapa; drzazga', ch./s. *trijēska* 'drzazga'. Psł. **trēska* 'drobny kawałek drewna odlupany od czegoś, drzazga', rzecz. odczas. od psł. **trēs-kati* 'wydawać suchy, ostry odgłos, trzask (np. przy łamaniu czegoś twardego); uderzać mocno, powodując powstanie trzasku' (zob. *trząskać*). Zob. *drzazga*.

trząskać od XV w. 'uderzać gwałtownie, z siłą w coś lub czymś, powodując powstanie silnego odgłosu', 'pękać, rozrywać się, łamać się, wydając trzask; rozbijać, niszczyć', stp. 'wydawać głośny, krótki dźwięk, trzask', dial. 'prać kijanką', 'rzucać', 'puścić', 'tłuc się', 'krzesać ogień', 'tryskać, pryskać'; z przedr. *otrząskać* (*otrząskany*), *potrząskać*, *roztrząskać*, *strząskać*, *wytrząskać*; jednokr. *trząsnąć*, z przedr. *zatrząsnąć*. Ogsl.: cz. *trąskat* (też *trąskat* / *tręskat*) 'wydawać ostry, suchy dźwięk; tłuc, uderzać, wydając trzask', r. *trēskať* 'silnie bić, uderzać; dużo i łakomie jeść lub pić', *trēskaťsja* 'pękać', slwn. *trēs-kati* 'łaskotać, huczeć; grzmieć; rzucać gwałtownie, ciskać'. Psł. **trēs-kati*, **trēs-kajp* 'wydawać suchy, ostry odgłos, trzask (np. przy łamaniu czegoś

twardego); uderzać mocno, powodując powstanie trzasku', czas. dźwięk., podstawę stanowiły onomatopieczne wykrzykniki typu p. dial. *trzas!* 'o nagłym uderzeniu', bg. *trjas* 'o silnym grzmocie', wskazujące na prapostać **trēs!*. — Od tego rzecz. odczas. *trząsk*; od czas. przedrostkowych *potrząsk* 'pułapka', *zatrząsk* 'rodzaj guzika; zamek sprężynowy'; *zatrząska* 'rodzaj guzika'. Zob. *trzeszczeć*.

trząść trzęseć od XV w. 'poruszać czymś mocno, prędko, gwałtownie', 'jechać nierówno, podrzucać, powodując drganie, podskakiwanie wieszonych ludzi lub przedmiotów (o środkach lokomocji, zwierzętach wierzchowych)', 'rozrzucać coś równomiernie, pokrywać czymś powierzchnię', pot. 'rządzić czymś despotycznie, arbitralnie, decydować o wszystkim', daw. 'przeglądać, przetrząsać, szukając czegoś', 'pleść, gadać, paplać', dial. też 'wytrząsać ziarno ze słomy przy młóceniu'; *trząść się* 'drzeć, dygotać'; kasz. *trisc* / *tręc* / *tręc* 'poruszać; podrzucać (o pojazdach); rozrzucać coś równomiernie; rządzić despotycznie; wielokr. *trząsać* stp. od XV w. 'potrząsać', daw. XVII w. *trzęsać* 'ts.', dial. *trząsać* 'ts.'; rządzić apodyktycznie, decydować o wszystkim', z przedr. np. *natrząsać się*, *otrząsać*, *potrząsać*, *strząsać*, *wytrząsać*; jednokr. *trząsnąć* dial. 'potrząsnąć, zatrząść; przysypać, dosypać (pieniędzy)', kasz. *trīsnc* 'potrząsnąć', w języku liter. z przedr. *potrząsnąć*, *przetrząsnąć*, *strząsnąć*, *wstrząsnąć*. Ogsl.: cz. *trást*, *trēsru*, (r. *trjasti*, *trjasu*, scs. *trēsti*, *tręsp*. Psł. **trēsti*, **tręsp* 'poruszać czymś mocno, prędko i gwałtownie, trząść', prapokrewne z lit. *j-tristi*, *j-trisju* / *-trinsu* 'przejawiać popęd piciowy (o psach)', *trēsti*, *trēsju* 'biegać naokoło; gonić się (o suce)', gr. *trēō* [< **trēsō*] 'drzeć', stind. *trasati* 'drzeć', opartych na pie. **tres-* 'trząść się (ze strachu), drzeć'. Rdzenną samogłoskę nosową w psł. **trēsti* objaśnia się zwykle prawdopodobną kontaminacją pie. **tres-* z pokrewną pie. bazą **trem-* 'dreptać, tupać; drzeć' (od której np. ukr. *tremity* 'drzeć, dygotać', lit. *trimti* 'zadrzeć', łac. *tremo*, *tremere* 'drzeć, bać się', gr. *trēmō* 'drzeć'); powstawała by zatem wtórna baza **trem-* (z której wy-

prowadza się też goc. *pramstei* 'konik polny'). Nie można jednak wykluczyć, że samogłoska nosowa została uogólniona w całym paradygmacie z form czasu teraźn. z infiksem nosowym **tręp* < **tre-n-sō* czy też **trnsō* (por. np. psł. **sędp* 'siąść', zob. *siąść*). Pie. **tres-* i **trem-* od pierwiastka **ter-* 'trze-potać się, trząść się, drzeć'. — Od czas. przedrostkowego *wstrząs*.

trzcina od XV w. 'roślina *Phragmites*' (trzcina cukrowa 'Saccharum officinarum'), stp. też *trcina* / *trzcina* 'trzcina', dial. *trzcina* / *trcina* / *trześcina* / *chrzcina* / *strzcina*, kasz. *třcina* / *střcina* i *střena* / *střina* 'trzcina'. Ogsl.: cz. *třtina*, stcz. *trstina* 'trzcina', r. *tröstina* 'łodyga trzciny', br. *tryscina* 'łodyżka', słwn. dial. *trstina* 'trzcina'. Psł. **tröstina* 'trzcina, *Phragmites*', z przyr. *-ina od psł. **trastb* 'trzcina' (zob. *tręść*).

trzeba od XIV w. 'należy, wypada', 'coś jest potrzebne, niezbędne' (w gwarach zwykle skrócona forma *trza*), kasz. *třeba* 'trzeba, należy'. Por. cz. *třeba* (dial. często *třa*) 'należy, powinno się', 'przypuśćmy, że; może; nie jest wykluczone, że', w funkcji spójnika 'choćby, chociażby, gdyby nawet', ukr. *treba* 'należy, powinno się', scs. *treba*: *trëbë* (*jestë*) 'potrzeba', *trëbë imëti* 'trzeba, potrzeba', ch./s. *trëbä* 'należy się, trzeba, powinno być'. Zachsl. i pldsl.: dl. *třebaš* 'potrzebować', gl. *trjebač* 'ts.; używać czegoś; wymagać', ch./s. *trëbati* 'potrzebować; należeć się; przydać się na coś'. Psł. **terbati* (ale możliwa też prapostać **trebati*) 'wymagać czegoś, potrzebować', 3. osoba czasu teraźn. **terbajetb* 'należy, powinno się; jest konieczne, niezbędne', wielokr. **terbovati*, przypuszczalnie od (poza tym niepoświadczanego) pie. **terb^(a)*, w którym można się dopatrywać wariantu pie. **terp-* / **trep-* 'syć się, zażywać czegoś', od którego stpr. *enterpo* 'potrzebuje', goc. *þairban* 'potrzebować', niem. *dürfen* 'móc, być uprawnionym; potrzebować', gr. *térpō* 'nasycam się, mam czegoś do syta; cieszę się, wesele się', stind. *tarpati* 'syć się'. Próby łączenia z psł. **terbiti* 'czyścić, oczyszczać z czegoś zbędnego, usuwać coś niepotrzebnego, niepożądanego, trzebić' (zob. *trzebić*) nie przekonują z powodu trudności znaczeniowych. Zob. *potrzeba*.

trzebić od XV w. 'usuwać, wycinać poszczególne drzewa w lesie', 'kastrować', daw. ogólnie 'czyścić, przeczyszczać' (np. pszenicę *trzebić* 'czyścić, przewiewać pszenicę'), dial. 'wykruszać mak z makówek; przesiewać na przetaku; niszczyć; bić'; z przedr. *przetrzebić*, *wytrzebić*; wielokr. -*trzebiać*, tylko z przedr. *przetrzebiać*, *wytrzebiać*. Ogsl.: cz. *třbit* 'oczyszczać; karczować', r. *terebit*, *terebliu* 'skubać; targać, szarpać; wyrwać z korzeniami', daw. 'oczyszczać, uprzętać', ch./s. *trijëbiti* 'trzebić, czyścić; wypieniać; obierać, przebierać'. Psł. **terbiti*, **terbō* 'czyścić, oczyszczać z czegoś zbędnego, usuwać coś niepotrzebnego, niepożądanego', od pie. **ter-b-*, od którego też stirl. *trebaid* 'orze, zasiedla' (por. także gr. *tribō* 'trzeć, młócić; tłuc, gniesć, miesić; tłoczyć, wyciskać', *tribos* 'droga utarta, wydeptana ścieżka; ścieranie, zużycie', oparte na pie. **trej-b-*), wszystkie należą ostatecznie do pie. pierwiastka **ter(a)-* 'trzeć' (zob. *trzeć*). — Od tego *trzebiez* 'cięcie pielęgnacyjne lasu'.

trzeći od XIV w. liczeb. porządkowy. Ogsl.: cz. *třetí*, r. *třetíj*, scs. *třetíj*. Psł. **třetjō* 'trzeći', por. lit. *trėcias* 'ts.', łac. *tertius* 'ts.'. Z pie. **třetjio-* 'trzeći', utworzonego za pomocą przyr. *-t(i)io- od podstawy pie. liczeb. głównego **trējēs* 'trzy' (zob. *trzy*).

trzeć trę od XV w. 'naciskając, przesuwając coś po czymś, szorować, pocierać', 'rozdrabniać, rozcierać (na proszek)', 'wyrównywać, wygładzać powierzchnię', 'piłować, rznąć', stp. też 'kruszyć, łamać', 'uciskać, gnębić', 'unicestwiać, kłaść kres czemuś'; z przedr. *natrzeć*, *otrzeć*, *potrzeć*, *przetrzeć*, *rozetrzeć*, *utrzeć*, *wetrzeć*, *wytrzeć*, *zatrzeć*, *zetrzeć*; wielokr. -*cierać*, z przedr. *nacierać*, *ocierać*, *pocierać*, *przecierać*, *rozcierać*, *ścierać*, *ucierać*, *wcierać*, *wycierać*, *zacierać*. Ogsl.: cz. *třít*, *třu* / *tru*, r. *terět*, *tru*, scs. *třiti*, *trp*, ch./s. *třti*, *třèm* / *trëm*. Psł. **terti*, **trp* 'trzeć', wielokr. **tirati*, pokrewne z lit. *tirti*, *tiriù* 'badać, prowadzić badania', *trinti*, *triniù* 'trzeć, ocierać, pocierać, zacierać; ucierać, rozcierać; ścierać', łot. *trīt* 'trzeć', łac. *terō*, *terere* (1. osoba czasu przeszłego *trivi*) 'trzeć', gr. *teirō* 'tręć' 'uciskam, nękam, trapię, dręcę', od pie. **ter(a)-* 'trzeć'. — Od czas. przedrostkowego *starcie* 'po-

tyczka, bitwa; sprzeczka', 'część walki bokserskiej, runda', stp. XV w. 'zniszczenie' (rzecz. odsłowny od przedrostkowego *zetrzeć się*, psł. **so-terti* 'zetrzeć'). Zob. *tarcica*, *tarka*, *tarło*, *tartak*, *tor*, *trociny*.

trzepać od XV w. 'uderzać, potrząsać czymś z rozmachem; uderzać w coś, potrząsać czymś w celu usunięcia kurzu, oczyszczenia', 'zadawać ciosy, razy, bić', 'mówić szybko, bez zastanowienia', stp. XV w. *trzepać konie* 'czyścić konie', dial. 'trząść', 'oczyszczać włókna lnu z paździerz', 'wydobywać miód z plastrów za pomocą wirówki', kasz. *trępac* 'brudzić, smolić; bić; posługiwać się trzepaczką', przcn. 'gadać, pleść, bajdurzyć'; z przedr. *otrzepać*, *przetzepać*, *strzepać*, *wytrzepać*; jednokr. *trzępnąć* (dial. też *trzapnąć*), z przedr. *otrzępnąć*, *strzępnąć*. Ogł.: cz. *trępat* 'trzepać, trzepotać, trząść', r. *trępāt* 'międlić (len, konopie); trzepać (np. welnę); szarpać, targać', pot. 'niszczyć, zdzieścić', bg. *trępvam* 'drgać, drzeć', ch. daw. *trępati* 'bić'. Psł. **trępati* 'uderzać, bić, szarpać, potrząsać', pokrewne z lit. *trępsėti* 'tupać', stpr. *trapt* 'stąpać', łac. *trepidus* 'niespokojny, zmieszany, spieszący się; (o rzeczach) falujący, drżący, bijący', *trepidō*, *trepidare* 'biegać tu i tam, być zaniepokojonym, miotać się', gr. *trēpō* 'obracam', stind. *trþrá* 'spieszny, niestały', od pie. **tręp-* 'dreptać, trzepotać się' (pochodzenia dźwięk.). — Od tego *trzepak*; *trzepaczka*. Zob. *strzępić*, *trzepotać*.

trzepotać od XVIII w. 'poruszać się szybko, wykonywać szybkie ruchy', dawniej od XV w. *trzeptotać (się)* 'machać skrzydłami', 'drzeć, trząść się', 'gadać, mówić', kasz. *trępotac* 'gadać, pleść, bajdurzyć'. Ogł.: cz. *trępotat* / *trępotat* 'trzepotać, machać, wymachiwać', r. *trępotāt* 'trzepotać, drzeć, dygotać, trząść się', scs. *trępotati* 'drzeć, trząść się', ch./s. *trępētati* 'drzeć, dygotać, trząść się'. Psł. **trępotati* / **trępotati* 'intensywnie trzepać, poruszać, wymachiwać, trząść', czas. intensywny od psł. **trępati* 'uderzać, bić, szarpać, potrząsać' (zob. *trzepać*), z przyr. -ot- / -et-.

trzeźwieć od XV w. 'pękać z trzaskiem, skrzypieć, chrzęścić', pot. 'mówić szybko, w sposób przykry dla kogoś', kasz. *tręšćec*

'trzeźwieć, skrzypieć; mówić szybko, niezrozumiale, pleść'; z przedr. *zatrzeźwieć*. Ogł.: cz. *trěštět* 'wydawać suchy odgłos, trzaskać', r. *trěšćāt* 'wydawać trzask, łamać się, rozpadać się z trzaskiem; tłuc się', pot. 'mówić szybko, bez przerwy', słwn. *trěšćati* 'pękać z hukiem'. Psł. **trěšćati* 'wydawać suchy, ostry odgłos (np. przy łamaniu, pękaniu czegoś twardego)', czas. pochodzenia dźwięk. (zob. pokrewne *trzaskać*), por. lit. *trėškėti* 'trzeźwieć (o łamiącym się drzewie)'. Zob. *wytrzeźwiać*.

trzeźwia mn 'wnętrznosci', stp. od XV w. *trzeźwa* / *czarzewa* (może też *strzewa*) mn 'wnętrznosci', daw. *trzeźwo* 'kiszka, jelito', dial. *trzeźwo* / *strzewo* 'ts.', *trzeźwa* / *strzewa* mn, też *strzewie* 'wnętrznosci', kasz. *tręwo* 'kiszka', *tręwa* mn 'trzeźwia'. Ogł.: cz. *střevo* (stcz. *střevo* / *tręvo*) 'kiszka, jelito', *střeva* mn 'wnętrznosci', r. przest. i dial. *čerěvo* (*čerěvo*) 'brzuch, łono', *čerěvā* / *čerěva* mn 'kiszki, jelita, wnętrznosci', scs. *črěvo* 'łono, brzuch', *črěva* mn 'wnętrznosci'. Psł. **červo* 'narząd wewnętrzny w jamie brzusznej, kiszka, jelito; skóra, zwłaszcza z brzucha zwierząt', **červa* mn 'wnętrznosci', od pie. *(s)ker-'ciąć' (zob. *czart*, *kora*, *skóra*), może urzeczownikowiona forma rodzaju nijakiego przym. *kěrvō* z przypuszczalnym znaczeniem 'odcięty'. — Od tego *otrzeźwna* anat. 'błona okrywająca narządy jamy brzusznej'.

trzeźwik od XV w. 'rodzaj buta' (stp. XV w. i dial. też *trzewic*), dial. także *strzewik* 'ts.'. Ogł.: dl. dial. *crěwik* 'bucik', cz. dial. *střevik* 'lekki but, półbut', r. *čerevik* 'bucik kobiecy', dial. 'skórzane obuwie robocze', bg. dial. *črevik* 'trzeźwik, bucik'. Psł. **červikā* 'skórzany bucik, trzeźwik', pierwotne zdr. od psł. **červō* / **červvō* m 'obuwie skórzane, but, trzeźwik ze skóry' (np. dl. *crěj*, dial. *crěj* / *crěw* 'but, trzeźwik', stcz. *trěvi* m 'but', cz. dial. *střiv* 'bucik, trzeźwik', strus. *čerevii* m / *čerevije* n 'rodzaj obuwia z jednego kawałka skóry; miękki bucik, pantofel; skóra; futro z brzucha zwierzęcia', scs. *črěvii* m 'sandał, but'), od psł. **červo* 'skóra, zwłaszcza z brzucha zwierzęcia' (zob. *trzeźwia*).

trzeźwa od XV w. (stp. też *trzeźwi*, daw. od XVI w. i dial. *krzeźwi*) 'niepijany, przytomny', kasz. *tręzvi* / *tręzbi* 'niepijany; rozsądny,

rzeczowy; przytomny'. Ogsł.: stcz. *střízvyj* 'trzeźwy' (dziś cz. *střízlivý* 'trzeźwy; realny; trzeźwowy; skromny; prosty'), r. dial. *terězvyj* (w języku liter. *trězvyj* zapożyczone z cs.) 'niepijący, wstrzemięźliwy; niepijany, trzeźwy, przytomny; rozważny', scs. *trězvě* 'trzeźwy, wstrzemięźliwy', ch./s. *trězven* 'trzeźwy, przytomny; rozsądny, roztropny', *trijězan* 'trzeźwy; rozważny', słwn. *trėzen* 'trzeźwy'. Psł. **terzvě* 'niepijany, trzeźwy', z wcześniejszej postaci **terzuo-* [< **tersuo-*, z narawstwowieniem przyr. **-o-* na hipotetyczny wcześniejszy przyr. **tersū-* należący do tematów na -ū-], od pie. **ters-* 'suchy, wysuszony' (por. np. łac. *torreo*, *torrere* 'suszyć, prażyć', gr. *tērsō* 'wysuszam', stind. *třsyati* 'ma pragnienie, pragnie', *třsū-* 'spragniony'). Znaczenie 'niepijany, trzeźwy' rozwinęło się z 'odczuwający pragnienie' < 'suchy, wysuszony', co do rozwoju znaczenia por. np. ang. *dry* 'suchy' i 'trzeźwy'. — Od tego *trzeźwość*; *trzeźwici*, *otrzeźwić*; *trzeźwieć*, *otrzeźwieć*, *wytrzeźwieć*.

trzęsawisko od XVIII w. 'grzęzawisko, bagno, moczary', kasz. *tręsawisko* / *tręsawisze* 'trzęsawisko'. Por. cz. *trřasavisko* / *trřesaviřte* 'bagno', a także p. daw. i dial. *trzęsawa* 'bagno', dial. też 'bagno trzęsące się pod nogami', 'galareta z kości i mięsa' (por. gł. *trřasawka* 'roślina mietlica, *Agrostis*', cz. *trřesavř* 'rodzaj starego tańca ludowego', s. *Trřesava* nazwa potoku i pewnej okolicy), też p. *trzęsawica* od XV w. 'mokradło, trzęsawisko, błotniste, podmokłe, zapadający się, grząski teren'. Od przyr. **trřesavř* 'trzęsący (się)' (por. np. gł. *trřasawy* 'trzęsący'), utworzonego od psł. **trřęsti*, p. *trřazęć się* (zob. *trřazęć*).

trzmieł od XVII w. 'owad *Bombus terrestris*', wcześniej od XV w. *czmieł* / *szczmieł* / *pczmieł* / *pszczmieł* 'ts.', dial. *ćmieł* / *cmieł* / *śmieł* / *pszmieł*, kasz. *ćmieł* / *prćmieł* / *prmieł* 'ts.'. Ogsł.: cz. *čmel*, stcz. *šmel* / *šmel*, r. *šmel*, dial. *ščemel* / *čmel*, słwn. *čmēlj*, dial. *šmēlj* / *ščemēlj*. Psł. **čwemēl* / **čwemēl* 'trzmieł', nazwa wykonawcy czynności z przyr. **-elb* / **-elb*, prapokrewna ze stpr. *camus* 'trzmieł', lit. *kamānė* 'trzmieł, dzika pszczoła', dial. *kaminė* 'dzika pszczoła', łot. *kamane* / *kamine* 'trzmieł, dzika pszczoła', wszystkie od pie. dźwiękn. pierwiastka **kem-* / **kom-*

'brzęczeć, bzyczeć' (zob. *komar*). Pierwotne znaczenie 'owad brzęczący, bzyczący'. Polskie *trzmieł* ma wtórne trz- zamiast pierwotnego cz-, może pod wpływem dial. *trzmieć* 'huczeć, szumieć', przekształcanie nagłosu wyrazu (głównie chyba przez etymologię ludową) widać też w innych postaciach, np. kasz. *prmieł*.

trznadel od XVIII w. 'ptak *Emberiza citrinella*', stp. XV w. *strnadl* / *strznadl*, daw. XVI-XVII w. i dial. *trznadl*, XVII w. *sternal*, XVIII w. *trynald* / *trzynold* / *strzeznadel*, stp. XIV w. *strndal*, XV w. *strndal* / *strznadl*, dial. *trznadl* / *trznadel* / *trzynadel* / *trznagiel* (trznagiel), też *strznadel* / *sternal* / *sternal* / *strzenagiel*, *pssternal* / *pssternal*, śl. *sternad* 'ts.'. Ogsł.: dl. *tšnarl* / *šnarl* 'trznadel', cz. *strnad*, dial. też *strndal* / *strndal* 'ts.', slc. *strnadka* 'ts.', r. *strenátka* (dial. *strinádka*) 'rodzaj sikorki', ukr. dial. *strenádka* 'trznadel', ch./s. *střnátka* i *střnádica*, ch. dial. *s(t)řnád* 'ts.', słwn. *střnád* 'ts.'. Psł. zapewne **strnadē* 'trznadel', bez pewnej etymologii, może prapokrewna z bałt. nazwami tego ptaka: lit. *stárta*, dial. *stérta*, łot. *stārste* / *stārsta*, ale niejasna budowa wyrazu (przyr. **-adē?*). Niejasne też końcówki -(e)l w językach zachsl.

trzoda od XV w. (stp. też *czrzoda* / *czroda* / *strzeda*) 'stado zwierząt domowych, bydła', dial. *tržoda* / *tržoda* też 'nierogaczina, świnie; drób', kasz. *tržoda* / *stržoda* 'stado zwierząt domowych; gromada, tłum (ludzi)'. Ogsł.: cz. *třida* (stcz. *čřieda* / *třieda*) 'klasa (społeczna, szkolna), warstwa, grupa; stopień; wielka ulica', dial. też *čřida* 'kolej, kolejność; stado koni na pastwisku', r. *čředř* 'szereg (np. ludzi)', 'kolej', przest. 'kolejność', dial. 'stado bydła', scs. *čředř* 'porządek, szereg; tržoda', ch. dial. czak. *čředř* 'zmiana, kolejność'. Psł. **čředa* 'stado zwierząt domowych', pokrewna ze stpr. *kērdan* (bier. pj) 'czas' (zapewne z pierwotnego 'kolejność, następstwo dni, miesięcy'), lit. *keirdžius* / *skeirdžius* 'zwierzchnik pasterzy, baka' (od *t(s)kerdř* 'tržoda', na które wskazuje też zapożyczone stąd karelskie *kerdř* 'porządek, kolejność'), goc. *hairdř* 'tržoda, stado', stwniem. *herta* 'zmiana, kolejność', niem. *Herde* 'stado, tržoda; gromada, tłum',

z pie. **kerdʰā* 'kolejność, zmienność, następstwo; szereg rzeczy czy istot kolejno następujących, porządek' > 'stado, trzoda'. Zob. *czereda*.

trzon od XVI w. 'podstawowa część składowa czegoś', 'rękojeść, uchwyt', 'nadziemna część grzyba, na której osadzony jest kapełusz', dial. *tržōn* 'rękojeść noża, toporka; dzierzak cepów; mielak w żarnach', kasz. *trōn / strōn* 'rękojeść, uchwyt'; zdr. *trzonek* (dial. też *strzonek*) 'rękojeść, rączka', daw. 'pieniek zęba'. Ogsl.: cz. daw. *střen* 'rękojeść noża, widelca', *trěň ž* 'trzonek grzyba', strus. *čerenb* 'rękojeść, uchwyt', ukr. *čeren* 'ts., trzonek (np. noża); lemiesz; głąb (np. kapusty); pień', słwn. *črēn* 'trzonek (np. noża)'. Psł. **černb* [< **ker-no-*] 'rękojeść, uchwyt, rączka', zapewne prapokrewne z *kéras* 'krzak, pień, karcz', lot. *čers* 'krzak, krzew; korzenie drzewa' i dalej z psł. **korę*, **korene* 'korzeń' (zob. *korzeń*).

trzonowy od XV w.: *záb trzonowy* 'záb osadzony w tyle szczęki, służący do miażdżenia pokarmu', stp. też *czrzonowy záb*, kasz. *trōnovi / strōnovi zpb* 'ts.'. Por. cz. *třenový zub* 'ts.', slc. *črenový zub* 'ts.'. Psł. dial. **černova*, przym. od psł. **černb* [< **kernu-*], dop. **černu* (temat na -ū-) 'szczeka; záb trzonowy' (por. p. daw. XVIII w. *trzony* mn 'zęby trzonowe', dl. *crōno*, mn *crōna* 'szczeka', slc. daw. *čren* 'szczeka', dial. *čeren* 'dolna szczeka', *čren / čeren* 'záb trzonowy', r. dial. *čerenják* 'ts.'), które odpowiada cymr. *cern* 'szczeka', bret. *kern* 'lej w młynie', pokrewne też z lot. *čeruoklis / čeruoklis* 'záb trzonowy' i zapewne ze stind. *cárvati* 'miażdżyć, przeżuwać'. Pierwotne znaczenie prawdopodobnie 'to, co służy do mielenia, rozcierania' > 'szczeka', wtórnie 'záb trzonowy'.

trzos od XV w. (stp. też *czrzos*) 'pas na pieniądze; woreczek na pieniądze', dial. 'skórzany pas podróżny na pieniądze', kasz. *trōs* 'napiwek'. Płnsl.: slc. dial. *čeres* 'szeroki pas męski', r. *čeres / čerez* 'wąska i długa sakiewka obwiązywana wokół pasa lub nogi', ukr. *čeres* 'skórzany pas na pieniądze', dial. 'szeroki skórzany pas męski'. Psł. **čersb* [< **kert-so-*] 'wąska i długa sakiewka obwiązywana wokół pasa; pas', prapokrewne z wyrazami celt. (sprowadzanymi do pra-

postaci **krd-su-*): stirl. *criss* 'pas', szkoc. *crioss* 'pas, przepaska', cymr. *crys* 'koszula, suknia; szata fałdzista', przypuszczalnie od pie. (słow. i celt.) **kerd-* 'przepasywać; pas'.

trziot od XVIII w. 'człowiek lekkomyślny, płochy, roztrzępany, lekkoduch', *trziotka* 'kobieta, dziewczyna trziot'. Rzecz. odczas. od daw. *trziotać* 'trzepotać', *trziotać się* 'zachowywać się trziotowato, szastać się, być wietrznikiem' (daw. od XVI w. też *trziatać* 'trzepotać'), por. cz. *třpytit se* 'błyszcząć, połyskiwać, lśnić, migotać', *třpyt* 'błask, błysk, połysk, lśnienie', warianty fonetycznego czas. *trzeptat*, psł. **trepetati* (zob. *trzepotać*), z redukcją samogłoski *e* → **b* w pierwszej sylabie (wtórny rdzeń **trup-*).

trzustka od XIX w. 'gruczoł trawieny i dokrewny kręgowców'. Sztucznie utworzony termin anatomiczny, może zamiast *trżosł-ka*, od stp. XV–XVI w. *trzosła* mn 'łędźwie, uda, okolice narządów płciowych', por. cz. *tříslo* 'pachwina, słabizna', strus. *čeresla* mn 'łędźwie', r. *čérésla* mn 'krzyże, pas', scs. *črésla* mn 'łędźwie', z psł. **čerslo*, zwykle **čersla* mn 'okolice pasa, krzyże, łędźwie', pierwotnie zapewne 'pas (odciętej kory), opona, przepona', od psł. **čerti* 'ciąć, naciąć, oddzielać' (zob. *czart, kora*), z przyr. *-slo.

trzy liczeb. główny od XIV w., stp. *trze* m osobowe, 'trzej'. Ogsl.: cz. *tři*, r. *tri*, scs. *tri-je* m, *tri ž*, n. Psł. **troje* m, **tri ž*, n 'trzy', pokrewne z lit. *trys*, lot. *tris*, goc. *preis*, ang. *three*, niem. *drei*, łac. *tres*, gr. *treis*, stind. *trayah* 'trzy', wszystkie od pie. **treies*, formy rodzaju nijakiego **tri* 'trzy'. Zob. *troje, trzeci, trzydzieści, trzynaście, trzysta*.

trzydzieści od XIV w. liczeb. główny. Ogsl.: cz. *třicet*, r. *tridecat*, scs. *tri(je) desęte*, ch./s. *trideset*. Psł. **tri desęte* '30', pierwotnie 'trzy dziesiątki', psł. **tri* '3' (zob. *trzy*) i psł. **desęte*, l. mn od **desęto* 'dziesięć, dziesiątka' (zob. *dziesięć*).

trzymać od XIV w. 'ująwszy coś (np. ręką), nie wypuszczać, chwyciwszy, obejmować, przytrzymywać; nie pozwalając odejść, oddalić się', 'mieć, zachowywać, utrzymywać w jakimś położeniu', 'chować, przechowywać, przetrzymywać', 'utrzymywać w ja-

kimś stanie', 'stanowić zamocowanie, podporę, podtrzymywać, wspierać', 'sprawować, pełnić (jakąś funkcję), wykonywać (pracę)', 'zajmować się hodowlą zwierząt', przest. 'żywić, utrzymywać; zatrudniać', 'myśleć, mniemać, rozumieć, sądzić, mieć za kogoś, za coś', 'mieścić w sobie, obejmować, zawierać; mierzyć, liczyć, wynosić', stp. *trzymać*, *trzymając* / *trzymam* też 'posiadać, dzierżyć', 'trzymać w charakterze jeńca, więźnia, więzić', 'sprawować, pełnić (jakąś funkcję)', 'zachowywać coś, przestrzegać czegoś, dostrzymywać'; z przedr. *otrzymać* od XIV w., *potrzymać*, *wstrzymać* (→ *powstrzymać*), *wytrzymać*, *zatrzymać* (z polskiego: cz. *třít*, ukr. *trymáti* 'trzymać'). Psł. dial. **trimati* 'utrzymywać coś, ustawiać w jakiejś pozycji, zatrzymywać, powstrzymywać', czas. wielokr. lub kauzat. od psł. *(s)*trōmēti* 'sterceżyć, wystawać, drętwieć', na który wskazuje p. daw. XVII w. *trziąq* 'tkwią, sterczą', dial. młp. *trziąć* i *natrziąć* 'nakłaść lub nastawiać wiele rzeczy jedne na drugich bez ładu, tak iż się ledwie utrzymać mogą', *trziąć się* 'leżeć, wspinać się na coś wysokiego', *utrziąć się* 'wyleżeć, wspinać się wysoko', cz. *strmět* 'sterceżyć, wystawać', daw. *třmēti* 'ts.', slc. *strmieť* 'ts.', ukr. dial. *strimity* 'sterceżyć', ch. dial. czak. *ostrmeti* 'zdrętwieć, skostnieć', *zastrmity* (czy *zastrmeti*) 'zatrzymać się, utknąć', kajk. *opstrmet* 'pozostać; zdrętwieć ze strachu', *zastrmeti* 'zatrzymać się', słwn. *strmēti* 'tkwić, sterczeć, wystawać; patrzeć nieruchomo; dziwić się, zdumiewać się', *trmēti* 'patrzeć nieruchomo, osłupiałym wzrokiem, wlepić w kogoś oczy, patrzeć spode łba; dąsać się', *třma* 'upór, stałość, nieustępliwość; humor, kaprys'. Podstawowe *(s)*trōmēti* to czas. odprzym. od psł. **strōmō* 'stercający, wystający, stromy' (zob. *stromy*). Pierwotne znaczenie pochodnego **trimati* zapewne 'powodować, że coś sterczy, wystaje, jest nieruchome'.

trzynaćcie od XIV w. liczeb. główny. Ogśl.: cz. *trínáct*, r. *trinácat*, cs. *tri na desěte*, ch./s. *trínaest*. Psł. **tri na desěte* (późniejsze **tri na dōsěte*) '13', zestawienie złożone z liczeb. **tri* i wyrażenia przyimkowego **na desěte* (zob. *trzy*, na i *dziesięć*), pierwotne znaczenie 'trzy na(d) dziesiątkę'. W języ-

kach słów. to zestawienie zrażało się w jedną całość (z jednym akcentem), w związku z czym następowało skracanie członu -*desěte* (> p. -*dcie*, -*ćcie*, -*cie*, -*ście*), zob. *czternaście*. — Od tego liczeb. porządkowy *trzynasty* → *trzynastka*; liczeb. zbiorowy *trzynaćcio*.

trzysta od XIII w. liczeb. główny. Ogśl.: cz. *tři sta*, r. *trīsta*, scs. *tri sōta*, ch./s. *trista*. Psł. **tri sōta* '300', zestawienie liczeb. **tri* (zob. *trzy*) i **sōta* (mian. l. mn. liczeb. **sōto* '100', zob. *sto*), pierwotnie 'trzy setki'. — Od tego *trzechsetny*.

tu od XIV w. przysł. 'w tym miejscu'. Ogśl.: cz. *tu*, r. dial. *tu*, scs. *tu*. Psł. **tu* przysł. 'w tym miejscu, tu', pierwotna forma miejsc. l. pj psł. zaimka **tō* 'ten' (zob. *ten*). Zob. *tutaj*, *tuż*.

tuczyć od XV w. 'czynić tłustym, powodować tycie'; z przedr. *utuczyć*. Ogśl.: cz. *tučit* 'stać się tłustym', ukr. *tučyty* 'czynić tłustym', ch./s. *tučiti* 'ts.'. Psł. **tučiti* 'czynić tłustym, wypasionym, powodować tycie', czas. odrzecz. od psł. **tukō* 'tłuszcz zwierzęcy' (zob. *tuk*). — Od tego *tuczny* 'specjalnie tuczony; obfity w mięso i tłuszcz (o zwierzętach)', stp. też 'składający się z rzeczy tłustych', 'urodzajny', daw. 'syty, pożywny, posilny' → *tucznik*.

tudzież od XIV w. 'również, także', stp. też 'tu blisko, w pobliżu, niedaleko', 'tam, w tamtym miejscu', 'zaraz, natychmiast'. Por. stcz. *tudież* 'na tym samym miejscu, tamże; tą samą drogą; w tym samym czasie, równocześnie, zaraz; jednakowo, tak samo; tu', cz. *tudiž* 'a więc, zatem'. Zachsl. **tude-že* (wtórnie **tudē-že*) 'w tym samym miejscu', wtórnie 'w tym samym czasie', od przysł. **tu* 'w tym miejscu, tu' (zob. *tu*), zbudowane jak psł. **kōde* 'gdzie', **ovōde* 'w innym miejscu, gdzie indziej' (zob. *gdzie*, *ówdzie*), z part. **že* (zob. -*že*).

tuk od XV w. 'tłuszcz wytopiony; szpik kostny', stp. 'tłuszcz zwierzęcy i roślinny', *tuk* (z) *żyta* 'najlepsza część ziarna', dial. płn.-zach. *tuk* 'tłuszcz; szpik kostny', kasz. *tuk* 'szpik kostny'. Ogśl.: gł. *tuk* 'tłuszcz, sadło', cz. *tuk* 'tłuszcz; szpik kostny', r. *tuk* 'nawóz mineralny', przest. 'tłuszcz', scs. *tukō* 'tłuszcz', ch./s. *tūk* 'tłuszcz zwierzęcy,

roślinny'. Psł. **tukā* 'tłuszcz zwierzęcy', pokrewny z lit. *táukas* 'kawałek sadła', *taukai* mn 'tłuszcz', stpr. *taukis* 'sadło, omasta' i dalej z lit. *tūkti*, *tūnka* 'tyć', łac. *tuccetum* 'rodzaj kielbasy', od pie. **teu-k-*, będącego rozszerzeniem pie. pierwiastka **teu(ə)-* / **teu-* / **təu-* / **tū-* 'nabrzmiwać, pęcznieć' (zob. *tyć*, *tył*). Zob. *tuczyć*.

tuleja od XVI w. 'urka lejkowata; część maszyny w kształcie rury', hist. 'tylna część kopii rycerskiej rozszerzająca się w kształcie lejka, służąca do ochrony ręki', 'urka z lontem w bombie lub granacie', daw. 'kołczan', dial. *tuleja* / *tulej* 'tulejka (np. nakładana na oś wozu, by koło nie spadało); lejkowata rurka służąca do zamocowania trzonka widel, łopaty itp.'; zdr. *tulejka*. Por. cz. *tulej* / *tulaj* ż 'urka, tulejka do osadzania rękojeści, trzonka (np. łopaty, siekiery)', *tulejka* 'ts.', strus. *tulija* 'część kopii rycerskiej w kształcie lejka', r. *tulja* 'górną część kapelusza, czapki, główka', ukr. *tulija* 'ts.', ch./s. dial. *tulija* 'różne przedmioty w kształcie pustego wewnątrz walca (np. tulejka nakładana na oś wozu, by koło nie spadało), rurka na oszczepie (do łowienia ryb)', *tulaja* 'lodyga kukurydzy; rodzaj dyni', *tulajica* 'tulejka; rurka na kobzie'. Psł. **tuleja* (/ **tulbja*) 'urka, przedmiot w kształcie rurki, pustego wewnątrz walca', od psł. **tulb* / **tulo* 'rura, rurka; pochwa (na strzały), kołczan', por. p. daw. od XIV w. *tul* 'pochwa na strzały, kołczan', cz. *toul* 'kołczan', strus. od XI w. *tulb* 'ts.', scs. *tulb* 'ts.', r. przest. *tul* 'ts.', ch./s. *tül* 'ts.', *tulac* 'ts.'; rurka; zwinięta główka kapusty', słwn. *tul* 'kołczan; szypułka pióra'. Podstawowy rzecz. **tulb* / **tulo* prapokrewny ze stind. *tūna-* / *tūni* 'kołczan', *tūnava-* 'piszczel', gr. *solēn* 'rura, cewka', od pie. **tūō(u)-* / **tūay-* / **tū-* 'rura'. Zob. *tulić*.

tulić od XV w. 'obejmować, przygarniać, trzymać w uścisku', 'zbliżać, przyciskać (np. głowę, twarz) do czegoś', 'związać, kulić, podginać; chować', daw. 'zasłaniając, chronić, osłaniać, otulać', *tulić się* 'przytulać się', 'znajdować schronienie, przytulek', daw. 'okrywać się, owijać się, osłaniać się', 'przyciskając, koić', 'uspokajać się, hamować płacz', kasz. *tulēc* 'przytulać do siebie' z przedr.

otulić, przytulić, stulić, utulić; wielokr. -tulać: z przedr. otulać, przytulać, stulać, utulać. Ogśl.: cz. *tulit* (rzadko *toulit*) 'obejmować, przygarniać, tulić', daw. 'chronić, chować', slc. *tulit sa* 'przyciskać się, garnąć się; kulić się', r. dial. *tulit* 'kryć, ukrywać, zasłaniać', słwn. *tuliti se* 'tulić się', daw. i dial. *tuliti* 'wić, nawijając', ch./s. *tuliti* 'gasić, przyciszać', *tuliti se* 'kulić się, iść skulonym', *potuliti* 'skryć, ukryć; stłumić, zgasić', *potuliti se* 'schować się, skurczyć się, zgarbić się; zawstydić się'. Psł. **tuliti* 'związać, zbliżać, przyciskać coś do czegoś', **tuliti se* 'związać się, zginać się, stulać się, kulić się', przypuszczalnie czas. odrzecz. od psł. **tulb* / **tulo* 'rura, rurka, pochwa (na strzały), kołczan' (zob. *tuleja*), w takim razie pierwotnym znaczeniem byłoby chyba 'nawijając na rurkę'. Wyraz spłynął się z bliskim fonetycznie i znaczeniowo p. daw. XV–XVII w. *tolit* 'obejmować rękami, przygarniać ku sobie', por. strus. *toliti* 'zawstydić', r. *tolit* 'zaspokajając', ukr. dial. *tolity* 'tłumić, uciszać', ch./s. *töliti* 'uspokajać, uciszać, koić', z psł. **toliti* 'uspokajać, koić', od pie. **tel-* / **tol-* / **tł-* 'być cichym, spokojnym'. — Od czas. przedrostkowych *potulny* od XV w. 'posłuszny, pokorny' (por. daw. *potul* 'pokora, pokorność'), *przytulny* od XV w. 'miły, wygodny, zaciszny', stp. 'łagodny'. Zob. *przytulek, tulać się*.

tulipan od XVIII w. (dawniej od XVII w. *tulipant*) 'roślina Tulipa', dial. też *tulpan*. Por. cz., slc. *tulipán*, r. *tulpán* 'ts.'. Zapożyczenie z niem. daw. *Tulipan* (dziś skrócona postać *Tulpe*) 'ts.'. Ostatecznym źródłem wyrazu jest tur. *tülbend* 'turban', roślinę nazwano tak ze względu na podobieństwo jej kwiatu do orientального nakrycia głowy.

tulać się od XV w. 'chodzić bez celu, błąkać się, być bezdomnym'. Zachśl. i pldśl.: cz. *toulat se* 'włóczyć się, wałęsać się, tulać się', slc. *tulaf sa* 'tulać się; włóczyć się, wałęsać się, lazić', ch. dial. *tulati* 'włóczyć się', *tulati se* 'iść po cichu, niesłyszalnie, skradać się, wlec się'. Psł. dial. **tulati se* 'wlec się, skradać się, włóczyć się', czas. wielokr. od psł. **tuliti se* 'związać się, zginać się, stulać się, kulić się' (zob. *tulić*), por. utworzone od tej samej podstawy za pomocą przyr. *-ja-

czasowniki wielokr.: ukr. *tuljátyjsja* 'włóczyć się, wałęsać się, tulać się', br. dial. *tul-jacca* 'ukrywać się; włóczyć się bez celu, wałęsać się'. Pierwotne znaczenie zapewne 'zginać się, schylać się, kulić się' > 'chodząc, iść zgiętym, skulonym, pochylonym, skradać się, iść ukradkiem'. — Od tego *tulacz*, *tulaczka*.

tulów *tulovia* od XV w. 'korpus, ciało ludzkie bez głowy i kończyn'. Por. strus. *tulovo* 'tulów', r. *tulovišće* 'tulów, kadłub, korpus'. Od psł. **tulo* / **tulō* 'tulów, kadłub', na które wskazuje r. daw. *tulo* 'tulów, kadłub', ch. daw. XVII w. *tulo* 'ciało ludzkie lub zwierzęce, tulów', dial. czak. *tulo* 'ts.', *tul* 'tulów', daw. i dial. *tulina* 'ciało zwierzęce, też pogardliwie o ciele ludzkim'. Podstawowe **tulo* / **tulō* z pierwotnego **toy-lo-*, od pie. pierwiastka **teu(a)-* / **tēu-* / **tū-* 'nabrzmiwać, obrzmiewać, puchnąć' (zob. *tlusty*, *tyć*, *tył*), pierwotne znaczenie 'coś nabrzmiącego'. Polskie *tulów*, strus. *tulovo* to chyba urzeczownikowione formy przym. *ftulova*.

tuman od XVII w. 'kłęby czegoś sypkiego, lotnego, unoszące się w powietrzu', poet. 'gęsta mgła, obłok mgły, opary', pot. 'człowiek tępy'. Zapożyczenie z r. *tumán* 'mgła', por. ukr. *tumán*, br. *tumán* 'ts.', które zostały przejęte z języków tureckich, por. uzb., kirg., jakuc. *tuman*, kazach. *tuyman* 'mgła, dym'. — Od tego *tumanić* 'wprowadzać w błąd, oszukiwać; bałamucić, ogłupiać', rzadko 'pędzić tumany kurzu, pyłu itp.', *otumanić*.

tupać od XVII w. 'uderzać nogami o ziemię; głośno stąpać', rzadko też 'chodzić, krzątać się koło czegoś, zabiegać o coś', daw. 'pulsować, tętnić, uderzać', kasz. *tēpac* / *tupac* 'tupać; spadać na ziemię; gasnąć'; jednokr. *tupnąc*; daw. od XVI w. *tēpac* i *tāpac* 'tupać; głośno stąpać; pulsować, tętnić', *tēpac kogo* 'podeptać, podbić', dziś w specjalnym znaczeniu *tāpac* 'pękać z charakterystycznym odgłosem (o skalach)', jednokr. *tāpnąc*, *tāpniecie*; por. dial. *tēpotac* 'tupać, tupotać'. Ogśl.: dl. *tupaś* 'tupać', gl. *tupać* 'ts.', ukr. *tūpaty* 'tupać; dreptać, człapać', bg. *tūpam* 'uderzać, trzepać; klepać, poklepywać; tupać'. Psł. **tupati* 'szybko uderzać (zwłaszcza

nogami o ziemię), powodując powstanie charakterystycznego dźwięku', czas. pochodzenia dźwięk. Samogłoska nosowa w p. *tāpac* / *tēpac* wtórna. Zob. *ciupać*. — Od tego czas. intensywny *tupotać* → *tupot*.

tur od XIII w. 'wymarły ssak Bos primigenius', przest. i dial. 'turoń', kasz. *tur* 'człowiek silny, mocny'. Ogśl.: cz. *tur* 'byk; tur', r. *tur* 'tur; koziol kaukaski', scs. *turō* 'tur'. Psł. **turō* 'tur, Bos primigenius; byk', wyraz pochodzenia pie., z licznymi odpowiednikami ie., np. lit. *taūras* 'tur', stpr. *tauris* 'żubr', łac. *taurus* 'byk'. Pierwotnie zapewne 'samiec dużych zwierząt płowych'. — Od tego *turoń* lud. 'jedna z postaci występujących w obrzędach ludowych w okresie Bożego Narodzenia, wyobrażająca fantastyczne zwierzę; turzy; turzyca 'samica tura', 'roślina Carex'.

turkawka od XVIII w. (daw. od XVII w. i dial. *trukawka*) 'ptak Streptopelia turtur'. Od daw. *trucać* / *turkać* 'wydawać głos (o turkawce)' (dial. 'grać na rogu'), czas. dźwięk. Od naśladowania głosu ptaka *turr*, *turr*, *turr*.

turkotać od XVIII w. 'warczeć, terkotać', *terkotać* 'powodować loskot, warkot, stuk, grzechotać, klekotać', pot. 'szybko i dużo, krzykliwie mówić', daw. od XVII w. *tarkotać* 'furkotać, furczeć, terkotać', dial. *tarkotać* / *tyrkotać* / *terkotać* / *turkotać* / *turgotać* 'o odgłosie kół toczących się po kamienistej drodze', *tarkotać* 'toczyć się (o gęstej cieczy)', *turkotać* 'gderać', kasz. *tērkotać* 'turkotać'. Por. ślc. *trkotat* 'prędko i dużo mówić; wydawać krótkie dźwięki, terkotać', ukr. *torkotaty* 'postukiwać, stukać', słwn. *trketati* 'stąpać głośno'. Czas. intensywny z przyr. -ot- od p. daw. XVII w. *tarkać* 'furkotać, furczeć; bąkać, przebąkiwać', dial. *turgać* 'maglować', por. cz. *trkat* 'bóść, uderzać nogami; szturchać', r. dial. *tórkat* 'szturchać', słwn. *třkati* 'stukać, pukać', wszystkie z psł. **třkati* 'stukać, terkotać', zapewne pokrewnego z lit. *türkterėti* 'stukać, pukać', może od pie. **(s)ter-k-* 'stwardnieć', w takim razie przypuszczalne pierwotne znaczenie 'uderzać o coś twardego'. — Od tego *turkot* 'odgłos toczących się kół pojazdu, maszyny w ruchu itp.', daw. *tarkot*

XVII w. 'furkot', XVIII w. 'terkot, turkot', dial. *terkot* 'ts.', *turkot* / *turgot* 'turkotanie wozu'.

tusza od XVIII w. 'figura, postać człowieka ujmowana ze względu na rozmiar, zwykle pełna, dość otyła', 'ubite zwierzę po wstępnej obróbce', zdr. *tuszka*. Zapożyczenie z r. *túša* 'ciało zabitego zwierzęcia', które zostało prawdopodobnie przejęte z języków tureckich, por. np. tatar. *tuş* 'pies', uigur. *toş* 'ts.', tur. *dös* 'bok; przednia część tuszy'.

tuszyć od XVI w. 'spodziewać się, mieć nadzieję'. Por. cz. *tušit* 'przeczuwać, domyslać się', stcz. 'mieć nadzieję', r. *tušit* 'gasić, tłumić; gotować na małym ogniu, dusić', ch./s. *túšiti* 'zaparzać gotującą wodą; gotować na małym ogniu, dusić', dial. 'tłumić, dławić, dusić, unicestwiać'. Psł. **tušiti* [< **touch-i* < **toys-i*] 'powodować, że coś cichnie, uspokaja się, opada, tłumić, gasić, dusić', czas. kauzat. w związku etymologicznym z psł. **tuchnǫti* 'opadać, zmniejszać się; tracić naturalną moc, świeżość, psuć się, butwieć' (zob. *tęchnąć*), por. pokrewne str. *tusnan* 'cichy', lit. *tausytis* 'ucichnąć (o wietrze)', stind. *tošyati* 'uspokaja, koi' (czas. kauzat. od *túsyati* 'jest spokojny'), het. *dahušija* 'czekać, spokojnie patrzeć', od pie. **toys-* 'cichy, spokojny'. Polskie znaczenie 'spodziewać się, mieć nadzieję' zapewne z wcześniejszego 'uspokajać się (że nie stanie się nic złego)' lub podobnego. — Od czas. przedrostkowego (daw. *otuszyć* 'pocieszyć, ożywić nadzieję, pokrzepić na duchu') *otucha* od XVI w. 'podniesienie na duchu, nadzieja, optymizm, dobra myśl'.

tutaj od XVII w. przysł. 'tu', dial. też *tutej*. Od stp. XIV–XV w., dziś dial. *tuta* 'tu', por. r. dial. *túta*, ukr. dial. *túta*, br. dial. *túta* 'tu' oraz stp. XV w. *tuto* 'tu', cz. *tuto*, slc. *tuto*, strus. *tuto*, r. *tuto*, a także p. dial. *tut* 'tutaj, tu'; tedy, tym śladem, cz. przest. i dial. *tut* 'tutaj', 'właśnie wtedy, wówczas', sp. 'to, zatem', strus. *tutə* 'tutaj; tam; przy tym', r. *tut* 'tutaj; wtedy, wówczas'. Psł. **tuta* / **tuto* / **tutə* 'tu, tutaj', od psł. **tu* 'ts.' (zob. *tu*) rozszerzonego za pomocą part. **ta*, **to*, **tə*. Polskie *tutaj* od *tuta*, jak *dzisiaj*, *wczoraj* od *dzisia*, *wczora*. — Od tego *tutejszy* (daw. *tu-teczny*).

tutka od XIX w. 'torebka papierowa', 'rurka z bibułki do papierosów', daw. 'gatunek muszli', dial. też *tuta* 'papierowa torebka'. Zapożyczenie z niem. *Tüte* 'torebka papierowa'.

tuzin od XV w. '12 sztuk', *tuziny* mn 'wielka liczba czegoś', *tuzinami* i na *tuziny* 'w wielkiej liczbie, bardzo dużo; licznie'. Por. stcz. *tuzen* / *tuzem* / *tucen* / *tusen* 'ts.'. Zapożyczenie ze ńrwniem. *totzen* 'tuzin' (dziś niem. *Dutzend* 'ts.'), co przejęte ze stranc. *dozeine* 'dwunastka', dziś franc. *douzaine* (od *douze* 'dwanaście'). — Od tego *tuzinkowy* 'taki, jakich jest wielu, pospolity, przeciętny, mierny'.

tuż od XV w. przysł. 'w bezpośredniej bliskości przestrzennej, czasowej'. Od *tu* (zob.), wzmocnionego part. -*że* (zob.).

twardy od XIV w. 'nieelastyczny, sztywny', stp. 'niemiękki', 'nieugięty, niepodatny na wpływy', 'mocny, silny, solidny', 'przykry, niewygodny, trudny do zniesienia', 'wymagający, bezwzględny, nieustępliwy', 'uznany, zatwierdzony', kasz. *cvardi* / *cvardi* / *tvardi* 'twardy'. Ogśł.: cz. *tvrdý* 'twardy; ciężki; bezwzględny, surowy', r. *tvrđýj* 'twardy, mocny; stały; stanowczy, nieugięty, nieustępliwy', scs. *tvrdə* 'twardy; stanowczy, zdecydowany; mocny, pewny'. Psł. **tvrdə* 'twardy', pokrewne z przymiotnikiem bałt. (utworzonym za pomocą innego przyr.): lit. *tvirtas* 'mocny, silny, zdrowy; twardy; trwały', łot. *tvirts* 'mocny, twardy', a dalej z lit. *tverti*, *tveriu* 'brać, łapać; obejmować; trzymać; tworzyć, budować; grodzić; formować (np. ser)', *turēti* 'mieć', łot. *tvert*, *tveru* 'brać, trzymać', *turēt* 'mieć', od pie. **tver(a)-* (/ **tvor-* / **tur-*) 'chwytac, ogarniać' (zob. *tworzyć*). Co do budowy (przyr. **-də* < **-do-*) por. *szady* (zob. *szadź*). Pierwotne znaczenie zapewne 'mocno chwytający, taki, który mocno trzyma'. — Od tego *twardziel*; *twardzić* 'robić twardym, hartować', kasz. *cvarzec* 'hartować ostre narzędzia', *utwardzić* (stp. XV w. 'uzyskać prawo do czegoś, potwierdzenie praw', kasz. *ucvarzec* 'wyostrzyć'), *zatwardzić* (→ *zatwardzenie*); *zatwardzić* (→ *zatwardziały*); *twardnieć* (z wcześniejszego *twardnąć*) 'stawać się twardym', *stwardnieć*. Zob. *twierdza*, *twierdzić*.

twaróg od XV w. 'produkt mleczny, z którego wyrabia się ser'; zdr. *twarożek*. Ogł.: cz. *tvoroh*, r. *tvoróg* / *tvórog*, ch./s. *tvorog*. Psł. **tvarogъ* 'twaróg', od psł. **tvoriti* 'powodować powstanie czegoś; robić, czynić; formować, kształtować' (zob. *tworzyć*), z rzadkim przyr. **-ogъ* (por. *pieróg*). Pierwotne znaczenie 'coś uformowanego, ukształtowanego' (por. co do znaczenia łac. lud. *formaticus* 'ser', franc. *fromage* 'ser', ostatecznie od łac. *formāre* 'kształtować').

twarz ż od XV w. 'przednia strona głowy ludzkiej, oblicze', dawniej 'stworzenie', w stp. też 'to, co zostało stworzone, powołane do istnienia, stworzenie, człowiek, zwierzę', 'forma, kształt, postać', 'osoba', kasz. *tvář* 'twarz'. Ogł.: cz. *tvář* ż 'oblicze, twarz', 'człowiek, istota', *nemá tvář* 'nierozumne stworzenie, zwierzę', daw. 'forma', r. *tvar* ż 'żywe stworzenie; kreatura', dial. 'twarz, gęba', scs. *tvarbъ* 'tworzenie, stworzenie; to, co jest stworzone, stworzenie'. Psł. **tvarъ* ż 'to, co zostało utworzone, stworzone, uformowane; żywa istota', rzecz. odczas. z przyr. **-ъ* i wzdłużeniem samogłoski rdzennej **o* → **a* od psł. **tvoriti* 'powodować powstanie czegoś; robić, czynić; formować, kształtować' (zob. *tworzyć*). Znaczenie 'oblicze' wtórne, z 'to, co ukształtowane, uformowane, forma, kształt, postać'.

twierdza od XIV w. 'fortyfikacja obronna, forteca', stp. *čwierdza* / *čwirdza* / *twirdza* / *twierdza* (też *čwierdz* / *twierdz*) 'miejsce umocnione, obronne, obóz umocniony, dwór obronny, gród warowny', 'wały obronne, obwarowanie, umocnienie', kasz. *cverža* / *tverža* 'twierdza'. Por. ch. daw. *tvrdā* 'umocnione, warowne miejsce, twierdza, baszta'. Psł. **tvŕďa* [< **tvŕď-ja*] 'to, co utwardzone, umocnione, umocnienie' od psł. **tvŕďiti* 'zrobić twardym, utwardzać, umacniać' (zob. *twierdzić*), z przyr. **-ja*. Regularna polska postać *čwierdza*, *tw-* pod wpływem przym. *twardy*.

twierdzić od XV w. 'podawać coś za rzecz pewną, dowodzić czegoś; utrzymywać, zapewniać', stp. (też *čwierdzić* / *čwierdzić* / *twirdzić*) także 'umacniać, obwarowywać, czynić mocnym, silnym', 'potwierdzać', 'postać, nakazywać', kasz. *cverżec* / *tverżec*

'twierdzić', 'utwardzać; umacniać'; z przedr. *potwierdzić* 'poświadczyć, udowodnić prawdziwość czegoś' (stp. od XV w. też 'umocnić, wzmocnić; uznać za ważne'), *stwierdzić*, *utwierdzić*, *zatwierdzić*. Ogł.: cz. *tvrdit* 'utwardzać; umacniać, utwierdzać; potwierdzać; twierdzić', r. *tverdit* 'twierdzić, powtarzać', ch./s. *tvrditi* 'umacniać, wzmocniać; upewniać, utwierdzać, potwierdzać, zatwierdzać'. Psł. **tvŕďiti*, **tvŕďp* 'zrobić twardym, utwardzać, umacniać', czas. odprzym. od psł. **tvŕďas* (zob. *twardy*). Znaczenie 'podać za rzecz pewną, dowodzić, utrzymywać, zapewniać' wtórne, co do rozwoju semantycznego por. łac. *confirmāre* 'dowieść, udowodnić; zapewnić, na pewno twierdzić, zaręczać': 'umocnić, utwierdzić' (od łac. *fir-mus* 'silny, mocny, trwały'). Regularna polska postać *čwierdzić*, *tw-* pod wpływem przym. *twardy*.

tworzyć od XV w. 'powodować powstawanie czegoś', 'mieć postać czegoś, składać się na coś, stanowić coś'; z przedr. *przetworzyć*, *stworzyć*, *utworzyć*, *wytworzyć*. Ogł.: cz. *tvorīt* 'tworzyć', r. *tvorit* 'tworzyć, robić', 'mieścić (np. ciasto); gasić wapno', dial. 'przygotowywać (np. jedzenie)', scs. *tvoriti* 'robić, czynić, powodować'. Psł. **tvoriti* 'powodować powstanie czegoś; robić, czynić; formować, kształtować', pierwotny czas. wielokr. od nie zachowanego w słow. czasownika **tverti*, por. lit. *tverti*, *tveriù* 'brać, łapać; obejmować; trzymać; tworzyć, budować; grodzić; formować (np. ser)', łot. *tvert*, *tveru* 'brać, trzymać', od pie. **tuer-* 'chwycić, ogarnąć'. W słow. prawdopodobnie rozwój znaczenia 'chwycić, ogarnąć' > 'otaczać coś ogrodzeniem, grodzić' > 'nadawać czemuś kształt, kształtować, formować' > 'budować, robić coś, tworzyć'. — Od tego *twórca* (→ *twórczy*, *twórczyni*), *stwórca*; od czas. przedrostkowych *stwór*, *utwór* (dial. 'wytwór, wyrób'), *wytwór*. Zob. też *potwarz*, *potwora*, *twaróg*, *twarz*.

twój, *twoja*, *twoje* (też formy ściągnięte *twa*, *twe*) od XIV w. Ogł.: cz. *tvůj*, *tvoje* / *tvá*, *tvoje* / *tvé*, r. *tvoj*, *tvoja*, *tvoë*, scs. *tvoi*, *tvoja*, *tvoje*. Psł. **tvojb*, **tvoja*, **tvoje* 'należący do ciebie, dotyczący ciebie, twój', zaimek dzierżawczy z przyr. **-jo-* (w rodzaju męskim

i nijakim), *-ja (w rodzaju żeńskim) do psl. zaimka drugiej osoby *ty (zob. ty), z dokładnym odpowiednikiem w stpr. *twais*, *twaiā* [< bałtoś. *tūa-ja-]; w innych językach ie. odpowiedni zaimek jest utworzony za pomocą innych przyrz., np. lit. *tāvas*, łac. *tuus* [< *tojos], stind. *tvañ* [< *tjos].

twór od XV w. 'to, co zostało utworzone, stworzone; istota żywa, stworzenie', 'wytwór materialny lub duchowy', daw. 'tworzenie, formowanie, kształtowanie czegoś'. Ogsl.: cz. *tvor* 'stworzenie, stwór', 'wytwór', ukr. *tvir* 'utwór, dzieło', scs. *tvorə* 'dzieło, czyn'. Psl. **tvorə* 'tworzenie, formowanie, wytwarzanie' > 'to, co zostało stworzone, utworzone, wytworzone', rzecz. odczas. (pierwotna nazwa czynności wtórnie skonkretyzowana) od psl. **tvoriti* (zob. tworzyć).

ty od XIII w. zaimek osobowy dla drugiej osoby. Ogsl.: cz. *ty*, r. *ty*, scs. *ty*. Psl. **ty* [< *tū] 'ty', dokładne odpowiedniki w tym samym znaczeniu: stpr. *tou*, łac. *tū*, goc. *pū*, awest. *tū*, z pie. zaimka dla drugiej osoby **tū* (w części języków ie. kontynuowana jest prapostać **tū*, np. lit. *tū*, łot. *tu*, stwniem. i dziś niem. *du*, ang. *thou*, stind. *tuvām*). Formy przypadków zależnych *ciebie*, *tobie*, *tobą* z psl. dop. **tebe*, cel. **tobē*, narz. **tobp*, miejsc. **tobē*. Psl. dop. **tebe* 'ciebie' kontynuuje pie. dop. **teue*, przy czym -b- (zamiast oczekiwanej psl. prapostaci **teve*) przez analogię do psl. cel. **tobē* 'tobie', kontynuującego pie. cel. **teb'oij* (por. stpr. *tebbei*, łac. *tibi* 'tobie'), na wtórnym temacie **tob-* oparty też miejsc. **tobē*, narz. **tobp*.

tyczka od XV w. 'długi, cienki, sztywny pręt drewniany', stp. 'palik, żerdź służąca za podpórkę', zdr. od daw. (od XV w.) *tycz* (stp. też *tyczka*) 'palik, żerdź, tyka służąca za podpórkę'; też *tyka* od XV w. 'palik, żerdź służąca za podpórkę'. Plnsl.: cz. *tyč* 'tyczka, żerdź, drąg', *tyčka* 'tyczka, drążek, żerdka', r. *tyčina* 'tyka, żerdź', *tyčinka* 'pręcik'. Psl. dial. **tyčə* 'drąg, żerdź, tyczka', od psl. **tyka-ti* 'dotykać, trącać, poruszać, stukać; wbijać, wtykać, wpychać' (zob. *tykać* I), z przyr. *-b-. Pierwotne znaczenie 'to, co dotyka czegoś, co służy za podpórkę'. Polskie *tyka* jest chyba niezależnie utworzonym rzecz. odczas. od tej samej podstawy, nie można też wy-

kluczyć, że jest to wtórny derywat (zgr.) od *tyczka*. — Od tego *tyczkarz*. Zob. *tyczyć*.

tyczyć od XVIII w. 'wyznaczać linię, drogę, zaznaczać drogę tyczkami, wytyczać', 'podpierać tyczkami (zwykle rośliny pnące)', *tyczyć się* 'odnosić się do kogoś, czegoś', dial. *tyczyć* 'wbijać tyczki'; z przedr. *dotyczyć*, *wytyczyć*. Por. cz. *tyčit* 'wznosić', *tyčit se* 'wznosić się', słwn. *tičáti* 'tkwić'. Zapewne czas. odrzec. od psl. **tyčə* 'drąg, żerdź, tyczka', p. *tycz* (zob. *tyczka*), z pierwotnym znaczeniem 'wbijać, ustawiać tyczkę (tyczki)'.

tyć *tyję* od XV w. 'przybierać na wadze, stawać się grubym, tłustym'; z przedr. *przytyć*, *roztyć się*, *utyć*. Ogsl.: cz. *týt*, *tyji* 'tyć'; eksploatować, wykorzystywać kogoś, ciągnąć korzyści z czegoś, r. daw. *tyť* 'tyć, tuczyć się', ch./s. daw. i dial. *titi*, *tijem* 'tyć, tuczyć się'. Psl. **tyti*, *tyjp* [< *tū-] 'stawać się tłustym, tuczyć się', od pie. pierwiastka **teu(ə)-* / **teu-* / **tū-* 'nabrzimiewać, obrzmiewać, puchnąć', od którego też z taką samą samogłoską rdzenną stind. *tuya-* 'silny'. — Od czas. przedrostkowego *otyły* od XVI w. 'tęgi, gruby, opasły' (por. cz. *otyly* 'otyły'; pierwotny imiesłów od czas. *otýć* 'utyć') → *otyłość*.

tydzień *tygodnia* od XV w. 'część miesiąca, siedem dni', stp. *tydzień*, dop. *tygodnia*, daw. *tydzień*, dop. *tydnia*, dial. też *tydzień*, dop. *tydnia* / *tyźnia*, kasz. *tiżēń*, dop. *tiżeńa* / *tiđńa* / *tigodńa*. Por. cz. *tyden*, *tydne*, stcz. *tyžden*, slc. *tyžden*, słwn. *teđen*, ch. *tjēdan*. Słow. **tyžbь dnъ*, dop. **tegoje dnъ* 'tydzień', połączenie wyrazowe (pierwotnie z odmianą obu członów) złożone z zaimka **ta* 'ten' (zob. *ten*) w formie określonej **ta-jь* i psl. **dnъ* 'dzień' (zob. *dzień*), powstałe po wprowadzeniu siedmiodniowego tygodnia po przyjęciu chrześcijaństwa (u prawosławnych w tym znaczeniu wyraz odpowiadający p. *niedziela*, np. scs. *nedělja*, r. *nedělja*, bg. *nedelja*, s. *nedelja*). Pierwotne znaczenie 'ten sam dzień (po upływie tygodnia)'. — Od tego *tygodniowy* (stp. XV w. *tydniowy* / *tydniowy*).

tykać I od XIV w. 'dotykać', stp. *tykać* (*się*) 'przykładać (np. dłoń, łaskę) do kogoś lub czegoś, poruszać, dotykać', 'dotrącać do czegoś, przytykać, graniczyć z czymś', 'do-

tyczyć, odnosić się, należeć, 'odwoływać się do kogoś, czegoś', 'wbijać w ziemię'; z przedr. *dotykać, natykać, odykać, potykać* (się) (→ *napotykać, spotykać*), *stykać, wtykać, wytykać, zatykać*. Ogsl.: cz. *tykać se* 'tyczyć się, dotyczyć, odnosić się', r. *tykať* 'wtykać, wsuwać; wtykać', ch./s. *ticati, tičem* 'dotykać, tykać, ruszać'. Psł. **tykati* 'dotykać, trącać, poruszać, stukać; wbijać, wtykać, wypychać', czas. wielokr. od psł. **tōknōti* 'dotknąć, trącić, poruszyć, stuknąć; wbić, wepchnąć' (zob. *tōknāć*), z charakterystycznym wydłużeniem samogłoski rdzennej **o* → **y* (wcześniejsze wydłużenie **ū* → **u*). — Od czas. przedrostkowych *dotyka, przytyk, styk; potyczka, wtyczka, zatyczka*. Zob. *tyczka*.

tykać II od XIX w. 'wydawać charakterystyczny, miarowy, powtarzający się odgłos (np. o zegarze)', kasz. *tikac* 'tykać (o zegarze)'. Od daw. *tyk, tak* 'naśladowanie uderzeń wahadła lub pulsu', dziś *tik-tak* 'naśladowanie tykającego zegara', kasz. *tik-tak* 'naśladowanie tykającego zegara, szczególnie poruszającego się wahadła', pochodzenia dźwiękn.

tykać III od XVIII w. 'mówić komuś *ty*, mówić po imieniu'. Por. cz. *tykať* 'ts.'. Od zaim. *ty*, utworzone na wzór czas. pochodzenia dźwiękn. typu *krakać, kwakać*.

tyło od XV w. zaim. liczebny wskazujący, zastępujący liczebniki główne, liczeb. nieokreślony 'tak wiele, tak dużo', stp. *tylə / tele* 'tak wiele, tak dużo', jako sp. 'tylko; to-to', *tyło / telo* 'w tej samej ilości, wielkości, jak coś innego', 'tylko, wyłącznie, jedynie'; por. dial. *toli* 'oto', 'a to', 'tylko', 'przecież, a jakże', 'właśnie', a także *tyli* 'tak wielki'. Por. cz. dial. *toli* 'tyle, tak wiele', strus. *toli* 'po-tem', 'i', 'a', scs. *toli* 'o ile; tak dalece; w takim stopniu; wtedy', *otō toli* 'stąd', słwn. *tōli* 'tak bardzo'. Psł. **toli* 'tak wiele, tak dużo', złożone z psł. zaimka wskazującego **to* (zob. *ten*) i part. **li* (zob. *li*), por. podobnie utworzone łac. *tālis* 'taki, takiego rodzaju; tak wielki, tak znaczny'. W polskim wyraz przekształcony pod wpływem bliskiego *ile*, stp. *jele* (zob. *ile*), stąd końcowe -e oraz (przez analogię do początkowego *je-*, (*ji-*) rdzenne -e- i -y- (zamiast ogsl. -o-).

tylko od XIV w. part. ograniczająca, wyodrębniająca 'jedynie, wyłącznie', sp. łączący zdania o kontrastowej treści, uwydatniający jakieś ograniczenia, stp. *tylko / teliko / telko* 'jedynie, wyłącznie', 'tylko, wyłącznie', 'ale (jedynie)', 'tyle, tak wiele', dial. *tylko / telko* 'tylko; jak tylko, gdy', kasz. *tėlko / telku* 'tyle, tak dużo; trochę, niewiele'. Por. cz. przest. *toliko* 'tyle, tak wiele, tak bardzo', 'jedynie, tylko', slc. *tolko* 'tyle, tak wiele', r. *tólko* 'tylko, jedynie, zaledwie, jak tylko', też sp. 'tylko, lecz, ale', scs. *toliko* 'tyle, tak wiele', ch./s. *tōliko / tōliko* 'tyle'. Psł. **toliko* (wtórnie **tolko*) 'tyle, tak wiele', przysł. od psł. **tolikō* 'taki, tak wielki, tak liczny' (por. p. daw. od XV w. *tylki / telki* 'tyle wynoszący, tak wielki', dial. *tylki* 'taki, tak wielki', kasz. *telki* 'tylko tak dużo, tej wielkości', dl., gł. *telki* 'tak wielki', cz. dial. *telky / telký* 'ts.', slc. *toľky* 'tak liczny, tak wielki', dial. *telki* 'ts.', r. dial. *tolkój* 'taki', bg. dial. *tōlki* 'tak dużo, tak wielki'). Psł. **tolikā* od psł. **toli* 'tak wiele', z przyr. **-kō*, por. podobnie utworzone gr. *tēlikós* 'będący w tym wieku, tak stary'. W polskim wtórnie rdzenne -y-, dawniej też -e-, zob. *tyle*.

tył od XIV w. 'część, strona przeciwna do przodu, frontu; część ciała po stronie pleców (u człowieka), część ciała położona najdalej od głowy (u zwierząt)', 'przestrzeń znajdująca się poza kimś, czymś', 'tyłek, pośladki' (*podać tył* 'uciec'), *tyły* mn 'obszar położony poza frontem', stp. *tył* 'strona ciała ludzkiego przeciwna do przodu, grzbiet, plecy', 'najdalsza od obserwatora część obiektu, przestrzeni'; zdr. *tyłek* 'pośladki'. Ogsl.: dl. *tył / tylo* 'kark', gł. *tył* 'kark; tylec (noża); rufa, tył okrętu', cz. *tyl* 'tył głowy, potylicy; kark; tyły', slc. *tylo* 'tył głowy, potylicy; kark; tyły; odwrotna strona', r. *tyl* 'tyl; tyły', bg. *til* 'kark, potylicy; tyły, obszar pozafrontowy', lud. 'tępa strona siekiery, noża, obuch'. Psł. **tylō / *tylo* 'tylna część ciała, tył', pokrewne ze stp. *tulan* 'dużo', lit. *tālas* 'niejeden, liczni', *tuľė* 'mnóstwo', niem. dial. *doll* 'tłusty', gr. *tylē* 'nabrzmiłość; model; poduszka', stind. *tālam* n 'pęczek, kiść; ogon', wszystkie od pie. **tū-l-* / **teu-l-* będącego rozszerzeniem pie. pierwiastka **teu(a)- / *teu-* / **tū-* 'nabrzmiwać,

obrzimiewać, puchnąć' (zob. *tyć, tułów*). Pierwotne znaczenie 'obrzimienie, zgrubienie', z czego w słow. 'obrzimiała, tylna część ciała'. — Od tego *tylec* 'tylna część (np. noża)'; *tylny*. Zob. *potylicą*.

tymczasem od XV w. (stp. *temczasem*) 'w tym właśnie czasie, kiedy dzieje się coś innego', 'teraz, obecnie, na razie, do chwili, aż coś nastąpi', 'jednak, natomiast, wszakże, pomimo to'. Z wyrażenia *tym*, daw. *tem*, narz. od *ten* (zob.) i *czasem* (zob. *czas*). — Od tego *tymczasowy*, *tymczasowo*.

tynk od XVII w. 'warstwa zaprawy kładziona na ściany, stropy itd.', daw. i dziś dial. też *trynk* 'ts. '; *tynkować* 'pokrywać (ściany, mury) tynkiem, zaprawą wapienną', daw. i dial. też *trynkować*, stp. XV w. *tynkować* / *tunchować* 'ts.'. Zapożyczenie z niem. *Tünche* 'zaprawa wapienna; powłoka', *tünchen* 'powlekać wapnem, bielić', *śrwniem*. *tünchen* 'ts.', co ostatecznie z łac. *tunica* 'skóra, osłona, lyko; suknia spodnia, koszula'. Daw. i dial. *trynk*, *trynkować* z -r- zapewne w wyniku skojarzenia przez etymologię ludową z niem. *trinken* 'pić'. — Od tego *tynkarz*, stp. XV w. *tuncharz* / *tuncherz* 'tynkarz'.

tysiąc od XIV w. liczeb. główny. Ogśł.: cz. *ti-síc*, stcz. *tisíc*, r. *tyśjača*, scs. *tyśšiti*, ch. *tisu-ča*. Psł. **tyśęta* / **tyśęta* 'tysiąc', pokrewne (ale nie całkiem identyczne) wyrazy w tym samym znaczeniu w bałt. i germ.: lit. *tūkstantis*, stp. *tūsimonts* mn, goc. *þūsundi*, niem. *Tausend*, ang. *thousand*. Prawdopodobnie prastare złożenie z pierwszym członem pie. **tūs-* od pie. **tēu-* / **tu-* 'nabrzimiewać, obrzmiewać, puchnąć' (zob. *tyć, tył*), człon drugi od pie. **kmtom* 'sto' (zob. *sto*), w słow. z przyr. **-ja*. Przypuszczalne pierwotne znaczenie 'tłusta, mocna, wielka setka'. Polskie *tysiąc* kontynuuje prapostać **tyśęta* z oczekiwanym **ę* [**im* < pie. **m*] (zob. *sto*), mniej jasna tylna samogłoska **p* w psł. wariantie **tyśęta*. — Od tego *tysięczny*, stp. XV w. *tysięczny* czy *tysięczny*.

tytoń od XVIII w., daw. *tytuń* / *tutuń* / *tiutuń* / *tiutium* 'roślina Nicotiana; produkt z odpowiednio spreparowanych liści tytoniu szlachetnego używany do wyrobu papierosów, cygar itp.'. Por. r. *tjutjün* 'lichy gatunek tytoniu', ukr. *tjutjün* 'tytoń', br. *cjućjün* 'ts.'. Zapożyczenie z języków tureckich, por. np. tur., tatar., kipcz. *tütün* 'tytoń do palenia'.

U

u od XIV w. przyim. z dop. Ogśł.: cz. *u*, r. *u*, scs. *u*. Psł. **u* przyim. 'od', wtórnie na oznaczenie bliskości 'przy, wśród, w', pokrewne ze stp. *au-* (*au-mūsnan* 'umycie', lit. *au-* (*au-lińkui* 'nadal, dalej, później'), łot. *au-* (*au-manis* 'niedorzeczny, bezsensowny'), goc. *au-*, łac. *au-* (*au-ferre* 'uniesić, usunąć'), gr. *ay-* 'od', stnd. przyim. *ava* 'od', wszystkie od pie. **au-* / **aye* 'od, w dół, precz'. Też przedr. *u-*, ogśł., psł. **u-*, w którym zachowało się dawne znaczenie oddzielania od czegoś 'od', por. np. *uciec*, *ubogi*.

ubliżyć od XVII w. 'obrazić, znieważać, zwymsłać, nauragać komuś', daw. 'odmówić

czegoś, cofnąć, umknąć; ująć, potrącić, zatrzymać', dial. 'wyrzucić komuś krzywdę, skrzywdzić', 'ponieść szkodę, uszkodzić'; wielokr. *ubliżać*. Por. cz. *ubližit* 'skrzywdzić, zrobić krzywdę; obrazić, urazić', *blížit se* 'zbliżać się, przybliżać się, nadchodzić', ślc. *ubližit* 'zranić, zadać ból; skrzywdzić, zaszkodzić', br. dial. *ubliżyć* 'pozbawić kogoś czegoś'. Pochodzenie niepewne. Semantyka sugeruje związek z psł. przyim. **blizъ* w pierwotnym, etymologicznym znaczeniu 'zbity, ściśnięty, stłoczony, przyległy' (realnie poświadczane jest znaczenie 'znajdujący się tuż obok, blisko', zob. *bliski*), od pie.

pierwiastka **b^hlig-* / **b^hleig-* 'bić, uderzać, rzucać, ciskać' (zob. *blizna*). Zob. *przybliżyć*. — Od tego *ubliżenie* od XVI w.

ubogi od XIV w. 'cierpiący niedostatek, nędzę, niebogaty, biedny', stp. i dziś dial. też 'nie-szczęśliwy, nieszczesny, utrapiony'. Ogsł.: cz. *ubohý*, r. *ubógij*, scs. *ubogø*. Psł. **ubogø* 'biedny, ubogi', z przedr. **u-* 'od' (zob. *u*) od psł. **bogø* 'udział, dola, bogactwo, szczęście' (zob. *bogaty*). Pierwotne znaczenie zapewne 'taki, który został odsunięty od swego udziału, który nie ma udziału w czymś, który nic nie otrzymał'. — Od tego *ubóstwo* (stp. też *ubozstwo*) od XIV w. 'brak dóbr materialnych, niedostatek, bieda, nędza' (daw. od XIV w. też 'ludzie biedni, biedota, nędzarze', w XVII w. także 'biedak, nędzarz', dial. *chodźć po ubóstwie 'zebrać'*); *ubożeć* 'stawać się ubogim' (stp. XIV w. *ubożeć się* 'stawać się biednym'), *zubożeć*, *zubożały*. Zob. *nieboga*.

ubój od XX w. 'zabijanie zwierząt rzeźnych dla celów konsumpcyjnych'. Por. r. *ubój* 'ubój', scs. *ubojø* 'zabójstwo, mord', ch./s. *úbój* 'skaleczenie, stłuczenie, kontuzja'. Rzecz. odczas. od czas. przedrostkowego *ubić* 'zabić' (o pochodzeniu zob. *bić*), co do budowy por. *bój*, *nabój*, *rozbój*, *zabój*.

ubrać *ubiorę* od XV w. 'odziać, przystroić', w stp. częściej 'ubzroić, włożyć zbroję', *ubrany* 'odziany', w XVI w. 'ozdobny, strojny', *ubrano* 'strojnie'; wielokr. *ubierać*, stp. XV w. *ubirać się* 'stroić się', 'wkładać zbroję'; por. r. *ubráf* 'sprzątnąć; ozdobić, przybrać; usunąć, oddalić'. Z innym przyr. *rozebrać* 'rozdziać', stp. XV w. *rozebrać / rozbrać* 'rozrywając na części, przywłaszczyc sobie, podzielić między siebie', 'wyznaczać, ustalać'; wielokr. *rozbierać*; por. cz. *rozebrat*, -beru 'rozebrać, rozmontować; wykupić; rozpatrzeć, przeanalizować'. Z przedr. *u-* 'od' (zob. *u*) od *brać*, *biore*, psł. **bvrati*, **berp* 'brać' (zob. *brać* II). Znaczenie 'odziać, przystroić' rozwinęło się z wcześniejszego 'oporzędzić', które z pierwotnego 'zebrać, sprzątnąć (np. ze stołu)'. — Od tego rzecz. odśłowny *ubranie* od XVI w. 'odzież, strój, garnitur', daw. XVI w. 'wszystko to, co służy do okrycia ciała: odzież, obuwie itd.', 'spodnie lub inne okrycie bioder i nóg';

rzecz. odczas. *ubiór* od XVI w. (daw. też *ubier*) 'odzież, ubranie, strój', w XVI w. też 'ozdoba', dial. '(kobiece) ubranie odświętne'.

ubyc *ubędzie* od XV w. 'odejść, oddalić się, przestać być w jakiejś zbiorowości; umrzeć', nieosobowo *ubędzie* 'będzie kogoś lub czegoś mniej, coraz mniej', stp. 'zabraknie', dial. *ubyc* 'utrzymać się na miejscu, wytrzymać'; wielokr. *ubywać* od XIV w., stp. *ubywa* *czegoś* 'coś zmniejsza swą ilość, objętość itp., czegoś staje się coraz mniej'. Por. cz. *ubýt*, *ubudu* 'ubyc', r. *ubýt*, *ubúdu* 'ubyc, zmniejszyć się; opaść (o wodzie)', cs. *ubyti*, *ubpdp* 'brakować'. Psł. **ubyti*, **ubpdp* 'zmniejszyć się; odejść z jakiejś zbiorowości; wytrzymać', z przedr. **u-* (zob. *u*) od psł. **byti*, **bpdp* 'istnieć, żyć; być obecnym, przebywać, znajdować się; zdarzyć się, stać się, odbyć się' (o pochodzeniu zob. *być*, *bę-dę*). Zob. *ubytok*.

ubYTEK od XVII w. 'zmniejszenie ilości lub liczby czegoś, ubycie, ubywanie', 'to, co ubyło; luka', kasz. *ubetk* 'strata, rozchód; zmniejszenie się ilości, ubytek', 'spokój, opanowanie'. Por. cz. *ubýtek* 'ubytek', r. *ubýtok* 'ubytek, strata, szkoda; uszczerbek', słwn. *ubítetk* 'ubycie, zmniejszanie się, strata, szkoda'. Słow. **ubytokø* 'ubywanie, zmniejszanie ilości; to, co ubyło, strata', od przedrostkowego czas. **ubyti* 'zmniejszyć się; odejść z jakiejś zbiorowości' (zob. *ubyc*); co do budowy por. *dobytok*, *nabytek*, *przybytek*.

ucho od XIV w., mn uszy 'narząd słuchu', *ucho*, mn *ucha* 'uchwyt kształtem przypominający ludzkie ucho'. Ogsł.: cz. *ucho*, mn *uši* 'ucho', *ucho*, mn *ucha* 'uchwyt', r. *úcho*, mn *úši* 'ucho', 'nausznik', dial. 'pętla przy sieci; kółko', scs. *ucho*, *ušese*, pdw. *uši* 'ucho'. Psł. **ucho*, **ušese*, pdw. **uši*, mn **ušesa* 'narząd słuchu, ucho', pokrewne z lit. *ausis*, łot. *āuss*, strp. *āusins* bier. mn 'uszy', goc. *auso*, łac. *auris*, gr. *oūs*, wszystkie z pie. **āusos*, dop. **āuseses* / **āusesos* 'ucho'. — Od tego uszny; od wyrażen przyimkowych *nauszniki*, *zausznik*.

uchwała od XV w. (stp. też *ufala*) 'akt woli organu państwowego, samorządu itd.', stp. 'postanowienie, orzeczenie, zarządzenie, decyzja', kasz. *uǰwała* 'pochwała'. Rzecz. odczas. od przedrostkowego *uchwalić* od

XV w. 'postanowić, orzec, zarządzić, podjąć decyzję', stp. też 'pochwalić, wyrazić uznanie' (o pochodzeniu zob. *chwalić*). Pierwotne znaczenie 'to, co zostało pochwalone, zaprobowane'.

uciążliwy od XVII w. 'wymagający fizycznego wysiłku, wytrzymałości, trudny do zniesienia; męczący, dokuczliwy', daw. 'skarżący się na coś, żalący się, utyskujący'. Od p. daw. *uciążyć* 'włożyć ciężar, obładować, obciążyć; nałożyć na kogoś nadmierne obowiązki, ciężary, obarczyć czymś, pognebić, uciemiężyć', stp. od XIV w. *uciężyć* 'obarczyć ciężarem, obciążyć; uczynić cięższym', *uciężyć się nad kimś* 'stać się komuś ciężarem, utrapieniem', z przedr. *u-* od *ciężyć* (zob.).

uciec *ucieknę* (stp. *uciekę*) od XIV w. 'szybko się skądś oddalić, zbiec, ujsć', przest. też 'udać się do kogoś, gdzieś dla uzyskania ratunku, pomocy, schronienia, zwrócić się o pomoc, schronić się', daw. *uciec się* 'odwołać się, zwrócić się'; wielokr. *uciekać*. Ogśł.: cz. *utéci / utéct* 'uciec, zbiec; wypłynąć, ulotnić się; minąć, upłynąć', r. *utéc* 'wyciec, wypłynąć', ch./s. *utěci, utěčem / útekem* 'uciec'. Pśł. **utěkti, *utekp* 'wyciec, wypłynąć' > 'zbiec, uciec', z przedr. *u-* 'od' (zob. *u*) od pśł. **tekti* 'płynąć, ciec' (zob. *ciec*). Zob. *wycieczka*.

uciecha od XIV w. 'radość, zadowolenie', przest. 'to, co sprawia przyjemność, radość', daw. 'pociecha, pocieszenie', stp. także 'pomoc, wsparcie, podpora'. Ogśł.: cz. *utěcha* 'pociecha, pocieszenie; otucha', r. *utěcha* 'uciecha, zabawa, rozrywka', scs. *utěcha* 'pociecha, pocieszenie', ch./s. *útěha* 'pociecha, pocieszenie'. Pśł. **utěha* 'ukojenie, pocieszenie, ucieśnienie', rzecz. odczas. od pśł. przedrostkowego **u-těšiti* 'uspokoić, uśmierzyć, ukoić; dodać otuchy, pocieszyć; sprawić radość, uradować', p. *ucieszyć* 'sprawić radość, przyjemność, dać radość', daw. 'pocieszyć' (o pochodzeniu zob. *cieszyć*). — Od tego *ucieszny* 'zabawny', daw. 'pocieszający, radosny; przyjemny, miły'.

ucieczka od XV w. 'szybkie oddalenie się od niebezpieczeństwa, uciekanie, ucieknięcie', 'to, do czego się ktoś ucieka w potrzebie, ratunek, obrona', daw. 'miejsce schro-

nienia, kryjówek', stp. też 'chronienie się'. Por. r. *utěčka* 'odpływ; strata; wyciek'. Od *uciekać*, czas. wielokr. od *uciec* (zob. *ciec*), z przyr. *-ka*. Od tej samej podstawy *uciekier* (poświadczony dopiero w Słowniku warszawskim), z rzadkim przyr. *-inier / -ynier* (jak np. *kosynier* 'żołnierz uzbrojony w kosę'), wyodrębniony z zapożyczeń typu *karabinier, inżynier*.

ucisk od XV w. 'uciskanie, przyciskanie, gnienie', 'gnębienie, ciemiężenie', stp. 'stosowanie przymusu, narzucanie przykrych obowiązków, ciężarów itp., uciemiężenie, utrapienie, cierpienie, udręka', daw. 'niewygoda, utrudzenie'. Rzecz. odczas. od przedrostkowego *uciskać* od XV w. 'cisnąć, naciskać, przyciskać; uwierać; gnębić, ciemiężyć', stp. 'zmuszać, przymuszać', 'powściągać, poskramiać', 'dreńczyć, nękać, gnębić' (o pochodzeniu zob. *ciskać*).

uczciwy od XV w. 'rzetelny, sumienny w postępowaniu, niezdolny do oszustwa, prawy', pot. 'solidnie wykonany, porządkowy, przyzwoity, taki jak należy', stp. 'zgodny z zasadami prawa i moralności', 'czcigodny, wielbny', 'okazały, zaszczytny', daw. *uczciwy / ućciwy* 'honorowy, zaszczytny', 'godziwy', kasz. *utćvni* 'uczciwy, rzetelny, prawy'. Por. cz. *uctivý* 'pełen szacunku, poważania', slc. *účivý* 'przyzwoity, uczciwy; wyrażający szacunek, pełen uszanowania', r. *utćivij* 'grzeczny, uprzejmy, przyzwoity, kurtuazyjny', ch./s. *účtiv* 'grzeczny, uprzejmy, kurtuazyjny'. Słow. **učstivъ* 'pełen szacunku, poważania, czcigodny', przym. z przyr. **-ivъ* od pśł. przedrostkowego czas. **u-čstiti* 'otoczyć czcią, okazać cześć' (por. p. *uczcić* 'oddać cześć', stp. od XV w. *uczcić / ućcić* / *utćić* 'otoczyć czcią, okazać cześć, uwieścić', 'przeznaczyć ku czyjejś czci', 'przyjąć jako zacnego gościa, ugościć, poczęstować', z przedr. *u-* (zob. *u*) od pśł. **čstiti, *čstip* 'oddawać cześć' (o pochodzeniu zob. *czcić*).

uczestnik od XV w. 'ten, kto uczestniczy w czymś', przest. 'członek czegoś; udziałowiec, współnik', stp. *uczestnik / uczestnik* 'biorący w czymś udział, uczestniczący', 'mający prawo do części czegoś', 'świadek czy współnik', daw. też *ucześnik / ucześnik* / *uczestnik* 'uczestnik, udziałowiec'; por. stp.

uczęstny / *uczesny* 'biorący udział, uczestniczący w czymś', 'wyróżniony, nadzwyczajny'. Por. cz., śl. *účastnik* 'uczestnik', ch./s. *účesnik* 'uczestnik; udziałowiec'. Od słów. **učęstb*, **učęstbje* 'udział' (por. cz. *účast* z 'udział, uczestnictwo; zainteresowanie, zrozumienie', strus. *účastije* 'udział; dar; część ziemi, działka; własność, dziedzina; zawód, stan', r. *účastie* 'udział; współczucie', cs. *účestije* 'udział; wspólnota'), pierwotne znaczenie 'mający w czymś swój udział, biorący w czymś udział'. Podstawowe **učęstb*, **učęstbje* od psł. **čęstb* 'wycinek, element składowy całości' (zob. *część*); -e- (zamiast -ę-) w polskich postaciach wtórne, zapewne w rezultacie odnoszenia samogłoski (jak np. w pokrewnym daw. i dial. *szczęście* < *szczęście*). — Od tego *uczestniczyć*.

uczęszczać od XV w. 'często gdzieś bywać, chodzić gdzieś stale, brać w czymś udział', daw. 'bywać gdzieś, odwiedzać często kogoś lub jakieś miejsce', stp. 'często lub gromadnie coś robić, gdzieś bywać'. Z prapostaci **učęščati* [< **učęst-ja-ti* od psł. **čęstb* 'częsty'] (zob. *częsty*).

uczta od XV w. 'wystawne przyjęcie, bankiet, biesiada', stp. 'posilek', może też 'obrzęd pogrzebowy, może biesiada pogrzebowa', dial. śl. 'uszanowanie, cześć'. Por. cz. *účta* 'szacunek, poważanie, uszanowanie, cześć', śl. *účta* 'ts.', ukr. *účta* 'przyjęcie; poczęstunek', rzadko 'szacunek', br. dial. *účta* 'przyjęcie; poczęstunek'. Słow. **učbta* 'okazanie szacunku, uczczenie kogoś (zwłaszcza przez wydanie przyjęcia na jego cześć)', rzecz. odczas. od psł. przedrostkowego **u-čisti*, **u-čbtp* 'okazać cześć' (por. cs. *učisti* 'ts.'), od psł. **čisti*, **čbtp* 'liczyć, rachować; rozpoznawać znaki, odgadywać, wróżyć, spoznagać, pojmować, rozumieć; mniemać, sądzić, zważać, uważać na kogoś' (zob. *czytać*). Por. *poczet*. — Od tego *ucztować*.

uczyć od XIV w. 'przekazywać komuś wiadomości, umiejętności, wykladać', 'przyzwyczajając do czegoś', *uczyć się* 'przyswajając sobie pewien zasób wiedzy, wiadomości, przyzwyczajając się do czegoś'; z przedr. *nauczyć*, *pouczyć*, *wyuczyć*; wielokr. -*uczać*: z przedr. *nauczać*, *pouczać*, *wyuczać*. Ogśl.: cz. *učit* 'uczyć, nauczać', r. *učif*, *uču* 'uczyć, nauczać,

pouczać', dial. 'wychowywać; bić, chłostać', scs. *učiti*, *učp* 'uczyć, pouczać, napominać'. Psł. **učiti* 'powodować, że ktoś nabiera przyzwyczajęń, nawyków, wprawy, umiejętności, wdrażać, przyuczać do czegoś', czas. kauzat. od psł. **vyknŕiti* 'zaczynać się przyzwyczajając, nabierać przyzwyczajenia, nawyku, wprawy, wdrażać się do czegoś, uczyć się czegoś' (zob. *nawyknąć*), z wymianą **y* ⇒ **u* (z wcześniejszej wymiany **ū* ⇒ **ou*), por. taki sam stosunek psł. **studiti* 'chłodzić, ochładzać, oziębzać' i **stydŕiti* 'stygnąć' (zob. *studzić*, *stygnąć*). — Od tego *uczony* (dial. 'przyuczony, wyuczony'); *uczeń* → *uczen-nica* (stp. też *uczennik* / *uczenik* 'uczeń', 'uczony'), *uczelnia*; zob. też *nauka*, *nauczyciel*, *nieuk*.

uczynek od XIV w. 'czyn, postępek, działanie', stp. też 'przestępstwo, występkek', 'zakończenie działania, wynik, skutek', 'rzecz wykonana, przedmiot' (*uczynki* mn 'czyny, zdarzenia, fakty, wypadki historyczne'), daw. 'dzieło, wytwór', dial. 'praca, robota', 'czary'. Por. cz. *účinek* 'działanie; skutek, rezultat, efekt', strus. *učinŕk* 'działanie, czyn', ch./s. *účinak* 'skutek, wynik, efekt; wydajność; działanie'. Słow. **učinŕk* 'działanie; to, co zostało uczynione, zrobione', nazwa czynności i rezultatu czynności od przedrostkowego czas. **u-činiti* 'dokonać, wykonać, uczynić', p. *uczynić* 'wykonać, zrobić, zdziałać, dokonać' (o pochodzeniu zob. *czynić*), co do budowy por. np. *przyczynek*, *spoczynek* (zob. *czynić* i *spocząć*).

udar od XIX w. 'uderzenie narzędziem', przest. 'uderzenie, porażenie' (dziś np. *udar serca* 'zawał serca'). Późne poświadczanie wyrazu wskazuje na zapożyczenie z r. *udar* 'uderzenie, cios; odgłos uderzenia', 'porażenie, udar mózgu, atak apoplektyczny', por. też ukr. *udar* 'udar, cios, uderzenie, porażenie', ch./s. *udar* 'cios, uderzenie; zamach; porażenie'. Rzecz. odczas. od psł. przedrostkowego **udariti* 'uderzyć' (por. r. *udarif* 'uderzyć, zadać cios; porazić', scs. *udariti* 'uderzyć, stuknąć; porazić', ch./s. *udariti* 'uderzyć, trącić; porazić; chlusnąć, lunąć; nałożyć, np. podatek; wbić; założyć; ruszyć; zacząć, jąć'), z przedr. **u-* od niepoświadczanego w słow. bezprzedrostkowego czas.

tdariti, od pie. **dōr-*, odmianki z wymianą samogłoski rdzennej pie. pierwiastka **dēr-* 'zdziierać skórę, łupić, rwać, odrywać, rozłupywać, rozszczeplać', od którego psl. **der-ti*, **dbrp* 'rwać na kawałki, rozrywać, rozdzierać'; zdziierać (skórę ze zwierzęcia, korę z drzewa), łupić; drapać, skrobać' (zob. *drzeć*, a także *uderzyć*).

uderzyć od XIV w. 'zadać cios, ugodzić', stp. też 'napaść, rzucić się na kogoś, najechać, natrzeć, zaatakować', 'opanować nagle, ogarnąć, ośwładnąć', 'rzucić, cisnąć', 'uderzyć, spadając, spaść z hukiem', *uderzyć się* 'stuknąć się o coś, zderzyć się, potknąć się', 'rzucić się na coś'; wielokr. *uderzać*; z innym przedr. *zderzyć*, wielokr. *zderzać*. Por. cz. *udeřit* 'uderzyć', ch./s. *ūđriti* 'uderzyć, walić' (może też slc. *udřief* 'uderzyć; nastać, nadejść', ch./s. *ūđrijeti*, *ūđrēm* 'uderzyć'), bez przedr. dl. *deriš* 'uderzyć'. Psl. **udřiti* 'uderzyć', **sđdřiti* 'zderzyć', z przedr. **u-*, **sž-* od psl. **dřiti* 'uderzać', pokrewnego z lit. *dūrti*, *duriū* 'kłuć, uderzać', łot. *duŗt*, *duŗu* / *dūru* 'ts.', należącymi ostatecznie do pie. pierwiastka **dēr-* 'zdziierać skórę, łupić, rwać, odrywać, rozłupywać, rozszczeplać' (zob. *drzeć*). Zob. *udry*.

udo od XVIII w. 'część kończyny dolnej między biodrem a kolanem', w gwarach też 'tylna część uda, pośladek', 'łydka', stp. XV–XVII w. *ud* m 'udo', dial. *ud* (*jud*) i *uda* ż 'udo', *udy* mn 'biodra', kasz. *ud* m 'udo'; zdr. *udko*. Ogsł.: cz. *ūd*, stcz. też *ūdo* 'część ciała, członek', strus. (j) *udō* m i *udo*, *udese* n 'część, kawałek; część ciała, członek; członek społeczności', r. przest. *ud* 'część ciała, zwłaszcza kończyna', 'narzędzie, sprzęt, naczynie', scs. *udō* 'część ciała', ch./s. *ūd* 'kończyna; członek', *ūdovi* mn 'ręce i nogi', też *ūdo* 'kawał mięsa zawieszony nad ogniem do wędzenia, udziec', ch. dial. czak. 'członek', cs.-s. *udo*, *udese* 'członek'. Psl. **udō* 'część ciała, członek', bez pewnej dalszej etymologii. Może rzecz. odczas. od słabo zachowanego psl. **udēti* 'pęcznić, nabrzmiewać', por. r. arch. *ūđif* 'pęcznić, o ziarnie', od pie. pierwiastka **eud^h*- 'nabrzmiewać, nadymać się' (zob. *wymięć*). W takim razie pierwotne znaczenie byłoby 'nabrzmiewająca część ciała, mięsista, jakby

napęczniała część ciała'. Inne objaśnienia mniej prawdopodobne, np. wyprowadzanie z prapostaci **au-d^ho-*, złożenia z pierwszym członem pie. **au-* 'od, w dół, precz' (zob. *u*), członem drugim miały być derywat od pie. **d^he-* 'położyć' (zob. *dziać*); pierwotnym byłoby zatem znaczenie 'to, co położone jest z boku, część ciała poza tułowiem'. Polska postać rodzaju nijakiego *udo* (i jej słów. odpowiedniki) zapewne wtórna, przez analogię do nazw innych części ciała, np. *biodro*, *kolano*, *żebro*. — Od tego *udziec* 'udo dużego zwierzęcia (przeznaczone do spożycia)', daw. XVII w. 'udo, biodro'.

udręka 'ból, cierpienie' (poświadczane dopiero w Słowniku warszawskim). Rzecz. odczas. od przedrostkowego *udręczyć* 'sprawić komuś cierpienie fizyczne lub moralne, dokuczyć' (o pochodzeniu zob. *dręczyć*).

udry mn od XVI w.: *iść, pójść na udry* 'robić coś wbrew komuś, zdecydować się na otwartą walkę z kimś', daw. 'walczyć', dial. *udry* 'złość, gniew; zawziętość', *na udry* 'bez oglądania się na cokolwiek', kasz. *udrē* mn 'niezgoda, kłótnia, waśń, zatarg'. Rzecz. odczas. od psl. **udřiti* 'uderzyć' (zob. *uderzyć*), z regularnym zanikiem *ř* w pozycji słabej (natomiast w czas. *uderzyć*, *zderzyć* niejasny jest rozwój *ř > e*).

ufać od XV w. 'mieć nadzieję, być przekonanym, że na kimś można polegać; spodziewać się spełnienia czegoś'; z przedr. stp. XV w. *doufać* 'ufać, wierzyć; oczekiwać, spodziewać się', od XVI w. *dufać* (ze ściągnięcia *doufać > dufać*) 'ufać, mieć nadzieję', od którego *zaduřany* 'pewny siebie, zarozumiały, dumny, pyszny'; dziś z przedr. *zaufać* 'odnieść się z ufnością, zawierzyć'. Ogsł.: stcz. *ufati*, *ufaju* 'mieć zaufanie, polegać na kimś, dowierzać, wierzyć; spodziewać się, mieć nadzieję', z przedr. *douřati* 'dowierzać komuś, wierzyć w coś', cz. *douřat* 'spodziewać się, mieć nadzieję', r. *upovāt* 'pokładać w kimś nadzieję, niezachwianie wierzyć komuś, w coś, być przekonanym o czymś', scs. *upřavati* 'zaufać, pokładać nadzieję, spodziewać się', słwn. *upati* 'mieć nadzieję', *upati si* 'śmieć', ch. *ufati se* (stch. *upvati* / *upati* / *uhvati* / *uvati*) 'spodziewać się, mieć nadzieję; ufać; ośmielać się'. Psl. przedrost-

kowy czas. **u-přavati* od psł. **pravati* 'być o czymś przekonany, spodziewać się, mieć nadzieję' (por. stp. XIV-XV w. *pwac* 'ufać, mieć nadzieję', *pwa* 'nadzieja', strus. *pravati* / *povati* 'być przekonany, mieć nadzieję, spodziewać się; dowierzać komuś', scs. *pravati* 'mieć nadzieję, zaufanie'). Podstawowy czas. **prvati* [< **pŕu-a-* < **pŕu-*] to pierwotny czas. wielokr. od niezachowanego psł. *tpřati*, *tpřjo* [< **pŕu-*] 'pojmować coś, rozumieć, być przekonany' (jego reliktały są pochodne zaprzeczone rzecz. **ne-prbti* / **ne-prbta* 'niepojmowanie czegoś, brak przekonania, wiary, ufności, niepewność, wątplenie w coś', por. p. daw. i dial. *niepeč* 'nie żarty, nie przelewki, niebezpieczeństwo; przewidywanie złych następstw', stcz. z *nepti* 'nieoczekiwanie, niespodziewanie', cs. *nepřstb* ž 'pretekst', stch. kajk. *nepća*, czak. *nepća* 'wątpliwość co do czyjejs winy, podejrzenie, odwołanie bez posiadania dostatecznych dowodów winy; mniemanie, sąd'), od pie. **pu-* / **peŭ-* 'wybadać, pojąć, zrozumieć' (por. też *pytač*). W polskim (i niektórych innych językach słow.) rozwój grupy spółgłoskowej *pw > f* (por. *obfity*). Zob. *pewny*. — Od tego *ufny* → *ufność*; od czas. przedrostkowych *poufały*, *poufny*; *zadufek* 'pyszałek', *zadufanie*, *zaujanya*, *zaukanie*. Zob. też *zuch*, *zuchwały*.

ugór od XIV w. 'rola pozostawiona bez uprawy, odtóg', dial. *ugór* i *ugory* mn 'pole nie orane, zostawione na jakiś czas bez uprawy', 'odtóg służący za pastwisko'. Ogsł.: gł. *wuhor* 'miejsce na polu wypalone przez słońce', cz. *úhor* 'ugór, odtóg; nieużytek', śl. *úhor* 'ts.', ukr. dial. *úhor* 'ugór, odtóg', słwn. dial. *úgor* 'nieurodzajny kawałek gruntu, na którym zboże łatwo wysycha; wypaleniżna na roli'; por. też ch./s. *úgar* 'ugór, odtóg', bg. *úgar* 'ts.'. Słow. **ugoro* 'miejsce wyschnięte, wypalone przez słońce; teren celowo wypalony, z wypaloną roślinnością (dla użytku, przygotowania do późniejszej uprawy)', rzecz. odczas. od psł. przedrostkowego **ugorěti* 'upalić się, wypalić się, spalić się, wyschnąć (pod działaniem ognia, słońca, wiatru)' (por. np. p. daw. XVI-XVII w. *ugorzeč* 'upalić się, np. na słońcu', gł. *wuhorječ* 'spalić się, wysuszyć się, o polu', strus. *ugo-*

rěti 'spalić się, wyniszczyć od żaru, spiekoty'), który od psł. **gorěti* 'palić się płomieniem, płonąć, świecić' (zob. *gorzeč*). Jeden z wyrazów określających dawne metody uprawy ziemi.

uiścić od XIV w. 'zapłacić, uregulować należność', daw. 'spełnić coś, dotrzymać czegoś, ziścić, urzeczywistnić', stp. 'zaręczyć, zagwarantować', 'utwierdzić w przekonaniu, upewnić', 'zapłacić, zaspokoić roszczenia', 'udowodnić, dowieść'; też *ziścić* 'urzeczywistnić, zrealizować'; wielokr. *uiszczać*, *ziszczać*; bez przedrostka stp. od XV w. *iścić*, *iszczę* 'uiszczać, spłacać; wykonywać (np. polecenia); zabezpieczać', *iścić się* 'potwierdzać się', dial. *iścić się* 'ziszczać się, sprawdzać się, spełniać się'. Por. scs. *uistiti*, *uišto* 'przekonać, potwierdzić'. Czas. odprzym. od stp. *isty* 'wspomniany, rzeczony, wiadomy; przekonany, nie mający wątpliwości; prawdziwy, niewątpliwy, niemylny, pewny; główny, podstawowy', psł. **jbstā* 'ten sam' (zob. *istny*).

ujma 'to, co uchybia czyjejs godności', daw. od XVI w. tylko 'brak, defekt, ubytek, uszczerbek, szkoda', 'niedostatek, brak; wada, przywara', dial. 'wstyd', w przekleństwach 'czort, lichy' (np. *cy cie tu ujma przynieśla?*), 'najgorszy gatunek zboża, oddzielany przy młynkowaniu i używany na paszę', 'gruba łąka do umocowania krokwi' (por. daw. *ujmy* mn 'grube powrozy flisackie, którymi umocniony jest maszt'). Por. cz. *ujma* 'uszczerbek, szkoda, strata, ujma', stcz. 'brak, niedostatek', daw. *ujmy* mn 'suchoty', stcz. 'znużenie, opieślność', strus. *uima* 'brak, niedostatek', r. pot. *ujma* 'mnóstwo, nawał', dial. 'ogromna przestrzeń; ogromna puszcza', słwn. *ujma* 'kleśka żywiołowa (np. grad)'. Słow. **ujbma* 'umniejszenie, ubytek, uszczerbek; ujęcie, uchwycenie, to, co ujmuje, umocowuje coś', rzecz. odczas. od psł. przedrostkowego **u-(j)ęti*, **u-(j)bmp* 'wziąć, chwycić, złapać', 'odjąć, umniejszyć, uszczuplić, zabrać', p. *ując* 'wziąć, chwycić, złapać, unieść', 'umniejszyć, uszczuplić, odjąć' (o pochodzeniu zob. *jąć*). — Od tego *ujemny*.

ujrzeć od XIV w. 'zobaczyć, zaobserwować', stp. też *užrěč* / *užrěč* / *urzieč* także 'stwier-

dzić, przekonać się, zauważyć', daw. *užrēc* / *užrēc*. Ogśl.: cz. *užít, užít* 'zobaczyć, ujrzeć', r. *užrēt, užrēt* 'ujrzyć; dopatrzeć się', scs. *uzbrēti, užbrō* 'ujrzyć, spostrzec, zobaczyć'. Psł. **uzbrēti, užbrō* 'zobaczyć, dostrzec, ujrzyć', z przedr. *-u- od psł. **zbrēti, *zbrō* 'patrzeć, spoglądać, widzieć' (zob. *dojrzyć* I, *spojrzeć*).

ujście od XIII w. (stp. (h)uście czy (h)uszcze) 'ostatni odcinek rzeki', 'otwór, wylot (np. kanału, wąwozu)', w XV w. też 'wypływ wody, źródło'. Por. cz. *ústí* 'wylot; ujście (rzeki)', r. *üste* 'ujście (rzeki)', ch./s. *űsće* (*űsće*) 'ujście (rzeki); wylot'. Psł. **ustoje* 'otwór, wylot, część rzeki przypominająca usta', z przyr. *-bje od psł. **usta* (zob. *usta*). Pierwotna polska postać *uście* > *ujście* z rozwojem *ś* > *ś* (por. np. *dojść, ujść, zob. iść*). W polskim doszło do zmieszania z rzecz. odsłownym *ujście* od *ujść*, por. np. daw. XVII w. *uście* 'ujście, ucieczka'.

ukleja od XV w. 'ryba *Alburnus alburnus*', daw. XVIII w. i dziś dial. *uklej* m 'ts.', kasz. *uklej* m, *uklejka* 'ts.'. Ogśl.: dł. *huklej* m / *hukleja*, gł. *wuklija*, cz. *úklej* / *ouklej*, stcz. *úklej* ż, r. *ukleja*, ch./s. *űklija*. Psł. **ukleja* / *ukleja* m 'ukleja', pokrewne z bałt. nazwami tej ryby: lit. *aukslė*, lot. *auksleja*, bez dalszej pewnej etymologii.

ukrop od XV w. 'wrząca woda, wrzątek', dial. węgierski *ukrop* 'wino węgierskie'. Por. stcz. *ukrop* 'gorąca woda, wrzątek', cz. *ukrop* / *oukrop* 'rzadka zupa z czosnkiem', slc. *ukrop* 'zupa z serem owczym', r. *ukróp* 'wrzątek', scs. *ukrop* 'gorąca polewka', ch./s. *űkrop* 'ukrop, war, wrzątek'. Słow. **ukrop* 'wrząca woda, wrzątek', rzecz. odczas. od psł. przedrostkowego **u-kropiti* 'popryskać, skropić' (od psł. **kropiti* 'pryskać, skrapiać, zraszać; padać kroplami, kapać', zob. *kropić*), pierwotne znaczenie 'pryskająca kroplami wrząca woda'.

ukrócić od XV w. 'pohamować; uśmierzyć', stp. 'powściągnąć, uśmierzyć, złagodzić', daw. XVI-XVII w. 'obłaskawić, okiełznać, ujarzmić', dial. 'pohamować'; bez przedrostka stp. od XV w. *krócić* 'poskramiać, powściągać, hamować'. Por. dł. *krōsić* / *chrośiś* 'kastrować', cz. *krotit* 'poskramiać, oswajać, powściągać', stcz. *krotiti* też 'uśmierzać,

koić, łagodzić', r. *ukrotit* 'poskromić', daw. i dial. *krotit, kroću* 'poskramiać, uspokajać, uśmierzać; ogłaszać uderzeniem pałki (np. rybę)', scs. *krotiti, krostp* 'poskramiać, uspokajać', ch./s. *ukrotiti* 'poskromić, ujarzmić; ukrocić'. Psł. **krotiti, *kroť* 'kastrować' > 'poskramiać, ujarzmić, uspokajać', czas. odprzym. od psł. **krotak* 'poskromiony, oswojony' (por. stp. od XV w. *krotki* 'poskromiony, pokorny, ugłaskany, oswojony, łagodny', cz. *krotký* 'poskromiony, uległy, oswojony; potulny, pokorny, cichy, spokojny', r. *krótkij* 'potulny, łagodny, cichy, spokojny', scs. *krotak* 'łagodny, oswojony', ch./s. *krōtak* 'łagodny, uległy, potulny, oswojony') bądź od niepoświadczonej pierwotnej postaci tego przym. *fkrot*. Podstawowy przym. *fkort*, później (z nawarstwieniem przyr. *-k, jak np. *krótki, słodki*) **krotak*, pierwotnie zapewne 'wykastrowany (o samcach zwierząt)', prawdopodobnie derywat od pie. **kret-* / *kert-* 'kręcić, skręcać' (etymologiczne znaczenie zatem 'wykastrowany przez ukrocenie jąder'). Zob. *wykrot*.

ul od XIV w. 'pomieszczenie dla roju pszczoł', stp. 'wydrążony pień drzewa stanowiący pomieszczenie dla roju pszczoł', 'rzędem stojące ule', 'danina pszczelna w miodzie lub wosku', kasz. *ul* / *ula* 'ul z desek'. Ogśl.: cz. *úl* 'ul; rój pszczoł', r. *úlej* 'ul', slwn. *úl* 'ul'. Psł. **ul* [< **ul-je*] (/ **ulj*) m 'dziupla, wydrążenie w drzewie, barć, ul', najbliższe odpowiedniki w bałt.: lit. *aulys* 'ul', lot. *aūlis* 'ts.', od pie. **aulo-* 'rura, podłużne wydrążenie' (od którego też np. stpr. *aulis* 'goleń; kość goleniowa', *aulinis* 'cholewa', łac. *alvus* 'brzuch, żołądek, łono; kadiub statku; ul', *alveus* 'wydrążenie, brzuch; niecka, misa; łożysko rzeki; ul', gr. *aulós* 'rurka; puste żdźbło; flet, fujarka'). Zob. *ulica, zaulek*.

ulewa od XVIII w. 'silny, gwałtowny deszcz', daw. też *ulew* 'wylanie się wód, wylew, obfite płynięcie wód', dial. *ulewa* / *ulew* 'ulewa', kasz. *ulewa* / *ulew* 'silny, gwałtowny deszcz'. Rzecz. odczas. od przedrostkowego wielokr. *ulewać* (o pochodzeniu zob. *lać*). — Od tego *ulewny*.

ulga od XVIII w. 'uczucie odprężenia po napięciu nerwowym, zmęczeniu, złagodzenie

bólu, cierpienia', 'zmniejszenie opłat'. Rzecz. odczas. od przedrostkowego *ułożyć* 'uczynić łatwiejszym, znośniejszym' (o pochodzeniu zob. *łożyć*).

ulica od XIV w. 'trakt miejski, pas składający się z jezdni i chodników', daw. 'droga, przejście, aleja, ścieżka (wśród szpalerów drzew, nakryta od góry roślinnością)', w XVI w. 'brama, wrota', dial. 'droga wiejska między szeregami zabudowań; droga prowadząca na pastwisko', '(wydłużone) podwórze', 'drzwi, drzwiczki, furtka', kasz. *ulëca* 'wrota stołowy', 'wierzchołek góry, szczyt'; zdr. *uliczka* (daw. też 'chodnik w kopalni', stp. XV–XVI w. 'drzwi zewnętrzne, brama, wrota; furtka, bramka', w XVI w. 'por, ujęcie gruczołu potowego', kasz. *ulëčka* 'furtka, bramka; mniejsze drzwi we wrotach stołowy; luka w szopie; wejście do kurnika lub gołębnika'). Ogsł.: cz. *ulice* ż 'ulica', stcz. *ulicë* też 'wieś, osada', r. *ulica* 'ulica; podwórze', dial. 'jakaś część izby', słwn. *ulica* 'ulica; wąska droga polna obrzeżona płotem lub kamieniami'. Psł. **ulica* 'wąskie, ciasne przejście, wąska droga (np. między zabudowaniami, ogrodzeniami)', derywat z przyr. **ica* od pierwotnego *tuła* czy *tułb*, pokrewnego ze stpr. *aulis* 'goleń, kość goleniowa', *aulinis* 'cholewa', lit. *aulas* 'cholewa', lot. *aule* 'ts.', gr. *aulón* 'wawóz; rów, rynsztok', orm. *ul* 'droga', wszystkie od pie. **auło-* 'rura, podłużne wydrążenie'. Zob. *ul*, *zaulek*.

ulotnić się od XIX w. 'rozwiać się w powietrzu, wyparować', pot. i dial. 'zniknąć'; wielokr. *ulatniać się*. Czas. odprzym. z przedr. *u-* od *lotny* 'łatwo się wzbijający, unoszący, rozchodzący się w powietrzu; szybki, ruchliwy' (o pochodzeniu zob. *lecieć*). — Od tego *ulotny*.

ułamek od XIX w. 'iloraz dwóch liczb, zapisywanych jedna nad drugą', 'część, kawałek odłamany od całości; niewielki odcinek, urywek, fragment', dial. 'to, co się odłamie'. Od czas. przedrostkowego *ułamać* 'odłamać, złamać' (zob. *łamać*). W znaczeniu matematycznym wyraz zastąpił wcześniejszy *ułomek* (zob.).

ulan od XVIII w. (daw. *hułan*) 'żołnierz lekkiej kawalerii', u Lindego 'żołnierz z tatarską ubraną'. Por. r. *ulan* 'ulan'. Zapoży-

czenie z języków tureckich, por. tur. *oğlan* 'chłopiec, pachole, zuch', tatar. (u polskich Tatarów) *ulan* 'członek tatarskiej szlacheckiej kawalerii'.

ułomek od XV w. 'odłamany kawałek czegoś', przen. przest. 'fragment', daw. od XVI w. 'defekt, ułomność', 'odłamek', 'okrucich, odpad', 'uszczerbek, ujma', 'ułamek', dial. 'odłamana część chleba', 'narzędzie do tarcia lnu, cierlica', kasz. *ułómek* 'wada, błąd, słaba strona', 'przepuklina'; też osobowo *nie ułomek*, *nie być ułomkiem* 'o kimś wysokim, dobrze zbudowanym, silnym', w stp. XV w. *ułomek* 'człowiek wolny, ale bez ziemi, nieosiadły, pozostający w służbie zamożniejszej szlachty'. Por. cz. *ułomek* 'odłamany kawałek; fragment', strus. *ułowmëk* 'odłamany kawałek (chleba, kamienia)', r. *ułowmok* 'ts.', bg. dial. *ułowmok* 'odcięty kawałek (chleba, mięsa)'. Słow. **ułowmëk* 'odłamany kawałek', od przedrostkowego psł. czas. **u-lomiti* 'oddzielić łamaniem', p. przest. *ułowmëk* 'ułamać', por. daw. *łomici* 'łamać, rozbijać na kawałki' (zob. *łamać*). Zob. *ułamek*.

ułomny od XVI w. 'mający wady budowy, będący kaleką', 'popołniający błędy, mający słabostki; pełen błędów, niedoskonały', daw. od XVI w. 'taki, który można ułamać, kruchy', 'fragmentaryczny', dial. 'mający wady budowy', *ulemny* 'człowiek ułomny'. Od przest. czas. *ułowmëk* 'ułamać' (zob. *ułomek*).

umieć *umiem* (dial. też *umię*) od XIV w. 'mieć praktyczną znajomość czegoś, być biegłym w czymś', 'być w stanie coś zrobić, potrafić', stp. od XV w. też 'mniemać, myśleć, sądzić, wiedzieć, znać'. Ogsł.: cz. *umět* 'umieć', r. *umět* 'umieć, potrafić', scs. *uměti*, *umějo* 'rozumieć, pojmować', ch./s. *umjet-i*, *umijem* 'umieć, potrafić, móc'. Psł. **uměti*, **umějo* 'umieć, potrafić', czas. odrzecz. od psł. **umě* 'rozum' (por. stp. XV w. *um* 'rozum, sprawność umysłu, zdolność myślenia', 'zamiar, postanowienie', cz. *um* 'rozum; umiejętność', r. *um* 'rozum, umysł, intelekt', scs. *umě* 'rozum, umysł; myśl'). Podstawowy psł. rzecz. **umě* kontynuował pie. **ay-mō-*, por. pokrewnie lit. *auumuō* [< **ay-men-*] 'rozum, intelekt', dial. wsch. *aumenis* 'pamięć', od pie. **ay-* 'odbierać zmysłami, czuć; rozumieć' (por. *jawa*). — Od

tego *umiejętny* od XV w. (daw. też *umiętny*) 'świadczący o czyjejs wiedzy, znajomości rzeczy, biegłości, wprawie w czymś', stp. 'posiadający wiedzę, wykształcony, nauczony' (co do budowy por. *majętny* → *umiejętność*). Zob. *rozum, rozumieć, zdumieć*.

umizgać się od XVI w. (daw. też *umieźgać się*) 'zalecać się, przymilać się do kogoś, nadskakiwać komuś', kasz. *umizgać sę* 'wdzięczyć się, zalecać się'; bez przedrostka daw. *mizgać i miezgać* 'stroić', *mizgać się* 'przymilać się, zalecać się, mizdrzyć się', dial. *mizgać* 'mrugać', *mniżgać śa* 'umizgać się, przymilać się', kasz. *mizgać sę* 'stroić się', *mniżgać sę* 'zachowywać się w sposób przymilny, wdzięczyć się', *prēmniżgać sę* 'ts.'; w XVI w. *mizg* 'umizg, przymilanie się'. Niezbyt jasne. *Mi(e)zgać* i pokrewne *mizdrzyć się* 'przymilać się' (z wymianą -zg- i -zd-) może w związku etymologicznym z p. *migać* 'ukazywać się na chwilę w ruchu, świecić, błyszczać, świecić nierównym lub przerywanym światłem, blaskiem, mienić się, błyskać; poruszać szybko (zwykle czymś błyszczącym); dawać znak, dawać znaki na migi, machać' (< psł. **migati*, zob. *migać*). Dopuszczano też kontaminację psł. **migati* z pokrewnym etymologicznie **mizati* (np. cz. *mizet* 'znikać, niknąć, ginąć', dial. *mizat se, mizat se* 'przymilać się').

umór dziś tylko w zwrocie na *umór* 'bez pamięci, bez umiaru, do zupełnego wyczerpania', daw. *do umoru* 'ts.', wyjątkowe XVIII w. (u Naruszewicza) *umor* 'śmierć, zguba, zagłada', dial. *umór* 'śmierć', 'zaraza, pomór'. Por. cz. przest. i dial. *umor* 'umieranie, śmierć; zmęczenie, wyczerpanie; umorzenie długu', r. *umór* 'śmierć, uśmiercenie; skrajne wyczerpanie', *umóra* 'ubaw, heca' (*eto umora* 'można pęknąć ze śmiechu', *umora s nim byla* 'miałem z nim sto pociech'), dial. 'mordęga', ch./s. *umor* 'zmęczenie, strudzenie, znużenie', *biti na umoru* 'być umierającym, konać'. Rzecz. odczas. od przedrostkowego *umorzyć* 'zmniejszyć lub zlikwidować zobowiązania pieniężne; przerwać na stałe i całkowicie toczące się postępowanie karne, cywilne, administracyjne', daw. 'doprowadzić do śmierci (zwłaszcza głodowej)', 'zniszczyć, unicestwić', stp.

'uśmiercić, zabić, zniszczyć', 'uznać za nieważne, unieważnić', dial. 'zagłodzić, doprowadzić do śmierci', 'uczynić, obwołać martwym' (por. np. r. *umoriť* 'zmęczyć, zamęczyć', scs. *umoriti*, *umórť* 'zabić', ch./s. *umòriti* 'zmęczyć, znużyć', 'zamordować', 'zamorzyć głodem'), z psł. czas. przedrostkowego **umoriti* 'uśmiercić, zamęczyć, udręczyć' (od psł. **moriti* 'powodować, że ktoś, coś umiera, zadawać śmierć, uśmiercać, zabijać; dręczyć, męczyć', zob. *morzyć*).

umysł od XIV w. 'zespół myślowych, poznawczych funkcji mózgu, zdolność myślenia, pojmowania, rozumowania, rozum, intelekt', daw. od XV w. i dziś dial. 'zamiar, zamysł, postanowienie', stp. także 'znaczenie, sens', 'troska', 'zaufanie, ufność, nadzieja', dial. też 'myśl, pomyślenie', 'rozważa'. Por. cz. *úmysl* 'zamiar, zamierzenie, intencja', r. *úmysel* 'zamiar, intencja, cel', ch./s. *úmisao, úmisli* 'o pomysł; zamiar, zamysł; premedytacja; urojenie'. Rzecz. odczas. od przedrostkowego *umyslić* 'postanowić, przedsięwziąć, zamierzyć' (o pochodzeniu zob. *myśleć*). — Od tego *umysłowy* → *umysłowość*. Zob. *umysłny*.

umysłny od XV w. 'zamierzony, świadomy', stp. 'przeznaczony na ofiarę' (przysł. *umysłnie* 'zgodnie z zamiarem, nieprzypadkowo, celowo, świadomie'), daw. 'duchowy, umysłowy'. Por. cz. *úmyslný* 'umysłny, świadomy, zamierzony'. Od przedrostkowego czas. *umyslić* 'postanowić, przedsięwziąć, zamierzyć' (o pochodzeniu zob. *myśleć*). Zob. *umysł*.

unicestwić od XIX w. 'zniszczyć całkowicie, zniweczyć, udaremnąć'; wielokr. *unicestwiać*; rzadko bez przedr. *nicestwić* 'w nic zamieniać, wniwecz obracać, niweczyć'. Czas. odrzecz. od przest. *nicestwo* 'brak wszelkiego bytu, niestnienie, niebyt, nicość', będącego rzecz. abstr. od zaimka *nic* (zob.).

uniknąć od XVII w. 'ustrzec się (przed czymś)', daw. XVIII w. 'umknąć, uciec, ujsć'; wielokr. *unikać*, w gwarach też 'uciekać; mieć się ku końcowi'. Por. cz. *uniknout* 'ucieć; zniknąć (w oddali); ujsć, wydostać się; pozostać nie zauważonym', ukr. *unyk-nuty* 'ustrzec się, uniknąć, uchylić się (od czegoś)', daw. 'ucieć', bg. dial. *uniknuvati*

'upadać na duchu, załamywać się; pochylać głowę; cichnąć'. Z przedr. *u-* od psł. **niknōti* (zob. *niknąć*).

uosobić od XIX w. 'reprezentować, personifikować'; wielokr. *uosabiać*. Czas. odrzecz. z przedr. *u-* od *osoba* (zob.). Pierwotne znaczenie 'uczynić osobą'.

upał od XVIII w. 'wysoka temperatura powietrza, skwar, spiekota', daw. 'doskwieranie gorąca, pieczenie, palenie'. Por. cz. *úpal* 'udar słoneczny', ch./s. *upala* 'zapalenie (np. płuc)'. Rzecz. odczas. od przedrostkowego *upalić* 'nadpalić z brzegu, z końca; nadać czemuś odpowiedni kolor, zapach, smak przez prażenie', daw. 'ogrzewać (pomieszczenie), paląc w piecu', 'dręczyć, nękać' (zob. *palić*), por. daw. rzecz. odsłowny *upalenie* 'spiekota, skwar, upał'. — Od tego *upałny* 'bardzo gorący'.

upiększyć od XVI w. 'uczynić piękniejszym, przyozdobić, przystroić', daw. *upiękrzyć* 'ts.', stp. XV w. *upiękrać* 'przyozdobić, wystroić, upiększyć'; por. stp. 1500 r. *przypiękrzyć* / *przypiękrać* 'ozdobić, upiększyć'; bez przedr. daw. od XVI w. *piękrzyć* / *piększyć* 'czynić pięknym, ozdabiać'. Od niezaświadczonego przym. *tpiękry* 'piękny' (zob. *piękny*).

upiór od XVIII w. 'trup powstający z trumny, duszący ludzi i wypijający z nich krew', kasz. *upór* 'ts.', też p. dial. *wąpierz* 'ts.'. Por. cz. *upír* 'upiór, wampir', strus. *upirb* 'ts.' r. *upýr* 'ts.', bg. *vǎpír* 'ts.'. Psł. zapewne **opirb* czy **opiro* 'upiór, wampir', bez pewnej prapostaci i etymologii. Może od psł. **vǎ-pirati*, **vǎ-pǎrati* 'wbijać, wciskać', z regularną wymianą przedr. **vǎ-* na imienny **p-* (zob. *wą-*); pierwotne znaczenie 'ten, co się wbija (w ciało, by wypić krew)' (p. *upiór* ze względu na *u-* byłoby chyba zapożyczeniem ze wschł., ale nie można też wykluczyć starożytnego wariantu **upirb*); poza tym istnieje kilkanaście innych wersji etymologicznych, w tym próby wykazania orientального pochodzenia wyrazu. — Od tego *upiorny* 'budzący grozę, przerażenie; przypominający upióra'. Zob. *wampir*.

upokorzyć od XV w. 'poniżyć, obrazić czyjąś godność'; wielokr. *upokarzać*. Z przedr. *u-* od stp. (od XV w.) *pokorzyć* 'upokorzyć, ugiąć, podporządkować; upokorzyć się pu-

blicznie i prosić o przebaczenie', w XVI w. *pokorzyć* 'poniżyć, upokarzać', *pokorzyć się* 'okaz(yw)ać pokorę, uległość, uniżoność', co z kolei od stp. XV–XVI w. *korzyć* 'poniżyć, zmuszać do uległości, pokory' (zob. *korzyć się*).

upominek od XV w. 'podarunek na pamiątkę', stp. też 'naklanianie, zachęta', daw. 'herb', 'napomnienie, przestroga' (por. stp. XV w. *upomione* 'przestroga, ostrzeżenie'). Od *upominać* (od XIV w.) 'zwracać uwagę, przestrzegać, przywoływać do porządku; przypominać komuś o jego obowiązках; napominać, karcić', stp. 'wzywać, namawiać do jakiegoś działania albo przestrzegać przed działaniem', 'domagać się czegoś, przypominać o swoich pretensjach, występować ze skargą do sądu', 'wypominać coś komuś, czynić wyrzuty', czas. wielokr. od *upomnieć* od XV w. 'zwrócić uwagę, przestrzec, przywołać do porządku; przypomnieć o obowiązkach; napomnieć, skarcić', stp. 'wezwać do wykonania lub zaniechania jakiegoś działania, namówić, nakłonić' (o pochodzeniu zob. *pomnieć*). *Upominek* 'podarunek na pamiątkę, pierwotnie 'to, co przypomina o kimś, o czymś' od *upominać* w znaczeniu 'przypominać komuś o kimś, o czymś'.

upośledzać od XVI w. 'traktować w sposób krzywdzący, poniżać, osłabiać', daw. 'zostawiać w tyle, postponować, pomijać', 'robić coś po kimś, nie uprzedzić kogoś'; dok. *upośledzić*. Od przym. *pośledni* 'liczy, drugorzędny, gorszego gatunku', stp. 'będący na końcu, ostatni, późniejszy', 'pozostały, będący resztą całości', 'tylny', 'mało wartościowy, lichy, gorszy' lub bezpośrednio od wyrażenia przyimkowego **po slèdè* 'na końcu, z tyłu' (zob. *pośledni*, *poślad*).

upór od XVI w. 'nieuściepliwość nawet wbrew racjom', stp. od XV w. *upora* 'nieuściepliwe nieposłuszeństwo, upór', daw. *upora* 'krnąbrność, upór'. Por. cz. daw. *úpor* 'opór, sprzeciw', ślc. dial. *úpor* 'ts.', r. *upór* 'opora, podpora, podpórka, oparcie', bg. *upór* 'podpórka', ch./s. *úpor* 'rodzaj wiatru', *úpora* 'kłonica; poprzeczna belka' oraz cz. *úporný* 'uporczywy, nieuściepliwy, krnąbrny', r. *upórnyj* 'uporczywy, uparty, zacięty', ch./s. *úpō-*

ran 'uparty, oporny, uporczywy, zawzięty, usilny; wytrwały; ciężki, mozolny'. Psł. **upora* / **upora* 'oparcie, podparcie, podpora; nieustępliwość, zawziętość, opór, sprzeciw', rzecz. odczas. od psł. przedrostkowego **uper-ti* 'przystawić, uzyskując podparcie, oprzeć, podeprzeć; zatrzymać, opierając o coś', **uper-ti* sę 'stawić opór, przeciwstawić się, sprzeciwić się', p. *uprzeć się* 'być nieustępliwym, zawiać się, uwiać się; zaprzeć się mocno nogami' (o pochodzeniu zob. *przeć*).

uprzedzić od XV w. 'wcześniej poinformować', 'ubiec', stp. 'pójść przed kimś, poprzedzić kogoś w czasie lub przestrzeni, wyprzedzić, ubiec', 'wyjść naprzeciw', 'przewodzić, kierować', daw. też 'pójść przodem, dać przykład, wyprzedzić', 'przewyższyć'; wielokr. *uprzedzać* od XV w., stp. też *uprzedzać święto* 'obchodzić wigilię święta', *uprzedzać cziq* 'wyprzedzać w pozdrawianiu'. Czas. z przedr. *u-* od rzecz. *przód*, przyim. *przed* (zob.). — Od tego *uprzedni*.

uprzejmy 'grzeczny, услужный', w tym znaczeniu od XVIII w., dawniej od XVI w. najpierw *uprzymy*, potem *uprzejmy* 'bezpośredni, prosty', 'otwarty, szczery', dial. *uprzymny* 'grzeczny'; przysł. *uprzejmie*, daw. XVI w. 'bardzo, mocno'. Zapożyczenie ze stcz. *upriemy* (i *upiemny*) 'prosty; szczery, otwarty' (por. cz. *upřímný* 'szczery, otwarty', slc. *úprímný* 'szczery, prosty, otwarty, prawdziwy'), utworzonego od cz. *prímy* 'prosty, niekrzywy; bezpośredni, szczery, otwarty; najbliższy' (por. slc. *priamy* 'prosty; bezpośredni; całkowity', r. *príamý* 'prosty; bezpośredni; szczery, otwarty', cs. *prém* 'prosty', slwn. *prem* 'prosty, prostolinijny'), z psł. **prēm* 'prosty, bezpośredni'. Podstawowe **prēm* prawdopodobnie z prapostaci **prē-mo-*, pokrewnej z pie. **pro-mo-*, kontynuowanym przez gr. *prómos* 'przedni, pierwszy', goc. *fram* 'naprzód', od pie. pierwiastka **per-* 'przeprowadzać; przechodzić' (zob. *prze-*).

uraz od XIV w. 'uszkodzenie, obrażenie ciała wskutek uderzenia, bicia', stp. też 'zabójstwo', 'uszczerbek, strata, szkoda', 'przeszkoda, zawada', od XVI w. także 'oberwanie się, przerwanie się (od ciężaru)', w XVII w. 'obraza', dial. 'defekt, kalectwo ciała, zwłaszcza

ruptura; zapalenie oczu', kasz. *uráz* 'przemęczenie'. Por. cz. *úraz* 'obrażenie, uszkodzenie ciała, zranienie; przeszkoda, trudność', ukr. *úraz* 'rana, miejsce bolące; uderzenie; obelga, obraza', slwn. *uráz* 'zranienie, rana; szkoda, strata'. Słow. **urazb* 'uszkodzenie ciała przez uderzenie, skaleczenie, zranienie; obrażenie kogoś, obraza, obelga', rzecz. odczas. od psł. przedrostkowego **u-raziti* 'uderzyć; skaleczyć, zranić przez uderzenie', p. *urazić* od XIV w. 'uderzyć, zranić, okaleczyć, zbić', 'skrzywdzić, wyrządzić szkodę', 'sprawić przykrość, obrazić' (o pochodzeniu zob. *razić*). Zob. *uraza*.

uraza od XVII w. 'żał, pretensje', daw. 'naruszenie czegoś (np. przepisów, prawa), uchybienie czemuś', 'obraza, obelga, zniewaga', 'uszkodzenie ciała, zranienie, skaleczenie, uraz', dial. 'urżnięcie, rana', 'obraza'. Por. ukr. *uráza* 'rana', 'obraza, obelga', 'uderzenie', br. dial. *uráza* 'obraza, obelga', slwn. *uráza* 'skaleczenie, zranienie', 'obraza, obelga'. Słow. **uraza* 'uszkodzenie ciała przez uderzenie, skaleczenie, zranienie; obrażenie kogoś, obraza, obelga', rzecz. odczas. od psł. przedrostkowego **u-raziti* 'uderzyć; skaleczyć, zranić przez uderzenie', wtórnie 'zrobić komuś przykrość, niemile dotknąć, obrazić, znieważać', p. *urazić* 'uderzyć w bolące miejsce, uszkodzić, skaleczyć, zranić; sprawić komuś przykrość, niemile dotknąć, obrazić, znieważać'. Zob. *uraz*.

urągać od XV w. (stp. *uręgać*) 'złorzeczyć, wymyślać, łajać; przynosić ujmę, uchybiać', stp. *uręgać* (*się*) 'znieważać kogoś, ubliżać czyjejsz czi, naigrawać się', daw. *uręgać się* 'naigrawać się, szydzić, drwić' (por. stp. XV w. *urągacz* 'bluźnierca'), dial. *uręgać* 'obrażać', kasz. *uręgać* 'uręgać' (por. też kasz. *uręg* 'pośmiewisko', *uręgni* 'szyderczy, kpiarski', *urężenē* mn 'kpiny, żart', *uręgãć* 'kpiarz, szyderca'); z przedr. *na-uręgać*. Czas. z przedr. *u-*; bez przedrostka zachowane tylko w kasz. *ręgać* 'szydzić z kogoś, kpić, drwić, szkalować kogoś; uręgać komuś' (tam także derywaty, np. *ręgać*, *ręgãć*, *ręgała* 'kpiarz, szyderca', *ręgadło* i *ręgło* 'wyzwisko', *rężenē* mn 'kpiny, naigrawanie'). Ogśl.: cz. *rouhat se* 'bluźnić', r. *rugát(sja)* 'wymyślać, łajać, lżyć, uręgać',

ch./s. *rúgati se* 'urągać, drwić, kpić, szydzić, śmiać się z kogoś, wyśmiewać, naigrawać się'. Psł. **rpgati* 'wyśmiewać, szydzić, urągać', od psł. **ręgati* 'pękać, tworzyć szpary, szczeliny, pręgi' > 'szczyrzyć zęby, drwić, szydzić, urągać' (por. stp. XV w. *zrzagać* 'urągać komuś', *zrzagać się* 'spierać się, kłócić się', dial. pld. *rzega* 'pręga', slwn. *ręgati* 'pękać, tworzyć szpary, szczeliny', *ręga* 'pęknięcie, rysa, szpara; nacięcie, karb; smuga, pręga'), pokrewne ze stpr. *rānctwei* 'kraść', lac. *ringor*, *ringi* 'szczyrzyć zęby; złościć się, dąsać się'. Por. zapożyczone *rugać*. — Od tego *urągowisko* 'wyśmiewanie, szydzenie, drwienie; urąganie, pośmiewisko', przest. 'słowa, zwroty obraźliwe, drwiny, kpiny' (por. kasz. *rpgowisko* 'urągowisko'). Zob. zapożyczone *rugać*.

uroczyško od XX w. ('u dawnych Słowian) miejsce przed świątynią lub w głębi puszczy, związane z kultem jakiegoś bóstwa, z odbywaniem nad, sądów; miejsce odludne, tajemnicze, pustkowie, 'wyodrębniona część terenu (zwykle lasu)', w stp. od XIV w. 'miedza graniczna, granica', 'teren poza granicą posiadłości, ale do niej przynależny, z własnymi granicami naturalnymi'; daw. od XVI w. też *uroczyssze* 'uroczyško'. Por. r. *uróčište* 'uroczyško', br. *uróčyšća* 'ts.'. Nazwa miejsca z przyr. *-isko* / *-iszcz* od *urok* w dawnym znaczeniu 'to, co zostało umówione, umowa'. Pierwotne znaczenie zapewne 'umówione, ustalone, określone, nazwane miejsce (używane w jakimś, np. kultowym, celu)'. —

uroczysty od XV w. 'odbywany, obchodzony w sposób niecodzienny; poważny, podniosły', stp. *uroczysty* 'doroczny, raz w roku przypadający', *uroczyste* 'wynagrodzenie roczne, umówiona roczna zapłata za służbę', w XVI w. *uroczysty* 'coroczny', 'umówiony' (*pieniągdze uroczyste*); por. daw. od XV w. *uroczty* 'święteczny, uroczysty, odświętny', *urocznie* 'uroczyście'. Od *urok* w dawnym znaczeniu 'to, co zostało umówione, umowa', z przyr. *-isty*. Pierwotne znaczenie 'umówiony, ustalony (w czasie)' (por. z innym przyr. scs. *uročēn* 'określony, ustalony, oznaczony'), stąd 'odbywany w sposób niecodzienny, podniosły, odświęt-

ny'; wtórne nawiązanie do *rok* (zob.), stąd 'doroczny'. — Od tego *uroczystość*.

uroda od XV w. 'zespół cech składających się na piękny wygląd, piękną postać, powierzchowność', 'powab, czar, wdzięk, piękno', daw. 'figura, postawa, wzrost, budowa ciała', stp. 'wrodzone cechy', 'przyrodzone piękno, piękny wygląd', 'rodzaj, płeć', 'plody ziemi, plony, owoce, zbiory', w XVI w. *uroda* 'postawa, postura', dial. 'urodzaj', kasz. *uroda* 'powierzchność, uroda', 'przyjście na świat, urodzenie'; daw. XVI w. także *uród* 'plony; urodzenie'. Por. cz. *úroda* 'zbiory, plony; urodzaj', ch./s. *úrod* 'urodzaj, zbiory' por. r. *uród* 'potwór, poczwara, pokraka'. Słow. *uroda* / *urodo* 'plody rolne, plony; dobre, obfite plony', rzecz. odczas. od psł. przedrostkowego **uroditi* 'urodzić', p. *urodzić* (zob. *rodzić*). — Od tego *urodziwy*.

urodzaj od XVI w. 'plon, zbiór (zwłaszcza obfity)'. Por. r. *urożaj* 'urodzaj, plon', ukr. *urożaj* 'ts.', br. *uradžaj* 'ts.'. Plnsl. **urodajb* 'to, co się urodziło, plon', od psł. czas. przedrostkowego **uroditi* 'urodzić' (zob. *rodzić*), z przyr. **-jajb* (por. *rodzaj*). — Od tego *urodzajny*.

urok od XVI w. 'wdzięk, czar, powab', 'zła siła magiczna mogąca komuś lub czemuś zaszkodzić' (w stp. XV w. 'odsetki, procent', 'danina', z czeskiego), dial. *urok* 'urzeczenie, zaczarowanie kogoś, czary', często *uroki* mn 'choroba spowodowana przez czyjeś czary', 'zła siła magiczna; siła magiczna w spojrzeniu, złe oko', kasz. *urok* 'szkodliwa siła magiczna'. Ogsl.: cz. *úrok* 'procent', daw. 'danina płacona panu w oznaczony dzień', przest. też 'czary; różne choroby spowodowane czarami', strus. *urok* 'umowa, ugoda, układ; ustalenie, postanowienie; określona ilość; umówiona zapłata, podatek, procent; kara pieniężna, opłata sądowa; określona data, oznaczony czas', r. *urók* 'lekcja, zadanie', daw. 'termin, oznaczony czas', dial. 'zaczarowanie, czary; choroba spowodowana przez czary', ukr. *urók*, zwykle *uróky* mn 'czary, złe oko', ch./s. *úrok* 'urok, urzeczenie, oczarowanie'. Psł. **urok* 'to, co zostało umówione, umowa, ustalona opłata, zapłata', 'siła magiczna mogąca komuś szkodzić, wywoływana przez wypowiedzenie odpowied-

nich formuł, czary', rzecz. odczas. od psł. przedrostkowego **u-rekti* 'umówić, określić, oznaczyć', 'mówieniem zaszkodzić, wypowiedzieć magiczną formułę, rzucić czary' (zob. *urzec*), z wymianą rdzennej samogłoski **e* ⇒ **o* (por. *obrok, rok, wyrok*). — Od tego *uroczy* 'pełen uroku'; *uroczyć* 'rzucić czary, (zły) urok na kogoś', *zauroczyć, zauroczenie*.

urząd od XV w. 'organ władzy publicznej; funkcja, stanowisko, obowiązki pełnione w instytucji państwowej lub innej', stp. 'właściwy, ustalony porządek, przyjęte zasady postępowania', 'umowa, układ' (np. *urząd małżeński* 'małżeństwo', *urząd ziemski* 'ogół zasad określających stosunki między panem a chłopem'), 'stanowisko, godność, funkcja, obowiązki, czynności', 'dokument, zapis w księdze urzędowej', 'instytucja, głównie sąd, też osoby reprezentujące daną instytucję', 'działania, czynności (też urzędowe); zadanie do wykonania' (np. *urząd pośledni* 'testament'), 'uprawnienie', 'nakaz, polecenie (urzędowe)', 'oddział, zastęp', 'kolejność'. Por. cz. *úřad* 'urząd', stcz. 'zadanie, misja; urząd, posada; godność', ch./s. *úřed* 'urząd, biuro'. Słow. *úrad* 'uporządkowanie czegoś, zadbanie o coś; rozporządzenie, postanowienie', rzecz. odczas. od przedrostkowego **u-rěditi* 'uporządkować, wprowadzić ład; zadbać o coś; rozporządzić, postanowić', p. *urządzić* 'wyposażyć, zaopatrzyć w coś, zagospodarować; stworzyć odpowiednie warunki do życia; zorganizować coś', stp. *urzędzić* 'podjąć decyzję, rozporządzić, postanowić; umówić kogoś do pracy, posługi, wynająć, zgodzić za opłatą' (z przedr. **u-* od psł. **rěditi* 'ustawiać w szeregu, szeregować, porządkować, wprowadzać ład; doglądać czegoś, dbać o coś; kierować czymś, rozporządzać, rządzić, władać', zob. *rządzić*). — Od tego *urzędowy; urzędować; urzędnik* (stp. od XV w. 'ten, kto sprawuje jakiś urząd; ten, kto służy, usługuje komuś, jest w służbie u kogoś').

urzec *urzeknę* (daw. *urzekę*) od XV w. 'zadąć, rzucić urok, zaczarować', stp. i dial. 'rzucić urok, czary', 'ustanowić, naznaczyć'; wielokr. *urzekać*; jednokr. *urzeknąć*. Por. cz. *urknout* 'urzec, zaczarować, rzucić urok',

r. dial. *urec* 'rzucić czary, zauroczyć', 'zarzucić, postawić zarzut, zrobić wymówkę; żle wspominać', scs. *urešti, urekpo* 'określić, ustalić', ch./s. *urěči, urečem / urěknuti, ureknem* 'ustalić termin', 'rzucić urok, zaczarować, oczarować'. Psł. **u-rekti* 'umówić, określić, oznaczyć', 'mówieniem zaszkodzić, wypowiedzieć magiczną formułę, rzucić czary', z przedr. **u-* od psł. **rekti* 'rzec, powiedzieć' (zob. *rzec*). Zob. *urok*.

usnąć od XV w. 'zapaść w sen', też *zasnąć* 'ts.'. Ogsl.: cz. *usnout* 'usnąć, zasnąć', r. *usnúť* 'ts.', ch./s. *úsnutí* 'ts.'. Psł. **sъnpti* [< **sъpnpti*] 'zasypiać', czas. inchoat. z przyr. **-np-* od psł. **sъpati* 'spać' (zob. *spać*).

usposobić od XVI w. 'wprowadzić w określony nastrój, nastroić; uczynić podatnym na coś', daw. 'uczynić zdolnym do czegoś, przygotować, przysposobić', 'zaopatrzyć, wyposażać w coś'; wielokr. *usposabiać*; rzecz. od-słowny *usposobienie* 'zespół stałych cech charakteru, temperament, natura', przest. 'skłonność, popęd, pociąg do czegoś', 'uzdolnienie, talent, biegłość, umiejętność; predispozycja fizyczna, skłonność do określonych chorób', dial. też 'budowa wewnętrzna'. Czas. odrzecz. z przedr. *u-* od *sposób* (zob.).

usta mn od XIV w. 'jama ustna; wargi'. Ogsl.: cz. *ústa* mn 'usta', r. *ustá* mn 'usta', scs. *usta* mn 'ts.; pysk'. Psł. **usta* mn 'usta, wargi', pokrewne ze stpr. *austo* 'usta', lit. *uostá, uostas* 'ujście rzeki, zalew', łot. *uosts, uosta* 'przystań, zalew', łac. *ostium* 'drzwi; ujście, wejście, dostęp', stind. *óstha-* 'wargi', awest. *aošta-* 'ts.'. Z pie. **ōus-t-* / **əus-t-*, co od pie. **ōus-* 'usta' (z czego np. łac. *ōs, ōris* 'usta', stind. *dh* 'ts.', awest. *ah-* 'ts.'). — Od tego *ustny* → *ustnik*.

ustanek od XIX w. 'ustanie, skończenie, przeminięcie czegoś, koniec', dziś tylko *bez ustanku* 'bez przerwy, bez zatrzymywania się, ciągle, bezustannie'. Od *ustać, ustanę* 'przestać być, przestać trwać, zakończyć się, urwać się, przeminąć', 'stanąć, zatrzymać się, opaść z sił' (z przedr. *u-* od *stać, stanę* 'powstać, zatrzymać się', o pochodzeniu zob. *stać* I); co do budowy por. *przystanek* (od *przystanąć*, zob. *stanąć*).

ustatkować się od XVIII w. 'zaprzestać wy-bryków, uspokoić się, spoważnić', daw.

'ustalić się, zostać zaprowadzonym', dial. 'uspokoić się', rzadko *ustatkować* 'prześć'. 'uczynić statecznym, poważnym, przywieść do porządku, uspokoić', daw. 'unieruchomić, umocnić; ustalić'. Czas. odrzecz. od stp. *statek* 'uporządkowane działanie, porządek' (zob. *statek*).

ustawa od XV w. 'akt wydany i ogłoszony przez najwyższy organ władzy państwowej', 'przepis, prawo, norma postępowania obowiązujące w jakimś stowarzyszeniu, środowisku; zbiór przepisów, regulamin, statut', stp. 'zarządzenie, przepis prawny, postanowienie, zasada prawna, statut', daw. 'ustanowienie czegoś', 'sankcja', w XVI w. 'pozycja, ustawienie'. Por. cz. *ústav* 'zakład, instytucja', *ústava* 'konstytucja', r. *ustáv* 'ustawa, statut, regulamin, przepisy', scs. *ustavъ* 'ustalony, określony podział, granica; postanowienie, rozporządzenie, reguła', ch./s. *ústav* 'konstytucja; statut', *ústava* 'tama, służa; zastawka'. Słow. **ustavъ* / **ustava* 'ustawienie, ustanowienie; to, co ustawione, ustanowione, postanowione', rzecz. odczas. od psł. przedrostkowego **ustaviti* 'ustawić, ustawić', p. *ustaviti* 'postawić, umiejscowić', stp. od XIV w. 'postawić, ustanowić, urządzić; ufundować, ulokować' (z przedr. **u-* od psł. **staviti* 'powodować, że coś stoi', o pochodzeniu zob. *stawić*).

ustawiczny od XIV w. 'ciągly, nieustanny, stały', stp. 'nieprzerwany, niezmienny', 'stały, stateczny, zrównoważony', 'wytrwały, gorliwy, pilny', 'liczny', 'mocny, nie słabnący', 'ustanowiony, naznaczony'. Por. cz. *ustavický* 'ustawiczny, nieustanny, stały'. Od *ustawić* 'postawić, umiejscowić', stp. 'postawić, ustanowić, urządzić; ufundować, ulokować' (zob. *ustawa*), ale bezpośrednią podstawą derywacyjną był może jakiś rzecz. z przyr. *-ica* (jak np. *połowiczny* od *połowica*).

ustąpić od XV w. (stp. *ustępić*) 'zrobić ustępstwo', stp. 'odejść, opuścić (miejsce lub osobę), usunąć się', 'oddać coś, odstąpić'; wielokr. *ustępować*. Por. cz. *ustoupit* 'ustąpić, cofnąć się, wycofać się; uznać rację; odstąpić, zrezygnować', r. *ustupif* 'ustąpić, opuścić', scs. *ustopiti*, *ustupljō* 'ustąpić', ch./s. *ustūpiti* 'ustąpić; odstąpić (swe pra-

wa); oddać; cofnąć się'. Z przedr. **u-* 'od' (zob. *u*) od psł. **stpiti* (zob. *stąpić*). — Od tego *ustępliwy*; *ustępstwo*.

usterka od XIX w. 'niewielki brak, błąd, defekt, niedociągnięcie', daw. 'wada, przywara, niewielkie wykroczenie, niewłaściwy postęp', 'trudność, przeszkoda, dolegliwość', 'kłótnia, zwada'; dawniej od XVII w. *usterk* / *ustyrk* 'potknięcie, zawadzenie, uderzenie', 'niewielki brak, błąd', 'trudność, przeszkoda'. Por. cz. *ustrk* 'krzywdą, niesprawiedliwość'. Rzecz. odczas. z przyr. *-ka* od p. daw. *ustyrkać się* / *usterknąć się* 'potykać się', *ustyrknąć się* 'potknąć się' (por. też daw. *odsterkać* 'odpychać, odsuwać', *odsterknąć się* 'odsunąć się, usunąć się, oddalić się, oderwać się'; bez przedrostka dial. młp. *terkać* 'dotykać kogoś', młp. i śl. *terknąć* / *tyrknąć* 'dotknąć kogoś; popchnąć (np. kamień nogą)'. Podstawowy czas. ogśl. (ale w dwu postaciach, z nagłosowym *st-* i *t-*): dł. *starkaś* 'popychać, szturchać, uderzać', daw. 'wypędzać, przepędzać, wyganiać', cz. *strkat* 'pchać, popychać, potrącać; wtykać, wsuwać, wpychać', stcz. *strkati* też 'zrzucać, powalać', r. *torkať* 'szturchać, trącać', dial. też 'stukać, pukać, uderzać; ciskać; wtykać, wsadzać', słwn. *strkati* 'strzępnąć, strącić; obudzić stukaniem', *trkati* 'iść drobnymi krokami, dreptać; szturchać, popychać; stukać, pukać'. Psł. **(s)trkati* 'popychać, szturchać, trącać; wpychać, wtykać, wsuwać', prawdopodobnie związane etymologicznie z p. *sterczeć*, psł. **(s)trčati* 'pionowo tkwić w czymś, wystawać z czegoś, nad jakąś powierzchnię, sterczeć', od pie. **(s)ter-k-*, będącego rozszerzeniem pie. pierwiastka **(s)ter-* 'być sztywnym, zesztyniałym'. Por. *natarczywy*, *rozterka*, *szturchać*, *utarczka*.

ustęp od XVII w. 'część utworu literackiego lub muzycznego, fragment', 'klozet, ubikacja', daw. 'miejsce położone na uboczu, na stronie; miejsce odludne, dzikie, niedostępne', 'odstęp, przerwa (w czasie, w przestrzeni)', 'występ, załom, próg, gzyms', w XVII w. 'odstąpienie, ustąpienie, odstępowstwo', dial. też 'odstęp'; por. daw. XVI w. *ustępek* 'odstępowstwo, zdrada'. Por. cz. *ústup* 'ustąpienie, cofnięcie się', r. *ustúp* 'występ, odstęp, ustęp, wykusz', ch./s. *ústup* 'ustępowstwo'. Słow.

**ustppb* 'odejście, opuszczenie kogoś, czegoś, odstąpienie', rzecz. odczas. od przedrostkowego **ustppiti* 'odejść, opuścić jakieś miejsce, odstąpić od kogoś, czegoś, usunąć się, wycofać się', p. *ustąpić* od XV w. (stp. *ustępić*) 'opuścić miejsce, usunąć się, odejść; ulec komuś w czymś, przyznać rację; zniknąć, minąć, przejść', stp. 'odejść, opuścić (miejsce lub osobę), usunąć się', 'oddać coś, odstąpić' (z przedr. *u-* od psł. **stppiti* 'postawić nogę, zrobić krok, stąpnąć', o pochodzeniu zob. *stąpić*).

uszcżknąć od XVI w. 'skubnąwszy, urwać coś, oderwać część czegoś, uskubnąć', daw. XVI–XVII w. 'uszcżypnąć, ugryźć', *uszcżknienie* 'dogryzienie, przytyk, uszcżypnięcie', kasz. *uśkņpc* 'skąpo wydzielić', *uśčec*, *uśči* 'skąpo wydzielać'; dial. *uszcżyknać* 'urwać, oderwać; uszcżypnąć'. Por. cz. *uškňout* 'ukąsić, ugryźć', stcz. *uśčnůti* / *uśnůti* 'ts.', slc. przest. *uškňuť* 'uszcżypnąć', r. *ščikňuť* 'odłamać, oderwać', ch. dial. kajk. *ščekňuti* / *ščekňoti* 'uszcżypnąć; oderwać mały kawałek, uszcżknąć'. Psł. **ščekňoti* 'zacząć odłamywać, odrywać, urywać', czas. inchoat. od psł. **ščikati* 'odłamywać, odrywać, urywać' (por. stp. XV w. *szczykać* 'kłuć, dręczyć', *naszczykać* 'narwać, naucinać paznokciami', cz. daw. *štikati* 'szczypać, odrywać, skubać', dial. 'odłamywać gałęzie', slc. pot. *štikat* 'dziurkować', r. dial. *ščikát* 'odłamywać, odrywać, usuwać'), z właściwą takim archaicznym czas. redukcją samogłoski rdzennej (tu skrócenie **i* → **ɨ* > **ɐ*), por. np. *gluchnąć*. Podstawowy czas. **ščikati* zapewne od pie. **skěj-k-*, w którym można widzieć rozszerzenie pie. *(s)*kěj-* 'ciąć, krajać, oddzielać, odłuszczać'; wyraz byłby oparty na tej samej podstawie, co psł. **ščipati* 'szczypać, skubać' < **skěj-p-* (zob. *szczypać*), por. też prapokrewne psł. **ščukati* 'szczypać' (zob. *szczupak*), **ščupati* 'dotykać, szczypać' (zob. *szczupły*).

uśmiechać się od XVI w., *uśmiechnąć się* od 1500 r. Por. slc. dial. *usmiechať sa* 'uśmiechać się', r. *usmechátsja* 'ts.'. Czas. odrzecz. z przedr. *u-* od *śmiech*, psł. **směchъ* (zob. *śmiech*). — Od tego *uśmiech*, zdr. *uśmieszek* (por. cz. *uśměšek* 'kpina, drwina, szyderczy uśmieszek', r. *usměška* 'uśmieszek, uśmieszek').

uśmierzyć od XIV w. (stp. *uśmirzyć*) 'ukoić, złagodzić, uspokoić; stłumić, ukrocić, poskromić', stp. 'poniżyć, upokorzyć', 'poskromić, ujarzmić, powściągnąć, powstrzymać', dial. 'uspokoić'; wielokr. *uśmierzać*; bez przedrostka daw. *śmierzyć* 'poskramiać, uciśzać, ukracać, uśmierzać', *śmierzyć głód* 'zaspokajając głód' (por. pochodne stp. *śmiara* 'poniżenie, upokorzenie; pokora, cierpliwość', *śmierny* 'cierpliwy, pokorny, skromny, uległy'). Ogsl.: cz. *usmířit* 'pogodzić, pojednać; udobrychać, uspokoić', *smířit* 'ts.', r. *usmířit* 'poskromić, stłumić', *smířit* 'poskromić, ukrocić, powściągnąć, pohamować', scs. *sъmíriti*, *sъmířo* 'pojednać, pogodzić', ch./s. *smíriti* 'uspokoić, uciśzyć; uśmierzyć, poskromić; ułożyć do spoczynku; zakończyć; zgasić (świecę)', *smíriti se* 'uspokoić się; ułożyć się do spoczynku; zająć (o słońcu)'. Psł. **sъ-míriti* 'uspokoić, pogodzić, przywrócić spokój, zgodę', z przedr. **sъ-* od psł. **míriti* 'uspokajając, godzić' (por. stp. XV w. *mirzyć* 'godzić, jednać', stcz. *mířiti* / *míriti* 'ts.', strus. *míriti* 'ts.', ch./s. *míriti* 'uspokajając, godzić, łagodzić, jednać; przywracać spokój, zgodę'), będącego czas. odrzecz. od psł. **mírъ* 'spokój, cisza; zgoda, pokój' (zob. *mir*). Zob. *przymierze*.

uśpić *uśpić* od XV w. 'sprawić, żeby ktoś zasnął', 'uśmiercić zwierzę przez wstrzyknięcie środka chemicznego; wielokr. *usypiać*'. Por. scs. *usъpiti*, *usъpľjo* 'uśpić'. Psł. **usъpiti* 'spowodować, że ktoś zasypia', czas. kauzat. od **usъnpoti*, p. *usnąć* (zob. *snąć*).

utarczka od XVI w. 'starcie się z nieprzyjacielem, potyczka; ostra wymiana zdań, sprzeczka, spór, kłótnia'; por. daw. XVI–XVIII w. *potarczka* 'utarczka' (w XVI w. też wyjątkowe *utar-zka* 'zatarg'), XVI–XVII w. *wtarczka* 'wdarcie się, wtargnięcie', *wytarczka* 'wypad, wycieczka zbrojna', *zatarczka* 'niesnaska, spór, waśń, zatarg'. Od dial. młp. *terkać* 'dotykać kogoś', młp. i śl. *terknąć* / *tyrknąć* 'dotknąć kogoś; popchnąć (np. kamień nogą)', por. cz. *trkat* 'bóść, uderzać rogami; szturchać', r. *tórkat* 'szturchać, trącać', dial. też 'stukać, pukać, uderzać; ciskać; wtykać, wsadzać', ch./s. *třkati*, *třčēm* : *třkām* 'biec, podskakując (zwykle o dzieciach i zwierzętach)', słwn. *třkati*,

tkam 'iść drobnymi krokami, dreptać; szturchać, popychać; stukać, pukać'; por. też kasz. *tarćć sã* 'włóczyć się', ch./s. *trććti*, -*ćim* 'biec, biegać, chodzić szybko, latać, gnać, pędzić; szybko się poruszać (np. konno, pojazdem), szybko płynąć', mac. *trča* 'chodzić szybko w specjalny sposób'. W językach słow. także z nagłosowym *st-*, np. p. daw. *ustyrkać się* 'potykać się', *odsterkać* (dok. *odsterknąć*) 'odpychać, odsuwać', *odsterknać się* 'odsunąć się, usunąć się, oddalić się, oderwać się', dł. *starkaś* (dok. *starcys*) 'popychać, szturchać, uderzać', daw. 'wypędzać, przepędzać, wyganiać', cz. *strkati* (dok. *strćiti*) 'pchać, popychać, potrącać; wtykać, wsuwać, wypychać', ch./s. dial. *strkati se* 'oganiać się od gzów, gzić się', słwn. *strkati*, *strkam* 'strzępnąć, strącić; obudzić stukaniem'. Psł. **(s)tykati* 'popychać, szturchać, trącać; wpychać, wtykać, wsuwać', prawdopodobnie związane etymologicznie z psł. **(s)trććti* 'pionowo tkwić w czymś, wystawać z czegoś, nad jakąś powierzchnią, sterczeć' (zob. *sterczeć*), wskazywano na związek znaczeń 'sterczeć' i 'pchać, szturchać, trącać'.

utyskiwać od XVIII w. 'uskarżać się, użalać się', daw. od XVI w. *utyskować* 'ts.', dial. *ustyzgować* / *utygować* 'narzekać'; bez przedr. stp. XV w. *styskać* 'wyrażać niezadowolone, uskarżać się, narzekać', *styska się* 'przykrzy się komuś, ktoś odczuwa zniechęcenie, obrzydzenie', *steskać* 'odczuwać ucisk, przykrość, niepokój', od XIV w. *styskować* 'wyrażać niezadowolone, uskarżać się, narzekać, utyskiwać'. Przypuszczałną podstawę stanowił niezachowany czas. *tyyskać* < **tyskati*, czas. wielokr. lub kauzat. (ze wydłużeniem rdzennego **b* → **y*) od **tōsknŋti* 'odczuwać głęboki smutek, przygnębienie (zwłaszcza z powodu braku kogoś, czegoś), smuć się, frasować się' (zob. *tęsknić*).

uwłaczać od XV w. 'przynosić ujmę komuś, czemuś, ubliżać komuś, obrażać kogoś', daw. 'umniejszać, naruszać; zaprzeczać czemuś, odmawiać czegoś', stp. od XV w. 'naruszać dobrą opinię, obmawiać, okazywać lekceważenie, ubliżać', XIV–XVI w. też *uwłoczy* 'naruszyć dobrą opinię, obmówić, okazać

lekceważenie, ubliżyć', w XV w. też *uwłoczyć* 'naruszać dobrą opinię, obmawiać, okazywać lekceważenie, ubliżać', XV–XVI w. *uwłec* 'obmówić, ubliżyć'; por. stp. XV w. *uwłoka* 'naruszenie należnej czci, obmowa, obelga; zwłoka, opóźnienie', *uwłoczca* 'obmówca, potwarca'. W związku z *włec*, *włóczyć* (zob.). Uznawane za oryginalną polską średniowieczną kalkę łac. *detrahere* 'ujmę czynić, uwłaczać, szkodzić', pierwotnie 'ściągnąć, zwłec, oderwać, usunąć, odciągnąć; odjąć, odebrać, wyrwać' (od *trahere* 'ciągnąć, włec, szarpać').

uwłaszczyć od XIX w. 'nadać prawo własności do czegoś' (w XVIII w. *uwłaszc* 'ts.'). z innymi przyr. *przywłaszczyć* od XV w. 'zagać coś bezprawnie, zawładnąć czymś', stp. też 'przekazać, dać na własność', 'uznać za swoje, adoptować' (w stp. XV w. *przywłoszczyć* 'zawładnąć czymś', 'przypisać coś komuś, uważać kogoś za sprawcę czegoś'), *wywłaszczyć* od XIX w. 'pozbawić własności', *zawłaszczyć* od XX w. 'zagać cudzą własność'; wielokr. *przywłaszczać*, *uwłaszczać*, *wywłaszczać*, *zawłaszczać*. Wyglądające na podstawie p. daw. *właszczyć* 'przywłaszczać' jest poświadczone dopiero w XVII w.; zatem wcześniej powstały czas. przedrostkowe, przynajmniej *przywłaszczyć*, w związku etymologicznym z *włóść*, cz. *vlast* (zob. *włóść*). Czasowniki mają postać zapożyczeń czeskich (-*ła*- zamiast p. -*ło*-), ale nie mają pierwowzorów czeskich, są to więc pseudo-bohemizmy. Zob. *właszczyć*.

uzda od XIV w. 'część uprzęży z wędzidłem, nakładana na głowę zwierzęcia pociągowego'. Ogsł.: cz. *uzda*, r. *uzdā*, scs. *uzda*. Psł. **uzda* 'uzda', z pie. **ōys(t)-d̥ā*, będącego złożeniem z pie. **ōys(t)-* 'usta' (zob. *usta*) i derywatu od pie. **d̥ē-* 'położyć' (zob. *dziać*). Pierwotne znaczenie 'to, co jest położone, włożone do ust, do pyska', wyraz oznaczał więc najpierw wędzidło, potem część uprzęży wraz z wędzidłem (do dziś rozróżnienie *kantar* 'uzda bez wędzidła', *uzda* z wędzidłem). — Od tego *uździenica* od XIV w.; daw. *wyuzdać* 'zdyć uźdę', *wyuzdać się* 'rozpasać się, rozpuścić się, wypuścić się', *wyuzdany* 'rozpasany' (np. *wolność wyuzdana*), dziś *wyuzdany* 'pozbawiony

wszelkich hamulców moralnych, rozpasany, rozwyrzany, rozpustny; nacechowany wyuzdaniem', *wyuzdanie* 'rozpasanie, rozpusta, rozwiązłość'.

użyć od XV w. 'dać, udzielić', stp. też 'pozwoić', 'dopuszczać do udziału, podzielić się czymś z kimś'; wielokr. *używać*. Czas. odrzecz. od *użytek* (zob.), pierwotne znaczenie 'dać do użytku'; por. paralelne *pożyć*. Zob. *żyć*.

użytek od XIV w. 'zastosowanie, posługiwanie się, używanie, użytkowanie', 'korzyść, pożytek, dobro', daw. 'dochód, zysk', *użytki* mn 'tereny uprawne', stp. *użytek* 'użytkowanie, używanie', 'wynagrodzenie, zapłata', 'procent, odsetki', 'czynsz płacony przez kmiecia na rzecz pana feudalnego', 'plon, produkty, pożytki, które daje uprawiana rola, las, łąka, staw, pasieka itp.,

obiekty, z których płyną korzyści', 'potrzeba', 'pomyślny, korzystny wynik', 'działanie, czynienie czegoś', kasz. *użetk* 'użytek; korzyść, pożytek, zysk'; *nieużytek* 'grunty nie nadające się do uprawy, do zagospodarowania rolniczego, leśnego', w stp. XV w. 'szkoda, strata'. Por. cz. *užitek* 'użytek, pożytek, korzyść, zysk', ch./s. *užitak* 'użycie, użytkowanie, użytek; rozkosz; uciecha'. Słow. **užitok* 'użycie, używanie, użytkowanie', od imiesłowu biernego **užitō* (p. *użyty*) psł. czas. przedrostkowego **u-žiti*, **u-živp* 'użyć, zastosować', stp. 'skorzystać z czegoś' (*użyć dobrze* 'żyć przyjemnie, wygodnie'), daw. też 'uprosić, ubłagać', 'dopaść, dostać' (o pochodzeniu zob. *żyć*), z przyr. **-əkō* (por. *pożytek*). — Od tego *użyteczny* od XV w.; *użytkowy*; *użytkować* → *użytkownik*. Zob. *użyć*.

W

w, *we* od XIV w. przyim. Ogśl.: cz. *v*, *ve*, *r*, *v*, *vo*, scs. *vō*. Psł. **vō* / **vōn* 'w', z pie. **on* w związku etymologicznym z pie. **en* 'w' (por. gr. *en*, łac. *in*, goc. *in*, strp. *en* 'w'), pie. **n* (por. lit. *j* 'w') i pie. **eni* (stwniem. *in*, niem. *in*, stang. *in*, ang. *in* 'w'). Pierwotne **on* jako przyim. rozwinęło się w **vōn* (z protetycznym **v-*) i dalej w **vō*; starsza postać **vōn* zachowana jako przedr., np. w stp. *wniść* 'wejść'. Od tego *w(e)-* przedr., ogśl., psł. **vō-* / **vōn-*. Zob. *wą-*.

wabić od XIV w. 'przynęcać zwierzęta, zwłaszcza odpowiednim wołaniem', 'przyzywać drugie zwierzę, wydając charakterystyczny głos (o zwierzętach)', 'nazywać zwierzę imieniem, przywoływać nadaną mu nazwą', stp. 'namawiać do przyjścia, zachęcać do czegoś, przywoływać, wzywać', kasz. *vaćic* 'zapraszać; nęcić, pociągać'; z przedr. *przywabić*, *zwabić*; wielokr. *-wabiać*: z przedr. *przywabiać*, *zwabiać*. Ogśl.: cz. *vábit* 'wabić, nęcić, kusić, mamić', r. dial. *vábit* 'wabić,

przywabiać (ptaki w czasie polowania)', scs. *vabiti* 'wabić, nęcić', ch./s. *vabiti* 'wabić, przywabiać (ptaki); nęcić, przynęcać; pociągać'. Psł. **vabiti*, **vaþp* 'kusić, przynęcać, wabić', pierwotnie 'przywoływać, przyzywać, przynęcać, wabić wołaniem', pokrewne z goc. *wōþjan* 'wołać', stwniem. *wuofan* 'skarżyć się, narzekać', stang. *wēpan*, ang. *weep* 'płakać; opłakiwać, lamentować', od pie. **uāb-* 'wołać' (pochodzenia dźwięczn.). — Od tego *wab* (daw. od XVI w. *waþ*) 'wabienie zwierzyny łownej', *wabik* 'przrząd do wabienia zwierzyny', przen. 'to, co wabi, pociąga, nęci'. Zob. *powab*.

wachlować od XVII w. 'ochładzać, powiewając, poruszając czymś jak wachlarzem', daw. 'rozmuchiwać ogień za pomocą wachlarza'; *wachlarz* od XVIII w. 'przedmiot do chłodzenia się ruchem powietrza', daw. *wachel* 'narzędzie z piór, sztuczne skrzydło do rodmuchiwania ognia', 'wachlarz nad kołem pojazdu', dial. *wachel* 'poła sukmany'.

Por. dl. *wachliś* i *wachlowaś* 'wachlować', gl. *wječlować* 'ts.', *wječla* 'wachlarz', *wječlawa* 'oganiaczka, ogon; roślina mietlica'. Zapożyczenie z niem. *fächeln* 'wachlować', które od niem. *fechel* 'wachlarz, przyrząd do rozdmuchiwania ognia' (dziś niem. *Fächer* 'wachlarz').

wadzić od XIV w. 'być przeszkodą, zaważać, przeszkadzać', przest. 'doprowadzać do waśni, zwady, kłótni, nieporozumień', stp. 'przeszkadzać, czynić trudności, szkodzić komuś', daw. XVII w. 'klócić, waśnić', *wadzić się* 'spierać się, klócić się', w XVII w. 'więznąć', dial. *wadzić* 'przeszkadzać', 'krzyżować na kogoś', *wadzić się* 'klócić się', kasz. *ważec* 'besztać, gromić', *ważec są* 'klócić się'; z przedr. *zawadzić* od XV w. 'zaczepić o coś, potknąć się', stp. XV w. 'zaszkodzić', 'przeszkodzić w czymś', 'sprzeciwić się czemuś', 'oszpecić, skazić', w XIV w. *zawadzić się* 'poróżnić się, pokłócić się'; wielokr. *zawadzać*. Ogsl.: cz. *vadit* 'przeszkadzać; szkodzić; karcieć, ganić', *vadit se* 'klócić się, sprzeczać się', ukr. *vadyty* 'szkodzić; obmawiać', dial. *vadytysja* 'klócić się, sprzeczać się', scs. *vaditi*, *vađp* 'oskarżać; oczerniać'. Psł. **vaditi*, **vađp* 'karcieć, ganić, oskarżać' > 'przeszkadzać komuś w czymś', **vaditi se* 'sprzeciwiać się, sprzeczać się, spierać się', pokrewne z lit. *vadyti* i *vadinti* 'nazywać; zapraszać, prosić, zwolywać', stind. *vádati* 'mówi, powiada, wieszczy', gr. *hydeō* 'nazywam, wymieniam', od pie. **ued-* 'mówić'. — Od tego *wada* od XV w. 'ujemna cecha obniżająca wartość czegoś', w XVI w. 'szkoda', kasz. *vada* też 'bura, nagana, napomnienie' (por. cz. *vada* 'wada, usterka, defekt', książk. *váda* 'zwada, kłótnia'); od czas. przedrostkowych *zawada* od XV w. 'to, co zawadza, przeszkoda', stp. 'przeszkoda materialna i niematerialna; przeszkadzanie, mieszanie się, wtrącanie się; kara, sankcja; coś, co szpeci, skaza', *zwada* od XIV w. 'kłótnia, spór, zatarg' (por. np. cz. *sváda* 'kłótnia, zwada'). Zob. *waśni*.

waga od XIV w. 'urządzenie do pomiaru masy lub ciężaru', 'ciężar danego ciała, przedmiotu', 'ważenie', 'ważność jakiegoś zagadnienia, znaczenie, doniosłość', daw. od XVI w. 'poważanie, szacunek', 'ostrożność,

uwagażność', dial. 'duży orczyk (na dwa konie)', 'belka poprzeczna żurawia studziennego'. Por. cz. *váha* 'waga (urządzenie); waga, ciężar; ważność, znaczenie', r. *vága* 'waga', ch./s. *vága* 'waga (urządzenie); ciężar'. Ogsl. zapożyczenie ze stwniem. *wága* 'waga', śrwniem. *wáge* 'ts.' (dziś niem. *Waage* 'ts.'). Zob. *ważka*, *ważny*, *ważyć*.

wahać od XVII w. 'poruszać ruchem wahadłowym', *wahać się* 'poruszać się ruchem wahadłowym', 'nie móc się zdecydować', 'oscylować'; daw. XVI w. *wahować się* 'chwiać się, wahać się', *wahotliwy* 'chwiejny, niezdecydowany', por. dial. *wagować się* 'uważać, być ostrożnym, zastanawiać się, wahać się'. Zapożyczenie z cz. *váhat* 'wahać się, być niezdecydowanym; zwlekać, ociągać się' (od cz. *váha* 'waga', zob. *waga*). — Od tego *wahanie*; *wahadło*.

walać od XV w. 'brudzić, plamić', stp. *śmiech walać* 'wyśmiewać się, drwić, szydzić', *walać się* 'brudzić się', 'być porozrzucanym, poniewierać się (o rzeczach)', stp. 'tarzać się, przewracać się', w XVII w. *walać się* 'zataczać się', dial. *walać (się)* 'brudzić (się)', 'przewracać się', 'poniewierać się, leżeć nie na swoim miejscu', 'tarzać się po ziemi', kasz. *valac* 'plamić (tarzając coś po czymś brudzącym)', *valac są* 'być rzuconym byle jak, leżeć byle gdzie', 'tarzać się, nurzać się'. Ogsl.: cz. *válet* 'wałkować, maglować; toczyć, turlać', *válet se* 'przewracać się, tarzać się (np. w błocie)', 'leniuchować, próżnować, wałkować się', r. *valjáf* 'wałkować, folować; gnieść, zagniatą (ciasto); tarzać', scs. *valjati se* 'tarzać się', ch./s. *valjati* 'toczyć, staczać (np. beczki); wałkować, walować, maglować', *valjati se* 'tarzać się'. Psł. **valati* 'przewracać, obalać; toczyć', czas. wielokr. od psł. **valiti* 'przewracać, obalać; toczyć' (zob. *walić*).

walec od XVIII w. 'bryła geometryczna', 'urządzenie w kształcie wału', dial. 'wał do ugniatania drogi', 'nawój, wał w warsztacie tkackim', 'walek do maglowania'. Zapożyczenie z niem. *Walze* 'walec'. — Od tego *walcować*.

walić od XVI w. (od XIV w. z przedrostkami) 'uderzać mocno, stukać', 'powodować rozpadanie, upadek czegoś, burzyć, przewra-

cać, 'rzucać, sypać z siłą, w dużej ilości', kasz. też 'gromić, besztuć'; z przedr. *nawa-lić, odwalić, powalić, przewalić, przywalić, rozwalić, wywalić, zawa-lić, zwalić*, zob. też *obalić*; wielokr. *walać* (zob.), z przedr. np. *powalać, rozwalać, zawa-lać*; jednokr. *wal-nąć*. Ogśł.: cz. *valit* 'toczyć, turlać', *valit se* 'lecieć, spadać; walić, pędzić, gnać', r. *valit* 'obalać, zwałać; buchać; sypać, padać (o śniegu); walić (o tłumie)', *valitsja* 'padać, spadać, zwałać się', scs. *valiti sę, valjō sę* 'tarzać się'. Psł. **valiti*, **valp* 'przewracać, obalać; toczyć', najbliższe odpowiedniki w germ.: stang. *wēlan* 'toczyć', stwniem. *wuolan* 'kopać, ryc' (dziś niem. *wühlen* 'kopać, ryc, grzebać, rozgrzebywać, przewracać'), z pie. **uol-*, będącego wariantem (z wymianą samogłoski rdzennej) pie. pierwiastka **uel-* 'toczyć, zwijać, kręcić', od którego np. lit. *velti, veliū* 'gnieść, miętosić; czochoać; filcować, pilśniować', łac. *volō, volvere* 'toczyć, obracać, zwijać, kręcić', gr. *eilyō* 'owijam, otulam', stind. *valati* 'obraca się, kręci się'. — Od tego *walny* od XIV w. 'istotny, ważny, wielki; ogólny, powszechny', 'mający wielkie znaczenie, decydujący, rozstrzygający' (daw. XVI w. 'dzielny, tegi', dial. 'silny, duży, zdrowy, piękny'); od czas. przedrostkow. *nawał, zawał* (też 'zawalenie się stropu wyrobiska w kopalni', daw. 'przeszkoda, zapora'), *zwał* 'duża ilość czegoś zwalonego, nagromadzonego, stos, gruba warstwa', 'wysypisko odpadów kopalnianych, przemysłowych'; *podwaliny* mn od XVI w. 'fundament', w XVI w. wyjątkowo też *podwalina* 'fundament', dial. *podwalina* 'belki tworzące podstawę budynku; luźno podłożone belki pod lub między przyciesią; kamień lub pniak, który podkłada się pod węgly chałupy' (por. stp. XV w. *podwały* 'podstawy, podpory, fundamenty', *podwałki* 'ts.', *pod-wale* 'podstawa, fundament'). Zob. *walać*, *wał II*.

walka od XIV w. 'zmaganie się, ścieranie się, bój, potyczka, rozgrywka sportowa'. Zapożyczenie ze stcz. *válka* 'bój, bitwa, walka; wojna', cz. 'wojna', będącego derywatem od stcz. *váleti* 'walczyć, bojować; wlec, włóczyć'. — Od tego *walczyć* od XIV w. 'toczyć

walkę', daw. XVI w. 'nacierać'; *waleczny* od XIV w. 'dzielny w boju, odważny, mężny', daw. 'bitewny, wojenny, zbrojny'.

wał I od XV w. 'podłużny nasyp ziemny', dial. też 'zaspas śnieżna', kasz. *wałē* mn 'teren górzyste'. Por. cz. *val* 'wał', r. *val* 'wał, szaniec, zapora', bg. *val* 'wał, nasyp'. Zapożyczenie ze śrwniem. *wal* 'wał, mur obronny', niem. *Wall* 'wał' (co przejęte z łac. *vallum* 'wał, palisada').

wał II od XV w. 'narzędzie w kształcie grubego walca', 'podłużnie uformowany jakiś materiał', kasz. *vāl, vālu* też 'zwój tkaniny'; zdr. *walek*. Por. cz. *val* 'wał, walek; stolnica', r. *val* 'walec, wał'. Od psł. **valiti* w znaczeniu 'toczyć' (zob. *walić*).

wampir 'upiór'. Przejęte może z ch./s. *vāmpir* 'ts.' czy niem. *Vampir* 'ts.' (które może być pożyczką z zachł. **vōpīrō*). Źródłem wyrazu jest chyba ngr. *vāmpiras / vōmpiras* 'upiór, wampir', zapożyczone ze stbg. **vōpīrō* (por. bg. dial. *vōpīr*), przejęte z kolei do języków słow. i do innych języków europejskich, por. np. franc. *vampire*, ang. *vampire* 'ts.'. Wyraz stał się znany przypuszczalnie za pośrednictwem serbskim (afery z wampirami w XVIII-wiecznej Serbii, o których informowała ówczesna prasa).

wanna od 1500 r. 'duże, podłużne naczynie do kąpeli'. Por. cz. *vana* 'wanna', r. *vānna* 'wanna; kąpiel', bg. *vāna* 'wanna'. Zapożyczenie z niem. *Wanne* 'wanna', będącego starą pożyczką z łac. *vannus* 'opalka (owalny koszyk do czyszczenia i oddzielania ziarna od plew)'.

wapno od 1400 r. 'odpowiednio przerobione (prażone, gaszone) związki wapnia'. Ogśł.: cz. *vápno*, r. dial. *vápno*, ch. *vápno*, dial. *jápno*. Psł. **vapno* 'wapno (używane pierwotnie tylko do malowania, bielenia)', z przyr. *-yno (por. np. *drewno, płótno*) od psł. **vapō* 'farba' (poświadczony tylko w cs.-rus. *vapō* 'ts.'), mającego odpowiedniki w stpr. *woapis* 'farba', łot. *vāpe* 'glazura', por. też łot. *vāpēt* 'pomazać farbą'. Podstawowy rzecz. **vapō* pokrewny ze scs. *vapa* 'błoto, staw, zarośla', stind. *vapi-* 'staw rybny', lit. *ūpė* 'rzeka', wszystkie od pie. **uep-* '(stojąca) woda, mokradło'. — Od tego *wapienny* → *wapiennik; wapienie*.

war od XV w. 'wrząca woda, wrzątek, ukrop', stp. też 'jeden całkowity proces warzenia piwa, ilość piwa przy tym otrzymana', dial. 'wrzątek', 'upał', kasz. *vrar* 'wrzątek, ukrop', 'upał, skwar, spiekota'. Ogół.: stcz. *var* 'warzenie (piwa); skwar, upał', cz. *var* 'wrzenie', przest. *vary* mn 'źródło lecznicze' (por. Karlovy Vary), r. *var* 'war', ch./s. *vār* ż 'upał, skwar', 'war, kipienie, wrzenie'. Psł. **varə* 'wrzenie' > 'to, co wrze, wrzątek; gorąco, skwar', rzecz. odczas. (nazwa czynności wtórnie skonkretyzowana) od psł. **vbrēti* 'wrzeć' (zob. *warzeć*), z archaiczną wymianą rdzennego **b* ⇒ **a*.

warcaby mn od XV w. 'rodzaj gry'. Zapożyczenie z cz. *vrhábý* 'ts.', będącego półkalką śrwniem. złożenia *wurfzabel* 'gra w kości' (człon pierwszy *wurf* 'rzut' przetłumaczony jako cz. *vrh*- od cz. *vřat* 'rzucić, ciskać', człon drugi *zabel* 'tablica do gry').

warchol od XV w. 'awanturnik, wicherzyciel', stp. w XV w. 'bezwstydnik, wicherzyciel, oszczerca', w XVI w. 'klótnia, spór'. Rzecz. odczas. od *warcholić się* 'awanturować się, klócić się, rozrabiać', będącego czas. intensywnym z przyr. -ol- (por. *biadolić*, *pierdolić*) od nie zachowanego czas. *fwarchać* czy *fwarsić* bądź *fwarszyć*, na który pośrednio wskazuje daw. *warch* / *wark* 'gniew, uraza, złość' (prawdopodobnie rzecz. odczas.). Dalej zapewne pokrewne z ukr. *vórsytysja* (*vórsyty si*), *vórsusja* 'stroszyć się, ściągać brwi, marszczyć się, zasępieć się', ch. daw. czak. XVI-XVII w. *navrsiti se* 'najeżyć się', s. dial. *navrsiti se* 'zbierać się (na deszcz, na płacz)', ch. dial. *vřšit* 'kręcić, wiercić się, miotać się, być niespokojnym', czak. *vřsast* 'nieдобры, злослівый', *vřhlast* 'гwałтовный' (*vřhla* 'osoba gwałtowna i powierzchnowa'), *vřso* 'złośnik, gwałtownik, człowiek nerwowy, arogancki', *navřšen* 'gniewny, nastroszony', daw. czak. XVI w. *navrsit* 'niemiły, gniewny, srogi'. Podstawą tych wyrazów był zapewne psł. czas. **vřšiti* [< **vřchiti*] 'kręcić, wiercić się, miotać się', przypuszczalnie czas. intensywny z przyr. *-s- od pie. pierwiastka **uer-* 'kręcić, zginać, zwijać'.

warzeć od XV w. 'wydawać niskie, gardłowe dźwięki na znak gniewu (o zwierzęciu, przten. o człowieku)', 'wydawać mono-

tonny, terkotliwy dźwięk', daw. 'kruczeć', przten. 'szemrać, powstawać przeciwko czemuś', dial. *warzeć* / *wyrzeć* / *wrzeć* także 'huczeć', 'zrzędzić, gderać, wygadywać'; jednokr. *warknąć*; por. stp. *warkać* (zob. *warkotać*) i p. *warkliwy* 'skłonny do warczenia, warczący'. Ogół.: cz. *vřčet*, r. *vorčat*, *vorčú*, ch./s. *vřčati* 'mruczeć (o kocie); gderać, zrzędzić'. Psł. **vřčati*, **vřčp* 'wydawać dźwięki zbliżone do *wrr*, *warceć*, *terkotać*, *turkotać*', pokrewne z lit. *uřkti* 'warceć', *verkti* 'plakać', łac. *urcō*, *urcāre* 'o głosie ryśia', czas. pochodzenia dźwięk.

warga od XIV w. 'każdy z dwóch fałdów skórnych ograniczających od przodu otwór ustny', kasz. *varga* 'ts.'. W tym znaczeniu wyłącznie polskie (stąd zapożyczone z cz. dial. las. *varga* 'pysk konia, krowy', śl. dial. *varga* 'warga', ukr. daw. XVII w. i dial. *várga* 'warga', dial. *várgy* mn 'podbródek, broda', *vórga* 'warga'). Prawdopodobnie etymologicznie tożsame z bg. dial. *vřrga* (*vřrga*, *vřrga*) 'narosł na ciele zwierzęcia lub na roślinie', 'guz od uderzenia', 'mały obrzęk, opuchlizna', 'sęk w drzewie', 'małe wzniesienie, nierówność', mac. *vrga* 'narosł na ciele, na drzewie', dial. *vřrga* 'guz', ch./s. *vřga* 'guz od uderzenia'. Psł. dial. **vřga* 'nabrzmienie, wypukłość', może od pie. **uergh-* (por. lot. *sa-vergt* 'zmarszczyć się'), będącego rozszerzeniem pie. pierwiastka **uer-* 'kręcić, wyginać'.

warkocz od XIV w. 'splecione długie włosy', kasz. *varkoć* 'ts.'; zdr. *warkoczyk*. Por. cz. *vrkoć* 'ts.', strus. *vřrkočē* 'ts.', r. dial. *vřrkočē*, 'włosy', ch./s. *vřrkočē* 'warkocz'. Bez pewnej etymologii, próby objaśnienia na gruncie słow. nie przekonują, zwłaszcza z powodu trudności z objaśnieniem budowy wyrazu. Najbardziej prawdopodobne objaśnienie S. Stachowskiego, przyjmującego wcześnie zapożyczenie z języków tureckich: sttur. XI w. *örküć* 'plecionka', stoguz. *örküć* / *örğüć* / *örčük* 'splecione włosy', orm.-kipcz. *orma-wuś* [< **örmaguć* < **örmägüć*] 'warkocz' (wyrazy sprowadzane do ptur. **örküć* 'coś splecionego; plecionka; warkocz', od pierwiastka **ör-* 'pleść, spłatać' z przyr. -küć).

warkotać od XVI w. 'wydawać głos przypominający warczenie, turkotać', stp. XVI w.

warkotać przeciw komu 'szemrać, sarkać'. Płnśl.: cz. *vrkotat* 'gruchać; warkotać', r. *vor-kotat* 'gderać, zrzedzić'. Pół. dial. **vřkotati* 'warczeć, turkotać', czas. intensywny od pśł. **vřkati* 'warczeć, turkotać, gruchać' (por. stp. XVI w. *warkać*: między ludźmi *warkać* 'bruździć, siać niezgodę', cz. *vrkat* 'gruchać', r. dial. *vorkat* 'ts.', słwn. *vřkati* 'ts.; skrzeczeć'), z przyr. -ot-. Pół. czas. **vřkati* pochodzenia dźwiękn., zob. *warczeć*. — Od tego *warkot*.

warować od XIV w. (stp. też *wiarować* / *wierować*) 'przebywać gdzieś, nie ruszając się z miejsca, np. pilnując kogoś, czegoś', daw. *warować* (z odmiankami *wiarować* / *wierować* pod wpływem rodzimych *wiara*, *wierzyc*) 'strzec, pilnować', dial. 'pilnować'; z przedr. *obwarować*, *zawarować*. Por. cz. *varovat* 'ostrzegać, przestrzegać', słwn. *varovatí* 'chronić, ochraniać, bronić, strzec; pilnować, opiekować się'. Słow. **varovati* 'pilnować, strzec, uważać na kogoś, na coś', prawdopodobnie zapożyczenie ze stwniem. *warōn* 'uważać' (dziś niem. *wahren* 'bronić, strzec; zachowywać, utrzymywać'), będącego derywatem od stwniem. *wara* 'uwaga', które ostatecznie od pie. pierwiastka **uer-* 'patrzeć, uważać'. — Od tego *warowny* (daw. 'zagwarantowany, zastrzeżony, gwarantowany, pewny'), *warownia*.

warstwa od XVIII w. 'masa równoległa do podłoża, przedmioty ułożone na czymś na równą wysokość', w XVI w. (u Górnickiego) *warsta* 'warstwa', dial. *warsta* / *warszta* (*wászta*) / *warzta* i *warstwa* / *warsztwa* / *warzтва* 'warstwa (np. ułożonych snopów)', kasz. *vársta* 'warstwa; warstwa snopów w siasieku lub w stogu'; zdr. *warstwka*. Ogłst.: cz. *vrstva* 'warstwa', r. *versta* 'wiorsta', scs. *vřsta* 'rodzaj', ch./s. *vřsta* / *vřst* 'rodzaj, gatunek, odmiana, kategoria, rasa; werset; szereg'. Pół. **vřsta* / **vřstva* [< **vřt-ta* / **vřt-tva*] 'obróć, zwrot; linia, szereg, rząd; rodzaj; warstwa', pierwotnie nazwy czynności (wtórnie nazwy rezultatu czynności) z przyr. **-ta* / **-tva* od pśł. **vřtiti* (sę) 'obrać (się), kręcić (się), wiercić (się)' (zob. *wiercić*), por. pokrewne łac. *versus* 'obracanie; bruźda; szereg, linia', stind. *vřttám* n 'zachowanie się, sposób życia' i lit. *varistas*

'pas ziemi zaorany za jednym razem od końca do końca roli'.

warsztat od XV w. (stp. *warstat* / *werkstat*) 'pracownia rzemieślnicza, miejsce pracy rzemieślnika', rodzaj stołu specjalnie wyposażonego, służącego do wykonywania różnych prac, dial. *warstat* / *warsztat* / *warztat*. Zapożyczenie z niem. *Werkstatt* 'warsztat, pracownia' (złożenie z *Werk* 'praca, dzieło' i *Statt* 'miejsce', dosłownie 'miejsce pracy').

wart od XVI w. 'mający pewną cenę, kosztujący pewną kwotę', 'zasługujący na pozytywną ocenę, mający dużą wartość'. Zapożyczenie z niem. *wert* 'wart, godny; drogi, szanowny'. — Od tego *wartość*, *wartać* od XVI w. 'być wartym' (dial. też *warcieć* 'ts.').

warta od XVI w. 'człowiek lub grupa ludzi pilnująca kogoś lub czegoś, posterunek, straż', 'pilnowanie, strzeżenie czegoś', stp. XIII w. 'strażnica, warowna brama strzegąca przejazdu drogą', dial. 'obowiązkowe nocne czuwanie nad bezpieczeństwem wsi'. Por. cz. *varta* 'warta, straż'. Zapożyczenie ze śrwniem. *wart(e)* 'strzeżenie, pilnowanie; miejsce strzeżone, strażnica', niem. *Warte* 'strażnica, wieża strażnicza' (związanego z niem. *wahren* 'bronić, strzec; zachowywać, utrzymywać', zob. *warować*). — Od tego *wartować*, dial. 'pełnić wartę; pilnować (kogoś, czegoś)' → *wartownik* → *wartowniczy*.

wartki od XV w. 'szybko płynący, prędkie', daw. XVII w. 'obrotny, zwrotny'. Płnśl.: stcz. *vřtky* 'zmienny, niestały, chwiejny, niepewny', ukr. *věrtkyj* 'szybki', br. *věrtki* 'zdolny do szybkich ruchów, obrotny, żwawy; przenikliwy'. Pół. dial. **vřtka* 'kręcący się, obrotny, zwrotny', przym. odczas. z przyr. **-tka* od pśł. **vřtati* 'kręcić, wiercić' (por. p. daw. i dial. *wartać* 'kręcić', *wartać się* 'kręcić się, uwijać się', ch./s. *vřtati* 'wiercić; zawracać'), związanego z *wiercić* (zob.).

warunek od XV w. (stp. też *warunk*) 'czynnik, od którego uzależnione jest istnienie czegoś', 'zastrzeżenie', stp. 'obowiązek wystąpienia w procesie w miejsce pierwszego pozwanego', 'należyta jakość towaru, odpowiedni gatunek', daw. 'ochrona', 'oddział ochronny, straż, załoga'. Zapożyczenie ze śrwniem. *warunge* 'strzeżenie, ostrożność, przezorność, wskazówka', niem. *Wahrung*

'obrona (interesów)' (od niem. *wahren* 'bronić, strzec; zachowywać, utrzymywać').

warzyć od XV w. 'gotować', stp. też 'piec, wypiekać', kasz. *vařec* 'gotować'; z przedr. *nawarzyć, uwarzyć, zwarzyć*. Ogśl.: cz. *vařit* 'gotować', r. *varit* 'gotować; trawić', scs. *variti, vařp* 'gotować', ch./s. *variti* 'gotować; trawić; spawać'. Psł. **variti, *vařp* 'gotować', prawdopodobnie czas. kauzat. od psł. **vřeti* 'wrzeć', z pierwotnym znaczeniem 'powodować, że coś wrze', z wymianą *b → *a. — Od tego *warzelnia*; od czas. przedrostkowego *wywar*. Zob. *war, warzywo*.

warzywo 'jarzyna', dawniej od XV w. i dziś dial. 'gotowany pokarm, strawa'. Por. ukr. *varyvo* 'gotowana potrawa; ilość produktów potrzebna do ugotowania jednego posiłku', ch./s. *vārivo* 'warzywo, jarzyna; potrawa z jarzyn'. Słow. **varivo* od psł. **variti* 'gotować' (zob. *warzyć*), z przyr. **-ivo* (por. *lu-czywo, mięsiwo*), pierwotne znaczenie 'to, co się gotuje, co jest gotowane, ugotowane'.

wasz *wasza, wasze*, mn *wasi, wasze* od XIV w. Ogśl.: cz. *vaš*, r. *vaš*, scs. *vašb*. Psł. **vašb* [< **vas-fb*] 'wasz', derywat z przyr. **-fb* od psł. **vasb* dop. od zaimka **vy* 'wy' (zob. *wy*); co do budowy por. *nasz*.

waśń z od XVI w. 'niezgoda, zwada, kłótnia, spór', w XVI w. (u Reja) 'nieprzyjaźń, uraza, zawziętość, złość'. Por. strus. *vasnb* 'sprzeczka, niezgoda', r. dial. *vasn* 'zuchwałość', stukr. XVI w. *vasnb* 'nieprzyjaźń, nienawiść; kłótnia, zwada', ukr. dial. *vasn* 'kłótnia, zwada, sprzeczka; dziarskość, zawziętość' (innego pochodzenia formalnie identyczne, ale znaczeniowo odrębne gl. *waśnje* n 'sposób; nawyk, przyzwyczajenie, zwyczaj; temperament, humor', stcz. *vašně* 'nawyk, skłonność, właściwość', cz. *vašen* 'namiętność, pasja, zapal'). Psł. dial. **vasnb* 'sprzeciw, zwada, kłótnia, spór', prawdopodobnie z pierwotnej postaci **vad-snb*, będącej nazwą czynności od psł. **vaditi* 'karcić, ganić, oskarżać; przeszkadzać komuś w czymś', **vaditi sę* 'sprzeciwiać się, sprzeczać się, spierać się' (zob. *wadzić*), z przyr. **-snb* (co do budowy por. *pieśń*). — Od tego *waśnić, zwaśnić*.

wataha od XVII w. 'oddział zbrojny, dawniej zwłaszcza uzbrojona gromada rabusiów,

oprysków, banda, zgraja', łow. 'stado wilków, dzików'. Zapożyczenie z ukr. *vatáha* 'banda, szajka, wataha; stado (np. wilków)', por. też br. dial. *vatáha* 'gromada; grupa fli-saków', r. *vatága* 'banda, gromada, kupa', str. *vataga* 'namiot, jurta, mieszkanie kozuchowników'. Wyraz wschł. prawdopodobnie jest starą pożyczką z języków tureckich, jako źródło przyjmuje się stczuw. **vátay, *uotay*, sttur. *otay* 'namiot; pokój; rodzina'. — Od tego *watażka* 'w dawnej Polsce: dowódca Kozaków ukraińskich; później przywódca oddziału zbrojnego lub bandy rozbójniczej'.

wawrzyn od XVIII w. 'drzewo laurowe, laur' (z polskiego: cz. *vařin* 'ts.'). Zapożyczenie z późnego łac. *laurinus* 'laurowy', od łac. *laurus* 'laur'. Nagłosowe w- (zamiast oczekiwanego ł-) w wyniku upodobnienia spółgłosek na odległość *l - w > w - w.

ważka od XVI w. 'owad Odonata'. Zdr. z przyr. *-ka* od *waga* (zob.), kalka łac. *libellula* 'ważka', będącego zdr. od łac. *libella* 'waga'.

ważny od XV w. (stp. też *ważni*) 'mający duże znaczenie', 'mający moc prawną, obowiązujący', stp. też 'pełen powagi, dostojny', 'rozważny, przemyślany', daw. 'ciężki', 'wartościowy'. Por. cz. *vážny* 'ważny', r. *vážnyj* 'ważny, doniosły', ch./s. *vážan* 'ważny, poważny, doniosły; znamienity'. Od zapożyczonego *waga* (zob.), pierwotne znaczenie 'mający swój ciężar, znaczenie'.

ważyć od XIV w. 'odmierzać ciężar wagą, odważać', 'być ciężkim, mieć pewien ciężar', 'mieć znaczenie, pewną wartość', 'chwiać, bujać, trzymać przez chwilę bez ruchu (oceniając wagę)', 'rozmyślać, zastanawiać się, rozważać, oceniać', daw. 'poważać, cenić, szanować', 'wystawiać na szwank, narażać, ryzykować'; z przedr. *odważyć się* od XVI w. 'zdobyć się na odwagę, poważać się, zaryzykować' (stp. XV w. *odważyć / otważyć* 'ważać, odmierzyć'), *podważyć* w XVI w. 'podnieść w górę, wznieść' (w XV w. niepewne *podważyć* 'zbudować czy odbudować'), *po-ważyć* (por. cz. *povážit* 'rozważyć, zastanowić się'), *przeważyć* (stp. 'sprawdzić wagę czegoś, odmierzyć za pomocą ważenia', 'wziąć górę nad kimś, nad czymś, więcej

znaczyć'), rozważyć (stp. XV w. rozważać 'zastanawiać się nad czymś, rozpamiętywać coś'), uważać od XVI w. 'natężyć, skupiać uwagę, być uważnym, ostrożnym; zwracać uwagę, obserwować; pilnować, strzec, dbać; poczytywać, brać za kogoś, za coś; sądzić, mniemać', daw. 'patrzeć pilnie, obserwować, zauważać, spostrzegać, widzieć' (→ *zauważać*), *wyważyć*, *zaważyć*, *zważyć*. Por. cz. *vážít* 'wazyć; rozważać; oceniać, szacować; czerpać, ciągnąć; szanować, poważać', ch./s. *vážiti* 'obowiązywać, odnosić się, dotyczyć; uchodzić za coś'. Czas. odrzecz. od *waga* (zob.). — Od czas. przedrostkowych *odwaga* od XVII w. 'męstwo, śmiałość, nieustraszonność, siła moralna' (daw. 'narażenie się, odważenie się, ryzyko', 'wyczyn, czyn bohaterki'), *powaga*, *przewaga*, *rozważa* (cz. *rozvaha* 'rozważa', 'bilans'), *uwaga* 'koncentracja świadomości na czymś; spostrzeżenie, obserwacja', daw. 'wzgląd, powód, przyczyna' (dziś z *uwagi na coś* 'ze względu na coś, z racji czegoś'), 'obserwacja, obserwowanie', dial. *uwagi* mn 'przesady'; *odważny*, *poważny*, *rozważny* (→ *rozważność*), *przeważnie*. Zob. *ważny*, *znieważyc*.

wq- przedr. rzeczownikowy. Ogsl.: cz. *u-*, r. *u-*, scs. *p-*. Psł. **p-*, przedr. imienny, rzeczownikowy i przymiotnikowy (odpowiadający czasownikowemu przedr. **vən-* / **və-*), kontynuujący pie. **on* 'w'; por. w. Pierwotne **on* jako pierwszy człon złożenia rozwinęło się przed spółgłoską w **p-* (przed samogłoską w **on-*, zob. *onuca*).

wqhać od XVI w. (od XV w. z przedrostkami) 'wciągać nosem zapach czegoś'; z przedr. *powqhać*, *wywqhać*, *zwqhać*. Por. strus. *uchati* 'pachnieć', r. *blagouchai* 'pachnieć, wydawać przyjemny aromat, woń', cs. *pchatí* 'pachnieć', słwn. *vôhati* 'wqhać; węszyć; niuchać'. Psł. **pchati* 'pachnieć; wciągać nosem zapach, odbierać wrażenia węchowe', intensywny czas. z przyr. *-ch- (co do budowy por. *jechać*, *machać*) od pie. pierwiastka **an(a)-* 'tchnąć, oddychać' (por. np. stind. *ániti* 'oddycha', gr. *ásnemos* 'tchnienie, wiatr', łac. *animus* 'dusza, duch', *anima* 'powiew, wiatr; oddech, tchnienie; dusza'; zob. *woń*). Pierwotne znaczenie 'intensywnie, mocno wciągać powietrze'. — Od tego

rzecz. odczas. *węch* (por. słwn. *vôh* 'ts.', bg. *vôch* 'zapach'). Zob. *węszyć*.

wqdół od XV w. 'dolina o płaskim, podmokłym dnie i stromych zboczach, wąwóz, jar, parów; dół, dołek, wybój, wykrot', dial. (też w postaci *wgdół*) także 'dół (np. na ziemniaki)', kasz. *vpdół* 'jar, wąwóz, dolina; dół, jama', *vpdole* mn 'doły, wyboje na drodze'; por. stp. *wądole* 'dolina' (dziś jako nazwa terenowa). Ogsl.: cz. *údol* 'dolina', r. *udól* 'dół, dolina', bg. *judól* 'padół, świat doczesny'; por. też scs. *pdolb* ż 'dolina, niziina', strus. *udolb* 'dolina; wyżłobienie, jama, dół; przepaść'. Psł. **pdolb* m (/ **pdolb* ż) 'zagłębienie terenu, jama, dół, kotlina, dolina', archaiczne złożenie psł. **p-* 'w, wewnątrz' (zob. w) i psł. **dolb* 'dół' (zob. *dół*), z pierwotnym znaczeniem 'to, co jest w dole' > 'zagłębienie, jama, dolina'.

wągier od XV w. (daw. *wągr* i *węgier*) 'larwa niektórych gatunków tasieemca, pasożytnąca w różnych narządach ciała żywiciela pośredniego (ma postać pęcherzyka wypełnionego płynem); niewielkie skupienie wydzieliny gruczołów łojowych i obumarłych, zniszczonych komórek naskórka, zatykające por w skórze człowieka', daw. *węgry* / *wągry* mn 'krosty na ciele, zwłaszcza na twarzy' (od XVI w.), *świnie węgry* 'larwy tasieemca w mięsie świnii', stp. XV w. *węgry* mn 'pryszcze na skórze, zaskórniki czy też larwy tasieemca', dial. *węgier* 'wągier, pasożyt żyjący pod skórą krowy', *wągier*, zwykle *wągry* mn 'wyrzuty tłuszczowe na twarzy; wągry u bydła', *węgra* 'pędrak, larwa chrabąszcza majowego', *węgry* mn 'larwy tasieemca w mięsie świnii', *wągry* mn 'ts., ciemne punkty na skórze', kasz. *svąger* (*svager*, *svagor*, *svagor*) 'larwa gza bydlęcego, wągier'. Ogsl.: dl. *huger* 'wągier', gl. *wuhra* 'ts.', cz. *uher*, -*hru* 'wągier, zaskórnik; wągier, larwa tasieemca', r. *úgor*, *ugrjá* 'wągier', ukr. *vuhór*, *vuhrjá* 'ts.', w pldsł. tylko formy przyrostkowe: słwn. *ôgrc* 'wągier, larwa gza bydlęcego', *ogrci* mn też 'ospa', ch./s. *úgrk* 'chrząszcz skórniki; poczwarka gza bydlęcego', bg. *vôgrêc* / *vôgarêc* 'wągier, larwa gza bydlęcego'. Psł. **pgrêc* 'robak, larwa (pasożytnąca w ciele zwierzęcia), prapokrewnie ze stwniem. *angar(i)*, śrwniem. *anger*, *enger*

'czerw, robak' (dziś niem. *Engerling* 'pędrak') oraz z wyrazami bałt. o innej budowie: lit. *inkštiras* 'wągier, włosień, trychina', dial. *ánkštara* 'bąbel, larwa gza na ciele bydła', lot. *anksteri* mn 'robaki, larwy, pędraki', stpr. *anxdris* 'żmija, wąż'. Od pie. **angu^(h)i* 'wąż, żmija; robak' (por. wąż, węgorz).

wqs od XV w. 'zarost nad górną wargą', w stp. XV w. tylko 'puch na nasionach niektórych roślin', dial. 'nitkowaty wyrostek roślinny', 'ość jęczmienia'; zdr. *wąsik*. Ogśl.: cz. *vous*, r. *us*, słwn. *vös*. Psł. **(v)psō* [< **uond-so-*] 'włosy, zarost (na twarzy)', najbliższy odpowiednik w stpr. *wanso* 'pierwszy puszek na twarzy', por. też prapokrewne śrl. *fēs* 'broda', *find* 'włosy', gr. *ionthos* [< **vi-vond^ho-*] 'młodzięca broda'. Od pie. **uend^h-* 'włosy, broda', z przyr. **-so-*. — Od tego *wąsaty*, *wąsacz*. Zob. *gąsienica*.

wąski od XV w. 'nieszereki, ciasny'; st. wyższy *węszy*. Ogśl.: cz. *úzký*, r. *úzkij*, scs. *pzōkō*. Psł. **pžkō* 'wąski, ciasny', z przyr. **-kō* < **-ko-* nawarstwionym na pierwotnym przym. **pžō* 'ts.', należący do tematów na *-ū-*, kontynuujący pie. **ang^h-ū-* 'wąski'; co do rozszerzenia za pomocą **-kō* por. np. *plytki, przedki, słodki*. Postać **pžō* (na którą wskazuje zwłaszcza st. wyższy *węz-szy*, por. np. ch./s. *ūži*) ma odpowiedniki w goc. *aggwus* 'wąski', stwniem. *engi* (dziś niem. *eng*) 'ts.', stisl. *ōgr* 'ts.', por. także pokrewne lit. *ankštas* 'wąski', łac. *angustus* 'wąski, ciasny', stind. *amihús* 'wąski', wszystkie od pie. **ang^h-* 'wąski; zwęzać, wiązać' (por. *wiązać*).

wątek od XV w. 'nici idące w poprzek osnowy', przen. 'ciągłość treści, wydarzeń, bieg, ciąg, tok; każdy z tematów utworu literackiego', daw. XVI w. 'fundusz, środki materialne', kasz. *vptk* 'wątek'. Ogśl.: cz. *útek*, r. *utók*, cs. *(v)ptōkō*, ch./s. *útak*. Psł. **ptōkō* 'nici przetykane między prostopadłe biegnącymi niemi osnowy', archaiczny rzecz. odczas. (nazwa rezultatu czynności) od psł. przedrostkowego **vō-tōkati* 'wtykać' (por. p. *wetkać*, o pochodzeniu zob. *tkać* I), z zamianą czasownikowej przedr. **vō-* przez rzeczownikową przedr. **p-* (por. *wąwóz*, zob. też w). Pierwotne znaczenie 'to, co się przetyka, wtyka, co jest wetknięte'.

wąty od XV w. 'słaby, słabo rozwinięty, szczupły, chory', stp. 'wypróchniały'. Ogśl.: gł. *wutly* 'próżny, pusty (o drzewie); głuchy (o dźwięku); z pustym żołądkiem; bezsilny, wycieńczony, osłabiony (z głodu)', cz. *útly* 'szczupły, cienki, słaby', stur. *ut(b)lyi* 'dziurawy; podarty; słaby, lichy', r. *útlyj* 'kruchy, nietrwały, słaby', scs. *ptōb* 'dziurawy, przedziurawiony', słwn. *vōtel* 'spróchniały, pusty (np. o drzewie), dziurawy; głuchy (o dźwięku); zapadły (np. o oczach)'. Psł. **ptōb* 'spróchniały w środku, wydrążony, pusty', przym. utworzony zapewne od psł. przedrostkowego czas. **vō-tōlēti* 'wygnąć, wypróchnić w środku, wewnątrz' (od psł. **tōlēti* 'gnić, próchnieć', zob. *tleć*), z zamianą czasownikowej przedr. **vō-* (zob. w) na właściwą rzecz. i przym. powstać **p-* (por. *wątek*, *wąwóz*, zob. też *wą-*). Mniej prawdopodobny derywat od psł. **tōlo* 'ziemia, grunt, dno, podłoga' (zob. *tło*), z przedr. **p-* w funkcji przeczenia, przy czym przym. **ptōb* miałby znaczyć pierwotnie 'taki, który jest bez podstawy, bez dna, dziurawy'. — Od tego *wątleć* 'stawać się wątłym, słabnąć'; *nadwątlić* 'trochę osłabić', *nadwątlony* 'trochę osłabiony' (dawniej bez przedr. *wątlieć* 'osłabiać').

wątpić od XV w. 'nie być pewnym czegoś, nie być przekonany, nie ufać, nie dowierzać, powątpiewać', w XVI w. *wątpić* / *wętpić* 'wahać się', 'powątpiewać', dial. też *dwątpić* 'wątpić', kasz. *vōtpic* 'powątpiewać, nie wierzyć, nie ufać'; z przedr. *zwątpić*; wielokr. *-wątpiewać*: tylko z przedr. *powątpiewać*. Wylącznie polskie, mało jasne. Budowa wyrazu (przedr. *wą-* < psł. **p-* właściwy rzeczownikom i, rzadziej, przymiotnikom) sugeruje czas. odrzecz., prawdopodobnie od p. daw. *wąpie*, dial. *wąpie* / *wąpie* / *wąpkie* i *wąpia* / *wąpia* mn 'wnętrznosci, jelita, flaki, płuca'. W takim razie hipotetycznym pierwotnym znaczeniem byłoby 'wróżyć z wnętrzości zwierzęcych', stąd przypuszczalne 'wróżyć', z którego mogło się rozwinąć realnie poświadczone 'nie być pewnym czegoś, nie dowierzać czemuś, powątpiewać w coś' (najpierw chyba 'nie dowierzać wróżbom, powątpiewać we wróżby, w przepowiednie'). Pochodzenie pod-

stawowego rzecz. *wątpie*, mn *wątpia* jeszcze mniej pewne. Może on kontynuować pp. **ptbaje* bądź **ptąpie*, w którym można się dopatrywać derywatu z przedr. **p-*, w takim razie podstawą byłby czas. z przedr. **vb-* (zob. *wą-*, w, por. np. *wątek*); poszukiwanym wyrazem podstawowym mógł być niepoświadczony czas. *tvb-tbpati* 'wepchać, upchać', od psł. **(s)tbpati* 'pchać, wypychać, napychać' (zob. *čpać*). W takim razie p. *wątpie* oznaczałoby 'to, co jest wepchnięte (do jamy brzusznej), co się mieści w brzuchu'. — Od tego *wątpliwy* (daw. 'niepewny, niezdeterminowany', 'niejasny, mętny', 'chwiejny, wahający się', 'nieufny, wątplący') → *wątpliwość* (daw. 'wahanie'); od czas. przedrostkowego *zwątpienie*.

wątrobą od XV w. 'największy, wieloczynnościowy gruczoł kręgowców'; zdr. *wątróbka*. Ogśl.: cz. *útroby* mn 'wnętrzości', r. *utróba* 'lono', scs. *ptroba* 'lono; wnętrzości', ch./s. *útroba* 'wnętrzości, jelita, trzewia', arch. 'lono'. Psł. **ptroba* 'wewnętrzna część ciała, wnętrzości', od psł. przym. **pttrb* 'znajdujący się w środku, wewnętrzny' (zob. *wewnątr, wnątrze*), z przyr. **-oba* (co do budowy por. *choroba*).

wąwóz od XV w. (dial. też *węwóz*) 'wąska, głęboka dolina, jar, parów', dial. także 'ciasna, głęboka droga', kasz. *vřvóz* 'wąwóz'. Ogśl.: cz. *úvoz* 'odcinek drogi wrzynający się głęboko w okoliczny teren', strus. *uvoz* 'wjazd, brama wjazdowa', ukr. dial. *úviz, úvozu* 'droga w parowie, wąwozie', ch./s. dial. *úvoz* 'część budynku, gdzie wjeżdża wóz'. Psł. **řvoz* 'to, do czego się wjeżdża, w co się wjeżdża' > 'wąwóz, parów z drogą na dnie' > 'wąwóz, parów': 'droga w parowie, droga wrzynająca się w teren', archaiczny rzecz. odczas. od psł. przedrostkowego **vb-vesti* 'wwieźć do środka' (por. p. *wwieźć*, o pochodzeniu zob. *wieźć*), z zamianą czasownikową przedr. **p-* (por. *wątek*, zob. też *wą-*) i z wymianą rdzennego **e* ⇒ **o*. **wąż** od XIV w. 'gad ładowy z podrzędu Serpentes', też 'przewód w kształcie wąskiej, elastycznej rury'. Ogśl.: dł. *huž*, r. *už*, *užá*, ukr. *vuž*, słwn. *vōž*. Psł. **řžb* [< **angl-*] m 'wąż' (pierwotnie zapewne temat na -i-),

pokrewne z lit. *angis* 'jadowity wąż, żmija', łot. *ūdzs* 'ts.', stpr. *angis* 'żmija', łac. *anguis* 'ts.', stwniem. *unc* 'ts.', z pie. **angu^{(h)i-}* 'wąż, żmija; robak' (por. *wągier, węgorz*).

wbrew od XVI w. przym. 'na przekór czemuś, pomimo czegoś'. Z wyrażenia przymikowego w *brew* (od XVI w.) 'prosto w oczy, wprost, bez ogródek, obcesowo', '(twarz) w twarz, naprzeciw', dosłownie '(brwią) w brew' (zob. *brew*). Znaczenie 'na przekór, pomimo' rozwinęło się zapewne z 'naprzeciw komuś, czemuś'; co do znaczenia por. też daw. XVI w. w *łeb* 'wbrew'.

wcale przysł. od XVII w. 'dość, dosyć', z zaprzeczeniem 'ani trochę, bynajmniej', dial. *wcale* 'zupełnie, w ogóle', 'całkowicie'. Z daw. wyrażenia przymikowego w *cale* (też bez przyminka *cale*) 'cało, całkiem, w całości', z miejsc. *cale* od przym. *cały* (zob.) bądź od przysł. *cale* od *cały* (jak np. *dobrze, źle od dobrego*, zły).

wcielić od XV w. 'uczynić kogoś, coś składową częścią czegoś', 'nadać czemuś realną postać, kształt materialny, zrealizować, ucieleśnić'; wielokr. *wcielić*. Czas. odrzec. z przedr. w- od *ciało* (zob.).

wczasy mn od XVIII w. 'wypoczynek (urlopowy)', daw. od XVI w. *wczas* 'wygoda', 'spokój', 'komfort', 'bezczyność', 'odpoczynek', *niewczas* 'nieodpowiednia pora'. Od wyrażenia przymikowego w *czas* 'w (odpowiedni, dogodny) czas' (zob. *czas*). Zob. *wczesny*. — Od tego *wczasować (się)* → *wczasowicz, wczasowisko*.

wczesny od XV w. (stp. też *wczasny*) 'będący u swego początku, zaczynający się', stp. 'działający się we właściwym, odpowiednim czasie', 'średniej wielkości, umiarkowany', 'przypadkowy', daw. od XVI w. *wczasny* / *wczesny* 'przyjemny, wygodny', 'stosowny, odpowiedni, dogodny', XVII w. *wcześnie* 'dostatek, wygodnie'; też *niewczesny* 'działający się w niewłaściwym czasie; niewłaściwy, niestosowny, niefortunny'. Od wyrażenia przymikowego w *czas*, por. lud. *wczas* przysł. 'wcześnie'. Zob. *wczasy*.

wczoraj od XVI w. przysł. 'poprzedniego dnia', daw. od XIV w. i dziś dial. też *wczora*, kasz. *včora* / *včorà* / *včérà* 'wczoraj'. Ogśl.: cz. *včera*, r. *včérà*, scs. *včera*. Psł. **vbčera*

przysł. '(poprzednim) wieczorem' > 'poprzedniego dnia', z redukcją pierwszej samogłoski z wcześniejszej postaci **večera* od psł. **večerъ* (zob. *wieczór*). Postać *wczoraj* z part. -j (por. *dzisiaj*, zob. *dziś*). — Od tego *wczorajszy* 'związany z poprzednim dniem'.

wdowa od XIV w. 'kobieta, której mąż umarł'; zdr. *wdówka*. Ogsł.: cz. *vdova*, r. *vdova*, scs. *vdova*. Psł. **vdova* 'wdowa', pokrewne z nazwami wdowy w innych językach ie., np. stpr. *widewu*, goc. *widuwō*, stwniem. *witwua* (dziś niem. *Witwe*), łac. *vidua*, stind. *vidháva*. Z pie. **uidēua* 'wdowa', od pie. **ueid-* 'oddzielić, odłączyć', pierwotnie więc 'odłączona (od męża)'. Wtórnie powstała forma dla rodzaju męskiego **vdovъ* 'mężczyzna, którego żona umarła', p. *wdowiec*. — Od tego *wdowi*; *owdowieć*.

wdrożyć od XVII w. 'przyzwyczać, przyuczyć; wuczyć, wpoić, wszczepić komuś coś; wszcząć, podjąć jakąś akcję', daw. 'naprowadzić na coś; wciągnąć w coś, wtajemniczyć'; por. stp. XV w. *wydrōżyć* 'wyżłobić', daw. XVI–XVII w. *drożyć* 'dźrążyć, dłubać, toczyć, rzeźbić, żłobić, robić wgłębienia'. Psł. **doržiti* 'robić rowki, wyżłobienia; torować, wydeptywać drogę, ścieżkę' (zob. *drażyć*, *drożny*).

wdziać *wdziewę* od XV w. 'włożyć, nałożyć coś na siebie'; wielokr. *wdziewać*, stp. XV w. 'wprowadzać w dzierzawę'. Z przedr. w- od psł. **dējati*, **dějō* 'kłaść, stawiać coś gdzieś; robić, czynić, wykonywać coś', wielokr. **děvati* (zob. *dziać*). — Od tego *wdzianko*.

wdzięk od XVIII w. 'czar, urok, powab', *wdzięki* mn 'pociągające, pońętne szczegóły ciała ludzkiego', daw. od XVI w. *wdzięk* 'dobre przyjęcie, podziękowanie, wdzięczność', daw. też *wdzięka* 'chłuba, ozdoba', kasz. *vzek*: *to tobe vzek* 'dobrze ci tak'; *wdzięczny* od XV w. (daw. też *wdzieczny*) 'poczuwający się do zobowiązań moralnych za doznane dobro', 'sprawiający miłe wrażenie, ładny, uroczy, miły, przyjemny', daw. też 'kontent, ukontentowany', dial. 'przyjemny', 'posłuszny' (→ *wdzięczność*); *wdzięczyć się* 'robić wdzięczne miny lub gesty, odzywać się przyimlinie, kokietować, przymilać się, umizgać się', z przedr. *odwdzięczyć się*, *wywdzięczyć się*, wielokr. *odwdzięczać się*, *wywdzięczać*

się, *zawdzięczać*. Z przedr. w- od *dzięk*, stp. i dial. *dzięk* i *dzięka* 'podziękowanie, wdzięczność' (zob. *dzięki*).

wedle przym. od XV w. 'według', 'w pobliżu', daw. też *wedla* 'obok, podług, przy, według, stosownie', dial. *wedle* (i *wele*) / *wedla* 'obok, przy', 'około', 'po, za', 'względem, co do, co się tyczy', 'według', 'dla', 'wobec'. Por. cz. *vedle* przysł. 'blisko, koło, obok; mimochodem', przym. 'obok, koło, mimo', czasowe 'po', r. dial. *vódlle* przysł. 'obok, koło', przym. 'obok, koło, przy', słwn. dial. *vádlje* / *válje* przysł. 'obok', 'aż', 'natychmiast, zaraz'. Z psł. wyrażenia przymikowego **vъ dъlě* 'w długości, na długość' (przyimek **vъ* 'w', zob. *w*, i miejsc. l. pj rzecz. *dъla* 'długość', zob. *dla*), które po zrośnięciu zaczęło pełnić funkcję przysłówka, z której wtórna funkcja przymikowa.

według od XV w. przym. 'wzorując się, opierając się na kimś, na czymś; stosownie do czegoś; zależnie od czegoś, w odniesieniu do czegoś', przest. i dial. 'co do', dial. też 'obok', 'z powodu, dla'. Z psł. wyrażenia przymikowego **vъ dъlgъ* 'wzdłuż czegoś' (przyimek **vъ* 'w', zob. *w*, i przym. *dъlgъ* 'długi', zob. *długi*).

wejrzeć *wejrzę* od XVI w. 'zaglądnąć', daw. *weźrzęć* / *wejrzęć* 'spojrzeć, wejrzeć, zaglądnąć, popatrzeć, zaglądnąć, zajrzeć'. Por. scs. *vъzrěti*, *vъzrō* 'spojrzeć, popatrzeć'. Psł. **vъz-zrěti* 'spojrzeć, popatrzeć do góry, w górę', z przedr. **vъz-* (zob. *wz-*) od psł. **zrěti* 'patrzeć' (o pochodzeniu zob. *spojrzeć*). Zob. *wzór*.

welna od XV w. (stp. też *wielna*), dial. *welna* / *wiolna* / *wojna*, kasz. *welna* / *válna* 'ts.'. Ogsł.: cz. *vlna*, r. *vólna*, bg. *vólna*, ch./s. *vlna*. Psł. **vľna* 'welna', pokrewne z mającymi to samo znaczenie lit. *vilna*, łot. *vilna*, stind. *úrñā*, awest. *varanā*, łac. *lana* [< **vlāna*]. Od pie. pierwiastka **uel-* 'rwać, wyrwać', z przyr. *-*nā*. Stara ie. nazwa welny z pierwotnym znaczeniem 'to, co jest rwane, wyrwane', związana z dawną techniką pozyskiwania tego surowca przez wyrwanie, wyskubywanie (por. też *runo*). — Od tego *welniawy*, *welnisty*.

wesele od XVI w. 'uroczystość z okazji zaślubin młodej pary', stp. od XIV w. też *wie-*

siele / wiesele / wesiele 'radość', dial. *wiesiele* / *wesiele*, kasz. *vesele* (też *veselē*) 'wesele; orszak weselny; odlot ptaków jesienią'. Ogśl.: cz. *veselí* n 'weselość, radość', r. *vesele* 'weselość, uciecha, radość', scs. *vesel'be* 'radość', ch./s. *vesel'je* 'radość, uciecha; zabawa; uczta, biesiada'. Psł. **vesel'be* 'weselość, radość', rzecz. abstr. od przym. **veselb* (zob. *wesoly*), z przyr. *-bje. W polskim stwardnienie spółgłosek *w > w* i *ś > s* (*wiesiele > wesiele*) zapewne pod wpływem czeskim. — Od tego *weselny* → *weselnik*.

wesoly od XVI w. 'radosny', stp. od XV w. *wiesiely* / *wiesioly* / *wiesoly*, dial. *wiesioly*, kasz. *vesoli* (/ *vesoli*). Ogśl.: cz. *veselý* 'wesoly', r. *veselýj* 'ts.', scs. *veselb* 'wesoly, radosny'. Psł. **veselb* 'wesoly, radosny', odpowiada lot. *vesēls* 'zdrowy, cały, nie uszkodzony', stpr. *wessals* 'ts.', dalej pokrewne zapewne z ilir. imieniem własnym *Veselia*, wszystkie od pie. **ues-* 'dobry'. W polskim stwardnienie spółgłosek *w > w* i *ś > s* (*wiesioly > wesoly*) zapewne pod wpływem czeskim. — Od tego *wesołek*; *weselić się*, *rozweselić*; *poweselić*. Zob. *wesele*.

wespół od XVII w. 'wspólnie, razem', jako przedr. *współ-* (np. *współczesny*), daw. od XV w. *wespolek* 'wespół, wspólnie, razem', 'naraz, jednocześnie, zarazem'. Z wyrażenia przymikowego **vəz polb* 'z połową' (zob. *wz-* i *pół*).

wesz ż od XV w. 'drobny bezskrzydły owad, Pediculus, pasożytnyjący na człowieku i zwierzętach', dial. często *wsza*, kasz. *veš*, *všē* / *vša* 'ts.'; zdr. *weszka*. Ogśl.: cz. *veš*, r. *voš*, cs. *vōšb*, s. *vāš*, ch. *uš*. Psł. **vōšb* [< *(u)ūchī- < *(u)ūšī-] 'wesz', przekształcenie ze względu na tabu pie. **lūs-* 'wesz' (zachowanego w germ. i celt.: niem. *Laus*, ang. *louse*, stisl. *lūs* 'wesz', wal. *llau*, kornw. *low* 'wszy'). Słów. forma oparta na pie. **lūs-* przekształconym przez zanik *-l- (**lūs-* > **ūs-i-*; nagłosowe psł. **v-* jest spółgłoską protetyczną); różnorodne przekształcenia wyrazu pie. z tych samych powodów także w innych językach ie., por. np. lit. *utė* 'wesz', lot. *uts* 'ts.', stind. *yðka* 'ts.'. — Od tego *wszawica*; *zawszony*.

wet od XV w. 'odpłacenie, odwzajemnienie', przest. 'deser, legumina' (*na wety*, daw. *na*

wet 'na deser'), stp. *wet* i *weta* 'opłata pieniężna jako rekompensata za popełniony czyn przestępczy lub jako odszkodowanie za wyrządzoną szkodę', daw. 'odpłata, odwet'. Por. stcz. *vet*: *byti s kým vet* 'mieć z kimś wyrównane rachunki', cz. *veta* przysł.: *je po něm veta* 'z nim już koniec, już po nim, przepadł'. Zapożyczenie ze śrwniem. *wette* 'odpłacenie, spłata, zapłata, zakończenie czegoś' (*wette sin* 'być spłaconym, skończonym', niem. *Wette* 'zakład, wyścigi'). — Od tego *wetować* daw. 'oddawać wet za wet, rewanżować się, mścić się', *powetować* 'odbić, wynagrodzić sobie szkodę, stratę, naprawić niepowodzenie'; *odwet* od XVIII w. 'odpłacenie tym samym, oddanie wet za wet, zemsta', w *odwet* 'oddając wet za wet, w zamian' (por. daw. XVII w. *odwetowanie* 'odzyskanie'). Zobacz *nawet*.

wewnątrz od XVI w. 'w środku'. Por. cz. *uvnitř* przysł. 'wewnątrz, wewnątrznie, w środku', przyimek 'wewnątrz, w środku'. Z przymiżkiem we stp. XV w. *wnątrz* przysł. 'w środku, wewnątrz' (por. cz. *vnitř*, stcz. *vñutr* 'wewnątrz', r. *vnutri* 'wewnątrz, w głębi, w obrębie', scs. *vñotr'b* 'do wnętrza; wewnątrz', ch./s. *ūnutar* 'wewnątrz'), z psł. **vñotr'b* 'do wnętrza', **vñotr'i* 'we wnętrzu', o pochodzeniu zob. *wnętrze*. — Od tego *wewnętrzny* 'znajdujący się wewnątrz, w środku czegoś', 'zachodzący w psychice człowieka, duchowy', por. stp. XV w. *wnętrzny* / *wnętrny* 'wewnętrzny', cz. *vnitřní* 'ts.', r. *vñutrennij* 'ts.', por. scs. *vñotr'n'b* 'ts.'

wędka od XV w. 'przynętka do łowienia ryb', stp. 'hak, haczyk lub drobne narzędzie zakrzywione na końcu', dial. *wędk* / *wądk*, kasz. *vądk* 'wędka'. Pierwotne zdr. od stp. (od XIII w.) *węda* 'hak, haczyk lub narzędzie zakończone hakiem, haczykiem', 'rodzaj narzędzia z haczykiem: wędka, sznur z haczykami czy też mała sieć', daw. *węda* 'wędka', kasz. *vąda* 'lina, do której przytwierdzone są sznurki z haczykami, używana do połowu ryb'. Ogśl.: cz. *udice* 'haczyk, wędka', r. przest. i dial. *uda* 'wędka', cs. *řda* 'hak, haczyk u wędk', ch./s. *ūdica* 'wędka'. Psł. **řda* 'coś zakrzywionego na końcu, hak, haczyk', archaiczne złożenie **ř-* 'w' (zob. *wą-*, *w*) i derywatu od pie. **dʰē-* 'kłaść,

stawiać' (zob. *dziać*), pierwotne znaczenie 'to, na co się nadziewa, nakłada coś', z czego 'haczyk (z nadzianą przynętą)' > 'przyrząd do łowienia ryb z haczykiem, wędką'. Zob. *wędzidło*.

wędrawać od XV w. 'zmieniać miejsce pobytu, podróżować', kasz. *vądrawac* 'ts.'; z przedr. *powędrawać, przewędrawać, zawędrawać*. Zapożyczenie ze śrwniem. *wandern* 'być w ruchu, iść, wędrować', niem. *wandern* 'wędrawać'. — Od tego *wędrawiec*.

wędzić od 1500 r. 'konserwować produkty za pomocą dymu', kasz. *vążęc* 'wędzić'; z przedr. *uwędzić*. Ogśł.: cz. *udit*, ukr. *vudyty*, słwn. *voditi*. Psł. **vḗditi*, **vōdō* 'konserwować produkty żywnościowe (zwłaszcza mięso) za pomocą dymu, wędzić', czas. kauzat. od psł. **vēdnōti* 'tracić świeżość, wiotrzeć, marnieć' (zob. *więdnąć*), z wymianą rdzennej **ē* ⇒ **ō*. Pierwotne znaczenie 'powodować, że coś traci zawartą w sobie wodę, schnie, wysycha'. — Od tego *wędlina; wędzonka*.

wędzidło od XIV w. 'część uzdy, munsztuk', stp. też 'wodze, rzemienie do kierowania zwierzęciem', 'rzemień używany do krępowania'. Płnsł.: cz. *udidlo* 'wędzidło', r. *udilo* 'wędzidło'. Psł. dial. **ḗdidlo* 'metalowy pręt wkładany do pyski konia', związane etymologicznie z psł. **ōda* 'coś zakrzywionego na końcu, hak, haczyk' (zob. *wędką*), jednak budowa wyrazu (*-i-dlo) wskazuje na derywat odczas.: bezpośrednią podstawą był zapewne czas. **ḗditi* z przypuszczalnym znaczeniem 'zakładać hak, haczyk' (por. kasz. *vążęc* 'łowić ryby na wędkę', cs. *ḗditi* 'ts.').

węgiel węgla od XVI w. 'kopalina palna; pierwiastek C', 'pozostałość po prażeniu roślinnych i zwierzęcych substancji bez dostępu powietrza', *węgiel drzewny* 'węgiel otrzymany podczas suchej destylacji drewna', daw. *wągl* / *węgl*, dial. *węgle* 'węgiel, kawałki węgla', kasz. *vągel* / *vągel*, -*gla*, *vągle* m 'kawałki węgla opałowego, zwęglone kawałki niedopalonego drewna'; zdr. *węgielek*. Ogśł.: cz. *uhel*, r. *úgol*, scs. *ḡglb*. Psł. **ḡglb* m (pierwotnie temat na -i-) 'zwęglone drewno, węgiel drzewny', dokładne odpowiedniki w bałt. w tym samym znaczeniu: stp. *anglis*, lit. *anglis*, łot. *ūogle*, por. też pokrew-

ne stind. *āngarah* 'węgiel', z pie. **angli-* (/ **angelo-*) 'zwęglone drewno, węgiel'. — Od tego *węglowy; węglarz; zwęglić się*.

węgiel węgla od XV w. 'narożnik', kasz. *vągło* 'węgiel, narożnik'. Ogśł.: cz. *úhel* 'kąt', r. *úgol*, *ugla* 'kąt', scs. *ḡglb* 'węgiel, narożnik', ch./s. *ūgao*, *ūgla* 'róg budynku, narożnik; kąt'. Psł. **ḡglb* 'kąt, róg, narożnik', dokładny odpowiednik: łac. *angulus* 'kąt, róg', por. też pokrewne niem. dial. *Enkel* 'kostka u nogi', ang. *ankle* 'ts.', z pie. **angu-lo-* 'skrzywiony, zgięty', od pie. **ang-* (/ **ank-*) 'zginać'. — Od tego *węgielny* (np. *kamień węgielny*).

węgorz od XV w. 'ryba *Anguilla anguilla*', kasz. *vagoř*. Ogśł.: cz. *úhoř*, r. *úgor*, ch./s. *ūgor*. Psł. **ḡgorb* 'węgorz', pokrewne ze stp. *angur(g)is* 'węgorz', lit. *ungurys* 'ts.', dalej z łac. *anguilla* 'ts.', gr. *éncheŷis* 'ts.', wszystkie od pie. **angu*^(hi)- 'zmija, wąż; robak' (zob. *wąż, wągier*).

węszyc węszę od XIX w. 'węchem szukać, rozpoznawać, wciągać nozdrzami zapach czegoś', kasz. *vąšęc* 'ts.'; z przedr. *wywęszyc, zwęszyc*. Czas. kauzat. od p. *wąchać*, psł. **pchati* 'wciągać nosem zapach, odbierać wrażenia węchowe' (zob. *wąchać*), pierwotne znaczenie 'powodować, że coś się wącha, że się odbiera wrażenia węchowe'.

węzeł węzła od XV w. 'supeł', kasz. *wązeł*, -*zla* 'ts.'; zdr. *węzelek* (stp. XV w. *węzelek*). Ogśł.: cz. *uzel*, r. *úzel*, cs. *ḡzl̥b*, ch./s. *ūzao*. Psł. **vḡzl̥b* 'węzeł', od psł. **vēzati* 'wiązać' (zob. *wiązać*), z przyr. *-*l̥b* i z wymianą samogłoski rdzennej **ē* ⇒ **ō*.

wiał wieję od XV w. 'przemieszczać się z jakąś prędkością i siłą (o powietrzu); dawać się odczuć (o chłodzie, zimnie, wilgoci itp.)', reg. 'oczyszczać omłócone zboże z plew', pot. 'uciekać bardzo szybko', kasz. *vác*, *vėje* 'ts.'; z przedr. *nawiać, owiać, powiać, przewiać, przywiał, rozwiał, wywiał, zawiał, zwiąć*; wielokr. -*wiewać*; z przedr. np. *owiewać, powiewać, rozwiewać*. Ogśł.: cz. *vát*, *vėje* 'wiał', r. *vějat*, *vějať* 'dąć, czyścić ziarno', scs. *vējati*, *vėjo* 'wiał'. Psł. **vējati*, **vėjo* 'wiał, dąć', pokrewne z lit. *vėjas* 'wiatr', goc. *waian* 'wiał', niem. *wehen* 'ts.', stind. *vāti* 'dmucha', od pie. **ue-* 'wiał, dąć'. — Od tego *wiew*; od czas. przedrostkowego *powiew*. Zob. *wionąć*.

wiadomy od XV w. (daw. też *wiadow*) 'znany', daw. 'znający coś, obeznany z czymś, poinformowany', w XVI w. 'biegły, świadomy'; *wiadowo* 'jest rzecz znana'. Ogsł.: cz. *vědomy* 'świadomy', r. przest. *vědomyj* 'znany', scs. *vědomŕ* 'znany; wiadomy; poznawalny', por. słwn. *vědoma* przysł. 'celowo, świadomie, umyślnie'. Psł. **vědomŕ* 'wiedzący, znający, świadomy czegoś; taki, którego się zna, znany', imiesłów bierny czasu teraźn. czas. **věděti* (zob. *wiedzieć*). — Od tego *wiadowość* od XVI w.; *powiadować* od XIX w., *zawiadowić*.

wiadowo od XV w. (stp. też *wiedro*) 'duże naczynie (zwłaszcza na wodę), kubek'; zdr. *wiaderko*. Ogsł.: cz. *vědro*, r. *vedró*, scs. *vědro*. Psł. **vědro* [< **uēdro* -] 'naczynie na wodę', od pie. rzecz. na -r/n-: **ued-r* / **ued-n* 'woda' (zob. *woda*), z samogłoską rdzenną **ē* < **ē* w tzw. stopniu wzdłużenia. Pierwotne znaczenie 'naczynie na wodę' (co do semantyki por. np. gr. *hydria* 'wiadro na wodę' / *hýdōr* 'woda').

wiano od XIV w. (stp. też *wieno*) 'posag; wyprawa ślubna panny młodej; majątek wniesiony przez żonę do wspólnoty małżeńskiej', stp. też 'odszkodowanie płacone kobiecie za utracone dziewictwo'. Ogsł.: cz. *věno* 'posag, wiano', strus. *věno* 'zapłata; wykup za pannę; posag; wyprawa; majątek dany przez męża dla zabezpieczenia posagu żony', r. *věno* 'wykup dawany za żonę; posag', bg. dial. *venó* 'okup lub dar, jaki pan młody daje rodzicom panny młodej; posag'; por. scs. *veniti* się 'sprzedawać się, być na sprzedaż'. Psł. **věno* [< **ved-no*] 'wykup, dar dawany przez pana młodego rodzicom żony, wykup za żonę', zapewne pokrewne z gr. *hédnon* 'posag', stang. *weotuma* / *wituma* 'dar weselny', śrwniem. *widem(e)* 'ts.', od pie. pierwiastka **ued-* 'wieść, prowadzić, przyprowadzać sobie żonę' (od którego też psł. **vesti*, **vedp* 'wieść, prowadzić', 'pojmować za żonę', zob. *wieść* II), z przyr. *-no.

wiara od XIV w. (stp. też *wiera*) 'przeświadczenie, przekonanie, że coś jest prawdą; religia, wyznanie', 'wierność, rzetelność, wiarygodność', daw. 'zaufanie', 'przrzeczenie'. Ogsł.: cz. *víra* (przest. *věra*) 'wiara, przekonanie; religia', r. *věra* 'wiara; religia', przest.

i pot. 'zaufanie', dial. 'życzenie, ochota; umiejętność; zwykły, tradycyjny ład, porządek; wierzenie przekazywane z pokolenia na pokolenie', scs. *věra* 'wiara; religia, wyznanie'. Psł. **věra* 'przeświadczenie, przekonanie, pewność, że coś jest prawdą, ufność, że coś się spełni', urzeczownikowiona forma rodzaju żeńskiego pie. przym. **uēro* 'prawdziwy' (por. łac. *verus* 'prawdziwy', niem. *wahr* 'ts.'), formalnym odpowiednikiem jest stwniem. *wāra* 'wierność, układ, obrona'. Pierwotne znaczenie zapewne 'coś prawdziwego, np. prawdziwe przekonania'.

wiata od XVI w. 'lekka budowla w postaci dachu wspartego na słupach'; por. daw. od XIII w. *jata* 'prymitywna chatka, buda z chrustu, szałas, namiot', w XVIII w. 'szopa, w której górnicy składają rudę', dial. 'szopa na sprzęty, narzędzia gospodarskie, komora, strych na siano'. Por. cz. daw. *jata* 'chałupa', ukr. dial. *játka* 'przysbudówka przy chacie', ch. dial. czak. *játa* (*játa*) 'schronienie przed deszczem, wiatrem, miejsce zasłonięte od wiatru'. Psł. **jata* 'przenośna, ruchoma chatka, budka, szałas, namiot', derywat od psł. czas. **jati* 'jechać' (zob. *jechać*), z przyr. *-ta. Pierwotnie zapewne nazwa czynności 'jazda', wtórnie skonkretyzowane 'to, co jedzie, co się przewozi' > 'ruchoma chatka, budka' (co do znaczenia por. *wieża*). W polskim wtórne w- zapewne z wyrażenia przyimkowego w *jacie*. Zob. *jatka*.

wiatr od XIV w. (stp. też *wietr*), dial. *wiater*; zdr. *wietrzyk*, *wiater* (daw. XVII w. *wiatrek*). Ogsł.: cz. *vítř*, r. *véter*, scs. *vētrŕ*, ch./s. *vjētar*. Psł. **vētrŕ* 'wiatr', najbliższe odpowiedniki w bałt.: stpr. *wetro* 'wiatr', lit. *vėtra* 'wichura, burza z wiatrem', lot. *vētra* 'burza, niepogoda'. Z pie. **uē-tro-*, będącego derywatem od pie. pierwiastka **uē-* 'wiał, dąć' (zob. *wiać*). — Od tego *wiatrak*, *wietrzny*. Zob. *wietrzyć*.

wiąz od XV w. 'drzewo liściaste Ulmus'. Ogsł.: cz. *vaz*, r. *vjaz*, słwn. *věz* 'biały brzość, Ulmus effusa'. Psł. **vęž* 'wiąz, Ulmus', prapokrewne z lit. *vinkšna* 'wiąz', łot. *vīksna* 'ts.', alb. *vith*, *vidhe* 'ts.'. Sugerowany przez niektórych badaczy związek z *więzać* (psł. **vęžati*), kuszący ze względów znaczenio-

wych (por. stp. XVI w. u Krescena „gatunek brzości, wiążem zowią, iż z niego tyka bywają mocne ku wiązaniu”), to raczej etymologia ludowa, polegająca na skojarzeniu podobnych wyrazów.

wiązać od XIV w. (stp. *wiązacz*) ‘umocowywać, tworząc węzeł; łączyć ze sobą przedmioty za pomocą sznura, taśmy itp., splatać; okręcać, ścisnąć, krępować sznurem, tańcuchem itp.’; z przedr. *nawiazać, obwiązać, odwiązać, powiazać, przewiazać, przywiązać, rozwiązać, zawiązać, związać*; wielokr. *-wiązywać*: z przedr. np. *nawiazywać, rozwiązywać, związywać*. Ogśł.: cz. *vázati, vážu / váží* ‘wiązać, zawiązywać, przywiązywać, związywać’, r. *vjázati* ‘wiązać, związywać; robić na drutach lub szydełkiem’, scs. *vęzati, vęžp* ‘wiązać, ch./s. *vězati, věžem* ‘wiązać, związywać, przywiązywać; oprawiać (książkę)’. Psł. **vęzati, *vęžp* ‘wiązać, związywać’, czas. wielokr. od psł. **vęzti, *vęžp* ‘wić, splatać, wiązać’ (por. stp. 1500 r. *wiążć* ‘splatając nici, tworzyć tkaninę, dziać’, dial. ‘robić na drutach’, kasz. *vīzć, vīžą / vōžc, vōžc* ‘robić na drutach, np. pończochy; splatać sieci’, stcz. *viezti, vazu* ‘wiązać, przywiązywać, umocowywać’, strus. *vęzti, vęžu* ‘wić’, scs. *uvęsti, uvęžp* ‘uwieńczyć; uwikłać się’, ch./s. *věsti, věžem* ‘haftować, wyszywać, dziergać’, od pie. **ang^h* ‘wąski; zwięzać, wiązać’ (por. *wąski*). — Od tego *wiązka, wiazanka*; od czas. przedrostkowych *nawiazka, podwiazka* (por. cz. *podvazek* m ‘podwiązka’, r. *podvjazka* ‘ts.’, ch./s. *pōdvez / pōdveza* ‘podwiązka’), *przewiazka; zawiązek, związek; rozwiąży* ‘niemoralny, rozpustny, wyuzdany’ (por. stp. XV w. *rozwiązać* ‘uwolnić z więzów; uwolnić od zobowiązań; uwolnić od kary’) → *rozwiązłość*.

wicher od XV w. (książk. też *wicher*) ‘silny, gwałtowny wiatr’ (u Lindego ‘wiatr wielki, burzący, w koło powietrze pędzący’), przest. ‘kosmyk sterczących włosów’, dial. ‘wiatr kręcący się w kółko; trąba powietrzna’, kasz. *vīxř* ‘wicher; pchnięcie, uderzenie’. Ogśł.: gl. *wichor* ‘silny, gwałtowny wiatr, wichura, burza’, cz. *vichr* (przest. *vicher*) ‘wicher, wichura’, slc. *víchor* ‘ts.’, strus. *vichrə / vichorə* ‘silny, gwałtowny wiatr, wichura’, *vichorə* ‘kosmyk sterczących włosów, sierści’, r. *vi-*

chór ‘ts.’, dial. *víchór* ‘gwałtowny, kolisty ruch wiatru’, ch./s. *vīhār / vīhor* ‘wicher, wichura; huragan’. Psł. **vichorə* [< **uēis-uro-*] ‘silny, gwałtowny wiatr kręcący się w koło, wirujący, wicher, wichura’, zapewne od pie. **uēis-* ‘kręcić, związać’, z przyr. **-orə*, prapokrewnie z (inaczej zbudowanym) lit. *viesulas* [< **uēis-ulo-*] ‘wicher, szkwał, wichura’. Nie można jednak wykluczyć powstania wyrazu na gruncie słów. jako derywatu od psł. czas. **vichati* ‘wykonywać szybkie koliste ruchy, wymachiwać, machać, kręcić czymś’ (zob. *wikłać*) z przyr. **-orə* (możliwa byłaby zatem prapostać **vichrə*, którą sugeruje np. p. *wichr*, cz. *vichr*, strus. *vichrə*). — Od tego zgr. *wichrzysko; wichrować* (daw. XVI w. ‘burzyć, warcholić, wichrzyć’). Zob. *wichrzyć*.

wichrzyć od XVI w. ‘burzyć, mierzwić, targać (włosy, pióra), ‘namawiać do buntu, agitować przeciw komuś lub czemuś’, daw. ‘wiać silnie (o wietrze)’, ‘być wietrznym (o pogodzie)’, ‘wprowadzać zamęt, niepokój, mącić, burzyć coś’, ‘klebić się, wirować’, dial. ‘miotać kamieniami i drzewem (o niedźwiedziu)’, *wichrzy* ‘pada (o śniegu)’; z przedr. *rozwichrzyć, zwichrzyć*. Por. cz. *vichřiti* ‘huczeć, szaleć, wyć (o wietrze); machać, wymachiwać’, dial. *vichořiti se* ‘burzyć się, czynić hałas, wrzawę’, r. *vichřiti* ‘kręcić czymś gwałtownie w koło (o wietrze)’, dial. *vichoriti* ‘krążyć’, bg. dial. *vich-rja* ‘sprawiać, by coś leciało; popędzać konia do galopu’, ch./s. *vīhoriti* ‘silnie dąć; kręcić się, wirować; machać, wymachiwać’. Czas. odrzecz. od *wicher* (zob.). Pierwotne znaczenie ‘silnie wiać, wyginać coś, kręcić czymś w koło (o wietrze)’.

wichura od XIX w. ‘gwałtowny, silny wiatr, wicher, zawierucha’, dial. też *wichur* ‘wicher, huragan’, nieprzyczysany kędzior włosów’. Por. cz. dial. *vichura* ‘wichura’, br. *vichura* ‘gwałtowny, silny, wirujący wiatr, wicher, zawierucha’. Od tej samej podstawy co *wicher* (zob.), z przyr. **-ura*.

wić I ż od XV w. ‘długa, cienka, elastyczna gałązka’, *wici* mn hist. ‘w dawnej Polsce: łozowe witki lub pęki powrozów rozsyłane do rycerzy jako wezwanie do stawienia się na wyprawę wojenną; później: uniwersały królewskie zwołujące pospolite ruszenie’, stp.

XV w. 'rodzaj powrozu ze skróconych gałęzek', 'kółko żelazne służące do połączenia grządziela pługa z kółkami', *wici* mn 'znak zarządzający pogotowie wojenne' (dial. 'ogień sygnałowe w górach'), *winna wić* 'winorośl', dial. *wiś* 'pręt, witka', kasz. *vić* 'witka', przen. 'wysokie, cienkie drzewo; wysoka, szczupła kobieta'; zdr. *witka*. Ogśl.: gł. *wiś* 'kołowrotek', *witka* 'witka', strus. *vitb* 'coś splecionego', r. *viť* 'plecionka', por. ch./s. *vitica* / *vitica* 'kędzior, lok; warkocz', 'wąg (u rośliny)'. Psł. **vitb* z 'zwijanie; to, co się zwija; coś zwiniętego, splecionego', dokładne odpowiedniki: lit. *vitis* 'różga', łot. *vītis* 'ts.', łac. *vitis* 'winna latorośl, pręt z winnej latorośli', awest. *vaēiti-* 'iwa, wierzba', z pie. **ui-ti-*, od pie. pierwiastka **uej-* 'wić, skrócić, splatać' (zob. *wiś* II), z przyr. *-*ti-*.

wiś II *wiś* od XV w. 'splatając, robić, formować coś (np. wieniec, gniazdo); z przedr. *powiś* od XV w. 'urodzić, wydać na świat', pierwotne znaczenie w stp. 'owinać, okręcić pieluszkami' (→ *spowić* 'owinać, zakryć czymś dokładnie'), wielokr. -*wijać*: z przedr. *nawijać*, *odwijać*, *owijać*, *podwijać*, *przewijać*, *rozwijać*, *spowijać*, *uwijać się*, *wywijać*, *zawijać*, *zwijać*; jednokr. -*winać*, z przedr. *nawinać*, *odwinać*, *owinać*, *podwinać*, *przewinać*, *rozwinać*, *uwinać się* (stp. XV w. *uwinać* 'okręcić, okryć, otulić'), *wywinąć*, *zawinąć*, *zwinąć*. Ogśl.: cz. *vit*, *viji* 'wić, splatać; nawijać, zwijać', r. *viť*, *viju* 'kręcić; wić, pleść, splatać', ch./s. *viti*, *vijem* 'wić, zwijać; pleść, wypłatać, splatać'; przedrostkowemu *powiś* odpowiada np. cz. przest. *povít* 'powić, urodzić', śl. *povif*, *povije* 'owinać, zawinąć', książk. 'urodzić', ch./s. *póviti*, *póvijem* 'powić, urodzić', 'zgiąć, pochylić; obwinąć, spowić; obwijać, obandażować, przewinać (niemowlę)'. Psł. **viti*, **vbpj* 'przez zwijanie nadawać czemuś okrągły, owalny, kolisty kształt; wić, splatać; obracać', dokładnie odpowiadające lub pokrewne lit. *výti* 'wić, zawijać, zwijać', łot. *vīt* 'ts.', łac. *viēō*, *viēre* 'pleść, splatać, wić', stind. *váyati* 'plecie, тка', wszystkie od pie. **uej-* 'wić, skrócić, splatać'. Zob. *powijak*, *powój*, *rozwój*, *zawój*, *zwój*.

wid od XVII w. 'postać, widmo, zjawia, duch', daw. 'wygląd, powierzchowność', *ani widu*,

ani słyhu 'ani widać kogoś, ani słyhać o kimś; ani śladu', kasz. *vid* 'źródło światła (lampa, świeca itp.)', 'jasność, światło, blask', 'wzrok'. Ogśl.: cz. *vid* 'sposób widzenia, pogląd; wzrok; forma, kształt' (*neni ani vidu ani slechu* 'nie ma ani widu, ani słyhu'), r. *vid* 'wygląd; stan; widok', *vidy* mn 'widoki, perspektywy, zamierzenia', scs. *vidb* 'spojrzenie; widzenie; wygląd, postać', ch./s. *vid* 'wzrok', 'wygląd, kształt, postać', 'pozór, pretekst', 'wzgląd, uwaga', *zā vida* 'za widoku, póki widno'. Psł. **vidb* 'widzenie; to, co widać'. Ze słow. punktu widzenia rzecz. odcasz. (nazwa rezultatu czynności) od psł. **vidēti* (zob. *widzieć*). Wyraz ma jednak dokładne odpowiedniki w językach ie.: lit. *veidas* 'twarz, oblicze', *veidai* mn 'policzki', łot. *veids* 'kształt, forma', gr. *eidos* [< *ueidos*] 'ts.'. Prawdopodobnie więc psł. **vidb* kontynuuje pie. **uejds* 'to, co widać' (od pie. pierwiastka **uejd-* 'patrzyć, widzieć', zob. *widzieć*). Zob. *widny*.

widac od XVI w. 'daje się widzieć, można zobaczyć, widnieje', 'widocznie, zapewne, chyba, okazuje się', daw. od XIV w. 'odbierać wrażenia zmysłowe, oglądać', 'znać, poznawać', dial. 'widzieć, widywać'. Płnśl.: cz. *vidat* 'widywać, widzieć', r. *vidat* 'doznać, doświadczyć', pot. 'widzieć, widywać', też *vidat* nieosobowo w funkcji orzecznika 'widać'. Psł. dial. **vidati* 'widywać, widzieć od czasu do czasu; daje się widzieć, można zobaczyć', czas. wielokr. od psł. **vidēti* 'widzieć' (zob. *widzieć*).

widelec od XVII w. 'narzędzie stołowe w kształcie widełek', dial. też 'małe widły'. Por. strus. *vilbcy* mn 'przedmiot rozdwojony na końcu; widelec', r. dial. *vilcy* mn 'małe widły', br. *vidēlec*, dial. *vidēlcy* mn 'widelec' (także inaczej zbudowane, np. r. *vilka* 'widelec; widełki', ch./s. *vilica* 'widelec'). Od *widły*, psł. **vidla* 'widły' (zob.), pierwotnie zdr. z przyr. -*ec* < *-*ecb*, dziwi jednak zmiana rodzaju w stosunku do wyrazu podstawowego (z oczekiwanym rodzajem nijakim r. daw. XVII w. *vilca* mn 'przedmiot rozdwojony na końcu; widelec', ukr. *vydělce* 'widelec').

widły mn od XV w. 'narzędzie rolnicze do zgarniania, przerzucania czegoś', stp. też

'rozdwójona gałązka'; zdr. *widelki*. Ogł.: cz. *vidle*, stcz. *vidly*, r. *vily*, ch./s. *vile*. Psł. **vidly* 'widły' (pierwotnie była to odpowiednio dobrana i obrobiona gałąź z rozwidleniem, widelkami na końcu), forma l. mn od psł. **vidla*, od psł. czas. **viti* 'przez wlistanie nadawać czemuś okrągły, owalny, kształt; wić, splatać; obracać' (zob. *wić* II), nazwa narzędzia z przyr. *-*dla* (który jednak w tej postaci poza tym nie jest poświadczony, zwykła jest natomiast postać *-*dlo*). Pierwotne znaczenie 'narzędzie do zwijania czegoś (np. zgarnianego siana, nawijanej przędzy na krosnach)'. — Od tego *widlasty*; *rozwidlić*. Zob. *widelec*.

widmo od XVIII w. 'złudzenie wzrokowe lub wytwór wyobraźni, nierealna postać, fantastyczne zjawisko, widziadło'. Por. gł. *widmo* 'miraż, fantom, przywidzenie, mara', cz. *vidmo* 'miraż'. Od *widzieć* (zob.), z przyr. -*mo*.

widny od XVI w. 'pełen światła, dobrze oświetlony, jasny', daw. 'dający się widzieć, zauważyć, widoczny', kasz. *vidni* 'jasny, przejrzysty, niezamglony; niedojrzały; piaszczysty, łysy, nieurodzajny; pusty, opróżniony'; przysł. *widno* 'jasno'. Ogł.: slc. *vidny* 'pełen światła, jasny; dający się widzieć, widoczny', r. *vidnyj* 'widoczny, dostrzegalny', przen. 'wybitny, znakomity; postawny, okazały', scs. *vidbno* 'widoczny, widzialny', ch./s. *vidan* 'widny, jasny, słoneczny; widoczny, widzialny; wybitny, znakomity'. Psł. **vidbno* 'dający się widzieć, widzialny, widoczny; pełen światła, dobrze oświetlony, jasny', od psł. **vidb* 'widzenie; to, co widać', przym. z przyr. *-*bno*. — Od tego *widnieć* 'być widocznym, dawać się widzieć, rysować się', 'stawać się widnym, jaśnieć', kasz. *vidniec* 'rozwidnić się', *vidniec są* 'rozjaśniać się, wypogadzać się' (por. slc. *vidniel* 'stawać się jasnym, widocznym', *vidniel* sa 'świtać', r. *vidnietśja* 'widnieć, być widocznym', dial. *vidniet* 'świtać, dnieć', br. *vidnec* 'świtać, rozwidniać się'); *rozwidniać się* 'świtać'.

widok od XVII w. 'widziana przestrzeń, krajobraz, pejzaż', daw. 'widowisko', 'widzenie', 'wygląd', *widoki* mn 'plan, zamiar, perspektywa', dial. *widok* 'widno', za *widoku*, po *widoku* 'za widna, za dnia'. Por. slc. dial. *vi-*

dok 'to, co się widzi, widok', bg. dial. *vidok* 'widzenie', ná *vidok* 'w odwiedziny, w gości', ch./s. *vidok* 'widziana przestrzeń, krajobraz', s. dial. ná *vidoku* 'przed oczyma'; w znaczeniu osobowym strus. *vidokb* 'świadek', r. dial. *vidók* 'człowiek dobrze widzący; świadek; ten, kto widzi i rozumie lepiej od innych, człowiek wybitny; ten, kto dużo widział; widz'. Słow. **vidokb* 'widzenie, to, co się widzi' i 'ten, kto patrzy, widzi lub widział, widz, świadek', nazwa czynności i nazwa wykonawcy czynności od psł. **vidēti* 'widzieć, spostrzegać' (zob. *widzieć*), z przyr. *-*okb* (por. *świadek*, *tłumok*). — Od tego daw. XVII w. *widoczny* 'rozjaśniać, rozświetlać', *widoczny się* 'jaśnieć, świecić się' → *widoczny* 'taki, który (którego) widać, widzialny' → *uwidocznili*.

widomy od XIV w. 'widoczny, widzialny', 'widzący', stp. też 'współczesny, żyjący teraz', 'zrozumiały, dobrze objaśniony', daw. 'widzialny'; *niewidomy* 'taki, który nie widzi, ślepy' od 1500 r., stp. od XIV w. przede wszystkim 'taki, którego nie widać, niewidoczny, niewidzialny'. Por. cz. *vidomyj* 'widzący', przest. 'widoczny, widzialny', r. dial. *vidomyj* 'widzialny, widoczny; wcześniej widziany, znany z widzenia', scs. *vidomb* 'widzialny, widoczny'. Psł. **vidomb* 'taki, którego (który) można widzieć, widzialny, widoczny', pierwotny imiesłów bierny czasu teraźn. od psł. **vidēti* 'widzieć, spostrzegać' (zob. *widzieć*).

widz od XVI w. 'ten, kto się czemuś przygląda; człowiek nie biorący w czymś udziału, bierny obserwator', w stp. XV w. 'sługa, posłaniec'; por. przest. *ostrowidz* (od XVI w.) 'człowiek dobrze widzący, mający dobry, ostry wzrok', 'rys'. Odpowiedniki we wschl.: ukr. *viž* 'asesor sądowy', stbr. *vižb* 'urzędnik sądowy mający obowiązek przesłuchać świadka', br. dial. *viž* 'człowiek podglądający, szpiegujący' (raczej zapożyczenia z polskiego, za czym przemawia ich ograniczenie do ukr. i br., przynależność do dawnej terminologii sądowej i postać ukr. *viž* zamiast oczekiwanej *fyž*). Z prapostaci **vidb* [< **vid-jb*], nazwy wykonawcy czynności z przyr. *-*jb* od psł. **vidēti* 'widzieć, spostrzegać' (zob. *widzieć*).

widzieć *widzę* od XIV w. 'dostrzegać, zauważać za pomocą wzroku'; z przedr. *niedowidzieć*, zob. też *nienawidzieć*; wielokr. *widywać*. Ogsł.: cz. *vidět, vidim*, r. *videf, vīzu*, scs. *vidėti, viždp* 'widzieć, spostrzegać'. Psł. **vidėti, *vidp* 'widzieć, spostrzegać', pokrewne z lit. *iš-vysti* 'spostrzeć', *veizdėti* 'patrzeć', łac. *videō, vidēre* 'widzieć', gr. *eidon* 'widziałem', stind. *vetti* 'wie', *vitta-* 'znany, poznany', wszystkie od pie. **uejd-* 'patrzeć, widzieć'. — Od tego *widziadło* (daw. 'widok, widowisko'). Zob. *wid, widać, widny, widok, widomy, widz*.

wiec 'masowe zgromadzenie ludności', hist. 'zgromadzenie plemienne w dobie przedpaństwowej', stp. od XIV w. *wiece* n 'zjazd feudałów danej dzielnicy (ziemi), zwoływany przez panującego celem rozpatrzenia aktualnych spraw państwowych i lokalnych, zajmujący się także sądownictwem i partykularnym ustawodawstwem', 'termin posiedzeń sądu wiecowego, sąd wiecowy, odbywający się na zjeździe panów danej ziemi', 'sąd, roki sądowe', dial. *wiec* 'zgromadzenie mieszkańców wsi'. Ogsł.: dl. daw. *wēco* 'sąd, posiedzenie sądu', strus. *vēce* n 'zgromadzenie ludu, będące wyższym organem władzy w niektórych miastach Rusi', *věčbje* 'ts.; dzwon wzywający na wiec', r. hist. *věče* 'zgromadzenie ludowe, wiec', dial. *večē* 'trwoga, alarm, dzwonięcie na alarm', scs. *věšte* n 'zgromadzenie, rada', ch./s. *vijěče* 'rada', 'miejsce zgromadzenia, skupisko radzących ludzi'. Psł. **vēte* n 'zgromadzenie, na którym omawia się jakieś sprawy', od psł. **vētiti* 'mówić, powiadać', wielokr. **vēlati* (por. stp. XV w. *wiecić* 'ogłaszać, nazywać', stcz. *věčch / vecch / vecch* l. osoba l. pj aorystu 'powiedziałem', r. dial. *večāf* 'krzyczeć', scs. *věštati* 'mówić, obwieszczać', słwn. *večati* 'krzyczeć', pokrewnego ze stp. *vaitiat* 'mówić', lit. dial. *vaitėnti, vaitėnū* 'sądzić, ustalać, załatwiać', awest. *vaēth-* 'sądownie ustalać', od pie. **ueit-* 'mówić'.

wiecha od XV w. 'wiązka, pęk czegoś', 'pęk słomy, chrustu itp. zatykany na dachu budującego się domu na znak, że budowa jest na ukończeniu', daw. 'wywieszane przed domem oznaczenie karczmy', dial. 'wiązka', 'wiązka słomy zatknięta na kiju (jako znak

własności, oznaczenie zakazu wypasu, zbierania trawy itp.)', 'kłos owsa', kasz. *vęxa* 'znak własności w postaci wiechcia słomy zatkniętego na kiju; kłos owsa'; por. p. daw. *wiech* 'garść, pęk słomy, siana, badyli, gałęzi'. Ogsł.: cz. *vícha / věcha* 'garść zmiętej słomy, wiecheć słomy', *vích / věch* 'ts.', r. *věcha* 'tyczka w miotłkę, wiechciem na czubku, stawiana jako znak graniczny', słwn. *věha* 'liść odstający od główki kapusty; oznaczenie karczmy, gospody'. Psł. **vēcha / *vēchb* [< **uoisā / *uoiso-*] 'zwinięty, skręcony pęk, wiązka (zwłaszcza słomy)', prapokrewnie ze stwniem. *visk* 'pęczek, wiecheć słomy' (dziś niem. *Wisch* 'wiecha, wiecheć; szczotka'), stisl. *visk* 'wiązka słomy lub trzciny', szwedz. *vese* [< **veisi-* lub **visi-*], norw. *veis* z [< **vaio-*] 'lodyga', *vise* m 'miotłkę', a dalej z lit. *vystyti* 'spowijać; rozwijać', łac. *viscus* 'wnętrznosci, brzuch', stind. *věštā-* 'pętla', wszystkie od pie. **uei-s-* 'skręcać, związać' (będącego rozszerzeniem pierwiastka **uei-* 'wić, skręcać, splatać', zob. *wić* II).

wiecheć *wiechcia* od XV w. 'zwitek, mała wiązka słomy, siana itp.', dial. też 'garść słomy (zwłaszcza wkładana zimą do buta, aby było ciepło)', 'miotłkę ze słomy; wiązka słomy do szorowania', 'kawał czegoś (np. mięsa)', mazow. *wiechcie* mn 'duże płyty śniegu', kasz. *vęxc* 'wiecheć; znak własności w postaci wiechcia słomy zatkniętego na kiju'. Ogsł.: gł. *wěchc* 'garść słomy; wieniec piwny', cz. *věchet* 'wiązka (np. słomy)', dial. las. *věchet* 'ochrona przed szkodą', r. dial. *věchof* 'wiązka słomy, siana; miotłka do celów gospodarskich (np. do mycia)', słwn. *věhet* 'wiązka, garść słomy, siana'. Psł. **vēchb* m 'wiązka, pęk słomy, używana do różnych celów (np. do mycia, szorowania, jako miotłka)', od psł. **vēcha* 'zwinięty, skręcony pęk, wiązka (zwłaszcza słomy)' (zob. *wiecha*), z przyr. **-b* (co do budowy por. np. *dziegieć, kopeć, poleć, splacheć*).

wieczera od XV w. 'posilek wieczorny, kolacja', dial. też *wieczerz* 'kolacja'. Ogsł.: cz. *večeře* z 'kolacja, wieczera', r. dial. *večērja* 'wieczera', *večērja* 'wieczorne karmienie bydła', scs. *večerja* 'wieczera, posilek'. Psł. **večēra* [< **večer-ja*] 'posilek wieczor-

ny', od psł. **večerъ* 'wieczór' (zob. *wieczór*), z przyr. *-ja. Pierwotne znaczenie 'coś związanego z wieczorem, odbywającego się wieczorem'. — Od tego *wieczerzać*, *wieczernik*.

wieczór od XIV w. 'część doby zaraz po zachodzie słońca', też 'przyjęcie wieczorne, zabawa wieczorna; publiczne zebranie wieczorne z programem (np. muzycznym)', *wieczorem* 'w porze wieczornej'. Ogśl.: cz. *večer*, r. *večer*, scs. *večerъ*. Psł. **večerъ* [< **vekerō*-] 'wieczór', pokrewne z mającymi to samo znaczenie lit. *vakaras*, łot. *vakara* i dalej z łac. *vesper*, irl. *fescor*, gr. *hēspēros*. Prawdopodobnie z pie. **uekʰspero*- 'wieczór', będącego złożeniem z pie. **ue*- 'ku' i derywatu od pie. **kʰsep*- 'noc' (por. stind. *kšāp*- 'noc', het. *išpant*- 'ts.'). Pierwotne znaczenie 'to, co jest ku nocy, pora przed nocą'. W takim razie w psł. rozwój fonetyczny **uekʰspero*- > **vekero*- (z uproszczeniem grupy spółgłoskowej **kʰsp* > **k*) > **večerъ*. — Od tego *wieczorek*; *wieczorny* → *wieczornica*. Zob. *wieczera*.

wiedza od XVII w. 'ogół, zasób wiadomości; znajomość czegoś, uświadomienie sobie czegoś', kasz. *weŕŕa* 'wiadomość, wieść'. Od p. *wiedzieć*, psł. **vedēti* 'wiedzieć' (zob. *wiedzieć*), utworzone jak stare nazwy czynności z przyr. *-ja, np. *neŕŕa*, *ŕŕŕŕa* (zob.). W innych językach słów. inaczej zbudowane wyrazy od tej samej podstawy, np. cz. *věda* 'wiedza'. Por. *wieść* I.

wiedzieć *wiem* od XIV w. 'być świadomym czegoś, zdawać sobie sprawę z czegoś, orientować się w czymś', daw. też 'znać', stp. XV w. także 'potrafić, umieć, móc'. Ogśl.: cz. *vědět*, *vím*, strus. *vedēti*, *vedē* / *vēmъ*, scs. *vedēti*, *vedē* / *vēmъ*. Psł. **vedēti*, **vedē* / **vēmъ* [< **vedmъ* < **uojd-mi*] 'wiedzieć', czas. agramatyczny, pokrewny ze stpr. *waist* 'wiedzieć', goc. *wait* 'wiem' (dziś niem. *ich weiss* 'ts.'). łac. *vidi* 'widziałem', gr. *oída* 'wiem', stind. *veda* 'ts.'. Podstawę stanowiła prastara, wyjątkowa w słow. forma 1. osoby I. pj **vedē* 'wiem' (por. scs. *vedē* 'wiem', stcz. *vedē* 'ts.'). kontynuująca pie. formę 1. osoby I. pj perfectum medium **uojdai* 'widziałem' (od pie. **uejd*- 'wiedzieć', zob. *wiedzieć*). Rozwój znaczenia 'widziałem, zobaczyłem coś, kogoś' > 'wiem o czymś, o kimś'.

wiedźma od XVI w. 'zła czarownica rzucająca uroki, czary', daw. XVI–XVII w. też *wiedma* 'czarownica, wiedźma', dial. także 'zmora'. Płnśl.: cz. *vědma* 'wieszczka, czarodziejka', strus. *vedma* 'znachorka', r. *vedma* 'wiedźma, czarownica', ukr. *vidma* 'czarownica'. Psł. dial. **vedma* 'ta, która wie, tj. zna coś' > 'znająca czary, guśla, wieszczka', od psł. **vedēti* (zob. *wiedzieć*), wyjątkowa pod względem budowy nazwa wykonawczych czynności z przyr. *-bma.

wiek od XIV w. 'stulecie', 'lata życia, liczba lat przeżytych, całe życie', 'lata, czas istnienia czegoś', 'późne lata życia, starość', stp. 'czas, zwłaszcza okres jakoś wyróżniany', 'wieczność', 'lata życia', 'pokolenie', 'czas stanu prawnego nie ograniczony terminem'. Ogśl.: cz. *věk* 'wieczność; epoka; stulecie; czas ludzkiego życia, okres życia; długi okres istnienia', r. *vek* 'stulecie, wiek; epoka; życie', scs. *věkъ* 'wiek; wieczność', ch. *viĕk*, s. *vek* 'stulecie; trwanie życia, życie; ilość lat życia; trwanie, istnienie; epoka', słwn. *vek* 'siła, moc; ilość lat; długi okres, epoka; stulecie'. Psł. **vēkъ* [< **voĭku*-], dop. **vēku* 'siła; życie; czas życia, okres życia; długi odcinek czasu' (temat na -ū-), pokrewne z lit. *viekas* 'siła, żywotność, życie', *veikti*, *veikti* 'robić coś, działać', *veikus* 'zręczny, zwinny', łot. *vēikt*, *vēicu* 'przewyciągać, pokonywać', goc. *weihan* 'walczyć', stwniem. *wigan* 'ts.', stisl. *weig* 'siła', łac. *vincō*, *vincere*, 1. osoba I. pj czasu przeszłego *vici* 'zwyciężyć', od pie. **uejk*- 'przejawiać, okazywać siłę; siła'. Pierwotne znaczenie psł. **vēkъ* to 'przejawianie, okazywanie siły, siła, moc', z czego 'siła życiowa, żywotność' > 'zdrowie' > 'długie życie, lata życia' > 'długi okres, sto lat'. — Od tego *wieczny* → *wieczność*, *wieczni*; *wiekowy*. Zob. *wiekuisty*.

wieko od XV w. 'pokrywa, przykrywką (np. kufra)', stp. też 'wyplatane naczynie, kosz, koszyk', daw. 'deka, płachta do nakrywania', 'okładka książki', 'blacha, talerz jako narzędzie muzyczne', dial. też 'wierzchnia część masłownicy', 'miecz międzicy, którym uderza się w len', kasz. *veko* 'pokrywa, wieko; górna część międzicy'; zdr. *wieczko*. Ogśl.: cz. *viko* 'wieko', r. *veko* 'powieka', dial. *veko* też 'wieko, pokrywka, przykrycie

czegoś; naczynie (np. koszyk) z wieczkiem', ukr. *viko* 'powieka', scs. *veko* 'powieka', słwn. *veka* 'wieko', 'powieka'. Psł. **veko* [< **uēko-*] 'przykrycie, wieko', wtórnie 'powieka', prapokrewnie wyrazy (z inną samogłoską rdzenną) w balt.: lit. *vōka* 'pokrywa', *vōkas* 'powieka; koperta', lot. *vāks* 'pokrywka', *acu vaki* 'powieki' [płab. **uāka*], bez pewnej dalszej etymologii. Zob. *powieka*.

wiekuisty od XV w. 'nieograniczony w czasie, istniejący, trwający zawsze; nieśmiertelny, nieskończony, wieczny', przest. 'odwieczny', daw. 'liczący, trwający wiek lub kilka wieków, stary, wiekowy'. Przym. z przyr. *-isty* od stp. od XIV w. *wiekui* 'wiekuisty, wieczny', psł. **vekiujb* 'ts.', utworzony od tematu przypadków zależnych **veku-* [< **vojk-ou-*] psł. rzeczownika **veku* należącego do tematów na *-ū-* (zob. *wiek*), z przyr. *-jb*.

wielbić od XIV w. 'otaczać czcią i miłością', daw. 'sławić, wychwalać' (zapożyczone z polskiego: stukur. *velbiti* 'wysławiać, wychwalać', br. dial. *veľbic* 'ts.'): z przedr. *uwielbić*, wielokr. *uwielbiać*. Zachst.: cz. *velebit* 'wychwalać, wysławiać; czynić coś lepszym, przywozić do rozkwitu', slc. *velebit* 'wyrażać wielkie uznanie, wychwalać, sławić'. Czas. od nie poświadczanego w polskim rzecz. **velba* 'wielkość, wspaniałość' (por. cz. *veleba* 'wspaniałość', stcz. *velba* 'majestat', slc. *veleba* 'wspaniałość, majestatyczność'; zob. *wielebny*). Podstawowe **velba* od psł. **velb(jb)* 'wielki'.

wielbłąd od XV w. 'zwierzę Camelus', w stp. także *wielbrąd*. Ogśl.: cz. *velbloud*, strus. *vel(b)bud* / *velblud*, później *verblud* / *verblud*, r. *verbljūd*, daw. *velbljūd*, scs. *velb(b)ūd*, cs. *velblūd*. Psł. **velbūd* 'wielbłąd, Camelus', zapożyczone w pierwotnej postaci *velbūd* z goc. *ulbandus* z 'wielbłąd' (nagłosowe *v-* jest spółgłoską protetyczną), przejętego z łac. *elephantus* 'słoń' (co z kolei z gr. *elephas* 'słoń'). Na gruncie germańskim doszło do przeniesienia nazwy z jednego bliżej nieznanego, egzotycznego zwierzęcia na inne (co przejęli Słowianie). W poszczególnych językach słow. wyraz był przekształcany przez skojarzenie z kontynuantami psł. **velbjb* 'wielki' (zob. *wielki*) i psł. **blūd* (zob. *bląd*).

wiele przysł. od XIV w. 'bardzo dużo', 'ile, jak dużo', dial. też *wiela*. Por. dł. *wele* 'bardzo dużo; ile', gł. *wjele* 'bardzo dużo', cz. przest. *vele* 'bardzo, wielce', scs. *velije* 'bardzo', ch./s. *vele* 'bardzo; długo'. Psł. **velbje* 'bardzo dużo', przysł. od psł. przym. **velbjb* 'wielki' (zob. *wielki*). — Od tego *wielosć* 'duża ilość, mnogość, mnóstwo', daw. 'ogół, powszechność'; *powielić* od XVIII w. 'pomnożyć', *powielać*.

wielebny 'dostojny, czcigodny (przy tytułowaniu osób duchownych)', stp. XIV–XVI w. 'uwielbienia godny'. Por. dł. przest. *wielebny* 'wspaniały, świetny, szanowny, czcigodny', cz. *velebný* 'wielebny, czcigodny, dostojny; wspaniały, majestatyczny, wzniosły', strus. *velebnýni* 'szanowny', ukr. dial. *velebný* 'godzien, godny', ch. *veľeban* 'wielki, wielkich rozmiarów; wzniosły'. Od nie poświadczanego w p. rzecz. **veleba* 'wielkość, wspaniałość' (por. cz. *veleba* 'wspaniałość', stcz. *velba* 'majestat', slc. *veleba* 'wspaniałość, majestatyczność'), od psł. **velb(jb)* 'wielki' (zob. *wielki*). Zob. *wielbić*.

Wielkanoc od XVI w. 'święto Zmartwychwstania', stp. od XV w. *wielkonoc* / *wielikano-* (też o święcie żydowskim). Por. stcz. *veliká noc* i *velikonoc* / *velkonoc* 'ts.', cz. *Velikonoce* 'ts.', cs. *velika nošť* 'ts.', słwn. *velika noć* 'ts.'. Wędrowna kalka gr. *megálē hēméra* 'Wielkanoc', dosłownie 'wielki dzień' (dokładną kalką r. daw. *velikden* 'Wielkanoc', ukr. *Velyk den* 'ts.').

wielki od XV w. 'bardzo duży', 'intensywny, gwałtowny, silny, potężny', 'ważny, doniosły, niezwykły; uroczysty, podniosły', 'nieprzeciętny, wybitny, znakomity', stp. od XIV w. *wieliki*, od XV w. *wielki* i *wielgi* / *wielgi* 'wielki, duży', dial. *wielki* / *wielgi* 'duży, ogromny; mocny', kasz. *valgi* / *válgi* / *velgi* 'bardzo duży'; st. wyższy *większy* (zob.); przysł. *wielce* od XVI w., stp. XV w. *wielice* 'bardzo, nadzwyczaj', 'wspaniale, wzniosłe'. Ogśl.: cz. *veliký*, r. *velikij*, scs. *veliká*. Psł. **veliká* 'bardzo duży, wielki', od psł. przym. **velb* (poświadczanego w określonej formie **velbjb*) 'wielki' (por. stp. od XIV w. *wieli* 'wielki', dial. 'wielki; jak wielki', dł. *weli* 'wielki, duży', stcz. *veli* 'ts.' strus. *velii* 'wielki, potężny', scs. *velijb* 'wiel-

ki, ch./s. *věli*, dial. *vějli* 'wielki, duży'; zob. *wiele*), z przyr. *-kō nawarstwionym na pierwotny temat *vel-i- (psl. przym. *velb należał chyba pierwotnie do tematów na -i-). Podstawowy przym. *velb(jb) 'wielki' bez pewnej etymologii. Semantyka wyrazu dopuszcza derywat od psl. *velēti 'rozkazywać': *velb(jb) 'taki, który rozkazuje, ma władzę' > 'potężny, wielki'; równie niepewne próby nawiązywania do wyrazów ie., np. łac. *volgus* / *vulgus* 'lud; masa, wielka liczba, kupa', gr. *hális* 'masowo, tłumnie', toch. B *walke* 'długo, daleko', *walts* 'tysiąc' (od pie. pierwiastka *uel- 'ściskać, gnieść, stłaczać').

wielmoża m od XVI w. 'członek możnego rodu, możnowładca, oligarcha, magnat'. Por. cz. *velmož* 'wielmoża, magnat' (zapewne zapożyczone od innych Słowian), r. *velmóža* 'dygnitarz, dostojnik', scs. *velmóža* 'książę, władca', ch./s. *vělmóža* 'magnat, możnowładca; dygnitarz, dostojnik'. Psl. **velmóža* 'człowiek możnego rodu, bogaty', złożenie z psl. *velb 'wielki' (zob. *wiele*, *wielki*) i derywatu od psl. *mogti 'móc' (zob. *móc*). — Od tego *wielmożny* 'dawny tytuł wysoko postawionej osoby' (dziś jako tytuł adresata przesyłki 'wielce szanowny'), stp. od XV w. 'godny czci, szacunku, zasługujący na podziw, pochwały', 'sławny, sławetny (o rzeczach)', daw. 'okazały, wspaniały', 'potężny, przemożny, silny'.

wieloryb od XV w. (stp. też *wieleryb*) 'wielki ssak morski Balaena mysticetus', stp. także 'jakaś wielka ryba morska', w XVI w. również *wielkoryb* / *wielgoryb* 'wieloryb'. Por. cz. *velryba*, stcz. też *velryb* 'wieloryb'. Półkalka śrwniem. *walvisch* (dziś niem. *Wal-fisch*) 'wieloryb', przy czym człon pierwszy *wal-* (samodzielnie oznaczający wieloryba) skojarzono ze stp. *wieli* 'wielki', stcz. *velī* 'ts.' (zob. *wiele*, *wielki*), człon drugi *visch* 'ryba' przetłumaczono jako *ryb(a)*.

wieniec od XV w. 'duży wianek; girlanda opasująca coś dokoła, przen. 'kolisty przedmiot lub szereg przedmiotów nanizanych na coś, związanych, splecionych w kształt koła; krąg, koło opasujące coś; gromada skupiona wokół czegoś', daw. 'zakończenie, uwieńczenie czegoś, koniec'. Ogśl.: cz. *věnec* 'wieniec', r. *venéc*, -nca 'wieniec; korona',

pot. 'ślub', scs. *vēnēcs* 'wieniec, korona'. Psl. **věnēcs* 'wianek, wieniec' (mające dokładny odpowiednik w lit. *vainikas* 'wianek, wieniec; korona') to pierwotne zdr. z przyr. *-csb od psl. *vėnā 'splot kwiatów, gałązek, ziół zwinięty w kółko, wianek' (por. p. *wian* 'splot kwiatów, gałązek, ziół zwinięty w kółko; ornament, ozdoba o takim kształcie', dial. 'wieniec', r. dial. *ven* 'wianek z kwiatów'), kontynuującego pie. *uoī-no- 'to, co jest uwiće', od pie. pierwiastka *ueī- 'wić' (zob. *wić*), z przyr. *-no- > psl. *-nō. Od tej samej podstawy z przyr. *-ōkō p. *wianek* (por. np. r. *venók* 'ts.').

wieńczyć od XVII w. 'okalać, opasywać wieniecem, ozdabiać kwiatami, roślinami ozdobnymi, wkładać na głowę wieniec, koronę', 'stanowić zakończenie, szczyt, zwieńczenie budowli; zamykać, dekorować górną część budowli'; z przedr. *uwieńczyć*, *zwieńczyć*. Por. gl. *venčić* 'ozdabiać wieniecem', cz. *venčit* 'ts.; opasywać coś kołem', *venčit se* 'zennić się', r. *venčāt* 'wienczyć; udzielać ślubu', scs. *vēnčati* 'wienczyć, koronować', słwn. *venčati* 'wienczyć', ch./s. *vjenčati* 'dać ślub', 'uwieńczyć, ukoronować'. Czas. odrzecz. od *wieniec* (zob.), pierwotne znaczenie 'nakładać wieniec, okalać, ozdabiać wieniecem'.

wieprz od XIV w. 'wykastrowany samiec świni', stp. też 'dzik', dial. 'samiec świni (wykastrowany lub niekastrowany)'; zdr. *wieprzek*. Ogśl.: cz. *vepr* 'wieprz, świnią', r. *vepr* 'dzik, odyniec', dial. '(niekastrowany) samiec świni', scs. *veprb* 'dzik, odyniec'. Psl. **veprb* 'samiec świni, wieprz, dzik', pokrewne z łot. *vepris* 'wieprz wykastrowany', *veprelis* 'brudas' i dalej z wyrazami bez nagłosowego v-: stwniem. *ēbur* 'dzik' (dziś niem. *Eber* 'dzik, odyniec; kiernoz'), stang. *eofor* 'ts.', łac. *aper* 'dzik, odyniec'. Na podstawie tych wyrazów rekonstruuje się niepewną pie. prapostać *(u)ep(e)ro- 'dzik', która w słow. (i bałt.) byłaby rozszerzona przez przyr. *-jo- (psl. **veprb* < **ueprjo-*). — Od tego *wieprzowy* → *wieprzowina*.

wiercić od XV w. (stp. też *wircić*) 'robić otwór, świdrować', daw. 'rozcierać, trzeć', *wiercić się* 'obracać się, kręcić się', daw. 'uwijać się'; z przedr. *nawiercić*, *przewiercić*, *wywiercić*; wielokr. -wiercać: z przedr., np.

nawiercać, przewiercać. Ogśl.: cz. *vrtět* 'wiercić, kręcić', r. *vertět* 'kręcić, obracać', pot. 'wiercić, świdrować', scs. *vrtěti sę, vrtěto sę* 'kręcić się, obracać się', ch./s. *vrtjeti* 'wiercić, świdrować; kręcić, obracać w koło'. Psł. **vřtiti, *vřto* 'obracać, kręcić, wiercić', **vřteti sę* 'obracać się, kręcić się, wiercić się', pokrewny z lit. *versti, verčiu* 'obracać', łot. *vērst* 'zwracać uwagę; powracać; obracać', stpr. *wirst* 'zatrzymywać się', *wartint* 'obracać', goc. *wairpan* 'zatrzymywać się', łac. *vertō, vertere* 'obracać, kręcić, kierować', od pie. **uert-* 'kręcić, obracać' (będącego rozszerzeniem pie. pierwiastka **uer-* 'kręcić, zginać, związać').

wierny od XIV w. 'dochowujący komuś, czemuś wiary, nie zdradzający kogoś, służący komuś z oddaniem, przywiązany do kogoś, zaufany, pewny, lojalny; zgodny z oryginałem, wzorem, rzetelnością, dokładny', daw. 'prawdziwy'. Ogśl.: cz. *věrný* 'wierny; dokładny', r. *věrnýj* 'słuszny, trafny, prawidłowy; ścisły, dokładny; pewny, niezawodny; pełny, cały', scs. *věrnъ* 'wierny, oddany; wierzący, pobożny'. Psł. **věrnъ* 'prawdziwy, rzetelny', przym. z przyr. **-bъ* od psł. **věra* (zob. *wiara*). — Od tego *wierność*.

wiersz od XV w. (stp. też *wirsz*) 'utwór poetycki', 'linijka tekstu, rządki pisma'; zdr. *wierszyk* (stp. *wirszyk*). Por. cz. *vers* 'wiersz; werset'. Zapożyczenie z łac. *versus* 'szereg, linia; wiersz (w prozie lub poezji)' (pierwotnie 'obracanie; bruzda').

wierzba od XV w. (stp. też *wirzba*) 'drzewo Salix', dial. też *wierba*, kasz. *věřba* także 'jakikolwiek drzewo, zwłaszcza owocowe'. Ogśl.: cz. *vrba*, r. *věřba*, ch./s. *vřba*, por. scs. *vrbjje* 'wierzby, zarośla wierzbowe'. Psł. **vřba* 'drzewo Salix', prapokrewnie z lit. *virbas* 'pręt, gałązka', łot. *virbs* 'pałeczka', *virba* 'pręt', gr. *rhābos* 'pałka', łac. *verbēna* 'liście i pędy laurowe', ostatecznie od pie. **uer-* 'kręcić, wić'. Nazwa drzewa od charakterystycznej wiotkości gałęzi.

wierzch od XIV w. (stp. też *wirzch* / *wirch*, w XVI w. także *wierch* / *wierszch*) 'górna lub zewnętrzna część, warstwa, powierzchnia czegoś', stp. też 'szczyt, wierzchołek, góra', 'dach', dial. *wierzch* / *wierch* 'wierzch; szczyt', kasz. *věřch* 'wierzch; korona drze-

wa'. Ogśl.: cz. *vrch* 'góra, pagórek; wierzchołek, szczyt; wierzch', r. *verch* 'wierzchołek, szczyt; górna część (budynku); górny bieg (rzeki); wierzch, pokrycie', scs. *vřchъ* 'wierzch, wierzchołek, ciemność'. Psł. **vřchъ* [< **vřsū-*], dop. **vřchu* 'wierzch' (temat na -ū-), dokładne odpowiedniki w bałt.: lit. *viršius* 'wierzch', łot. *viršus* 'ts.', por. też pokrewnie np. łac. *verruca* [< **versū-ca*] 'wniesienie; brodawka', stind. *vársmán* 'wysokość, wierzch, czubek', od pie. **uers-* / **urs-* 'wniesienie, miejsce (w terenie, na skórze) wyższe od otoczenia'. — Od tego *wierzchni*; *wierzchowy* (*wierzchowy koń* → *wierzchowicie*); od wyrażen przyimkowych *nawierzchnia* (por. *nawierzchni*, stp. XV w. *nawirzchni* 'znajdujący się na wierzchu, wyżej, wysoko'); *zwierzchni*. Zob. *powierzchnia*, *powierzchnowy*, *wierzchołek*.

wierzchołek od XVI w. 'szczyt, czubek' (daw. też *wirzchołek*, stp. XV w. *wirzcholek* czy *wirzchołek* 'jakaś opłata'). Zdr. od daw. (dziś poet.) *wierzchoł* 'najwyżej położona część czegoś, czubek, szczyt', dial. 'wieczko, pokrywka', por. cz. *vrchol* 'szczyt, wierzchołek; najwyższy stopień, najwyższa miara czegoś', ślc. *vrchol* 'ts.', słwn. *vřhōl* 'szczyt'. Psł. **vřchōlъ* 'najwyżej położona część czegoś, szczyt, czubek', z przyr. **-olъ* od psł. **vřchъ* 'wierzch' (zob. *wierzch*).

wierzeje mn od XIV w. (daw. też *wierzaje*) 'dwuskrzydłowa brama zbita z desek, wrota', dial. *wierzeja* 'jedno z dwu skrzydeł wrót', *wierzeje* (też *jerzeje, hierzeje, zwierzeje*) mn 'wrota stodoły; obręcze żelazne, w których obracają się słupki od wrotni', *wierzeje* m 'wrota, brama stodoły o dwu skrzydłach', kasz. *veřeja*, zwykle *veřeje* mn 'wrota stodoły; główne drzwi kościoła', przen. 'pośladki'. Ogśl.: cz. *veřej* ž 'skrzydło drzwi, wrót', *veřeje* mn 'drzwi, wrota', 'futoryna, odrzwia', r. dial. *verejā* 'słup, na którym jest zawieszona skrzydło bramy; obracający się słup w bramie; węgar u drzwi, wrót; słup, belka podtrzymująca coś (np. dach, sufit); słup w ogrodzeniu; oś wrzecionna', scs. *vereja* 'zasuwa, zawora'. Psł. **vereja* 'skrzydło wrót' (wtórnie 'słup, na którym jest zawieszona skrzydło wrót'), od psł. czas. **verti* 'przyciskać, przymykać, zamy-

kać' (zob. *zawrzyć*), z przyr. *-ēja (co do budowy por. *pierzeja*). Pierwotne znaczenie 'to, co zamyka coś'.

wierząć od XV w. (stp. *wirzgać*) 'uderzać, kopać tylnymi nogami (o zwierzętach)', stp. też 'wracać, cofać'; jednokr. *wierzgnąć*. Por. cz. *vrhat* 'rzucać, ciskać; rodzić (o zwierzętach)', r. *otvergát* 'odrzucać', scs. *vrženije* 'rzucenie, rzut'. Psł. **vřgati* 'rzucać, ciskać', czas. wielokr. od psł. **vergti*, **vřgo* 'rzucić' (por. stcz. *vrci*, *vřhu* 'rzucić, cisnąć', scs. *vřšti*, *vřgo* 'ts.', ch./s. *vřci*, *vřgněm* 'położyć, podziąć; ruszyć; rzucić'), pokrewne z łac. *vergō*, *vergere* 'skłaniać się, pochylać się', stind. *vřnákti* 'obraca, odwraca', od pie. **uer-g-*, będącego rozszerzeniem pierwiastka **uer-* 'obracać, kręcić'. Polskie znaczenie rozwinęło się z 'wyrzucać kopyta do tyłu (o zwierzętach)'.

wierzyć od XIV w. 'przyjmować, uznawać coś za prawdę, być przekonany o czymś', 'polegać na kimś lub na czymś, ufać komuś, czemuś', 'wyznawać religię', daw. 'powierzać'; z przedr. *powierzyć* (por. cz. *pověřit* 'powierzyć, polecić, zlecić', ch./s. *pověriti* 'powierzyć; poruczyć, zlecić; wtajemniczyć kogoś'), *uwierzyć*, *zawierzyć*, *zawierzyć się*. Ogsł.: cz. *věřit* 'wierzyć, dowierzać, ufać', r. *věřit* 'wierzyć, ufać', scs. *věriti*, *věřjo* 'wierzyć'. Psł. **vēriti*, **vēřjo* 'uznawać coś za prawdę, być przekonany o czymś, dawać czemuś wiarę; polegać na kimś lub na czymś, ufać, mieć zaufanie', czas. odrzecz. od psł. **věra* 'przeświadczenie, przekonanie, pewność, że coś jest prawdą, ufność, że coś się spełni' (zob. *wiara*). — Od tego *wierzyć*; od czas. przedrostkowego *powiernik*.

wieszać od XV w. 'powodować, by coś wisiało, zawieszac', 'zadawać śmierć przez powieszenie'; z przedr. *przewieszać*, *wywieszać*, *zawieszac*, *zwieszać*. Ogsł.: cz. *věšet* 'wieszać, zwieszać', r. *věšat* 'wieszać, zawieszac; tracić na szubienicy', ch./s. *věšati* 'wieszać, zawieszac'. Psł. **vēšati* [< **vēs-ja-ti*] 'wieszać, zawieszac', czas. wielokr. od psł. **vēšiti* 'powodować, by coś wisiało, zawiesić, powiesić', por. p. daw. XVI-XVII w. *wiesić*, *wieszę* 'wieszać', cz. *věsit* 'ts.; pozbawiać życia przez powieszenie', *věsit hlavu* 'opuścić, zwiesić głowę', *pověsit* 'powiesić',

r. *věsif*, *věšu* 'mieć jakiś ciężar, wagę; ważyć', dial. 'wieszać', *pověsif* 'powiesić, zawiesić', scs. *pověsiti* 'ts.', słwn. *vēsiti* 'wieszać'; dziś w polskim tylko z przedr.: *odwiesić*, *powiesić*, *przewiesić*, *przywiesić*, *wywiesić*, *zawiesić*. Podstawowe **vēsiti* to czas. kauzat. od psł. **visēti* (zob. *wisieć*), z typową wymianą rdzennego **i* ⇒ **o* (z wcześniejszej alternacji **ei* ⇒ **oi*). — Od czas. przedrostkowych *przywieszka*, *wywieszka*.

wieszcz od XVIII w. 'natchniony, genialny, wybitny poeta', przest. 'człowiek przepowiadający przyszłość, wróżbita', daw. 'roznoszący wieści', dial. stp. XV w. *wieszczec* 'wróżbita, wieszczek, czarownik', daw. od XVI w. *wieszczek* 'wieszczbiarz, wróżbita', *wieszczca* 'prorokini, wieszczka, wróżka', *wieszczka* 'wróżka', *wieszczycza* 'ts.'. Por. cz. *věštec* 'wróżbita; wieszcz', r. przest. *věšćin* 'wieszcz, wróżbita', *věšćin'ja* 'wieszczka, wróżka', ch./s. *vješac* 'czarownik, mag', *vještica* 'czarownica, wiedźma; motyl nocny, ćma', słwn. *věšča* 'wiedźma, czarownica'. Pierwotną podstawę tych wyrazów stanowił przym.: p. książk., daw. XV-XVII w. *wieszcz* 'mający dar przepowiadania przyszłości' (*wieszczca* *baba* 'wróżka, czarownica'), też w funkcji rzecz. 'wróżbita, wieszczek', kasz. *věšci* 'jasnowidz; człowiek widzący duchy; lunatyk; upiór', cz. daw. *věsti* 'proroczy', r. przest. *věščij* 'wieszcz', br. *věšcy* 'mądry, potrafiący przepowiadać', ch./s. *vješť* 'biegły w czymś, wyćwiczony, zręczny', słwn. *věšč* 'doświadczony, biegły'. Psł. **vēšč* 'wiele wiedzący, doświadczony, znający przyszłość, przepowiadający przyszłość', z pierwotnego **věd-tio-* od psł. **vědēti* 'wiedzieć' (zob. *wiedzieć*). — Od tego *wieszcz* od XVII w. 'przepowiadać przyszłość; być zapowiedzią przyszłości, wróżcy' (por. daw. *wieszczarz* 'wróżbita', *wieszczba* 'wróżba', *wieszczbiarz* 'wróżbita'); zob. *wieścić*.

wieś ż od XIII w.; zdr. *wioska*. Ogsł.: cz. *ves*, r. przest. *ves*, scs. *vъsb*. Psł. **vъsb* ż 'wieś, najbliższe odpowiedniki: stind. *viš-* 'miejscce pobytu, dom', awest. *vis-* 'dom, wieś, plemię', łac. *vīcus* 'wieś; zagroda chłopska; dzielnica miasta, ulica', gr. *oikos* 'dom', z pie. **uik-* / **ueik-* / **uoik-* 'dom, wieś', wyraz słów. kontynuuje prapostać **uik-i-*.

Co do znaczenia zob. *siolo*. — Od tego *wiejski* (<*wieŝski); *wieśniak*.

wieścić od XIX w. 'głosić, zawiadamiać, obwieszczać, zapowiadać', 'przepowiadać przyszłość, być zapowiedzią przyszłości; wróżyć'; z przedr. *obwieścić* od XV w. 'ogłosić, podać do wiadomości', wielokr. *obwieszczać*. Por. cz. *věstit* 'oznajmiać, ogłaszać; prorokować, przepowiadać', strus. *věstiti* 'ogłaszać, oznajmiać', r. dial. *vestiŕ* 'wzywać, wołać; mówić uroczysto, ogłaszać; odwiedzać', bg. dial. *vestja se* 'pokazywać się, afiszować się'. Psł. **vēstiti* 'przekazywać wieść, wiadomość, ogłaszać, oznajmiać', czas. odrzecz. od psł. **vēstb* 'wiadomość, wieść' (zob. *wieść* I). — Od czas. przedrostkowego *obwieszczenie*.

wieść I z od XIV w. 'wiadomość, pogłoska, fama', daw. 'podanie, legenda', stp. też 'plotka, obmowa', kasz. *vēsc* 'wiadomość, pogłoska'. Ogsl.: dl. *wěśc* 'wiadomość, wieść', cz. przest. *věst / věst* 'ts.; podanie, legenda', r. *vest* 'wiadomość, wieść', scs. *věšt* 'ts.'. Psł. **věšt* [< **věd-tb*] z 'wiedza; wiadomość, wieść, pogłoska', pierwotnie nazwa czynności (wówczas skontretyzowana) od psł. czas. **vědēti* (zob. *wiedzieć*), z przyr. *-tb, por. pokrewne, tak samo zbudowane stind. *vitti* 'wiedza', awest. *visti-* 'ts.' [< pie. **uoīd-ti*].

wieść II *wieść* od XIV w. 'prowadzić, kierować', 'iść na czele, przewodzić, prowadzić', 'przeciągać czymś po jakiejś powierzchni, przesuwac', 'stanowić dojście, przejście, wejście dokądś, prowadzić', 'realizować, kontynuować coś'; z przedr. *dowieść*, *odwieść*, *powieść się* 'udać się, poszczęścić się' (daw. w XVI w. 'zdarzyć się, stać się', 'pozwolić, spodziewać się czegoś, zapowiedzieć coś'), *przywieść*, *rozwieść* 'udzielić rozvodu, rozwiązać małżeństwo' (stp. od XV w. też 'poprowadzić', 'rozłożyć, rozszerzyć', 'oświadczyć', *uwieść* (stp. XIV w. 'uprowadzić, porwać', w XVI w. *uwieść* czci 'ubliżyć, uwłaczać'), *wywieść*, *zawieść*, *zwieść*; wielokr. *wodzić*, z przedr. *dowodzić*, *odwodzić*, *powodzić się*, *przewodzić* (stp. 'prowadzić, wieść', 'przeprowadzać przez coś'), *przywodzić*, *rozwodzić*, *uwodzić*, *wywodzić*, *zawodzić*, *zwodzić*. Ogsl.: cz. *vest*, *vedu* 'prowadzić, wieść, przewodzić; przeprowadzać; kierować', r. *vesti*, *vedu* 'prowadzić, wieść',

scs. *vesti*, *vedp* 'prowadzić'. Psł. **vesti*, **vedp* 'wieść, prowadzić', dokładne odpowiedniki w bałt.: lit. *vėsti*, *vedu* 'prowadzić; kierować; żenić się', lot. *vest*, *vedu* 'ts.', z pie. **ued* 'wieść, prowadzić'. — Od czas. przedrostkowych *dowód*, *odwody*, *powód*, *przewód* (stp. od XIII w. *przewod / przewoda* 'obowiązek przewożenia rzeczy panującego i jego urzędników', w XV w. 'przeprowadzenie; pogrzeb', od XIV w. *przewody* mn 'przewodnia niedziela, pierwsza niedziela po Wielkanocy'), *rozwód* od XV w. 'rozwiązanie małżeństwa', *odwód* od XVIII w. 'rezerwa, zapas' (daw. od XV w. 'oczyszczenie się z winy, usprawiedliwienie się, uniewinnienie się; kompromis'); *podwoda* (stp. od XIII w. *podwoda / podwod* 'powinność dostarczania środków transportu panującemu i jego urzędnikom', w XVI w. też *podwoły* mn 'konie rozstawne, które można zmieniać w określonych miejscach w czasie dłuższej podróży', dial. *podwoda* 'obowiązek oddania konia z zaprzęgiem na żądanie władzy; furmanka wysyłana urzędowo z polecenia sultana'); *przewodnik* stp. 'ten, który prowadzi' (→ *przewodniczyć*, *przewodniczący*); *przywódca* 'ten, kto prowadzi innym' (zamiast *przewódca*, od *przewodnic*; por. stp. XV w. *przywódca / przywódcza* / *przywojca* 'osoba wyznaczona przez sąd, asystująca przy składaniu przysięgi').

wietrzeć od XV w. 'tracić niektóre właściwości (zwłaszcza zapach, świeżość) wskutek dostępu powietrza, światła, wilgoci', stp. XV w. *wietrzeć / wietrzeć / wiotrzeć* 'starzeć się', w XVI w. *wiotrzeć / wietrzeć* 'słabnąć, niszczeć, marnieć, wątłeć ze starości'; z przedr. *zwietrzeć*, *zwietrzały*. Por. cz. *vetšet* 'stawać się starym, zgrzybiałym', strus. *vetšati* 'zamierać, zanikać (o obyczajach); usychać, więdnąć', r. *vetšát* 'zużywać się, niszczeć', scs. *vetšati* 'starzeć się'. Pierwotna polska postać *wietrzeć* (wówczas skojarzona z *wietrzyć*, zob.), czas. odrpym. od stp. XV–XVII w. *wiotchy* 'stary, dawny', 'zmurzały, zgrzybiały, zużyty, zniszczony', psł. **vetāch* 'stary' (zob. *wiotki*).

wietrzyć od XVI w. 'umożliwiać dostęp świeżego powietrza, wystawiać na działanie świeżego powietrza', 'szukać, śledzić, wy-

czuwać węchem'; z przedr. *przewietrzyć*, *wywietrzyć*, *zwietrzyć* 'wyczuć węchem'; wielokr. z przedr. *przewietrzać*, *wywietrzać*, *zwietrzać*. Ogsł.: cz. *větrít* 'wietrzyć, węszyć; przeczuwać', r. dial. *větrít* 'tropić za pomocą węchu (o psie), ch./s. *vjětriti* 'wietrzyć, przewietrzać', 'wietrzeć, ulatniać się', 'rozglądać się ze strachem'. Psł. **větriti* 'podawać działaniu wiatru', 'chwycić wiatr w nos, wyczuwać węchem', czas. odrzec. od psł. **větrō* 'wiatr' (zob. *wiatr*).

wiewiórka od XV w. 'gryzoń nadrzewny *Sciurus vulgaris*', stp. też 'skórka z wiewiórki', w stp. XV w. także *wiewierzycza* 'skórka z wiewiórki', w XIII w. 'danina składana pierwotnie w postaci skórek wiewiórczych', w XV w. wyjątkowo *wiewiór* 'wiewiórka' (por. także *wiewierne* 'danina w postaci skórek wiewiórczych'); zdr. *wiewióreczka*. Ogsł. (ale z różnymi przyrostkami): cz. *veverka* i *veveřice*, r. daw. *véverica*, ch./s. *vjěverica*. Psł. **věveroka* / **věverica* 'wiewiórka', pokrewne ze stpr. *weware* 'ts.', lit. *vėveris* 'ts.', łot. *vāvere* 'ts.', łac. *viverra* 'łasica, fretka', pers. *varvarah* 'wiewiórka', wszystkie od podstawy **ue(r)-uer-*, będącej podwojeniem pie. pierwiaszka **uer-* 'związać (się), kręcić (się)'. Pierwotne znaczenie 'to, co się zwija, kręci, ruchliwe zwierzę'. — Od tego *wiewiórczy*.

wieźć wiozę od XIV w. 'przemieszczać za pomocą środka komunikacji', kasz. *vezc*, *vōzp* / *vēzp* 'ts.'; z przedr. *dowieźć*, *nawieźć*, *odwieźć*, *przewieźć*, *przywieźć*, *rozwieźć*, *wywieźć*, *zawieźć*, *zwieźć*; wielokr. *wozić* (zob.). Ogsł.: cz. *vězt*, *vezu* 'wieźć', r. *vezti*, *vezú* 'wieźć', pot. 'powodzić się, szczęścić się', scs. *vesti*, *vezp* 'wieźć'. Psł. **vezti*, **vezp* 'wieźć', dokładny odpowiednik: lit. *vėžti*, *vezú* 'wieźć', dalej pokrewne ze stwniem. *wegan* 'poruszać się' (dziś niem. *sich bewegen* 'ts.'), stang. *wegan* 'przynosić, przeprowadzać' (ang. *way* 'droga'), łac. *vehō*, *vehere* 'poruszać, prowadzić, wieźć, nieść, ciągnąć', stind. *váhati* 'wiezie, wiedzie, jedzie', wszystkie od pie. **uegʰ-* 'jechać, wieźć'. — Od czas. przedrostkowych *dowóz*, *powóz* 'rodzaj pojazdu konnego' (stp. XV w. 'przewiezienie czegoś wozem', od XII w. 'powinność dostarczenia środków transportu pa-

nującemu i jego urzędnikom', od XVI w. 'wóz, środek transportu', w XVI w. też 'le-miesz'), *przewóz* (stp. XIII w. 'obowiązek przewożenia rzeczy panującego i jego urzędników', od XIII w. też 'miejsce i urządzenie służące do przewożenia przez wodę', w XV w. 'opłata za przewiezienie przez rzekę', 'przewiezienie'), *przywóz*, *wywóz*; *zwózka*; *przewoźnik* od XV w. 'ten, kto przewozi' (stp. 'ten, kto się trudni przewozem wodnym, sternik, wiosłarz'). Zob. też *nawóz*, *wąwóz*.

wieża od XV w. 'wysoka budowla, zwykle kształtu czworobocznego lub cylindrycznego, o niewielkiej w stosunku do wysokości podstawie', 'wysoka konstrukcja stalowa lub drewniana o różnym zastosowaniu', od XIII w. 'drewniane obudowanie nad kotłami, w których odparowywano solankę, wieża warzelnicza', kasz. *veža* 'wieża; wysoko ułożona sterta torfu'; zdr. *wieżyczka* (por. stp. *wieżyczka* 'mała wieża'). Ogsł.: dl. *wjaža* 'dom; dom mieszkalny; sień', cz. *věž* ž 'wieża', stcz. *věžě* 'wieża; więzienie, areszt', strus. *veža* / *věža* 'lekka budowla mieszkalna (jurta, kibitka, namiot)', 'budowla forteczna, baszta', 'budynek gospodarczy', *věži* mn 'obóz, koczowisko', r. daw. *veža* 'namiot; jurta', dial. też 'szalas', 'ziemianka', ukr. *veža* 'wieża', daw. 'namiot', slwn. *věža* 'sień, przedpokój; westybul, hol', ch. dial. *věža* 'sień; kuchnia w chacie chłopskiej'. Psł. **veža* [< **vez-ja*] (czy też **věža* [< **věz-ja*]) 'wóz z ustawionym na nim namiotem, ru-chome, przewożone pomieszczenie mieszkalne; namiot, jurta, szalas', wtórnie 'coś przypominającego kształtem namiot, wysoka budowla ostro zakończona', od psł. **vez-ti* 'wieźć' (zob. *wieźć*). Pierwotne znaczenie 'to, co się przewozi, wozi ze sobą'.

więc od XIV w. sp. 'zatem, toteż; a zatem'. Por. ch./s. *věc* (daw. *věce*) 'już; ale, lecz', slwn. *věc* 'już'. Ze stp. XV–XVI w. przysł. *więc(e)* 'więcej; lepiej; dalej, na przyszłość, potem', który z psł. **věťe* 'więcej' (zob. *więcej*).

więcej st. wyższy od *dużo*, stp. XIV–XVI w. *więce* / *więcej* 'więcej; lepiej; dalej, na przyszłość, potem'. Ogsł.: cz. *víc(e)* 'więcej, bardziej', strus. *vjače* 'więcej', scs. *věšte* 'ts.'. Psł. **věťe* 'więcej' przysł. od psł. przym. **vēťbjo* 'większy' (zob. *większy*). Zob. *więc*.

wiednąć od XV w. 'wiotczeć, tracić wilgoć, usychać (o roślinach)', przen. 'tracić siły, zdrowie, energię, młodość, świeżość, mizernieć, starzeć się, gnuśnieć', 'tracić na sile, na intensywności, słabnąć, niszczyć, przemijać', daw. 'schnąć, wysychać, chudnąć'; z przedr. *zwiednąć*; także **świednąć*; z przedr. stp. XV w. *uświednąć* 'uschnąć, zwiednąć (o roślinach); stracić siły, znużyć się (upałem, o ludziach)'. Ogłś.: cz. *vadnout*, r. *vjánut*, ch./s. *venuti*, scs. *prisvęnpti* 'zwiednąć'. Psł. **(s)vędnpti* 'tracić świeżość, wiotczeć, marnieć', zapewne pokrewne z niem. *schwinden* 'maleć, ubywać, niknąć; usychać, zyschać się (o drewnie)', stang. *swindan* 'ubywać, kurczyć się, marnieć', czas. inchoat. od pie. **(s)uendⁿ* 'marnieć, wiednąć'. Pierwotne znaczenie 'zaczynać marnieć, zaczynać wiednąć'. Por. *wędzić*. — Od czas. przedrostkowego *uwiąd*.

większy od XVII w. st. *wyższy* od *duży* i *wielki*, daw. od XIV w. *więcszy* / *więtszy* 'ts.'. Por. cz. *větši* 'większy', stcz. *věcši* 'ts.', ch. dial. *kajk. věkši* 'ts.', słwn. daw. i dial. *věkši* 'ts.' oraz stcz. *veci* 'ts.', scs. *věstii* 'ts.', ch./s. *věči* 'ts.'. Psł. **vēfboj* m, **vēfōši* ž, **vēfe* n 'większy', przym. używany w funkcji st. wyższego do psł. **velb(jō)* i **velikō* 'wielki, duży', bez pewnej etymologii, łączony z bałt. nazwą rzeczną (lit. *Ventā*, lot. *Veñta*) oraz ze stwniem. *wuncs*, dziś niem. *Wunsch* 'życzenie', łac. *venus* 'miłość; wdzięk, powab; kochanka', *Venus* 'bogini miłości', stind. *vánati* 'pragnie, kocha', het. *uen-* / *uent-* 'obcować cielesnie', wszystkie od pie. **uen(t-)* 'dążyć, chcieć'. Pierwotna polska postać *więcszy > więtszy > większy*, z rozwojem grupy spółgłoskowej *čš > tš > kš*. — Od tego *większość*; *powiększyć*, *zwiększyć*.

więzić więzę od XIV w. 'trzymać w przymusowym zamknięciu, w niewoli, w więzieniu', daw. też 'nakładać więzy, pęta, kajdany', w XVI w. 'dziać, splatać' (u Mączyńskiego *sieci więzić, dziać*); z przedr. *uwięzić* 'pozbawić wolności, wtrącić do więzienia; unieruchomić', w XVI w. *uwięzić* 'utknąć'. Płnśl.: cz. *vězit* 'więzić', strus. *věziti* 'siedzieć w niewoli, być związanym', r. dial. *vjazif* 'osadzić w więzieniu', stokr. *vjaziti* 'wsadzać do więzienia'. Psł. dial. **vēziti*,

**vēžp* 'powodować, że ktoś jest uwięziony, osadzony gdzieś', czas. kauzat. od psł. **vēznpti* 'grzęznąć, zapadać się w coś, więznąć' (zob. *więznąć*), pierwotne znaczenie 'powodować, że ktoś, coś uwięźnie, utknie gdzieś'. Prawdopodobnie na ten czas nawarstwił się nowszy czas. odrzec. z podstawowym znaczeniem 'założyć więzy, kajdany' od psł. **vēžb* 'to, co wiąże, spaja coś z czymś, co służy do wiązania, związywania', **vēžb* 'wiążanie, spajanie, łączenie' (zob. *więzy, więź*). — Od tego *więzień* od XV w. 'ten, kto jest osadzony w więzieniu', stp. 'człowiek pozbawiony wolności, pojmany w niewolę' (por. cz. *vězeň*, r. daw. *vjazen'*, ukr. *v'jazen'*), utworzony jak *uczeń* (od *uczyć*).

więzienie od XV w. 'zakład karny, w którym się odbywa kara pozbawienia wolności', stp. XV w. tylko 'stan pozbawienia wolności, niewola'. Por. cz. *vězení* n 'więzienie; areszt'. Rzecz. odsłowny **vēzenje* 'wiążanie, spajanie, łączenie' od psł. **vēzti*, **vēžp* 'wić, splatać, wiązać' (zob. *wiązać*), wtórnie skonkretyzowany. W świadomości użytkowników języka od *więzić* (zob.), ale w takim razie oczekivalibyśmy rzecz. odsłownego **więzenie* (< **vēž-je-nje*), jak *łażenie* ← *łazić*, *rażenie* ← *razić*, *skażenie* ← *skazić*.

więznąć od XV w. (przest. *wiąznąć*) 'grzęznąć, utykać w czymś, wbić się w coś', dial. *więznąć* 'ts.'; z przedr. *uwięznąć*. Ogłś.: cz. *vážnout* 'więznąć, grzęznąć', r. *vjáznuť* 'ts.', słwn. *vězniti* 'ugręznąć, utknąć w czymś'. Psł. **vēznpti* 'grzęznąć, zapadać się w coś, więznąć w miejscu, w którym się stoi', czas. inchoat. od psł. **vēzti*, **vēžp* 'wić, splatać, wiązać' (zob. *wiązać*), pierwotne znaczenie 'zacząć być związanym, uwięzionym w czymś'.

więzy mn od XVII w. 'łańcuchy, kajdany, okowy, pęta'. Ogłś.: cz. *vaz* 'kark; wiązało', slc. *vázy* mn 'więzy', r. dial. *vjázy* 'ts.', ch./s. *věz* m 'haft; więzy, wiązanie'. Psł. **vēžb* 'to, co wiąże, spaja coś z czymś, co służy do wiązania, związywania', rzecz. odczas. od psł. **vēzti* 'wić, splatać, wiązać' bądź od wielokr. **vēzati* 'wiązać' (zob. *wiązać*).

więź ż od XVII w. 'to, co łączy, jednoczy, spaja, zbliża, związek, spójnia, powiązanie, łączność', przest. 'przedmioty razem zwią-

zane, wiązka, wiązanka, pęk', 'to, na czym coś jest uwiązane', 'budowa ciała', dial. 'wiązka zboża'. Por. r. *vjaz* z 'więź', słwn. *věz* z 'wiązadło, spoiwo; oczko w dzianinie, w sieci; wiązanie winorośli do tyczek'. Psł. **vęzb* z 'wiązanie, spajanie, łączenie', nazwa czynności (wtórnie skonkretyzowana) od psł. **vęzti*, **vęzp* 'wić, splatać, wiązać' (zob. *wiązać*), z przyr. *-b.

Wigilia od XVI w. (daw. *Wigilija*), też *Wilia* (daw. *Wilija*) od XIV w. 'przeddzień Bożego Narodzenia', *wigilia* 'dzień poprzedzający jakieś święto, wydarzenie', stp. od XIV w. *wilija*, w XVI w. u Mączyńskiego *wigilija* / *wijilija*, w gwarach często *wilijā*. Zapożyczenie z łac. kościelnego *wigilia* 'dzień poprzedzający ważne święta', łac. klasyczne *wigilia* 'czuwanie; stanie na straży, straż, posterunek' (od łac. *vigil* 'czuwający, czujny'). Postać *wilia* < *wilija* < *wijilija* z -j- w związku ze średniowieczną wymową łac. g (jak w *agent* : *agent*, daw. *jeneral* : *generał*).

wikłać od XV w. (daw. też *wichlać*) 'płatać, gmatwać', *wikłać się* 'być, stawać się poplątanym, zamotanym', przen. 'komplikować się, gmatwać się', stp. XV w. 'zapłatać się, wpaść w sieć', dial. *wichlać* 'wikłać, kręcić', *wiklać się* 'płatać się', kasz. *wixlac* 'wiercić się, kręcić się'; z przedr. *rozwikłać* 'rozwiązać', *uwikłać się* 'wplatać się' (stp. XV w. *uwiklać* 'wplatać w coś, omotać czymś'), *zawiklany* 'zagmatwany'. Por. cz. *wiklat* 'ruszać, poruszać', *wiklat se* 'ruszać się, chwiać się' oraz r. *vichljať* 'chwiać', pot. 'chwiać się; chybotać się', słwn. *vihljati* 'kręcić'. Starsza prawdopodobnie postać *wichlać* z pierwotnej **vichlati* 'ruszać, poruszać, kręcić, płatać', będącej czas. intensywnym z przyr. *-l- (co do budowy por. np. *kwilić*) od psł. czas. **vichati* 'wykonywać szybkie koliste ruchy, wymachiwać, machać, kręcić czymś' (por. r. dial. *vicháť* 'poruszać tam i z powrotem, chwiać; nastawiać zwinięte kości', ukr. *vycháty* 'machać; wierzczać', słwn. *vihati* 'machać, wymachiwać, wywijać; zginać, podwijać, zakasywać'), będącego z kolei czas. ekspresywnym z przyr. *-ch- (por. np. *machać*) od psł. **viti*, **vbjp* 'przez zwijanie nadawać czemuś okrągły, owalny, kolisty kształt; wić, splatać; obracać' (zob. *wić* II).

Por. utworzone od tej samej podstawy z przyr. *-ol-i- kasz. *wixoléc są* 'wiercić się, kręcić się'.

wilga od XVIII w. (w XV w. nazwa osobowa *Wilga*) 'ptak Oriolus oriolus', dial. też *wielga* / *wywilga* / *wywiołga*, stp. XV w. i dial. także *wywielga*. Ogśł.: cz. dial. *vlha* 'wilga', też 'żołna', r. *ivolga* 'wilga', ch./s. *vüga* 'wilga', dial. 'remiz, Parus pendulinus'. Psł. **vľga* czy **jvľga* 'wilga', zestawiane z lit. *volungė* 'wilga', łot. *vāluodze* 'ts.', z drugim członem srwniem. *wite-val* 'wilga' (*wite* 'drzewo'), awest. *varə(n)gan-* 'jakiś ptak', ale pochodzenie tych wyrazów niejasne.

wilgoć z od XVI w. 'nasylenie czegoś wodą; woda nasycająca coś', daw. 'płyn w organizmie ludzkim', dial. też 'odwilż'. Rzecz. abstr. z przyr. -oć (co do budowy por. *dobroć*, zob. *dobry*), dawniej też z innymi przyr.: stp. *wilkość* 'wilgoć', też 'sok, napój', u Mączyńskiego *wilkość* / *wilgość* 'wilgoć', daw. *wilgota* 'ts.'. Od p. daw. *wilgi* 'mokry, wilgotny', też (od XV w.) *wilki* [< *wilgki*] 'nasycony wilgocią, wilgotny' (w stp. także 'obfity, bogaty', por. cz. *vlhký*, slc. *vlhky*, r. *vólkij*, ukr. *vóhkyj*, słwn. *vólgek* 'wilgotny'. Psł. **vľgə* 'nasycony wilgocią, wilgotny, mokry' (wtórna psł. postać **vľgəkb* 'ts.' z nawarstwionym przyr. *-kb-, por. np. *prędk*, *słodki*), pokrewne z lit. *vilgyti* 'moczyć', *vilkšnas* 'wilgotny', stpr. *welgen* 'katar', stwniem. *wēlc* 'wilgotny, miękki, zwiędły' (dziś niem. *welk* 'zwiędły'), *wolchan* / *wolcha* 'chmura, obłok' (dziś niem. *Wolke* 'ts.'), irl. *folcain* 'moczyć', od pie. **uelg-* 'wilgotny, mokry'. — Od tego *wilgotny* (daw. *wilkotny*) → *wilgotność*, *wilgocić*, *zawilgocić*, *wilgotnieć*, *zwilgotnieć*.

wilk od XV w. (stp. też *wielk*) 'zwierzę Canis lupus', w stp. także 'wilkołak', 'jakaś choroba końska', kasz. *wilk* 'wilk'; zdr. *wilczek*. Ogśł.: cz. *vlk*, r. *volk*, scs. *vľčkb*. Psł. **vľkə* 'wilk', odpowiednie nazwy zwierzęcia też w innych językach ie., np. lit. *vilkas*, łot. *vilks*, goc. *wulfs* (dziś niem. *Wolf*), stind. *vřkas*, też (z przestawką) łac. *lupus*, gr. *lykos*. Kontynuuje pie. **ylkʷo-* 'wilk', od pie. pierwiastka **uel-* 'rwać, szarpać', pierwotne znaczenie 'ten, który rozrywa, rozszarpuje (zdo-być)'. — Od tego *wilczy*; *wilczyca*; *wilczur*.

wilkołak od XV w. 'człowiek mogący się przemieniać w wilka (według dawnych wierzeń ludowych)', daw. od XV w. też *wilkołək, wilkołka* 'ts.'. Ogłsł.: cz. *vlkodlak*, r. dial. *volkodlak / volkołak*, ch./s. *vikodlak*. Psł. **vľkodlak* 'wilkołak' (pierwotnie przypuszczalnie 'mający wilczą sierść'), złożenie z pierwszym członem psł. **vľk* 'wilk' (zob. *wilk*), człon drugi od psł. dial. **dlaka* 'sierść zwierzęca, zarost, włosy na ciele ludzkim, upierzenie ptaków' (wyraz poświadczony w pđsl., por. ch./s. *dlāka* 'włos; zarost, włosy; sierść; puszek na roślinach', bg. dial. *dlāka* 'włosy, sierść; pióra, pierze'; w zachsl. szcztątkowo postać **tlaka*, na którą wskazuje stcz. *tlaka* 'zarost jako oznaka dojrzałości'; pokrewny prawdopodobnie z bałt. nazwą niedźwiedzia z pierwotnym znaczeniem 'kudłaty, kosmaty': stpr. *clokis*, lit. *lokys*, lot. *lācis* [< **klakjo* - < **tlakjo*-], od nie zachowanego pbałt. **tlaka* 'sierść, kudły').

wilżyć od XVI w. 'czynić wilgotnym'; z przedr. *zwilżyć*, wielokr. *zwilżać*; *wilgnąć* od XVII w. 'stawać się wilgotnym', *zawilgnąć*. Czas. odprzym. od stp. *wilgi* 'wilgotny', psł. **vľg* 'ts.'. (zob. *wilgoć*).

wina od XIV w. 'czyn naruszający normy postępowania, wykroczenie, przewinienie, występki, błąd'; 'to, co powoduje złe skutki, niepożądane następstwa, przyczyna, powód złego, przyczynienie się do czegoś złego', daw. 'grzywna, kara' (np. *bita wina* 'kara za zabójstwo lub zranienie'), dial. też 'pretensja'. Ogłsł.: cz. *vina* 'wina, przewinienie; przyczyna czegoś złego, nieprzyjemnego', r. *vinā* 'wina; przyczyna', scs. *vina* 'powód, przyczyna; wymówka, wykret; wina, przewinienie'. Psł. **vina* [< **uej-na*] 'czyn naruszający normy postępowania (prawne, obyczajowe, moralne), wykroczenie, występki, przewinienie, błąd, grzech; to, co powoduje złe, naganne skutki, przyczyna, powód złego', pokrewnie z lit. daw. *vaina* 'błąd, wada, skaża', lot. *vaina* 'wina, przewinienie, błąd', *vaināt* 'winić, obwiniać; czynić szkodę' (wyrazy bałt. sprowadzają się do pierwotnego **uaj-na*), od pie. pierwiastka **uej-* 'zdążyć ku czemuś, ścigać' (w innych językach ie. pokrewnie wyrazy oparte na tym pierwiastku utworzone są za pomocą innych przyrz.,

np. łac. *vitium* 'błąd, wada, ułomność; występki, wina'). Pierwotne znaczenie zapewne 'ściganie (np. przestępcy)', z czego 'przewinienie'. — Od tego *winien*, *winny* od XIV w., daw. XVI w. *winny* 'należny, należyty', 'obowiązany'. Zob. *winić*, *winowajca*. **winić** od XV w. 'uważać kogoś za winnego, przypisywać winę, oskarżać'; z przedr. *obwinić*, *przewinić*, *zawinić*; wielokr. -*winiać*: z przedr. *obwiniać*. Ogłsł.: cz. *vinīt* 'winić, obwiniać', strus. *viniti* 'być przyczyną czegoś; winić; sądzić, osądzać; karać', r. *vinīf* 'oskarżać, obwiniać', bg. *vinja* 'winić'. Psł. **viniti*, **vinŋ* 'obarczać winą, przypisywać komuś winę, uważać kogoś za winnego, oskarżać', czas. odrzecz. od psł. **vina* (zob. *wina*).

wino od XIV w. 'napój otrzymywany przez fermentację moszczu z winogron', stp. też 'grono winorośli', 'winorośl, roślina *Vitis vinifera*'. Ogłsł.: cz. *vinō*, r. *vinō*, ch./s. *vinō*. Psł. **vinō* 'wino', zapożyczenie z łac. *vinum* 'wino', por. też np. gr. *oinos* [< *uoīnos*] 'ts.', nieznanego pochodzenia, prawdopodobnie z jakiegoś starożytnego języka regionu śródziemnomorskiego. — Od tego *winny* 'odnoszący się do wina' → *winnica* od XV w. 'ogród, w którym uprawia się winorośl', daw. 'piwnica na wino' → *winniczek* 'ślimak *Helix*'; *winiarz* 'wytwórca, sprzedawca win' → *winiarnia* 'lokal, w którym się sprzedaje wino; wytwórnia wina', daw. 'piwnica na wino'; też w złożeniach *winobranie*, *winogrono* 'owoc winorośli', pot. 'krzew winorośli', *winorośl* 'roślina *Vitis vinifera*'.

winowajca od XV w., najpierw *winowācca* 'ten, kto zawinił, popełnił występki', stp. 'przestępca czy też dłużnik', stp. od XV w. także *winowaciec* 'winowajca, sprawca; dłużnik', *winowatka* 'ts.'. Z przyrz. -*ca* / -*ec* od daw. (XV–XVII w.) *winowat* i *winowaty* 'dłużny, obowiązany, winien, winny', które od daw. (XV–XVI w.) czas. *winować* 'oskarżać, obwiniać, przypisywać winę' (będącego czas. odrzecz. od *wina*, zob.). Postać *winowajca* z wcześniejszego *winowācca* (z rozwojem grupy spółgłoskowej *čc* > *j*, por. *rajca*). — Od tego *winowajczyni*.

winszować od XVI w. 'składać życzenia, gratulacje', daw. *winszować* / *winczować* 'gra-

tulować, 'żyć', 'sprzyjać, dobrze żyć'; z przedr. *powinszować*. Por. dl. *winśować*, gl. *winćować*, cz. *vinšovati*. Zapożyczenie z niem. *wünschen* 'żyć'.

wionąc od XVI w. 'wiejąc, przepływać, przecieć, powiać skądś, zawiąć, zalecieć czymś', 'poruszyć czymś', 'poruszyć się, załopotać, powiać', 'lekko przebiec, przemknąć się', daw. 'pierzchnąć, ułotnić się, zniknąć', stp. XV w. *wianąc* 'powiać, dmuchnąć'; z przedr. *owionąc*. Plnśl.: stcz. *věnuiti*, cz. *vánout* 'wiać, powiewać, dmuchać, wionąć' (-a- pod wpływem *vát* 'wiać'), dial. *věnuť* 'zawiać, powiać', r. *věnuť* 'zawiać, powiać, dmuchnąć (o wietrze)', ukr. dial. *vinuty* (daw. XVIII w. *venuti*) 'ts.'. Psł. dial. **věnpti* 'zacząć wiać, powiać, dmuchnąć', czas. inchoat. z przyr. **-np-* od psł. **vějati* 'wiać, dąć' względnie bezpośrednio od pie. pierwiastka **ue-* 'ts.' (zob. *wiać*). W polskim oczekivalibyśmy postaci *wianąc*, poświadczanej w XV w.; *wionąc* ma nieregularne -o-, podobnie jak np. *piesenka*, *sionka* (zob. *pieśń*, *sień*).

wiosło od XV w. 'dźwąg zakończony łopatką, służący do nadawania łodzi biegu i kierunku', techn. 'rodzaj drewnianej łopatki do mieszania, ugniatania, przegarniania czegoś', daw. i dial. 'narzędzie podobne do wiosła', np. dial. 'łopata', 'łopata do wsadzania chleba do pieca', łow. *wiosła* mn 'nogi ptaków wodnych', kasz. *vosło* 'wiosło'; kij do odpychania, popychania łodzi. Ogśl.: cz. *veslo*, r. *veslò*, scs. *veslo*. Psł. **veslo* [< **vez-slo*] 'wiosło', nazwa narzędzia od psł. **vezti*, **vezp* 'wieźć' (zob. *wieźć*). z przyr. **-slo-*. — Od tego *wiosłowy*; *wiosłować*; *wiosłarz* (→ *wiosłarski*, *wiosłarstwo*).

wiosna od XIV w. 'pora roku między zimą a latem', przest. 'rok życia w okresie młodości', dial. *wiosna* / *wiesna* też 'wiosenne prace polowe'; zdr. *wiosenka*. Ogśl.: cz. *vesna*, r. *vesná*, scs. *vesna*. Psł. **vesna* 'wiosna', prapokrewnie z łac. *ver* 'wiosna', gr. *ēar* 'ts.', lit. *vāsara* 'lato', łot. *vasara* 'ts.', wszystkie z pie. **uesr* / **uosr*, dop. **uesn(e)s* 'wiosna'. Wyraz słow., oparty na temacie pie. przypadek zależnych **ues-n-*, został przyporządkowany do rzeczowników żeńskich na -a-. — Od tego *wiosenny*.

wiotki od XIX w., daw. od XVIII w. *wietki* / *więtki* 'nie mający jędrności, zwiotczały;

niesztywny, delikatny, cienki; szczupły, smukły, gibki', dial. młp. *wietki* 'wiotki, słaby', wcześniej, XV–XVIII w. w pierwotnej postaci *wiotchy* 'stary, dawny', 'zmurszały, zgrzybiały, zużyty, zniszczony'; por. daw. XVII w. *wiotech* 'Księżyc w ostatniej kwadrze', XVI w. *wiotieszka* 'łach, starzyzna'. Ogśl.: cz. *vetchý* 'zniszczony, rozpadający się ze starości, zetlały, stary, słaby; stary, zgrzybiały', r. *vetchij* 'zniszczony, rozpadający się, zmurszały; zniedołęźniały, zgrzybiały', scs. *vetchò* 'stary, dawny'. Psł. **vetchò* [< **vetuš-*] 'stary', odpowiada lit. *vėtušas* ('bardzo stary', łac. *vetustus* stary, sędziwy; starodawny', z pie. **uetuso-* 'stary, leciwy', od pie. pierwiastka **uet-* 'rok' (od którego także łac. *vetus* 'stary, dawny, doświadczone', gr. *étos* 'rok', stind. *vatsa* 'ts.', het. *yitt-* 'ts.'). Regularna polska postać *wiotchy* przekształcona przez analogię do licznych przymiotników zakończonych na -ki. Wtórne jest także znaczenie 'zwiotczały, niesztywny, gibki' z pierwotnego 'stary, zniszczony'. Por. *wietrzeć*. — Od tego *wiotkość* 'zwiotczałość, giętkość; szczupłość, gibkość' (daw. XV–XVI w. *wiotchość* 'starość, zmurszałość; wątłość z wytarcia, używania, starości'); *wiotczeń* 'stawać się wiotkim' (por. daw. XVI w. *wiotzeń* / *wietzeń* 'słabnąć, niszczyć, marnieć, wątłeć'), *zwiotczeń*, *zwiotczały*.

wiór od XV w. (daw. *wior*) 'pasemko powstałe jako odpad przy obróbce drewna, metalu itp.'; zdr. *wiórek*. Ogśl.: slc. *iver* 'szczapka, trzaska, drzazga', r. dial. *iver* 'wiór', ch./s. *ivër* 'wiór, trzaska, drzazga; kant, krąwędź'. Psł. **iverò* (czy **jvèrò*) 'wiór', zapewne od pie. pierwiastka **uer-* 'rozbić, rozzerwać' (por. np. stind. *apa-vrašca-* 'wiór', *vřšćati* 'rozcina, rozszczepia'), z niezbyt jasnym przedr. **i-* czy **jv-*.

wir od XIV w. (daw. XVI w. też *wier*) 'szybki, gwałtowny ruch obrotowy wody lub powietrza; miejsce, w którym powstaje ten ruch', 'wirowanie', 'coś kłębiącego się, kłębowisko', daw. 'włosy kręcące się (na czole konia)', dial. 'przrząd do przewijania nici z motka na kłębek lub cewki tkackie'. Ogśl.: cz. *vír* 'wir wodny', r. dial. *vir* 'odmęt, toń wodna; lok z sierści', ch./s. *vîr* 'odmęt, toń

wodna; wir, wirowanie (wody, powietrza); prąd wody; źródło'. Psł. **virō* 'wirowanie, gwałtowny ruch obrotowy wody, powietrza wokół jakiegoś punktu', rzecz. odczas. od psł. **vbrēti* 'wrzeć' (zob. wrzeć), ze wzdłużeniem samogłoski rzecznej **u* → *i*. Pierwotne znaczenie 'miejsce, gdzie woda wrze (tj. kłębi się, wiruje)'. — Od tego *wirowy*, *wirować*, *wirnik*.

wisieć *wiszę* od XIV w. 'być zawieszonym, uczepionym', 'zwieszać się ku dołowi, zwisać, obwisać', stp. też 'zależać od czegoś', 'pozostawać w zawieszeniu'; jednokr. *wisnąć*, z przedr. *zawisnąć*, *zwisnąć*; wielokr. *wisać* stp. XV w. 'opadać swobodnie w dół, zwisać', dziś z przedr. *zvisać*. Ogśł.: cz. *viset* 'wisieć', r. *visēf*, *višu* 'wisieć; zwisać', scs. *vi-setti*, *višp* 'wisieć'. Psł. **visēti*, **višp* 'wisieć', najbliższy odpowiednik lit. *vypsōti* 'glupkować się uśmiechać', dalej prapokrewnie z lit. *at-vipti* 'zvisać, obwisać; odstawać', stpr. *vipis* 'gałąź', stwniem. *weibōn* 'kołysać', stind. *vēpate* 'trzęsie się', od pie. **ueip-* 'kręcić się, kołysać' (należącego do pie. pierwiastka **uej-* 'wić, skręcać, splatać', zob. *wić* II). Psł. **visēti* [< **ueips-ē-tej*] to intensywny czas. z przyr. *-s- (por. np. *dąsać się*). Zob. *wieszać*. — Od tego *wisielec*.

wisnia od XV w. (stp. i dial. też *wisznia*) 'drzewo owocowe Prunus cerasus i jego owoc'. Ogśł.: cz. *višeň* ż, r. *višnja*, ch./s. *višnja*. Psł. **višbna* 'wisnia', pokrewnie ze stwniem. *wihšila*, srwniem. *wihšel* 'czereśnia' i, może, dalej z łac. *viscum* 'jemioła; lep', gr. *iksós* [< **uiks*] 'ts.' (ze smoly wiśni, jak i z jemioły wyrabiano lep do chwytania ptaków). Dalsza etymologia niejasna.

witać od XV w. 'pozdrawiać przy spotkaniu', daw. (u pisarzy kresowych i dial. z Kresów Wsch.) 'przybywać, przyjeżdżać dokądś', kasz. *vitac* 'witać'; z przedr. *powitać*, *przywitać*, *zawitać* 'przybyć'. Ogśł.: cz. *vitāt* 'witać', r. *vitāf* 'przybywać, znajdować się', przest. 'mieszkają, zamieszkiwać', 'unosić się, krążyć', ukr. *vytaty* 'przybywać, znajdować się gdzieś', 'unosić się w powietrzu', daw. 'witać', scs. *vitati* 'mieszkać, przebywać, osiedlić się'. Psł. **vitati*, **vitajp* 'przybywać dokądś' > 'przybywać, gościć, znajdować schronienie' > 'gościnnie spotykać,

witać', pokrewnie z lit. *viētā* 'miejsce; miejscowość; stanowisko', *viētōti* 'umieszczać, umieścić, uporządkować', łot. *vieta* 'miejsce; miejscowość', *viētēt* 'zajmować miejsce', może też łac. *invitō*, *invitare* 'zaprosić, ugościć, przyjąć', od pie. **uej-t-*, utworzonego od pierwiastka **uej-* 'zdążyć, podążać, iść, ścigać' (por. *wina*).

włec *włokę* (daw. i dial. *wlekę*) od XV w. 'ciągnąć, przesuwając', dial. 'bronować'; *wlec się* 'iść powoli, ociężale', dial. 'pełzać'; z przedr. *dowlec (się)*, *nawlec*, *odwlec*, *powlec*, *przewlec*, *przywlec*, *wywlec*, *zawlec*, *zwlec (się)*; wielokr. -*wlekać*; z przedr. np. *nawlekać*, *odwlekać*, *powlekać*, *zwlekać*; zob. *włóczyć*. Ogśł.: cz. *vlēc*, *vleku*, r. *volōf*, *volokū*, scs. *vlešti*, *vlekp*. Psł. **vlkti*. **velkp* 'ciągnąć, przesuwając, wlec', pokrewnie z lit. *vilkti*, *velkū* 'ciągnąć, wlec', łot. *vilkst*, *velku* 'ts.', gr. *hēlkō* 'ciągnę, włokę', awest. *varək-* 'ciągnąć', z pie. **uelk-* 'ciągnąć'. — Od czas. przedrostkowych *odwłok* od XIX w. 'tylny odcinek ciała stawonogów' (por. daw. od XV w. *odwłoka* / *otwłoka*, dziś dial. *odwłoka* 'zwłoka, zwlekanie, odkładanie'); *zwłoka* 'zwlekanie'; *rozwlekły* (daw. XVI w. też *rozwłokły*). Zob. *powłoka*, *zwłoki*.

władać od XV w. 'sprawować władzę, panować, rządzić; mieć władzę nad czymś'; jednokr. *władnąć* daw. od XV w. 'rządzić, panować, sprawować władzę, kierować', stp. też 'zarządzać, być właścicielem, dysponować', dziś z przedr. *owładnąć* 'wziąć we władanie, posiadanie, zagarnąć', 'ogarnąć, opanować (o uczuciach, namiętnościach, wrażeniach)', *zawładnąć* 'objąć władzę; zdobyć, opanować'. Zapożyczone ze stcz. *vlādati* 'panować, rządzić', *vlādnūti* 'ts.'. Rodzima polska postać z -*ło*- w stp. XIV-XV w. *włodać* 'panować, rządzić, zarządzać, zawiadywać, władać', *włodnąć* 'ts.'; *sprawować pieczę nad czymś*, *troszczyć się*; *posługiwać się czymś*'. Por. cz. *vlādnout* 'panować, rządzić; móc poruszać, władać', ch./s. *vlādati* 'rządzić, panować; władać (językiem)'. Psł. **vol-dati* 'panować, władać', czas. wielokr. od psł. **volsti*, **volāp* 'panować, władać' (por. stcz. *vlasti*, *vladu* 'ts.', scs. *vlasti*, *vladp* 'ts.'). Podstawowe psł. **volsti* od pie. **yal-d^(h)* 'być silnym', będącego rozszerzeniem pier-

wiastka **ual-* 'być silnym' (od którego też łac. *valere* 'być silnym, zdrowym', stirl. *falm-* 'panować', toch. B *walo* 'król'). — Od tego *władca* → *władczyni*; *władny*, *bezwładny*, *podwładny*; *niedowład*. Zob. *władza*, *własny*, *włodarz*, *włóść*.

władza od XVII w. 'panowanie, rządzenie', w stp. XV–XVI w. *władza* 'posiadłość, majątność, majątek'. Z prapostaci **voldā* [< **vold-ja*], nazwa czynności z przyr. **-ja* od psł. **volsti*, **voldp* 'panować, władać' (zob. *władać*). Rodzima polska postać *władza* została przekształcona na wzór czeski we *władza*, z *-la-* jak w innych pokrewnych wyrazach, np. *władać*, *własny*.

własny od XV w. (stp. też *własny*) 'będący przedmiotem czyjegoś wyłącznego posiadania, należący do kogoś'; przysł. *własnie* od XV w. 'rzeczywiście, istotnie, naprawdę; w danym momencie, akurat', wykrz. 'a jakże, tak jest, tak', w stp. też *włosnie* 'właściwie, stosownie, ściśle; szczególnie'. Zapożyczenie ze stcz. *vlastní* 'własny; rodzony; właściwy'. Oryginalna polska postać zawierała *-lo-*: stp. XV w. *włosny* / *włostny* 'własny; obowiązujący jako prawo', *włosnie*, dial. *włosny* / *włostny* 'własny, swój'. Ogśl.: cz. *vlastní* 'własny; rodzony; właściwy', r. hist. *volostnój* 'gminny', ch./s. *vlastan* 'władny, posiadający władzę, prawo do czegoś'. Psł. **volstōn* 'będący pod czyjąś władzą', przym. z przyr. **-on* od psł. **volstb* 'panowanie, władza; własność, posiadłość' (zob. *włóść*). — Od tego *własność* (w stp. też w rodzimej postaci *włosność* / *włostność*); *ubezwłasnowolnić*.

właściciel od XIX w. 'ten, kto ma własność, posiadać'. Utworzone od p. daw. *właścić* i *właszczyć* (XVII w.) 'przywłaszczać', z przyr. *-ciel* (zob. *przyjaciół*). Podstawowe czas. mają postać zapożyczeń czeskich (*-la-* zamiast p. *-lo-*), ale nie mają pierwowzorów czeskich, są to więc pseudobohemizmy. Zob. *uwłaszczyć*.

własciwy od XV w. 'taki, jaki być powinien, odpowiedni, stosowny, należyty', 'charakterystyczny, typowy dla kogoś, czegoś', 'kompetentny', stp. też *włosciwy* 'własny, a nie cudzy'. Od *włóść*, cz. *vlast* (zob. *włóść*), powstać z *-la-* pod wpływem czeskim.

włodarz od XIII w. 'zarządca czegoś', daw. 'władca, panujący, pan, zwierzchnik'. Por. cz. *vlaďař* 'władca, panujący, monarcha', ch./s. *vlaďař* 'władca, monarcha, panujący'. Nazwa wykonawcy czynności z przyr. *-arz* < psł. **-arō* od stp. *włodać* 'panować, rządzić, zarządzać, zawiadywać, władać', psł. **voldati* 'panować, władać' (zob. *władać*). — Od tego *włodarczyć*.

włos od XIV w.; zdr. *włosek*. Ogśl.: cz. *vlas*, r. *vólos*, scs. *vlasb*. Psł. **volstb* 'włos', pokrewne z awest. *varasa-* 'włos człowieka i zwierzęcia (zwłaszcza na głowie)', śrpers. *vars* 'włos', stind. *válša-* 'młoda gałązka, pęd', od pie. **uel(a)-* 'włos, włókno, wełna' (zob. *wełna*), z przyr. **-sō* < pie. **-so-* (por. bez tego przyr. lit. *valai* m mn 'włosie z końskiego ogona', stind. *vála-* m 'włos z końskiego ogona', a także p. dial. *włóc* 'kłos; kłos owsa; kłosy, górna część snopa; pojedyncze kłosy pozostawione na ściernisku lub nie dokoszone' (stp. XV w. *prosiána włóc* i *prošnovłóc* 'roślina Senecio Sarracenicus') < psł. **vol-tb* 'włókno, np. lnu; kwiatostan roślin trawiastych w postaci włosków, wiechy, mioteli, kłos; źdźbło roślin trawiastych'). — Od tego *włosiany* → *włosienica*; *włosień*; *włochaty* od XVI w. (z wtórnym *-ch-*, występującym nieraz w wyrazach nacechowanych ujemnie).

włóść ż od XV w. 'posiadłość ziemiska', stp. XV w. 'kraj, okolica, okręg, państwo, prowincja, ojczyzna, ziemia'. Ogśl.: cz. *vlast* ż 'ojczyzna, miejsce urodzenia, pochodzenia, pobytu', daw. 'kraina, kraj', dial. 'dom', r. *vólost* ż hist. 'gmina', scs. *vlastb* ż 'władza; państwo', *vlasti* mn 'władze, zwierzchność', ch./s. *vlast* ż 'władza'. Psł. **volstb* [< **vold-tb*] ż 'panowanie, władza; własność, posiadłość', pierwotny rzecz. abstr. (wótnie skonkretyzowany) z przyr. **-tb* od psł. **volsti* [< **voldti*], **voldp* 'panować, władać' (zob. *władać*). Pierwotne znaczenie 'panowanie nad czymś, władanie czymś' > 'to, czym się włada, co jest we władaniu, posiadłość, obszar, nad którym ktoś sprawuje władzę'. — Od tego *włosciąnin* 'wieśniak, chłop', *włosciąnka*, *włosciąński*.

włóczęga od XVII w. 'wędrowka bez określonego celu, wałęsanie się', 'człowiek włóczą-

cy się po świecie, nie mający stałego miejsca pobytu'. Por. słwn. *vlačúga* 'ładacznica, rozpustnica, łajdaczka', ch./s. *vlačuga* 'hamulec'. Nazwa czynności i wykonawcy czynności od *włóczyć* się 'chodzić bez celu' (zob. *włóczyć*), z przyr. *-ęga* < psł. **-ęga*, co do budowy por. *łazęga* (zob. *łazić*), *niedolęga*.

włócznia od XIV w. 'broń składająca się z długiego drzewca i ostrego metalowego zakończenia, rodzaj kopii', stp. też 'potrzask'. Od *włóczyć* (zob.), ponieważ koniec takiej broni, przyczepionej do łęku, włócił się po ziemi. — Od tego *włócznik* 'żołnierz uzbrojony we włócznię'.

włóczyć od XIV w. 'ciągnąć, przesuwać na inne miejsce', 'bronować', stp. też *włóczyć* (jezioro) 'łowić ryby przez ciągnięcie sieci po jeziorze', *włóczyć się* 'chodzić bez celu'; z przedr. *powłóczyć*, *wywlóczyć*. Ogśl.: cz. *vlačit*, r. *volocít*, scs. *vlačiti*. Psł. **volčiti* 'włóczyć, ciągnąć', czas. wielokr. od psł. **vľkti*, **velkō* 'ciągnąć, przesuwać, wlec' (zob. *wlec*), z typową wymianą samogłoski rdzennej **e* ⇒ *o*. — Od czas. przedrostkowego *po-* *włóczyć*sty. Zob. *włóczęga*, *włócznia*.

włókno od XV w. 'cienka, włoskowata nitka znajdująca się pod ścianką łodygi lnu', daw. *włókna* mn 'pajęczyna', dial. *włókno* 'len po dwukrotnym wyciesnieniu', kasz. *włókno* 'włókno'; zdr. *włókieńko*. Ogśl.: cz. *vlákno*, r. *voloknó*, ch./s. *vlákno*. Psł. **volkēno* 'cienka nić pochodzenia naturalnego (zwykle roślinnego)', rzecz. z przyr. **-ēno* od psł. **vľkti*, **velkō* 'ciągnąć, przesuwać, wlec' (zob. *wlec*), z wymianą samogłoski rdzennej **e* ⇒ *o*. — Od tego *włókiennik*, *włókniarz*, *włóknisty*.

wnet od XV w. 'w krótkim czasie, natychmiast, zaraz', daw. XVI w. *wnetki* 'wnet, zaraz' oraz *hnet* i *hnetki* 'ts.', kasz. *vnet* / *vnetk* / *vnetka* / *vnetka* / *vnetki* / *vnetku* 'w najbliższej przyszłości, wkrótce'. Zapożyczenie ze stcz. *inhed* / *inhede* / *ihned* / *hihned* 'zaraz, natychmiast, w tej chwili', cz. *ihned* / *hned* 'ts.'. Pierwotna cz. postać *inhed* z prapostaci **inēgdō*, objaśnianej jako złożenie psł. **inē* 'jeden' (zob. *inny*, *je-den*) i **gdō*, od psł. rdzenia **god-* 'czas' (zob. *gody*), z redukcją samogłoski rdzennej; pierwotne znaczenie zapewne '(w) jeden czas,

w jedną chwilę'. Do polskiego zapożyczone z cz. *hned* (postaci powstałej w wyniku fałszywej dekompozycji *i-hned*); stp. *hnet* oddaje postać czeską, natomiast *wnet* zawiera w- w miejsce cz. dźwięcznego *h*.

wnęka od XVII w. 'zagłębienie w ścianie', dial. 'otwór zamiast okna, opatrzoney drewnianą kratą', kasz. *wnek* 'nie oszklony otwór'. Wyłącznie polskie. Może złożone z psł. przym. **vān* 'w' (zob. *w*) i niepoświadczanego samodzielnie (ale zawartego w psł. złożeniu **paṛkō* 'pająk', zob. *pająk*) psł. rzecz. **ṛpō* 'zgięcie, wygięcie', prapokrewnego z lit. *anka* 'pętla, węzeł', stind. *ankā-* m 'zgięcie, wygięcie', od pie. **ank-* 'zginać, wyginać'. Pierwotne znaczenie byłoby 'to, co się znajduje w zgięciu, załomie (ściany)'.

wnętrze od XV w. 'środek czegoś', stp. 'wnętrznosci', 'wnętrze duchowe, życie duchowe', 'środek pomieszczenia'. Por. cz. *vnitro* 'wnętrze', *vnitřek* 'ts.'. Od psł. wyrażen przyimkowych **vān pṛō* 'do wnętrza', **vān pṛi* 'we wnętrzu' (por. stp. XV w. *wnątrz* przysł. 'w środku, wewnątrz', przym. z dop. 'w środku, wewnątrz'), złożonych z przyimka **vān* 'w' (zob. *w*) i psł. **pṛō* 'w środku, wewnątrz' (por. scs. *pṛō* przysł. 'ts.'). Psł. **pṛō* z prapostaci **ontri*, pokrewnej z pie. **enter* (z którego łac. *inter* 'między, pomiędzy, wśród', stind. *ántar* 'między, pomiędzy', *ántara-* 'wewnętrzny'), i pie. **nter* (z którego stwniem. *untar* 'między, pomiędzy, pod', dziś niem. *unter* 'pod', ang. *under* 'pod, w dole'); pie. **en-tero* 'wewnętrzny' od pie. **en* 'wewnątrz, w' (zob. *w*), z przyr. **-tero-* (por. *który*, *wtóry*). — Od tego *wnętrzyć się*, *wywnętrzyć się*. Zob. *wnętrznosci*, *wewnątrz*, *zewnątrz*.

wnętrznosci mn od XV w. (stp. też *wnętrznosc*) 'wnętrze tułowia, narządy w nim zawarte', stp. także 'narządy wewnętrzne jako siedziba uczuć i wzruszeń, niepewne 'siła witalna'. Por. cz. *vnitřnosti* 'wnętrznosci', r. *vnütrennosti* 'wnętrze', *vnütrennosti* mn 'wnętrznosci, trzewia'. Pierwotnie rzecz. abstr. z przyr. *-ość* < psł. **-ostō* od przym. **vānpṛōnō* 'wewnętrzny' (por. stp. XV w. *wnętrzny* / *wnętrny*, cz. *vnitřní* 'wewnętrzny', r. *vnütrennij*, scs. *vānpṛōnō* 'wewnętrzny'), o pochodzeniu zob. *wewnątrz*, *wnętrze*.

wniosek od XVIII w. 'propozycja, przedstawiona do rozpatrzenia', 'wynik rozumowania, konkluzja', daw. 'majątek wniesiony przez żonę, posąg'. Od *wnieść* (o pochodzeniu zob. *nieść*). — Od tego *wnioskować*, *wynioskować*.

wnuk od XIV w. 'syn syna lub córki', *wnuka* od XIV w. 'wnuczka', stp. od 1400 r. *wnęk* 'ts.', od XIV w. *wnęka* 'wnuczka', kasz. *vnęk* / *vnuk* 'ts.'. Ogśl.: cz. *vnuk*, r. *vnuk*, scs. *vnuk*. Psł. **vnuk* 'syn syna lub córki, wnuk', **vnuka* 'córka syna lub córki, wnuczka', bez pewnej etymologii. — Od tego *wnuczek*, *wnuczka* (dial. też *wnęczek*, *wnęczka*).

wobec od XVI w. 'w obecności', 'w stosunku do kogoś, czegoś, ze względu na kogoś, na coś', 'w porównaniu z czymś', daw. *wobec* i w *obec* 'ogólnie, w ogóle'. Por. cz. *vubec* przysł. 'w ogóle, ogólnie biorąc', 'właściwie, w istocie', 'zupełnie, wcale'. Z daw. (XVI w.) wyrażenia przymkowego w *obec* 'powszechnie, na ogół', w XVI w. też bez przymka *obec* 'ogółem' (zob. *obecny*).

woda od XIV w. Ogśl.: cz. *voda*, r. *voda*, scs. *voda*. Psł. **voda* 'woda', pokrewnie z het. *uitar* mn 'wody', gr. *hydōr*, dop. *hydatos* 'woda' pie. rzecz. heteroklityczny na -r/n-: **ued-r* / **ued-n* 'woda', psł. **voda* kontynuuje pie. rzecz. zbiorowy **uedōr*, dop. **udens* 'wody', przy czym rdzenne -o- pod wpływem mian. pie. singulatywnego **uōdy*, dop. **uedns* 'woda' (z którego het. *uatar*, *uitenas* 'woda'); zatem psł. **voda* z przedśłow. postaci **uodōr*, z regularnym zanikiem wygłosowej spółgłoski *-r-. — Od tego *wodny*; *wodnisty*. Zob. *wódka*.

wodza od XV w., zwykle *wodze* mn 'lejce, cugle', daw. 'dowództwo, kierownictwo, przewodnictwo' (dziś *pod wodzą* 'pod kierunkiem'), stp. *wodza* i *wodze* mn 'lejce, cugle', *wodza* też 'prowadzenie, przewodnictwo', 'ten, co prowadzi, wskazuje drogę, przewodnik'. Por. slc. reg. *vodza* i *vōdzka* 'rzemień, łańcuch, na którym prowadzi się zwierzęta', r. *vožza* i *vōžzi* mn 'lejce, wodze', ukr. *vižka* 'lejce', br. dial. *vožki* mn 'lejce', ch./s. *vōdice* mn 'lejce'. Psł. **voda* [< **vod-ja*] 'prowadzenie, kierowanie; to, co służy do prowadzenia, kierowania', nazwa czynności (wtórnie konkretyzowana) od psł.

**voditi* 'prowadzić, wieść, kierować' (zob. *wodzić*), z przyr. *-ja.

wodzić od XIV w. 'iść na czele, prowadzić, oprowadzać', 'przesuwać coś po czymś, w jakimś kierunku'; z przedr. *dowodzić*, *odwodzić*, *powodzić się*, *przewodzić*, *rozwodzić*, *uwodzić*, *wywodzić*, *zawodzić*. Ogśl.: cz. *vodit* 'prowadzić, oprowadzać, wodzić; przewodzić', r. *voditi*, *vožu* 'prowadzić; wodzić, oprowadzać; utrzymywać, podtrzymywać', scs. *voditi*, *vožd* 'prowadzić, kierować'. Psł. **voditi* 'prowadzić, wieść, kierować', czas. wielokr. od prasl. **vesti*, **vedp* 'wieść, prowadzić' (zob. *wieść* II), z właściwą takim czas. apofonią **e* ⇒ **o*; por. lit. dial. *vadyti* 'wieść, prowadzić', lot. *vaditi* 'ts.'.

wojewoda od XIII w. (stp. też *wojwoda*) 'przedstawiciel administracji państwowej stojący na czele województwa', hist. '(w dawnej Polsce) najwyższy urzędnik królewski (książęcy), sprawujący dowództwo nad wojskiem oraz funkcje sądownicze w zastępstwie panującego; najwyższy w hierarchii urzędnik ziemski, będący jednocześnie senatorem', stp. XV w. 'dowódca, hetman'. Ogśl.: cz. *vevoda* 'wojewoda; książę', r. hist. *voevōda* 'wojewoda', scs. *vojevoda* 'dowódca, wódz, prefekt'. Psł. **vojevoda* 'dowódca, wódz', złożenie z pierwszym członem **voj* 'wojsko; wojownik' (zob. *wój*), drugim członem jest **voda*, rzecz. odczas. od psł. **vesti* 'wieść, prowadzić' (zob. *wieść* II), z wymianą samogłoski rdzennej **e* ⇒ **o*. Etymologiczne znaczenie 'ten, kto wiezie, prowadzi wojowników, wódz, dowódca wojskowy'. — Od tego *województwo* → *wojewódzki*.

wojna od XIV w. 'konflikt zbrojny', stp. 'wojsko', 'wyprawa wojenna', 'obowiązek służby wojskowej', 'walka, bitwa', 'przemoc, gwałt', w XIII w. 'danina, jaką obowiązymani byli złożyć kmiecie panu wyruszającemu na wojnę'. Ogśl.: cz. *vojna* 'walka, kłótnia, spór', arch. 'wojna', pot. 'służba wojskowa', r. *vojna* 'wojna; walka', ch./s. arch. *vōjna* 'wojna, kampania'. Psł. **vojna* 'walka, konflikt zbrojny', urzędownikowiony psł. przym. **vojny* 'odnoszący się do walki, boju, wojowników', będący derywatem od psł. **voj* 'bój; wojsko; wojownik' (zob. *wój*). — Od tego *wojenny*.

wojować od XV w. 'prowadzić wojnę, walczyć', daw. 'podbijać, zawojowywać, zdobywać, najędzdzać'. Ogł.: cz. przest. *vojovati* 'prowadzić wojnę, walczyć', r. *voevát* 'ts.', scs. *vojevati* 'ts.'. Psł. **vojevati* 'walczyć, toczyć bój', czas. odrzecz. od psł. **vojь* 'bój; wojsko; wojownik' (zob. *wójf*). — Od tego wojownik → wojowniczy.

wojsko od XV w. (stp. też *wojska* ż) 'siły zbrojne', w XVII w. 'ciżba, rzesza, tłum', stp. *wojska* 'armia, wojsko', 'ciżba, rzesza, tłum'. Ogł.: cz. *vojsko* 'wojsko', strus. *voisko* 'ts.', r. *vójsk* 'ts.', scs. *vojska* ż 'ts.', ch./s. *vójska* 'ts.'. Psł. **vojsko* 'wojsko', urzeczownikowa forma rodzaju nijakiego psł. przym. **vojskə* 'należący do wojowników', z przyr. **bskə* od psł. **vojь* 'bój; wojsko; wojownik' (zob. *wójf*). — Od tego *wojskowy*.

wola od XIV w. 'dyspozycja psychiczna człowieka do świadomego postępowania, podejmowania decyzji', daw. 'wybór', 'wolność', *zla wola* 'niechęć'. Ogł.: cz. *vůle* ż 'wola', r. *vólja* 'wola; moc, władza; wolność, swoboda', scs. *volja* 'wola, chęć'. Psł. **volā* [< **vol-ja*] 'wola, wolność', pokrewne z lit. *valiā* 'wola', łot. *vaļa* 'siła, porządek', stwniem. *wala* 'wybór' (dziś niem. *Wahl* 'ts.'). stind. *várah* 'pragnienie, wybór', w związku etymologicznym z psł. czas. **velēti* 'chcieć, pragnąć' (por. cz. *velet* 'dowodzić czymś; rozkazywać', r. *velēf* 'rozkazywać', scs. *velēti* 'chcieć, pragnąć; rozkazywać'). Podstawowy czas. **velēti*, pokrewny np. z lit. *pavēli* 'chcieć', niem. *wollen* 'chcieć', *will* 'chcę', łac. *volō, velle* 'chcieć, pragnąć, pożądać', od pie. **uel-* 'chcieć, pragnąć' (zob. *woleć*). — Od tego *swawola* od XV w. 'dokazywanie, figle, psoty', przest. 'brak karność, nieposłuszeństwo, samowola; samowolny postępek, wybrzyk', stp. 'nadużywanie wolności' → *swawolny, swawolić*. Zob. *wolny*.

wole n od XVII w. 'rozszerzenie przeloty u ptaków i innych zwierząt, służące do magazynowania i rozmiękania pokarmu', 'zgrubienie szyi wskutek powiększenia się tarczycy', *wól* 'ts.'. Ogł.: cz. *vole* 'wole (u ptaków, u ludzi)', r. dial. *vólja* 'ts.', ukr. *vólo* 'podgardle byka', br. *vallē* 'wole u ptaków', ch./s. *vólja i vóljka* 'wole (u człowieka i bydła)'. Psł. **vole* n 'rozszerzenie prze-

łyku u zwierząt, zgrubienie szyi u ludzi', od pie. *(s)*uel-* 'nadmęć, nabrzmiwać', pokrewne np. ze stwniem. *swellan*, niem. *schwellen* 'puchnąć'.

woleć od XV w. (stp. też *wolić*) 'dawać komuś, czemuś pierwszeństwo, bardziej lubić, decydować się na jedno, a nie na drugie'. Ogł.: cz. *volit* 'wybierać', r. arch. *vólif* 'pragnąć, chcieć', scs. *voliti, voljō* 'chcieć; woleć', ch. *vóljeti, s. vóliti* 'kochać, lubić'. Psł. **voliti, voljō* 'wyrażać swoją wolę, wybierać', pokrewnie z goc. *waljan* 'wybierać', stwniem. *wellan* 'ts.', stind. *varáyati* 'wybiera, domaga się', od pie. **uel-* 'chcieć, pragnąć'. Pierwotny polski bezokół. *wolić*, powstać *woleć* (por. też ch. *vóljeti*) wtórna, podobnie jak np. *myśleć, patrzeć* (zob.).

wolny od XV w. (stp. też *wolen*) 'mający wolność, swobodny', 'uwolniony od czegoś niekorzystnego, niepożądanego', 'mający czas, nie zajęty', 'nie połączony węzłem małżeńskim', 'próżny, pusty', 'umożliwiający swobodne poruszanie się, otwarty', 'nie zabroniony, dowolny, bezpłatny', 'powolny, niespieszny', 'luźny, nieprzylegający', przest. 'nie skrupowany rygorami moralnymi, swobodny, frywolny, nieskromny', daw. 'łagodny, lekki, niestromy', dial. też 'niegęsty', 'nie używany w danej chwili', kasz. *volni* 'korzystający ze swobody, niezależny', 'nie zajęty, nie zatrudniony', 'chętny, ochoczy, skwapliwy'. Ogł.: cz. *volný* 'powolny, nieszybki; pusty, próżny, nie zajęty; niezawisły, niepodległy; chętny, ochoczy', stcz. 'dobrowolny', r. *vólnyj* 'swobodny, niezależny; wolnomyślny; poufale; prywatny', dial. 'niczym się nie zajmujący; dający swobodę; nie należący do nikogo; nieposłuszny, samowolny, rozpustny; otwarty', scs. *volnə* 'dobrowolny, chciany'. Psł. **volnə* 'zgodny z czyjąś wolą, taki, jaki komuś odpowiada', przym. z przyr. **ənnə* od psł. **volā* 'wola, wolność' (zob. *wola*). — Od tego *wolność*.

wołać od XIV w. 'głośno mówić, krzyczeć, aby zwrócić na siebie uwagę, przedstawić prośbę', 'wzywać, przywoływać', 'ogłaszać, obwieszczać'; z przedr. *odwołać, powołać, przywołać, wywołać, zawołać, zwołać*; wielokr. -*woływać*, z przedr. np. *nawoływać, przywoływać, zwoływać*. Płnsl.: cz. *volat* 'wołać, przywoływać, wzywać; telefonować;

domagać się czegoś', strus. *volati* 'krzyczeć, wzywać', ukr. *volaty* 'wołać, apelować, nawoływać', br. dial. *volác* / *valác* 'wołać'. Psł. dial. '*volati* 'odzywać się głośno', prawdopodobnie pokrewne z łot. *valoda* 'język, mowa'.

won od XVIII w. 'precz'. Zapożyczenie z r. *von* 'precz', ale w stp. istniała rodzima postać *wen* 'na zewnątrz'. Por. cz. *ven*, slc. *von*, br. *von*, scs. *võnõ*, bg. *vъn*, ch./s. *vân*. Psł. **võnõ* 'na zewnątrz', przysł. kontynuujący bier. pj nie znanego poza tym rzeczownika, z którego zachował się jeszcze miejsc. pj **võnẽ* poświadczony w funkcji przysł. (por. np. cz. *vně*, scs. *võnẽ* 'na zewnątrz'). Wyraz zestawia się ze stpr. *wins* 'powietrze', *winna* 'na zewnątrz' (< 'na powietrzu'); w takim razie spodziewalibyśmy się psł. postaci **võnõ*. Wg innej wersji etymologicznej pokrewne ze stind. *vānam* 'las', miejsc. *vānẽ* 'w lesie', psł. **võnõ* znaczyłoby zatem 'w lesie' > 'na zewnątrz' (jak np. p. reg. *na polu* 'na zewnątrz').

wonieć *wonieję* od XV w. 'pachnieć', od XV w. *woniać* / *wonieć* 'pachnieć', 'czuć zapach'; z przedr. stp. XV w. i dziś dial. *powoniać* 'powąchać', w XVI w. też *powonieć* 'ts.', daw. *powonici* 'ts.'. Ogśl.: cz. *vonět* 'pachnieć; wąchać; perfumować', r. pot. *vonjáf* 'śmierdzić, cuchnąć', ch./s. *vónjati* 'pachnieć, wonieć, wydawać woń, odor', 'wąchać, wdychać'. Czas. odrzecz. od psł. **voña* 'woń, zapach' (zob. *woń*). — Od dawnego czas. przedrostkowego rzecz. odsłowny *powonie* od XIV w. 'zmysł węchu, węch', daw. XVI w. też 'zapach'; daw. XV–XVI w. *powonianie* 'węch'.

woń z 'zapach (zwykle przyjemny)'; przest. (zwykle mn *wonie*) 'wonne olejki, pachnidła', daw. od XV w. *wonia* 'woń', w XVI w. i dial. 'powonienie, węch', w XVI w. także 'śmród, fetor'. Ogśl.: cz. *vůně* '(nieprzyjemny) zapach, woń, aromat', r. *von* 'śmród, fetor', scs. *vonja* 'woń', ch./s. *vónj m* / *vónja* 'woń, zapach; zaduch, odor'. Psł. **voña* z 'woń, zapach', pierwotnie nazwa czynności od pie. **an(ə)-* 'tchnąć, oddychać', utworzona za pomocą przyr. **-ja*. Postać *woń* wtórna, z wcześniejszego *wonia*, z przejściem do deklinacji żeńskiej na spółgłoskę. — Od tego *wonny* → *wonność*. Zob. *wonieć*.

wosk od XIV w. 'substancja, z której pszczoły budują plasty'. Ogśl.: cz. *vosk*, r. *vosk*, scs. *voskõ*, ch./s. *võsak*. Psł. **voskõ* 'wosk', dokładne odpowiedniki: lit. *vāškas*, łot. *vasks*, stniem. *wahs* (dziś niem. *Wachs*), z pie. **uokso-* < **uog-so-* 'wosk', przypuszczalnie od pie. pierwiastka **ueg-* 'tkać'. — Od tego *woskowy*, *woskować*.

wozić *wozę* od XV w. 'transportować z miejsca na miejsce'; z przedr. *dowozic*, *powozic*, *przewozic*, *przywozić*, *wwozić*, *wywozić*, *zawozic*, *zwozić*. Ogśl.: cz. *vozit*, r. *vozić*, scs. *voziti sę* 'jechać, płynąć'. Psł. **voziti*, **vožp* 'przemieszczać za pomocą środka lokomocji', czas. wielokr. od psł. **vezti*, **vezp* 'wieźć' (zob. *wieźć*), z charakterystyczną wymianą samogłoski rdzennej **e* ⇒ **o*. — Od czas. przedrostkowych *dowóz*, *przewóz*, *przywóz*, *wwóz*, *wywóz*. Zob. też *nawóz*, *powóz*, *wąwóz*.

wódka od XVI w. 'rodzaj napoju alkoholowego ze spirytusu', daw. XVI–XVII w. 'krople, olejek zapachowy, woda lecznicza, lekarstwo' (u Mączyńskiego też 'abstynent'). Por. r. *vódka* 'wódka' (przejęte od innych języków europejskich). Od *woda* (zob.), pierwotnie chyba 'coś zrobionego na wodzie, rozwodnionego'.

wódz od XIV w. 'przywódca', daw. 'przewodnik', dial. wlkp. 'uzda'. Odpowiedniki we wschł. i pldst.: r. daw. i dial. *vož* 'przywódca', dial. też 'wodzirej; pilot', 'lejce przy uprzęży reniferów', scs. *voždõ* 'wódz', ch./s. *võd* i *võda m* 'wódz, dowódca, przywódca; przewodnik'. Psł. **voždõ* [**vod-jõ*] 'przywódca, wódz', nazwa wykonawcy czynności (i nazwa narzędzia) z przyr. **-jõ* od psł. **vesti*, **vedp* 'wieść, prowadzić', z archaiczną wymianą samogłoski rdzennej **e* ⇒ **o*. Pierwotne znaczenie 'ten, kto wiedzie, prowadzi, przywódca' i 'to, co służy do prowadzenia'.

wój od XIX w. przest., dziś zwykle *woj* (pod wpływem mn *woje* / *wojowie*) 'wojownik, rycerz w średniowiecznej Polsce', daw. od XVII w. 'bój, bitwa, wojna'. Obecność *-woj* w stp. imionach typu *Borzywoj*, *Mściwoj*, *Budziwoj* wskazuje na wcześniejszą znajomość wyrazu. Por. cz. *voj* 'oddział wojska', arch. 'wojsko', scs. *vojnõ* 'wojownik', *voji* mn

'wojsko'. Psł. **vojs* 'bój; wojsko; wojownik', rzecz. odczas. od nie zachowanego w słow. czasownika poświadczanego w balt.: lit. *výti*, *vejù* 'pędzić, wypędzać; gonić, doganiać; zawiązać, związać; wić', por. też praprotokrewne stwniem. *weidōn* 'polować', stind. *vēti*, *vāyati* 'ściga, goni, nastaje', gr. *íemai* 'śpieszę, idę'. Ostateczną podstawą był pie. pierwiastek **uej-* 'zdążyć ku czemuś, ścigać coś' (por. *wina*). Psł. **vojs* miało zatem pierwotne znaczenie 'ściganie, gonienie' i 'ten, kto ściga, goni'.

wójt od XIV w. (stp. też *fojt*) 'zwierzchnik wiejskiej władzy gminnej', daw. 'zwierzchnik administracji miejskiej (w dawnych miastach zakładanych na prawie niemieckim)'. Zapożyczenie ze słrwniem. *voit* / *vogt* / *voget* / *vout* 'zwierzchnik; wójt; namiestnik; włodarz', dziś niem. *Vogt* 'ts.' (przejętego ze śrlac. *vocatus*, co z łac. *advocātus* 'prawnik, rzecznik, adwokat').

wół od XIV w. 'kastrowany samiec krowy'; zdr. *wołek*. Ogśl.: cz. *vůl*, r. *vol*, scs. *volb*. Psł. **volb*, **volu* 'wykastrowany samiec krowy, wół' (pierwotnie temat na -*ú-*). Bez prawdopodobnej etymologii. — Od tego *wołow*y → *wołowina*.

wór od XV w. 'rodzaj torby z grubego płótna, worek'; zdr. *worek* od XV w. 'ts.', stp. 'woreczek na pieniądze, sakiewka'. Wyłącznie polskie (por. formalne odpowiedniki, odrębne znaczeniowo, utworzone niezależnie: słowiń. *vor* 'sznur, którym się przywiązuje sieć do żerdzi', *vôr* / *vâr* 'nici do naprawy sieci', strus. *vorb* 'ogrodzenie, przegroda; miejsce ogrodzone lub okopane', ukr. dial. *vir*, *voru* 'ogrodzenie z żerdzi'). Psł. dial. **vorb* 'worek', rzecz. odczas. od psł. **verti*, **vbrp* 'wetknąć, wsadzić, przycisnąć; zawrzeć, zamknąć' (zob. *zawrzeć*), z właściwą archaicznym rzecz. wymianą samogłoski rdzennej **e* ⇒ **o*. Pierwotne znaczenie zapewne 'to, co się zawiązuje'; por. inaczej utworzone od tego samego czasownika r. dial. *veretâ* 'worek z grubego płótna' [< psł. **verta*], slc. *vrece* n 'worek' [< psł. **verte*], cs. *vrěšta* 'worek', ch./s. *vrěča* 'ts.', slwn. *vrěča* 'ts.' [< psł. **verta*].

wóz od XIV w. 'pojazd na kołach ciągniemy przez konie, fura, furmanka', 'ładunek

mieszczący się na takim pojeździe', nowsze pot. 'auto, samochód; wagon tramwajowy, kolejowy'; zdr. *wózek*. Ogśl.: cz. *vůz* 'wóz', r. *voz* 'ts.'; ładunek mieszczący się na wozie', dial. też 'rząd barek za holownikami', scs. *vozv* 'pojazd'. Psł. **vozv* 'to, czym coś wiezie, przewozi' i 'to, co się wiezie, przewożony ładunek', rzecz. odczas. od psł. **vezti*, **vezp* 'wieźć' (zob. *wieźć*), z charakterystyczną wymianą samogłoski rdzennej **e* ⇒ **o*.

wpić *wpiję* od XVI w. 'zagłębić, wcisnąć, wbić w jakieś ciało coś ostrego', *wpić się* 'wcisnąć się w coś (o czymś ostrym, sztywnym, uciskającym); mocno przywrzeć'; por. stp. XV w. *wpoić* 'wbić coś do czegoś, wcisnąć; włączyć coś do czegoś, spleść razem; utkwic w kimś, czymś oczy, wzrok', *wpoić się* 'wniknąć, przywrzeć; pogrzyżać się'. Por. cz. *vpít se do čeho* 'zapatrzyć się w coś', r. *vpitsja* 'wbić się, przeniknąć głęboko (o czymś ostrym, cienkim)', *vpitsja glazami* 'utkwic wzrok, wpatrzeć się bez odrywania oczu', ukr. *vpýtysja* / *upýtysja* 'wbić się; mocno przyłgnąć, wczepić się w coś', ch./s. *ùpiti se* 'wbić się, wejść w coś; przyłgnąć; wessać się', bg. *vpija se* 'wbić się, wczepić się w coś'. Z przedr. **vъ-* od psł. **piti* 'mocno przywierać, przylegać' (zob. *pić* II).

wplaw od XVI w. przysł. 'płynąć bezpośrednio w wodzie, nie statkiem', daw. od XVI w. 'żegluga, pływanie', 'zwierzę wodne', 'rodzaj boi', 'prąd wody, nurt', dial. *plawy* 'niewielkie kawałki kory pływające po powierzchni wody', kasz. *plavé* mn 'nie dostępne trzęsawisko, bagno'. Por. gl. *plaw* 'spław, spławianie drzewa', r. *na plavu* 'podczas pływania, na wodzie', ukr. *plav* 'pływanie; potok (o niustannym ruchu)', dial. 'pływająca wyspa; trzęsawisko, pod którym znajduje się woda; odpadki, to, co płynie po rzece zbitą warstwą', slwn. *pláv* 'pływanie; spławianie drzewa; tratwa; rodzaj pływającej skrzyni od moczenia lnu'. Psł. **plavb* 'poruszanie się po wodzie, pływanie', rzecz. odczas. od psł. **plavati* 'pływać', związane etymologicznie z *płynąć*, *pływać*, *plawić* (zob.).

wpływ od XVIII w. 'oddziaływanie'. Kal. ka niem. *Einfluß* 'wpływ' (od *einfließen* 'wpływać').

wreszczie od XIX w. przysł. 'w końcu, nareszcie, ostatecznie' (w Słowniku warszawskim tylko w gwarowej postaci *wreszczie*). Z wyrażenia przyimkowego w *reszcie*, zob. *reszta*. Por. *nareszcie*.

wręcz od XV w. przysł. 'wchodząc w bezpośredni kontakt z przeciwnikiem, bezpośrednio, z bliska; otwarcie, bez niejasności, wprost, po prostu', stp. XV w. 'osobiście', w XVI w. 'bezpośrednio'. Od wyrażenia przyimkowego w *rękę* (zob. *ręka*).

wrona od XIV w. (ale już w XII w. nazwa miejscowa *Wrona*) 'ptak *Corvus corone*', w kasz. też bez przestawki *varna* 'ts.'. Ogśl.: cz. *vrána*, r. *voróna*, scs. *vrana*. Psł. **vorna* 'ptak *Corvus corone*', dokładne odpowiedniki: lit. *várna* 'wrona', stp. *varne* 'ts.'; w językach słow. też w rodzaju męskim, np. cz. daw. *vran* 'kruk', r. *vóron* 'ts.', ch./s. *vrân* 'ts.', por. lit. *varnas* 'kruk'. Urzeczownikowiony psł. przym. **vorñe* 'czarny' (por. ch./s. *vrân* 'czarny, ciemny'), pierwotnie zapewne 'czarny od spalenia, opalenia, prażenia' (por. p. daw. *wrony* 'czarny', cz. *vraný* 'czarny', r. *voronój* 'ts.', scs. *vrano* 'ts.'), będący derywatem z przyr. *-*no*- od pie. **yer-* 'palić, prażyć' (zob. *wrzeć, warzyć*). Nazwa ptaka od barwy upierzenia. Zob. *gawron*, *skowronek*.

wrota n mn od XIV w. 'wielkie dwuskrzydłowe drzwi, brama', dial. też 'drzwi w domu', 'furtka'. Ogśl.: cz. *vrata*, r. *voróta*, scs. *vrata*. Psł. **vorta* n mn 'wrota, drzwi' (l. mn od nie poświadczanego **voroto* n), od psł. **verti*, **vørp* 'wetknąć, wsadzić, przycisnąć; zawrzeć, zamknąć' (zob. *zawrzeć*), z przyr. *-*to*, pierwotne znaczenie 'to, co zamyka'. Por. pokrewne, podobnie utworzone lit. *var̃tai* mn 'wrota, drzwi', łot. *vārti* mn 'ts.', stp. *warto* 'ts.', stang. *weorð*, *word* 'ogrodzenie wokół budynku'.

wróbel 'ptak *Passer domesticus*', najpierw od XIV w. *wrobl*, kasz. *vróbel*; zdr. *wróbelek*. Dokładne odpowiedniki w zachsl. i słwn.: płb. *vorbľe* mn, dł. *wrobel*, -*bla*, gł. *wrobl* (dial. *wrobel*), cz. dial. *vřabel*, -*bla*, slc. dial. *vřabel*, -*bla*, słwn. *vřaběl*, -*blja*. Kontynuuje psł. dial. **vorbulb* 'wróbel', z przyr. *-*blb* (por. podobnie utworzone lit. *žvirblis* 'ts.', łot. *zvirbulis* 'ts.');

występują nazwy tego ptaka z innymi przyr., np. cz. *vřabec*, ukr. *vorobéc*, ch./s. *vřabac* [< **vorbulb*], scs. *vřabii*, r. *voroběj*, -*b'ja* [< **vorbulb*], też slc. dial. *vřáb*, r. dial. *vorob* [< **vorbu*], por. zapożyczone ze słow.: węg. *veréb* 'ts.'. Dalsza etymologia niejasna.

wrócić od XIV w. 'przybyć z powrotem', 'zawrócić; powrócić'; z przedr. *nawrócić* od XIV w. 'nakłonić do przyjęcia jakiejś religii, wiary w Boga', stp. też 'skierować na poprzednie miejsce, do poprzedniego położenia, zawrócić, cofnąć, przywieść z powrotem', 'przywrócić do poprzedniego stanu, odnowić', 'zwrócić poprzedniemu właścicielowi', 'obrócić w jakimś kierunku, zwrócić, skierować', *obrócić* (zob.), *odwrócić*, *powrócić*, *przewrócić* (stp. też 'zniszczyć, zburzyć', 'zgubić', 'naruszać, łamać prawo, nakazy'), *przywrócić*, *wywrócić*, *zawrócić*, *zwrócić*; wielokr. *wracać*, z przedr. np. *odwracać*, *przewracać*, *zawracać*. Ogśl.: cz. *vrátiti* 'wrócić', r. *vorotit* 'zawrócić', pot. 'zwrócić; odzyskać', scs. *vratiti*, *vrašt* 'wrócić'. Psł. **vortiti*, **vortp* 'kręcić, obracać', czas. kauzat. od psł. **vřtiti* 'kręcić, obracać' (zob. *wiercić*), pierwotne znaczenie 'powodować, że się coś kręci, obraca', z wymianą rdzennego **f* ⇒ **or*. — Od czas. przedrostkowych *nawrót* (stp. XV w. 'roślina dziewięciornik błotny, *Parnassia palustris*'), *odwrót* (daw. 'odwrócenie; nawrót'), *powrót*, *przewrót* (stp. XV w. *na przewrót* 'bardzo szybko, gwałtownie'), *zawrót*, *zwrot*; *przewrotka*, *wywrotka*; *odwrotny*, *powrotny*, *przewrotny* (stp. 'odznaczający się chytrąścią, obłudą, podstępny, wykrętny, przebiegły', 'zły, niewłaściwy', por. cz. *převratný* 'rewolucyjny, epokowy; wywrotowy'), *wywrotny*, *zawrotny*, *zwrotny*. Zob. *obróć*.

wróg od XIV w. 'nieprzyjacieli, przeciwnik', 'czart, szatan, diabeł'. Ogśl.: cz. *vřah* 'morderca, zabójca', r. *vórog* 'nieprzyjacieli, przeciwnik', przest. 'szatan, diabeł', dial. 'znachor', scs. *vřag* 'nieprzyjacieli', ch./s. *vřág* 'diabeł, szatan, zły duch'. Psł. **vorg* 'nieprzyjacieli, przeciwnik', pokrewne ze stp. *wargs* 'zły', lit. *vařgas* 'bieda, nędza, ubóstwo; trud', *vėrgas* 'niewolnik', łot. *vārgs* 'nieszczęśliwy, chory, ubogi', 'bieda, ubóstwo', *vārgt* 'chorować, marnieć, być nieszczęśli-

wym', *vērgs* 'niewolnik' i, zapewne, także z goc. *wraks* 'prześladowca', *wrikan* 'prześladować', *stang*, *wrecca* 'wygnaniec', *wre-can* 'wypędzać', od pie. **uerg-* 'gnieść, gnać, ścigać, prześladować'. Pierwotne znaczenie przypuszczalnie 'ten, kto ściga, prześladowa, prześladowca'. > Od tego *wrogi* → *wrogość*.

wróżyć od XVI w. (ale derywaty od XV w.) 'odgadywać, przepowiadać przyszłość, stawiać kabałę', 'przewidywać, wnioskować na podstawie jakichś faktów', 'być oznaką, zapowiedzią czegoś', dial. też 'zastanawiać się nad czymś; zamyślać się', kasz. *wrožec* także 'zmyślać, opowiadać, bajać'; z przedr. *po-wróżyć*, *wywróżyć*. Ogśl.: slc. dial. *vražiti* 'przepowiadać przyszłość', r. *voroziti* 'zajmować się wróżbiarstwem, przepowiadać przyszłość; czynić czary, czarować', dial. 'mówić, przepowiadać coś nieprzyjemnego, niemiłego', br. *varažyc* 'wróżyć, czarować', ch./s. dial. *vražati* i *vražiti* 'czarować, uprawiać magię', słwn. *vražiti* 'wróżyć, przepowiadać'. Psł. **voržiti* 'odgadywać, przepowiadać przyszłość', zapewne czas. odrzec. od psł. **vorgb* 'rzucanie losów w celach wróżbiarskich, odgadywanie, przepowiadanie przyszłości za pomocą rzucania losów; los, przeznaczenie objawiające się przy takim wrózeniu', z którego zapewne p. daw. *wróg* 'los przeciwny, nieszczęście, лихо', 'los, przeznaczenie, fatum', 'oznaka przyszłości, przyszłego nieszczęścia, zły znak, omen'. Podstawowe **vorgb* od psł. **vergiti*, **vřgo* 'rzucić' (o pochodzeniu zob. *wierząć*). — Od tego *wróż*, *wróżka*, *wróżba* → *wróżbita*.

wrzawa od XVII w. 'hałas, zgiełk', w XVIII w. *wrzawa morska* 'burzenie się morza'. Por. cz. *vřava* 'wrzawa, hałas, zgiełk', ch./s. *vřeva* 'wrzawa, zgiełk, gwar; szum, huk; tumult, ciżba'. Psł. dial. **vřava* zapewne 'wrzenie, szumienie, bulgotanie' > 'szum, zgiełk, hałas', prawdopodobnie urzeczownikowiona forma rodzaju żeńskiego psł. przym. **vřavъ* 'taki, który wrze, kłębi się, szumi, bulgoce w czasie gotowania', z przyr. **javъ* (por. *szczaw*) od psł. **vřēti* 'wrzeć, gotować się' (zob. *wrzeć*).

wrzeciono od XVI w. 'prymitywny przyrząd drewniany do przedżenia' (nowsze 'element maszyn przedziałniczych służący do skręca-

nia włókien lub nici i nawijania przędzy na szpule'), stp. XV w. 'żelazna oś górnego kamienia młyńskiego; gwintowana oś w prasie', dial. **wrzeciono* do przedżenia lnu; *wrzeciono* przy kołowrotku, 'kołowrotek', 'okuty kolek, na którym się obraca kamień w żarnach', 'czop żelazny w kamieniu młyńskim', 'sworzeń żurawia studziennego', kasz. *vřęceno* 'wrzeciono; rodzaj dawnego zawiasu drewnianego'. Ogśl.: cz. *vřeteno*, r. *veretenó* (też 'trzon'), scs. *vřeteno*. Psł. **verteno* 'wrzeciono; drążek, na którym coś się obraca (np. górny kamień w żarnach)' ma dokładny odpowiednik w stind. *vartana-* 'obracanie, obrót', oba wyrazy z prapostaci **uert-eno-* będącej derywatem od pie. **uert-* 'kręcić, obracać' (por. psł. **vřtēti* (sę) 'kręcić się, obracać się', zob. *wiercić*); przyr. **-eno* wykazywał pewną produktywność w psł., por. np. *dzwono* (zob.), *pszeno* (zob. *pszenica*). Pierwotne znaczenie 'to, co się kręci, obraca'.

wrzeć wrę od XV w. 'gotować się', 'burzyć się, pienić się', 'być wzburzonym, podnieconym', 'być pełnym wrzawy, ruchu, zgiełku', stp. też 'przechodzić proces trawienia', daw. XVII w. 'pienić się, wściekać się na kogoś'; z przedr. *zawrzeć*. Ogśl.: cz. *vřít*, *vřu* / *vru* 'wrzeć, gotować się', r. dial. *vřef*, *vřēju*, ukr. *vřity*, scs. *vřēti*, *vřrjo* 'wrzeć', gotować się, pokrewne z lit. *virti*, *verdu* 'gotować się; wrzeć; gotować', lot. *virt*, *veřdu* 'ts.', prawdopodobnie od pie. **uer-* 'palić, prażyć' (od którego np. niem. *warm* 'ciepły', ang. *warm* 'ts.'). — Od tego *wrzątek* 'ciecz wrząca, ukrop', oparte na temacie **vřet-*, od którego też imiesłów *wrzący*. Zob. *wrzawa*, *wir*.

wrzepić od XVII w. 'sprawić komuś lanie, zbić kogoś', 'wyznaczyć coś komuś, zwykle jako karę, wlepić, kropnąć', daw. 'wbici, wsadzić, wetknąć', *wrzepić* się 'wcisnąć się, wniknąć', bez przedr. dial. *rzepić* się 'zlepić się'. Zachł. i słwn.: cz. daw. *řepiti* 'sprawiać, aby coś więzło, wtykać, wpychać', *řepiti se* 'przyklepiać się, przyczepiać się', slc. lud. *repiti* (sa) 'przyczepiać (się), przywierać' (np. *netopier sa do vlasov prirepiti*, *repief*, 'tkwić, więznąć', słwn. dial. *vřepiti se* 'przyłączyć się; przygotować się, zabrać się (do

czegoś). Psł. dial. **rēpiti*, **rēpō* 'chwytać, wczepiać się, przywierać', pokrewne z lit. *at-rēpti*, *-rēpiū* 'chwytać, łapać', łac. *rapio*, *rapere* 'porywać, gwałtownie chwytać', gr. *erēptomai* 'skubać, szczypać, zrywać; gryźć, żreć', od pie. **rep-* / **rēp-* 'chwytać'.

wrzesień od XV w. 'dziewiąty miesiąc roku', stp. też 'październik', 'listopad' (stąd zapożyczone stukr. *vresenō*, ukr. *véresen*, stbr. *vresenō* / *vresenō*, br. *vérasen*) 'wrzesień'. Od nazwy rośliny wrzos, psł. **versō* 'wrzos' (zob. wrzos), co do budowy por. *grudzień*, *kwiecień*, *sierpień*. Pierwotne znaczenie 'okres kwitnienia wrzosu'.

wrzeszczeć od XVI w. 'głośno, przeraźliwie krzyczeć', stp. XV w. 'beczeć (o owcy, kozie)', dial. 'rechotać (o żabach)'; jednokr. *wrzasnąć*. Ogsł.: cz. *vřeštět* 'wrzeszczeć, piszczeć', strus. *verěščati* 'krzyczeć', r. *verěščāt* 'jazgotać; skrzeczeć', slwn. *vrěščati* 'wrzeszczeć; skrzeczeć, piszczeć; wydawać szmer, szumieć, szeleścić; huczeć (o wietrze)'. Niewątpliwie psł., ale trudno sprowadzić do jednej prapostaci: polskie formy wskazują na prapostać **vrěščati* (tylko ona tłumaczy *wrzasnąć*, *wrzask*), wyrazy wschl. sugerują prapostać **verščati* (fakty pldsl. dają się objaśnić dwójako). Psł. może zatem **vrěščati* i **verščati* 'wydawać ostry, przyjemny, przejmujący głos', pokrewne zapewne z łot. *verkštēt* 'chlipać, cicho płakać', lit. *veškti* 'płakać'. Ostatecznie wyraz pochodzenia dżwnk. — Od tego *wrzask* 'głośny, przeraźliwy krzyk'; *wrzaskliwy*.

wrzos od XV w. 'roślina *Calluna vulgaris*', dial. też *wrzost* 'wrzosiec, Erica vulgaris'. Ogsł.: cz. *vřes*, r. dial. *vėres*, w języku liter. *vėresk* (też inne rośliny, np. 'jałowiec', 'bazylna, *Empetrum nigrum*'), ch./s. *vrijes*. Psł. **versō* 'wrzos', prapokrewne z łot. *virsis* 'wrzos', *viřsis* 'ts.', lit. *viršis* 'ts.', gr. *erēikē* 'ts.' (stąd zapożyczone łac. *erica* 'ts.'). Psł. **versō* z pie. **uerk-*, wyrazy bałt. z prapostaci **uerg-*, wyraz grecki z pie. **uerēik-*; różnorodność wyjściowych pie. postaci sugeruje starsze przejęcie nazw roślin z nieznanego języka. — Od tego *wrzosowy* → *wrzosowisko*.

wrzód od XV w. 'ubytek skóry lub śluzówki', pot. 'ropień, czyrak', stp. też 'choroba, nie-

moc'. Ogsł.: cz. *vřed* 'wrzód', r. dial. *vėred* 'wrzód; strup; choroba spowodowana podnoszeniem dużego ciężaru', scs. *vředō* 'rana, zranienie; wrzód; niemoc, choroba; szkoda, strata, uszczerbek, ubytek'. Psł. **verdō* 'narosta, guz, czyrak, wrzód', pokrewne z łot. *ap-virde* 'wrzód, czyrak', stisl. *warta* 'brodawka', stwniem. *warza* 'ts.', niem. *Warze* 'ts.' i dalej ze stind. *vårdhati* 'rośnię' od pie. **verd-* 'wzniesienie, wypukłość (na skórze)'. **verd-*

wschód od XV w. 'ukazanie się słońca nad horyzontem', 'strona świata przeciwna względem zachodu', *wschody* mn 'wschodzenie, kielkowanie roślin', stp. XV–XVI w. *wschód* 'stopień, schód'. Por. r. *voschód* 'wchodzenie, wspinanie się, wejście; wzejście (słońca), wschód', scs. *voschodō* 'wschód', slwn. *vzhód* 'wschód (słońca)'. Słow. **vzchodō* 'wzejście, wchodzenie', rzecz. odczas. od przedrostkowego **vzchoditi* 'wschodzić' (por. p. *wschodzić*, r. *voschoditi*, scs. *voschoditi*), od psł. **choditi* 'chodzić' (o pochodzeniu zob. *chodzić*).

wskórać od XVI w. (dawniej pisane też *wskurać*) 'osiągnąć, uzyskać', daw. 'okrzepnąć, podźwignąć się, przyjść do siebie, stanąć na nogi', dial. 'zyskać', 'zjednać sobie pomoc', *wskóranie* 'pomyślność, powodzenie, szczęście'; por. daw. i dial. *skórać* / *skórać* 'osiągnąć zamierzony cel; zdziałać, uczynić', *skórzyć się* zapewne 'udawać się' (*Nalepi* 'najlepiej się żyto skóry, jak się pod bronami kurzy'), *skoranie*: *skoranie* wziąć 'skorzystać', *wyskórać* 'wskórać, wydobyć rychło', *wykórać* 'wskórać, zyskać', *zaskórzyc* 'zawinić', 'zależć za skórę, przewinić, dokuczyć', kasz. *zaskuřec* / *zaskóřec* 'zasłużyć sobie na karę (np. na cieżgi, lanie, więzienie)'. Zapewne w związku etymologicznym z *korzystać* (zob.), dalej jednak niejasne.

wskrzęsić od XV w. 'przywrócić do życia, ożywić', stp. 'przywrócić do stanu pierwotnego: przywrócić do życia, ożywić, przywrócić do stanu łaski; odbudować', 'pobudzić, powołać do życia', 'przygotować do działania', kasz. *skřēsēc* 'wskrzęsić'; wielokr. *wskrzęszać*. Por. r. *voskresif* 'wskrzęsić', scs. *vskřesiti* 'wskrzęsić, ożywić', bg. *vzkrēsja* 'wskrzęsić'. Bez przedr. stp. od XIV w. *krze-sić* (dial. *krzysić*) 'przywracać do życia, cu-

cić, stcz. *kriesiti* 'cucić', cz. *křisit* 'wskrzeszać, cucić; wznawiać, odnawiać, odświeżać', slc. *kriesif* 'cucić, wskrzeszać; orzeźwiać', strus. *krēsiti* 'wskrzeszać, cucić', r. daw. i dial. *kresif* 'ts.', cs. *krēsiti* 'wskrzeszać'. Psł. **krēsiti* 'przywracać do życia, ożywiać, cucić', zapewne czas. kauzat. od psł. **krōsnpti* 'ożywać, powracać do życia, zmartwychwstawać', bez pewnej dalszej etymologii.

wspak od XV w. 'w przeciwną stronę, wstecz', daw. też 'w tył', dial. 'na odwrót'. Od stp. *wspaczy* 'pójść wstecz, wrócić', które z przedr. wz- od *paczy* (zob.).

wspaniały od XVI w. (daw. też *spaniały*) 'imponujący, okazały'. Ze stcz. *vzpanily* 'wyborny, okazały', które od stcz. *vzpaniti* 'wynieść nad innych, wyróżnić' (od cz. *pán* 'pan', zob. *pan*). Dokładnymi zapożyczeniami były stp. XV w. *wspanily* 'wyborny, piękny, urodziwy', stp. *wspanić* 'wynieść nad innych, wyróżnić', natomiast późniejsze (w)*spaniały* to rodzaj kalki. Polskie (w)*spaniały* sugeruje jako podstawę czas. *†(w)spanieć*, nie poświadczony jednak w źródłach.

wspólny od XVI w. 'należący do dwu lub więcej osób; wykonywany razem z kimś'. Od przysł. *współ* (zob. *współ*). — Od tego *wspólnik*; *wspólnota*.

wstecz od XV w. przysł. 'do tyłu, w przeciwnym kierunku', 'w przeszłość', w stp. od XIII w. rzecz. *wstecz* / *westecz* (*wtecz*) ż 'świadectwo sędziego co do sądzonej przezeń uprzednio sprawy, odwołujące się do jego własnej pamięci lub do zapisu w księdze sądowej; naoczne stwierdzenie jakiegoś faktu', por. w XVI w. *wsteczyc* 'cofnąć się, wycofywać się', *wsteczyc się* 'cofać się, cofnąć się, odwrócić się'. Rzecz. odczas. od psł. przedrostkowego **vəz-təknpiti* 'wypchnąć w górę, cofnąć' od psł. **təknpiti* 'dotknąć, trącić, poruszyć, stuknąć; wbić, wepchnąć' (zob. *tknąć*). — Od tego *wsteczny* → *wstecznyk* → *wstecznicstwo*.

wstęga od XV w. 'pas materiału, skóry itp. do wiązania', dial. też *stęga* / *stęga* 'ts.:'; zdr. *wstągka* (dial. także *stągka*). Por. stcz. *vztuha* / *stuha*, cz. *stuha* 'wstęga', r. daw. *stuga* 'ts.', a także słwn. *stōgla* 'ts.'. Słow. **vəztōga* / **stōga* 'to, co służy do ściągania, wiązania', rzecz. odczasownikowe od

przedrostkowych **vəz-tēgnpti* 'ściągnąć' (por. p. *po-wściągnać*), **sə-tēgnpti* 'ściągnąć', z przedr. **vəz-*, **sə-* (zob. wz-, z-) od psł. **tēgnpti* 'ciągnąć' (o pochodzeniu zob. *ciągać*).

wstęp od XV w. 'dostęp, przystęp, wejście', 'to, od czego się coś zaczyna, początek', stp. XV w. tylko 'wszczęcie jakiejś czynności procesowej'. Rzecz. odczas. od *wstąpić* 'wejść na krótko, zająć, zajrzeć; stąpnąć, wdepnąć; zostać członkiem czegoś, zapisać się, zaciągnąć się, książk. 'wejść, wnieść się, przest. 'idąc, dostać się do wnętrza czegoś, do środka', z przedr. w- od *stąpić* (zob.).

wstręt od XVI w. 'odraza', daw. 'odpór, odparcie', 'przeszkoda, zawada', 'odmowa', 'odtrącenie', 'nieprzychylność, przeciwność', dial. też 'wstęp'. Rzecz. odczas. od daw. XV-XVII w. *wstrącić* 'obalić, odepchnąć, odeprzeć, odtrącić', stp. XV w. też 'zakwestionować, wyrazić sprzeciw', z przedr. wz- od *trącić* (zob.). — Od tego *wstrętny* 'odrażający' (daw. XVIII w. 'oporny, odpychający').

wstrzemięzliwy od XVII w. 'umiejący się powstrzymać od czegoś, zachować umiar, powściągliwy; nacechowany powściągliwością'. Niejasne, może od *†wstrzmić* czy *†wstrzmić*, z przedr. wz- od daw. i dial. *trzmieć* / *trzmieć* 'tkwić, sterczeć' (zob. *trzymać*), ale budowa niejasna. Wydaje się możliwe, że bezpośrednią podstawę przymiotnika mógł stanowić nie poświadczony pochodny rzecz. *†wstrzemięga* (utworzony za pomocą przyr. -ęga, jak np. *włóczęga*) z przypuszczalnym znaczeniem 'podtrzymywanie, powstrzymywanie czegoś' lub podobnym.

wstyd od XVI w. 'prykre uczucie spowodowane świadomością niewłaściwego, złego postępowania', daw. XVII w. 'wstydlivość', 'cnota panińska', 'haniebny uczynek', 'genitalia, srom'; por. stp. XV w. *wstydac* 'trącić, nękać, dokuczać', *wstydac się* 'lękać się, odczuwać wstręt, wstyd'. Por. r. *styd* 'wstyd', ch./s. *stid* 'wstyd; skromność, niewinność; srom'. Psł. **stydā* 'wstyd', rzecz. odczas. od psł. **stydēti* (*sę*) 'wstydić się', w polskim wz- pod wpływem czas. *wstydić* (zob.).

wstydić od XVI w. 'budzić uczucie wstydu, wprawiać w zawstydzenie', *wstydić się* 'odczuwać wstyd, krępować się, żenować się';

z przedr. *powstydzić się, zawstydzić (się)*. Por. cz. *stydet se*, r. *stydiŕsja*, scs. *stydeti se*, ch./s. *stidjeti se* 'wstydzić się'. Psł. **stydeti (se)* 'wstydzić (się)', w związku z psł. **stydnpti* 'tracąc ciepło, stawać się zimnym, stygnąć' (zob. *stygnać*) i dalej z psł. **studiti* 'powodować, by coś stygło, chłodzić, ochładzać, oziębiać' (zob. *studzić*), pierwotne znaczenie związane z odczuciem zimna, chłodu przeniesione na odczuwanie nieprzyjemnego wrażenia wstydu. W polskim wyraz otrzymał przedr. *wz-*. — Od tego *wstydlivy* → *wstydlivość*.

wszak od XV w. part. 'ponieważ, bo, przecież', *wszakże* 'jednak; przecież, bo, przecież', stp. *wszako / wszeko* (też z przestawką *szwako* i uproszczeniem *szako*) sp. 'jednak, mimo to; to, więc', part. 'przecież; czyż nie; naprawdę, rzeczywiście', w takich funkcjach także *wszakoż / wszekoż* (*wszwakoż / szwakoż / szakoż*) i *wszakże*, dial. też *szak*. Por. cz. *však* sp. 'jednak(że), wszakże; wszak, przecież', part. 'przecież, oczywiście', scs. *všako* / *všeko* 'zupełnie, całkowicie, wszelkimi sposobami'. Przysł. od stp. XV w. *wszaki / wszeki* 'każdy, wszelaki', por. cz. przest. i książk. *všaký* 'ts.', r. *všákij* 'ts.', scs. *všakø / všekø* 'ts.', ch./s. *všaki* 'ts.'. Psł. **vščakø* > zachsl. **všakø* (wschl. i pldsl. **všakø*) 'każdy, wszelki, wszystek', od psł. **vščh* 'wszystek, cały' (zob. *wszego, wszystek*), z przyr. **akø*, por. lit. *visòks* 'różny, rozmaity'.

wszcząć od XV w. 'dać początek'; wielokr. *wszczynać*. Psł. **všč-četi*, **všč-čnp* 'zacząć, dać początek', z przedr. **všč-* (zob. *wz-*) od psł. *tčeti*, *tčnp* 'zacząć, rozpocząć' (zob. *począć, zacząć*).

wszego dop. m pj 'wszystkiego, wszelkiego', *wszej* cel. ż pj 'wszystkiej', *wsze* bier. mn 'wszystkie' (*po wsze czasy*), *wszech* dop. mn 'wszystkich', *wszem* cel. mn 'wszystkim', w stp. od XIV w. pełniejszy paradygmat, bez formy mian. pj rodzaju męskiego, ale *wsza* ż, *wsze* bier. pj n itd. 'występujący w pełnej liczbie, każdy z wielu istniejących, każdy możliwy; którykolwiek z wielu, jakikolwiek, każdy; cały, zupełny'; daw. XVI w. mian. pj rodzaju męskiego *wszen*, utworzony chyba na wzór *ten* (zob.). Relikty zaim-

ka *fwesz*, *wsza*, *wsze* 'wszystek, wszystka, wszystko', por. stcz. *veš, všè ž, vše n* 'każdy, cały', r. *ves* 'cały', scs. *všø* 'cały, wszystek, każdy', ch./s. *säv*, daw. i dial. *väs* 'wszystek, każdy, cały'. Psł. **vščh* [< **visi-*] > (po przeprowadzeniu III palatalizacji) zachsl. **všø*, wschl. i pldsl. **všø* 'wszystek, cały', dokładne odpowiedniki w balt.: lit. *visas* 'cały, wszystek', lot. *viss* 'ts.', stp. *wissa* 'cały', wszystkie z pie. **ui-so-* 'powszechny, ogólny', utworzonego od pie. pierwiastka **ui-* 'oddzielnie' (por. z innym przyr. pie. **ui-kuo-*, z którego stind. *višva-* 'każdy, cały', awest. *vispa* 'ts.').

wszelaki od XVI w. 'każdy bez wyjątku, każdy możliwy; jakikolwiek, jaki tylko może być', daw. XVI w. *wszelijaki* 'różnorodny', dial. *wszelejaki / wszelijaki* 'wszelaki, wszelki', kasz. *všelejaki* (też *všeleijaki*) 'najrozmaitszy, różnorodny'; *wszelako* sp. (pierwotnie przysł.) 'jednak, pomimo to, a przecież, wszakże', dial. *wszelak* 'wszelako, jednak', *wszelejak* 'różnie, różnorodnie', kasz. *všelejak* 'w różny sposób, różnorodnie'. Por. gl. *všelaki* 'rozmaity, różnorodny, wszelaki, wszelki', stcz. *všelijaký* i *všelikaký* 'wszelki, wszystek, każdy', cz. *všelijaký* 'rozmaity, różny, byle jaki', ukr. dial. *uselijakýj* 'wszelki, rozmaity'. Zachsl. **všø-li-jakø* (wschl. **všø-li-jakø*), złożenie zachsl. **všø* (wschl. **všø*), formy rodzaju nijakiego psł. **vščh* 'wszystek, cały' (zob. *wszego*), psł. part. **li* (zob. *li*) i psł. **jakø* 'jaki, który' (zob. *jaki*). Postać *wszelaki* powstała z *wszelijaki* ze ściągnięciem *-ija-* > *-a-*.

wszelki 'każdy bez wyjątku, każdy możliwy; jakikolwiek, jaki tylko może być; najrozmaitszy, różnorodny, rozliczny', stp. od XIV w. *wszeliki*, od XV w. *wszelki* (też *wszelki / szwelki / szwyliki*) 'każdy bez wyjątku, każdy możliwy, każdy z wielu istniejących; którykolwiek z wielu, jakikolwiek; cały, zupełny', kasz. *všelki* 'każdy, wszelki; różnorodny'. Por. gl. *všelki* 'rozmaity, różnorodny, wszelaki, wszelki', cz. *všeliký* 'wszelki'. Przypuszczalnie postać wtórna od zachsl. **všelijakø* (zob. *wszelaki*), może ukształtowana na wzór stp. *wieliki*, p. *wielki*.

wszetczny od XVI w. 'rozpustny, bezwstydnny, nieprzyzwoity', daw. od XVI w. 'nierząd-

ny, rozpustny, rozwiązły'. Zapewne zapożyczenie ze stcz. *všetečny* 'natrętny, beczelny', cz. 'wścibski, natrętny', które złożone ze stcz. *veš* 'wszystek, każdy' (zob. *wszego*) i derywatu od psl. **tškati* 'dotykać, trącać, popychać, stukać, wypychać, wsadzać', **tšknpiti* 'dotknąć, trącić, poruszyć, stuknąć; wbić, wepchnąć' (zob. *tknąć*); pierwotne znaczenie 'taki, który wszystkiego dotyka'. W polskim zawężeniu znaczenia: stcz. 'natrętny, beczelny' > stp. 'bezwstydny' > 'nieprzyzwoity, rozpustny'. — Od tego *wszetczeństwo*, *wszetcznica*.

wszędzie przysł. od XV w. 'w każdym miejscu', kasz. *wszge* 'w każdym miejscu', 'w każdym kierunku'; daw. też *wszędę* 'wszędzie', stp. od XV w. *wszędę* / *szwędę* 'w każdym miejscu, wszędzie', dial. *wszędę* / *szędę* 'wszędzie'. Por. cz. *všude* i *všudy* 'wszędzie', strus. *všjudu* / *všudu* i *všudě* 'wszędzie', r. *všjudu*, dial. *všjudy* 'ts.', scs. *všpōdē* 'wszędzie, ze wszystkich stron, zewsząd', *všpōdu* 'ts.'. Psl. **vščpdu* / **vščpdy* / **vščpōde* 'w każdym miejscu, wszędzie', od psl. **vščb* > zachsl. **všb* 'wszystek, każdy' (zob. *wszego*), co do budowy por. *kędy*, *tędy*.

wszystek 'cały, każdy', stp. od XIV w. *wszystek* (szwytek / szystek), też *wszytek* (wszwytek / szwytek / szytek) i *wszyciek* (szwyciek) 'występujący w pełnej liczbie, każdy z wielu istniejących, każdy możliwy; którykolwiek z wielu, jakikolwiek, każdy; cały, zupełny', daw. *wszytek* / *wszyciek* / *wszyscyek* i *szwyciek* / *szwytek* 'wszystek, cały', dial. *wszystek* / *wszytek* / *wszyciek* 'ts.'; przysł. *wszystko*, stp. *wszystko* / *wszystko* 'wszystko; ciągle, stale', dial. *wszystko* / *wszytko* / *wszyčko* (szyčko) 'ciągle', rzadko 'wszędzie', kasz. *všēstek* / *všetek* 'wszystek'. Od nie zachowanego p. **wesz*, zachsl. **všb* 'wszystek, cały' (zob. *wszego*), z przyr. *-ytek* / *-ystek*.

wściec *wścieknę* 'spowodować, że ktoś się rozgniewa, wpadnie w złość', *wściec się* od XVI w. 'zachorować na wściekliwość', 'wpaść w złość, w furję, rozzłościć się'; wielokr. *wściekać się* od XV w. 'wpaść w złość, w furję', stp. 'tracić panowanie nad sobą, zachowywać się jak szaleniec'. Ogsł.: cz. *vzteknout se* 'wściec się', stcz. *vztéci se* 'ts.', ukr. *vstikatysja* 'wściekać się', ch. *stěci*,

stěčem 'wściec się'. Psl. **vōz-tekti*, **vōz-tekp* 'zachorować na wściekliwość; wpaść we wściekłość, w furję, szal', z przedr. **vōz-* od psl. **tekti* w znaczeniu 'biegać' (zob. *ciec*). Pierwotne znaczenie 'biegać, uciekać', co jest charakterystyczne dla zwierząt dotkniętych wściekliwością. — Od wielokr. *wściekać*: *rozwścieczyć*. Zob. *wściekły*.

wściekły od XV w. 'chory na wściekliwość', 'bardzo zły, rozgniewany, wzburzony', 'gwałtowny, zaciekły, zapamiętały', stp. też 'nieoponowany, niepomamowany, gwałtowny'. Ogsł.: cz. *vzteklý*, ukr. *vztekljy*, cs. *vōsteklā*, słwn. *stekel*. Psl. **vōztekbl* 'dotknięty wściekliwością; oponowany przez wściekłość, furję', imiesłów czasu przeszłego od psl. **vōztek-ti* 'zachorować na wściekliwość; wpaść we wściekłość, w furję, szal' (zob. *wściec*). — Od tego *wściekłość*, *wściekliwość*.

wśród przym. 'pośród, w środku', rzadko 'w czasie, podczas, w trakcie', stp. XV w. *wēšrod* / *wēšzrod* przysł. 'w środku, na środku', przym. z dop. 'pośrodku, na środku', 'w połowie (czasu)', w XVI w. w *šzrod* 'w środku'. Z wyrażenia przyimkowego **vš serdb* 'w środku' (psl. **vš* 'w', zob. w, i **serdb* 'środek, punkt środkowy', zob. *środek*).

wtedy od XVII w. przysł. 'w tym czasie, wtenczas, wówczas', dawniej pisane też *w tedy*. Od przysł. *tedy* w dawnym znaczeniu 'wtedy, wówczas, w tamtym czasie' (zob. *tedy*), przym. w przez analogię do wyrażen przyimkowych (w funkcji przysłówków) typu *w ten czas*, *w ów czas*, por. też tak samo powstałe dial. *wkiedy* 'kiedy'.

wtorek od XV w. 'drugi (po niedzieli) dzień tygodnia'. Por. w tym znaczeniu cz. pot. *úterek*, scs. *vštorbā*, ch./s. *útorak*, słwn. *tórek* (inaczej zbudowane r. *vštornik*, scs. *vštorbnikā*), od psl. **vštorb* 'drugi' (zob. *wtóry*), uniwersalizacja **vštorb dānā* 'drugi dzień (po niedzieli)'.

wtóry od XIV w. 'następujący po pierwszym, będący powtórzeniem pierwszego, drugi', w stp. 'następny po wymienionym (ale nie pierwszym)', ponowny; inny'. Ogsł.: cz. *úterý* 'wtorek', r. *vštorj* 'drugi; drugorzędny', scs. *vštorb* 'drugi'. Psl. **vštorb* (i **ptorb*, poświadczane w cz. *úterý*) 'drugi', zapewne pokrewne z lit. *añtras* 'drugi, wtóry', goc.

anþar 'inny', stwniem. *ander* (dziś niem. *anderer*) 'ts.', stind. *ántaras* 'ts.', wszystkie z pie. **antero-* 'drugi, inny (z dwóch)', od pie. **an* 'tam, gdzie indziej' z przyr. **-tero-* (por. *który*); ta etymologia dobrze objaśnia psł. **ptora*, natomiast w mającej większy zasięg prapostaci **vǫtorǫ* trzeba dopuścić rozwój pie. **ǣn-* > psł. **vǫn-*, taki jak w psł. przyimku **vǫn* 'w' (zob. w). Nie można wykluczyć, że odmianka **vǫtorǫ* została ukształtowana pod wpływem przyimka **vǫn*. — Od tego *wtórny*; *powtórny*; *powtórzyć* od XV w. (por. kasz. *vtóřec* 'śpiewać do wtóru, wtórować'); *wtór*; *wtórować*. Zob. *wtorek*.

wuj od XV w. (stp. XV–XVI w. i dial. też *uj*) 'brat matki', dziś też 'mąż ciotki', 'brat ojca, stryj', 'dalszy krewny ze strony matki (lub ojca)', 'bliski znajomy rodziców', kasz. *uj* 'wuj'; zdr. *wujek*, także *wujec* (stp. od XV w. i dziś dial. *ujec*). Ogsł.: cz. daw. *uj* 'brat matki', r. daw. *(v)uj* 'ts.', słwn. *uj* 'ts.'. Psł. **ujb* 'brat matki', dokładne odpowiedniki: stpr. *awis* 'ts.', stirl. *aue* [< **aujo-*] 'wnuk', por. też lit. *avynas* 'brat matki', z pie. **au-jo-*, utworzonego od pie. **auo-* 'ojciec matki, dziadek' (por. łac. *avus* 'dziadek', orm. *hav* 'ts.'). z przyr. przynależności **-jo-*. Etymologiczne znaczenie 'należący do dziadka (tj. do rodziny dziadka ze strony matki)'.

wy, dop. *was* od XIV w. zaim. Ogsł.: cz. *vy*, dop. *vás*, r. *vy*, dop. *vas*, scs. *vy*, dop. *vasə*. Psł. **vy* 'wy' powstało z pie. **iūs* 'wy' (poświadczanego np. w lit. *jūs*, łot. *jūs*, goc. *jus*, awest. *yuš* z tym samym znaczeniem), przy czym nagłosowe **v-* jest pochodzenia analogicznego, zostało uogólnione z przypadków zależnych: psł. dop. **vasə*, cel. **vame*, narz. **vami*; psł. dop. **vasə* z pie. **uōsom* z końcówką dopełniacza od rdzenia występującego np. w łac. *vōs* 'wy, was', stind. *vah* 'wy'.

wy- przedr. Ogsł.: cz. *vy-*, r. *vy-*; w pldsl. zachowane szczerunkowo, w niektórych tylko wyrazach, np. scs. *vy-gǫnati* 'wygnać', bg. dial. *vi-rasten* 'dorosły, dojrzały', ch. dial. czak. *vi-let* 'wylać', słwn. dial. *vi-hnāt* 'wygnać, wypędzić' (poza tym panuje tam przedr. *iz-* < psł. **jǫz-*). Psł. **vy-* ma odpowiedniki w goc. *ūt* 'na zewnątrz', niem. *aus*,

ang. *out*, stind. *ūd-* / *ūt-* 'w górę, na zewnątrz'. Z pie. **ūd-* 'w górę, na zewnątrz'; rozwój **ūd* > wczesne psł. **u* > psł. **vy-* (z protetycznym *v-*), regularny zanik końcowego **-d* wskazuje, że wyraz, nim stał się przedrostkiem, był używany jako samodzielny przysłówki stojący zwykle przed czasownikiem, który z czasem zrosł się z czasownikiem.

wybaczyć od XVI w. 'przebaczyć', daw. od XVI w. 'wypatrzeć, wysledzić, wymiarkować'; wielokr. *wybaczac*, daw. 'wypatrywać, wysledzać, rozpoznawać'. Jak utworzone za pomocą innego przedr. *przebaczyć* od *baczyć* (zob.).

wybawić od XIV w. 'uwolnić od przykrości, wyratować z trudnej sytuacji, wyswobodzić, ocalić', stp. też 'zwolnić od zobowiązań; uwolnić, wykupić nieruchomości z ciężkich na niej zobowiązań'. Od *bawić* (zob.), utworzone zapewne na wzór starszego *zbawić* (zob.), z zastąpieniem martwego przedr. *z-* < **jǫz-* (zob. z) przez żywotny *wy-*.

wybitny od XVIII w. 'przewyższający kogoś lub coś pod jakimś względem, nieprzeciętny, wyjątkowy; znaczny, wyraźny, duży', daw. od XVI w. *wybit* i *wybity*, dial. *wybity* 'bity, ubity (np. o drodze)', 'doświadczony', imiesłowu biernego od przedrostkowego *wybić* się 'osiągnąć wyższą niż inni pozycję społeczną, prestiż, znaczenie, zrobić karierę' (o pochodzeniu zob. *bić*).

wyбір od XV w. 'wybranie, wybieranie; to, co zostało wybrane, wyselekcjonowane', *wybory* mn 'wybieranie kandydatów na odpowiednie stanowisko', stp. *wybór* 'coś wyborowego', daw. 'pobór, zaciąg', *na wybór* 'wyborny, wysmienity; wybornie, wysmienicie'. Por. cz. *vjbor* 'komitet, zarząd; rada narodowa', 'wybór, antologia'. Rzecz. odczas. od przedrostkowego *wybrać*, psł. **vy-bbrati*, **vy-berp* 'wybrać' (o pochodzeniu zob. *brać*), z wymianą rdzennego **e* ⇒ **o*. — Od tego *wyborny* od XV w. (dial. 'wybredny').

wybredny od XX w. (daw. od XVIII w. *wybrydny*) 'grymaśny, kapryśny', przest. 'wyszukany, wytworny, wykintny'. Od *wybredać* (daw. u Lindego *wybrudzać*) 'grymasić przy wyborze czegoś, przebierać w czymś', związanego z *bredzić* (zob.).

wybryk od XVIII w. 'postępek odbiegający od przyjętych obyczajów, norm zachowania', 'niespodziewany przejaw, odruch fantazji, humoru itp.', daw. 'podskok, bryknięcie'. Por. r. dial. *výbriki* 'brykanie', *echat' vybrikom* 'jechać galopem', ukr. *vybryk* 'wybryk', br. *vybryk* 'ts.', *výbryki* mn 'dziwne zachowanie'. Rzecz. odczas. od *twybrykać*, od *brykać* (zob.).

wychodek od XVII w. 'ubikacja, ustęp', zdr. od daw. XV w. *wychód* 'ustęp, latryna', stp. od XIV w. też 'wyjście, wywędrowanie, opuszczenie jakiegoś miejsca; otwór przeznaczony do wychodzenia i wchodzenia, wyjście', dial. kasz. *věxód* 'to, co odpływa, ujście rzeki, jeziora, odpływ'. Rzecz. odczas. od przedrostkowego *wychodzić* (o pochodzeniu zob. *chodzić*).

wycieczka od XVI w. 'wędrowka, wyjazd, podróż w celach krajoznawczych, turystycznych, towarzyskich', daw. od XVI w. 'wypad zbrojny', 'droga, ścieżka wychodząca skądś, ukryte wyjście, korytarz, tajemne schody'. Od *wyciekać* 'wyptywać', daw. XVI w. 'wybiegać', dial. myśl. 'uciekać (o kuropatwach)', będącego czas. wielokr. od *wyciec* 'wyptynąć, wybiec' (o pochodzeniu zob. *ciec*); co do budowy por. *uciecha*.

wycieńczyć od 1500 r. 'pozbawić sił fizycznych, wychudzić, osłabić', daw. od XVII w. 'pomniejszyć zasoby, zubożyć', 'umniejszyć, zbagatelizować', dial. 'zrobić cienkim'; wielokr. *wycieńczać*, w XVI w. 'wysubtelniać'. Od *cienki* (zob.), z przedr. *wy-*.

wyć *wyję* od XV w. 'wydawać głośnie, nieartykułowane dźwięki, przeraźliwie krzyczeć, ryczeć', dial. 'rzewnie płakać', 'wystawać, sterczeć'; z przedr. *zawyć*. Ogśl.: cz. *výt, vyji* 'wyć', r. *vyť, vóju* 'wyć', pot. 'beczeć', cs. *vyti* 'wyć'. Psł. **vyti, *vzpj* 'wyć', od pie. dźwnk. pierwiastka **ū-* 'wydawać przeciągły głos u', poświadczonego też np. w r. *úkat* 'ts.'. Zob. *wyga*.

wydma od XVIII w. 'pagórek z piasku nanieśionego przez wiatr', daw. XVII w. 'wydęcie', dial. 'zaspa śnieżna', kasz. *vidma* 'pole górzyste i nieurodzajne'. Por. ukr. *výdma* 'miejsce piaszczyste, z którego wiatr znosi piasek na sąsiednie pola', br. *výdma* (też *výdz'ma*) 'wydma, piaszczysty wzgórek; część

zasianego pola zasypana piaskiem, pole piaszczyste'. Rzecz. odczas. od przedrostkowego *wy-dąć, wy-dmę* 'wydmuchać' (zob. *dąć*), pierwotne znaczenie 'to, co jest rezultatem wydmuchania (piasku, śniegu)'.

wydra od XV w. 'zwierzę Lutra vulgaris', kasz. *vedra* 'nadmierne powiększenie tarzycy, wole'. Ogśl.: cz. *vydra, r. výdra, ch./s. vidra*. Psł. **vydra* [< **údrā*] (v- protetyczne) 'wydra', odpowiada lit. *ædra* 'ts.', łot. *údris* 'ts.', stpr. *wudro* 'ts.', stind. *udráh* 'zwierzę wodne', awest. *udrā-* 'wydra', gr. *hýdros* i *hýdra* 'żmija wodna'. Pie. nazwa zwierzęcia żyjącego w środowisku wodnym, w słow. i bałt. wtórnie zawężona do jednego z takich zwierząt (wydry), utworzona od pie. nazwy wody (por. *woda, gr. hýdōr* 'woda'). — Od tego *rozwydrzyć* 'rozpuścić, rozzuchwalić, doprowadzić do rozpania'.

wyga od XVIII w. 'ktoś mający duże doświadczenie, sprytny, obrotny', dial. *wyga* z 'suka', 'stara gęś', 'filut (wyraz obelżywy)', *wyga* m 'doświadczony bywalec, wyjadacz'. Wyłącznie polskie. Objaśniane jako derywat od *wyć* (zob.), z archaicznym, rzadkim przyr. **-ga* (por. *struga*). Pierwotne znaczenie byłoby zatem 'ten, kto wyje', z czego przypuszczalnie 'stary, doświadczony pies' > 'doświadczony człowiek'. Na wczesne powstanie wyrazu może wskazywać derywat *wyżeł* 'pies myśliwski' (zob.), jeśli słuszna jest etymologia tego wyrazu.

wygon od XIV w. 'wspólne pastwisko gromadzkie, miejsce, w którym gromadzone są zwierzęta przed wypędzeniem na wspólne pastwisko', 'droga, którą się goni zwierzęta na pastwisko', 'wyganieanie bydła na pastwisko', dial. 'droga na pastwisko; rodzaj drogi, szlaku; wspólne pastwisko (w pobliżu wioski)', kasz. *wigón* 'droga prowadząca z wioski w pole; pastwisko'. Por. cz. *vyhon* 'wygnanie bydła na pastwisko', 'wygon', r. *výgon* 'wypędzenie, wypędzanie; wypęd (bydła); pastwisko, wygon'. Płnsl. **vygonā* 'wygnanie, wypędzenie (np. bydła na pastwisko)', rzecz. odczas. (pierwotnie nazwa czynności, wtórnie konkretyzowana w 'droga, którą się wypęda bydło, miejsce, gdzie się wypęda bydło') od przedrostkowego **vy-goniti* 'wypędzić', p. *wygonić* (o pochodzeniu zob. *gonić*).

wyjątek od XVIII w. 'rzecz niezwykła, odbiegająca od normy; ktoś różniący się od innych', 'odstępstwo od obowiązującego prawa, przyjętego obyczaju, przepisów', 'fragment, urywek'. Od imiesłowu biernego *wyjęty* od czas. *wyjąć* 'wydostać, wydobyć; wydzielić część z całości', przest. 'wyłączyć, wykluczyć, zrobić wyjątek', stp. też 'wyswobodzić, uwolnić (od ucisku, niewoli, obowiązków, zobowiązań, zarzutów)' (o pochodzeniu zob. *jąć*); co do budowy por. np. *majątek*. — Od tego *wyjątkowy* → *wyjątkowość*.

wyka od XV w. (stp. może też *wika*) 'roślina pastewna *Vicia sativa*'. Por. cz. *vika* i *vikev* 'ts.'. Zapożyczenie ze śrwniem. *wicke* (dziś niem. *Wicke*) 'ts.', przejętego z kolei z łac. *vicia* 'ts.'.

wykałaczka od XIX w. 'cienki, zaostrzony patyczek służący do wyjmowania resztek jedzenia spomiędzy zębów, do wtykania w małe porcje np. śledzia, sera'. Nazwa narzędzia z przyr. *-aczka* od daw. (od XVI w.) *wykałać* 'wykluwać', por. bez przedr. dial. *kalać* 'łupać, rozłupywać', a także stcz. *kálali*, cz. dial. *kálat* 'łupać (drzewo)', śl. *kálaf* 'rąbać; łupać (o bólu w kościach)', ch./s. *kalati* 'łupać (drzewo); krajać rybę'. Psł. dial. **kalati* 'kłuć czymś ostrym, rozłupywać, rozszczeplić', czas. wielokr. od psł. **kolti* 'uderzać czymś ostrym, kłuć; łupać' (zob. *kłuć*), z regularnym wydłużeniem samogłoski rdzennej *o → *a.

wykluczyć od XIX w. 'usunąć, wyłączyć, wyeliminować'. Kalka r. *isključiti* 'wykluczyć' (w związku etymologicznym z p. *klucz*, zob.).

wykonać od XVI w. 'wprowadzić w czyn, zrobić, uczynić, urzeczywistnić, spełnić; wyprodukować, wytworzyć, sporządzić', daw. 'przetrawić, przeżyć'; wielokr. *wykonywać*. Z przedr. *wy-* od *konać* w stp. znaczeniu 'działać, czynić, czynić dalej', 'doprowadzać do końca czynności zaczętej', psł. **konati* 'kończyć, doprowadzać do końca, wykonywać' (zob. *konać*). — Od tego *wykonawca* → *wykonawczy*, *wykonawstwo*; *wykonalny*.

wykrot od XV w. 'drzewo wyrwane z korzeniami przez wiatr', 'dół, jama, szczególnie jama pod korzeniami drzewa wyrwcone-

go przez wiatr', 'wystająca, załamująca się część muru', daw. 'wyskok, wykroczenie', dial. 'uschłe gałęzie, drzewa wywożone z lasu'; por. daw. *wykrotny* 'przestępczy, występny', dial. *wykrotny* 'niespokojny, psotny', *wykrota* 'łobuz'. Rzecz. odczas. od przedrostkowego *wy-krocić*: dial. *wykrocić drzewo* 'wyłamać drzewo z korzeniami', przypuszczalnie od nie poświadczanego czas. **krocić* < psł. **krotiti* 'kręcić, wykręcać, skręcać', spokrewnionego z psł. **krotiti* 'kastrować (przez ukręcenie jąder)' > 'poskramiać, ujarzmiać, uspokajać' (zob. *ukrócić*) i z psł. **krętiati* 'wprawiać w ruch okrężny, obracać, kręcić, skręcać, zwijać' (zob. *krętać*), od pie. **kret-* / **kert-* 'kręcić, skręcać'.

wyłom od XIX w. 'otwór wyłamany, wybity, wyrwa', 'wąska dolina rzeki, przełom', daw. 'to, co zostało wyłamane, wybite, odłam, bryła'. Por. r. *vylom* 'drzewo wyrwane z korzeniami', ukr. *vylom* 'wyłom'. Rzecz. odczas. od stp. (XV–XVI w.) *wyłomić* 'wyłamać', w XV w. 'wyrwać, wyważyć', dial. *wyłomać* 'złamać', 'uwolnić', które od p. daw., dziś dial. *łomić* 'łamać, rozbijać na kawałki', psł. **lomiti* 'powodować, że coś się wygina, łamie, kruszy, łupać, kruszyć' (o pochodzeniu zob. *łamać*).

wyłonić od XIX w. 'ukazać, ujawnić, uwidatnić', 'wybrać ze swego grona', *wyłonić się* 'ukazać się, wynurzyć się', 'wziąć początek, powstać, wytworzyć się'. Czas. odrzecz. z przedr. *wy-* od *łono* (zob.), z podstawowym znaczeniem 'zrodzić, wydać z własnego łona, wnętrza'.

wymię *wymienia* od XV w. 'narząd u ssaków zawierający gruczoły mleczne'. Ogśł.: stcz. *výmě*, *vymene* (cz. *vmeno*), r. *výmja*, *výmeni*, ch./s. *víme*, *vímen*, *vímena*. Psł. **wymę*, **vymene* 'wymię', z prapostaci **ud^h-men-*, będącej przekształceniem (za pomocą przyr. **men-* > psł. **mę*, **men-*) pie. rzecz. heteroklitycznego (z tematem na **-n/r-*) **ud^h-r-* / **ud^h-n-* 'wymię', kontynuowanego przez stind. *úðhar*, *úðhnas* 'wymię', gr. *úthar*, *úthatos* 'ts.', łac. *uber*, *uberis* 'ts.', od pie. pierwiastka **eud^h-* 'nabrzmiwać, nadymać się'.

wymioty mn 'wydalanie przez usta zawartości żołądka', 'wymiociny', dial. 'krosty', daw.

wymiot 'wymiecenie, wyrzucenie czegoś; to, co się wymiotło, wyrzuciło', 'wymiociny, wymiotowanie', stp. w XV w. 'usunięcie z posiadłości, wywłaszczenie', w XIII–XIV w. **wymiot** / **wymiet** w specjalnym znaczeniu 'jakaś powinność prawa książęcego'. Rzecz. **odczas**. od przedrostkowego stp. **wymiotać** / **wymietać** 'usunąć szybkim ruchem, wyrzucić', 'pokazać się, pojawić się (o kroskach, trądziku)', 'uczynić zarzuty, oskarżyć, wypomnieć coś', 'odebrać sądownie zbiegłego kmiecia' (o pochodzeniu zob. **miotac**). — Od tego **wymiociny**; **wymiotować**, **zwymiotować**.

wynaleźć **wynajdę** od XV w. 'szukając, natrafić na coś, wyszukać coś, wyszperać', 'wymyślić coś, dokonać wynalazku', stp. też 'własnym staraniem coś zyskać'. Z przedr. **wy-** od daw. (od XIV w.) **naleźć** 'znaleźć, odkryć, odszukać', 'stwierdzić pewien stan, właściwość, ilość', 'zastać, przyłapać', 'zyskać sobie, zdobyć, zapewnić', 'wymyślić rozstrzygnięcie, wydać orzeczenie, wyrok' (o pochodzeniu zob. **znaleźć**). Formy czasu teraźn. należą genetycznie do daw. (i dial.) **wynajść** 'wyszukać', z przedr. **wy-** od **najść**, **najdę** w przest. (i dial.) znaczeniu 'natknąć się na coś, napotkać coś, znaleźć coś' (o pochodzeniu zob. **iść**). Od czasu teraźn. czas. wielokr. **wynajdywać** / **wynajdować**. — Od tego **wynalazek** od XVI w. 'to, co wynaleziono, wymyślono', daw. 'odkrycie, odnalezienie czegoś; rzecz odszukana, znaleziona', od XVI w. **wynalazek** i **wynalazka** / **wynalezka** 'rozsądzenie, dekret, sentencja sądowa, wyrok, orzeczenie', 'warunek', 'wymysł, wynalazek'; **wynalazca**.

wynik od XVI w. 'rezultat, skutek'. Rzecz. **odczas**. od przedrostkowego **wynikać** 'być przyczynowo uzasadnionym następstwem czegoś, powstawać jako rezultat czegoś', 'wypływać jako wniosek, konkluzja, stwierdzenie, okazywać się', przest. 'wydobywać się na zewnątrz, zjawiać się, okazywać się' (o pochodzeniu zob. **przeniknąć**).

wyniosły od XVI w. 'wysoki, górujący, dominujący nad czymś', 'wynoszący się nad innych, zarozumiały, pyszny, dumny', przest. 'wzniosły, szlachetny', daw. 'wzniesiony, podniesiony do góry'. Uprzymiotnikowany

imiesłów od przedrostkowego czas. **wynieść** 'wznieść w górę' (o pochodzeniu zob. **nieść**). **wyobrazić** od XVI w. 'przedstawić coś na obrazie, rzeźbie, dać obraz czegoś', **wyobrazić sobie** 'zobaczyć w wyobraźni, wyimaginarować sobie'; por. stp. **wyobrażenie** 'postać, kształt'. Czas. odrzecz. z przedr. **wy-** od **obraz** 'postać, kształt'. — Od tego **wyobraźnia**.

wypowiedź ż od XIX w. 'wypowiadanie się', daw. od XVII w. 'wypowiedzenie komuś czegoś, wymówienie'. Por. cz. **vypověď** ż 'wypowiedź, wypowiedzenie się; wypowiedzenie, wymówienie'. Od **wypowiedzieć** 'wyrzucić coś słowami, mówiąc oznajmić; zerwać, unieważnić, wymówić coś', daw. 'opowiedzieć' (od **powiedzieć**, zob.). Wyraz ukształtowany jak **odpowiedź**, **spowiedź**, **zapowiedź**.

wypukły od XV w. 'łukowato, kuliste, wybrzuszony, wyдутy, wystający z powierzchni czegoś', stp. 'wyciekły z wnętrza', 'cierpiący na przepuklinę', dial. 'mający przepuklinę' (por. dial. **wypuk** 'przepuklina, ruptura'). Por. cz. **vypuklý** / **vypouklý** 'wypukły', r. **výpuklý** 'wypukły; wystający', przen. 'wyrazisty, dobitny'. Pierwotny imiesłów od stp. XV w. **wypuknąć się** 'wyrósnąć', dial. 'pęknąć', zob. **pęcznieć**. — Od tego **uwypuklić**.

wyrazić od XV w. 'ująć coś w słowa, powiedzieć', 'uzewnętrznić, okazać, objawić', 'oznaczyć', stp. 'wyrzucić, usunąć', 'nieco wystawać nad powierzchnię, być wypukłym', 'oddać słowami, wypowiedzieć, wysłować', 'wycisnąć', **wyrazić się** 'wylać się, rozlać się; rzucić się, napaść'; wielokr. **wyrażać**, stp. XV w. 'wyrzucać, usuwać; bić (monety), wyciskać znaki (na monecie)'. Por. r. **výraziti** 'wyrazić', **výraziťsa** 'wyrazić się; uwidocznić się, przejawiać się; wynieść'. Z przedr. **wy-** od **razić** (zob.). — Od tego **wyraz** od XVI w. 'słowo', 'zewnętrzny objaw, widomy znak czegoś', daw. od XVI w. 'obraz, podobieństwo, wyobrażenie', **nad wyraz** 'bardzo, w wysokim stopniu, niewypowiedzianie', dial. **na wyraz** 'wyraźnie' (por. cz. **výraz** 'wyraz twarzy; przejaw, wyrażenie'); **wyrażny**; **wyrażciel**.

wyrok od XVIII w. 'sentencja sądowa', daw. od XVI w. 'wyrzeczenie, wymówienie; to, co się wyrzekło, wypowiedź', **wyroki** mn 'fatum, los, przeznaczenie', dial. 'wyrzecz-

nie, wypowiedź'. Por. cz. *výrok* 'sąd, pogląd; wypowiedź; sentencja, maksyma', 'wyrok, werdykt'. Słow. **vyrokъ* 'wypowiedzenie, wyrzeczenie, to, co się wypowiada, wypowiedź', rzecz. odczas. od psł. przedrostkowego **vy-recti* 'wyrzec, wypowiedzieć' (por. p. wyrzec 'wypowiedzieć'), od psł. **recti* 'rzec, powiedzieć' (zob. *rzec*).

wysiłek od XIX w. 'stan natężenia, wytężenia sił, usilne przewyciężanie oporów, trudności, przeszkód'. Od przedrostkowego czas. *wysilił się* 'włożyć w coś wiele wysiłku, sił' (o pochodzeniu zob. *siła*).

wysmukły od XVII w. 'wysoki i szczupły, smukły', daw. XVII w. 'gładki, wymuskany'. Pierwotny imiesłów od p. daw. *wysmuknāc* 'wyciągnąć', 'wymuskać', *wysmuknāc się* 'wysunąć się' (o pochodzeniu zob. *smukać*). Zob. *smukły*.

wysoki od XIV w. 'mający znaczną odległość między podstawą a wierzchołkiem, mający duży wzrost; znajdujący się w górze; duży, wielki, znaczny'; st. wyższy wyższy (zob.). Ogól.: cz. *vysoký*, r. *высо́кий*, scs. *высо́к*. Psł. **vyšokъ* 'wysoki', pokrewne z gr. *hypsēlōs* 'wysoki', *hyspi* 'wysoko', *hypsos* 'wyżyna', stwniem. *uf* 'na' (dziś niem. *auf*), irl. *ós, uas* [< **aupso-*] 'w górze, nad', stirl. *uasal* 'wysoki', z pie. **ūpsō-* (które od pie. **up(o)* 'na, na górze, powyżej'), z przyr. **-okъ* (por. *glęboki, szeroki*). — Od tego *wysokość*.

wyspa od XVI w. 'ląd otoczony ze wszystkich stron wodą', dial. też 'nasyp ze śniegu', 'duża kupa ziarna', daw. od XV w. także *wysep* 'wyspa'. Wyraz zastąpił stp. od XIV w. *isep* / *ispa* 'wyspa', dial. *ispa* 'wyspa', por. stcz. *jesep* 'wyspa', cz. *jesep* / *jespa* 'ts.', scs. *isəpə* 'ts.'. Psł. **jəzəpə* / **jəzəpa* 'to, co wysypa, usypa, wyspa', rzecz. odczas. od psł. przedrostkowego **jəz-suti*, **jəz-səpp* 'wysypać' (od psł. **suti*, **səpp* 'sypać', o pochodzeniu zob. *sypać*). Zamiana pierwotnego *ispa* / *isep* przez stp. innowację *wyspa* / *wysep* związana była z zanikiem przyrostka kontynuującego psł. **jəz-* (zob. *z*) i przejściem jego funkcji przez *wy-*. — Od tego *półwysp* od XVIII w., kalka niem. *Halbinsel* 'ts.' (złożenie niem. *halb* 'pół' i *Insel* 'wyspa').

wytrzeszczać od XVI w. 'rozwierzać, szeroko otwierać (oczy)', dial. też 'wystawiać'; dok.

wytrzeszczyć; por. stp. XV w. *wytrzeszcz 'rys'*. Por. cz. *vytřeštit (oči)* 'wytrzeszczyć oczy', slc. *vytrieštal* 'ts.', br. *výtrašćac* (vo-ćy) 'ts.' oraz cz. *třeštit* 'majaczyć; szaleć, waliować', 'wytrzeszczać (oczy)', dial. *třešćit* 'uderzać', stcz. *třešćiti* 'trzaskać, praskać, latać z trzaskiem', slc. *trieštit* 'rozbijać', ch./s. daw. *třešćiti* 'trzasnąć, uderzyć (o gromie)', slwn. *třešćiti* 'powodować łoskot', 'uderzyć (o piorunie)', 'rzucić gwałtownie, cisnąć'. W związku z *trzeszczeć, trzaskać* (zob.), pierwotnie może 'otwierać z trzaskiem'.

wywód od XV w. 'dowodzenie, uzasadnienie, argumentacja; wywodzenie początku czegoś', stp. 'wyprowadzenie', 'oczyszczenie z zarzutów', 'końcowy wniosek, konkluzja', 'spis, wykaz'. Por. cz. *vývod* 'wyprowadzenie, wylot; przewód; wywód, argumentacja', r. *vývod* 'wyprowadzenie, wycofanie; wykluczenie, wyłączenie, usunięcie', 'wniosek, konkluzja'. Rzecz. odczas. od *wywodzić* 'wyprowadzać coś z czegoś, uznawać coś za źródło, za początek czegoś; opowiadać coś, tłumaczyć, wyjaśniać, dowodzić', o pochodzeniu zob. *wodzić*.

wyzuć od XVI w. 'pozbawić kogoś czegoś (majątku, jakichś cech, zalet)'; wielokr. *wyzuwać*. Z przedr. *wy-* od stp. *zuć* 'zdjąć, ściągnąć (obuwie)' (o pochodzeniu zob. *zzuć*).

wyzwolić od XV w. 'przywrócić wolność, uczynić wolnym, oswobodzić; przywrócić swobodę ruchu, uwolnić z czegoś krępującego, z więzów', 'spowodować gwałtowne powstanie, pojawienie się czegoś (np. jakichś uczuć)', stp. też 'wybrać, przeznaczyć na coś, pozwolić, uzyskać pozwolenie', 'postanowić, zdecydować'; wielokr. *wyzwalać*. Z przedr. *wy-* od stp. *zwolić* 'wyratować, ocalić; wyrazić zgodę, przystać na coś', psł. **sə-voliti* 'wyrazić swą wolę, pozwolić, zezwolić' (zob. *zwolennik, zezwolić*).

wyż od XVI w. (daw. też *wyza*) 'wyżyna', 'obszar podwyższonego ciśnienia', 'najwyższy stan, nasilenie czegoś', daw. 'miejsce wysoko położone, wysokość'. Od podstawy wyż- przym. *wyższy* (zob.). Wyraz wyparł wcześniejszą postać *wysza* [< **yys-ja*] 'miejsce wysoko położone, wysokość' (od podstawy przym. *wys-oki*). Z wyrażenia przyimkowego (z przyim. *wz*, zob. *wz-*) przysł. *wwyż* od

XVI w. 'w górę, na wysokość', daw. *wzwysz / wzwyszq* 'na wysokość'.

wyżąć *wyżmę* od XVI w. 'wycisnąć wodę (z czegoś mokrego)', daw. *wyżąć / wyždzać* 'wycisnąć', 'wydobyć', 'wyprzeć, wykurzyć'; wielokr. *wyżymać*; dawniej bez przedrostka *ż-*, *żmę* 'wyciskać wodę (np. z pranej bieleziny), wyżymać', też 'miać, cisnąć, gnieść, tłoczyć', kasz. *żpc / żic, żmie* 'wyciskać wodę, wyżymać; ścisnąć, miętosić, gnieść'. Ogsł.: dl. *żeš, żmu* 'gnieść, tłoczyć, wyciskać, wyżymać', r. *żať, żmu* 'ściskać, zginać, przyciskać, uciskać; ugniatać; wyciskać, wygniatać (np. sok)', ch./s. *žeti, žmēm* 'gnieść, tłoczyć, uciskać; wyciskać wodę z czegoś, wyżymać'. Psł. **žeti, žmōp* 'gnieść, cisnąć, ugniatać, wygniatać, wyciskać', wielokr. **žimati*, pokrewne z łot. *gūmt, gūmstu* 'chwycić, łapać', gr. *gēmō* 'jestem pełnym, obciążonym, obciążonym', od pie. **gem-* 'chwycić, łapać (oburącz), ścisnąć, stłaczać, upychać'. — Od czas. wielokr. *wyżymaczka*. Zob. *żyżymać się, gomółka*.

wyżeł od XIV w. 'pies myśliwski'. Ogsł.: cz. *vyžel*, br. *vyžal*, ch./s. *vižao*. Psł. **vyžbō* 'pies myśliwski, wyżeł', bez pewnej etymologii. Może od **vyga* z etymologicznym znaczeniem 'ten, kto wyje' (zob. *wyga*), z przyr. *-bō. Pierwotne znaczenie byłoby zatem 'pies wyjący', czy może raczej 'pies powiadamiający głosem o znalezieniu zdobyczy'. Według innej wersji etymologicznej zapożyczenie z węg. *vizsla* 'wyżeł', przeciw czemu -y- w wyrazie słow., zresztą wyraz węgierski jest raczej zapożyczeniem ze słow.

wyższy od XVI w. st. wyższy od *wysoki*, stp. od XV w. *wyszy* lub *wyszszy*; przysł. *wyżej*. Por. cz. *vyšší*, r. *vyššij*, scs. *vyššii*, ch./s. *viši* 'wyższy'. Psł. **vyši* [< **vyš-jī*] m, **vyšōš* ž, **vyše* n 'wyższy', formy st. wyższego od podstawy **vys-* < **ūpso-* psł. przym. **vy-sokō* 'wysoki' (zob. *wysoki*). Przekształcenie p. *wy(s)zsy* > *wyższy* przez analogię do form typu *niższy, bliższy*, w których -ž- pochodzi z pierwotnego **žj*. — Od tego *podwyższyć* (daw. *podwyszzyć / podwyszyć*) od XV w., *przewyższyć, wywyższyć*; bez przedr. stp. XV w. *wysz(s)zyć* 'bardzo cenić, cenić nade wszystko; głosić czyjąś wielkość, moc, wysławiać; stawiać ponad innymi', *wysz(s)zyć się* 'wynosić się ponad innych, pysnić się'.

wyżyna od XVIII w. 'wzniesienie, wyniosłość terenu', przest. 'przestrzeń położona wysoko nad ziemią, wysokość', *wyżyyny* mn 'najwyższe miejsce w jakiejś hierarchii, szczyty'. Od podstawy *wyž-* przym. *wyższy* (zob.), z przyr. -ina. Analogiczne wyrazy w językach słow. (w znaczeniach 'wzniesienie, wyżyna; wysokość') utworzono od podstaw **vys-* (psł. **vys-okō*) lub **vyš-* (psł. **vyšii*), por. gł. *vyšina*, cz. *vyšina*, r. *vyšinā*, br. *vyšynjā*, bg. *visinā*, ch./s. *visina*, słwn. *višina*.

wz-, *wez-* (ws-, wes-) przedr., w stp. od XV w. też *wz* przym. z bier. 'do, ku, na'. Ogsł.: cz. *vz-*, w stcz. też przymek *vz* 'na, nad, przeciw', r. *voz-* / *vz-*, scs. *vōz-* i przymek *vōz*, ch./s. *uz-* i przymek *uz*. Psł. **vōz* przymek 'w górę' i przedr. **vōz-*, pokrewne z lit. *už* 'na', *už-*, łot. *uz* 'ts.', *uz-*, awest. *us-* / *uz-* 'w górę, na zewnątrz', z pie. **uds-* 'w górę, wzwyż', będącego *rozszerzeniem* pie. **ud-* / **ūd-* 'w górę, na zewnątrz' (zob. *wy-*).

wzajem od XV w. 'jeden drugiego, jeden drugiemu itd., obopólnie, wzajemnie', daw. 'odwzajemniając się, w zamian za coś, także, również; na odwrót, odwrotnie; na przemian', stp. XV w. 'danie, przekazanie czegoś komuś pod warunkiem zwrotu'; *nawzajem* (daw. od XVI w. *na wzajem*) 'jeden drugiego, jeden drugiemu itd., obopólnie, wzajemnie; odwzajemniając się, w zamian za coś'. Z wyrażenia przyimkowego w *zajem*, por. daw. w *zajem* (*dać, wziąć*) 'pożyczyć, zapożyczyć, wypożyczyć', stp. *zajem* 'odwzajemnienie się, odplacenie, odwzajemnienie się', 'wzięcie, sądowe zajęcie czegoś, zajęcie (bydła) w szkodzię', 'czasowe użytkowanie czegoś (z obowiązkiem oddania), użyczenie, pożyczenie', daw. 'zajęcie, zabór', cz. przest. *zajem* 'zajęcie, zatrzymanie; wzięcie do niewoli; areszt; zajęcie dobytku', v *zajem* 'tytułem pożyczki', r. *zajem* 'pożyczka', scs. *vō zaimō dajati* 'pożyczyć', *vō zaimō vōzēti* 'wziąć tytułem pożyczki', ch./s. *zajām* 'pożyczka'. Słow. **zajāmō* 'zajęcie czegoś, zabranie; wzięcie, zatrzymanie czegoś tytułem pożyczki, wzięcie w zastaw', rzecz. *odczas*. od przedrostkowego **za-jēti, za-jōmp* 'zająć, zabrać, zagarnąć', p. *zajājć* (o pochodzeniu zob. *jājć*), utworzony jak pokrewne *najem, sejm* (zob.). — Od tego *wzajemny* 'obopólny,

obustronny', 'odwzajemniający uczucie', daw. 'występujący u obu stron, osób; otrzymany w zamian za coś', stp. XV w. 'świadczony sobie, okazywany w obie strony, obustronny' → *wzajemność; odwzajemnić* 'odpłacić wzajemnością', wielokr. *odwzajemniać*.

wzdłuż przysł. od XVI w. 'równoległe do czegoś rozciągniętego na dużej przestrzeni; na całą długość czegoś', dial. *zdłuż / na zdłuż* i *wzdłużć*, kasz. *vdłuż / vztłuż / zdłuż / ztłuż* 'ts.', stp. XV w. *wzdłużą* 'na długość'. Por. słc. *zdłż / pozdlż* przysł. i przyimek 'na długość, wzdłuż', arch. *zdlže* przysł. 'na długość', ukr. *uzdóvž / vzdovž* przysł. i przyimek 'wzdłuż', br. *uzdóuž* przysł. i przyimek 'ts.', ch./s. *ūzdūž* przysł. i przyimek 'na odległość, wzdłuż'. Z psł. wyrażenia przyimkowego **vžz dŕžb* 'równoległe do długości, w kierunku, w którym się coś rozciąga, na całą długość', złożonego z psł. przyimka **vžz* (zob. *wz-*) i rzecz. **dŕžb* z 'długość' (por. stp. *dŕž* 'rozciągłość w przestrzeni, długość; rozciągłość w czasie'; od psł. przym. **dŕgb* 'długi', zob. *długi*). Por. *podłużny*.

wzdragać się od XVIII w. 'nie chcieć czegoś zrobić, wzbierać się', dial. *wzdragać się* 'opierać się', *wzdrażać się* 'ts.'. W związku ze *wzdrygać się* (od XVI w., stp. XV w. *zdrygać się*) 'gwałtownie drgać, wstrząsać się', przest. 'nie chcieć czegoś zrobić, wzbierać się, wzdragać się', daw. 'unikać, wystrzegać się czegoś, brzydzić się czymś', daw. *wzdrygać* 'wstrząsać, wzruszać; wstrząsać się, dygotać', które od *drgać* 'trząść się, dygotać, drzeć', psł. **dŕgati* 'drgać, trząść się, drzeć', wielokr. **dŕygati*. W p. *wzdragać* niejasne jednak rdzenne -a-, które może pod wpływem r. wielokr. *vdzŕágivaf* 'drzeć, drgać', gdzie -a- ze *wzdłużenia* -o- w r. *vdzŕógnuf* 'drgnąć, wzdrygnąć się'.

wzgląd od XV w. 'branie pod uwagę, zwracanie na coś uwagi, liczenie się z czymś', 'punkt widzenia, aspekt, postać', stp. 'wygląd; obraz, wizerunek', daw. 'laska, uważanie', 'spojrzenie, wejrzenie', 'widok'; *względy* mn 'powody, przyczyny, okoliczności', 'życzliwy stosunek, przychylność, sympatia, dowody życzliwości', daw. XVII w. 'przeszpiegi', dial. 'ogłędziny'. Por. cz. *vzhled* 'wygląd; wzgląd', r. *vzgljad* 'spojrzenie; pogląd,

zapatrywanie, zdanie'. Słow. **vžzglědъ* 'spojrzenie; zapatrywanie się, rzecz. odczas. od psł. przedrostkowego **vžz-głědati* 'spoglądać, przypatrywać się, stp. *wzglědać* 'patrzyć, przypatrywać się, przyglądać się', daw. *wzglědać* 'oglądać się, patrzeć, spoglądać, spojrzeć, przyglądać się, przypatrywać się', dial. 'spoglądać' (od psł. **glědati* 'patrzyć, wpatrywać się; doglądać, opiekować się', o pochodzeniu zob. *ogłądać*). — Od tego *względy* → *uwzględnić*.

wzgórze od XV w. 'nieduże wzniesienie, niewysoka góra', stp. 'kraj górzysty, pogórze, góry'; *wzgórek* 'górką, pagórek'. Od daw. (od XV w.) przysł. *wzgórę* 'na górę' (w XVI w. *na wzgóřę* 'na górę'), który z wyrażenia przyimkowego *wz górę*, zob. *wz-* i *góra*.

wziąć wezmę od XIV w. 'ująć, chwycić, objąć ręką; dostać; zdobyć, opanować'; z przedr. *powziąć*. Ogł.: cz. *vzít, vezmu, r. vzjaf, vozmu, scs. vžzěti, vžzěmp* 'wziąć'. Psł. **vžzěti*, **vžzěmp* 'wziąć, pochwycić, zabrać', czas. z przedr. **vžz-* od psł. **ěti*, **jěmp* 'wziąć, chwycić rękami, schwytać, złapać, ująć; zacząć, rozpocząć' (zob. *jąć*). Zob. *przedsiewziąć*.

wznak od XV w. przysł. 'na plecach, na grzbiecie', stp. 'plecami do ziemi', 'do tyłu, w przeciwną stronę', daw. *wznak* 'na wznak', *naznak* 'ts.'. Por. stcz. *vznak* i *znak* 'na wznak; do tyłu', cz. *naznak* 'na wznak', r. dial. (na) *vznak* 'ts.', scs. *vžznakъ* 'na wznak', ch./s. *naužnāk* 'ts.'. Psł. **vžznakъ* przysł. 'na wznak', prawdopodobnie z wyrażenia przyimkowego **vžz nakъ*, o przym. **vžzъ* zob. *wz-*, niezachowane samodzielnie psł. **nakъ* kontynuuje prawdopodobnie pie. **nōk* 'o- z oczami zwróconymi w górę', które powstało z pie. **nō* 'w górę, wzwyż' (zob. *na*) i **ok* 'oko' (zob. *oko*).

wzór od XV w. 'deseń; model, wzorzec, prototyp', 'przykład, ideał (do naśladowania)', stp. 'postępowanie, które należy naśladować', kasz. *vzór, vzoru* 'wyraz twarzy, zwłaszcza oczu'. Ogł.: cz. *vzor* 'wzór, przykład; wzorzec, model; wzorek, deseń', r. *vzor* 'spojrzenie, wzrok; uwaga', scs. *vžzorъ* 'wygląd; spojrzenie', ch./s. *ūzor* 'wzór, przykład'. Słow. **vžz-zorъ* 'spoglądanie; to, na co się spogląda, co może być wzorcem', rzecz. odczas. od psł. przedrostkowego **vžz-zŕěti* 'spoglądać,

patrzeć w górę, p. *wejrzyć* (z przedr. **vъz-*, zob. *wz-*, od psł. **zbrěti* 'patrzeć', zob. *spojrzeć*), z wymianą **br* ⇒ **or*. — Od tego *wzorzec*; *wzorować się*.

wzrok od XV w. (stp. też *wzdrok* i *wezrok*) 'zmysł, którego narządem są oczy, zdolność widzenia', daw. 'organ zmysłu wzroku, oko, oczy', stp. też 'spojrzenie, patrzenie na coś, wyraz oczu', daw. i dial. *wzdrok* 'wzrok', dial. też *wezrok* / *wezdrok* 'spojrzenie, wzrok', kasz. *vezdrok* / *zdrok* 'spojrzenie, wzrok'. Ogśł.: cz. *zrak* 'wzrok; spojrzenie', r. dial. *zórok* 'spojrzenie', ch. *zrāk* 'powietrze', s. *zrāk* 'promień'. Psł. **zorko* 'spojrzenie, wzrok', pierwotnie nazwa czynności od psł. **zbrěti* 'patrzeć', z przyr. **-kō* (co do budowy por. *znak*). Polska postać *wzrok* wtórna, w- zapewne pod wpływem czas. *wzierać*.

wzrost od XV w. (stp. też *wzdrost*) 'wymiar pionowy, wysokość', 'rośnięcie, wzrastanie', 'powiększanie się, zwiększanie się', stp. także 'pochodzenie, ród, pokolenie'. Rzecz. odczas. od stp. *wzrósł*, dziś *wzrosnąć* 'rozwinąć się, powiększając swoje rozmiary, ilość' (z przedr. *wz-* od *rósł*, zob. *rosnąć*).

wzuć *wzuję* od XVI w. 'nałożyć obuwie', daw. XVI-XVII w. 'wziąć na siebie'; wielokr. *wzuwać*. Psł. **vъz-uti* 'nałożyć obuwie, odzież', z przedr. **vъz-* (zob. *wz-*) od nie zachowanego samodzielnie psł. *futi* 'nakładać obuwie, odzież' (zob. *obuć*, *wyzuć*, *zzuć*).

wzwód od XVI w. 'erekcja', daw. 'brama zwodzona, most zwodzony'. Rzecz. odczas. od p. daw. *wzwiesić* 'podnieść, podźwignąć, podciągnąć', *wzwiesić się* 'podnieść się, podźwignąć się', wielokr. *wzwodzić*, z przedr. *wz-* od *wieść*, *wiodę* (zob. *wieść* II).

Z

z, *ze* od XIV w. przym. W polskim spłynęły się dwa stp. przymyki: *iz* i *s* (*z*), kontynuujące psł. **jbz* i **sъ*. Pierwszy z nich, *iz*, szczerzej było używane jeszcze w stp. XIV-XV w. z dop. (np. *iz miasta* 'z miasta') i wtórnie z narz. i bier. (przejmując funkcje psł. **sъ*), por. płb. *véz* z dop. 'z', ślc. dial. *wsch. iz / izo* z dop. i bier. 'z', r. *iz / izo* 'z', scs. *iz* z dop. 'z', ch./s. *iz* z dop. 'z'; psł. **jbz* z dop. 'z' ma najbliższe odpowiedniki w bałt.: lit. *iš*, daw. i dial. *iž* z dop. 'z', lot. *iz* 'ts.', strp. *is* 'ts.', dalej pokrewne z łac. *ex / ec* 'z, od', gr. *eks / ek* 'ts.', od pie. **egъs* 'na zewnątrz, z'. Przym. *s* (*z*), *ze* z narz. i bier., por. cz. *s, r, s, so*, scs. *sъ*, ch./s. *s, sa*. Psł. **sъ* i **sъn*, pokrewne z lit. przedr. *są-*, *sam-*, *san-*, przym. *su*, stind. *sám*, awest. *ham-*, wszystkie z pie. **som* 'razem, z'; w psł. z pie. **som* powstała postać **sъn* (zachowana np. w p. *śniadanie*, psł. **sъnъmъ*, zob. *sejmi*), w pozycji przed spółgłoską zanikło -n, stąd postać **sъ*; zob.

też *są-*. Od tego psł. przedr. **jbz-* (por. np. *zbawić*) i **sъn-*, zwykle **sъ-*, które spłynęły się w polskim w *z(e)-*, z odmianką *s-* przed bezdźwięcznymi spółgłoskami.

za od XIV w. przym. Ogśł.: cz. *za*, r. *za*, scs. *za*. Psł. przym. **za* 'z tyłu, za', pokrewny z lit. dial. *ažuo, ažu* 'za, z tyłu', lot. *aiz* 'za', z pie. **gъo* 'za, z tyłu', będącego zapewne jakąś formą przypadkową od pie. pierwiastka zaimkowego **gъe-*: zob. *zad*. Wtórnie przedr. *za-*, ogśł., psł. **za-*.

zabawa od XVII w. 'czynności bawiące, cieszące kogoś, pozwalające przyjemnie spędzić czas; to, co bawi, rozrywka', 'zebranie towarzyskie w celach rozrywkowych, bal', daw. od XVI w. 'zajęcie, zajmowanie się, zatrudnienie' (stp. XIV w. 'jaz, zastawa', od *zabawić* 'zatrzymać'). Ogśł.: cz. *zábava*, r. *zabáva*, ch./s. *zábava*. Psł. **zábava* 'zajęcie, zajmowanie się czymś', rzecz. odczas. od psł. **zabaviti* 'zająć czymś' (zob. *zaba-*

wić). — Od tego *zabawka* 'przedmiot służący dzieciom do zabawy', daw. 'zajęcie, zatrudnienie, zachody, zabiegi'.

zabawić od XV w. 'zając kogoś, dostarczając mu rozrywki, uprzyjemnić czas', książk. 'spędzić gdzieś, u kogoś jakiś czas', daw. 'zając, zaprzętnąć, zatrzymać, przytrzymać', stp. 'zając, zabrać, nie pozwolić odejść'; wielokr. *zabawiać*, daw. 'zaprzętać, absorbować'. Ogśł.: cz. *zabavit*, r. *zabávif*, scs. *zabaviti*. Psł. **zabaviti* 'zając czymś', z przedr. **za-* (zob. *za*) od psł. **baviti* (zob. *bawić*). — Od tego *zabawny*, daw. 'absorbujący, opóźniający, przewlekły', 'roboczy, zapracowany, zajęty, zatrudniony', 'zajmujący, interesujący'. Zob. *zabawa*.

zabobon od XV w. 'przesąd, wiara w magię', zwykle *zabobony* mn 'gusła, czary, przesady', dial. też *zababon*, kasz. *zababón* 'przesąd'. Plnśł.: cz. dial. *zábobony* / *zababony* mn i *zábobonky* / *zababonky* mn 'bajki, bajdy, zmyślenia', *zábonek* 'przesąd', slc. lud. *zábobonky* mn 'przesądne zwyczaje, powiedzenia, gusła', r. dial. *zabobóny* mn 'gusła, czary, przesady; bajki, bajdy, bzdury', ukr. *zabóbón*, zwykle *zabobóny* mn 'przesady, gusła', br. *zababóny* mn 'ts.; bzdury, wymysły'. Por. też formy bez przedr. *za-*: stcz. *babonek*, zwykle *babonky* mn 'gusła, czary', scł. lud. *bobón* / *bobóna* / *babona* 'ts.', strus. *babuny* / *pabuny* mn 'ts.', ukr. dial. *bobóna* 'ts.'. Psł. dial. **boboně* / **baboně* i **zaboboně* / **zababoně* 'gusła, czary, przesady', zapewne rzecz. odczas. od psł. **boboniti* / **baboniti* 'mruczeć, mamrotać; huczeć; wróżyć' (por. cz. dial. moraw. *babónit* 'wałęsać się', *babónat* 'gapić się', r. dial. *babónif* 'mówić głośno, ale niezrozumiale', ukr. dial. *babonyty* 'wróżyć', ch./s. *bobónjiti* 'mówić głuchym, przytłumionym głosem; huczeć, szumieć', *bobónjati* 'mruczeć, mamrotać; gwarzyć, gadać') bądź od przedrostkowego **zaboboniti* / **zababoniti* 'zamruczeć, wybelkotać; zahuczeć' (por. ch./s. *zabobón(j)iti* 'powiedzieć coś głębokim, ponurym głosem; zadudnić; zamruczeć, zabelkotać'). Podstawowe czasowniki pochodzenia dźwięku. z częstym w takich wyrazach przyr. *-on- (por. pokrewne z innym przyrostkiem, np. dl. *bobotaś* / *babotaś* 'papać, mruczeć; hu-

czeć, grzmieć', bg. *bobótja* / *babótja* 'huczeć, dudnić'; podobne wyrazy z tym samym pierwiastkiem dźwięku. też w innych językach ie., np. dniem. *babbeln* 'papać, gadać', łac. *babulus* 'samochwał', gr. *babádzō* 'paplam, gadam'). Znaczenie rzecz. 'czary, gusła' związane prawdopodobnie ze sposobem wypowiedziania zaklęć, formuł guslarskich; pierwotne znaczenie zatem przypuszczalnie 'mruczenie, mamrotanie (zaklęcie itp.)' bądź 'to, co się mruczy, mamrocze (podczas rzucania czarów)'. — Od tego *zabobonny*.

zabój od XVII w. 'morderstwo, zabójstwo' (dziś tylko w zwrocie (*za*)*kochać się na zabój* 'bardzo mocno, szalenie'). Od *zabić* (zob. *bić*), o wymianie *i ⇒ *oj zob. *bój*.

zabór od XVIII w. 'przywłaszczenie sobie czegoś, zabranie cudzej własności', 'kraj, teren zabrany, okupowany przez obce państwo'. Od czas. przedrostkowego *zabrać* (o pochodzeniu zob. *brać* II), co do budowy por. *dobór*, *przybór*, *wybór*.

zabytek od XVIII w. 'obiekt stanowiący świadectwo epoki lub zdarzenia, mający wartość historyczną, naukową, kulturalną, artystyczną'. Od p. daw. XVIII w. *zabyć* 'zapomnieć', stp. XV w. 'pozbyć się czegoś', daw. XVI–XVII w. *zabywać* 'zapominać; pozbywać się', por. r. *zabyf* 'zapomnieć', ukr. *zabúty* 'ts.', ch. dial. czak. *zabiti* 'ts.' (o pochodzeniu zob. *być*), co do budowy por. *dobyytek*, *nabytek*, *przybytek*, *zbytek*. Pierwotne znaczenie 'coś zapomnianego, opuszczonego'.

zachód od XIV w. 'strona świata, w której zachodzi słońce', 'zachodzenie słońca', stp. też 'pora, w której słońce zachodzi', 'wstąpienie w spór sądowy zamiast pozwanego', 'pożyczka zwrotna udzielana przez pana kmieciowi na zagospodarowanie się', daw. 'zabieg, zakrzętnięcie się'. Ogśł.: cz. *záchod* 'ustęp, ubikacja', przest. i dial. 'zachód słońca', r. *zachód* 'zachód (słońca); zejście', ch./s. *záhod* 'zachód (słońca); ustęp, klozet; mitręga'. Słow. **zachoda* 'zachodzenie, zejście, wstępowanie; miejsce, gdzie się zachodzi, wstępuje, gdzie zachodzi słońce', rzecz. odczas. od przedrostkowego **za-choditi* 'zachodzić, wstępować', p. *zachodzić* (o pochodzeniu zob. *chodzić*). — Od tego *zachodni*.

zachwycić od XV w. 'wprawić w uniesienie, w ekstazę', w stp. XV w. 'opanować, ovladnąć', daw. od XV w. też *zachycić* 'zachwycić', 'złapać, pojąć, pochwycić', daw. *zachwylenie* 'porwanie', 'katalepsja, odrętwienie'. Z przedr. *za- od chwyć* (zob. *chwytać*), znaczenie 'wprawić w uniesienie' z 'pochwycić, opanować czymś zachwycającym'. — Od tego *zachwyty* (w stp. XV w. 'nagroda dla zwycięzcy w biegu', daw. 'porwanie, zatrzymanie').

zaciętrzewić się 'zapamiętać się w uniesieniu, gniewie, zaperzyć się'. Od *ciętrzew* (zob.), znaczenie związane z obserwacją zachowania tych ptaków w czasie tokowania.

zacny od XVI w. 'mający szlachetny charakter, dobre serce, prawy', przest. 'wyróżniający się dobrą jakością, pierwszorzędnym, doskonałym', 'sławetny, znakomity, wysoko postawiony', najpierw w XVI w. w postaci *wzacny*. Zapożyczenie z cz. *vzácný* 'cenny, kosztowny, drogi, szanowny, wielmożny, wysoko urodzony, znakomity, wspinały; rzadki, niespotykany' (por. też stp. XV w. w mamotrektach wykolejone *nie-wznacy* 'nieznany' z cz. zaprzeczonego *ne-vzácný* 'nieznany, niepozorny'), które z prapostaci **vъzъѣnъ* od imiesłowu biernego czasu przeszłego **vъzъѣtъ* 'wzięty, wybrany' (por. p. *wzięty*) od psł. czas. przedrostkowego **vъz-ęti* 'wziąć' (zob. *wziąć*). Uproszczenie grupy spółgłoskowej *wz- > z-* na gruncie polskim spowodowało wtórne skojarzenie z mającym inną genezę *cny* (zob.).

zacząć *zaczę* od 1500 r. 'rozpocząć', stp. 'wykonać pierwszą część jakiejś czynności', XVI w. 'począć'; wielokr. *zaczynać*. Ogśl.: cz. *začít*, r. *zacząć*, scs. *začęti*. Psł. **začęti*, **začъnъ* 'zacząć, rozpocząć', z przedr. **za-* od psł. *tčęti*, *tčъnъ* 'zacząć, rozpocząć' (o pochodzeniu zob. *począć*). — Od tego *zaczątek* 'załążek, początek', wyraz zbudowany jak *początek* (zob.).

zaćma 'katarakta' (stp. XV w. *zaćmik* 'katarakta'), daw. XVII w. 'zaciemnienie, zaciemnienie, ciemność'. Rzecz. odczas. od przedrostkowego *zaćmić* 'przyciemnić, zaciemnić, zasłonić', stp. XV w. też 'pozbawić zdolności widzenia (o oczach)', o pochodzeniu zob. *ćmić*.

zad 'tyłek' od XVI w., stp. XV w. 'tylna część czegoś' (na *zad* 'z tyłu'); zdr. *zadek*. Ogśl.:

cz. *záda*, r. *zad*, ch./s. *zâdak*. Psł. **zadъ* 'to, co jest za czymś, tylna część czegoś', utworzone od przyimka **za* (zob. *za*), z przyr. *-*do*, co do budowy por. *nađ*, *pod*, *przed*.

zadowolić od XIX w. 'dogodzić, sprostać czymś upodobaniom, zaspokoić czyjeś wymagania'; wielokr. *zadowalać*. Z przedr. *za-* od psł. **dovoliti* 'przystać, zgodzić się na coś, zezwolić, pozwolić' (por. cz. *dovolit* 'przystać, zgodzić się, pozwolić', r. daw. *do-vóliti* 'zaopatrywać, dawać utrzymanie', słwn. *do-vóliti* 'przystać, zgodzić się, pozwolić'), które z kolei od psł. **voliti* 'wyrażać swoją wolę, wybierać' (zob. *woleć*), z przedr. **do-*. Zob. *dozwolić*, *wyzwolić*, *zezwolić*.

zadra od XV w. 'drzazga odlupana od drewna'. Rzecz. odczas. od stp. XV w. *zadrać się* 'zedrzyć się, zniszczyć się', z przedr. *za-* od psł. **drati*, **derъ* 'rwać na kawałki, rozrywać, rozdzierać, targać, szarpać; zdzierać, zrywać, łupić; drapać, skrobać' (stp. *drać*, *dzierze* 'drzeć, targać, szarpać'), będącego odmianką psł. **derti*, **derъ* (zob. *drzeć*). Por. *zadzior*, *zadziorny*.

zagadka od XVI w. 'to, co trzeba odgadnąć', 'rzecz, sprawa niejasna, tajemnica', daw. też 'zagadnięcie kogoś o coś, pytanie'. Por. r. *zagádka* 'to, co trzeba odgadnąć; tajemnica', bg. *zagádka* 'zagadka'; też cz. *záhada* 'zagadka, tajemnica; problem'. Nazwa czynności z przyr. -*ka* od *zagadnъ* (o pochodzeniu zob. *gadać*), pierwotne znaczenie 'zagadnięcie kogoś o coś, pytanie' istniało w dawnej polszczyźnie.

zagaic od XV w. 'rozpocząć zebranie, obrady wygłoszeniem mowy lub odpowiedniej formuły', stp. 'otworzyć publicznie roki sądowe (wg prawa niemieckiego w Polsce)', 'wyznaczyć obszar wyłączony ze wspólnego użytkowania'; bez przedr. daw. XIII–XVII w. *gaic sâd* 'odbywać, sprawować sąd, otwierać sesję sądową, sądzić', w XIV–XV w. *gaic* 'wyznaczać w lesie obszar użytkowania', w XVI w. 'nabywać albo posiadać prawo do korzystania z określonych pól leśnych'. Por. cz. *zahajit* 'zagaic, rozpocząć, zainaugurować, otworzyć', stcz. *zahajiti* 'ts.', r. dial. *zagaif* 'ts.'. Kalka srwaniem. *gerichte hegen* 'zamykać miejsce sądenia, aby sprawować sąd' (*hegen* 'ogradzać', *hac*, dziś niem. *Hag* 'ogrodzenie; gaj').

zagajnik od XIX w. 'młody drzewostan, nieduży las'; por. stp. XV w. *zagajnica* z niepewnym znaczeniem 'łaka w młodym lesie'. Zapewne od stp. *zagaici* 'wyznaczyć obszar wyłączony ze wspólnego użytkowania', w takim razie pierwotne znaczenie '(młody) las wyłączony z użytkowania (np. z wypasu bydła)', nie można jednak wykluczyć, że wyraz utworzono od wyrażenia przyimkowego *za gajem* (zob. *gaj*).

zagłada od XVIII w. 'całkowite zniszczenie, wytepienie, unicestwienie'. Rzecz. odczas. od stp. (od XIV w.) *zagładzić* 'zniszczyć, zabić, zgładzić', które z przedr. *za-* od *gładzić* (zob.).

zagon od XIV w. 'wąski pas zaoranej ziemi', w XV w. też 'miejsce, gdzie zagania się zwierzęta', w XVI w. 'najazd, napad, wyprawa wojenna'. Por. cz. *záhon* 'grządka; zagon', ukr. *zahín* 'ogrodzenie, okólnik (dla bydła); oddział', ch./s. *zágon* 'napad, atak'. Rzecz. odczas. od przedrostkowego **za-goniti* 'zapędzić, zagnać', p. *zagoniti* 'zapędzić', daw. *zagoniti się* 'zapędzić się, zapuścić się', od psł. **goniti* 'ścigać, pędzić, gonić' (o pochodzeniu zob. *gonić*).

zagroda 'dom wiejski z podwórzem i zabudowaniami gospodarskimi', przest. 'to, co zagradza, przegradza, płot, ogrodzenie', stp. od XIII w. 'gospodarstwo użytkowane przez bezrolnego chłopą, składające się z domu i niewielkiej działki', 'obora, miejsce ogrodzone, przeznaczone dla bydła i koni', 'ogród'. Por. cz. *zahrada* 'ogród', ukr. *záhórda* 'ogrodzenie; przegróda', ch./s. *zágrada* 'ogrodzenie'. Rzecz. odczas. od p. *zagrodzić* 'postawić płot, ustawić przeszkodę, zamknąć zaporę; ogrodzić' (o pochodzeniu zob. *grodzić*). Pierwotne znaczenie 'to, co przegradza, zagradza coś; to, co jest przegrodzone, zagrodzone, ogrodzone'.

zając od XV w. 'zwierzę *Lepus timidus*'; zdr. *zajączek*. Ogśł.: cz. *zajíc*, r. *zajac*, scs. *zajęcb*; por. kasz. *zájé*, bg. *zák*, mac. *zajak*. Psł. **zajęcb* m 'zając', prawdopodobnie pokrewne z lit. *zuikis* 'zając', lot. *zakis* 'ts.' (jeśli nie są to zapożyczenia ze słów.). Dalsza etymologia niejasna. — Od tego *zajęczy*.

zajrzeć od XV w. (stp. też *zazrzeć*) 'sięgnąć wzrokiem w głąb czegoś', 'wstąpić na krótko', stp.

ko', stp. 'ujrzeć, zobaczyć', 'zazdrościć, odczuwać zazdrość, zawiść'. Ogśł.: cz. *zazřít*, r. *zázřít*, scs. *zazbřěti*, *zazbřjo*. Psł. **za-zbřěti* 'popatrzeć, zajrzeć gdzieś', czas. z przedr. **za-* od psł. **zbřěti*, **zbřjo* 'patrzeć' (zob. *spojrzeć*). Znaczenie 'zazdrościć' pierwotnie zapewne kontekstowe, rozwinęło się w zdaniach, w których czas. oznaczał 'zajrzeć gdzieś, zobaczyć coś, co budzi zawiść, zazdrość'. Zob. *zazdrość*.

zakalec od XVII w. 'niewyrosnięta, nie dopieczona warstwa w cieście', 'miejsce nie wygarbowane na płacie skóry'. Plnśł. w tym znaczeniu: cz. *zákalec* i *zakaľ*, r. *zakáľ*, dial. *zakála*, ukr. *zakálec*. Od psł. czas. przedrostkowego **zakaliti* 'zabrudzić, zanieczyścić (błotem, szlamem)', p. *zakaliti* 'ts.', od psł. **kaliti* 'brudzić, zanieczyszczać błotem, szlamem' (o pochodzeniu zob. *kaląc*). Pierwotne znaczenie 'to, co zanieczyszcza, zanieczyszczenie'. Zob. *zakála*. — Od tego *zakalcowaty*, por. daw. XVI w. *zakalisty* 'ts.'

zakała od XVIII w. 'osoba przynosząca wstyd, kompromitująca swoje środowisko', daw. *zakaľ* 'ts.', stp. od XV w. *zakaľ* 'plama, zmaza, skaza, brud', też 'pobudka, podniecie'. Rzecz. odczas. od *zakaliti* 'zanieczyścić, zabrudzić' (por. w XVI w. *zakalenie* 'zabranie, zabrudzenie'), z przedr. *za-* od stp. *kaliti* 'brudzić błotem, plamić; kalać, znieślawiać', psł. **kaliti* 'brudzić, zanieczyszczać błotem, szlamem' (o pochodzeniu zob. *kaląc*).

zakamarek od XIX w. (daw. też *zakamar*) 'miejsce, pomieszczenie częściowo zasłonięte, ukryte, trudno dostępne, znajdujące się na uboczu', wprowadzone przez A. Mickiewicza zapożyczenie z br. *zakamárak* 'zakątek, zakamarek', por. ukr. *zakamárook* 'kącik, niewielkie miejsce na uboczu, wąskie przejście w czymś; niewielkie, ciasne pomieszczenie, małeńka przybudówka; komórka na rupiecie'. Wyrazy wschł. utworzone od wyrażenia przyimkowego z przym. *za* 'za' i rzecz. br. *kamóra* 'komora', ukr. *komóra* 'komora, magazyn', tego samego pochodzenia co p. *komora* (zob.). Pierwotne znaczenie 'to, co jest za komorą'.

zakład od XV w. 'przedsiębiorstwo, instytucja', 'umowa polegająca na tym, że osoby

toczące spór określają, co otrzyma ten, po którego stronie okaże się racja', 'to, co jest założone, podwinięte, brzeg tkaniny podwinięty u dołu', łow. 'obstawiony przez myśliwych teren, na którym odbywa się polowanie', stp. od XV w. 'gwarancja, wadium, zastaw', 'fundament, podstawa, podwalina', w XVI w. 'nagroda, stawka', daw. 'założenie czymś, zasłonięcie', dial. 'kamień graniczny ze znakiem krzyża, herbem lub wykutym napisem', *na zakład* 'zakładając jedno na drugie (np. przy łączeniu desek)'. Ogśl.: cz. *základ* 'fundament, podstawa; przyczyna', przest. (i dial.) 'stawka, zakład; fant', 'założenie', r. *zaklád* 'zastaw', dial. 'odszkodowanie', 'podstawa zrębu budynku', ch./s. *základ* 'zastaw; fant; fundacja', przest. 'podstawa, baza'. Słow. **zakladъ* 'położenie czegoś jedno na drugim, założenie', 'to, co jest położone na samym dole, u podstawy', rzecz. odczas. od psl. przedrostkowego **za-klasti*, **za-kladō* 'założyć', **za-kladati* 'zakładać' (o pochodzeniu zob. *kłaść*). — Od tego *zakladnik* (por. stp. *zaklad* 'gwarancja, wadium, zastaw').

zakon od XIV w. 'zgrupowanie zakonne', daw. 'prawo, ustawa, przepis prawny', 'wiera, religia', stp. 'prawo, nakaz (szczególnie religijny), zasady moralne, przykazania', 'spis praw, nakazań, zasad moralnych zawartych w Starym i Nowym Testamencie', 'zbiór zasad obowiązujących zgromadzenia zakonne, reguła zakonna; grupa osób ślubujących życie według tych zasad', w XV–XVI w. 'stan, warunki życia'. Ogśl.: cz. *zákon* 'prawo; ustawa', *Starý zákon* 'Stary Testament', r. *zákon* 'prawo, ustawa', scs. *zakonъ* 'prawo'. Psl. **zakonъ* 'obowiązujące zasady, prawo', rzecz. odczas. od psl. przedrostkowego **za-četi* 'zacząć, rozpocząć' (zob. *zacząć*), z wymianą rdzennego *č (< *en) ⇒ *on. Pierwotne znaczenie 'początek, koniec'. — Od tego *zakonny* (stp. 'lojalny, prawny', w XVII w. 'biegły, doświadczony, zorientowany w prawie') → *zakonnik* (w XVI w. 'uczony w Piśmie Świętym, znawca Pisma Świętego').

zakusy mn od XVIII w. 'usiłowania, próby, zamiary uzyskania, zagarnięcia czegoś', daw. *zakus* 'usiłowanie'. Rzecz. odczas. od p. daw. (od XV w.) *zakusiti* 'spróbować, skosztować,

zakosztować', 'zaznać czegoś, doświadczyć', które od p. *kusiti* 'zachęcać, namawiać do czegoś', 'wabić, prowokować', stp. 'poddawać próbie, wypróbowywać, wystawiać na próbę', 'wystawiać na pokusy, usilnie namawiać do złego', psl. **kusiti*, **kušō* 'próbować (smakiem), poddawać próbie, doświadczać; wodzić na pokuszenie, skłaniać do złego' (o pochodzeniu zob. *kusić*).

zaleta od XVIII w. 'dodatnia cecha', daw. 'wskazywanie czyichś dodatknych cech, pochwała, zalecenie', 'uznanie, poważanie, szacunek'; por. daw. *zaletny* 'czcigodny, zacny', 'polecający', 'wskazany, zalecony'. Rzecz. odczas. od *zaleci* od XV w. 'polecić', stp. 'polecić czyjeś życliwości, poprosić o życliwość', *zaleci* się 'przypodobać się, przymilić się' (o pochodzeniu zob. *polecić*).

zalaty mn od XVI w. 'zalecanie się', daw. *zalat* 'rekomendacja, zalecenie', 'cześć, zaszczyt', 'smród, zapach'. Rzecz. odczas. od *zalecać* 'zachwalać, rekomendować', stp. XV w. 'polecać czyjeś życliwości, prosić o życliwość', *zalecać* się 'starać się o względy, umizgać się', daw. XVII w. *zalecać* się 'chlepić się, popisywać się' (o pochodzeniu zob. *polecić*). Wyraz ma nieregularne -o- (oczekiwaliśmy -a- < *ē, gdyż podstawą był psl. czas. **lētēti* 'powierzać w opiekę, przekazywać, dawać'), być może oddziaływały takie wyrazy jak daw. *zalat* 'przyłot'. — Od tego *zalatny* → *zalatnik* (daw. XVII w. *zaletnik* 'zalatnik').

załoga od XVII w. 'zespół ludzi: pracownicy przedsiębiorstwa, obsługa środka lokomocji, grupa żołnierzy wyznaczona do obrony obiektu, garnizon', stp. od XIV w. 'zamieszkawanie w karczmie na rachunek dłużnika do czasu zwrotu długu', od XV w. 'podstawa, fundament', 'pożyczka zwrotna udzielana przez pana kmieciowi na zagospodarowanie się', 'zastaw', daw. 'rękojmia, gwarancja, poręczenie', 'przeszkoda, zawada, zaporą', 'zakładka u sukni, wylóg, kłapa', 'pomoc udzielana chłopu za odrodek', 'zasadzka', 'zastaw', 'koszt, wydatek', 'skład, magazyn', dial. 'pomoc; stawka; oszczędności'; por. daw. (dziś dial.) *załóg* 'zastaw, kaucja'. Ogśl.: cz. *záloha* 'zaliczka; zastaw, kaucja; zapas, rezerwa', 'magazyn', 'skrytka', 'zasadzka',

przest. 'nagły napad', r. *załoga* 'przeszkoda', 'odłóg, ugór', 'glejt', ch./s. *záloga* (*záloga*) 'zastaw, gwarancja', 'zakładka', 'kawał skóry do łątania butów'. Psł. **załoga* / **zalogo* 'to, co gdzieś zalega; ten, kto gdzieś przebywa przez jakiś czas', rzecz. odczas. od psł. przedrostkowego **za-lęgi*, **za-lęgo* (zob. *lęć*), z wymianą samogłoski rdzennej *e ⇒ *o. Na starszy derywat nawarstwił się zapewne późniejszy rzecz. odczas. od psł. **za-lożiti*, p. *założyć* (zob. *łożyć*).

załom od XVIII w. 'miejsce załamania, zagięcia; zakręt; wnęka'. Por. r. dial. *załóm*, ukr. *zálim* / *zálom*, br. *zálóm*. Rzecz. odczas. od przedrostkowego *za-lomić* 'załamać, zagiąć', od daw. *lomić*, psł. **lomiiti* 'powodować, że coś się wygina, łamie, kruszy, łupać, kruszyć' (o pochodzeniu zob. *łamać*). Zob. *ulomny*.

zamek I *zamka* od XIV w. 'urządzenie do zamykania, zabezpieczania przed otwieraniem drzwi, skrzyń, mechanizmów'. Ogśl.: cz. *zámek* 'ts.', r. *zámok* 'ts.', 'wędzidło; urządzenie do przechwytywania bierwion wyrzucanych z rzeki', *zámki* mn 'wypustki służące do spajania w jedną całość różnych części urządzeń', bg. dial. *zámek* 'sznur do zawiązywania worka z obrokiem; długi, cienki pręt w płocie'. Psł. **zamok* 'to, co zamyka, zaciska', rzecz. odczas. od psł. przedrostkowego **za-moknpti* (zob. *zamknąć*).

zamek II *zamku* od 1500 r. 'obronna siedziba pana feudalnego, ośrodek władzy' (stp. 'miejsce obronne, twierdza'), por. stp. XIV–XV w. 'pomieszczenie zamknięte na klucz'. Zachśl.: dł. *zámk* 'budowla obronna', cz. *zámek* 'ts.', slc. *zámok* 'ts.' (z zachśl. zapożyczone np. r. *záмок* 'zamek; twierdza, więzienie', ch./s. *zámak* 'zamek'). Kalka niem. *Schloß*, mającego dwa znaczenia: 'urządzenie do zamykania drzwi, zamek' i 'zamek, pałac'.

zamiast od XIX w., daw. od XVIII w. *zamiasto* 'ts.'. Z wyrażenia przyimkowego *za miasto* (bier. rzecz. *miasto* w pierwotnym znaczeniu 'miejsce'). Zob. *miast*.

zamiąć ż od XVII w. 'zawieja śnieżna', dial. 'zaspa'. Ogśl.: cz. *zámět*, r. dial. *zámět*, br. *zámeć*, ch./s. *zámet* ż 'zamiąć'. Słów. **zamet* 'roziewianie, miecienie, zmiatanie', rzecz.

abstr. (wtórnie konkretyzowany) z przyr. **-b* od czas. przedrostkowego **za-mesti*, **za-metp* 'zwiąć, zawiąć, zmieść', wielokr. **zame-tati*, p. *zamieść*, wielokr. *zamiatać*, od psł. **mesti*, **metp* 'rzucić, ciskać; wiać, rozwiewać; zgarniać, zmiatać'.

zamknąć od XV w. 'zawrzeć', daw. 'postanowić, zdecydować', *zamknąć pokój* 'zawrzeć pokój'; wielokr. *zamykać*. Por. cz. *zamknout*, r. *zamknuf*, scs. *zamoknpti* 'zamknąć'. Psł. **zamoknpti* 'zamknąć, zacisnąć', z przedr. **za-* (zob. *za*) od psł. **moknpti* 'zacząć się ruszać, poruszać, cisnąć' (zob. *mknąć*).

zamożny od XVI w. 'bogaty, majątny', daw. od XVII w. *zamożysty* 'zamożny, zasobny'. Por. cz. *zamožný* 'bogaty, majątny', r. dial. *zamóžnyj*, br. *zamóžnyj*, bg. *zamožen*, słów. *zamóžen* 'ts.'. Przym. utworzony od psł. czas. przedrostkowego **za-mogti* (od psł. **mogti* 'móc', zob. *móc*), jak *możny* od tego samego czas. bezprzedrostkowego (zob. *możny*).

zamyśl od XV w. 'zamiar, zamierzenie, plan, projekt', stp. też 'pomysł, wynalazek', 'złudzenie, oszustwo', daw. (dziś dial.) 'zamyślenie się, zatopienie się w myślach', dial. też 'rozsądek, rozum'. Ogśl.: cz. *zámysl* 'zamiar', r. *zámysel* 'plan, zamiar', scs. *zamyśl* 'zamiar'. Psł. **zamyśl* 'zamierzenie, zamiar, postanowienie', rzecz. odczas. od psł. przedrostkowego **za-mysliti* 'powziąć myśl, postanowić, zamierzyć', p. *zamyślić* 'mieć zamiar, zamierzyć, postanowić, myśleć' (zob. *myśleć*). Znaczenie 'zamyślenie się' w nawiązaniu do p. *zamyślić się* 'pogrążyć się w myślach, popaść w zadumę'.

zanadrze od XVI w. 'miejsce pod wierzchnim odzieniem na piersi, pazucha', daw. *zanadra* 'ts.' (stąd zapożyczone br. dial. *zanádra* 'kołnierz, wycięcie w koszuli'). Por. slc. *zaňadrie* 'zanadrze'. Od wyrażenia przyimkowego złożonego z przyimka *za* i rzecz. *nadro* 'pazucha, pierś', z psł. **nëdro* / **nadro* 'klatka piersiowa, pierś, piersi, łono', por. p. dial. *niadro* / *nadro* 'pazucha', stcz. *nadra* / *ňadra* mn 'pazucha; wewnętrzności, serce, dusza', cz. *ňadra* / *ňadra* 'pazucha, pierś', strus. *nëdro*, mn *nëdra* 'pazucha, części odzieży okrywające piersi; pierś', scs. *nëdra* mn 'piersi', ch./s. *njëdra* mn 'zanadrze; piersi; łono; wnetrze'. Podstawowe

**nědro* z odmianką *nadro* (z niejasnym twarzym *n-*) od psł. **ědro* 'klatka piersiowa, pierś, piersi, łono; wnętrze, wnętrzności', które zapewne od pie. **oid-* 'nabrzmiwać, puchnąć'.

zapach od XVI w. 'woń'. Por. cz. *zápach* 'nieprzyjemny zapach, smród, odor'. Od stp. XV w. *zapauchać* 'wydzielać przyjemną woń', por. daw. od XVI w. *pachać* 'owiewać zapachem, okadzać', dial. 'buchać (o rozchodzeniu się ciepła)', 'wachać', z psł. **pachati*, **pašp* 'wiać, dąć', o którym zob. *pachnieć*.

zapal od XV w. 'stan podniecenia, uniesienia; entuzjizm, pasja', stp. 'wzbudzenie uczucia, podniecia', 'to, co jest przeznaczone do spalania, ofiara palona, całopalenie', daw. 'zapalenie, zajęcie się ogniem', dial. 'jałowa smuga, najczęściej piaszczysta żyła, leżąca pod cienką warstwą urodzajnej gleby', *zapały* mn 'błędne ogniki'. Płnsl.: cz. *zápal* 'zapalenie, rozpalenie, podpalenie', 'stan zapalny', 'ofiara całopalna', 'wzburzenie, podniecenie', r. *zapal* 'uniesienie, entuzjizm', 'ochwat', 'zepsucie się ziarna wskutek suszy', dial. 'podpałka' (ch. przest. *zápal* jest chyba przejęte z któregoś języka słow.). Słow. **zapaľ* 'zapalenie, rozpalenie', rzecz. podczas od psł. przedrostkowego **za-paliti* 'sprawić, że coś się zaczyna palić, rozniecić, wzniecić ogień' (p. *zapalić* 'rozpalić, rozniecić ogień', przen. 'pobudzić, zachęcić, podniecić, zagrzać do czegoś', zob. *palić*).

zapałka od XIX w. Od *zapalić* 'rozpalić, rozniecić ogień' (zob. *palić*).

zapas od XVII w. 'to, co odłożono na przyszłość, zasób czegoś, rezerwa'. Por. strus. *zapas* 'ts.', r., ukr., br. *zapas* 'ts.'. Prawdopodobnie od przedrostkowej postaci czas. *paść*, *paś* 'pilnować bydła, owiec na pastwisku; dawać jedzenie, karmić', psł. **pasti*, **pašp* 'pilnować, doglądać bydła na pastwisku, paść, wypasać' (zob. *paść* II), przypuszczalnie pierwotne znaczenie 'to, co przygotowane do karmienia zwierząt, zapasy paszy (przygotowane na zimę)'.

zapasy mn 'mocowanie się z przeciwnikiem, walka', w XVII w. *zapaski* 'zapasy, zapasnictwo'. Por. cz. *zápas* 'walka, bój, zmagania; spotkanie sportowe, mecz; zapasy, zapasnictwo'. Od wyrażenia przymkowego

za *pas* (zob. *pas*), gdyż w czasie zmagania się, zapasów, walczący chwytali się za pasy. — Od tego *zapasnik* od XV w. 'ten, kto walczy w zapasach' → *zapaśniczy*, *zapaśnictwo*.

zaperzyć się od XVI w. 'unieść się gniewem, wpaść w złość', stp. XV w. *zapyrzyć się* 'zawstydić się', XVII w. *zaperzyć się* 'zaplonić się, zapłonąć wstydem, zawstydić się, zarumienić się'; bez przedr. daw. XVI w. *perzyć się* 'pysznąć się; złościć się'. Por. cz. *pyřit se* 'rumienić się, czerwienić się', *zapyřit se* 'zarumienić się, zaczerwienić się', słwn. *zapiřit se* 'zaczerwienić się'. Psł. **pyriti se* 'palić się', od pie. **pūr-* 'ogień' (zob. *perzyna*).

zapor od XV w. 'przeszkoda uniemożliwiająca przejście, przedostanie się kogoś lub czegoś', 'przegroda, tama', daw. (dziś dial.) 'urządzenie służące do zamykania bramy, drzwi, zawora, zasuwa'; por. daw. *zapór* 'zapor'. Płnsl.: cz. lud. *zápora* 'zasuwa, rygiel', slc. *zápora* 'ts.', dial. 'podpora', *zápora* na rzece, jaz', r. dial. *zápora* 'zamek, rygiel u drzwi'. Psł. **zápora* (/ **zapor*) 'to, co zamyka, zagrada, przegradza, tarasuje coś', rzecz. podczas od psł. przedrostkowego **za-perti*, **za-prp* 'podeprzeć (np. wrota, uniemożliwiając otwarcie), zamknąć, zatarasować coś, uniemożliwiając dostęp' (p. *za-przeć* 'powstrzymać, zahamować, zatamować, zwykle w odniesieniu do tchu; oprzeć mocno, wesprzeć', przest. i dial. 'zamknąć, zwłaszcza na skobel, na zasuwę; podeprzeć', zob. *przeć* I).

zapowiedź ż od XIV w. 'ogłoszenie, oznajmienie czegoś, co ma nastąpić lub ma obowiązywać', 'ogłoszenie publiczne czegoś', 'oznaka czegoś, co ma nastąpić, wróżba, symptom', stp. od XIV w. *zakaz*, 'sprzeciwienie się, niedopuszczenie do czegoś', 'wygnanie, banicja', 'klątwa', daw. 'wyzwanie', 'zakaz, zawieszenie w działaności', 'nakaz, przykazanie'. Ogsl.: cz. *zápověď* 'zakaz, przykaz', przest. 'ogłoszenie', 'rozkaz', r. *zápověď* 'przykazanie; nakaz', dial. 'zakaz', scs. *zapověď* 'przykazanie'. Psł. **zapověď ž* 'oznajmienie, ogłoszenie czegoś', od psł. czas. przedrostkowego **za-pověděti* 'oznajmić; nakazać, rozkazać', p. *zapowiadać*, *zapowiedzieć*, stp. od XIV w. *zapowiadać* / *zapowiedać* 'zabraniać, zakazywać; odmawiać;

sprzeciwiać się; oznajmiać, ogłaszać, zapowiadać' (o pochodzeniu zob. *powiedzieć*). Rzeczownik ukształtowany tak jak pokrewne *odpowiedź, spowiedź, wypowiedź*.

zaraz od XVII w. 'za chwilę', daw. XVI w. 'zarazem, równocześnie, naraz'; *zarazem* 'równocześnie, jednocześnie', daw. *zarazem* 'od razu, zaraz', XVIII w. *zarazą* 'równocześnie, zaraz, od razu', w gwarach często *zara* 'zaraz'. Zachsl.: cz. *zaráz*, slc. *zaraz* (z polskiego zapożyczone do wschl., np. strus. *zarazə* 'od razu'). Od wyrażen przyimkowych *za raz, za razem* (zob. *raz*). Pierwotne znaczenie 'za jeden raz, cios, uderzenie, za jedno zamachnięcie się', 'za jednym razem, ciosem, uderzeniem, zamachem'.

zarzewie 'żarzące się węgle, żar, węgle używane do roznieciania ognia', stp. XV w. *żerzawie* / *żerzewie* 'żar, żarzące się węgle', XV–XVI w. *rzeżewie* 'dopalające się kawałki drewna, żar', w XVI w. też *żarzewie* 'ts.', kasz. *řeřevě* / *žarevě* / *žarevě* (*žarevě*) 'żarzące się węgle'. Por. stcz. *řeřevie* / *žerěvie* 'ts.'. Rzecz. z przyr. -je (< *-je) od psł. przym. **žaravъ* / **žeravъ* 'żarzący się, rozżarzony' (por. stcz. *žeravý* / *řeřavý* / *žeravý* 'żarzący się, rozżarzony', cz. *řevavý*, dial. *řeřavý* 'ts.', strus. *žarjavýj* 'żarzący się, palący się', *žeravýj* 'gorący, rozpalony', słwn. *žerjav* 'rozżarzony, rozpalony do czerwoności; czerwony'). Podstawowe **žaravъ* / **žeravъ* to prawdopodobnie przym. odczas. od psł. **žariti* 'powodować, że coś się pali, płonie' (zob. *żarzyć*), z przyr. *-javъ. Wyraz ulegał w polskim (podobnie i w czeskim) przekształceniom fonetycznym: pierwotne polskie postaci **žarzawie* / *žerzawie*, forma *zarzewie* powstała w rezultacie odpodobnienia spółgłosek *ž - rz* (*ž - ř*) > *z - rz* (w stp. *rzeżewie* przestawka spółgłosek, w kasz. *řeřevie* upodobnienie spółgłosek), widoczna jest też tendencja do harmonii głosowej w wyrazie.

zasada od XVIII w. 'reguła', *zasady* mn 'normy postępowania; założenia, tezy stanowiące podstawową treść jakiegś doktryny', daw. *zasada* 'podstawa, fundament; uzasadniona przyczyna, powód, racja'. Por. cz. *zá-sada* 'zasada', ch. *zásada* 'zasada, podstawa'. Rzecz. odczas. od daw. *zasadzić się* 'oprzec się' (o pochodzeniu zob. *sadzić*). Pierwotne

znaczenie 'to, na czym się coś opiera, podstawa'. — Od tego *zasadny* → *uzasadnić; zasadniczy*.

zasadzka od XVI w. 'ukrycie się w celu niespodziewanej napaści, zaczajenie się, miejsce, gdzie się ktoś zaczął; ludzie zaczajeni, czyhający na kogoś', daw. *zasadka* 'zasadzka', w XVI w. *zasada* 'podstęp, zasadzka'. Od daw. *zasadzić się* 'zaczaić się', 'zatrzymać się', które od *sadzić* (zob.). Por. stcz. *zasada* 'podstęp, intryga', r. *zasáda* 'zasadzka', bg. *zasáda* 'ts.'.

zasepić od XVI w. 'uczynić posępnym, ponurym, smutnym', *zasepić się* 'stać się posępnym, ponurym, smutnym'; z innym przedr. *posępny* 'bardzo smutny, ponury'; przest. *sępić* 'czynić posępnym, zasepiać', daw. 'zaciemniać, mroczyć, zachmurzać', *sępić się* 'stawać się posępnym', daw. 'mroczyć się, zachmurzać się, ściemniać się', dial. *sępný* 'posępny', kasz. *sąpac są* 'chmurzyć się z nieukontentowania, milczeć w gniewie, być ponurym, zasepiać się' (por. kasz. *sąp* 'człowiek zaszepiony, ponury, oschły', *sąpa m*, ż 'osoba długo się gniewająca, skwaszona, posępna'). Por. cz. *supit* 'zasepiać, chmurzyć', *supit se* 'zasepiać się, chmurzyć się', r. pot. *súpit* 'nasepiać', *súpitšja* 'nasepiać się, marszczyć brwi', słwn. *osúpniti se* 'zdziwić się'. Czas. odrzecz. od nazwy ptaka: psł. **sąpъ* 'jakiś ptak drapieżny', p. *sęp* 'ptak drapieżny z rodziny Vulturidae' (zob.); znaczenie czasownika nawiązuje do mrocznego ptasiego spojrzenia (co do znaczenia por. np. p. *osowieć* 'stać się smutnym, przygnębionym, apatycznym').

zasiek od XVIII w. 'odgrodzone miejsce w stodole, spichrzu na zboże, siasiek', 'przeszkoda ze ściętych drzew ułożona na przejściu', daw. 'znak zaciosany, wyrąbany', *zasieka* 'zapora obronna', daw. 'zacios, wrąb', *zasieki* mn 'zapory obronne'. Ogł.: cz. *zásek* 'nacięcie (na drzewie)', 'zasiek', strus. *zasěka* 'miejsce obronne utworzone ze ściętych drzew', r. *zaseka* 'przegroda ze ściętych drzew', słwn. *zasek* 'nacięcie, wrąb, karb', *zaseka* 'ts.; leśna zapora, zasięka'. Psł. **zasekъ* / **zaseka* 'nacięcie, ścięcie; przegroda ze ściętych drzew', rzecz. odczas. od przedrostkowego psł. **zasěkti* 'zaciąć, ścinać,

naciąg', wielokr. **zasekati* (od psł. **sěkti* 'ciąć ostrym narzędziem', wielokr. **sěkati*, zob. *siec*).

zasób od XVIII w. 'pewna nagromadzona ilość czegoś, zapas, rezerwa', *zasoby* 'złoża surowców naturalnych'. Por. cz. *zásoba* 'zapasy, rezerwa, zasób'. Z wyrażenia przymiotkowego *za sobą* (zob. *za i się*), por. gł. *zaso-bu* 'jeden po drugim, po kolei, kolejno; wciąż, stale, bez przerwy; prędko, szybko, zwawo', strus. *zasob* 'znowu; osobno', br. *zásab* 'razem', ch./s. *zásob* i *zásobic* 'rzędem; pod rząd, raz za razem; w ślad'. Od tej samej podstawy *zasobny* 'mający duże zasoby, zapasy; bogaty, zamożny', stp. od XV w. 'tylny', daw. też 'zapasowy' (por. gł. *zasobny* 'kolejny, następujący jeden po drugim').

zastęp od XIV w. 'pewna liczba osób, grupa, grono; oddział wojska, hufiec', 'najmniejsza jednostka organizacyjna w harcerstwie', stp. 'gromada, tłum, rzesza; grupa zorganizowana, np. oddział wojska', daw. też 'wał ochronny', w XVII w. 'opór, przeszkoda'. Por. gł. *zastup* 'wstęp, wejście; objęcie (urzędu), przystąpienie do pracy, rozpoczęcie (urzędowania, zajęcia); występ; westybul', 'gromada, hufiec, zastęp', 'zastępstwo', cz. *zástup* 'tłum; grupa, grupka', strus. *zastup* 'obrona', scs. *zastup* 'obrona, ochrona, pomoc', słwn. *zastóp* 'wstęp, wejście'. Słow. **zastop* 'wejście, wstąpienie; ci, którzy wchodzi, wstępują gdzieś, do czegoś', rzecz. odczas. od przedrostkowego **za-stópiti* 'wejść, wstąpić', p. *zastąpić* (zob. *stąpić*). Od tej samej podstawy *zastępca* od XIV w. (daw. XVI w. 'zakładnik').

zas od XVI w. sp. 'natomiast', też jako part. uwydatniająca, daw. XVI w. i dziś dial. 'znowu, znów', dial. *na zaś* 'na potem, na później'. Por. cz. *zase* / *zas* 'znów, znowu, ponownie; natomiast, zaś; jednak'. Z wyrażenia przymiotkowego *za się* (się), psł. **za sě* / **za sę* (zob. *się*).

zatoka od XV w. (stp. też *zatok*) 'część morza, jeziora wcinająca się w ląd', stp. także 'miejsce położone w zakolu rzeki lub u zbiegu rzek', 'rodzaj sieci na ryby'; por. daw. XVII w. *zatok* 'skręt, spirala, zwój'. Ogśl.: cz. *zátoka* 'zatoka', r. dial. *zatoka* 'bagnista łąka, teren zalewany wodą', *zatok* 'zalew, zatoka', br. *zatoka* 'niewielka zatoka', słwn.

zatok 'niewielka zatoka; opuchlizna'. Słow. **zatoka* / **zatok* 'teren zalany wodą, zatoka', rzecz. odczasownikowe od psł. przedrostkowego **za-tekti* 'zalać', wielokr. **za-točiti* (z przedr. **za-* od psł. **tekti* 'cieć', **točiti* 'toczyć', zob. *ciec*, *toczyć*).

zator od XVII w. 'przeszkoda w ruchu w postaci stłoczonych ludzi, pojazdów', 'spietrzenie kry lodowej', daw. 'zacier'. Por. r. *zatór* 'zator, zatkanie; zatarasowanie drogi, zahamowanie ruchu', ch./s. *zatór* 'zagłada, zguba, zniszczenie'. Słow. **zator* 'zacieranie, ścieranie; to, co zatarte, starte', rzecz. odczas. od psł. przedrostkowego **za-terti* 'zatrzeć, zetrzeć', p. *zatrzeć* (o pochodzeniu zob. *trzeć*), z właściwą archaicznym rzecz. wymianą rdzennego **e* ⇒ **o*.

zaułek od XVIII w. 'mała, wąska uliczka, odnoga większej ulicy, nie mająca wylotu', prawdopodobnie od niepoświadzonego wyrażenia przymiotkowego *fza ulem*, będącego reliktem utraconego psł. **tulb* czy **tula*, od którego utworzone psł. derywaty **ulica* 'ulica', **ulb* 'ul' (zob. *ulica*, *ul*).

zawias od XIV w. (stp. też *zawies*) 'okucie umożliwiający obrót drzwi, okna, pokryw itp.', *zawiasa* 'ts.', stp. XV w. *zawias* i *zawiasa* / *zawiesa* 'uchwyt w kształcie łuku, ucho'. Por. cz. *závěs* 'zawieszenie, urządzenie do zawieszania, zawias', 'kotara, zasłona (na drzwiach)', 'zwisanie, zwis', 'hol', ch./s. *závjēs* / *závjēsa* 'zasłona, firanka; kurtyna'. Słow. **zavěš* / **zavěsa* 'to, co się zawiesza; to, na czym się coś zawiesza', rzecz. odczas. od przedrostkowego **zavěsiti* 'zawiesić' (zob. *wieszać*).

zawidzieć od XV w. (stp. też *zawidzić*) 'zazdrościć', w stp. także 'nienawidzić'. Ogśl.: cz. *závidět* 'zazdrościć', strus. *zaviděti* 'ts.', scs. *zaviděti* 'ts.', ch./s. *závidjeti* 'ts.'. Psł. **zaviděti*, **zavidp* 'patrzeć zawiście, zazdrościć', z przedr. *za-* od psł. **viděti* 'widzieć' (zob. *widzieć*), por. pokrewne, z innymi przedr. lit. *pavydėti* 'zazdrościć', *užvydėti* 'ts.', łac. *invidēre* 'ts.', patrzeć krzywym okiem'. Znaczenie 'zazdrościć' z pierwotnego 'zajrzeć gdzieś, by widzieć (coś, co budzi zawiść, zazdrość)'. Zob. *zawiść*.

zawieja od XIX w. 'śnieżyca połączona z silnym wiatrem'. Por. br. *zavěja* 'zamieć', ukr.

zavija 'ts.', r. dial. *zavēja* 'ts.', por. też cz. *závěj*, slc. *závěj*, słwn. *zavěj* 'ts.'. Słow. **zavēja* / **zavěb* 'zawieja, silne opady śniegu', rzecz. odczas. od psł. przedrostkowego **zavėjati* 'zawiać' (od psł. **vėjati* 'wiać', zob. *wiać*).

zawierucha od XVIII w. 'silny, porywisty wiatr'. Por. br. *zavirucha* 'zawieja', ukr. *zavirjucha* 'ts.', r. dial. *zavir(j)ucha* / *zaverjucha* / *zavertjucha* 'ts.'. Podstawa tych wyrazów (różniących się w szczegółach, zwłaszcza niejednorodną samogłoską rdzenną) niejasna, może *wir* (zob.), czy też psł. (?) *tviriti*, przypuszczalnie czas. wielokr. od psł. **vrēti* 'wrzeć' (zob. *wrzeć*). Możliwe zapożyczenia międzyślowliańskie. — Od tego zapewne *zawieruszyć* 'zagubić, zarzucić', nie można jednak wykluczyć pokrewieństwa z *poniewierać się* 'być nieporządnym, byle gdzie rzuconym, leżeć bez ochrony (o rzeczach)', por. r. dial. *virāt* 'rzucić coś bez ładu, jak popadnie', *zavirāt* 'zakrecać; opłacać sznurkiem łapcie', s. dial. *povīram se* 'włóczę się, tułam się', zob. dalej *poniewierać*.

zawily od XV w. 'trudny do zrozumienia, skomplikowany', stp. XV w. 'krzywy, kręty', XVI-XVIII w. 'zwinieły, skręcony; kręty'. Por. cz. *zavily* 'uparty, nieprzejednany, zacięty, zażarty'. Uprzymiotnikowiony imiesłów od *zawinąć* (zob. *wiać*). — Od tego *zawilość*.

zawieść ż od XIV w. 'silna zazdrość', stp. też 'nienawiść', w XVIII w. 'zazdrość małżeńska'. Ogśł.: cz. *závist* 'zawieść, silna zazdrość', r. *závisť* 'ts.', scs. *zavistb* 'ts.', ch./s. *závist* 'ts.'. Psł. **zavistb* [< **zavid-tb*] 'silna zazdrość z powodu czyjegoś powodzenia, zawieść', od psł. czas. przedrostkowego **zavidēti* 'patrzeć zawiście, zazdrościć' (zob. *zawidzieć*), z przyr. *-tb (por. tak samo zbudowaną *nienawiść*). — Od tego *zawistny* (daw. *zawisny*).

zawody mn od XVI w. 'impreza sportowa', stp. XV w. *zawód* 'bieg, wyścigi' (*zawód biegać* 'ścigać się'), daw. od XVI w. *zawód* 'wyścigi', 'zapęd, zamach', w *zawód* 'galopem, szybko'. Por. cz. *závod* 'zawody, wyścigi', cs. *zavodb* 'bieg, wyścig; wyścigi, zawody; miejsce wyścigów'. Słow. **zavodb* 'bieg, gonitwa, wyścigi', rzecz. odczas. od psł. czas. przedrostkowego **zavesti sę*, **zavedp sę* przy-

puszczalnie w znaczeniu bliskim p. daw. *zawieść się* 'zabrać się do czegoś, porwać się na coś, zamachnąć się, rozpędzić się, zapuścić się' (o pochodzeniu zob. *wieść* II). Na pierwotne znaczenie wskazuje p. daw. *zawód* 'zapuszczenie się, puszczenie się, skok, rozmach, rozpęd'. Zob. *zawód* I, II.

zawód I od XVI w. 'profesja' (daw. też 'stan, któremu się ktoś poświęcił, powołanie', daw. 'zabiegi koło czegoś, pracałożona na coś, kłopot, ambaras, zamierzenie, przedsięwzięcie, zamiar, zamysł, usiłowanie'. Wyłącznie polskie. Rzecz. odczas. od daw. *zawieść* 'rozpocząć coś', *zawieść się* 'zabrać się do czegoś, porwać się na coś, zamierzyć się, szykować się do czegoś, usiłować, chcieć' (o pochodzeniu zob. *wieść* II). Znaczenie 'profesja' zapewne z pierwotnego 'zabranie się do czegoś, zajęcie się czymś'. Zob. *zawody*.

zawód II od XV w. 'niespełnienie się czegoś; przykre uczucie doznane z powodu niespełnienia się czegoś, rozczarowanie'. Rzecz. odczas. od *zawieść* 'nie zrobić tego, czego się ktoś spodziewa, sprawić zawód' (o pochodzeniu zob. *wieść* II). — Od tego *zawodny*.

zawój od XV w. 'ozdobny kobiecy strój na głowę; dziś też 'turban', w stp. także *zawoj nici* 'oś skręconego, zwiniętego, sznur, wstążka'. Por. cz. *závoj* 'woalka, welon', ch./s. *závoj* 'opatrunk, bandaż', 'opakowanie', 'zakręt (rzeki)'. Psł. **zavojb* 'to, co jest zwinione', rzecz. odczas. od psł. przedrostkowego **zaviti* 'zawinąć' (zob. *wieć* II), z wymianą rdzennego **ei* (> **i*) ⇒ **oi*.

zawór od XIX w. 'urządzenie do zamykania otworów, wylotów', *zawora* XVI w. 'ts.', stp. XV w. *zawora* 'zasuwa, rygiel u drzwi; zamknięte miejsce, pokój, komnata'. Por. cz. *závora* 'bariera; zasuwa, rygiel', scs. *zavora* 'zasuwa, rygiel', ch./s. *závor* 'hamulec, łańcuch do hamowania wozu; sworzeń (przy pługu)'. Słow. **zavorb* / **zavora* 'to, co służy do zamykania czegoś (np. zasuwa)', rzecz. odczas. od przedrostkowego **zaverti* 'zamknąć, zawrzeć' (zob. *zawrzeć*), z wymianą samogłoski rdzennej **e* ⇒ **o*.

zawrót od XV w. 'poczucie utraty równowagi, świadomości', od XVI w. 'obróć, wir, odmet'. Od czas. przedrostkowego *zawrócić* (zob. *wrócić*). Od tej samej podstawy za-

wrotny od XV w. 'wzbudzający podziw, nie-
zwyczajny, oszalamiający', stp. XV w. 'powo-
dujący zawrót', 'wzajemny, zwrotny', daw.
'przewrotny, wykretny' (por. cz. *závratný*
'przyprowadzający o zawrót głowy, zawrotny,
oszalamiający').

zawrzeć *zawrę* od XV w. 'zmieścić w so-
bie, mieć coś jako składnik', 'ustanowić coś
współ z kimś, zawiązać', daw. 'pochłonać',
'wysnuć wniosek', 'zamknąć'; z innymi
przedr.: *przywrzeć* od XV w. 'przyłgnąć,
przykleić się', *rozewrzeć* 'otworzyć', *wywrzeć*
'działać na coś w pewien sposób, z pewną
siłą; wywołać, sprawić', *zawrzeć* 'zmieścić
w sobie; umieścić coś wspólnie z kimś, zawią-
zać' (daw. i dial. 'zamknąć'), *zewrzeć* 'scze-
pić, złączyć, spoić'; wielokr. *rozwierać*, *przy-
wierać* (stp. *przywirać* 'czepiać się, przyle-
piać się do kogoś, do czegoś'), *wywierać*,
zawierać (stp. XV w. *zawierać* / *zawirać* 'za-
suwać wejście, zamykać', *zawi(e)rać* się 'łą-
czyć się, sczepiać się', 'być pomieszczonym,
zawartym w czymś'), *zwierać*. Ogśl. (zwy-
kle z różnymi przedrostkami): cz. *zavřít*
'zamknąć', r. dial. *verét* 'zamknąć', scs.
zavřeti, -*vřp* 'zamknąć, zasunąć zasuwę',
slwn. *zavřeti* 'zamknąć'. Psł. **verti*, -*vřp*
'zamykać, zawiierać'; kryć, chować, pokrew-
ne z lit. *verti* 'otworzyć' i 'zamknąć', lac.
aperiō, *aperire* [< **ap(o)-uer-*] 'otworzyć,
odemknąć, rozewrzeć', stind. *api-vrñoti* 'za-
mknie', z pie. **uer-* 'zamknąć, przykryć'.
Zob. *odewrzeć*, *otwór*.

zawsze od XV w. 'stale, nieustannie, bez przer-
wy'. Od wyrażenia przyimkowego *za wsze*
(*czasy*) 'przez wszystkie czasy, cały czas' (zob.
za, *wszego*, *czas*), por. dial. *wsze* 'zawsze'.

zazdrość od XV w. (stp. też *zazrość*) 'zawiść;
uczucie niepokoju o wierność drugiej oso-
by', stp. także 'nienawiść'; w stp. XV w.
również *zazdroć* / *zazroć* 'zazdrość; nie-
nawiść'. Por. slc. *zaz(d)rośť*, ukr. *zázdrost*
'zazdrość, zawiść'. Od czas. przedrostkowe-
go **za-zvrēti* 'zajrzeć' (por. zwłaszcza stp.
zajrzeć / *zazrzeć* 'zazdrościć, odczuwać za-
zdrość, zawiść', ukr. *zázdryty* 'zazdrościć';
zob. *zajrzeć*); co do znaczenia por. *zawid-
zieć*, *zawiść*. — Od tego *zazdrośny* → *za-
zdrośnik*, *zazdrośnica*; *zazdrościć*.

ząb *zęba* od XIV w., *zęby* mn też 'ostre, usta-
wione rzędem części'; zdr. *zábek*. Ogśl.: cz.

zub, r. *zub*, scs. *zpbъ*. Psł. **zpbъ* 'záb',
pokrewne z lit. *žambas* 'ostry przedmiot;
kąć, róg; grzą; przylądek, cypel', lot. *zùobs*
'záb', stind. *jám̐bha-* 'záb', wszystkie z pie.
**gomb'o-* 'coś ostrego, ząb', utworzonego od
pie. **gemb-* 'gryźć' (zob. *ziębnać*). — Od
tego *zębowy*, *zębaty*, *użębienie*, *zazębiał*.

zbawić od XIV w. 'ocalić, uratować od cze-
goś, wybawić, wyzwolić', 'ocalić od potępie-
nia wiecznego'; z przedr. *pozbawić*; wielokr.
zbawiać, *pozbawiać*. Ogśl.: cz. *zbavit* 'uwol-
nić od czegoś, wybawić, pozbawić; usunąć',
r. *izbaviti* 'wybawić, zbawić', scs. *izbaviti*,
-*bavljo* 'ts.'. Psł. **jz̐baviti*, **jz̐bavp* 'wyba-
wić, wyzwolić', z przedr. **jz̐b-* (zob. *z*) od
psł. **baviti* 'powodować bycie, trwanie, za-
trzymywanie; zajmować czymś, rozweselać,
cieszyć; zatrzymywać się, być, przebywać,
pozostawać' (zob. *bawić*). — Od tego *zba-
wienie*; *zbawiciel*. Zob. *wybawić*.

zbędny od XIX w. 'niepotrzebny', *niezbęd-
ny* od XVIII w. 'koniecznie potrzebny, nie-
odzowny'. Przym. od czas. przedrostkowe-
go *zbyć* (zob.), oparty na temacie czasu
teraźn. *zbyć*.

zboże od XIV w. 'rośliny uprawiane ze wzglę-
du na ziarno i słomę; ziarno tych roślin',
powszechne w gwarach, gdzie wyjątkowo
też 'owies i jego ziarno', 'mieszanina żyta
i pszenicy', stp. też 'mienie, majątek, doby-
tek, posiadłość; pieniądze', 'powodzenie,
pomyślność'. Plnsl.: gl. *zbože* / *zbožo* 'szczę-
ście; zdrowie; zbawienie; pomyślność', *zbo-
žo* 'czterolistna koniczyna', dial. 'szczęście;
podwójny kłosa na jednym źdźble', cz. dial.
zboží 'zboże; ziarno', 'majątek; towar', stcz.
sbozie / *zbozie* 'majątek', r. dial. *zbože* 'dobro,
bogactwo, dostatek; dar boży', rzadko 'zbo-
że; zboże nie skoszone'. Psł. dial. **sbožŏnje*
'szczęście, pomyślność', rzecz. abstr. od psł.
przym. **sbožŏ* 'szczęśliwy', z przyr. **-nje*.
Rozwój znaczeniowy wyrazu: 'szczęście, po-
myślność' > 'to, co zapewnia szczęście, po-
myślność' > 'majątek, dobytek, zboże'. Pod-
stawowy przym. **sbožŏ*, mający dokładny
odpowiednik w stind. *subhāga-* 'szczęśli-
wy', złożenie z pie. **sū-* 'dobry' (por. *zdrowy*,
zdobić, *śmierć*) i **b'ag-* 'przydzielać' (por.
bogaty, *bóg*, *nieboga*, *ubogi*).

zbor od XVI w. 'społeczność religijna protes-
tacka, gmina protestacka; świątynia protes-

testancka', stp. od XIV w. 'gromada, tłum, rzesza, społeczność, też grupa zorganizowana, np. wojsko, oddział zbrojny', 'pokolenie, ród, rodzina', 'zebranie, zgromadzenie pewnej liczby osób poświęcone czemuś', 'obcowanie, uczestnictwo, współudział', 'zbiór (plonów)'. Por. r. *sbor* 'zbiór, zbieranie, zbiórka, kwesta', *sobór* 'narada urzędowa; zgromadzenie samorządu; zjazd duchowieństwa, sobór; katedra', scs. *soborъ* 'zebranie'. Słow. **saborъ* 'zbieranie, zebranie, zgromadzenie', rzecz. odczas. od psł. przedrostkowego **sъ-brati*, **sъberъ* 'zebrać' (z przedr. **sъ-*, zob. z, od psł. **brati* 'brać', zob. *brać* II).

zbrodnia od XVII w. 'poważne przestępstwo', 'czyn zasługujący na najwyższe potępienie'; daw. od XV w. *zbrodzień* 'ten, który popełnił przestępstwo, zbrodnię, przestępca'. Zapewne w związku ze strus. XV w. *sъbrodъnъ* 'włóczęga, łazęga', r. *sbrodni* mn 'włóczęgi', ukr. dial. *zbróden* 'włóczęga, przybłęda', br. *zbróden* 'łobuz, psotnik' i dalej z r. *sbrod* 'motloch, zgraja, halastra, holota', ukr. *zbrid* (dial. *zbrod* i *zbrod' / zbrid*) 'ts.', br. *zbrod* 'ts.', dial. 'łobuz, psotnik', od czas. z przedr. **sъ-* od psł. **bresti*, **brъdъ* / **brusti*, **brędъ* 'brnąć, iść przez wodę lub teren bagnisty', **broditi* 'chodzić, grzęznąć, przez wodę lub teren bagnisty; przechodzić w bród', r. *broditi* 'tulać się, włóczyć się, lazić' (zob. *brnąć*, *brodzić*). W takim razie *zbrodzień* prawdopodobnie zapożyczone ze stukr. postaci odpowiadającej strus. *sъbrodъnъ*, z pierwotnym znaczeniem 'ten, kto się tula, włóczy, lazi, włóczęga, łazęga, człowiek z marginesu społecznego', z czego na gruncie polskim powstało znaczenie 'ten, który popełnił przestępstwo, zbrodnię, przestępca'; za zapożyczeniem ze stukr. przemawia fakt, że stp. *zbrodzień* ma w XV w. jedno tylko poświadczenie z dokumentów lwowskich. Rzecz. *zbrodnia* został przypuszczalnie wtórnie utworzony na podstawie *zbrodzień* 'przestępca'. — Od tego *zbrodniarz* → *zbrodniarka*; *zbrodnicy* (od daw. XVIII w. *zbrodnik* 'zbrodniarz').

zbroić *zbroję* od XVII w. 'zaopatrywać w broń i sprzęt wojenny', techn. 'wzmocniać płyty, słupy betonowe itd. za pomocą stalowych wkładek; zakładać rury wodociągowo-ka-

nalizacyjne, przewody elektryczne, gazowe na terenach pod zabudowę, w budynkach'; z przedr. *rozbroić, uzbroić*. Por. cz. *zbrojit* 'zbroić się'. Czas. odrzecz. od *zbroja* w pierwotnym znaczeniu 'wyposażenie wojownika, uzbrojenie, broń'. — Od tego *zbrojny; uzbrojenie*.

zbroja od XIV w. 'okrycie ochronne dawnych wojowników, rycerzy (niekiedy też koni), pancerz okrywający tułów', stp. także 'uzbrojenie, broń', 'narzędzia, sprzęt'. Por. stcz. *sbrojě / zbrojě* 'hufiec, zastęp; uzbrojenie', cz. *zbroj* z 'zbroja; uzbrojenie', slc. *zbroj* 'ts.' (z polskiego ukr., br. *zbroja* 'broń' oraz r. *sbruja*, ukr., br. *zbruja* 'uprząż'). Najpierw 'wyposażenie wojownika, uzbrojenie, broń', zawężone do 'część dawnego wyposażenia wojownika: okrycie ochronne, pancerz'. Pochodzenie nie całkiem jasne. Formalnie w związku z psł. **brojiti* 'ciąć, nacinać' > 'czynić, robić, wyrządzać' (zob. *broić*), pod względem znaczeniowym bliższe psł. **borti* 'zmacać się, mocować się, walczyć', **bornъ* z 'spór, walka, obrona; narzędzie walki, oręż' (zob. *broń*). Przypuszczalnie rzecz. odczas. od psł. przedrostkowego **sъ-brojiti* 'uczynić, zrobić, wykonać' (por. np. p. *zbroić* 'splatać figla, spsocić', daw. 'uczynić coś złego'), z pierwotnym znaczeniem 'narzędzia, sprzęt' (poświadczonym w stp. *zbroja*), wtórnie, w wyniku specjalizacji, 'narzędzia do walki, sprzęt wojenny, wyposażenie wojownika', przy czym możliwe było oddziaływanie bliskiego głosowo p. *broń*. Zob. *zbroić*.

zbyć *zbęde* od XIV w. 'sprzedać', 'zareagować na pytanie, prośbę w sposób zdawkowy, wymijający', 'zostać (jako nadwyżka), wystąpić w nadmiarze', 'zabraknąć, wystąpić w małej ilości', przest. 'stracić, utracić, postradać coś, pozbyć się czegoś'; z przedr. *pozbyć się, wyzbyć się; wielokr. zbywać, pozbywać się, wyzbywać się; zob. zbawić*. Ogsł.: cz. *zbyt, zbudu, r. izbyť*, scs. *izbyti, izbъdъ*. Psł. **jъz-byti*, **jъz-bъdъ* 'zbyć, pozbyć się', z przedr. **jъz-* od psł. **byti* (zob. *być*).

zbyt od XVII w. 'nazbyt, nadmiernie, przesadnie, za bardzo, zbytnio', *niezbyt* 'w małym stopniu, nie bardzo', *nazbyt* 'za bardzo, zbytnio', stp. XV w. 'niepotrzebnie, zby-

tecnie', 'za bardzo, za dużo, zbytnio, nadmiernie'. Od *zbyć* (zob.).

zbytek 'przepych, luksus', 'nadmiar, przesada, obfitość czegoś', daw. 'brak czegoś, zbywanie', *zbytki* mn 'zarty, figle, psoty', stp. od XIV w. *zbytki* mn 'to, co pozostało, resztki', 'to, co jest niepotrzebne, zbędne, zbyteczne', 'kawałki, ułamki czegoś', 'rozwiązłość, rozpusta', dial. *zbytki* 'psoty'. Ogśl.: cz. *zbytek* 'reszta, resztko, pozostałość, ostatek', r. *izbytok* 'ts.', scs. *izbytko* 'ts.'. Psł. **jzbytko* 'to, co pozostało, pozostałość, reszta, resztko', od imiesłowu biernego **jzbyty* czas. przedrostkowego **jz-byti* (zob. *zbyć*), z przyr. **-ak* (co do budowy por. pokrewne *dobytak*, *nabytek*, *przbytyk*). — Od tego *zbyteczny*; *zbytkować*.

zbytni od XV w. (stp. też *zbytny*) 'zbyt duży, nadmierny', daw. *zbytni* i *zbytny* 'zbędny, niepotrzebny', dial. *zbytni* 'zbyteczny', *zbytny* 'skory do żartów, zbytkowy'. Por. cz. arch. *zbytný* 'pozostały, rezerwowany', strus. *izbytnyj* 'zbyteczny, niepotrzebny', 'taki, od którego można się uwolnić'. Słow. **jzbytyne* od imiesłowu biernego **jzbyty* (zob. *zbytek*), z przyr. **-ne*.

zdarzyć od XV w. 'sprawić coś, być przyczyną czegoś', stp. od XV w. *zdarzyć* 'dać', 'spowodować, że coś się stanie', *zdarzyć się* 'ukazać się', 'udać się, poszczęścić się'. Por. dl. *zdaris se* 'udać się, powieść się', cz. *zdarit se* 'ts.', slc. *zdarit sa* 'ts.' (z polskiego zapożyczone ukr. dial. *zdarýtysja* 'zdarzyć się', br. *zdarýcca* 'ts.'). Zachsl. **zdariti* 'obdarować kogoś czymś, spowodować, że komuś się poszczęściło, powiodło', z przedr. **z-* (zob. *z*) od psł. **dariti* 'dać, dawać w darze, w podarunku, ofiarować coś komuś, obdarzać kogoś czymś' (zob. *darzyć*). — Od tego *niezdara* 'nieodolęga, fajtłapa', kasz. *ńezdara* 'człowiek niezdarny, niezadarny, nieodolęzny, safandula; cherlak'; daw. *niezdarzony* 'niepomysłny, nieudany, fatalny, niefortunny'; *niezdarny* 'niezręczny, niezgrabny, nieodolęzny', 'będący przejawem braku zręczności, wykonany nieudolnie'.

zdechnąć od XIV w. 'przestać żyć, paść (o zwierzętach)', stp. też 'wyzionąć ducha, umrzeć (o ludziach)', *zdechły* 'zdechnięty', dial. także 'chorowity, cherlawy'; wielokr. *zdychać*,

z przedr. *pozdychać*, *wyzdychać*. Ogśl.: cz. *zdechnout*, r. *izdóchnut*, scs. *izdóchnuti*. Psł. **jz-zdechnuti* 'wyzionąć ducha, przestać oddychać, przestać żyć', z przedr. **jz-* od psł. **dechnuti* 'wydawać tchnienie, dmuchać, wiać, chuchać; zionąć czymś, wydzielać coś (np. woń)' (zob. *tchnąć*).

zdyć *zdejmę* (stp. od XV w. *zjąć* / *zniąć*) 'ściągnąć coś'. Ogśl.: cz. dial. *zjať*, r. *iz* 'jať', dial. *iznját*, scs. *izęti*, *izbnp* 'zdyć'. Psł. **jz-ęti*, **jz-bnp* 'zdyć', z przedr. **jz-* od psł. **ęti*, **bnp* (zob. *jąć*). — Od tego rzecz. odślowny *zdjęcie*, nowsze w znaczeniu 'fotografia' (por. *zdyć* 'zrobić zdjęcie').

zdobić od XVI w. (z przedr. od XV w.) 'stroić, przystrajać', z przedr. *ozdobić* od XV w., *przyozdobić*. Por. cz. *zdobit* 'zdobić', ukr. *zdobyty* 'ts.'. Czas. odrzecz. **zadobiti* od psł. **zadoba* 'to, co jest dobre, stosowne, odpowiednie' (poświadczonego w stcz. *zodoba* 'dobra sposobność'), które jest złożeniem psł. **z-* < pie. **su-* 'dobre' (zob. *zdrowy*, *śmierć*) i psł. **doba* 'to, co jest odpowiednie, stosowne, właściwe' (zob. *doba*). Pierwotne znaczenie czasownika to 'czynić dobrym, stosownym, odpowiednim'. — Od tego *zdobny*; od czas. przedrostkowego *ozdoba*, *ozdobny*.

zdobyć z od XVIII w. 'łup; dorobek, osiągnięcie'. Od *zdobyć* 'odebrać przemocą, zagarnąć w walce; osiągnąć, uzyskać', wielokr. *zdobywać*, które z przedr. *z-* od stp. (od XV w.) *dobyc* 'nabyć, zyskać, osiągnąć; uzyskać, nabyć mocą wyroku sądowego; opanować, zdobyć siłą', dziś przest. i książk. 'wziąć siłą; zwyciężyć', dial. 'dostać; zwyciężyć, zdobyć' (zob. *dobytak*, o dalszym pochodzeniu zob. *być*). — Od tego *zdobywczy*.

zdobywca od XVIII w. Nazwa wykonawcy czynności z przyr. *-ca* od *zdobywać*, czas. wielokr. od *zdobyć* (zob. *zdobyć*).

zdolny od XVII w. 'utalentowany'. Przym. z przyr. *-ny* < **-ne* od czas. przedrostkowego *zdolać* (zob. *podolać*). — Od tego *uzdolniony*.

zdradzić od XIV w. (stp. też *zradzić*) 'przejsć na stronę nieprzyjaciela; odstąpić od czegoś, sprzeniewierzyć się; nie dochować wierności; wyjawić, ujawnić coś', stp. 'oszukać, zmylić, zwieść, podejść kogoś', 'skusić, nakłonić do

grzechu', 'wydać, przekazać kogoś podstępem nieprzyjaciółom', 'ujawnić, objawić, dokładnie ukazać (niegodnym, niepowołanym)'. Kalka śrwniem. *ver-raten* 'zdradzić', pierwotnie 'złą radą zepsuć, spowodować szkody', zob. *radzić*, -d- wstawne, rozbijające grupę spółgłoskową *zr*. — Od tego *zrada* od XIV w. (stp. i dziś dial. też *zrada*), stp. też 'obluda, oszustwo, nieszczerłość, kłamstwo, podstęp, przewrotność', 'zasadzka, zamach, sprzysiężenie', 'zwodniczość, ułuda' (por. cz. *zrada*, slc. *zrada* 'zdrada'); *zdrajca* od XIV w. (stp. też *zdradźca* / *zdraćsa* / *zdraćca* / *zdradca* / *zdraca*) 'ten, kto zdradził', stp. 'ten, kto oszukuje, działa podstępnie, człowiek nieuczciwy, nierzetelny', 'ten, kto wydaje kogoś nieprzyjaciółom, kto knuje przeciw komuś', zob. *rada*, *rajca*.

zdrowie od XIV w. 'dobry stan fizyczny', stp. też *zdrowie* wieczne, *zdrowie* odkupienia, *zbawienia* 'szczęśliwość po śmierci'. Ogśl.: cz. *zdraví*, r. *zdoróv'e*, scs. *sъdravie*. Psł. **sъdorvъje* 'zdrowie', rzecz. abstr. od psł. przym. **sъdorvъ* 'zdrowy' (zob. *zdrowy*), z przyr. *-vje.

zdrowy od XIV w. 'niechory', 'służący zdrowiu'. Ogśl.: cz. *zdravý*, r. *zdoróvyj*, scs. *sъdravъ*. Psł. **sъdorvъ* 'zdrowy', z pie. **sû-dorvō* 'z dobrego drewna' (złożenie z pie. **sû* 'dobry' i **dervō* derywowane od **deru* 'drewno, drzewo', zob. *drzewo*). Pierwotnie wyraz musiał się odnosić do drewnianych przedmiotów, wtórnie rozszerzony został w znaczeniu 'pełen sił, krzepki, niechory, zdrowy' na ludzi, zwierzęta. — Od tego *zdrowotny*; *ozdrowieć*, *wyzdrowieć*; *pozdrowić* od XV w. 'powitać, słowem lub gestem wyrazić przy spotkaniu życzliwość, szacunek', 'przekazać dobre życzenia', stp. też 'wzmocnić, pokrzepić; obronić przed czymś', w XVI w. także 'uwielbić, oddać cześć religijną', 'uczynić zdrowym, uzdrowić', *uzdrowić* od XIV w. 'przywrócić zdrowie, uleczyć' (stp. też 'usunąć, zlikwidować chorobę', 'użyć zdrowia, dać zdrowie, siły', 'wybawić z niebezpieczeństwa') → *uzdrowisko*. Zob. *zdrowie*.

zdrój od XV w. 'źródło', przest. 'miejscowość kuracyjna mająca źródła wód leczniczych' (dziś w nazwach miejscowych, np. *Iwonicz*

Zdrój), kasz. *zdrój* 'źródło', 'ropa gromadząca się w ranach', 'wir wodny w jeziorze', 'pot'; por. stp. XV w. *wzroj* / *wzdroj* 'strumień, potok; źródło'. Płnsl.: cz. *zdroj*, slc. *zdroj*, strus. *izroi* 'źródło'. Psł. dial. **jbzrojъ* 'źródło', rzecz. odczas. od psł. przedrostkowego **jbz-rinpti* 'wypłynąć' (por. strus. *iz(d)rinuti*, scs. *iz(d)rinpti*, ch./s. *izrinuti* 'ts.'). z wymianą rdzennego *i (< *ei) ⇒ *oj (jak w pokrewnym *rój*), -d- wstawne w pierwotnej grupie spółgłoskowej **zr* (**zr* > *zdr*). Etymologiczne znaczenie 'to, co wypływa'. Podstawowy psł. czas. **rinpti* 'płynąć' od pie. pierwiastka **rej-* 'cieć' (zob. *rój*, *rzeka*).

zduć od XVI w. 'zaskoczyć, zadziwić', przest. 'bardzo się zdziwić', *zduć się* 'ts.', wcześniej, stp. XV w. *zumić się* 'zaniemówić z wrażenia, osłupieć, zdziwić się', 'rozżalić się, struchleć z żalu', 'zdętwieć ze strachu, złąknąć się', *zumiaty* / *zumiely* 'taki, który odszedł od zmysłów, osłupiały, oszołomiony, głupi; przerażony'. Z praprostaci **jbz-umēti* zapewne 'stracić umiejętność, zdolność do czegoś (np. poruszania się, mówienia)', z przedr. **jbz-* 'wy-' (zob. *z*) od psł. **umēti* 'umieć, potrafić' (zob. *umieć*). Zmiana *zumić* > *zduć* przez wtórne skojarzenie z rodziną czas. *dumać*, ale możliwe też wstawne -d-, jak np. w *zjąć*.

zdun od XIV w. 'rzemieślnik stawiający piece', stp. 'rzemieślnik, który lepi coś z gliny, garncarz', kasz. *zdun* 'rzemieślnik stawiający piece, niegdyś także wyrabiający kafle i naczynia gliniane'. Wylącznie polskie (stąd br. dial. *zdun* 'garncarz'), ale brak w polskim podstawowego czas. wskazuje na genezę przedpolską (por. też ch. nazwisko *Zdunić*, sugerujące istnienie rzecz. **zdun*). Psł. dial. (pp.) **zduonъ* 'ten, kto lepi z gliny garnki, piece, garncarz, zdun', nazwa wykonawcy czynności z przyr. **-unъ* (por. np. *biegun*, *opiekun*, *piastun*) od psł. czas. **zъdati*, **zidp* 'lepić, formować z gliny itp. ściany, naczynia' (por. scs. *zъdati*, *zidp* 'budować', ch./s. *zidati*, *zidam* 'murować, budować'). Podstawowy czas. **zъdati* ma najbliższe pokrewne wyrazy w bałt.: lit. *žiesti*, *žiedžiū* 'wyrabiać z gliny, lepić garnki', łot. *ziest*, *ziedzu*, *ziedu* 'mazać, smarować', stpr. *seydis* 'ściana'; wskazują one na bałtośl. podstawę

*g'eid^h-, powstała zapewne w rezultacie przestawki spółgłosek z pie. pierwiastka *d'eiǵ^h- 'mazać, ugniatać (glinę)', od którego np. lac. *figo, fingere* 'kształtować, tworzyć', gr. *teikhos* 'mur, ściana; warowna budowla', stind. *dēhmi* 'zamazuję'.

zegar od XVI w., wcześniej, około 1500 r. *ze-ger* 'urządzenie odmierzające czas'; zdr. *zegarek*. Zapożyczenie ze słowniem. *seigere* (niem. *Seiger*) 'waga; zegar (pierwotnie zegar wodny lub piaskowy, klepsydra)'.

zekać od XIX w. 'spoglądać z ukosa, ukradkiem, rzucać krótkie spojrzenia', dial. *zyrkać* 'ts.', *zirkac* 'spozierać', *żyrgać* 'ts.', kasz. *zerkac* 'ts.'; jednokr. *zernąć*, dial. *ziernąć* 'rzucić okiem'. Odpowiedniki we wschl. i pldsl.: r. dial. *zérkať / zirkať / z'irkať* 'szybko, bystro patrzeć, rzucać okiem', ukr. *зыр-каты* 'spozierać, rzucać okiem', br. *zirkac* 'rzucić spojrzenia', ch./s. *зрцати* 'świecić, błyszczeć' (też *zirkati* 'spozierać'), mac. *džrka* 'patrzeć', dial. *zirkam* 'spozierać, przejrzeć na oczy (po oślepieniu)'. Psł. *zřkati (> *zřcati) 'rzucić spojrzenia, spoglądać szybko, ukradkiem', czas. deminutywny z przyr. -k- od psł. *zbrěti 'patrzeć' (zob. *ujrzeć*). Oczekivalibyśmy polskiej postaci *zierkać (odpowiadają jej gwarowe *zirkać* i, z udźwięcznieniem spółgłoski, *żyrgać*, por. też dial. *ziernąć*): -er- < -yr- może w rezultacie pejoratywnej dyspalatalizacji -ir- > -yr-.

zewnątrz od XV w. (stp. też *zewnątr / zwnątr*) 'po wierzchu', stp. także 'po wewnętrznej stronie, w środku'. Od tej samej podstawy co *wewnątrz* (zob.), z przedr. z(e)-. — Od tego *zewnątrzy*.

zewzolić *zezwole* od XV w. 'pozwolić', z innym przedr. *pozwozić* 'zgodzić się, przystać na coś, przychylić się do prośby'. Od stp. *zwozić* 'wyratować, ocalić; wyrazić zgodę, przystać na coś', kontynuującego psł. *sā-voliti 'wyrazić swą wolę, pozwolić, zezwolić', z przedr. *sā- (zob. z) od psł. *voliti 'wyrażać swoją wolę, wybierać' (zob. *wolęć*). Zob. *wyzwolić*.

zgaga od XV w. 'ucucie pieczenia w przelyku', kasz. *zgaga / zǳaga, żgaga / żǳaga*, wtórne (z zanikiem z-) *gaga / gǳaga* 'zgaga'. Ogsl.: cz. *žáha / žháha*, daw. *zháha* 'zgaga',

r. dial. *izgága* 'ts.', *zgága* 'ts.; mdłości', słwn. *izgága / zgága* 'zgaga'. Psł. *jǳzaga 'pieczenie w przelyku, zgaga', rzecz. odczas. od psł. przedrostkowego *jǳz- 'spalić' (od psł. *žęgti 'palić', zob. *žgać*), z wymianą samogłoski rdzennej *e ⇒ *a.

zgiełk od XVIII w. 'krzyk, hałas, wrzawa', daw. od XV w. *giełk* 'ts.'. Ogsl.: cz. *hluk* 'hałas, wrzawa', daw. 'gromada, zbiegowisko', r. dial. *golk* 'szum, hałas, krzyk, stuk, łomot; odgłos strzału; echo', 'rozmowa', 'wieść, fama', słwn. przest. *gółk* 'mówienie, opowiadanie', dial. 'odgłos grzmotu, huk'. Psł. *głkǳ 'huk, łoskot; hałas, wrzawa', zapewne rzecz. odczas. od psł. *głcati 'stwarzać hałas, hałasować' (por. p. daw. dial. *giełczeć* 'hałasować, zgiełk czynić, szumieć', cz. *hlučēt* 'hałasować, huczeć', strus. *gółcati* 'głośno mówić, krzyczeć', r. dial. *gółcat* 'krzyczeć; mówić, rozmawiać; grzmieć; powodować łoskot, łomot, huk; grzmieć', słwn. *gółcati* 'mówić niewyraźnie; mówić, opowiadać; wyć, o wicherze', dial. 'grzmieć, huczeć, szumieć'). Czas. pochodzenia dźwkn. Polskie *zgiełk* ma przedr. z- pod wpływem przedrostkowego czas. *zgiełczeć* 'czynić zgiełk, wrzawę, wrzeszczeć; lamentować, jęczeć, narzekać; skomlić'.

zgliszcze od XVII w. 'szczątki spalonego domu, miasta itd., pogorzelisko', daw. 'miejsce palenia zwłok', pierwotna postać XVII w. u Knapkiego *zgliszcze* 'stos'; por. w XVI w. *żglisko* 'miejsce palenia zwłok, krematorium'. Nazwa miejsca z przyr. -isko / -iszczę od daw. *žgly* 'spalony' < psł. *žbglǳ, imiesłowu czasu przeszłego od stp. *žec*, *žęć* 'palić', psł. *žęgti, *žęgo 'palić' (zob. *žgać*).

zgon od XV w. 'śmierć, skonanie, skon', w stp. XV w. 'koniec, kres', kasz. *zgon* 'ostatnie zapuszczenie sieci do głębi', daw. (u Hilferdinga) *przi zgonie* 'w końcu' (por. stp. XV w. *zgonna toń* 'toń, przy której kończy się połów siecią'). Por. r. dial. *sgon* 'wspólna praca, nie zaliczana do pańszczyzny', br. dial. *zhon* 'otwarte miejsce na gromadzenie się wielka ilość'. Słow. *sāgonǳ 'spędzenie, zgonienie; zakończenie pędzenia, gonienia', rzecz. odczas. od przedrostkowego *sā-goniti 'spędzić; zakończyć gonienie, pędzenie' (z przedr. *sā-, zob. z, od psł. *goniti 'pę-

dzić, gonić', zob. *gonić*). W polskim wtórnie skojarzone z przest. *skón* 'śmierć, zgon, skonianie' (zob.).

zgrabny od XVIII w. 'harmonijnie zbudowany, kształtny, foremny', 'zręczny, zwinny', kasz. *zgrabni* 'foremny, kształtny, harmonijnie zbudowany, piękny', 'zwinny, zręczny, sprawny' (też *zgrabni* 'zgrabnie', 'przydatny, nadający się'). Przym. od czas. przedrostkowego *zgrabić* 'zgarnąć grabiami' (zob. *grabić*). Pierwotne znaczenie zapewne 'odpowiednio, dobrze zgrabiony (np. o sianie)', stąd 'odpowiedni, zdatny, nadający się do chwytania', a z tego 'foremny, kształtny'.

zgraja od XV w. 'gromada, banda, tłum, wielka liczba osób (odznaczających się zwykle cechami ujemnymi)', stp. i dial. 'tłum, gromada' (stąd br. *zhraja* 'stado psów, wilków; banda', ukr. *zhraja* 'ts.'). Od p. *grać*, *gra* (dial. też *graje*) poświadczanego w gwarach m.in. w znaczeniu 'szczeleć ostro i zaciekle podczas gonu (o psach myśliwskich)', psł. 'grati / *grajati, *grajp' 'czynić wrzawę, hałasować' (zob. *grać* II).

zgroza od XV w. 'uczucie przerażenia, strachu', stp. 'coś wywołującego strach', dial. 'połajanie, przestroga', kasz. *zgroza* 'zgroza'. Z przedr. z- od *groza* (od XV w.) 'cechy rzeczy lub zjawiska wywołujące strach, przerażenie', 'silne uczucie lęku, trwogi, przerażenia wobec niebezpieczeństwa' (zob. *groza*).

zgryzota od XVIII w. 'wielkie zmartwienie, troska, strapienie', kasz. *zgręzota* 'wielkie zmartwienie, zgryzota'; daw. *gryzota* 'zmartwienie', dial. 'zmartwienie, boleść', 'ból, boleści brzucha'. Por. cz. daw. *hryzota* 'zmartwienie, troska', 'uporczywy ból żołądka, wnetrznosci', slc. *hryzota* 'niepokój, troska', r. dial. *gryzota* 'ostry ból w brzuchu', 'sprzeczką, klótnia', ukr. *hryzota* 'troska, zmartwienie, niepokój', 'spór, klótnia'. Plnsl. **gryzota* 'boleści brzucha, ból brzucha', 'zmartwienie, troska, niepokój', 'konflikt, klótnia', od psł. **gryzti* w przen. znaczeniach 'powodować ból', 'drażnić, dokuczać', **gryzti sę* 'martwić się, niepokoić się' (por. p. *gryźć* 'powodować uczucie swędzenia, drapania, pieczenia, łaskotania', 'drażnić', 'dokuczać, dręczyć, męczyć', *gryźć się* 'martwić się, zamartwiać się', 'żyć w nie-

zgodzie, klócić się'; o pochodzeniu zob. *gryźć*), z przyr. **-ota*. Co do znaczeń por. np. p. daw. *gryz* 'gryzienie' i 'zmartwienie, troska', dial. *zgryz* 'zmartwienie', ch./s. *griz* 'ugryzienie' i 'ból; kolka', 'troska, zgryzota'.

zgrzeblo od XVIII w. 'żelazna szczotka do czesania, czyszczenia koni', kasz. *zgręblo* / *zgrędlo* 'zgrzeblo'; daw. i dial. *greblo* 'zgrzeblo', 'drewniany pogrzebacz do wygarniania żaru z pieca chlebowego, ożóg', w XVI w. też 'narzędzie do spulchniania ziemi', dial. 'szczotka do czesania lnu'. Ogśl.: cz. *hřeblo* 'pogrzebacz', 'zgrzeblo', r. *grebló* 'łopatka do wyrównywania sypkich produktów', dial. 'pogrzebacz', 'wiosło', ch./s. *greblo* 'łopata do wygarniania żaru i popiołu z pieca', 'łopata do zgarniania śniegu', 'rodzaj zgrzebla', cs. *greblo* 'wiosło'. Psł. **greblo* 'to, co służy do drapania, skrobania, rozgarniania: szczotka do czesania lnu, wełny, zwierząt, pogrzebacz, łopata', nazwa narzędzia od psł. **grebti*, **grebp* 'skrobać, drapać; grzebać, rozgarniać ziemię' (zob. *grzebać*), z przyr. **-lo*.

zgrzebny od XVI w. 'utkany z grubej przędzy lnianej lub konopnej', kasz. *zgrębni* 'utkany z lnu domowym sposobem; uszyty z takiego płótna'. Por. slc. *zrebnj* 'zgrzebny', r. dial. *izgrębnj* 'utkany, uprzedziony z lnianej przędzy', ukr. dial. *zhribnyj* 'gruby (o płótnie)', br. dial. *zrëbnj* 'zgrzebny'. Przym. z przyr. *-ny* (< **-nъ*) od p. *zgrzebie*, stp. XV w. *zgrzebie* / *zgrzebi* 'krótkie włókna lnu lub konopi pozostające po czesaniu przędzy', słowiń. *zgrëbe* 'ts.', por. r. dial. *izgrëbe* / *izgrëbe* 'ts.', 'tkanina z nici uprzedzonych z włókien pozostających po czesaniu przędzy', ukr. dial. *zgrib'ja* n 'zgrzebie'. Słow. **jъzgrëbje* 'krótkie włókna lnu lub konopi pozostające po czesaniu przędzy', od czas. przedrostkowego **jъz-grëbti* 'wygrzebać, wyczesać', od psł. **grebti* (o pochodzeniu zob. *grzebać*).

zgrzytać od XV w. 'wydawać, powodować zgrzyt', stp. XIV-XVI w. też *skrzytać* / *skrzytać* 'ts.; wydawać charakterystyczny głos: rzeć (o koniu), kwiczeć (o świni), syceć (o wężu)', 'burzyć się, wyrażać niechęć, gniew'; z przedr. *zazgrzytać*; jednokr. *zgrzytnąć*; rzecz. odczas. *zgrzyt* 'odgłos powstają-

cy przy tarcu o siebie twardych przedmiotów', stp. *skrżyt* 'ts.'. Por. scs. *skrżbtati* 'trzeszczeć, zgrzytać', *skrżbtō* 'zgrzytanie', cs.-rus. *skrżbtati* / *skrżetati* 'zgrzytać zębami', *skrżbtō* / *skrżetō* 'zgrzytanie; łoskot, grzmot', r. *skrżetati* 'zgrzytać', *skrżet* 'zgrzyt, zgrzytanie'. Czas. intensywny z przr. *-it- / *-ot- od psł. **skrōgati*, **skrōžp* 'wydawać skrzeczący, chrapliwy głos, skrzeczeć, zgrzytać' (por. cz. dial. *škrhat* 'skrzypieć; skrzeczeć, o żabach', br. *skryhać* 'zgrzytać, skrzypieć', słwn. *skrgati* 'ćwierkać, o świerszczu'); w innych językach słow. też intensywny czas. z przr. *-ot-, *-ot-, *-ut-, np. cz. *skrehotat* (dial. *škrhotat*) 'skrzeczeć, skrzekotać', ukr. *skrehotaty* / *skrehotity* 'zgrzytać; skrzeczeć', scs. *skrōgati* 'trzeszczeć, zgrzytać', ch./s. *škrūtati* 'zgrzytać'. Podstawowy czas. **skrōgati* jest pochodzenia dżwkń.

ziac *zieję* od XVI w. 'ciężko oddychać, dyszeć', przen. 'być wyrażanym w sposób intensywny, żywiołowy; żywiołowo uewnętrzniać, okazywać negatywne uczucia' (np. *ziac nienawiścią, złością*), 'otwierać się, rozwierać się, stać otworem (o otworach, jamach, przepaściach, ranach itp.)', 'wydzielać (woń, ciepło, ogień, parę itp.)' (np. *ziac smrodem, ogniem*), 'być wydzielanym, wyrzucanym (o woni, ciepłe, ogniu)', daw. i dial. 'oddychać'; wielokr. *zijać* 'ziac, dyszeć (zwykle o psie)', dial. też 'mieć otwarty pysk (o zwierzętach)', 'ziewać', 'wpatrywać się, gapić się; z przedr. *zziająć się, zziajany*. Ogsł.: cz. *zet* (rzadko *zát*), *zeje* 'otwierać się do dna, być otwartym do dna', r. *zijať* 'być otwartym, rozwartym, pokazywać głębię', ukr. *zijaťy* 'ziac, być szeroko otwartym', scs. *zijaťi*, *zejp* / *zijaťy* 'otwierać usta'. Psł. **zjati*, **zejp* 'otwierać się, rozwierać się, stać otworem', pokrewne z lit. *žiōti*, *žioju* 'otwierać usta', łac. *hiō*, *hiare* 'ziewać', por. też gr. *khaiō* 'ziewać', od pie. **gʰē(i)-* 'ziewać, otwierać (usta itp.)'. Zob. *ziewać, zionąć*.

ziarno od XV w. (stp. też *zarno*) 'nasienie zbóż i innych roślin', kasz. *zárno* 'ts.', 'zboże'; zdr. *ziarenko* / *ziarko*. Ogsł.: cz. *zrno*, r. *zernō*, scs. *zrno*. Psł. **zřno* 'ziarno', pokrewne z lit. *žirnis* 'groch', łot. *ziņns* 'ts.', stpr. *syrne* 'ts.', stwniem. *kērno* 'jądro' (dziś

niem. *Korn* 'jądro; ziarenko, pestka', łac. *grānum* 'ziarno'. Wyraz słow. z pie. **gr-no-*, derywatu z przr. *-no- od pie. pierwiastka **ger-* 'gnieć, kruszeć, mięknąć' (występującego też w psł. **zōrēti*, **zōrējp* 'osiągać końcowy stan rozwoju, dojrzałość, dojrzewać', zob. *dojrzeć* II). Pierwotne znaczenie zapewne 'to, co skruszało, zmiękło, dojrzało'. — Od tego *ziarnisty*.

ziele od XIV w. 'roślina zielona, o pędach niezdrewniałych', dial. też np. 'kapusta', 'czosnek', w gwarach także pozostałości znaczenia zbiorowego, np. 'snopek roślin różnego gatunku', 'wieniec dożynkowy', 'chwast'. Ogsł.: cz. *zeľ* n 'kapusta', r. arch. *zeľe* 'trawa, chwasty, rośliny zielone', przest. 'napar z ziół, traw', dial. 'trawa, chwasty, burzany; chwasty rosnące w lnje', scs. *zēľje* 'rośliny zielone'. Psł. **zēľje* 'rośliny niezdrewniałe, zielone, trawiaste', rzecz. zbiorowy od psł. **zelo* (zob. *zioło*), z przr. *-bje. — Od tego *zielsko; zielny* → *zielnik*.

zieleny od XV w. Ogsł.: cz. *zelený*, r. *zelēnyj*, scs. *zelenŭ*. Psł. **zelenŭ* 'zielony', pierwotny imiesłów bierny od niezachowanego w słow. czas. **zēľti*, którego odpowiedniki są poświadczane w bałt.: lit. *zēľti* 'stawać się zielonym, zielenieć', łot. *zēľt* 'ts.'. Podstawą czasownika była pie. baza **gʰel-* 'świecić się', oznaczająca także jasne barwy (zwłaszcza złotą, żółtą, zieloną). — Od tego *zieleni; zielenić, zazielenić (się); zielenieć, pozieleńieć*. Zob. *zioło, ziele*.

ziemia od XIV w., dial. też *ziem* / *ziom* ż 'ziemia'. Ogsł.: cz. *země*, r. *zemljā*, scs. *zemlja*. Psł. **zemia* [< **zem-ja*] 'ziemia', z dokładnymi odpowiednikami w bałt.: lit. *žemė* 'ziemia', łot. *zeme* 'ts.', stpr. *semme* 'ts.', poza tym pokrewne z łac. *humus* 'ziemia, grunt', gr. *khthōn*, dop. *khthōnos* 'ziemia', *khamai* 'na ziemi', stind. *kšđh*, dop. *jmāh* 'ziemia', awest. *zā*, dop. *zamō* 'ts.', stpers. *zam* 'ts.', het. *tekān*, dop. *dagnaš* 'ts.', toch. A *tkām*, B *kem* 'ts.'. Dawniej sprowadzane do pie. postaci **gʰdem*, w nowszych pracach rekonstruuje się pie. rzecz. **dʰēgʰm*, dop. **dʰgʰmēs* 'ziemia'; psł. **zemia* i jej bałt. odpowiedniki uznaje się za derywowane od pie. miejsc. **dʰgʰēmi* 'na ziemi' (por. stind. *kšāmi* 'ts.'). — Od tego *ziemny, ziemski*,

ziemisty; uziemić; ziemianin; od wyrażen przyimkowych naziemny; podziemie od XVI w. 'miejsce pod powierzchnią ziemi', podziemny od XVI w. 'znajdujący się pod powierzchnią ziemi', w XVI w. też 'żyjący pod powierzchnią ziemi', 'znajdujący się we wnętrzu ziemi', 'znajdujący się na antypodach'; przyziemny. Zob. ziomek.

ziemniak od XVIII w. 'roślina uprawna Solanum tuberosum i jej jadalna bulwa, kartofel', dial. *ziemniak*. Kalka niem. *Erdapfel* 'ziemniak', dosłownie 'ziemne jabłko' (złożenie z *Erde* 'ziemia, grunt' i *Apfel* 'jabłko').

ziewać od XV w. (stp. też *dziewać*) 'otworzyć usta, pysk, wciągać powietrze i zatrzymać je przez chwilę (oznaka senności, znużenia)', 'wydzielać coś wraz z oddechem, wyziewać, ziać, zionąć czymś', 'oddychać, dyszeć', stp. i dial. też 'dyszeć, pałać jakimś silnym uczuciem', kasz. *zewac, zévą* 'ziewać'; z przedr. *wyziewać* 'wydzielać woń, parę'; jednokr. *ziewnóg*. Ogł.: cz. *zívat, r. zevát, ch./s. zjívati*. Psł. **zévati, *zévajp* 'otwierać szeroko usta, pysk, wciągając głęboko powietrze, ziewać; otwierać się na całą szerokość, do głębi, ziać' (por. lit. *žióvauti* 'ziewać', lot. *žavatis* 'ts.'), czas. wielokr. od psł. **zvjati* 'otwierać się, rozwierać się, stać otworem' (zob. *ziać*), z wymianą samogłoski rdzennej *b ⇒ *ē. Z tym związane przedrostkowe *rozdziawić* 'szeroko otworzyć', dial. *rozdziawić (gębę)* 'otworzyć szeroko usta', od XV w. *rozdziawiać* 'otwierać szeroko (usta, pysk)', w XVI w. *rozziwicić*, w XVII w. *rozdziwicić* 'rozdziawić', dial. *rozdziwiciać / rozdziawiać* 'ts.', także bez przedr. stp. *dziewać* 'ziewać'; por. slc. *rozdaviti* (dial. też *rozdabiti / rozdapiti* i *roz(z)aviti / rozzeviti / rozjaviti* 'otworzyć na całą szerokość (usta, drzwi), rozdziawić'. — Od czas. przedrostkowego wyziew.

zięba od XV w. 'ptak Fringilla coelebs'. Ogł.: dl. *zeba*, gl. *zyba*, ch./s. *zēba*, słwn. *zēba* 'zięba', we wschl. wyrazy pochodne, oparte na **zēbəl-*: r. *zjáblik* 'samiec zięby', *zjáblica* 'samica zięby', ukr. *zjáblyk* 'samiec zięby', *zjáblycja* 'samica zięby'. Psł. **zēba* 'zięba', bez pewnej etymologii. Może od psł. **zēbti, *zēbp* 'marznąć, ziębnać' (zob. *zięb-*

nąć), nazwa mogłaby się wiązać z pozostawianiem na zimę części zięb (samców).

ziębić *ziębię* od XVI w. (stp. XV w. *oziębiać* 'czynić zimnym') 'przejmować chłodem, zimnem', *ziębić się* 'narażać się, wystawiać się na chłód, zimno'; z przedr. *oziębić, przeziębić, wyziębić, zaziębić*; wielokr. z przedr. *oziębiać, przeziębiać, wyziębiać, zaziębiać się*. Por. br. *zjābic* 'odczuwać zimno, mieć dreszcze', dial. *zjābic* 'mrozić, wyziębiać'. Psł. **zēbiti*, czas. kauzat. od psł. **zēbti* 'marznąć, ziębnać' (zob. *ziębnać*), z pierwotnym znaczeniem 'powodować, że ktoś, coś marznie'.

ziębnać od XVI w. (od XV w. z przedr. *zaziębnać*) 'odczuwać, cierpieć chłód, zimno, marznąć', 'stawać się zimniejszym, oziębiać się, stygnąć', kasz. *zēbnc / zqbnpc* 'odczuwać chłód, zimno, marznąć'; z przedr. *oziębnać, zziębnać*. Ogł.: cz. *zábst, zebe* 'marznąć, ziębnać; powodować u kogoś uczucie chłodu, ziębić', *zábnot* 'ziębnać, marznąć', slc. *ziabst* 'ts.', *ziabnuť* 'marznąć', r. *zjābnuť* 'marznąć; przemarać', dial. *zjābti, zjābu* 'marznąć, ziębnać', ch./s. *zēpsti, zēbem* 'ziębnać, marznąć', *zēbnuti* 'odczuwać strach, bać się', słwn. *zēbsti, zēbe* 'marznąć'. Psł. **zēbti, *zēbp* 'marznąć, ziębnać', zapewne etymologicznie tożsame z zachowanym szczątkowo psł. **zēbti, *zēbp* 'rwać, targać, szarpać' (por. scs. *zēbp* 'rwią, targać, szarpać' oraz pochodne czasowniki, np. p. dial. *ziębić* 'orać na zimę', strus. *zēbiti, zēblju* 'wydawać, wytwarzać', r. dial. *zjābit* 'wykonywać orkę jesienną', dl. *zebaś* 'ogryzać'); na gruncie słow. doszło widocznie do rozwoju znaczeniowego 'rwać, targać, szarpać' > 'szczypać, dokuczać (o mrozie, zimnie), ziębić'. Psł. **zēbti* pokrewne z lit. *žēmbti, žēmbiu* 'ciąć, rznąć', stind. *jāmbhate* 'złapie, schwyta', od pie. **gēmbh-* 'gryźć' (zob. *zqbp*).

zięć od XIV w. 'mąż córki', stp. też 'mąż siostry'. Ogł.: cz. *zef*, r. *zjaf*, scs. *zētp, zēti*. Psł. **zētp m* 'mąż córki, zięć' (temat na -i-), pokrewne z lit. *žentas* 'zięć', lot. *znuōts* 'zięć, swojak', gr. *gnōtós* 'znajomy, pokrewny', stind. *jñātīs* 'ts.', kontynuuje pie. **genat-* od pierwiastka **gen-* 'znać' (zob. *znać*). Pierwotne znaczenie zatem 'znany, znajomy'.

zima od XV w. 'chłodna pora roku'. Ogsł.: cz. *zima*, r. *zimá*, scs. *zima*. Psł. **zima* 'chłodna pora roku, zima', odpowiada lit. *žiema* 'zima', lot. *ziema* 'ts.', gr. *kheima* 'zima, chłód', od pie. **ǵej-m-* 'zima'. Jeśli zasadne jest łączenie rdzenia **ǵej-* z pie. pierwiastkiem **ǵey-* 'łać', to wyraz pierwotnie oznaczał porę deszczową, wtórne znaczenie 'zimna pora roku, kiedy pada śnieg' powstać musiało bardzo wcześnie, już w epoce wspólnoty pie. — Od tego *zimowy*; *zimować*, *przezimować*. Zob. *zimny*.

zimny od XIV w. 'mający niską temperaturę; wywołujący wrażenie intensywnego chłodu; ziębiący; oziębły', daw. XV–XVII w. 'zimowy'. Ogsł.: cz. *zimní* 'zimny, chłodny', r. *zimnyj* 'zimowy; ozimy', scs. *zimnŏj* 'chłodny; zimowy'. Psł. **zimnŏj* 'chłodny, zimny', 'dotyczący zimy, związany z zimą, zimowy', od psł. **zima* (zob. *zima*) z przyr. **-nŏj*.

zioło od XIV w. 'roślina o pędach niezdrewniałych, roślina zielona', *ziola* mn 'ususzone, często odpowiednio spreparowane rośliny zielne lub ich części'; zdr. *ziółko*. Por. gł. *zelo* 'ziele; napar z ziół; nać (np. marchwi)', *zela* mn 'ziola lecznicze', ukr. przest. i dial. *zeló* 'zieleń, zielone drzewa, krzewy, trawy itp.'. Psł. **zelo* 'zielona, niezdrewniała roślina', prapokrewnie z lit. *žolė* 'trawa; ziola', łac. *helus* / *holus* 'zieleń; owoce; kapusta', gr. *khólos* 'zółć', oset. *zældæ* 'niska trawa', wszystkie od pie. **ǵel-* 'świecić się', oznaczającego także jasne barwy, zwłaszcza żółtą, żółtą, zieloną (zob. *zielony*). Zob. *ziele*.

ziomek stp. od XV w. *ziemek* 'rodak, krajan'. Z prapostaci **zeməkŏ*, od podstawy p. *zemia*, dial. *ziem* / *ziom* 'ziemia', psł. **zemia* < **zem-ja* 'ziemia' (zob. *ziemia*).

zionąć *zionę* od XVI w. 'oddychać ciężko, z trudem, ziać; oddychając, tchnąć, chuchnąć', 'wydzielać woń, ciepło, ogień, parę itp.; wyrzucać kule, strzały', 'otwierać się, rozwierać się, obnażać głębie (o otworach, jamach, przepaściach itp.)', daw. XVI–XVII w. 'oddychać'; z przedr. *wyzionąć* 'wydzielić woń, parę'. Odpowiedniki we wschł. i pldsl.: strus. *zinuti* 'otworzyć coś, otworzyć się, rozewrzeć się', r. dial. *zinut* 'krzyknąć, zawałać; wystrzelić; chlusnąć; popatrzeć ze zdziwieniem; popatrzeć tępo; odetchnąć;

zginąć, przepaść', scs. *zinpti* 'otworzyć usta'. Psł. **zinpti* 'otworzyć coś szeroko, rozewrzeć; otworzyć się szeroko, rozewrzeć się', z przyr. **-no-* od psł. **zjati* 'otwierać się, rozwierać się, stać otworem' (zob. *ziąć*), może czas. inchoat. z pierwotnym znaczeniem 'zacząć się otwierać, rozwierać'. Polskie *zionąć* ma nieregularne -o-, może przez analogię do *wionąć* (zob.).

ziapać od XIX w. 'oddychać ciężko, z trudem', dial. też *ziepać* 'oddychać krótkim, urywanym oddechem', *ziapać* 'płakać, krzyczeć bez ustanku (o dzieciach); ciągle gderać, fukać, łajać', 'patrzeć na coś zazdrośnie i okazywać to'. Ogsł.: cz. dial. *zípati* 'ciężko oddychać, sapać; ziając', r. dial. *zēpat* / *zēpat* 'ziewać; łykać, połykać; krzyczeć, wrzeszczeć', bg. *zjapam* 'stać z otwartymi ustami; gapić się'. Psł. **zēpati* 'ciężko oddychać, łykać powietrze ustami', pokrewne z lit. *žiop-sóti* 'gapić się', niem. *geiben* / *geifen* 'ziewać', stisl. *geipe* 'gadać, paplać', norw. *geipa* 'szeroko otwierać', od pie. pierwiastka **ǵē(i)-* 'ziewać, otwierać usta itp.' (zob. *ziąć*). Regularna polska postać *ziepać*; *ziapać* przejęte z gwar, gdzie i < e.

złodziej od XIV w. 'ten, kto kradnie', stp. też 'łotr, przestępca, złoczyńca', daw. 'złoczyńca'. Ogsł.: cz. *zloděj* 'złodziej', r. *zloděj* 'złoczyńca', scs. *złoděi* 'złoczyńca'. Psł. **złodějŏ* 'złoczyńca', złożenie z rzecz. **zelo*, p. *zło* (zob. *zły*) i rzecz. odczas. **dějŏ* od **dějati* 'czynić' (zob. *dziać*). Nowsze znaczenie 'ten, kto kradnie' powstało w rezultacie zawężenia znaczenia: 'ten, kto źle czyni, złoczyńca' > 'złoczyńca, który kradnie'. — Od tego *złodziejka*, *złodziejski*, *złodziejstwo*.

złoty od XIV w. 'zawierający złoto; mający barwę złota'. Ogsł.: cz. *zlatý*, r. *zolatój*, scs. *zlatŏj*. Psł. **zoltŏ* 'złoty', z pie. **ǵolto-* 'złoty', pokrewny z lit. *želtas* 'złoty', lot. *zēlts* 'ts.', stwniem. *gold* 'ts.', wszystkie od pie. pierwiastka **ǵel-* 'świecić się', oznaczającego także jasne barwy, zwłaszcza złotą, żółtą, zieloną (zob. *zielony*). Urzeczownikowiona forma rodzaju nijakiego *złoty* 'metal szlachetny, pierwiastek chemiczny Au; wyroby z tego metalu' (por. cz. *zlato*, r. *zóloto*, scs. *zlato*). — Od tego *złocić*, *ozłocić*, *pozłocić* → *pozłota*.

zły od XIV w. 'ujemny pod względem moralnym, wrogo usposobiony do ludzi', 'gniewny, rozgniewany, rozżłoszczony', 'niesumienny, nieudolny', 'negatywny, niepochebny, niekorzystny', 'zapowiadający, przynoszący coś niepomyślnego', 'mający małą wartość, niską jakość, niewłaściwy, nieodpowiedni'. Ogsł.: cz. *zlý*, r. *złoj*, scs. *zəlb*. Psł. **zəlb* 'zły', najbliższy odpowiednik w lit. - *žūlus* (w *at-žūlus* 'ostry, stromy, bezlitosny', *įžūlus* 'arogancki, nachalny'), z pie. **ǵ-ūlo-* 'skrzywiony, zakrzywiony, skośny', por. też pokrewne np. stind. *hvarate* 'zbacza z właściwej drogi', *hvaras-* 'krzywizna', łac. *fallō, fallere* 'przywiesić do upadku; oszukać, omylić, podejść', wszystkie od pie. **ǵ-uel-* 'krzywić się, zbaczać z właściwej drogi'. Urzecownikowa forma rodzaju nijakiego zło od XIV w. — Od tego *złość* → *złościć* (się); *złośliwy*; *złośnik*, *złośnica*.

zmierzchać 'ściemniać się', daw. od XVI w. *zmierkać się* / *smierkać się*. Z przedr. z- < psł. **sə-* (zob. z) od stp. XV w. *mirzkać* 'ciemnieć', XVI–XVII w. *mierzkać* 'zmierzchać się, ściemniać się', *mierzkać się* / *mirzkać się* 'ts.', dial. *mierzkać* / *mierzchać* (się) 'ts.', psł. **mfkati* 'ciemnieć, ściemniać się' (o zapadaniu zmierzchu, wieczoru) (o pochodzeniu zob. *mierchnąć*). — Od tego rzecz. odczas. *zmierzch* (daw. XVI w. *zmierz* / *smierz*).

zmora od XVII w. 'widmo, zjawia, mara, upiór', 'dręczący, przykry sen; widziadło senné', daw. 'mrowie, dreszcze'; dawniej, XVI–XVIII w. *mora* 'zmora, ciężki, duszący sen; białe widziadło, mara', dial. 'zmora, zjawia dusząca w nocy, zły duch, demon, upiór', 'ćma', kasz. *mora* 'dusza wychodząca z ciała pogrążonego we śnie człowieka, dławiąca ludzi, ujeżdżająca zwierzęta aż do ich całkowitego wyczerpania, wysysająca soki z drzew itd., zmora', 'motyl nocny, ćma'. Ogsł.: cz. *múra* 'zmora dusząca w nocy; ćma, nocny motyl', br. *mará* 'zjawia, widziadło, zmora; ciężki sen, koszmar', ch./s. *mòra* 'zjawia dusząca we śnie; ćma'. Psł. **mora* 'istota mityczna, zjawia dusząca ludzi w czasie snu', pokrewne ze stwniem. *mara* 'zmora' (dziś niem. *Mahr* 'ts.'). ang. *night-mare* 'nocna zmora', od pie. **mer-* 'gnieść, trzeć'.

zmrok od XVIII w. 'zmierzch', kasz. *zmroxy* 'zmierzch, zmrok'. Zapewne przekształcenie (z- pod wpływem *zmierzchać*, zob.) wcześniej (od XV w.) poświadczanego *mrok* 'zmierzch, zmrok, pomroka, ciemność', stp. 'zmierzch, zapadanie ciemności' (o pochodzeniu zob. *mrok*).

znachor od XIX w. 'człowiek bez wykształcenia medycznego zajmujący się leczeniem ludzi'. Por. slc. *znachar*, strus. *znachor* / *znachor*, r. *znáchár* (dial. też 'ten, kto dużo wie, znawca'), ukr. *znáchár*, dial. *znáchor* / *znáchur*, br. *znáchar*, bg. dial. *znachár* 'znachor'. Psł. dial. **znachor* / **znachar* 'ten, kto się na czymś zna, znawca', od czas. **znachati* (por. r. dial. *znachatsja* 'znać się z kimś; pysznić się swoją wiedzą'), z przyr. **-or* / **-ar* tworzącymi rzecz. ekspresywne. Podstawowy czas. **znachati* jest formacją ekspresywną z przyr. *-ch-* (por. *machać*) od psł. **znati* 'znać' (zob. *znać*).

znaczyć od XVI w. (w XV w. z przedr. *poznaczyć, uznaczyć*) 'wyrażać jakąś treść, będąc jej znakiem, zawierając jakiś sens', 'mieć wagę, być ważnym, odgrywać istotną rolę', 'robić znaki na czymś, oznaczać, znakować; pozostawiać ślady'; z przedr. *naznaczyć, odznaczyć, oznaczyć, przeznaczyć, wyznaczyć, zaznaczyć*; wielokr. *-znaczać* z przedr. *naznaczać, odznaczać, oznaczać, przeznaczać, wyznaczać*. Ogsł.: cz. *značit* 'opatrywać znakiem; być znakiem, znameniem czegoś, oznaczać coś; wyrażać coś; mieć jakiś sens, przedstawiać coś', r. *znáčiť* 'mieć jakiś sens; świadczyć o czymś; mieć znaczenie, wagę, odgrywać rolę', ch./s. *značiti* 'znaczyć, oznaczać; być ważnym'. Słow. **značiti* 'opatrywać znakiem, oznaczaniem, oznaczać, naznaczać', czas. odrzec. od psł. **znak* 'oznaczenie, oznaka, znak' (zob. *znak*). — Od tego *znaczenie, znaczný*; od czas. przedrostkowych *odznaka, oznaka*.

znać od XIV w.; z przedr. *doznać, poznać* (→ *rozpoznać, zapoznać*), *przyznać, rozeznąć, uznać, wyznąć, zaznać, zeznać*; wielokr. *-znawać*, z przedr. np. *poznawać, przyznawać, zeznawać*. Ogsł.: cz. *znát*, r. *znať*, scs. *znati* 'wiedzieć'. Psł. **znati*, **znajo* 'znać, wiedzieć', pokrewne z lit. *žinoti* 'znać, wiedzieć' (zaprzeczone *nežinoti* 'nie znać, nie

wiedzieć'), łot. *zināt* 'ts.', stind. *janāti* 'wie, zna', gr. *gignōskō* 'znam', łac. *nōscō, nōscere* 'poznać, dowiedzieć się', wszystkie od pie. **gen-* / **gnō-* 'wiedzieć, znać'.

znajomy od XV w. (stp. też *znajemy*) 'taki, którego się zna'. Uprzymiotnikowiony psł. imiesłów bierny czasu teraźn. **znajemō* od psł. **znati*, **znajō* 'znać, wiedzieć' (zob. *znać*), oparty na temacie czasu teraźn. **znaje-* (psł. **znaje-tb* 3. osoba l. pj czasu teraźn. 'zna'). — Od tego *znajomość; znajomek; za- znajomić się*.

znak od XIV w. 'to, co ma informować o czymś; dowód, oznaka; ślad pozostawiony przez coś; omen'; zdr. *znaczek*. Ogsł.: cz. *znak*, r. *znak*, ch./s. *znāk*. Psł. **znakō* 'oznaczenie, oznaka, znak', od psł. **znati* (zob. *znać*), pierwotnie nazwa rezultatu czynności z przyr. *-*kō* (co do budowy por. *wzrok*). Pierwotne znaczenie 'to, co jest znane, coś znanego', stąd 'to, co coś oznacza, oznaczenie'.

znakomity od XIV w. 'wybitny, niezwykły, nieprzeciętny; wyśmienity, wyborny'. Por. strus. *znakomityj* 'bliski'. Od p. daw. XVI w. *znakomy* 'znany, znajomy' (też *nieznakomy* 'nieznany, nieznajomy'), por. strus. *znakomō* 'znany', r. *znakomij* 'znany', wygładające na imiesłów bierny czasu teraźn. **znakomō* od niepoświadczanego czas. *fznakti* (od psł. **znakō* 'oznaczenie, oznaka, znak', zob. *znak*), chyba więc raczej utworzone od *znak* na wzór psł. imiesłowów typu **vědomō*, **vidomō*, **nikomō*, p. *wiadomy*, *widomy*, *znikomy* (zob.).

znaleźć *znajdę* od XVIII w. 'odnaleźć, odszukać; zdobyć; zastać, natknąć się, natrafić; otrzymać, zyskać, osiągnąć', przest. 'dojść do wniosku, przekonać się'. Z przedr. z- od daw. (od XIV w.) *naleźć* 'znaleźć, odkryć, odszukać', 'stwierdzić pewien stan, właściwość, ilość', 'zastać, przyłapać', 'zyskać sobie, zdobyć, zapewnić', 'wymyślić rozstrzygnięcie, wydać orzeczenie, wyrok', por. z przedr. *odnaleźć, wynaleźć*. Psł. **nalēzti*, **nalēzō* 'pełzając, posuwając się powoli, natrafić na coś, znaleźć coś', z przedr. **na-* od psł. **lēzti*, **lēzō* 'pełzać, posuwać się powoli, z trudem, wlec się' (o pochodzeniu zob. *leźć*). Polskie formy czasu teraźn. *znajdę*,

znajdziesz itp. należą genetycznie do daw. (i dial.) czas. *znajść* 'znaleźć' z przedr. z- od *najść, najdę* w przest. (dziś dial.) znaczeniu 'natknąć się na coś, napotkać coś, znaleźć coś' (o pochodzeniu zob. *iść*). Od czasu teraźn. czas. wielokr. *znajdować, znajdować*. Zob. *wynaleźć*.

znamie *znamięnia* od XIV w. 'plama lub guzek na skórze będące wynikiem zmian skórnych wrodzonych lub nabytych', 'cecha charakterystyczna, element wyróżniający; oznaka, symptom, objaw czegoś', daw. 'godło, znak, chorągiew', stp. też 'ślad pozostawiony przez coś, pozostały po czymś; nacięcie na drzewie lub usypany kopiec na oznaczenie granicy', 'coś dziwnego, niezwykłego, niezwykle zjawisko, cud', 'kształt, forma, wizerunek, obraz', dial. 'znak na ciele od urodzenia', 'blizna', 'hasło'; por. stp. XV w. *znamiono* 'znak'. Ogsł.: gł. *znamjo*, -*mjenja* 'znak, znamie, cecha; symptom, oznaka; wrodzona zmiana na skórze; obraz, wizerunek', r. *známja*, -*meni* 'sztandar, proporzec', przen. 'idea przewodnia, hasło', dial. 'wrodzona zmiana na skórze', 'znak umowny stawiany na miedzy', bg. *zname*, *znamená* mn 'sztandar', ch./s. *známěn* 'znamie, piętno; znak, oznaka; symbol'. Psł. **znamę*, **znamene* 'to, co daje znak, informuje o czymś przez wywołanie określonych skojarzeń, przedmiot, cecha charakterystyczna, wyróżniająca, oznaczenie', z pie. **gnō-men-* od pie. **gen-* / **gnō-* 'wiedzieć, znać' (zob. *znać*), por. bliskie budową (z przyr. *-*mn-*) gr. *gnōma*, dop. *gnōmatos* 'cecha, znak; pogląd, sąd'. — Od tego *znamienny* 'właściwy, charakterystyczny dla kogoś, czegoś'; *znamienny* 'znany ze względu na swoje walory, zasługi, wielkie zasługi, cieszący się uznaniem, znakomity, wybitny'; *znamionować* 'oznaczać coś, być oznaką czegoś'.

znicz m od XIX w. 'rodzaj lampki nagrobkowej, ogień palący się w miejscach otoczonych szczególną czcią' (po raz pierwszy odnotowane w Słowniku wileńskim). Zapożyczone (jak i cz. *zníc* 'święty ogień u dawnych Litwinów i Słowian') z br. *zníč* 'święty ogień u pogan'; w br. też pochodny rzecz., znany także gwarom ludowym: *zníčka* 'spadająca gwiazda', dial. 'błędny

ognik; osoba pojawiająca się na krótko'. Br. *znić* < **znićb* zapewne 'obrzędowy ogień, ogienek', w związku etymologicznym z psł. czas. **znēti* [< **znoj-tej*] 'tlić się, słabo się palić, żarzyć się' (zob. *znój*), podstawą byłby rdzeń **zni-* < **znej-* (czy może raczej zawierający taki rdzeń niezachowany czas. *tzniti* 'palić, świecić'), wyraz utworzony byłby zatem za pomocą przyr. *-*čb* (jak np. psł. **bičb*, p. *bicz*).

znienacka przysł. od XV w. 'niespodziewanie, nieoczekiwanie; nagle, raptem', stp. 'powoli, pomału, bez pośpiechu, po trochu, stopniowo', daw. XVI w. i dial. *znienaczka*. Por. br. *znjanacku* 'raptownie', ukr. *znenáč'ka* 'ts.', r. dial. *iznenacku* 'ts.' oraz cz. *znenadaja* i *znenadajky* 'nieoczekiwanie', śl. *znenadzajky* 'ts.', ch./s. *iznenada* / *iznenatke* 'niespodziewanie, nagle', słwn. *iznenada* / *iznenade* 'znienacka, nagle'. Zapewne od zaprzeczonego **ne-nadeja* (zob. *nadziej*), z przedr. **jvz-* (zob. z); p. *znienacka* z pierwotnego **z-nienadz-ka*, kontynuującego przypuszczalnie prapostać **jvz-nenadbka*.

zniesławic od XIX w. 'okryć niesławą, oczernić, oszkalować'. Czas. odrzec. od *niesława* od XV w. 'zła sława, zła opinia, wstyd, hańba', które z zaprzeczeniem *nie-* od *sława* (zob.).

znieważyć od XVIII w. 'obrazić', wielokr. *znieważać*. Por. cz. *znevažít* 'zlekceważyć, poniżyć', śl. *znevažít* 'ts.', r. dial. *znevažít* 'poniżyć, obrazić'. Od *ważyć* (zob.), z przeczeniem i przedr. *z-*, utworzone jak *zniesławic* (od *niesława*), *zniewolić* (od *niewola*). — Od tego rzecz. odczas. *zniewaga* 'obraza' (por. br. *znjavaha* 'obraza', ukr. *zneváha* 'ts.', r. dial. *iznevága* 'ts.').

znikać od XVI w. 'stawać się niewidocznym, kryć się', 'odchodzić, wychodzić (niepostrzeżenie)', 'zostawać zabranym, ukradzionym, przywłaszczonym', 'przestawać istnieć', daw. 'uginąć się' (*kolana znikają* 'uginają się'), kasz. *znikac* 'znikać'; jednokr. *zniknąć*. Por. cz. *znikat*, r. *znikát*, słwn. *znikniti* i *iznikniti*. Z przedr. *z-*, psł. **zō-* od psł. **nikati* (> **nikati*) 'schylać się, pochylać się, chylić się'.

znikomy od XVIII w. 'bardzo nieznaczący, bardzo mały', por. daw. XVI w. *nikomy* 'przechodzący, przemijający'. Uprzymiotni-

kowany pierwotny imiesłów bierny czasu teraźn. *znikać* 'stawać się niewidocznym, kryć się' (zob. *niknąć*).

znowu od XV w. 'ponownie', stp. 'po raz pierwszy, od samego początku; po raz drugi, powtórnie, ponownie', nowsze (z zanikiem wygłosowej samogłoski) *znów*. Por. cz. *znova* / *znovu* 'znowu, ponownie', r. *snóva*, dial. *iznúvu* / *iznúv* / *iznov* 'znowu', scs. *iznova* 'ts.'. Psł. wyrażenie **jvzō nova* 'na nowo', złożone z przyim. **jvzō* 'z' (zob. z) i dop. *pj* rodzaju męskiego przyim. **novō* 'nowy' (zob. *nowy*); -u w wyrażeniu polskim pod wpływem częstej końcówki -u w dop. *pj*.

znój od XV w. 'pot'. Ogśl.: cz. *znoj*, r. *znoj*, ch./s. *znój*. Psł. **znojō* 'pot', zapewne rzecz. odczas. od psł. **znēti* [< **znoj-tej*] 'tlić się, słabo się palić, żarzyć się' (por. cz. dial. *znief* 'palić się', r. dial. *znief* / *znief* / *znif* 'ledwie się palić, tlić się; świecić, o rozżarzonym metalu; palić się płomieniem', *znioif* 'tlić się, żarzyć się; jasno płonąć, rozżarzać się, rozgrzewać się do czerwoności; wypalać węgiel drzewny', *znioifśja* 'tlić, żarzyć się, pachnieć spalenizną; dymić się'; w polskim czas. niezachowany). W rzeczowniku pierwotny rdzenny dyftong **oj* zachowany przed samogłoską, w czasowniku przed spółgłoską równie regularnie rozwinął się w **ē*. Nazwa potu jako czegoś palącego, piekącego, por. r. dial. *znoj* 'płomień; skwar, gorąca para w łaźni; czad', *znójkij* 'bardzo gorący, znojny; ostry (o mrozie, wietrze); bardzo zimny, mroźny'; taką samą motywację ma synonimiczny *pot* (zob.). — Od tego *znojny*; *znioić* się.

zobaczyć od XVIII w. 'ujrzeć'. Z przedr. *z-* od przest. *obaczyć* (od XV w.) 'patrzeć, zauważyć coś, zobaczyć, ujrzeć, spostrzec; obejrzeć, zwiedzić; dowiedzieć się, przekonać się o czymś, pojąć, zrozumieć' (o pochodzeniu zob. *baczyć*).

zorza od XV w. (stp. *zorza* / *zarza*, też wtórna postać *rzaza*) 'zjawisko świetlne występujące na niebie przed wschodem i po zachodzie słońca', dial. *zorza* / *zarza* / *żorza* / *żarza* 'ts.', też *rzaza* 'ts.; luna', *rzazy* mn 'ostatnie blaski zachodzącego słońca', kasz. *zořa* / *zořa* (wtórnie *řoza* / *řořa*) 'zorza po-

ranna i wieczorna'. Ogół.: cz. *zoře* 'zorza poranna; blask, świt; jutrzeńka', ukr. *zorja* (/ *zarja*) 'gwiazda; zorza poranna i wieczorna', scs. *zorja* (/ *zarja*) 'zorza'. Psł. **zořa* / **zara* 'zjawisko świetlne występujące na niebie przed wschodem i po zachodzie słońca, zorza, świtanie, brzask', od psł. **zōrēti* 'patrzyć, spoglądać' (zob. *spojrzeć* z przyr. -ja i wymianą rdzennego **br* ⇒ **or*, por. pokrewne lit. *žarà* 'zorza (poranna lub wieczorna), czerwień na niebie; zorza polarna; promień', *žarija* 'żarzący się węgiel; żar', *žerėti*, *žeriù* 'połyskiwać, lśnić, błyszczyć', stpr. *sari* ž 'żar'.

zostać *zostanę* od XIV w. 'pozostać'; z przedr. *pozostać*; wielokr. *zostawać*, *pozostawać*. Por. cz. *zůstat*, -nu, stcz. *zůstati* 'zostać, pozostać'. Z przedr. *z* (< psł. **jъz*-, zob. *z*) od czas. przedrostkowego daw. *ostać* 'zostać' (zob. *ostatek*, *ostatni*, *stać* I).

zostawić od XIV w. 'nie wziąć, nie zabrać, pozostawić'. Z przedr. *pozostawić*. Por. cz. *zůstavit* 'zostawić, pozostawić'. Z przedr. *z* (< psł. **jъz*-, zob. *z*) od czas. przedrostkowego daw. *ostawić* 'zostawić, pozostawić' (o pochodzeniu zob. *stawić*).

zręczny od XVIII w. 'zwinny, sprytny', daw. od XVI w. 'pomysłny', kasz. *zręcni* 'zgrabny, sprytny, przebiegły'. Por. cz. *zručný*, r. dial. *srůčnyj*, bg. *srōčen* 'zręczny, sprytny'. Słow. **srōpčъnъ* 'zręczny, sprytny', przym. od wyrażenia przyimkowego **srō rōky* 'z rękami' (zob. *ręka*), pierwotne znaczenie 'taki, który zwinnie, sprytnie robi coś rękami'.

zrzeszyć od XIX w. 'połączyć ludzi w organizację, związek', kasz. *zrěšec* / *zdrěšec* 'związać'; wielokr. *zrzeszać*. Z przedr. *z* (< psł. **zъ-*) od psł. **rěšiti*, **rěšp* 'wiązać' (kasz. *rěšec* 'wiązać', stp. od XIV w. tylko z przedr. *przyrzeszyć* 'przylączyć, oprzeć', *wrzeszyć* 'urzędowo wprowadzić w posiadanie', zob. też *rozgrzeszyć*, cz. *řešit* 'rozwiązywać', r. *rešif* 'ts.', scs. *rěšiti* 'rozwiązywać, uwalniać; rozstrzygać, decydować'); właściwe większości języków słow. znaczenie 'rozwiązywać' jest wtórne, powstało w czas. przedrostkowych. Podstawowy czas. **rěšiti* ma bliski odpowiednik w bałt.: lit. *raišyti* 'przysięgać', łot. *raisīt* 'rozwiązywać', budowa wskazuje na pierwotny czas. kauzat. (bez

motywacji na gruncie słow., ale por. lit. *rišti* 'wiązać') z przypuszczalnym pierwotnym znaczeniem 'powodować, że coś jest skrócone, związane, obowiązywać, przewidywać', od pie. **urejk-* 'kręcić, wiązać' (do którego należy też zapewne np. gr. *rhoikós* 'krzywy'). Objaśnienie takie napotyka pewne trudności fonetyczne, oczekiwalibyśmy bowiem psł. bezokół. *trēsiti* [< **rois-i* < pie. **uroik-i*], który dokładnie odpowiadałby lit. *raišyti*, łot. *raisīt*; postać **rěšiti*, na którą wskazują wszystkie języki słow., ma zatem wtórne **-š-*, zapewne przez analogię do formy I. osoby I. pj czasu teraźn. **rěšp* [< **rěšp* < **rois-i-p* < **roik-i-ō*], z której regularne **-š-* w takim razie zostałyby uogólnione w całym paradygmacie, także w pozostałych formach czasu teraźn. (np. w 3. osobie I. pj **rěšitō* zamiast oczekiwanego *trēsito*).

zuch od XVIII w. 'człowiek odważny, śmiały, dzielny, zaradny, energiczny', nowsze 'członek harcerskiej drużyny dziecięcej'. Wyłączenie polskie (stać zapożyczone cz. *zuch*, ukr., br., r. dial. *zuch*). Prawdopodobnie skrócenie przym. *zuchwały* (zob.). — Od tego *zuchowaty* → *zuchowatość*.

zuchwały od XV w. (stp. też *zufały*) 'nie liczący się z nikim i z niczym, zbyt pewny siebie, arogancki, beczelny, butny', 'bardzo odważny, zbyt śmiały, ryzykujący wiele; ryzykowny, brawurowy', stp. 'zarozumiały, pewny siebie, arogancki', też 'zrozpaczony, pozbawiony nadziei'. Por. dł. *zuchwały* / *zufały*, stcz. *zufały* (z polskiego ukr. *zuchvalyj* 'zuchwały, beczelny', br. *zuchvaly* 'ts.'). Z wcześniejszej postaci **zupwały*, będącej imiesłowem czasu przeszłego od czas. przedrostkowego *ŕz-upwać*, z przedr. *z* (< psł. **jъz*-, zob. *z*) od **u-pwać* > *ufać* 'mieć nadzieję, być przekonanym, że na kimś można polegać; spodziewać się spełnienia czegoś', por. stp. *pwac* 'ufać, mieć nadzieję' < psł. **pъvati*, **pъvajp* 'być o czymś przekonanym, spodziewać się, mieć nadzieję' (zob. *ufać*). Imiesłów **zupwały* pierwotnie miał znaczenie 'pełen nadziei', z czego 'pewny siebie, butny, beczelny'. Forma *zuchwały* < *zufały* < **zupwały*, z hiperpoprawnym *chw* w miejsce etymologicznie uzasadnionego *f* (< **pъ* < **pъv-*), co związane z młp.

zmianą *chw* > *f* (por. np. stp. *chwała* > *fała*). — Od tego *zuchwalec*; *zuchwałstwo*; *zuchwalość*; *rozzuchwalić*; zob. też *zuch*.

zupełny od XV w. (stp. też *zupełni*) 'taki, któremu nic nie brakuje, kompletny, cały'. Z przedr. *z-* od stp. *upelny* 'zupełny, kompletny', por. cz. *uplny* 'zupełny, pełny, cały, kompletny; całkowity, absolutny', które od *pelny* (zob.). — Od tego *uzupełnić*.

zwać *zwę* (daw. *zowie*) od XIV w. 'określać nazwą, mianem, imieniem; dawać nazwę, przezwisko' (dziś zwykle używany tylko imiesłów bierny *zwany*), stp. *zwać*, *zowie* 'wołać, wzywać'; z przedr. *nazwać* od XV w. 'nadać nazwę', stp. też 'wezwać, wypowiedzieć czyjeś imię, przywołując go', *odezwać się*, *pozwać*, *przezwać*, *wezwać* (→ *zawezwać*), *wyzwać*; wielokr. *-zywać*: z przedr. np. *nazywać*, *przezywać*, *wyzywać*, *wzywać*. Ogsł.: cz. *zvat*, *zvu* (przest. *zovu*) 'zapraszać, prosić; wzywać; nazywać', r. *zvat*, *zovu* 'zapraszać (głosem lub gestem), przywoływać; nazywać', scs. *zovati*, *zovp* 'wołać, krzyczeć; zapraszać; nazywać'. Psł. **zvati*, **zovp* 'wołać, przywoływać' > 'przywoływać imieniem, nazywać', pokrewne z lit. *žavėti* 'oczarować, zaczarować', lot. *zavēt* 'czarować, zamawiać', stind. *hávate* 'woła, wzywa', awest. *zawaiti* 'ts.', od pie. **g^hau(a)-wołać*. — Od tego *zew* 'wezwanie'; od czas. przedrostkowych *odzew* 'odezwanie się w odpowiedzi na czyjeś wezwanie', 'umówiona odpowiedź na hasło'; *nazwa* (dial. też 'imię'), *odezwa* od XIX w. 'proklamacja, manifest' (por. cz. *odezwa* 'oddźwięk, reakcja, odpowiedź'); *nazwisko* od XVI w. (daw. i dial. też 'nazwa'), *przezwisko* od XV w. (stp. 'przydomek'), *wyzwisko*.

zwiadować od XIV w. 'być zapowiedzią czegoś, zapowiadać, wróżyć', przest. 'oznajmiać, ogłaszać; ogłosić', stp. 'przekazać wiadomość, zapowiedzieć'. Por. cz. *zvěstovat* 'zwiadować, oznajmiać; oznajmić, ogłosić'. Czas. odrzec. z przedr. *z-* od *wieść* II (zob.). — Od tego *zwiastun* 'ten, kto zwiastuje, ogłasza, obwieszcza, przynosi wieść; oznaka, zapowiedź, prognostyk, wróżba' (co do budowy por. *biegun*, *piastun*, *zdun*), por. ukr. *vistun* 'przynoszący nowinę; zapowiedź czegoś, co będzie, zwiastun', dial.

'przepowiadający przyszłość; poeta', br. *vja-stun* 'zwiastun'.

związek od XVII w. Por. cz. *svazek* 'pęczek, wiązka; pęk; tom; związek', ch. *svězak* 'zeszyt, tom'. Słow. **svězəkъ* 'to, co związane', nazwa rezultatu czynności od czas. przedrostkowego **sъ-vězati* 'związać', p. *zviázat* (o pochodzeniu zob. *wiązać*), z przyr. **-zəkъ*.

zwichnąć od XVII w. 'skrócić, wykręcić, wybić ze stawu (np. palec, nogę)', też *wywichnąć* od XVIII w. 'ts.', daw. od XV w. *wywinąć* 'ts.', od XVII w. *zwinąć* 'ts.'. Por. r. *vývichnul* 'ts.', dial. *izvichnul* 'ts.; zgiać jak kolano', br. *zwichnul* 'zwichnąć', ch./s. *izvínuti* 'zwichnąć, skrócić'. Z przedr. *z-* (< psł. **jъz-*), *wy-* od nie poświadczanego **vichnǫti* < psł. **vichnǫti*, czas. jednokr. od psł. **vichati* 'wykonywać szybkie koliste ruchy, wymachiwać, machać, kręcić czymś' (zob. *wikłać*).

zwierciadło od XVII w. 'lustro', daw. od XV w. *wierciadło* / *wiarciadło* 'ts.'. Ogsł.: cz. *zrcadlo* 'lustro, zwierciadło', r. *zérkalo* 'ts.', scs. *zrbcalo* 'lustro'. Psł. **zřkadlo* > **zřcadlo* (z rozwojem **k* > **c* w rezultacie III palatalizacji) 'lustro', nazwa narzędzia z przyr. **-dlo* od psł. **zřkati* > **zřcati* 'patrzyć, spoglądać' (zob. *zérkać*). Pierwotne znaczenie 'to, za pomocą czego ogląda się (samego siebie)'. W polskim oczekivalibyśmy postaci **ziercadło*, przekształcanie pod wpływem czas. *wiercić* (się). — Od tego *odzwierciedlić* (rzadziej *odzwierciadlić*) 'odtworzyć coś, przedstawić wiernie, uzewnętrznzić, wyrazić', wielokr. *odzwierciedlać*, rzadziej *odzwierciadlać*.

zwierz od XIV w. 'zwierzę', stp. *žwierz* / *žwirz* 'wszystkie istoty żywe (z wyjątkiem człowieka), w przeciwieństwie do roślin', wyjątkowo niezbiornie 'zwierzę'. Ogsł.: cz. *zvěř*, r. *zver*, scs. *zvěřb*. Psł. **zvěrb* 'zwierz, zwierzę', lit. *žvėris* 'zwierzę', lot. *zvērs* 'ts.', stpr. *swirins* (bier. mn) 'zwierzęta', gr. *thēr* 'dzikie zwierzę', łac. *ferus* 'dziki', wszystkie od pie. **g^huēr-* 'dzikie zwierzę'. — Od tego *zwierzę* → *zwierzątka*, *zwierzęcy*; *zwierzyna* → *zwierzyniec*.

zwitek od XVI w. (daw. też *switek*) 'coś zwinętego, skręconego'. Por. ch./s. *svítak* 'zwój, rulon'. Słow. **svitǫkъ* 'to, co zwinęte, skrę-

cone', od czas. przedrostkowego **śa-viti* 'zwinać, skręcić' (zob. *zwój*), z przyr. **əkā*.

zwłaszcza od XV w (stp. też *zwłaszcza*) part. 'szczególnie, głównie, specjalnie, przede wszystkim, tym bardziej'. Zapożyczenie z cz. *zvláste* / *zvlášť* 'szczególnie, niezwykle; zwłaszcza, przede wszystkim, głównie; oddzielnie, osobno; specjalnie', por. słwn. *zlásti* 'zwłaszcza'. Od psł. wyrażenia przyimkowego **jbz volsti* 'z posiadłości, włości' (**jbz* 'z', zob. z, **volsto* 'panowanie, władza; własność, posiadłość', zob. *włość*).

zwłoki mn od XVII w. 'ciało zmarłego', *ze-włok* 'ts.', daw. *zwłok* / *zewłok* i *zwłoka* / *zewłoka* 'to, co z kogoś zwłoczono, zdarto, złupiono'. Por. ch./s. *svlāk* 'skóra ściągnięta z węża'. Rzecz. odczas. od psł. przedrostkowego **śa-vj'kti*, **śa-velko* 'zwlec, ściągnąć' (o pochodzeniu zob. *wlec*), pierwotne znaczenie 'to, co ściągnięto, zwłoczono'.

zwolennik od XV w. 'człowiek popierający kogoś, oddany komuś', stp. 'stronnik'; z czeskiego stp. *zvolennik* / *zvolenik* 'osoba wybrana, wybraniec, uczeń, wyznawca'. Od stp. *zvolić* 'wyratować, ocalić; wyrazić zgodę, przystać na coś', z czeskiego 'wybrać, przeznaczyć na coś' (dziś tylko z przedr. *do-zvolić*, *pozvolić*, *przyzvolić*, *wyzvolić*, *ze-zvolić*), psł. **śa-voliti* 'wyrazić swą wolę, pozwolić, zezwolić', z przedr. **śa-* (zob. z) od psł. **voliti* 'wyrażać swoją wolę, wybierać' (zob. *woleć*).

zwój zwoju od XIX w. 'coś zwiniętego'. Por. ch./s. *svōj* 'wir'. Słow. **svōjō* 'to, co zwinięte', rzecz. odczas. (nazwa rezultatu czynności) od psł. przedrostkowego **śa-viti* 'zwinać, skręcić' (od psł. **viti*, **vujō* [< **uei-*] 'przez zwijanie nadawać czemuś okrągły, owalny, kolisty kształt; wić, splecać; obracać', zob. *wić* II), z właściwą archaicznym rzecz. wymianą **i* ⇒ **oj* (z wcześniejszej wymiany **ei* ⇒ **oj*). Zob. *powój*, *rozwój*, *zawój*, *zwitek*.

zwyciężyć od XV w. 'odnieść zwycięstwo', stp. *zwyciężyć* / *zwiciężyć* 'pokonać przeciwnika w walce; dowieść czegoś, pokonać kogoś w sporze; pokonać sądownie'; z przedr. *przezwyćżyć*; wielokr. *zwycięzać*, *przezwyćczać*. W stp. także bez przedr. z-: *wyciężyć* / *wiciężyć* 'pokonać w walce'. Por. cz. *víte-*

zit 'zwyciężyć', *zvítězit* 'zwyciężyć, odnieść zwycięstwo'. Czas. odrzecz. od słów. (psł.?) **vitedzō* [< **vitegō*] 'bohater, zwycięzca' (por. cz. *vítěz* 'zwycięzca', r. *vitjaz* 'rycerz', ch./s. *vítěz* 'rycerz; bohater', cs. *vítěz* 'bohater'; p. *witez* 'rycerz' jest pożyczką ze wschl.). Zapewne zapożyczzonego z germ. **vik-ing-* (por. stisl. *vik-ing* 'wiking'). W polskim zmiana (z)*wiciężyć* > (z)*wyciężyć* pod wpływem czasowników z przedr. wy-, zapewne etymologia ludowa powiązała wyraz z rodziną czas. *ciężyć* (daw. *ciężýć*). — Od tego zwycięzca, zwycięski.

zwyyczaj od XV w. 'powszechnie przyjęty, uświęcony tradycją sposób postępowania, obyczaj; właściwy komuś sposób postępowania, przyzwyczajenie', stp. też 'postępowanie, sposób życia', 'obyczaj, który nabrał mocy prawa', kasz. *zvečaj* 'zwyyczaj, nawyk; zwyyczaj uświęcony tradycją'. Plnsl.: slc. *zvyčaj*, strus. XII w. *svyčai*, r. dial. *svyčaj* 'zwyyczaj'. Psł. dial. **śavyčajō* [< **śavyk-ějō*] 'przyzwyczajenie, zwyyczaj'; od psł. czas. przedrostkowego **śa-vyknōti* 'przywyknąć, przyzwyczaić się do czegoś; nabrać wprawy, nauczyć się czegoś' (por. stp. od XV w. *zwyknąć* 'mieć zwyyczaj; poznać coś, nauczyć się czegoś', dziś *zwyknąć* 'mieć coś w zwyčaju', używane tylko w czasie przeszłym + bezokol., np. *zwykl mówić*, cz. *zvyknout* 'przyzwyczaić się; przywyknąć', ch./s. *sviknuti* 'przywyknąć, przyzwyczaić się'; o podstawowym psł. **vyknōti* 'zaczynać się przyzwyczajając, nabierać przyzwyczajenia, nawyku, wprawy, uczyć się czegoś' zob. *nawyknąć*), z przyr. **ējō* (por. pokrewne *obyczaj*). — Od tego *zwyyczajny*; *odzwyczaić* 'spowodować pozbycie się przyzwyczajenia, nałogu, nawyku, oduczyć'; *przyzwyczaić*; od wyrażenia przyimkowego *nad zwyyczaj*: *zrośnięte nadzwyyczaj* → *nadzwyyczajny*.

zwykły od XV w. 'zgodny z przeciętną normą, ze zwyczajem, powszedni, pospolity', 'prosty, przeciętny', 'zwyyczajny'; przysł. *zwykle* 'przeważnie, zazwyczaj, zawsze, stale; zwyczajnie', daw. 'nie dziw, nic dziwnego'. Por. cz. *zvyklý* 'przywykły, przyzwyczajony', r. daw. *svykljý* 'przyzwyczajony, oswojony'. Uprzymiotnikowiony psł. imiesłów **śavyklō* od psł. czas. przedrostkowego **śa-vyknōti*

'przywyknąć, przyzwyczaić się do czegoś, nabrać wprawy, nauczyć się czegoś' (zob. *zwyczaj*), z przedr. **sa-* od psł. **vyknōti* 'zaczynać się przyzwyczajać, nabierać przyzwyczajenia, nawyku, wprawy, uczyć się czegoś' (zob. *nawyknać*).

zydel od XV w. (stp. też *zedel* i *zydla* / *zedla*) 'sprzęt do siedzenia'. Por. cz. *zidle* ż 'krzesło'. Zapożyczenie ze śrwniem. *sidel(e)* 'sprzęt do siedzenia, stołek', które zostało przejęte z łac. *sedile* 'siedzenie; krzesło, stołek, ławka' (od łac. *sedēre* 'siedzieć', zob. *siedzieć*).

zyskać od XIV w. 'pozyskać, uzyskać, osiągnąć', stp. 'objąć coś w posiadanie, posiadać coś, uzyskać', 'przynieść dochód, zysk', 'osiągnąć coś, zdobyć, pozyskać (także w walce, mocą wyroku sądowego)', kasz. *ziskac* / *zvēskac* 'osiągnąć zysk, zarobić, skorzystać'; z przedr. *odzyskać*, *pozyskać*, *uzyskać*, *wyzyskać*; wielokr. *zyskiwać*, z przedr. *odzyskiwać*, *pozyskiwać*, *uzyskiwać*, *wyzyskiwać*. Ogsł.: cz. *získat* 'pozyskać, zjednać; uzyskać, zdobyć', słc. *získat* 'ts.', r. książk. *izyskať* 'znaleźć, odzyskać', scs. *iziskati* 'pozyskać'. Psł. **jъz-iskati* 'wyszukać coś, pozyskać bądź odzyskać, odnaleźć coś przez szukanie, poszukiwanie', z przedr. **jъz-* (zob. z) od psł. **jъskati* 'szukać' (zob. *iskać*).

— Od tego zysk (stp. od XV w. 'korzyść, pożytek', 'dochód, zarobek', 'mienie przysądzone w postępowaniu sądowym', kasz. *zisk* / *zvesk* 'zysk, korzyść'); od czas. przedrostkowych *odzysk*, *uzysk*, *wyzysk*.

zzuć i **zezuć** od XV w. 'zdjąć, ściągnąć obuwie', z przedr. *z(e)-* od stp. XV w. *zuć* 'ts.', XIV–XV w. *zuć się* 'zdjąć z siebie obuwie'. Ogsł.: cz. *zout*, *zuji* 'zdjąć buty', r. dial. *izůf* 'zdjąć obuwie', scs. *izuti*, *izujp* 'ts.'. Psł. **jъz-uti* 'zdjąć obuwie', z przedr. **jъz-* (zob. z) od nie zachowanego samodzielnego psł. *tuti* 'nakładać obuwie, odzież' (zob. *obuć*, *wzuć*, *wyzuć*).

zżymać się 'obruszać się, oburzać się na kogoś, reagować gniewnie, niecierpliwie, wzdragać się', stp. XV w. *zdżymanie* czy *zdżymanie* 'ucisk, utrapienie, cierpienie, udręka'. Por. cz. *ždímat* 'wyżymać'. Psł. czas. przedrostkowy **jъz-žimati* 'wygniatać, wyciskać', z przedr. **jъz-* (zob. z) od psł. **žimati* (por. p. wy-*žymać*), czas. wielokr. od psł. **žęti*, **žъmp* 'gnieść, cisnąć, ugniatać, wygniatać, wyciskać' (zob. *wyżąć*). Zapewne związane z fizycznym objawem oburzenia, zniecierpliwienia w postaci np. zaciskania pięści, marszczenia brwi czy grymasów twarzy.

Ż

żdźbło od XIV w. 'łodyga roślin trawiastych, słoma, pęd, trawa', przen. 'drobna cząsteczka, okruch, kawałek, odrobina', rzadko też *żdźbiełło* od XVII w., stp. od XIV w. *ścǫbło* / *ściebło* / *źdbło* / *źbło*, w XVI w. też *ďǫbło* / *ďbło* / *zbło*, dial. *ždźbło* / *ždźbiełło* / *źbło*, kasz. *stębło* / *zdebło*; zdr. *żdźbiełtko*, pot. *żdźbiełko* (< *żdźbiełtko*), też w znaczeniu 'trochę, troszkę, odrobinę, nieco, cokolwiek'. Ogsł.: cz. *stěblo* / *stýblo* 'żdźbło', dial. też *zbło*, stcz. *stbło*, ukr. *stěbló*, słwn. *stěblo* / *stablo* 'żdźbło', 'pień drzewa'. Psł. **stǫbło* 'pionowa nośna część rośliny, łodyga, pień'.

Najbliższe pod względem budowy odpowiedniki: lit. dial. *stibliai* m mn 'gole gałęzie', *stibilas* (/ *stibiras*) 'łodyga, gałąź', poza tym pokrewne lot. *stibis* 'sucha gałąź', *stiba* 'pałka, pręt', lit. *stibis* 'penis', stind. *stibhi-* m 'pęczek, wiązka' (por. też z innym wokalizmem rdennym lit. *stiebas* 'słup, maszt, drzewce; pień; łodyga', łac. *tibia* 'goleń; piszczałka, flet'). Od pie. **stīb^(w)* / **stēb^(w)* 'drag, żerdź; sztywny'. Wyraz słow. utworzono za pomocą przyr. **-lo* (nie można wykluczyć, że jest to urzeczownikowy pierwotny przym. rodzaju nijakiego).

Najstarsza regularna polska postać *śbłō* ulegała przeobrażeniom w rezultacie zmian fonetycznych grupy spółgłoskowej *śbł* (np. upodobnienie pod względem dźwięczności *śbł* > *źdźbł*) bądź wtórnego rozbicia grupy przez *-e-* (przez analogię do form z regularną wokalizacją półsamogłoski rdzennej, np. dop. mn **stbblō* > *ściebeł* > *ździebeł*, zdr. **stbblōko* > *ściebłko* > *ździebłko*).

źrebię *źrebięcia* od XIV w. (stp. też *źrebię* / *rzebię* / *rzebię*) 'młode konia', w stp. też 'młody osiołek', dial. *źrebię* / *źrebię* / *źrebię* / *r-zebię*, kasz. *zgrębą* / *zdřębą*, *-eca*; zdr. *źrebiątko*. Ogśł.: cz. *hřibě*, *-ěte*, slc. *žriebā*, *-āta*, r. dial. *žerebja* (w języku liter. wtórna postać *žerebēnok*), scs. *žrēb*, *žrēbēte*. Pśł. **žerbę*, **žerbēte* 'młode konia (i innych zwierząt nieparzystokopytnych)', pokrewne z gr. *brēphos* 'zarodek; młode zwierzęcia; nowo narodzone dziecko, niemowlę', stind. *gár-bha*- 'plód, młode zwierzęcia', od pie. **gʷerbʰ-* (/ **gʷerbʰ-*) 'plód; młode zwierzęcia; dziecko', z pśł. przyr. **-ę*, **-ęte* tworzącym nazwy młodych istot. W słow. zawężenie znaczenia 'młode zwierzęcia' > 'młode zwierząt nieparzystokopytnych, zwłaszcza konia'. Pierwotna polska postać *źrebię* > *źrebię* > *źrebię* (z rozwojem fonetycznym *źr* > *žr* > *žr*). — Od tego *žrebak*, *žrebiec*, *žrebiga*; *žrebić się*, *žrebnā*.

żrenica od XIV w. (stp. też *żrenica*), dial. np. *żrenica* / *zrenica* / *žrynja* / *ždrzenica* / *dr-zenica*. Por. slc. *zrenica*, słwń. *zrenica* 'ts.'. Prawdopodobnie przekształcenie pśł. **žēnica* 'żrenica' (por. w tym znaczeniu cz. *zenice* *ž*, r. *zenica*, scs. *žēnica*), w którym

można się dopatrywać pierwotnego zdr. od hipotetycznego pśł. **žēna* 'żrenica' (por. br. dial. *žēna* 'żrenica', *žēnka* 'ts.', *žēnki* mn 'żrenice; oczy', ukr. dial. *žín'ky* mn 'żrenice', r. dial. *žény* mn 'oczy', *ženó* 'oko; gałka oczna; odkryte miejsce, gdzie piecze słońce', *žénki* / *žen'ki* mn 'żrenice'), przypuszczalnie derywatu od pśł. **žvјati*, **žēp* 'otwierać się, rozwierać się, stać otworem' (zob. *ziać*), z przyr. **-na*. Wtórna polska postać *żrenica* (i odpowiadające jej formy słow.) powstała przez skojarzenie z pśł. **žrēti* 'patrzeć', p. *-žreć* (zob. *spojrzeć*, *ujrzeć*).

źródło od XV w. (stp. też *źródło* / *riźdło* / *jrźdło*) 'naturalny wypływ wody podziemnej na powierzchnię', stp. też 'zbiornik wody podskórnej, żyła wodna', dial. np. *zródło* / *žródło* / *žródło* / *zdrzódło* / *rzódło* / *r-ziódło*, kasz. *zadržóło* / *zródło* / *zródło* / *řzódło* / *řódło* 'źródło'. Ogśł.: cz. *zřídlo* 'źródło', stcz. *žřiedlo* / *žřiedlo* 'wylot naczynia; otwór pieca; otwór, z którego wypływa źródło', r. dial. *žéreló* 'otwór w czymś, ujście', też 'źródło', ch./s. *ždrijelo* 'gardziel, przełyk; paszcza; wąwóz; przepaść, czeluść, otchłań; wylot (np. komina)'. Pśł. **žrdlo* 'gardziel' > 'ujście czegoś (np. rzeki), wylot; otwór w czymś (np. w ziemi)', pierwotna nazwa narzędzia z przyr. **-dlo* od pśł. **žerti*, **žbrp* 'pożerać, pochłaniać' (zob. *žreć*); na części obszaru słow. powstało (może już w epoce pśł.) wtórne znaczenie 'otwór w ziemi, z którego wypływa woda, źródło'. Oczekiwana polska postać **žrźdło* uległa przekształceniom w wyniku rozwoju grupy spółgłoskowej **žr* > *žr* / *žr* > *žr* / *zr* (i dalej, np. jf.).

ż

żaba od XV w. 'płaz *Rana esculenta*', w gwarach często na oznaczenie różnych chorób; zdr. *žabka*. Ogśł.: cz. *žába*, r. *žaba*, scs. *žaba* / *žēba*. Pśł. **žaba* [< **gēba*] 'żaba', pokrewne ze stpr. *gabawo* 'żaba', stang. *cwab*

'ts.', śrwniem. *quappe* 'kijanka' (dziś niem. *Quappe* 'ts.') i, może, z łac. *bufō*, *bufōnis* 'ropucha', z pie. **gēbʰa* 'żaba'. — Od tego *žabi*.

zachnąć się od XIX w. 'oburzyć się, obruszyć się, wzdrygnąć się', niedok. *žachać się*.

W związku ze stp. od XV w. *urzasnąć* 'wywołać przerażenie, trwogę, napelnić lękiem', *urzasnąć się* 'przerazić się, odczuć trwogę, zdrtwić ze strachu', *zrasznać* 'napelnić lękiem, przerażeniem, przestraszyć', *z(d)rasznać się*, *zrasznać się* 'zatrwożyć się, przerazić się', u Knapskiego *przerzasnąć się* 'przelknąć się, przerazić się, przestraszyć się', kasz. np. *pręrasnąć się* 'przestraszyć się', *urasnąć się* 'ts.' (w formach stp. i kasz. odpodobnienie spółgłosek *ż* - *s* > *ř* - *s*). Ogśł.: cz. *žasnout* 'dziwić się, zdumiewać się', *žasnout* 'zdumieć się, osłupieć', dial. *ořasnót se* 'przestraszyć się', r. *užasnūt(sja)* 'przerazić (się), przejąć (się) grozą', ch./s. *užasnuti (se)* 'przerazić się', por. scs. *užasť* 'strach, przestraszyć', cs. *žasati / žasiti* 'straszyć'. Psł. *žasnŋti* [< *ges-] 'przestraszyć, przerazić, zatrwożyć', bez pewnej etymologii: najbardziej prawdopodobne wydaje się łączenie z psł. **gasiti* 'powodować, że coś gaśnie', lit. *gęsti* 'gasnąć' (< pie. **ges-* 'gasnąć'), poza tym zestawiano z lit. *gęsti* 'straszyć', *gęstas* 'strach' bądź z goc. *us-geisnan* 'przestraszyć się'. W p. *zachać*, *zachnąć* wtórne -ch- zapewne przez analogię do czas. typu *kochać*, *machać*.

żaden 'ani jeden', stp. od XIV w. *žadni / žadny* i *žadni / žadny* 'ani jeden, ani jakikolwiek'; też stp. XIV-XVI w. *nižadny* 'żaden, nijaki, ani jeden', w XV w. *nižadny* 'żaden, nijaki, ani jeden'. Plnśl.: dł. *žeden*, gl. *žadyn*, cz. *žadný*, slc. *žaden* i *žiadny*, r. dial. *žadnyj*, ukr. *žodnyj* / *žadnyj*, br. *žadny*, dial. *žodny* 'żaden, ani jeden' (prawdopodobnie są jednak zapożyczenia międzyślawiańskie). Bez pewnej etymologii. Możliwe jest wprowadzanie z prapostaci **ni-že-ednōn* 'ani jeden', złożonej z psł. przecz. **ni* (zob. *ni*), z part. wzmacniającej **že* (zob. -*že*), wstawionej między przeczenie i wyraz główny, oraz z liczeb. *(*j*)*ednōn* 'jeden' (zob. *jeden*); w wyrazie doszło do ściągnięcia samogłosek i zmian głosowych: **ni-že-ednōn* > **nižednōn* > **nižadnōn*. W takim razie pierwotna byłaby postać *nižadny* (por. też stcz. *nižadny* i *ižadny*), z wtórną utratą przeczenia (do czego mogło dojść z powodu braku opozycji znaczeniowej między postaciami bez przeczenia i z przecze-

niem). Według innej wersji etymologicznej, z pierwotnego **žēdnōn*, przym. od psł. **žēdati* 'pragnąć czegoś' (byłby to zatem ten sam wyraz co p. *žadny* 'gorąco, namiętnie czegoś pragnący, spragniony, chciwy'), znaczenie 'ani jeden' miałoby się rozwinąć w zdaniach zaprzeczonych typu *nie było tam žadnego* ('upragnionego, oczekiwanego') *człowieka*, zinterpretowanych jako 'nikogo, ani jednego'. Za takim objaśnieniem przemawia stp. *žadny* (*nižadny*) z samogłoską nosową; byłyby to rodzime postacie, natomiast zwycięska postać *žaden* zawdzięczałaby -a- fonetycznemu oddziaływaniu czeskiemu (gdzie rdzenne -*a*- < psł. **ē*).

żagiel od XVI w. 'płat mocnej tkaniny pozwalający wyzyskać energię wiatru do napędu statku'; *żegłować* od 1500 r. (daw. też *żagłować*) 'płynąć statkiem'. Zapożyczenia ze śrwniem. *seġel / sigel* 'żagiel', niem. *Segel* 'ts.', śrwniem. *sigelen* 'żegłować, płynąć statkiem', niem. *segeln* 'żegłować, płynąć, szybować'. — Od tego *žaglowy* → *žaglowiec*, *žagłówka*; *žeglarz* od XV w.; *žegluga* 'podróżowanie drogą wodną, nawigacja'.

żagiew *žagwi* od XV w. (daw. *žagiew*) 'płonący kawał drewna, głównia', 'huba drzewna, grzyb Polyporus', stp. 'to, co służy do krzesania czy wzniecania ognia, próchno, hubka, może też zarzewie, żarzcy się popiół czy węgiel; płonąca głównia służąca do oświetlania czy do przenoszenia ognia', dial. 'hubka w krzesiwie'. Por. gl. *žahow* m 'hubka, żagiew' (i *žaha* 'ts.', 'zakalec; zgaga; bejca'), ukr. dial. *žahva* 'hubka', br. dial. *žáhva* 'grzyb Piptoperus; hubka'. Psł. dial. **žagy*, **žagove*, bier. **žagovъ* 'to, co służy do palenia, zapalania, wzniecania ognia', z przyr. *-y, *-ov- [< *-ū-] od psł. **žagati* [< **žēgati*] 'palić, spalać' (por. np. gl. *žahać* 'smalić, palić', cz. *žáhat* 'palić', r. dial. *žagáf* 'spalać'), będącego czas. wielokr. od psł. **žegti* 'palić' (zob. *zgliścze*, *žgać*), z regularnym wydłużeniem samogłoski rdzennej **e* → **ē*; co do budowy por. np. p. *mątw* 'rosochate drzewko do mieszania płynów', psł. **mōty*, **mōtve* 'to, co służy do mącenia, mieszania (płynów)', od psł. **mōtiti* 'mieszać, bełtać, wprowadzać zamieszanie' (zob. *mącić*).

zał od XIV w. 'uczucie smutku', 'wyrzuty sumienia, skrucha', 'uraza, pretensja', *żale* mn 'skargi, narzekanie, lament', stp. *zał* 'zło, przykrość, krzywda'. Ogśl.: cz. *žal* 'żal, zmartwienie, ból, smutek', *žel* 'szkoda', r. *žal* 'żal, szkoda', scs. *žalb* 'grób', cs. *žalb* *mne* 'żałuję'. Psł. **žalb* [< **gel-f*-] 'cierpienie, ból, żal', pokrewne z lit. *gėlà* 'ból, darcie, łamanie; gorycz, żal', *gelti* 'żądlić; boleć, strzykać, łamać', łot. *dzel* 'kłuć, szczypać', stwniem. *quelan* 'cierpieć, odczuwać ból', niem. *Qual* 'męka, męczarnia; utrapienie; udręka', gr. *belónē* 'grot, igła', orm. *kelem* 'męczyć', od pie. pierwiastka **gel-* 'kłuć; kłujący ból'.

żalić się od XV w. 'skarżyć się, narzekać, użalać się', stp. 'boleć; użalać się'; z przedr. *rozžalić się, użalić się, wyžalić się*, daw. *zažalić* 'napęlić żalem, rozžalić', *zažalić się* 'rozžalić się, rozgoryczyć się' (dziś rzecz. odsłowny *žažalenie* 'skarga na kogoś', daw. 'żal, pretensja'); wielokr. *-žalać się*; z przedr. *užalać się, wyžalać się*. Ogśl.: cz. *želet* 'żałować', r. *žalět* 'żałować, litować się', scs. *žaliti* 'być smutnym, lamentować', ch./s. *žaliti* 'czuć żal, żałować, opłakiwać; ubolewać, współczuć; odczuwać skruchę, żałować (za grzechy); skąpić czegoś', *žaliti se* 'skarżyć się, użalać się; wnosić skargę'. Psł. **žaliti* 'odczuwać żal', **žaliti se* 'żalić się, skarżyć się', **žalėti* 'żałować', czas. odrzecz. od psł. **žalb* 'cierpienie, ból, żal' (zob. *žal*).

żałoba od XIV w. 'żal, smutek po śmierci kogoś bliskiego', stp. 'narzekanie, skarga, pretensja, zarzut', 'oskarżenie, pozwanie, roszczenie wniesione do sądu', 'sprawa sądowa, spór sądowy'. Por. cz. *žaloba* 'skarga, oskarżenie', r. *žaloba* 'skarga, zażalenie; narzekanie'. Psł. **žaloba* 'narzekanie, żalenie się, zażalenie, skarga', od psł. **žalb* 'cierpienie, ból, żal' (por. też dł. *žal* 'cierpienie, ból', wskazujące na prapostać **žalb*), rzecz. abstr. z przyr. *-*oba*. — Od tego *žalobny* (stp. XVI-XVII w. 'oskarżycielski, oskarżający', w XVII w. 'bolesny, żalosny, żałujący') → *žalobnik* (stp. XVI w. 'oskarżyciel'), *žalobnica* (stp. XVI-XVII w. 'list oskarżycielski, skarga pisemna, oskarżenie pisemne').

żałość ż od XIV w. 'przejmujący smutek, żal', stp. 'ból, zmartwienie, smutek, utrapienie,

cierpienie', 'żal (za grzechy), skrucha', 'współczucie, miłosierdzie', 'narzekanie, jęki, płacz', 'smutna wiadomość', 'krzywda, zło', 'uciążliwość, przykre położenie'. Ogśl.: cz. *žalost* 'zmartwienie, ból, smutek', r. *žalost* 'litość, współczucie, smutek', scs. *žalost* 'gorliwość, zapał', ch./s. *žalost* 'smutek, żal, żałoba'. Psł. **žalost* 'smutek, zmartwienie', rzecz. abstr. z przyr. *-*ost* od psł. **žalb* 'cierpienie, ból, żal' (zob. *žal*). — Od tego *žalosny* (stp. XV w. *žalosny* / *žalostny* 'wyrażający smutek, pełen bólu, smutku, żalu; dokuczliwy; zaniepokojony, zatroskany', w XVI w. *žalościen* 'frasobliwy, zmartwiony').

żałować od XIV w. 'odczuwać żal, smutek, przykrość z jakiegoś powodu', 'odczuwać skruchę, żal, wyrzucać coś sobie', 'współczuć, litować się', 'ograniczać wydatki, dawać coś niechętnie, skąpić', stp. 'oskarżać, skarżyć', 'płakać, smucić się', *žalować się* 'skarżyć się, uskarżać się, użalać się'; z przedr. *odžalować, požalować*. Ogśl.: cz. *žalovat* 'skarżyć się; oskarżać', stcz. *žalovati* także 'narzekać', strus. *žalovati* 'okazywać miłość', r. *žalovat* 'być życzliwym, szanować; obdarzać, nagradzać; odwiedzać, bywać', *žalovajsja* 'narzekać, żalić się, utyskiwać', scs. *žalovati* 'smucić się', ch./s. *žalovati* 'żałować; płakać, opłakiwać; współczuć'. Psł. **žalovati* 'odczuwać żal', *žalovati se* 'żalić się, skarżyć się', czas. odrzecz. od psł. **žalb* 'cierpienie, ból, żal' (zob. *žal*).

żar od XV w. 'rozżarzone węgle', 'jakakolwiek substancja rozpalona do czerwoności, do białości, paląca się bez płomienia', 'wysoka temperatura, gorąco, upał; gorączka, wypieki', 'ogień namiętności, gwałtowność uczuć; zapał', daw. XVII-XVIII w. 'żarzenie się, zarzewie, węgle rozpalone', dial. 'żarzący się popiół', stp. XIV w. *žary* mn 'miejsce po wypalonym lesie, teren wypalony', kasz. *žar, žaru* 'spiekota, gorąco'. Ogśl.: cz. *žar* 'wielkie gorąco, upał', 'ogień, pożar, płomień', 'silna zorza, mocny blask', 'rumieniec', 'gorące uczucie; namiętność', r. *žar* 'wielkie gorąco, wysoka temperatura; upał, skwar', 'żarzące się węgle w piecu', 'gorączka', 'zapał, werwa', ch./s. *žar* 'żar (ognia); rozżarzone węgle; upał, skwar', 'zapał, pasja'. Psł. **žar* 'żarzenie się, palenie się bez

plomieni' > 'coś rozżarzonego, węgle palące się bez płomieni; wysoka temperatura, gorąco', rzecz. odczas. (pierwotnie nazwa czynności, wtórnie skonkretyzowana) od psł. *žariti 'powodować, że coś się pali, płonie, rozżarza' (zob. żarzyć).

żarłok od XV w. 'obżartuch', stp. *žarłok* (wyjątkowo *žarłak*) 'obżartuch', 'pijak, opilec', 'obżartuch i pijak', kasz. *žarłok* / *žarłox* 'żarłok; pijak'. Od p. *žarł* < psł. *žřlā, imiesłowu czasu przeszłego od p. *žreč*, psł. *žerti, *žbrp (zob. *žreć*), z przyr. -ok (por. *tlumok*, *widok*, zob. też *świadek*). — Od tego *žarłoczny* → *żarłoczność*.

żarna mn od XVI w. 'urządzenie do mielenia ziarna', stp. XV w. *žarny* mn 'prasa do wyciskania wina, oleju', *žarnów* 'kamień żarnowy, młyński', 'żarna', 'prasa do wina, oleju'. Ogśl.: cz. *žernov* 'kamień młyński', daw. 'żarna', r. *žernov* 'żarna', scs. *žrōny*, *žrōnov* mn 'ts.', ch./s. *žrvanj* 'ts.'. Psł. *žřny, *žřnove 'ręczny młynek, żarna; kamień żarnowy', pokrewne ze stpr. *girnoywis* 'żarna', lit. *girma* 'kamień młyński; żarna', lot. *dziņnus* 'żarna', goc. -*qairnus* ž [*< *gʷerānu-*] 'ts.', stisl. *kvern* ž [*< *gʷernā*] 'ts.', ang. *quern* 'ts.', orm. *erkan* 'żarna', wszystkie od pie. *gʷr-nū- bądź *gʷraū(n)- 'kamień żarnowy, żarna', utworzonych od pie. pierwiastka *gʷer- 'ciężki'.

żartować od XVII w.; z przedr. *zażartować*; *žart*. Por. gl. *žortować*, *žort*, cz. *žertovat* (stcz. *žertovati* też 'okłamywać, oszukiwać, zwodzić'), *žert*. Czas. zapożyczony ze śrwniem. *serten* 'żartować, oszukiwać, zwodzić', na rzeczownik, który wygląda na derywat odczas., oddziałoło zapewne śrwniem. *scherz* 'žart', niem. *Scherz* 'ts.'.

żarzyć od XVII w. (od XVI w. z przedr. *roz-żarzyć*) 'poddawać działaniu wysokiej temperatury, powodować, że coś jest rozżarzone', daw. XVII-XVIII w. 'czerwienić, rumienić się (o twarzy)', dziś *żarzyć się* 'palić się bez płomienia, świecić jasnym blaskiem; świecić, błyszczyć, lśnić; odbijać od tła jaskrawą, czerwoną barwą'; z przedr. *rozżarzyć*. Ogśl.: cz. *žārit* 'palić, wypalać', slc. *žiarif* 'promieniować, jaśnieć, świecić; opiekąć, piec na ogniu', r. *žarif* 'smażyć, piec; palić, prażyć; wypalać, suszyć', ch./s. *žariti* 'żarzyć, rozżarzać; piec, palić'. Psł. *žariti [*< *gʷer-*,

*žarþ 'powodować, że coś się pali, płonie, rozżarza', czas. kauzat. od psł. *gorēti 'palić się, płonąć' (zob. *gorzeć*), od pie. *gʷer- 'gorący, ciepły'. — Od tego *žarliwy* 'namiętny, zapalony, gorliwy', daw. 'gorący', 'burzliwy, wzburzony, kotłujący się' (por. cz. *žárlivý* 'zazdrosny', slc. *žiarlivý* 'zazdrosny, zawistny') → *žarliwość* (w XVI w. 'gniew, wściekłość'); *žarówka*. Zob. *žar*.

żąć żnę od XIV w. 'ścinać sierpem zboże, trawę'; z przedr. *žžąć*. Ogśl.: cz. *žít* / *žnout*, *žnu* 'żąć, kosić', stcz. *žieti*, *žnu* / *žňu*, r. *žaf*, *žnu*, scs. *žēti*, *žbņp*. Psł. *žēti, *žbnp 'ciąć, ścinać rośliny (zwłaszcza trawę, zboże) ostrym narzędziem, sierpem', pokrewne z lit. *ginti*, *ginū* 'bronić; zabraniać, zakazywać', *ginti*, *genū* 'wypędzać, gonić, gnać', gr. *theinō* 'bić', stind. *hanti* 'bić', het. *kuenmi* 'bić'. Od pie. *gʷen- 'bić' (zob. *gnać*). W słow. innowacja semantyczna z pierwotnego 'bić, uderzać, kłuć' (por. *žądło*) powstało specjalne znaczenie 'bić, uderzać ostrym narzędziem (np. w rodzaju maczety) w rośliny, by je ściąć' > 'ciąć, ścinać rośliny (zwłaszcza trawę, zboże) ostrym sierpem'. Zob. *žądło*, *żniwo*.

żądać od XIV w. (stp. *žēdać*) 'ostro domagać się czegoś, usilnie dopominać się, wymagać', stp. 'pragnąć, bardzo chcieć czegoś, tęsknić za czymś', 'zwracać się z prośbą, prosić, upraszać', 'domagać się (zwykle przed sądem), rościć sobie do czegoś prawo', daw. XVI-XVII w. 'chcieć, życzyć'; z przedr. *po-žądać*, *zažądać*. Ogśl.: cz. *žadat* 'žądać, domagać się; prosić; wymagać', ukr. *žadaty* 'życzyć sobie, žądać; pragnąć, požądać; łaknąć', scs. *žēdati*, *žēždp* 'mieć pragnienie, pragnąć, tęsknić za czymś'. Psł. *žēdati 'pragnąć czegoś', pokrewne z lit. *gedāuti* 'życzyć sobie, chcieć czegoś, tęsknić za czymś', *gedėti* 'być w żalobie, pogrążyć się w żalu', *pasigēsti*, *pasigendū* 'spostreżać brak czegoś', stirl. *guidim* 'proszę', gr. *pothēō*, *pothē* 'tęsknię, odczuwam brak', 'brak czegoś, tęsknota za czymś, pragnienie', stpers. *jadyāmyi* 'proszę', od pie. *gʷedh- 'prosić, pragnąć'. Samogłoska nosowa była pierwotnie właściwa tylko formom czasu teraźn. z infleksem nosowym *ge-n-d- (psł. *žēdp = lit. -*gendu* w *pasigendū*), wtórnie została uogólniona

w całej odmianie czasownika. — Od tego *žadny*. Zob. *ządza*, *żaden*.

ządło od 1400 r. 'narząd klujący niektórych owadów, skorpionów', stp. też 'coś ostro zakończzonego, kolec, cierni'. Ogsł.: cz. dial. *žadlo*, r. *žalo*, scs. *želo*, słwn. *želo*. Psł. **žedlo* 'coś ostro zakończzonego, klującego, kolec, cierni, narząd klujący owadów', nazwa narzędzia z przyr. **-dlo* od psł. **žeti*, **žnq* we wcześniejszym znaczeniu 'bić, uderzać, kłuć' (zob. *žćć*), dokładny odpowiednik: lit. *giñklas* 'broń, oręż' (: *ginti* 'bronić'). — Od tego *žadlić*, *užadlić*.

ządza od XIV w. 'uśilne, gorące pragnienie czegoś, chęć, życzenie', 'pożądanie cielesne, zmysłowe', stp. też 'wyrażone słowami pragnienie, prosba', 'chciwość', 'gorliwość', 'miłość, gorące przywiązanie', 'przedmiot pragnień', 'zamiar, zamiysł, intencja', dial. 'wyjątkowy apetyt na jakąś potrawę'. Ogsł.: stcz. *žiezē* 'pragnienie' (dziś cz. *žizen*, *-zne ž* 'pragnienie; żądza'), strus. *žaža* 'pragnienie', scs. *žēžda* 'pragnienie', ch./s. *žēda* 'pragnienie'. Psł. **žēda* [**žēd-ja*] 'pragnienie', pierwotna nazwa czynności z przyr. **-ja* od psł. **žēdati* 'pragnąć' (zob. *žādać*).

žbik od XVI w. 'drapieżnik z rodziny kotów, żyjący w górskich lasach, *Felis silvestris*', stp. XV w. *sbik* czy *zbik* / *stbik* / *zdbik* 'žbik', daw. *zdbik* 'ts.', dial. *žbik* 'chłopak swawolny, dziki, rozbudzony seksualnie'; starsza postać (bez przyr. *-ik*): stp. XV w. *zdeb* / *steb* / *step* 'žbik', daw. *zdeb*, *zdbia* 'ts.', dial. *zdeb* 'kot; kot bardzo śmiały, zuchwały i odważny'; 'człowiek posępny, ponury; próżniak, skąpiec, samolub'. Por. cs. *stbbl* / *stpbl* / *stbbl* 'dziki kot'. Szczątkowo zachowane psł. **stēbb* [**stēb-ju* < **stēb-io-*] 'dziki kot, žbik', zapewne pokrewne z lot. *stibis* 'sucha gałąź', *stiba* 'pałka, pręt', lit. *stibis* 'penis', stind. *stibhi-* m 'pęczek, wiązka', łac. *stipula* 'żdźbło' (por. też z innym wokalizmem rdzennym lit. *stiebas* 'słup, maszt, drzewce; pień; lodyga', łac. *tibia* 'goleń; piszczałka, flet'), od pie. **stēb⁽ⁿ⁾* - / **stēb⁽ⁿ⁾* - 'drag, żerdź; sztywny' (zob. *ždźbło*). Nazwa dzikiego kota związana prawdopodobnie z właściwym mu ustawicznym wspinaniem się po pninach, gałęziach.

že sp. od XIV w. 'iż', stp. *již(e)*, *jaž(e)*, *jež(e)* 'który'. Ogsł.: cz. *že*, stcz. *že* 'ponieważ; by, gdyby', *ježe* / *jež* 'co, który', sp. 'co, kiedy', strus. *ježe* 'jaki, który; co', sp. 'jeśli; co; żeby, dlatego żeby', ch./s. *jer* [**ježe*] 'ponieważ'. Psł. **jōže*, **jaže*, **ježe* 'który', o pochodzeniu zob. *iž*. Postać *že* z psł. formy rodzaju męskiego **jōže*, z zanikiem **jō-* jak np. w *gra*, *skra* (zob.). — Od tego *žēby* (o *-by* zob. *by*, *aby*).

-že, *-ž* od XIV w. part. wzmacniająca, podkreślająca. Ogsł.: cz. *-že*, *-ž*, r. *-že*, scs. *-že*. Psł. **-že* part. wzmacniająca, pokrewna z partykułami w innych językach ie., np. lit. *-gu* / *-gi*, gr. *-ge*, stind. *gha*, wszystkie z pie. part. wzmacniającej poprzedzający wyraz **g^he-* / **g^ho-*.

žebrać od XIV w. 'prosić o jałmużnę, chodzić po prośbie'; *žebak* od XV w. 'ten, kto chodzi po prośbie'. Por. gl. *žebrić* 'žebrać', cz. *žebat* 'žebrać', słwn. *žebřati* 'modlić się'. Zapożyczenie z niem. daw. *sefer* 'žebak', od którego na gruncie słow. utworzono czas. odrzec.

žebro od XV w. 'jedna z kości tworzących klatkę piersiową', dial. też *ziobro*, kasz. *žebro*, słowiń. *řebro* 'ts.'. Ogsł.: cz. *žebro*, r. *rebró*, scs. *rebro*. Psł. **rebro* 'žebro', pokrewne z niem. *Rippe* 'ts.', ang. *rib* 'ts.', od pie. **reb^h* - 'pokryć'; pierwotne znaczenie zapewne 'to, co pokrywa, tworzy klatkę piersiową'. Oczekiwana polska postać **rzebro* (zachowana w słowiń. *řebro*), przekształcona przez dysymilację spółgłosek **ř - r > ř - r*.

žegnać od XIV w. 'w przyjęty sposób zachowywać się wobec kogoś, kto odchodzi, odjeżdża', 'kreślić w powietrzu znak krzyża, błogosławić', stp. XV w. i dial. 'błogosławić', XVI-XVII w. 'czarować, zamawiać czarami', *žegnać się* 'kreślić ręką znak krzyża'; z przedr. *požegnać*, *przežegnać się* 'zrobić znak krzyża', *zažegnać* 'odwrócić, oddalić coś złego'. Por. cz. *žehnat* 'błogosławić, robić znak krzyża'. Zapożyczone ze śrwniem. *segnen* (dziś niem. *segnen*) 'błogosławić, udzielać błogosławieństwa, przežegnać krzyżem', co przejęte z łac. *signāre* 'zaopatrzyć znakiem, oznaczyć'.

żelazo od XIV w. 'pierwiastek chemiczny Fe', stp. też *žalazo* / *žalezo* / *zielazo*, dial. *zielazo*. Ogsł.: cz. *železo*, r. *želēzo*, ch./s. *željēzo*.

Psl. **želēzo* 'żelazo', pokrewne z lit. *geležis* 'ts.', łot. *dzelš* 'ts.', stpr. *gelo* 'ts.', może także z gr. *chalkós* 'brąz'. Pochodzenie wyrazu niejasne, może prastare zapożyczenie z jakiegoś języka orientального, ale źródła zapożyczenia nie udało się dotąd ustalić. — Od tego *żelazko*; *żelazny*; *żelaziwo* 'kawałki żelaza, przedmioty żelazne' (rzecz. zbiorowy z przyr. -*wo*, utworzony jak *mięsiwo*, *luczywo*), od niego przez skrócenie *żeliwo* → *żeliwny*.

żeńić od XVI w. (z przedr. *ożenić* od XV w.) 'dawać komuś za żonę', *żeńić się* 'zawierać związek małżeński (o mężczyźnie)'; z przedr. *ożenić*, *ożenić się*. Ogsl.: cz. *ženit*, r. *ženif*, scs. *ženiti sę*. Psl. **ženiti* 'dawać za żonę', **ženiti sę* 'brać sobie za żonę', czas. odrzecz. od psl. **žena* (zob. *żona*). — Od czas. przedrostkowego *ożenek*.

żer od XV w. (stp. i dial. też *žyr*) 'czynność jedzenia u zwierząt, żarcie, pożeranie', 'pożywienie zwierząt, zwłaszcza zdobywane przez nie same', dial. 'pokarm, jadlo', 'pokarm dla zwierząt domowych', kasz. *žer* 'pożywienie zwierzęcia; przynęta'. Ogsl.: cz. *žir* 'żarcie, zjadanie', 'jedzenie, pokarm', 'tuczyć, tuczenie', r. *žir* 'tłuszczyć', dial. też 'zdobywanie pokarmu; miejsce karmienia i tarła ryb', scs. *žirō* 'pastwisko', ch./s. *žir* 'żołądz' (żołądzie stanowiły pożywienie dla żerujących w lasach świń). Psl. **žirō* 'żarcie, pożeranie; to, co się żre, pożera', rzecz. odczas. od psl. **žerti*, **žyrp* 'pożerać, pochłaniać' (zob. *żreć*), oparty na temacie czasu teraźn. **žr-*, ze wzdłużeniem samogłoski rdzennej **b* → **i*. Według innej wersji etymologicznej psl. **žirō* 'tłuszczyć, karmia, pokarm' od psl. **žiti* 'żyć' (zob. *żyć*), z przyr. *-*rō* (por. psl. **pirō* 'picie, uczta', zob. *pieróg*); pierwotnym znaczeniem byłoby 'to, co służy do życia'. W p. *żer* rozwój *er* < *yr*. — Od tego *żerować* → *żerowisko*.

żerdź z od XV w. (stp. i dial. też *žyrdž*) 'długi, cienki drąg drewniany', dial. także *žerdž* m, kasz. *žěrza* / *žěrza* 'ts.'; zdr. *žerdka*. Ogsl.: cz. *žerd*, r. *žerd*, scs. *žrōdb* (*žrōdb*) 'kij, pałka, drąg'. Psl. **žyrdž* < [**žrīdī*] 'cienki drąg, żerdź (pierwotnie używana np. do budowy ogrodzenia)', wyraz oparty na tym samym pierwiastku co psl. **gorāb* (zob. *gród*), z wokalizmem rdzennym na stopniu redukcji *-*ir*- > *-*f*-.

żgać 'uderzać czymś ostrym, kłującym', też *džgać* 'ts.', w gwarach obok tych postaci także *žgać* 'kłuć', 'robić wolno, byle jak, niezdarnie', daw. od XVI w. *žegać* 'palić', od XVII w. 'dokuczać; trącać', kasz. *žgac* / *žgac* 'kłuć, żgać; zabijać, zakławać kaczki, gęsi; kłuć ryby ościeniem', 'kopać, wierząć', 'uciekać'; z przedr. *zadžgać*; jednokr. *žgnąć* i *džgnąć*. Od stp. (od XIV w.) *žec*, *žec* 'niszczyć ogniem, palić', 'trawić, pochłaniać (o ogniu)', 'wypalać', 'parzyć, przypiekać, dokuczać wysoką temperaturą', por. stcz. *žeci*, *žehu*, r. *žec*, *žgu*, scs. *žesti*, *žego*, ch./s. *žēci* (rzadziej *žgāti*), *žēžem*, słwn. *žgāti*, *žgēm*, które z psl. **žegti*, **žego* / **žego* 'palić'. Znaczenie 'uderzać czymś ostrym, kłuć', znane też innym językom słow. (por. np. ch./s. *žāgnuti* 'zakłuć, zabołec', *žigati* 'żgać, kłuć, bóść'), wtórne, rozwinęło się z 'dokuczać wysoką temperaturą, ogniem, parzyć, przypiekać'. Psl. **žegti* pokrewne z lit. *dėgti*, *degu* 'palić się, płonąć; zapalać; wypalać', łac. *foveō*, *fovere* 'ogrzewać', alb. *djeg* 'palę, piekę', stind. *dāhati* 'pali', wszystkie od pie. *dʰegʰ* 'palić, płonąć'; w słow. rdzeń **geg-* (> **žeg-*) powstał z wcześniejszego **deg-* w wyniku upodobnienia spółgłosek na odległość. Zob. *ożóg*, *podžegać*.

żleb od XX w. 'skalisty parów, wąwóz, rozpadlina w zboczu górskim'. Postać głosowa (-*le*- zamiast oczekiwanego -*lō*- występującego w rdzennie polskiej formie *žlōb* < psl. **želbō*, zob. *žlōb*) wskazuje na gwarowe zapożyczenie ze slc. dial. *žleb* (w języku liter. *žlab*) 'koryto, rynna; żłób; żleb'.

żłopać od XVIII w. 'pić dużo, łapczywie', dial. też *žlepać*, kasz. *žłapac* 'pić dużo, łapczywie'; z przedr. *nažłopać się*, *wyžłopać*; por. daw. XVII w. *žlop* 'ochłap, żarcie', 'grzęzawisko'. Por. ukr. dial. *žlopáty* 'żreć', br. dial. *žalapac* 'pić; żreć', *žalubac* 'jeść', 'pić', słwn. *žlēbati* 'dużo pić'. Psl. **želpati* 'chciwie, dużo pić, jeść', przypuszczalnie prapokrewne ze stwniem. *quellan*, niem. *quellen* 'saczyć się, wypływać', stind. *gālati* 'kapie, ścieka', gr. *balaneion* 'kapiel', od pie. **gʷel-* 'kapać; rzucać', pierwotne znaczenie byłoby zatem 'powodować, że coś kapie, ścieka (do gardła)'. Dyskusyjne jest zestawianie z lit. *žliaubti* i *žlembti* 'żreć; szłochać'.

żłób od XIII w. 'podłużna skrzynia, koryto, w które nakłada się paszę dla koni, bydła', 'podłużne wyżłobienie w ziemi, w skale, dolina', daw. 'kanał, rów, rynna', kasz. *żłób* 'żłób; jar, parów, wąwóz'; zdr. *żłobek* (też 'jasełka'). Ogśł.: cz. *žlab* 'żleb; rynna; żłób', r. *želob* / *žolob* 'ściek, rynsztok', *želobók* 'rowek, bruzda, wyżłobienie', ch./s. *žljeb* 'żłób; koryto; rynna, ściek, rynsztok'. Psł. **želbō* [< **gelbo-*] 'żłób, koryto', z pie. **gelbō-* (od pie. bazy **geleb-* / **gleb-* 'skrobać, skrobiąc wydrążyć, wyżłobić', por. *głęboki*). — Od tego *żłobić*, *wyżłobić*.

żmija od XIV w. (stp. *žmija*) 'gad Vipera', dial. *žmija* / *zmija* 'ts.', kasz. *žmija* / *žnija* / *žnija* 'zmija, węz'. Ogśł.: cz. *zmije*, r. *zmēja*, scs. *zmija*. Psł. **zmja* 'zmija, węz', forma rodzaju żeńskiego od psł. **zmjō* m 'ts.; mityczny stwór w postaci skrzydatego węza, smok' (por. stp. XV–XVI w. *žmij* / *žmij* 'jadowity gatunek węza, zmija', cz. *zmij* 'zmija', r. *změj* 'zmija, węz; latawiec', scs. *zmij* 'węz, smok', ch./s. *zmāj* 'smok'). Psł. **zmjō* i **zmja* są utworzone od tego samego pierwiastka, na którym jest oparte p. *ziemia*, psł. **zemā* (zob. *ziemia*). Pierwotne znaczenie 'gad ziemny' bądź 'gad pełzający po ziemi'. W polskim rozwój (upodobnienie) nagłosowej grupy spółgłoskowej *zm-* > *žm-* > *žm-*.

żmudny 'zabierający dużo czasu, wymagający wiele trudu, uciążliwy, trudny', stp. od XV w. *zmudny* 'nie troszczący się o nic, nie dbały; ociągający się, zwlekający z czymś', dial. *zmudny* 'nudny, marudny', 'uciążliwy', 'zabawny, śmieszny', kasz. *zmudni* 'zabierający dużo czasu, wymagający wiele trudu'; por. stp. XV w. *zmuda* 'brak troski, dbałości o coś; zwleknięcie, opieszałość', daw. XVII w. *zmuda* 'marudzenie, mitręga, ociąganie się', dial. 'uciążliwość, beznadziejność; lichota', 'człowiek pracujący powoli i niestannie; nudziarz, maruda', kasz. *zmuda* / *zamuda* 'strata czasu', 'człowiek zajmujący komuś czas, gaduła, nudziarz, pleciga'. Od czas. przedrostkowego daw. XVI–XVII w. *zmudzić* 'zmitrężyć, zmarudzić', kasz. *zmuzęc* 'stracić czas', bez przedrostka stp. od XV w. *mudzić* 'opóźniać (się), zwlekać; tracić czas, próżnować', dial. 'mitrężyć, marudzić', 'zabierać, zajmować komuś czas', 'tracić czas,

nic nie robić', kasz. *mužęc* 'tracić czas, mitrężyć', 'spędzać czas, zwlekać, ociągając się, marudzić', 'przeszkadzać, odwlekać, nudzić'. Ogśł.: plb. *maudi-sa* 'opóźnia się, zaniedbuje się', strus. *muditi* 'zwlekać', r. dial. *mudif* 'zwlekać, ociągając się', scs. *muditi*, *muždō* / *mōditi*, *mōždō* 'ociągając się, zwlekać', stwñ. *muditi* 'zatrzymywać kogoś, przeszkadzać; spóźniać się'. Psł. **muditi* 'tracić czas, zwlekać, ociągając się', zapewne prapokrewne z lit. *maūsti*, *maudžiū* 'drzeć, ćmieć, strzykać; tęsknić', *āpmaudas* 'irytacja, złość, niezadowolenie', od pie. pierwiastka *may-* 'zachwiać się, paść'.

żniwo od XV w. 'żęcie i zbieranie z pola dojrzałego zboża', 'czas żęcia i zbierania zboża', 'zboże gotowe do żęcia; plon, zbiór', *żniwa* mn 'czas żęcia zbóż, zbierania plonów'. Od *żąć*, *żnę* (zob. *żąć*), z przyr. *-iwo* (por. *luczywo*, *mięsiwo*). — Od tego *żniwarz* → *żniwiarka*; *żniwować*.

żółdek od XV w. Ogśł.: cz. *žaludek*, r. *želūdok*, ch./s. *želudac*, stwñ. *želōdec*. Psł. **želpdō* [< **gelando-* < pie. **gʰel-on-d-o-* lub **gʰel-n-d-o-*] 'żółdek', zdr. **želpdōkō* / **želpdōčb*, zapewne pokrewne z gr. *kholás*, dop. *kholádos* [< pie. **gʰol-n-d-*] 'podżebrze, brzuch', *kholádes* mn 'wnętrznosci, kiszki, trzewia, jelita', wyrazy w obu językach, różniące się samogłoską rdzenną, musiały powstać niezależnie od poza tym niepoświadczanego pie. **gʰel-* z nieznanym znaczeniem. Przyjmowany nieraz związek z uderzająco bliskim pod względem budowy lit. *skilāndis* ž 'żółdek (np. świniński); wędzony żółdek wieprzowy lub barani nadziany krajaniem mięsem' i dalej z lit. *skilvis* 'żółdek; woje u ptaków', łot. *skilva* / *skilna* 'kurzy żółdek' jest mało prawdopodobny z przyczyn fonetycznych, gdyż nie sposób sprowadzić do jednej pierwotnej głoski bałt. *sk-* i słow. *ž-* (< **g-*). — Od tego *żółdkowy* → *żółdkowiec*; *żółdkować się* 'złościć się, irytować się'.

żółdź *żółdzia* od XIV w. 'owoc dębu', w stp. też zbiorowo 'żółdzie', w XIV w. także 'prawo do wypasu świń w dąbrowie dworskiej'. Ogśł.: cz. *žalud*, r. *želud*, stwñ. *želod*. Psł. **želpdō* [< **gelandi-* < **gʰel-an-di-*] m 'owoc dębu', prapokrewne z łac. *glans*, *glandis* [< **gʰl-an-d-s*] 'żółdź', gr. *bálanos*

[< *g^wlano-] 'ts.', orm. *kalin* [< *g^wl(a)-eno-] 'ts.', por. też lit. *gilendra* / *gilendrė* 'bogaty plon żołądki i innych płodów leśnych', wszystkie od pie. *g^wel- 'żóładź' i, może, 'dąb'.

zółd od XV w. 'wynagrodzenie wypłacane żołnierzom', stp. 'wynagrodzenie, zapłata; wynagrodzenie żołnierzy'. Zapożyczenie ze śrwniem. *soldie* 'zółd, zapłata', niem. *Sold* 'zółd'. — Od tego *zółdak* 'pogardliwie o żołnierzu', dawniej 'żołnierz najemny pobierający zółd', por. stp. XV w. *zółdat* 'żołnierz najemny', z niem. *Soldat* 'żołnierz' (śrwniem. *soldat* 'zółd, zapłata'). Zob. *żołnierz*.

zółna od XV w. 'ptak *Merops apiaster*', stp. też 'dzięcioł zielony', dial. także 'wilga', 'dzięcioł', kasz. *zółna* 'trznadel', 'dzięcioł zielony', 'wilga'. Ogsl.: cz. *žluna*, r. *želna*, ch./s. *žuna* (też *žunja*) 'zółna'. Psł. *ž^hna [< *g^hilna] 'zółna' (i, może, inne ptaki o żółtym czy zielonym ubarwieniu), dokładny odpowiednik w bałt.: lit. *gilnā* 'zółna', lot. *dzilna* 'ts.', z pie. *g^hlna- będącego urzeczownikową formą rodzaju żeńskiego pie. przym. *g^hlno- 'zielony, żółty', od pie. *g^hel- 'żółty, zielony' (zob. *zółty*).

żołnierz od XV w. (stp. też *żołdnirz*, daw. *żoldnierz*) 'członek sił zbrojnych, wojskowy', stp. też 'dowódca oddziału złożonego z tysiąca ludzi', wyjątkowo 'wasal'. Zapożyczenie ze śrwniem. *soldenær(e)* / *soldenier* 'żołnierz najemny, zaciężny', niem. *Söldner* 'ts.', od śrwniem. *soldie* 'zółd, zapłata', niem. *Sold* 'zółd' (zob. *zółd*). Pierwotnie 'żołnierz najemny, pobierający zółd'. Postać *żołnierz*, z wcześniejszej *żoldni(e)rz* z uproszczeniem grupy spółgłoskowej *ldn* > *ln*. — Od tego *żołnierski*.

żona od XIV w. 'małżonka', stp. też 'niewiasta, kobieta', 'nałożnica'; zdr. *žonka*. Ogsl.: cz. *žena* 'kobieta; kobieta zamężna; małżonka', r. *žena* 'małżonka', przest. 'kobieta', scs. *žena* 'kobieta; małżonka'. Psł. *ž^hena [< *g^henā] 'kobieta; żona, małżonka', pokrewne ze stpr. *genno* 'kobieta; żona', goc. *qinō* 'ts.', stang. *cwene* 'ts.', *cwēn* 'królowa' (dziś ang. *queen* 'ts.'), gr. *gynē* 'kobieta; żona, małżonka', alb. *zonjë* 'żona; pani', stind. *jáni*- 'żona; kobieta', wszystkie od pie. *g^henā, dop. *g^hnās 'kobieta, żona'. — Od tego *żeński*, *żonaty*. Zob. *żeńić*.

zółc I ż od XV w. 'zółtobrunatna wydzielina wątroby zwierząt kręgowych i człowieka', stp. też 'substancja o gorzkim smaku, gorzycz', kasz. *žółc* 'zółc'. Por. w tym znaczeniu cz. *žluc*, r. *žělč*, ch./s. *žuč*; starsza prawdopodobnie postać z nagłosowym *z- zachowana słabiej: strus. *złəčb*, scs. *złəčb*, bg. *złəč*. Psł. *ž^hčb [< *žilki- < pie. *g^hl-k-] 'zółc', pokrewne z (innaczej zbudowanymi) lot. *žults*, lit. *tulžis* (z przestawki z *žultis) 'zółc', od pie. pierwiastka *g^hel- 'błyszczyć, lśnić; zółty, zielony' (zob. *zielony, złoty*). Polskie *zółc* ma wtórne ž- i -č pod wpływem *zółc* 'zółta barwa' (zob. *zółc II*). — Od tego *zółtacza*. Zob. *zółknąć*.

zółc II ż 'zółta barwa', z prapostaci *ž^htb, rzecz. abstr. od *zółty*, psł. *ž^htb 'zółty' (zob. *zółty*), utworzone za pomocą przyr. *b (co do budowy por. np. *biel*, *czerni*, *zieleń*, zob. *biały*, *czarny*, *zielony*).

zółknąć 'nabierać żółtej barwy', stp. XV w. *žółknienie* 'zółtacza', kasz. *žółknpc* / *žółtknpc* 'zółknąć'; z przedr. *požółknąć*, *zžółknąć*. Ogsl.: cz. *žluknout* 'jęłceć, psuć się (zwłaszcza o tłuszczach)', r. dial. *želknūt* 'stawać się żółtym (o roślinach)', stwn. *žółkniti* 'stawać się stęchłym, psuć się (np. o mące, orzechach)'. Psł. *ž^hknpti 'gorzknąć, zółknąć', prawdopodobnie od psł. *ž^hčb 'zółc' (względnie od wcześniejszej postaci *g^hilk-i- przed przeprowadzeniem I palatalizacji; zob. *zółc I*), pierwotne znaczenie 'stawać się jak zółc, tj. nabierać gorzkiego smaku, żółtego zabarwienia'.

zółty od XV w., kasz. *žółti* 'zółty'. Ogsl.: cz. *žlutý*, r. *žěltyj*, ch./s. *žūt*. Psł. *ž^htb [< *g^hlto-] 'zółty', pokrewne z lit. *geltas* 'zółty; bladezółty, błydy; blond', lot. *dzeltns* 'ts.', stpr. *gelatynan* 'ts.', od pie. *g^hel- oznaczającego różne jasne barwy, zwłaszcza żółtą, zieloną i ich odcienie (o pie. odmiance *g^hel- zob. *zielony, zioło, złoty*). — Od tego *zółtko* (stp. i dial. też *zółtek*); *zółtacza*; *zółtodziób* (człon drugi zob. *dziób*). Zob. *zółc I, II*.

zółw od XV w. (stp. też *žółw*) 'gad Chelonia', w stp. także 'ślimak' i, może, 'gatunek ropuchy'. Ogsl.: cz. *želva*, r. dial. *žolv*, cs. *želva* / *želovb*, ch. dial. *kajk. želva* / *željva*. Psł. *ž^hely, *želəve*, bier. *ž^heləvb [< *gelu-] 'zółw', dokładny odpowiednik: gr. *khēlys*

'żółw'. Z pie. **g'el-u-*, prawdopodobnie od pie. **g'el-* (*!g'el-*) 'zielony, żółty' (zob. *zielony, żółty*). Zatem zwierzę nazwano od barwy pancerza; może była to pierwotnie nazwa jednego z gatunków, dużego żółwia zielonego (*Chelonia mydas*), znanego i cenionego zapewne w przeszłości z powodu smacznego mięsa.

żręc żrę od XV w. (stp. też *żręc*, *żrze*) 'jeść, o zwierzętach (wulgarnie o człowieku)', dial. też 'gryźć', 'pić', *żręc się* 'gryźć, kąsać jeden drugiego; żyć w niezgodzie, klócić się, użerać się z kimś', kasz. *żręc*, *żre* / *żgřęc*, *zgře* / *ržęc*, *rže* 'żreć, jeść łapczywie'; z przedr. *na-żręc się*, *obeżręc (się)*, *użręc*, *zeżręc*; wielokr. *-żerać*: z przedr. *nażerać* (się), *obżerać się*, *pożerać*, *użerać się*, *wyżerać*, *zżerać*. Ogł.: cz. *žrát*, *žeru*, r. *žrať*, *žru*, słwn. *žřeti*, *žřem*. Psl. **žerti*, **žbrp* / **žerp* 'jeść (głównie o zwierzętach)', pokrewne z lit. *gėrti*, *geriū* 'pić; wchłaniać, pochłaniać', stind. *giráti* 'polykać', łac. *vorō*, *vorāre* 'polykać, pożerać (łapczywie)', gr. *bora* 'jedzenie, pokarm', od pie. **g'er-* 'polykać'. Oczekiwana polska postać bezokół. *żręc*, forma *żręc* przez analogię do czasu teraźn. *żrę*: *żrę > žr*. — Od tego *żarcie*, rzecz. odsłowny oparty na psl. imiesłowie czasu przeszłego **žřto*; od czas. przedrostkowego *wyżerka*. Zob. *żarłok, żer*.

żubr, dawniej od XV w. *zubr* 'zwierzę Bos urus', stp. XV w. też *zqbr* / *zqbrz* (także jako tłumaczenie łac. *tigris* 'tygrys'), dial. *zubr* / *zuber*, kasz. *zqbr* 'żubr'. Ogł.: cz. *zubr*, slc. *zubor*, *-bra*, r. *zubr*, słwn. *zöber*, *-bra*, ch./s. *ziubr*, daw. *ziubar*, *-bra*. Psl. **zpbř* 'żubr' (na rdzenną samogłoskę nosową wskazują stp. *zqbr* / *zqbrz*, kasz. *zqbr*, słwn. *zöber*), prawdopodobnie od psl. **zpbř* 'coś ostrego w kształcie zęba' (zob. *zqb*), z przyr. *-*ř*; pierwotne znaczenie przypuszczalnie 'zwierzę o ostrych rogach'. Mniej prawdopodobne jest zapożyczenie z bałt. nazwy tego zwierzęcia (por. lit. *stumbras*, lot. *stumbrs* / *sumbrs* / *sūbrs*, stpr. *wissambris*). -u- w wyrazie polskim jest może rezultatem starej oboczności *ř* / *u*; nagłosowe *ž-* pojawiło się w wyniku fałszywego odmazurzenia formy *zubr*.

żuchwa od XVI w. 'dolna szczeka', pot. 'każda szczeka', dial. 'szczeka zwierzęcia'; por. w XVI w. *zuchawica* 'szczeka, żuchwa', dial.

żuchawka 'szczeka u zwierząt'. Zachsl.: cz. *žuchva* 'skroń', *žuchvy* mn 'żuwaczki u owadów', slc. *žuchva* 'okolicę żuwacza u zwierząt', rzecz. z przyr. *-wa* < *-*va* od psl. dial. **žuchati* 'żuć, przeżuwać', p. daw. XV-XVII w. i dziś dial. *žuchať* 'gryźć, przeżuwać, żuć', dial. też *žuchlāť* / *žuchleť* 'przeżuwać; jeść powoli, żuć'. Podstawowy czas. **žuchati* jest formacją ekspresywną z przyr. *-ch-* (zob. *machać*, *wiklać*) od psl. **žvati*, **župj* 'żuć, przeżuwać' (zob. *žuć*).

żuć *župj* od XV w. 'rozcierać, rozgniatać zębami pokarm', daw. *žvac*, *župj* 'gryźć, żreć, żuć', kasz. *žvac*, *žve* 'żuć, przeżuwać'; z przedr. *przeżuć*; wielokr. *przeżuwać*. Ogł.: dl. *žus*, gl. *žuć*, slc. *žuf* / *žuvaf*, cz. *žvát*, r. *ževaf*, ukr. *žuvaty*, br. *žavác* / *žvac*, *žuju*, scs. *žvati*, *župj*. Psl. **žvati*, **župj* 'żuć, przeżuwać', pokrewne z lit. *žiāuna* 'szczeka', stwniem. *kiuwan* 'żuć' (dziś niem. *kauen* 'ts.'). ang. *chew* 'ts.', od pie. **g(i)ey-* / **g(i)ey-* 'żuć'. Pierwotnie p. *žvac*, *župj*; bezokół. *žuć* nowszy, oparty na czasie teraźn. *župj* (por. np. *knuć*, *kuć*, *snuć*). — Od czas. przedrostkowego *przeżuwać*.

żuk od XVIII w. 'chrząszcz Geotrupes'; zdr. *žuczek*. Płnsl.: płb. *žayk* 'krówka (gatunek chrząszcza)', r., ukr., br. *žuk* 'chrząszcz, żuk'. Psl. dial. **žukř* 'chrząszcz', od dżwnk. pierwiastka **žu-* (do którego należy np. r. *žučžaf* 'brzęczeć, bzykać', bg. *žučž* 'brzęczeć, o owadach', p. dial. *žučnić* 'szumieć, świszzczeć; dudnić, rozlegać się', kasz. *žučnić* 'szumieć w głowie, w uszach'), z rzadkim przyr. *-*ka*, tworzącym nazwy czynności, zwykle wtórnie przechodzące w nazwy rezultatów czynności (zob. *wzrok*, *znak*). Zatem pierwotne znaczenie prawdopodobnie 'brzęczenie, bzyczenie', wtórnie 'to, co brzęczy, byczy'.

żur od XV w. 'zupa na zakwasie z chleba lub maki, taki zakwas'; zdr. *žurek*. Por. gl. *žur* 'żur', cz. dial. *žur* 'ts.', strus. *žurř* 'rzadka strawa', br. *žur* 'rzadki kisiel owsiany', dial. 'różne rzadkie potrawy', słwn. *žur* 'serwatka'. Zapożyczenie ze słrwniem. *sūr* 'kwaśny, cierpki, gorzki' (dziś niem. *sauer* 'kwaśny, cierpki'). Nie przekonują próby wykazania słów pochodzenia wyrazu.

żuraw *žurawia*, dawniej od XV w. *žoraw* (*žoraw*) 'ptak Grus cinerea', 'urządzenie do

wyciągania wody ze studni', stp. XV w. też 'most zwodzony', w XIV w. 'brama, wrota', dial. *żuraw / żuraw (żuraj) / żaraw* 'ptak żuraw', 'urządzenie przy studni, żuraw studzienny', kasz. *żoráv / żárav / żurów* 'żuraw'. Ogsł.: cz. *žerav*, r. *žuráv*, dial. *žuravel' / žuravěj / žúráv*, ch./s. dial. *žěrav*, słwn. *žerjav*. Psł. **žeravъ* [< **žerav-jb*] 'żuraw, Grus cinerea', pokrewne z nazwami tego ptaka: lit. *gėrvė*, łot. *dzeļve*, stpr. *gerwe*, łac. *grūs*, *gruīs*, wszystkie od pie. **ger-* 'wydawać ochrypły głos'. Znaczenie 'urządzenie do wyciągania wody ze studni' przen., przez podobieństwo takiego urządzenia do wyglądu ptaka z charakterystycznym długim dziobem; nowsze znaczenie 'dźwąg portowy' jest kalką ang. *crane* 'żuraw; dźwąg'. — Od tego *żurawina*, stp. od XV w. *żorawiny* mn 'roślina *Oxycoccus palustris*' (dial. też *żorawina* i *żurawie*), rosnąca na terenach podmokłych, błotach, czyli tam, gdzie żyją żurawie.

żużel od XVI w. 'stała, zbита pozostałość po spaleniu węgla, koksu, spieczony popiół; produkt uboczny otrzymywany w procesach metalurgicznych', stp. XV w. *žuželica / zuželica / żužalica / żoželica* 'masa powstająca z zanieczyszczeń przy wytopianiu metali; drobne cząstki żelaza odkakujące podczas kucia', XVI w. *žuželica* 'szlaka, żużel', dial. *zuzelice* mn 'sadze; niewypalone kawałki drewna'. Ogsł.: slc. *žužol* 'węgiel' (w porównaniach *čierny ako žužol* 'czarny jak węgiel'), r. dial. *žužel* 'drobne odpadki od ziemniaków', ukr. *žužil* 'żużel', br. *žužal* 'żużel; rzadkie, płynne błoto', dial. *žužalja* 'brud w wodzie', bg. dial. *žužel / žužel* 'coś czarnego, przepalonego', słwn. daw. *žužel* 'sadza z łuczywa'. Bez pewnej etymologii, z przyczyn fonetycznych nie do przyjęcia są próby łączenia z psł. **žegti* 'palić' czy r. *žiža* 'maż, płynna masa, ciecz'. Może tożsame z psł. **žuželb* oznaczającym zapewne zbiorowisko drobnych stworzeń (owadów, robaków itd.), por. cz. *žížala*, dial. *žoužel* 'dżdżownica', strus. *čičelb* 'żuk, Scarabeus', br. *žužal* 'drapieżny nocny żuk', bg. *žužel* 'owad', od dżwn. rdzenia **žu-zg-* (por. r. *žužžat* 'brzęczeć, bzykać', bg. *žuža* 'brzęczeć, o owadach', zob. *žuk*); w takim razie

nazwę drobnych, nieczystych stworzeń przeniesiono na drobne, brudne, czarne przedmioty: niedopalone kawałki czegoś, szlakę, sadzę, odpadki.

żwawy od XVIII w. 'pełen werwy, ruchliwy, zwinny, szybki', daw. XVI-XVII w. 'gryzący, kąśliwy, zjadliwy, rezolutny, uszczypliwy, wyszczekany' (por. w XVI w. *żwawość* 'gadatliwość, gadulstwo, ciętość, wielomówność'), kasz. *žvavi* 'żywy, dziarski'. Płnst.: gl. *żwawy* 'żujący, gryzący', 'paplający, gadatliwy', cz. przest. i lud. *žvavy* 'gadatliwy, szczebiotliwy', r. dial. *žvavyj* 'żwawy', ukr. *žvavyj* 'żwawy, żywy', br. *žvavy* 'pełen werwy, żwawy, ruchliwy; ożywiony, głośny; szybki'. Psł. dial. **žvavъ*, pierwotne znaczenie i pochodzenie niepewne. Część znaczeń (p. daw. 'gryzący, kąśliwy, wyszczekany', gl. 'żujący, gryzący', cz. 'gadatliwy, szczebiotliwy') wskazuje na zachł. **žvavъ* 'żujący, gryzący' (wówczas 'paplający, gadatliwy'), przym. z przyr. **avъ* od psł. **žvati* 'żuć, przeżuwać' (zob. *žuč*); inne znaczenia sugerują wschl. (i polskie) **žvavъ* 'pełen życia, werwy, ruchliwy, zwinny, szybki' w przypuszczalnym związku z psł. **žiti*, **živъ* 'żyć' (zob. *žyč*), przy czym dziwi jednak ilocz. rdzennego **-b- < *i*.

żwir od XVIII w. (u Lindego *zwir*) 'okruchy skał, kruszywo'. Por. br. *žvir* 'gruboziarnisty piasek', r. dial. zach. (w gwarach na Litwie i Łotwie) *žvir* 'ts'. Zapożyczenie z lit. *žvyras* 'żwir'. Mało prawdopodobny związek z bliskoznacznymi słow. wyrazami, jak r. *dresva* 'żwir, drobne kamienie', dial. *žerst(v)a / žestva / gerst(v)a / dverst(v)a / dresva / drezva* 'żwir', ukr. *žorstva* (dial. *žerstva*) 'ts.', ch./s. dial. *zvrsta / zvrst* 'rodzaj kruchej kamienia używanego w garniarstwie jako domieszka do gliny', 'warstwa twardego kamienia', 'rodzaj rudy'.

żyćć od XV w. stp. 'zachowanie, postępowanie'. Ogsł.: cz. *žiti*, r. *žitě*, scs. *žitije*. Psł. **žitbe* 'życie', rzecz. abstr. z przyr. **-bje* od imiesłowu biernego **žitbъ* (por. p. przedrostkowe *prežyty, užyty, žyty*) od psł. czas. **žiti* (zob. *žyč*).

żyćć od XV w. 'pragnąć, chcieć czegoś dla kogoś lub dla siebie', 'wyrażać uczucia przyjaźne, życziwe, składać powinszowania', stp.

'udzielić, dać, użyzyć', 'wyrażać uczucia przyjazne, życziwe lub nieprzyjazne, nie-zyczliwe', daw. od XVI w. 'sprzyjać, udzielać, używać'; z przedr. *zażyżyć*. Zachsl.: dl. *žycys*, gl. *žičić*, cz. dial. *žičiti*, slc. *žičiti* 'sprzyjać, służyć; życzyć, pragnąć' (z polskiego przejęte do wschl., np. strus. *žyciti*). Zachsl. **žičiti* wtórnie utworzone jako postać bezprzodkowa od zachsl. **požitočiti* 'dać komuś coś do używania, przekazać do korzystania', p. *pożyczyć*, w którym *po-* interpretowano jako przedr. czasownikowy, podczas gdy należy on do podstawy słowotwórczej tego czas. (o pochodzeniu zob. *pożyczyć*, *pożytek*). — Od tego *życziwy* → *życliwość*. Zob. *użyć*.

żyć *żyję* (stp. *żywę* / *żywię*) od XIV w. 'być żywym, istnieć; wieść życie, pędzić żywot', w stp. też 'przebywać gdzieś', wyjątkowo 'biesiadować, ucztować'; z przedr. *dożyć*, *odżyć*, *ożyć*, *pożyć* (→ *spożyć*), *przeżyć*, *użyć* (→ *zużyć*), *wyżyć*, *zażyć*, *zżyć się*; wielokr. -*zywać*: z przedr. *dożywać*, *odżywać*, *ożywać*, *przeżywać*, *spożywać*, *używać* (→ *zużywać*), *wyżywać się*, *zażywać*, *zżywać się*. Ogsl.: cz. *žít*, *žiji* (stcz. *žiti*, *živu*), r. *žit*, *živu*, scs. *žiti*, *živu* (w pozostałych językach pldśl. wyrazy sprowadzające się do pokrewnego **živēti*, np. bg. *živēja* 'żyję', ch./s. *živjeti* 'żyć; mieszkąć'). Psł. **žiti*, **živu* 'żyć', pokrewne z lit. *gyti*, *gyju* 'goić się; zdrowieć', *gyvuoti* 'żyć', lot. *džit* 'goić się', stpr. *giwa* 'żyję', lac. *vīvo*, *vivere* 'żyć', gr. *biōmai* 'żyję', *biōō* 'ts.', stind. *jīvati* 'żyję', wszystkie od pie. **gʷej-* 'żyć'. Zob. *życie*, *żyto*, *żywy*, *żyny*.

zyd od XIV w. Ogsl. **žida*. zapożyczenie ze stwł. *giudio* 'zyd', co z lac. *iudeus* (gdzie z gr. *Iudaíos*, przejętego z hebr. *j'hūdah*). Co do słów. 'i w miejsce lac., rom. u zob. *krzyż*.

żyła od XV w. 'naczynie krwionośne', stp. też 'ścięgno', 'struna głosowa', 'rdzeń kręgowy', 'kark'; zdr. *žylka*. Ogsl.: cz. *žila*, r. *žila*, scs. *žila*. Psł. **žila* [< **gila*] 'żyła, ścięgno', bliski odpowiednik w bałt.: lit. *gyšla* 'żyła', lot. *džisla* 'ts.'. Wyraz bałt. sprowadza się do prapostaci **gʷisla*, wyraz słow. kontynuuje zapewne prapostać **gʷisla*; w innych językach ie. kontynuowana jest prapostać **gʷis(s)lo-* (por. orm. *jil* 'ścięgno, powróż', lac. *filum* 'nić, przędza, struna'). Od pie.

**gʷej-* / **gʷis-* 'nić, ścięgno, żyła' (por. np. lit. *gija* 'nić'). — Od tego *žylny* (→ *dożylny*); *žylasty*; *žylak*; *žyłowac* (*się*).

żyto od XIV w. 'roślina zbożowa *Secale cereale*, jej ziarno', stp. 'zboże', 'owoc, plon, płody ziemi', 'to, co do życia służy, żywienie, utrzymanie', daw. 'płód ziemi do utrzymania życia służyący', dial. zwykle 'Secale cereale', też 'żyto ozime', 'zboże', 'pszenica', kasz. *žeto* 'żyto'. Ogsl.: cz. *žito* 'żyto', daw. *žito* / *žito* też 'zboże', dial. 'żyto', 'pszenica', 'zboże', strus. *žito* 'żywność, pożywienie', 'płody, plon', 'ziarno zboża', *žita* mn 'pole obsiane zbożem', 'bogactwo, majątność', r. dial. *žito* 'wszystkie rośliny zbożowe, zboże; ziarno; zboże nie wymłócone; kłosy; zboże jare; ziarno przeznaczane na siew', 'żyto (jare lub ozime)', 'pszenica', 'jęczmień', 'owies', 'potrawa z jęczmienia i grochu lub bobu', 'krupy jęczmienne', scs. *žito* 'zboże; plon', ch./s. *žito* 'zboże; ziarno', dial. też 'pszenica', 'żyto', 'proso', 'mieszany zasiew żyta i pszenicy', 'kukurydza'. Psł. **žito* 'to, co daje życie, co służy do życia, do utrzymania życia, pożywienie' (por. pokrewne stpr. *geits* m 'chleb', cymr. *bwyd* 'jedzenie') > 'rośliny zbożowe, zboże, ziarno tych roślin używane do przyrządzania pożywienia', skonkretyzowana nazwa czynności od psł. **žiti* 'żyć' (zob. *żyć*), z przyr. *-to*. W poszczególnych dialektach słów. ze znaczenia 'rośliny zbożowe, zboże' rozwinęły się węższe, konkretne znaczenia, wyraz zaczął bowiem z czasem oznaczać główny lub wyłączny gatunek zboża uprawiany na danym terenie (lub jego ozimą bądź jarą odmianę). Na obszarze polskim upowszechniło się wtórne znaczenie 'roślina zbożowa *Secale cereale*, jej ziarno' (na poszczególnych terenach polskich wyraz zaczął oznaczać ozimą odmianę tego zboża lub inne zboże, pszenicę), wypierając stopniowo wcześniejszą nazwę *reż* 'żyto', zachowaną jeszcze w niektórych gwarach (zob. *rżysko*).

żywić od XIV w. 'dostarczać pokarmu potrzebnego do życia, karmić', stp. też 'obdarczać życiem, siłą życiodajną, podtrzymywać życie, przywracać życie', 'pozostawiać przy życiu'; z przedr. *odżywić*, *ożywić*, *pożywić*, *wyżywić*; wielokr. -*zywiać*: z przedr. *odży-*

wiać, ożywiać, pożywiać. Ogsł.: cz. *živit* 'odżywiać, karmić; utrzymywać; ożywiać, rozbudzać, pobudzać', strus. od XI w. *živiti* 'obdarzać życiem; zdobywać środki do życia', później też 'goić', r. *živit* 'obdarzać życiem, siłą', scs. *živiti, življ* 'ożywiać, pozwalać żyć', słwn. *živiti* 'karmić, utrzymywać'. Psl. **živiti, *živp* 'obdarzać życiem, podtrzymywać życie, dostarczać pożywienia, karmić, żywić', czas. odprzym. od psl. **živ* 'żywy' (zob. *żywy*). Pierwotne znaczenie 'czynić żywym'. — Od tego *żywiciel* → *żywicielka*; od czas. przedrostkowych *odżywać, pożywać*.

żywioł od XV w. 'siła przyrody i jej przejaw', 'strefa, krąg zainteresowań, zamięłowań', 'ludzie tworzący pewne zbiorowisko; element', 'składnik, element treści, pierwiastek', stp. 'wg pojęć starożytnych i średniowiecznych jeden z czterech elementów, z których miał się składać człowiek i wszystko, co żyje', daw. XV–XVI w. 'istota żywa, żyjąca, stworzenie (tylko o zwierzętach)', XV–XVII w. i dziś dial. 'pożywienie, pokarm'. Por. cz. *živěl, -vlu* 'żywioł; składnik, element', slc. *živěl, -vlu* 'ts.'. Zachsl. **živěls* 'żywa istota, stworzenie, to, co żyje', od psl. **živ* 'żywy' (zob. *żywy*), z rzadkim przyr. **-el* (por. np. *dzięcioł, kwiczoł*).

żywność ż od XVI w. 'to, czym się żywi człowiek lub zwierzę, pokarm, pożywienie, produkty spożywcze, prowiant', przest. 'żywienie, odżywianie, karmienie', dial. też 'posiadłość'. Ogsł.: cz. *živnost* 'rzemiosło, zawód, fach; małe przedsiębiorstwo', r. *živnost* 'drób, ptactwo domowe', słwn. *živnost* 'witalność, żywotność'. Słow. **živnost*, rzecz. abstr. z przyr. **-ost* od przym. **živn* (por. p. przest. *živny* 'pożywny, posilny, posilający', 'prawdziwy, szczerzy', stp. XV w. *duša živna* 'istota żywa, żyjąca', cz. *živny* 'pożywny, odżywczy'), utworzonego od psl. **živiti* 'obdarzać życiem, podtrzymywać życie, dostarczać pożywienia, karmić, żywić' (zob. *żywić*).

żywot od XIV w. 'życie, istnienie', stp. też 'sposób życia, zachowanie się, postępowanie, obyczaje', 'wyżywienie, pokarm', 'opis życia, biografia, życiorys' (dziś przest.),

daw. od XIV w. także 'ciało, jego części', dial. 'brzuch, łono'. Ogsł.: cz. *život* 'życie', 'żwawość, energia', 'utrzymanie', 'pobyt', 'żywa istota', dial. 'brzuch, zoładek', r. *život* 'brzuch', przest. 'życie', dial. 'mienię, bogactwo, bydło', scs. *život* 'życie; pożywienie; zwierzę'. Psl. **život* 'życie; część tułowia poniżej klatki piersiowej, brzuch', rzecz. abstr. (wtórnie skontretyzowany) z przyr. **-ot* od psl. **živ* 'żywy' (zob. *żywy*). — Od tego *żywotny* 'mający duży zasób sił biologicznych, energiczny, aktywny', 'dający życie, potrzebny do życia, życiodajny' (w XVI w. *żywotny / żywotni* 'ożywiający, odżywczy, życiodajny', 'żywy, żyjący') → *żywotność; dożycie, dożywotni, dożywotność*.

żywy od XIV w. Ogsł.: cz. *živý, r. živýj*, scs. *živ*. Psl. **živ* [< **givo-*] 'żywy', dokładne odpowiedniki: lit. *gyvas* 'żywy; zwący, ruchliwy', lot. *dzivs* 'żywy', łac. *vivus* 'ts.', stind. *jiva-* 'ts.'. Kontynuuje pie. **g'iu-o-* 'żywy', będące derywatem z przyr. **-uo-* od pie. pierwiastka **g'e-i-* 'żyć' (na którym oparty jest czas. *żyć*, zob.). — Od tego *żywiec* 'zwierzę, zwierzęta przeznaczone na rzeź', 'żywa rybka, służąca jako przynęta', przest. 'żywa, żyjąca istota' (*żywem* 'w stanie żywym, jako żywego'), w stp. XV w. nazwy roślin, np. 'żonkil zwyczajny, *Sanicula europaea*'; *żywica* 'wydzielina komórek roślin, zwłaszcza drzew iglastych' (dial. też 'sok drzew') → *żywiczny; żywość*. Zob. *żywić, żywioł, żywot*.

żyzny od XV w. 'urodzajny, płodny (o glebie, gruncie)', 'zawierający składniki odżywcze konieczne dla życia zwierząt, roślin', stp. od XVI w., dziś przest. i dial. 'obfity, bogaty (o plonie)', 'pożywny, posilny, sycący'. Płnsl.: cz. przest. *žizny / žizni* 'urodzajny, płodny', ukr. *žyznyj* 'życiowy, żywotny; urodzajny', ale por. też scs. *žizn* 'życiodajny, ożywczy', bg. *žiznen* 'życiowy, żywotny; pełen radości życia'. Psl. **žizn* 'płodny, urodzajny, obfity; istotny dla utrzymania życia, żywotny', przym. od rzecz. psl. **žizn* ż 'życie' (por. stp. *žyžn* 'urodzajność, żyźność', r. *žizn* 'życie', scs. *žizn* 'życie') utworzonego od psl. **žiti* 'żyć' (zob. *żyć*) za pomocą przyr. **-zn* (co do budowy por. np. p. *przyjazny* obok *przyjaźń*).

Indeks wyrazów polskich

Wyrazy hasłowe pisane są kapitalikami

A

A!

aa! → A!

abcas → OBCAS

ABECADŁO

aberszar → OBSZAR

abiecadło → ABECADŁO

abo → ALBO, ALBOWIEM

aboim → ALBOWIEM

abowiem → ALBOWIEM

abszar → OBSZAR

ABY

ACH!

ACZ → ACZKOLWIEK

ACZKOLWIEK

aczkolwie → ACZKOLWIEK

aczkoli → ACZKOLWIEK

aftka → HAFTKA

aftować → HAFTOWAĆ

ALBO

ALBOWIEM

ALE

alibo → ALBO

ali → ALBO

aliści → ALBO

ancuch → ŁAŃCUCH

ANI

aniż(e) → ANI

aniżeli → ANI

aniżli → ANI

anielski → ANIOŁ

ANIOŁ

aniołek → ANIOŁ

ANO

armider → HARMIDER

asło → HASŁO

astrych → STRYCH

AŻ

aże → AŻ

ażeby → ABY, AŻ

BA!

BABA

babcia → BABA

babi → BABA

babieć → BABA

babina → BABA

babinec → BABA

babka → BABA

BABRAĆ

babski → BABA

babsko → BABA

babsztyl → BABA

babula → BABA

babunia → BABA

babusia → BABA

baczność → BACZYĆ

baczny → BACZYĆ

BACZYĆ

BAĆ SIĘ

badacz → BADAĆ

BADAĆ

badanie → BADAĆ

badawczy → BADAĆ

badel → BADYL

BADYL

bagienny → BAGNO

bagnisty → BAGNO

BAGNO

BAJAĆ

bajda → BAJAĆ

bajdura → BAJAĆ

bajdurzyć → BAJAĆ

BAJKA

bajor → BAJORO

bajorko → BAJORO

BAJORO

BALAGAN

bałaganiarski → BALAGAN

bałaganiarstwo → BALAGAN

bałaganiarz → BALAGAN

bałaganić → BALAGAN

BAŁAMUCIĆ

bałamant → BAŁAMUCIĆ

bałamunt → BAŁAMUCIĆ

bałamut → BAŁAMUCIĆ

bałamutny → BAŁAMUCIĆ

BAŁWAN

BANIA

bania → BAJORO

bańka → BANIA

banior → BAJORO

BARAN

baranek → BARAN

barczysty → BARK

BARĆ

BARDZO

BARK

barlogo → BARŁÓG

barłóżyć → BARŁÓG

BARŁÓG

BARSZCZ

bartnictwo → BARĆ

bartnik → BARĆ

bartny → BARĆ

BARWA

barwić → BARWA

barwnik → BARWA

barwny → BARWA

bary → BARK

barzo → BARDZO

barzy → BARDZO

BAŚŃ

BAT

BATOG

batóżyć → BATOG

batuk → BATOG

baumwol → BAWELNA

BAWELNA

BAWIĆ

BAWÓŁ

BAZGRAĆ
 bazgrała → BAZGRAĆ
 bazgroły → BAZGRAĆ
 BAZIA
 BAŻANT
 BĄBEL
 bączek → BĄK
 BĄDŹ I
 BĄDŹ II
 BĄK
 BĄKAĆ
 bąknąć → BĄKAĆ
 bechtać → PODBECHTAĆ
 BECZEĆ
 BECZKA
 beczulka → BECZKA
 BEDNARZ
 bektać → PODBECHTAĆ
 belkać → BELKOTAĆ
 belknienie → BELKOTAĆ
 belkot → BELKOTAĆ
 BELKOTAĆ
 belkotliwy → BELKOTAĆ
 belt → BELTAĆ
 BELTAĆ
 berła → BERŁO
 BERŁO
 BEZ
 bezcenny → CENA
 BEZCZELNY
 BEZCZEŚCIĆ
 bezcześć → BEZCZEŚCIĆ
 bezdomny → DOM
 bezeczeństwo → BEZECNY
 bezecnica → BEZECNY
 bezecnik → BEZECNY
 BEZECNY
 bez nadziei → NADZIEJA
 beznadzieja → NADZIEJA
 beznadziejny → NADZIEJA
 bezpieczeństwo → BEZPIECZNY
 BEZPIECZNY
 bezwładny → WŁADAĆ
 BĘBEN
 bębnać → BĘBEN
 bębnić → BĘBEN
 będąc → BĘDĘ
 będący → BĘDĘ
 BĘDĘ
 bękać → BĄKAĆ
 biada → BIEDA
 BIADAĆ
 biadolić → BIADAĆ
 białaczka → BIAŁY

białawy → BIAŁY
 białko → BIAŁY
 białość → BIAŁY
 BIAŁY
 BICZ
 biczować → BICZ
 biczownik → BICZ
 biczysko → BICZ
 BIĆ
 BIEC
 BIEDA
 biedactwo → BIEDA
 biedak → BIEDA
 biedny → BIEDA
 biedota → BIEDA
 biedować → BIEDA
 BIEDRONKA
 BIEDZIĆ SIĘ
 biedzić się → BIEDA
 bieg → BIEC
 biegacz → BIEC
 biegać → BIEC
 biegly → BIEC
 biegnąć → BIEC
 BIEGUN
 biegunka → BIEGUN
 biel → BIAŁY, BŁONIE
 bieleć → BIAŁY
 bielić → BIAŁY
 bielidło → BIAŁY
 bielik → BIAŁY
 bielinek → BIAŁY
 BIELIZNA
 bieliźniani → BIELIZNA
 bieliźniarka → BIELIZNA
 bieliźniarstwo → BIELIZNA
 BIELMO
 bieluń → BIAŁY
 bierny → BRAĆ II
 BIERZMOWAĆ
 bierzmowanie → BIERZMOWAĆ
 bierzwnować → BIERZMOWAĆ
 BIES
 BIESIADA
 biesiadnik → BIESIADA
 biesiadny → BIESIADA
 biesiadować → BIESIADA
 biesić → BIES
 bieżący → BIEŻEĆ
 BIEŻEĆ
 bieżnia → BIEŻEĆ
 bieżnik → BIEŻEĆ
 bieżyc → BIEŻEĆ
 BIODRO

biodrowy → BIODRO
 biodrówka → BIODRO
 biodrzasty → BIODRO
 biorca → BRAĆ II
 birzmować → BIERZMOWAĆ
 birzwować → BIERZMOWAĆ
 bis → BIES
 biskop → BISKUP
 BISKUP
 bitka → BIĆ
 bitny → BIĆ
 BITWA
 bity → BIĆ
 blach → BLACHA
 BLACHA
 blacharstwo → BLACHA
 blacharz → BLACHA
 błałość → BLADY
 BLADY
 BLASK
 blaszany → BLACHA
 blednąć → BLADY
 BLISKI
 BLIZNA
 BLIŹNI
 bliźniaczy → BLIŹNIĘ
 bliźniak → BLIŹNIĘ
 bliźniec → BLIŹNIĘ
 bliźni → BLIŹNI
 bliźny → BLIŹNI
 bliżyć → PRZYBLIŻYĆ
 BLIŹNIĘ
 blszczenie → BLASK
 bluć → BLUZGAĆ
 bluda → MISKA
 BLUSZCZ
 bluszczeć → BLUSZCZ, BLUZGAĆ
 BLUZGAĆ
 bluzgnąć → BLUSZCZ
 bluznać → BLUSZCZ
 bluzna → BLIZNA
 BLUŹNIC
 bluźnierca → BLUŹNIC
 bluźnierczy → BLUŹNIC
 bluźnierstwo → BLUŹNIC
 bluźny → BLUŹNIC
 blwać → BLUZGAĆ
 BŁAGAĆ
 błahostka → BŁAHY
 błahość → BŁAHY
 BŁAHY
 BŁAZEN
 błazenada → BŁAZEN
 błazeński → BŁAZEN

błazno → BŁAZEN
 błaznować → BŁAZEN
 błążyć się → BŁAZEN
 BŁĄD
 BŁĄDZIĆ
 błąkać → BŁĄKAĆ SIĘ
 BŁĄKAĆ SIĘ
 błakanina → BŁĄKAĆ SIĘ
 błeszka → PCHŁA
 błędzić → BŁĄDZIĆ
 błękać się → BŁĄKAĆ SIĘ
 błękit → BŁĘKITNY
 BŁĘKITNY
 błagać → BŁAGAĆ
 BŁOGI
 błogo → BŁOGI
 BŁOGOSŁAWIĆ
 błogość → BŁOGI
 BŁONA
 BŁONIE
 błotko → BŁOTO
 BŁOTO
 błyskać → BŁYSZCZĘĆ
 błysnąć → BŁYSZCZĘĆ
 BŁYSKAWICA
 błyskawiczny → BŁYSKAWICA
 błyskotą → BŁYSKOTKA
 BŁYSKOTKA
 błyskotliwy → BŁYSKOTKA
 BŁYSZCZĘĆ
 BO
 bob → BÓB
 bobek → BÓB
 bober → BÓB
 bobik → BÓB
 bobkowy → BÓB
 bobrować → BÓBR
 bobrowisko → BÓBR
 bobrownia → BÓBR
 bobrowy → BÓBR
 BOCHENEK
 bochenk → BOCHENEK
 bochnek → BOCHENEK
 bochniec → BOCHENEK
 BOCIAN
 bociani → BOCIAN
 boczny → BOK
 bocyć → BOK
 boczyć się → BOK
 BODAJ
 BODZIEC
 bogacić → BOGATY
 bogactwo → BOGATY
 bogacz → BOGATY

BOGATY
 bogdaj → BODAJ
 BOGINI
 boginka → BOGINI
 bogosławić → BŁOGOSŁAWIĆ
 BOHATER
 bohda → BODAJ
 BOISKO
 bojać się → BAĆ SIĘ
 BOJAŹŃ
 bojem → BOWIEM
 bojewisko → BOISKO
 bojować → BÓJ
 bojowisko → BOISKO
 bojownik → BÓJ
 bojowy → BÓJ
 BOK
 bolączka → BOLEĆ II
 BOLEĆ I
 BOLEĆ II
 bolesny → BOLEŚĆ
 BOLEŚĆ
 borak → BURAK
 borowik → BÓR
 borowina → BÓR
 borowy → BÓR
 borówka → BÓR
 BORSUK
 borukać się → BORYKAĆ SIĘ
 BORYKAĆ SIĘ
 borzyć → BURZYĆ
 boski → BÓG
 BOSY
 botwieć → BUTWIEĆ
 BOWIEM
 bożec → BÓG
 bożek → BÓG
 bożnica → BÓŻNICA
 boży → BÓG
 BÓB
 BÓBR
 BÓG
 BÓJ
 bójka → BÓJ
 BÓL
 BÓR
 bóstwo → BÓG
 BÓŚĆ
 BÓŻNICA
 bractwo → BRAT
 BRĄĆ I
 brać II → UBRAĆ
 BRAK
 braknąć → BRAK

brakować → BRAK
 BRAMA
 bramka → BRAMA
 bramkarski → BRAMA
 bramkarz → BRAMA
 bramkowy → BRAMA
 brana → BRAMA
 BRAT
 bratać (się) → BRAT
 bratanek → BRAT
 bratanica → BRAT
 bratek → BRAT
 bratni → BRAT
 bratowa → BRAT
 bratr → BRAT
 BREDNIA
 BREDZIĆ → BREDNIA
 BREW
 BRNĄĆ
 BROCZYĆ
 BRODA
 brodac → BRODA
 brodaty → BRODA
 brodawica → BRODAWKA
 brodawiec → BRODAWKA
 BRODAWKA
 brodawnik → BRODAWKA
 BRODZIĆ
 BROIĆ
 BRONA (I)
 brona (II) → BRAMA
 bronatny → BRUNATNY
 BRONIC
 BRON
 bronować → BRONA
 BRÓD
 brónić → BRONIC
 brón → BRON
 BRUD
 brudas → BRUD
 brudny → BRUD
 BRUDZIĆ
 BRUK
 BRUKAĆ
 brukarz → BRUK
 brukować → BRUK
 brunat → BRUNATNY
 BRUNATNY
 brusić → BRUSZNICA
 brusić → OBRUS
 bruśny → BRUSZNICA
 BRUSZNICA
 BRUZDA
 bruździć → BRUZDA

brydnia → BREDNIA
 brydzić → BREDZIĆ
 BRYKAĆ
 bryknąć → BRYKAĆ
 BRYŁA
 BRYNDZA
 BRYZGAĆ
 bryz(g)nąć → BRYZGAĆ
 BRZASK
 brzazg → BRZASK
 BRZEG
 brzemiączko → BRZEMIĘ
 BRZEMIĘ
 brzemienność → BRZEMIĘ
 brzemienność → BRZEMIĘ
 brzeskina → BRZOSKWINIA
 brzeszczyć się → BRZASK
 brzezina → BRZOZA
 brzeźdzenie → BRZASK
 brzeździć się → BRZASK
 brzeżek → BRZEG
 BRZĘCZEĆ
 brzęk → BRZĘCZEĆ
 brzękać → NABRZĘKNAĆ
 brzęknąć → BRZĘCZEĆ
 brzmieć → NABRZMIEĆ
 brznieć → BRZMIEĆ
 brzoskiew → BRZOSKWINIA
 brzoskini → BRZOSKWINIA
 brzoskinia → BRZOSKWINIA
 BRZOSKWINIA
 BRZOZA
 brzozowy → BRZOZA
 brzózka → BRZOZA
 BRZUCH
 brzuchacz → BRZUCH
 brzuchaty → BRZUCH
 brzuch → BRZUCH
 brzusznik → BRZUCH
 BRZYDKI
 brzydnąć → BRZYDZIĆ SIĘ
 brzydota → BRZYDKI
 BRZYDZIĆ SIĘ
 BRZYTWA
 BUCHAĆ
 buchnąć → BUCHAĆ
 bucić się → BUTA
 BUCZEĆ
 buczyna → BUK
 BUDA
 budka → BUDA
 budowa → BUDOWAĆ
 BUDOWAĆ

BUDOWLA
 budowlany → BUDOWLA
 budownictwo → BUDOWAĆ
 budowniczy → BUDOWAĆ
 budulec → BUDOWAĆ
 BUDYNEK
 budziciel → BUDZIĆ
 budzik → BUDZIĆ
 BUDZIĆ
 BUHAJ
 BUJAĆ
 bujak → BUJAĆ
 bujda → BUJAĆ
 BUJNY
 bujność → BUJNY
 bujwoł → BAWÓŁ
 BUK
 BUKIEW
 bukowy → BUK
 bukwa → BUKIEW
 BULGOTAĆ
 bulkotać → BULGOTAĆ
 buła → BULKA
 bułarnia → BULKA
 BULKA
 BUNT
 buntować → BUNT
 buntowanie → BUNT
 buntowniczy → BUNT
 buntownik → BUNT
 BURA
 buraczany → BURAK
 BURAK
 BURCZEĆ
 BURDA
 burg → BRUK
 burk → BRUK
 burka → BURA
 burknąć → BURCZEĆ
 BURY
 BURZA
 burzliwy → BURZA
 BURZYĆ
 BUT
 BUTA
 butny → BUTA
 BUTWIEĆ
 BUZIA
 buziaczek → BUZIA
 buziak → BUZIA
 buźka → BUZIA
 BY
 byczek → BYK
 byczy → BYK

byczyć się → BYK
 byczysko → BYK
 BYĆ
 bydlak → BYDŁO
 bydlę → BYDŁO
 bydlątko → BYDŁO
 bydlęcy → BYDŁO
 bydlieć → BYDŁO
 BYDŁO
 BYK
 byka → BYK
 bykowiec → BYK
 BYLE
 byleby → BYLE
 bylica → BYLINA
 BYLINA
 bystrość → BYSTRY
 BYSTRY
 BYT
 bytność → BYT
 bytować → BYT
 bytowanie → BYT
 bytowy → BYT
 BYWAĆ
 bywalczyni → BYWAĆ
 bywalec → BYWAĆ
 bywały → BYWAĆ
 BZDURA
 bzduorny → BZDURA
 bzdużyć → BZDURA
 BZIK
 bzikać I → BZIK
 bzikać II → BZYCZEĆ
 bzikować → BZIK
 bzikowaty → BZIK
 BZYCZEĆ
 bzyknąć → BZYCZEĆ
 BZDZIEĆ
 bździna → BZDZIEĆ
 bździoch → BZDZIEĆ
 caca → CACY
 cacać → CACKAĆ
 CACANKA
 cacany → CACKAĆ
 CACKAĆ
 CACKO
 caco → CACKO
 CACY
 cadzić → CEDZIĆ
 calić → OCALIĆ
 caluteńki → CAŁY
 calutki → CAŁY
 cał → CAŁY

CALKIEM
 całkowity → CALKIEM
 całość → CALY
 CAŁOWAĆ
 calus → CAŁOWAĆ
 CALY
 CAP
 capi → CAPAĆ
 CAPAĆ
 capnąć → CAPAĆ
 CAR
 carat → CAR
 carewicz → CAR
 carski → CAR
 caryca → CAR
 cążki → CĘGI
 cber → CEBER
 CEBER
 cebr → CEBER
 CEBULA
 cebulka → CEBULA
 CECH
 CECHA
 cechować → CECHA
 cedzak → CEDZIĆ
 CEDZIĆ
 cedzidło → CEDZIĆ
 cegielnia → CEGŁA
 cegielka → CEGŁA
 ceglany → CEGŁA
 ceglasty → CEGŁA
 CEGŁA
 CEL
 celnik → CŁO
 CELNY
 celny → CŁO
 celować → CEL, CELNY
 CENA
 CENIĆ
 cenny → CENA
 CEPY
 CERA
 cerki → CERKIEW
 CERKIEW
 cesarski → CESARZ
 cesarstwo → CESARZ
 CESARZ
 cesarzowa → CESARZ
 cew → CEWKA
 CEWKA
 CĘGI
 CĘTKA
 cętkować → CĘTKA
 cętkowany → CĘTKA

cętkowaty → CĘTKA
 CHABER
 chabrowy → CHABER
 chać → CHATA
 CHADZAĆ
 CHALUPA
 chałupina → CHALUPA
 chałupinka → CHALUPA
 chałupnica → CHALUPA
 chałupnictwo → CHALUPA
 chałupniczy → CHALUPA
 chałupnik → CHALUPA
 CHAM
 chamski → CHAM
 chamstwo → CHAM
 CHAPAC
 chapnąć → CHAPAC
 charchać → CHARCZEĆ
 CHARCZEĆ
 charkać → CHARCZEĆ
 charkot → CHARCZEĆ
 charkotać → CHARCZEĆ
 charlać → CHERLAĆ
 charlak → CHERLAĆ
 charmider → HARMIDER
 CHART
 CHASZCZE
 CHATA
 chatka → CHATA
 CHCIEĆ
 chciewać się → CHCIEĆ
 chciwiec → CHCIWY
 chciwość → CHCIWY
 CHCIWY
 chechotać → CHICHOTAĆ
 chelbać → CHLUBIĆ SIĘ
 chelbić → CHLUBIĆ SIĘ
 chelbotać → CHLUBIĆ SIĘ
 chelpać → CHELPIĆ SIĘ
 CHELPIĆ SIĘ
 chelpliwość → CHELPIĆ SIĘ
 chelpliwy → CHELPIĆ SIĘ
 CHERLAĆ
 cherlak → CHERLAĆ
 cherlawy → CHERLAĆ
 CHĘĆ
 CHĘDOGI
 chędożyć → CHĘDOGI
 chętką → CHĘĆ
 chętny → CHĘĆ
 chichać → CHICHOTAĆ
 chichot → CHICHOTAĆ
 CHICHOTAĆ
 chichy → CHICHOTAĆ

CHLAĆ
 CHLAPAC
 chlapnąć → CHLAPAC
 chlasnąć → CHLASTAĆ
 CHLASTAĆ
 CHLEB
 chlebek → CHLEB
 chlebotać → KOLEBAĆ
 chlebowy → CHLEB
 CHLEW
 chlewik → CHLEW
 CHLIPAC
 chluba → CHLUBIĆ SIĘ
 chlubny → CHLUBIĆ SIĘ
 CHLUBIĆ SIĘ
 chłudzić → NIECHLUJNY
 CHLUPAĆ
 chlupnąć → CHLUPAĆ
 chlupot → CHLUPAĆ
 chlupotać → CHLUPAĆ
 chlusnąć → CHLUSTAĆ
 CHLUSTAĆ
 chlustanie → CHLUSTAĆ
 chłanać → CHŁONAĆ
 chłapać → CHŁAPAC
 chłapnąć → CHŁAPAC
 CHŁEPTAĆ
 chłodek → CHŁÓD
 chłodnąć → CHŁODZIĆ
 chłodny → CHŁÓD
 CHŁODZIĆ
 CHŁONAĆ
 chłonić → CHŁONAĆ
 CHŁOP
 chłopaczek → CHŁOP
 chłopak → CHŁOP
 chłopczyk → CHŁOP
 CHŁOPIEC
 chłopię → CHŁOP
 chłopisko → CHŁOP
 chłopski → CHŁOP
 chłopstwo → CHŁOP
 chłosta → CHŁOSTAĆ
 CHŁOSTAĆ
 chłościć → CHŁOSTAĆ
 CHŁÓD
 chluba → CHLUBIĆ SIĘ
 chlubić się → CHLUBIĆ SIĘ
 chlubny → CHLUBIĆ SIĘ
 CHMARA
 CHMIEL
 chmielowy → CHMIEL
 CHMURA
 chmurnieć → CHMURA

chmurny → CHMURA
 chmurzyć → CHMURA
 chochać → KOCHAĆ
 CHOCHLIK
 CHOCHOŁ
 chochołek → CHOCHOŁ
 chocia → CHOĆ
 chociaż → CHOĆ
 chociaż → CHOĆ
 chocięć → CHCIEĆ
 CHOĆ
 CHODZIĆ
 CHOINA
 choja → CHOINA
 chojak → CHOINA
 chojka → CHOINA
 chojna → CHOINA
 cholebać → KOLEBAĆ
 CHOLEWA
 cholewka → CHOLEWA
 chomąt → CHOMĄTO
 CHOMĄTO
 chomiek → CHOMIK
 CHOMIK
 chopić się → CHAPĄĆ
 CHORAĞIEW
 chorąży → CHORAĞIEW
 CHOROBA
 chorobliwy → CHOROBA
 chorobowy → CHOROBA
 CHOROWAĆ
 CHORY
 CHOWAĆ
 CHÓD
 CHRABĄSZCZ
 chramiać → CHROMAĆ
 chrap → CHRAPKA
 chrapa → CHRAPAK
 CHRAPAĆ
 CHRAPKA
 chrąska → CHRZĄSTKA
 chrąst → CHRZĄSZCZ
 chrząszcz → CHRZĄSTKA
 chrzęścić → CHRZĘŚCIĆ
 chrobaczek → ROBAK
 chrobak → ROBAK
 chrobot → CHROBOTAĆ
 CHROBOTAĆ
 chrobotnąć → CHROBOTAĆ
 chrom → CHROMY
 chromać → CHROMY
 chromiać → CHROMY
 CHROMY
 CHRONIĆ

CHROPAWY
 chropowaty → CHROPAWY
 chrost → CHRUST
 chrup → CHRUPAĆ
 CHRUPAĆ
 chrupaty → CHROPAWY
 CHRUST
 CHRYPIEĆ
 chrypka → CHRYPIEĆ
 chrzypnąć → CHRYPIEĆ
 CHRZAN
 CHRZĄKAĆ
 chrząknąć → CHRZĄKAĆ
 chrząsłka → CHRZĄSTKA
 CHRZĄSTKA
 chrząs(t)nąć → CHRZĘŚCIĆ
 CHRZĄSZCZ
 chrzbiat → GRZBIET
 chrzciel → CHRZCIEĆ
 CHRZCIEĆ
 chrzcielnica → CHRZCIEĆ
 chrzciny → CHRZCIEĆ
 chrzebiet → GRZBIET
 chrzebt → GRZBIET
 CHRZEST
 chrzestny → CHRZEST
 chrześniaczka → CHRZEST
 chrześniak → CHRZEST
 CHRZEŚCIJANIN
 chrześcijanka → CHRZEŚCIJA-
 NIN
 chrześcijański → CHRZEŚCIJA-
 NIN
 chrześcijaństwo → CHRZEŚCI-
 JANIN
 chrzęsłka → CHRZĄSTKA
 chrzęst → CHRZĘŚCIĆ
 chrzęs(t)nąć → CHRZĘŚCIĆ
 CHRZĘŚCIĆ
 chrzybiet → GRZBIET
 chrzypieć → CHRYPIEĆ
 chrzypt → GRZBIET
 chłóty → KTÓRY
 chuch → CHUCHAĆ
 CHUCHAĆ
 chucherkowaty → CHUCHRO
 chuchnąć → CHUCHAĆ
 CHUCHRO
 chuchrowaty → CHUCHRO
 CHUĆ
 CHUDERLAWY
 chudeusz → CHUDY
 chudnąć → CHUDY
 chudorlawy → CHUDERLAWY

CHUDY
 chudzielec → CHUDY
 chudzina → CHUDY
 CHUSTA
 chusteczka → CHUSTA
 chustka → CHUSTA
 chwacki → CHWAT
 chwalebny → CHWALIĆ
 chwalebny → CHWALIĆ
 CHWALIĆ
 CHWAŁA
 chwarsać → CHASZCZE
 chwastanie → CHASZCZE
 CHWAST
 CHWAT
 chwatać → CHWAT
 chwatać → CHWYTAĆ
 CHWIAĆ
 chwieja → CHWIAĆ
 chwiejny → CHWIAĆ
 CHWILA
 chwila → CHWILA
 chwilowo → CHWILA
 chwilowy → CHWILA
 chwójka → CHOINA
 chworta → FURTA
 chwortka → FURTA
 chwostać → CHŁOSTAĆ
 chwycić → CHWYTAĆ
 chwyć → CHWYTAĆ
 chwytacz → CHWYTAĆ
 CHWYTAĆ
 chwytak → CHWYTAĆ
 chwytliwy → CHWYTAĆ
 chwytły → CHWYTAĆ
 CHYBA
 CHYBAĆ
 CHYBIĆ
 chybiać → CHYBIĆ
 CHYBKI
 chybkosć → CHYBKI
 chybnąć → CHYBAĆ
 chybot → CHYBAĆ
 chybotać → CHYBAĆ
 chybotliwość → CHYBAĆ
 chybotliwy → CHYBAĆ
 chychać → CHICHOTAĆ
 chychot → CHICHOTAĆ
 chychotać → CHICHOTAĆ
 chychotanie → CHICHOTAĆ
 chycić się → CHWYTAĆ
 chyłać → CHYLIĆ
 chylcem → CHYLIĆ
 CHYLIĆ

chyłem → CHYLIĆ
 chyłkiem → CHYLIĆ
 chyć → CHWYTAĆ
 chynąć → CHYBAĆ
 chynąć się → CHYLIĆ
 chytać → CHWYTAĆ
 chytrość → CHYTRY
 chytrus → CHYTRY
 CHYTRY
 chytrzy → CHYTRY
 chytrzyć → CHYTRY
 chyże → CHYŻY
 CHYŻY
 CHYŻ
 CIACHAĆ
 ciachnąć → CIACHAĆ
 ciačko → CACKO
 ciałkać się → CACKAĆ
 CIAŁO
 ciałko → CIAŁO
 CIAMAJDA
 CIAMKAĆ
 CIAPA
 CIAPAĆ
 CIAPKA
 CIARKI
 ciasnota → CIASNY
 CIASNY
 ciastkarnia → CIASTO
 ciastko → CIASTO
 CIASTO
 ciaśnina → CIASNY
 CIAĆ
 ciądząć → CIAŻA
 ciąg → CIAGAĆ
 CIAGAĆ
 ciągle → CIAGAĆ
 ciągliwy → CIAGAĆ
 ciągłość → CIAGAĆ
 ciągly → CIAGAĆ
 ciągnąć → CIAGAĆ
 CIAŻA
 ciężać → CIAŻYĆ
 CIAŻYĆ
 cichnąć → CICHY
 cichość → CICHY
 CICHY
 CIEC
 ciecierz → CIETRZEW
 cieciora → CIETRZEW
 cieciora → CIETRZEW
 cieciorza → CIETRZEW
 CIECZ
 ciećwierz → CIETRZEW

CIEK
 ciekąć → CIEC
 ciekaw → CIEKAWY
 cieknać → CIEC
 ciekawić → CIEKAWY
 ciekawostka → CIEKAWY
 ciekawość → CIEKAWY
 ciekawski → CIEKAWY
 CIEKAWY
 ciekły → CIEC
 cielak → CIELE
 cielątko → CIELE
 CIELESNY
 cielestni → CIELESNY
 cielestny → CIELESNY
 CIELE
 ciełęcina → CIELE
 ciełęcy → CIELE
 CIELIĆ SIĘ
 cielisty → CIAŁO
 cielna → CIELIĆ SIĘ
 ciemiączko → CIEMIĘ
 CIEMIĘ
 CIEMIĘGA
 ciemiężca → CIEMIĘŻYĆ
 CIEMIĘŻYĆ
 ciemnić → CIEMNY
 ciemnieć → CIEMNY
 ciemność → CIEMNY
 ciemnota → CIEMNY
 CIEMNY
 CIENKI
 cienkość → CIENKI
 CIEN
 cienieć → CIEN
 cieniować → CIEN
 cieplica → CIEPLY
 cieplic → CIEPLY
 ciepło → CIEPLY
 ciepłota → CIEPLY
 CIEPLY
 cierniowy → CIERŃ
 ciernina → TARNINA
 ciernisty → CIERŃ
 CIERŃ
 CIERPIEĆ
 CIERPKI
 cierpkość → CIERPKI
 cierpliwość → CIERPLIWIY
 CIERPLIWIY
 CIERPNAĆ
 ciesać → CIOSAĆ
 CIESZYĆ
 cieść → TEŚĆ

CIEŚLA
 cieśnina → CIASNY
 cieśnić → ŚCIEŚNIĆ
 CIETRZEW
 cietwierz → CIETRZEW
 CIĘCIWA
 cięga → CIAGAĆ
 cięgi → CIAGAĆ
 cięty → CIAĆ
 cięzać → CIAŻYĆ
 CIĘŻAR
 ciężarek → CIĘŻAR
 ciężarna → CIĘŻAR
 ciężarny → CIĘŻAR
 ciężarowiec → CIĘŻAR
 ciężarowy → CIĘŻAR
 ciężarówka → CIĘŻAR
 ciężek → CIĘŻKI
 CIĘŻKI
 ciężyć → CIAŻYĆ
 CIOŁEK
 CIOS
 CIOSAĆ
 ciota → CIOTKA
 CIOTKA
 cipać → ĆPAĆ, DOWCIP
 cirń → CIERŃ
 cirpieć → CIERPIEĆ
 cirpki → CIERPIEĆ
 cirpliwy → CIERPLIWIY
 cirpnąć → CIERPLIWIY
 cirzpieć → CIERPIEĆ
 cirzpki → CIERPIEĆ
 CIS
 cisawy → CIS
 CISKAĆ
 cisnąć → CISKAĆ
 CISZA
 ciszać → CISZYĆ
 ciszczba → CIŻBA
 CISZYĆ
 ciulacz → CIUŁAĆ
 CIUŁAĆ
 ciulać się → CIUŁAĆ
 CIUPAĆ
 CIURA
 ciurczęć → CIURKAĆ
 CIURKAĆ
 ciurkiem → CIURKAĆ
 CIŻBA
 ciężdźba → CIŻBA
 ciżemka → CIŻMA
 CIŻMA
 ckliwość → CKLIWIY

CKLIWY
cknąć → CKLIWY, TĘSKNIĆ
cknić → CKLIWY
ckny → TĘSKNY
clić → CŁO
cliwo → CKLIWY
cliwość → CKLIWY
CŁO
cmentarny → CMENTARZ
CMENTARZ
cmentarzysko → CMENTARZ
CMOKAĆ
cmoknąć → CMOKAĆ
cmyntarz → CMENTARZ
cmynterz → CMENTARZ
cnać → CKLIWY, TĘSKNIĆ
cnić → TĘSKNIĆ
CNOTA
cnotliwość → CNOTA
cnotliwy → CNOTA
CNY
CO
codziennie → CODZIENNY
codziennosc → CODZIENNY
CODZIENNY
COFAĆ
cofnąć → COFAĆ
cokole → COKOLWIEK
cokolwie → COKOLWIEK
COKOLWIEK
cora → CÓRKA
CORAZ
coś → CO
coż → CO
córeczka → CÓRKA
córeńka → CÓRKA
CÓRKA
córchna → CÓRKA
córunia → CÓRKA
cóż → CO
cso → CO
csokole → COKOLWIEK
csokoli → COKOLWIEK
csoż → CO
cucenie → CUCIĆ
CUCHNĄĆ
CUCIĆ
CUD
cudacki → CUD
cudactwo → CUD
cudaczny → CUD
cudak → CUD
cudeńko → CUD
cudnie → CUD

cudny → CUD
cudo → CUD
cudotwórca → CUD
cudować → CUD
cudowny → CUD
cudzołożnica → CUDZY
cudzołożnik → CUDZY
cudzołożyć → CUDZY
cudzoziemiec → CUDZY
cudzoziemski → CUDZY
CUDZY
CUKIER
cukierek → CUKIER
cukiernia → CUKIER
cukiernica → CUKIER
cukiernik → CUKIER
cukrować → CUKIER
cukrownia → CUKIER
cukrowy → CUKIER
cukrzyca → CUKIER
cukrzyć → CUKIER
cupać → CIUPAĆ
cupnąć → PRZYCUPNĄĆ
cwać → CWAŁ
CWAŁ
cwałować → CWAŁ
CWANY
cybula → CEBULA
cyc → CYCEK
CYCEK
CYKAĆ
cyl → CEL
cyłować → CEL
CYRANKA
cyrki → CERKIEW
cyrkiew → CERKIEW
czyż → CZYŻ
czacz → CACKO
czczek → CACKO
czczo → CACKO
CZAD
CZAIĆ SIĘ
CZAJKA
czajniczek → CZAJNIK
CZAJNIK
czakać → CZEKAĆ
czaladź → CZELADŹ
czapeczka → CZAPKA
CZAPKA
CZAPLA
czapnik → CZAPKA
CZAR
CZARA
czarci → CZART

czarka → CZARA
CZARNY
CZARODZIEJ
czarodziejka → CZARODZIEJ
czarodziejnik → CZARODZIEJ
czarodziejski → CZARODZIEJ
CZAROWAĆ
czarownica → CZAROWAĆ
czarownik → CZAROWAĆ
czarowny → CZAROWAĆ
CZART
czartowski → CZART
CZAS
czasochłonny → CZAS
czasomierz → CZAS
czasopismo → CZAS
czasownik → CZAS
czasowy → CZAS
CZASZA
czaszka → CZASZA
czaszółka → CZASZA
czaszuła → CZASZA
CZATA
czatować → CZATA
czban → DZBAN
czber → CEBER
czciiciel → CZCIĆ
CZCIĆ
CZCIONKA
CZCZY
czeber → CEBER
czebr → CEBER
czebri → CEBER
czehrać → CZOCHRAĆ
CZEGO
czegodla → DLA
CZEKAĆ
czeladnik → CZELADŹ
czeladny → CZELADŹ
CZELADŹ
czeladź → CZELADŹ
czelność → CZELNY
CZELNY
CZELUŚĆ
CZEMU
czep → CZOP
CZEPEK
czepiać się → CZEPIĆ
CZEPIĆ
CZIEPIEC
czepnąć → CZEPIĆ
czepnąć się → CZEPIĆ
czerek → CZYRAK
CZEREDA

CZEREMCHA
 CZEREP
 czerepa → CZEREP
 CZEREŚNIA
 czernić → CZARNY
 czernieć → CZARNY
 czerni → CZARNY
 CZERPAĆ
 czerpak → CZERPAĆ
 czerstwieć → CZERSTWY
 czerstwieć → CZERSTWY
 CZERSTWY
 CZERW
 CZERWIEC I
 CZERWIEC II
 czerwienić (się) → CZERWONY
 czerwienieć → CZERWONY
 czerwiony → CZERWONY
 czerwona → CZERWONY
 czerwonec → CZERWONY
 czerwotka → CZERWONY
 CZERWONY
 czerwoczyk → CZERWONY
 CZESAĆ
 CZESNE
 czesny → CNY, CZESNE
 czstny → CNY
 częstokroć → -KROĆ
 częstować → CZĘSTOWAĆ
 częśny → CNY
 CZEŚĆ
 częstokroć → CZĘSTY, KROĆ
 częstokrotny → CZĘSTY
 częstość → CZĘSTY
 częstota → CZĘSTY
 częstotliwy → CZĘSTY
 CZĘSTOWAĆ
 CZĘSTY
 częściowy → CZĘŚĆ
 CZĘŚĆ
 CZKAĆ
 czkawka → CZKAĆ
 czliwo → CKLIWY
 CZŁAPAĆ
 czlechy → CZŁEK
 CZŁEK
 CZŁON
 członek → CZŁON
 człowieczeństwo → CZŁOWIEK
 człowieczy → CZŁOWIEK
 CZŁOWIEK
 czmiel → TRZMIEL
 CZMYCHAĆ
 czmychnąć → CZMYCHAĆ

czny → CNY
 CZOCHRAĆ
 czołg → CZOŁGAĆ SIĘ
 CZOŁGAĆ SIĘ
 czołkać (się) → CZOŁGAĆ SIĘ
 czołn → CZÓŁNO
 CZOŁO
 CZOP
 czopek → CZOP
 CZORT → CZART
 czosać → CZESAĆ
 CZOSNEK
 członko → CZÓŁNO
 człon → CZÓŁNO
 CZÓŁNO
 czroda → TRZODA
 czrzewa → TRZEWIA
 czrzoda → TRZODA
 czrzonowy → TRZONOWY
 CZRZOS → TRZOS
 czsnota → CNOTA
 czsny → CNY
 czso → CO
 czsokole → COKOLWIEK
 czsokoli → COKOLWIEK
 czsoż → CO
 czstny → CNY
 czterdziestka → CZTERDZIEŚCI
 czterdziesty → CZTERDZIEŚCI
 CZTERDZIEŚCI
 czterechsetny → CZTERYSTA
 czternacie → CZTERNAŚCIE
 czternaście → CZTERNAŚCIE
 czternasty → CZTERNAŚCIE
 CZTERNAŚCIE
 CZTERY
 CZTERYSTA
 czterzej → CZTERY
 czterzy → CZTERY
 czterzydzieści → CZTERDZIEŚCI
 czterzysta → CZTERYSTA
 czworaki → CZWORAKI
 cztwo → CZWORO
 czterdzieści → CZTERDZIEŚCI
 cztyrнадцie → CZTERNAŚCIE
 cztry → CZTERY
 cztyrzej → CZTERY
 cztryzy → CZTERY
 cztryzdyście → CZTERDZIEŚCI
 czterzysta → CZTERYSTA
 CZUB
 czubaty → CZUB
 czubić się → CZUB
 czuch → CUCHNĄĆ

CZUĆ
 czudnie → CUD
 czudo → CUD
 zuhać → CZYHAĆ
 czujnik → CZUJNY
 czujność → CZUJNY
 CZUJNY
 czulić się → CZUŁY
 czułki → CZUŁY
 czulotka → CZUŁY
 czulostkowy → CZUŁY
 czulość → CZUŁY
 CZUŁY
 czuper → CZUPIRADŁO
 CZUPIRADŁO
 czupiralo → CZUPIRADŁO
 czupnąć → PRZYCUPIAĆ
 CZUPRYNA
 CZUPURNY
 CZUWAĆ
 cwałać → CWAŁ
 cwał → CWAŁ
 czwany → SZCZUĆ
 CZWARTEK
 czwartka → ĆWIERĆ
 CZWARTY
 czwarzyć → POZWARA
 czwierzący → POZWARA
 CZWORAKI
 CZWORO
 czwórka → CZWORO
 CZY
 CZYHAĆ
 CZYJ
 CZYLI
 CZYN
 CZYNIĆ
 CZYRAK
 czyrek → CZYRAK
 czyrpać → CZERPAĆ
 czyrstwieć → CZERSTWY
 czyrstwieć → CZERSTWY
 czyrstwy → CZERSTWY
 czyrw → CZERW
 czyrwiec I → CZERWIEC I
 czyrwiec II → CZERWIEC II
 czyrwiony → CZERWONY
 czyrwony → CZERWONY
 czyrpać → CZERPAĆ
 czyrzw → CZERW
 czyrzwiony → CZERWONY
 czyrzwony → CZERWONY
 czystka → CZYSZCZĄĆ
 czystość → CZYSTY

CZYSTY

czyszczalnia → CZYŚCIĆ

czyści → CZYTAĆ

czyściciel → CZYŚCIĆ

czyścić

czyścić → CZYSTY, CZYŚCIĆ

czyścioch → CZYSTY

czyścioszek → CZYSTY

czyściuchny → CZYSTY

czyściutki → CZYSTY

czyść → CZYTAĆ

CZYTAĆ

czytywać → CZYTAĆ

czyż (I) → CZY

CZYŻ (II)

czyżyk → CZYŻ

ćcić → CZCIĆ

ĆMA

ĆMIĆ

ĆPAĆ

ćwiartka → ĆWIERĆ

ĆWIARTOWAĆ

ćwiczebnny → ĆWICZYĆ

ćwiczenie → ĆWICZYĆ

ĆWICZYĆ

ĆWIEK

ĆWIERĆ

ćwierdz → TWIERDZA

ćwierdza → TWIERDZA

ćwierdzić → TWIERDZIĆ

ćwirdzić → TWIERDZIĆ

ĆWIERKAĆ

ćwiertować → ĆWIARTOWAĆ

ćwierzyć się → POCZWARA

ĆWIKŁA

ćwikłowy → ĆWIKŁA

ćwioraki → CZWORAKI

ćworo → CZWORO

ćwirć → ĆWIERĆ

ćwirdza → TWIERDZA

dawić → DŁAWIĆ

DACH

dachowy → DACH

dachówka → DACH

DAĆ

dajać → DAWAĆ

DAL

dala → DAŁ

DALEKI

daleko → DALEKI

dalić się → DALEKI

DANINA

DAŃ

DAR

daremnie → DAREMNY

daremno → DAREMNY

DAREMNY

DARMO

darmowy → DARMO

darmy → DARMO

darn → DARŃ

darnie → DARŃ

darnina → DARŃ

darniowy → DARŃ

DARŃ

DAROWAĆ

darski → DZIARSKI

DARZYĆ

daszek → DACH

DATEK

DAWAĆ

dawca → DAWAĆ

dawczyni → DAWAĆ

dawka → DAWAĆ

dawkować → DAWAĆ

dawność → DAWNY

DAWNY

DĄB

DĄBROWA

DĄĆ

dąs → DĄSAĆ SIĘ

DĄSAĆ SIĘ

dąsna → DZIAŚŁO

dążenie → DĄŻYĆ

DĄŻYĆ

DBAĆ

dbałość → DBAĆ

dbały → DBAĆ

dchnąć → TCHNĄĆ

DECH

denny → DNO

DEPTAĆ

deptak → DEPTAĆ

derdać → DYRDAĆ

deseczka → DESKA

DESKA

deszczka → DESKA

deszczulka → DESKA

DESZCZ

deszczowny → DŹDŻOWNICA

deszczowy → DECZCZ

deszczówka → DESZCZ

deszczyk → DESZCZ

deżdż → DESZCZ

dębieć → DĄB

dębina → DĄB

dębowy → DĄB

dęsać się → DĄSAĆ SIĘ

dętka → DĄĆ

dęty → DĄĆ

diabelec → DIABEL

diabelny → DIABEL

diabelski → DIABEL

diabelstwo → DIABEL

DIABEL

diabelek → DIABEL

diablę → DIABEL

diabli → DIABEL

diablica → DIABEL

DLA

dlaczego → DLA

dlatego → DLA

dłabić → DŁAWIĆ

dławica → DŁAWIĆ

DŁAWIĆ

dławiec → DŁAWIĆ

dławik → DŁAWIĆ

dłoniowy → DŁOŃ

DŁOŃ

dłoto → DŁUTO

dłubacz → DŁUBAĆ

DŁUBAĆ

dłubanina → DŁUBAĆ

dłubanka → DŁUBAĆ

dłubnąć → DŁUBAĆ

DŁUG

DŁUGI

długość → DŁUGI

DŁUTO

dłutować → DŁUTO

dłuż → PODŁUŻNY

dłużniczka → DŁUG

dłużnik → DŁUG

dłużny → DŁUG

dłużzyć się → DŁUGI

dłużyzna → DŁUGI

DMUCHAĆ

dmuchnąć → DMUCHAĆ

dmuchawa → DMUCHAĆ

dmuchawiec → DMUCHAĆ

dmuchawka → DMUCHAĆ

DNO

DO

do- → DO

dob' → DOBA

DOBA

dobierać → BRAĆ II

dobór → PRZYBÓR

dobrac → BRAĆ II

dobrnać → BRNĄĆ

dobrobyt → DOBRY
 dobroczynny → DOBRY
 dobroć → DOBRY
 dobroduszny → DOBRY
 dobrodziej → DOBRY
 dobrotliwość → DOBRY
 dobrotliwy → DOBRY
 dobrowolny → DOBRY
 DOBRY → LEPSZY
 dobrze → LEPIEJ
 dobudować → BUDOWAĆ
 dobudówka → BUDOWAĆ
 dobyć → ZDOBYCZ
 DOBYTEK
 dobywać → BYWAĆ
 dochodzić → CHODZIĆ
 DOCHÓD
 dociąć → CIAĆ
 dociekać → CIEC
 docinki → CIAĆ
 doczepiać → CZEPIĆ
 doczepić → CZEPIĆ
 doczołgać się → CZOŁGAĆ SIĘ
 dodać → DAĆ
 DODATEK
 dodatni → DODATEK
 dodawać → DAWAĆ
 dogaszać → GASIĆ
 DOGLĄDAĆ
 doglądać → DOGLĄDAĆ
 dogodność → DOGODNY
 DOGODNY
 dogodny → GODZIĆ
 dogodzić → GODZIĆ
 dogonić → GONIC
 DOIĆ
 dojazd → JEŹDZIĆ
 dojrzaly → DOJRZEĆ II
 dojechać
 dojeść → JEŚĆ
 dojeżdżać → JEŹDZIĆ
 dojnia → DONICA
 dojrzały → DOJRZEĆ II
 DOJRZEĆ I
 DOJRZEĆ II
 dojsć → IŚĆ
 dojrzeć → DOJRZEĆ I
 dojrzeć → DOJRZEĆ II
 dojrzewać → DOJRZEĆ II
 dokładać → KŁAŚĆ
 DOKONAĆ
 dokonywać → DOKONAĆ
 dokończyć → KOŃCZYĆ
 dokręcić → KRĘCIĆ

dokuczać → DOKUCZYĆ
 dokuczliwy → DOKUCZYĆ
 DOKUCZYĆ
 dokupić → KUPIĆ
 DOLA
 dołać → ŁAĆ
 dolatywać → LATAĆ
 dolecieć → LECIEĆ
 dolepić → LEPIĆ
 dolegać → LEC
 dolewka → ŁAĆ
 doliczyć → LICZYĆ
 dolina → DÓŁ
 dolny → DÓŁ
 dołać → PODOŁAĆ
 dołączyć → ŁĄCZYĆ
 dołek → DÓŁ
 dołować → DÓŁ
 dołożyć → ŁOŻYĆ
 DOM
 DOMAGAĆ
 domek → DOM
 domostwo → DOM
 domownik → DOM
 domowy → DOM
 domóc się → DOMAGAĆ
 domyślić się → MYŚLEĆ
 domysłny → MYŚLEĆ
 DONICA
 doniczka → DONICA
 doniesienie → NIEŚĆ
 donieść → NIEŚĆ
 doniosły → NIEŚĆ
 donos → NIEŚĆ, NOSIĆ
 donosić → NOSIĆ
 donośny → NOSIĆ
 dopasować → PASOWAĆ II
 dopchać się → PCHAĆ
 dopełnić → PEŁNIĆ
 dopiąć → PIĄĆ SIĘ
 dopiekać → PIEC II
 DOPIERO
 dopiero → DOPIERO
 dopiro → DOPIERO
 dopirzo → DOPIERO
 dopisać → PISAĆ
 dopłacić → PŁACIĆ
 dopłata → PŁACIĆ
 dopłynąć → PLYNĄĆ
 dopływ → PLYWAĆ
 dopływać → PLYWAĆ
 dopominać się → POMNIEĆ
 dopóki → PÓKI
 dopóty → PÓTY

doprowadzić → PROWADZIĆ
 dopuścić → PUŚCIĆ
 doradzić → RADZIĆ
 dorzwały → DOJRZEĆ II
 dordzieć → DOJRZEĆ II
 doręczyć → RĘCZYĆ
 dorobek → ROBIĆ
 dorobić → ROBIĆ
 DORODNY
 dorosnąć → ROSNĄĆ
 DOROŻKA
 dorzały → DOJRZEĆ II
 dorzecze → RZĘKA
 dorzwały → DOJRZEĆ II
 dorzucić → RZUCIĆ
 dosadzić → SADZIĆ
 dosiać → SIAĆ I
 dosiać → SIĘGAĆ
 dosiąść → SIĄŚĆ
 dosięgać → SIĘGAĆ
 doskoczyć → SKOCZYĆ
 doskrzeć → DOSKWIERAĆ
 DOSKWIERAĆ
 doskwirzeć → DOSKWIERAĆ
 dosłodzić → SŁODZIĆ
 dosłużyć się → SŁUŻYĆ
 dosłyseć → SŁYSZEĆ
 dosolić → SOLIĆ
 dostaczczyć → DOSTARCZYĆ
 dostaczyć → DOSTARCZYĆ
 dostać → STAĆ I
 dostać → DOSTOJNY, STAĆ II
 dostarczać → DOSTARCZYĆ
 DOSTARCZYĆ → STARCZYĆ
 dostaczczyć → DOSTARCZYĆ
 dostatecznie → DOSTATEK
 dostateczny → DOSTATEK
 DOSTATEK
 DOSTATNI
 dostatnio → DOSTATNI
 dostatny → DOSTATNI
 dostawa → STAWIĆ
 dostawać → STAWAĆ
 dostawić → STAWIĆ
 dostąpić → STĄPIĆ
 dostojenstwo → DOSTOJNY
 dostojnik → DOSTOJNY
 DOSTOJNY
 DOSYĆ
 doszczętnie → DOSZCZĘTNY,
 SZCZĄTEK
 DOSZCZĘTNY
 doszczętny → SZCZĄTEK
 doszukiwać → SZUKA

doszyć → SZYĆ
 doświadczyć → DOŚWIADCZYĆ
 doświadczyć → DOŚWIADCZYĆ
 dościsnąć → ŚCIGAĆ
 dość → DOSYĆ
 doświadczyć → DOŚWIADCZYĆ
 doświadczalny → DOŚWIADCZYĆ
 doświadczać → DOŚWIADCZYĆ
 doświadczenie → DOŚWIADCZYĆ
 doświadczony → DOŚWIADCZYĆ
 DOŚWIADCZYĆ
 doświatszy → DOŚWIADCZYĆ
 doświedczyć → DOŚWIADCZYĆ
 DOTĄD
 dotąd → TĘDY
 dotknąć → TKNĄĆ
 dotyczyć → TYCZYĆ
 dotyk → TYKAĆ I
 dotykać → TYKAĆ I
 doufać → UFAĆ
 DOWCIP
 dowcipas → DOWCIP
 dowcipkować → DOWCIP
 dowcipniś → DOWCIP
 dowcipny → DOWCIP
 dowieść → WIEŚĆ II
 dowieźć → WIEŻĆ
 dowlec (się) → WLEC
 dowodzić → WODZIĆ
 dowozić → WOZIĆ
 DOWOLNY
 dowód → WIEŚĆ II
 dowóz → WIEŻĆ, WOZIĆ
 dozdrzały → DOJRZEĆ II
 doznać → ZNAĆ
 dozorca → DOZÓR
 dozorować → DOZÓR
 DOZÓR
 DOZWOLIĆ → ZWOLENNIK
 dozrały → DOJRZEĆ II
 dozdrzały → DOJRZEĆ II
 dozdźrzeć → DOJRZEĆ I
 dozdźrzeć → DOJRZEĆ II
 dozdrzały → DOJRZEĆ II
 dożreć → DOJRZEĆ I
 dożreć → DOJRZEĆ II
 dożreć → DOJRZEĆ I
 dożreć → DOJRZEĆ II
 dożyć → ŻYĆ
 dożylny → ŻYLA
 dożywocie → ŻYWOT
 dożywotni → ŻYWOT
 dożywotność → ŻYWOT
 DÓŁ

DRAB
 DRAB → DRABINA
 DRABINA
 drabiniasty → DRABINA
 drabinka → DRABINA
 drać → DRZEĆ, ZADRA
 DRAKA
 DRAŃ
 drański → DRAŃ
 draństwo → DRAŃ
 DRAPĄĆ
 drapić → DRAPĄĆ, DRAPIEŻCA
 drapieź → DRAPIEŻCA
 DRAPIEŻCA
 drapieźnik → DRAPIEŻNY
 DRAPIEŻNY
 drapieżyć → DRAPIEŻCA
 drapnąć → DRAPĄĆ
 drapsić → DREPTAĆ
 draska → DRASNAĆ
 DRASNAĆ
 DRATWA
 DRAŻNIĆ
 DRĄG
 drążyć → DRĄG
 DRĄŻYĆ
 drdzeń → RDZEŃ
 drepsić → DREPTAĆ
 DREPTAĆ
 drewniko → DREWNO
 drewniak → DREWNO
 drewniany → DREWNO
 drewnieć → DREWNO
 DREWNO
 drewny → DREWNO
 DRĘCZYĆ
 DRĘTWIEĆ
 DRĘTWY
 DRGAĆ
 drgawka → DRGAĆ
 drgnąć → DRGAĆ
 DROBIAZG
 drobiazgowość → DROBIAZG
 drobiazgowy → DROBIAZG
 drobiażdżek → DROBIAZG
 DROBIĆ
 DROBINA
 drobinka → DROBINA
 drobnostka → DROBNY
 DROBNY
 DROCZYĆ SIĘ
 DROGA
 DROGI
 drogocenny → CENA

drogowiec → DROGA
 drogowy → DROGA
 drogówka → DROGA
 DROP
 dropia → DROP
 DROZD
 drożdża → DROŻDŻE
 DROŻDŻE
 drożeć → DROGI
 DROŻNY (I)
 drożny (II) → DROGA
 drożyć → DRĄŻYĆ, WDRÓŻYĆ
 drożyć → DRĄŻYĆ, DROŻNY
 drożyć się → DROGI
 drożyna → DROGA
 drożynna → DROGI
 DRÓB
 dróża → DROGA
 dróżnik I → DROGA
 dróżnik II → DROŻNY
 druch → DRUH
 drug → DRUH
 druga → DROGA
 DRUGI
 DRUH
 druhna → DRUH
 druzgać → DRUZGOTAĆ
 druzgot → DRUZGOTAĆ
 DRUZGOTAĆ
 DRUŻBA
 drużyć (I) → DRĄŻYĆ
 drużyć (II) → DRUŻBA
 DRUŻYNA
 DRWA
 drwa → DRWIC
 drwał → DRWA
 drwalnia → DRWA
 DRWIC
 dryg → DRYGAĆ
 DRYGAĆ
 drzazg → DRZAZGA
 DRZAZGA
 drzażdże → DRZAZGA
 DRZEĆ
 drzeć → DYRDAĆ
 DRZEMAC
 drzemka → DRZEMAC
 drzeń → RDZEŃ
 drzeń → RDZEŃ
 DREWO
 DRZWI
 drzymać → DRZEMAC
 drzewko → DRZEWO
 DRZEĆ

DUCH
 duchna → PODUSZKA
 duchota → DUCH
 duchowny → DUCH
 duchowy → DUCH
 DUDEK
 DUDNIĆ
 DUDY
 dufać → UFAĆ
 DUKAĆ
 DUMA
 DUMAĆ → ZDUMIEĆ
 dunica → DONICA
 DUPA
 dupka → DUPA
 DUR
 dureń → DURNY
 DURNY
 durować → DURZYĆ
 durzeć → DURZYĆ
 DURZYĆ
 DUSIĆ → SKĄPY
 dusigrosz → SKĄPY
 DUSZA
 duszno → DUSZNY
 DUSZNY
 duszyca → DUSZA
 duszyczka → DUSZA
 dużo → WIĘCEJ
 DUŻY → WIĘKSZY
 DWA
 DWADZIEŚCIA
 dwadzieście → DWADZIEŚCIA
 dwadzieścioro → DWADZIEŚ-
 CIA
 dwakroć → -KROĆ
 dwanaście → DWANAŚCIE
 dwanacie → DWANAŚCIE
 DWANAŚCIE
 dwanaścioro → DWANAŚCIE
 DWIEŚCIE
 dwoisty → DWA
 dwojaki → DWA
 dwoje → DWA
 dworak → DWÓR
 dworek → DWÓR
 dworka → DWÓR
 dworność → DWÓR
 dworny → DWÓR
 dworować → DWÓR
 dworski → DWÓR
 dworzanin → DWÓR
 DWORZEC
 DWÓR → ORSZAK

dwójka → DWA
 dwudziestka → DWADZIEŚCIA
 dwudziesty → DWADZIEŚCIA
 dwukrotny → -KROĆ
 dwunastka → DWANAŚCIE
 dwunasty → DWANAŚCIE
 dwusetny → DWIEŚCIE
 dyba → DYBY
 DYBAĆ
 DYBY
 dych → DYCHAĆ
 DYCHAĆ
 dychawica → DYCHAĆ
 dychawiczny → DYCHAĆ
 dyg → DYGAĆ
 DYGAĆ
 dygnąć → DYGAĆ
 dygotać → DYGAĆ
 DYM
 dymek → DYM
 dymić → DYM
 dymnik → DYM
 dymny → DYM
 DYNDAC
 DYNIA
 DYRDAĆ
 DYSZEĆ
 DZBAN
 dzbanek → DZBAN
 dzber → CEBER
 DZIAĆ
 DZIAĆ SIĘ
 DZIAD
 dziadek → DZIAD
 DZIAŁ
 DZIAŁAĆ
 działacz → DZIAŁAĆ
 działka → DZIELIĆ
 działko → DZIAŁO
 DZIAŁO
 działo → DZIEŁO
 dzianina → DZIAĆ
 dziany → DZIAĆ
 DZIARSKI
 dziarskość → DZIARSKI
 DZIATKI
 DZIATWA
 DZIAŚŁO
 dzicie → DZIECIĘ
 dzicz → DZIKI
 dziczeć → DZIKI
 dziczyna → DZIKI
 DZIECI
 DZIECIĘ

dziecięcy → DZIECIĘ
 dziecina → DZIECI
 dziecinny → DZIECI
 DZIECKO
 dzieć się → DZIAĆ
 DZIEDZIC
 dziedzictwo → DZIEDZIC
 dziedziczny → DZIEDZIC
 dziedziczyć → DZIEDZIC
 DZIEDZINA
 DZIEDZINIEC
 dziegiowy → DZIEGIEĆ
 DZIEGIEĆ
 dziejać → DZIAĆ
 dzieje → DZIAĆ SIĘ
 dziejowy → DZIAĆ SIĘ
 DZIELIĆ
 DZIELNICA
 DZIELNY
 DZIEŁO
 dziennik → DZIEN
 dziennikarstwo → DZIEN
 dziennikarz → DZIEN
 dzienny → DZIEN
 DZIEN
 DZIERGAĆ
 dzierzać → DZIERŻYĆ
 DZIERŻAWA
 dzierżawca → DZIERŻAWA
 dzierżawic → DZIERŻAWA
 dzierżyć → DZIERŻYĆ
 dzierżyć → DROGI
 dziesiątek → DZIESIĄTY
 dziesiątka → DZIESIĄTY
 DZIESIĄTY
 dziesięcina → DZIESIĄTY
 dziesięciolecie → LATO
 DZIESIEŃ
 dziewa → DZIEWKA
 dziewać → ZIEWAĆ
 dziewczę → DZIEWKA
 dziewczyna → DZIEWKA
 dziewczynka → DZIEWKA
 dziewiąci → DZIEWIĘĆ
 dziewiątka → DZIEWIĄTY
 DZIEWIĄTY
 DZIEWICA
 dziewictwo → DZIEWICA
 dziewiczy → DZIEWICA
 dziewięci → DZIEWIĘĆ
 DZIEWIĘĆ
 DZIEWIĘĆDZIESIĄT
 dziewięćdziesiąty → DZIEWIĘĆ-
 DZIESIĄT

dziewięćnacie → DZIEWIĘTNĄSCIE
 dziewięćnacie → DZIEWIĘTNĄSCIE
 DZIEWIĘĆSET
 dziewięćsetny → DZIEWIĘĆSET
 dziewiętnasta → DZIEWIĘTNĄSCIE
 dziewiętnasty → DZIEWIĘTNĄSCIE
 DZIEWIĘTNĄSCIE
 dziewiętnastoro → DZIEWIĘTNĄSCIE
 DZIEWKA
 dziewoja → DZIEWKA
 dziewucha → DZIEWKA
 dziewuska → DZIEWKA
 DZIEŻA
 DZIECIELINA
 DZIECIOŁ
 dziekczynny → DZIEKI
 DZIEKI
 DZIEKOWAĆ
 dzik → DZIKI
 DZIKI
 dzikość → DZIKI
 dzikus → DZIKI
 dzińsia → DZIŚ
 DZIOBAĆ
 dziobek → DZIÓB
 dziobnąć → DZIOBAĆ
 dziora → DZIURA
 DZIÓB
 dzióra → DZIURA
 dzirżawa → DZIERŻAWA
 dzirżewa → DZIERŻAWA
 dzisi → DZIŚ
 dzisiaj → DZIŚ
 dzisiejszy → DZIŚ
 DZIŚ
 dziubać → DZIOBAĆ
 DZIUPLA
 DZIURA
 dziurawić → DZIURA
 dziurawy → DZIURA
 dziurka → DZIURA
 DZIWI
 dziwak → DZIWI
 dziwo → DZIWI
 dziwować się → DZIWI
 DZIWIĆ
 dziwka → DZIEWKA
 DZIWNY

dzura → DZIURA
 DZWON
 dzwonek → DZWON
 dzwonica → DZWON
 dzwonić → DZWON
 dzwonik → DZWON
 dzwonko → DZWONO
 dzwonnica → DZWON
 dzwonnik → DZWON
 DZWONO
 dzwonowy → DZWON
 dźbło → ŻDZBŁO
 dźgnąć → ŻGAĆ
 dźwierze → DRZWI, ODZWIERNY
 dźwirze → DRZWI
 DZWIĘCZEĆ
 dźwięczność → DZWIĘCZEĆ
 dźwięczny → DZWIĘCZEĆ
 DZWIĘK
 dźwięknąć → DZWIĘCZEĆ
 dźwiękowy → DZWIĘK
 DZWIGAĆ
 dźwignąć → DZWIGAĆ
 dźwirze → ODZWIERNY
 dźber → CEBER
 dźdźewnica → DZDŻOWNICA
 dźdźewny → DZDŻOWNICA
 DZDŻOWNICA
 dźdżyć → DESZCZ
 dźdżysty → DESZCZ

E!

ECH

EJ!

faja → FAJKA
 fajfka → FAJKA
 FAJKA
 FALA
 falić → CHWALIĆ
 falować → FALA
 fala → CHWAŁA
 FAŁD
 fałda → FAŁD
 fałdować → FAŁD
 FAŁSZ
 fałszerek → FAŁSZ
 fałszować → FAŁSZ
 fałszywy → FAŁSZ
 FARBA
 FARTUCH
 fartuszek → FARTUCH
 faseol → FASOLA

FASOLA
 fast → CHWAST
 faścić → CHWAST
 fatać → CHWYTAĆ
 fazoły → FASOLA
 fertuch → FARTUCH
 fiać → CHWIAĆ
 fig → FIGA
 FIGA
 FIGIEL
 figl → FIGIEL
 figlarz → FIGIEL
 figlować → FIGIEL
 figowiec → FIGA
 figowy → FIGA
 fijalek → FIOŁEK
 fijałka → FIOŁEK
 fijołek → FIOŁEK
 fijołka → FIOŁEK
 fik → FIGA
 FIKAĆ
 fiknąć → FIKAĆ
 fikuśny → FIKAĆ
 fila → CHWILA
 FILIŻANKA
 FIOLEK
 firank → FIRANKA
 FIRANKA
 flaczki → FLAK
 FLAK
 flasza → FLASZKA
 fojarka → FUJARKA
 fojt → WÓJT
 fora → FURA
 forta → FURTA
 fortka → FURTA
 FRASOWAĆ SIĘ
 frasobliwy → FRASOWAĆ SIĘ
 frasowliwy → FRASOWAĆ SIĘ
 frasunek → FRASOWAĆ SIĘ
 frasunk → FRASOWAĆ SIĘ
 FRASZKA
 fresować → FRASOWAĆ SIĘ
 fresunek → FRASOWAĆ SIĘ
 fresunk → FRASOWAĆ SIĘ
 FRUNĄĆ
 fryga → FRYGAĆ
 FRYGAĆ
 ftóry → KTÓRY
 fuczeć → FUKAĆ
 FUJARKA
 FUKAĆ
 fuknąć → FUKAĆ
 FURA

FURCZEĆ
furkot → FURCZEĆ
furkotać → FURCZEĆ
FURTA
furtka → FURTA
FUS
futerko → FUTRO
futerkowy → FUTRO
FUTRO
futrówka → FUTRO
futrzak → FUTRO
futrzany → FUTRO
futrzarski → FUTRO
futrzarstwo → FUTRO
futrzarz → FUTRO
FUTRYNA
fytać → CHWYTAĆ

gabać → NAGABNAĆ
gace → GACIE
GACIĆ
GACIE
GAD
GADAĆ
gadka → GADAĆ
GADZINA
gaic → ZAGAIĆ
GAJ
gajowy → GAJ
gałązka → GAŁĄŻ
GAŁĄŻ
GAŁKA
GANEK
GANIAĆ
GANIĆ
gańba → HAŃBA
gańbić → HAŃBIĆ
GARB
garbarnia → GARBOWAĆ
garbarz → GARBOWAĆ
garbaty → GARB
garbek → GARB
garbić (się) → GARB
GARBOWAĆ
garbus → GARB
garciel → GARDZIEL, KRTAŃ
gardłko → GARDŁO
GARDŁO
gardłować → GARDŁO
gardłowy → GARDŁO
gardy → HARDY
GARDZIĆ
GARDZIEL
gardziolko → GARDŁO

garłko → GARDŁO
GARNAĆ
garncarski → GARNIEC
garncarstwo → GARNIEC
garncarz → GARNIEC
garnczek → GARNEK
GARNEK
GARNIEC
garnuszek → GARNEK
GARŚĆ
GASIĆ
gasnąć → GASIĆ
gaśnica → GASIĆ
gatkę → GACIE
gawęda → GAWĘDZIĆ
gawędziarski → GAWĘDZIĆ
gawędziarstwo → GAWĘDZIĆ
gawędziarz → GAWĘDZIĆ
GAWĘDZIĆ
gawędź → GAWĘDZIĆ
GAWIEDŹ
GAWORZYĆ
GAWRON
GAZDA
gazdować → GAZDA
gaździna → GAZDA
GĄBKA
gągać → GĘGAĆ
GĄSIENICA
gąsior → GĘŚ
gąska → GĘŚ
gąszcz → GĘSTY
gąść → GĘŚLE
gąśl → GĘŚLE
gąż → GUSŁA
GBUR
GDAKAĆ
gdaknąć → GDAKAĆ
GDERAĆ
GDY
gdyać → GDERAĆ
GDZIE
gwałt → GWAŁT
GĘBA
gębka → GĄBKA
gędzić → GĘŚLE
GĘGAĆ
gęgnąć → GĘGAĆ
gęgot → GĘGAĆ
gęgotać → GĘGAĆ
gęsi → GĘŚ
gęstnieć → GĘSTY
gęstość → GĘSTY
gęstwa → GĘSTY

gęstwina → GĘSTY
GĘSTY
GĘŚ
gęśl → GĘŚLE
GĘŚLE
GIĄĆ
GIBAĆ
GIBKI
gibkość → GIBKI
giemzać → GMERAC
giemzić → GMERAC
GIEZ
giętki → GIĄĆ
giętkość → GIĄĆ
gięty → GIĄĆ
GIL
GINAĆ
ględać → OGŁADAĆ
ględzić → OGŁADAĆ
GLINA
glinianka → GLINA
gliniany → GLINA
gliniasty → GLINA
glinka → GLINA
GLISTA
GLIWIEĆ
GLON
GLADKI
GLADZIĆ
GLASKAĆ
głasnąć → GLASKAĆ
GLAZ
GŁĄB
GŁĘBIA
GŁĘBIĆ
głębina → GŁĘBIA
GŁĘBOKI
głębokość → GŁĘBOKI
głębość → GŁĘBOKI
głodnieć → GŁÓD
głodny → GŁÓD
GŁODOMÓR
głodować → GŁÓD
głodówka → GŁÓD
GŁODZIĆ
GŁOS
GŁOSIĆ
głosować → GŁOS
głośni → GŁOŚNY
GŁOŚNY
GŁOWA
głowica → GŁOWA
głowić się → GŁOWA
głowizna → GŁOWA

główna → GŁÓWNY
 GŁOWNIA
 GŁÓD
 GŁÓG
 GŁÓWNY
 GŁUCHNĄĆ
 GŁUCHY
 głupek → GLUPI
 GLUPI
 głupiec → GLUPI
 głupiec → GLUPI
 głupota → GLUPI
 głupstwo → GLUPI
 głupy → GLUPI
 głusza → GŁUCHY
 głuszc → GŁUCHY
 GŁUSZYĆ
 GMACH
 gmatać → GMATWAĆ
 GMATWAĆ
 gmatwanina → GMATWAĆ
 GMERAC
 GMIN
 GMINA
 gminny → GMINA
 gminny → GMIN
 gmyrać → GMERAC
 GNAĆ
 GNAT
 gnąbić → GNĘBIĆ
 gnąć → GIĄĆ
 GNĘBIĆ
 GNIADY
 gniazdko → GNIAZDO
 GNIAZDO
 gniazdować → GNIAZDO
 GNIĆ
 GNIDA
 GNIEŚĆ
 GNIEW
 gniewać (się) → GNIEW
 gniewny → GNIEW
 gnieździć → GNIAZDO
 gnieździć się → GNIAZDO
 GNOIĆ
 GNÓJ
 gnus → GNUŚNY
 gnusić → GNUŚNY
 gnuśnieć → GNUŚNY
 gnuśność → GNUŚNY
 GNUŚNY
 GODŁO
 godność → GODNY
 GODNY

godować → HODOWAĆ
 godowy → GODY
 GODY
 GODZIĆ
 GODZINA
 godzinki → GODZINA
 godzinny → GODZINA
 godziwy → GODZIĆ
 GOIĆ
 golec → GOŁY
 GOLEŃ
 GOLIĆ
 golnąć → GOLIĆ
 golizna → GOŁY
 GOŁĄB
 gołąbek → GOŁĄB
 gołębi → GOŁĄB
 gołębica → GOŁĄB
 gołębnik → GOŁĄB
 gołota → HOŁOTA
 GOŁY
 gomon → GMERAC
 gomonić → GMERAC
 GOMÓŁKA
 GONIĆ
 goniec → GONIĆ
 GONITWA
 GORĄCY
 gorączka → GORĄCY
 gorączkować → GORĄCY
 GORCZYCA
 goreć → GORZEĆ
 gorki → GORZKI
 gorliwość → GORLIWY
 GORLIWY
 gornik → GÓRNIK
 gorski → GORZKI
 GORSZY
 gorszy → GORSZY
 GORYCZ
 goryczka → GORYCZ
 gorzalnia → GORZAŁKA
 GORZAŁKA
 gorze → GORSZY
 GORZEĆ
 gorzej → GORSZY
 gorzelnia → GORZAŁKA
 gorzelnictwo → GORZAŁKA
 gorzelnik → GORZAŁKA
 gorzkawy → GORZKI
 GORZKI → GORYCZ
 gorzknąć → GORZKNIEĆ
 GORZKNIEĆ
 gorzkość → GORZKI

gorzliwy → GORLIWY
 gorzki → GORZKI
 GOSPODA
 gospodarczy → GOSPODARZ
 gospodarka → GOSPODARZ
 gospodarność → GOSPODARZ
 gospodarny → GOSPODARZ
 gospodarować → GOSPODARZ
 gospodarstwo → GOSPODARZ
 GOSPODARZ
 GOSPODYNIA
 gospodzin → GOSPODYNIA
 gosposia → GOSPODYNIA
 GOŚCIĆ
 gościć → GOŚĆ
 gościna → GOŚCIĆ
 gościniec → GOŚCIĆ
 gościnność → GOŚCIĆ
 gościnny → GOŚCIĆ
 GOŚĆ
 GOTOWAĆ
 gotowizna → GOTOWY
 GOTOWY
 goworzyć → GWARZYĆ
 gotów → GOTOWY
 gotówka → GOTOWY
 GOŹDZIK
 GÓRA
 GÓRAL
 góralka → GÓRAL
 góralski → GÓRAL
 góralszczyzna → GÓRAL
 górka → GÓRA
 górnictwo → GÓRNIK
 górniczy → GÓRNIK
 GÓRNIK
 górny → GÓRA
 górować → GÓRA
 górski → GÓRA
 gówniany → GÓWNO
 gówniarz → GÓWNO
 GÓWNO
 GRA
 GRAB
 graba → GRABIĆ,
 GRABARZ
 GRABIĆ
 GRABIE
 GRABIEĆ
 GRABIEŃ
 grabieżca → GRABIEŃ
 grabieżczy → GRABIEŃ
 grabina → GRAB
 grabowy → GRAB

gracz → GRAC I

GRAC I

GRAC II

GRAD

gradobicie → GRAD

gradowy → GRAD

grajek → GRAC I

graniasty → GRAŃ

GRANICA

graniczny → GRANICA

GRAŃ

GRAT

grążyć → POGRĄŻYĆ

grążyć → POGRĄŻYĆ

GRDYKA

grobja → GROBLA

grobjan → GRUBIANIN

grobjan → GRUBIANIN

GROBLA

grobowiec → GRÓB

grobowy → GRÓB

GROCH

grochotać → GRZECHOTAĆ

grodowy → GRÓD

GRODZIĆ

grodzisko → GRÓD

grodzki → GRÓD

GROM

GROMADA

gromadka → GROMADA

gromadny → GROMADA

gromadzić → GROMADA

gromadzki → GROMADA

GROMIĆ

gromki → GROMIĆ

GROMNICA

gromny → GROMNICA

GRONO

GRONOSTAJ

grosik → GROSZ

grosiwo → GROSZ

GROSZ

groszowy → GROSZ

GROT

GROZA

GROZIĆ

groźba → GROZIĆ

groźny → GROZA

GRÓB

GRÓD

gródek → GRÓD

grtań → KRTAŃ

GRUBIANIN

grubiański → GRUBIANIN

grubiaństwo → GRUBIANIN

grubiec → GRUBY

grubijan → GRUBIANIN

grubnąć → GRUBY

GRUBY

GRUCHAĆ

gruchnąć → GRUCHAĆ

gruchot → GRUCHAĆ

gruchotać → GRUCHAĆ

GRUCZOŁ

GRUDA

grudka → GRUDA

GRUDZIEŃ

GRUNT

gruntować → GRUNT

gruntownie → GRUNT

gruntowny → GRUNT

gruntowy → GRUNT

GRUSZA

gruszka → GRUSZA

GRUZ

GRUZEL

gruźlica → GRUZEL

gryzoń → GRYŻĆ

gryzota → ZGRYZOTA

GRYŻĆ

GRZAĆ

grzaniec → GRZAĆ

grzanka → GRZAĆ

grządką → GRZĘDA II

GRZĄSKI

grzążnąć → GRZĘŻNĄĆ

GRZBIET

GRZEBĄĆ

GRZEBIEŃ

grzebiet → GRZBIET

grzebt → GRZBIET

grzebyk → GRZEBIEŃ

GRZECH

GRZECHOTAĆ

grzechotka → GRZECHOTAĆ

grzechotnik → GRZECHOTAĆ

grzeczność → GRZECZNY

GRZECZNY

grzesznica → GRZECH

grzesznik → GRZECH

grzeszny → GRZECH

grzeszyć → GRZECH, ROZGRZESZYĆ

GRZĘDA I

GRZĘDA II

grzęski → GRZĄSKI

grzęzawisko → GRZĘŻNĄĆ

GRZĘŻNĄĆ

GRZMIEĆ

GRZMOCIĆ

GRZMOT

grzmotać → GRZMOT

GRZYB

grzybek → GRZYB

grzybieć → GRZYB

grzybny → GRZYB

grzybowy → GRZYB

GRZYWA

grzywiasty → GRZYWA

grzywka → GRZYWA

GRZYWNA

GUBIĆ

gulgot → GULGOTAĆ

GULGOTAĆ

GUMNO

GUSŁA

guslarz → GUSŁA

guślo → GUSŁA

guślarz → GUSŁA

GUZ

guzek → GUZ

guzik → GUZ

GUZDRAĆ SIĘ

guzdrałski → GUZDRAĆ SIĘ

guzdrała → GUZDRAĆ SIĘ

gwałcić → GWAŁT

GWAŁT

gwałtowny → GWAŁT

GWAR

GWARA

GWARZYĆ

GWIAZDA

gwiazdka → GWIAZDA

gwiazdzisty → GWIAZDA

gwiezdny → GWIAZDA

gwizd → GWIZDAĆ

GWIZDAĆ

gwizdek → GWIZDAĆ

GWOLI

gwoździć → GWÓDZ

gwoździł I → GOŹDZIK

gwoździł II → GWÓDZ

GWÓDZ

GZIĆ SIĘ

habszar → OBSZAR

haczyk → HAK

HAFT

hafta → HAFT

HAFTKA

haftować → HAFT

HAK

HALKA
 HAŁAS
 hałasować → HAŁAS
 hałaśliwość → HAŁAS
 hałaśliwy → HAŁAS
 HAMOWAĆ
 HAMULEC
 HANDEL
 handlarz → HANDEL
 handlować → HANDEL
 haniebny → HAŃBA
 HAŃBA
 HAŃBIĆ
 HARC
 harce → HARC
 harcerka → HARCERZ
 harcerski → HARCERZ
 harcerstwo → HARCERZ
 HARCERZ
 harcerzyk → HARCERZ
 harcować → HARC
 harcownik → HARC
 hardość → HARDY
 HARDY
 HARMIDER
 HASAĆ
 HASŁO
 haże → AŻ
 hebcęgi → OBCĘGI
 HEJ!
 hejnalista → HEJNAŁ
 HEJNAŁ
 HEN
 HERB
 herbaciany → HERBATA
 herbaciarnia → HERBATA
 herbarz → HERB
 HERBATA
 herbatnik → HERBATA
 HET
 himieć → MIEĆ
 histba → IZBA
 hiż(e) → IŻ
 hnet → WNET
 hnetki → WNET
 HODOWAĆ
 hodowca → HODOWAĆ
 hodowczyni → HODOWAĆ
 HODOWLA
 hodowlany → HODOWLA
 HOJNY
 HOLD
 hołdować → HOŁD
 HOŁOTA

hołtaj → HULTAJ
 hort → HURT
 HOŻY
 hromak → RUMAK
 HUBA
 hubka → HUBA
 HUCZEĆ
 huczny → HUCZEĆ
 huf → HUFIEC
 hufa → HUFIEC
 huk → HUCZEĆ
 hukać → HUCZEĆ
 huknąć → HUCZEĆ
 HUFIEC
 HULAĆ
 hulaka → HULAĆ
 hulanka → HULAĆ
 hulaszcz → HULAĆ
 hulnąć → HULAĆ
 HULTAJ
 hultajski → HULTAJ
 hultajstwo → HULTAJ
 hulani → UŁANI
 hultaj → HULTAJ
 hurkot → HURKOTAĆ
 HURKOTAĆ
 hurm → HURMA
 HURMA
 HURT
 hurtownia → HURT
 hurtownik → HURT
 hurtowy → HURT
 (h)uszcie → UJŚCIE
 (h)uście → UJŚCIE
 HUŚTAĆ
 huśtawka → HUŚTAĆ
 HUTA
 hutnictwo → HUTA
 hutniczy → HUTA
 hutnik → HUTA
 HYCAĆ
 hydzić → OHYDA
 I
 igielka → IGŁA
 iglica → IGŁA
 IGŁA
 igra → GRA
 IGRAĆ
 igraszka → IGRAĆ
 igrzysko → IGRAĆ
 IKRA
 ikro → IKRA
 ikry → IKRO

ilasty → IL
 ILE
 ilko → ILE
 ilkoż → ILE
 ilekroć → -KROĆ
 ilość → ILE
 IL
 ilowaty → IL
 ilowy → IL
 IMAĆ
 IMADŁO
 imieć → MIEĆ
 imienie → MIENIE
 imieniny → IMIĘ
 imienniczka → IMIĘ
 imiennik → IMIĘ
 imienny → IMIĘ
 IMIĘ
 inaczej → INACZEJ
 INACZEJ
 inak → INACZEJ
 inaki → INACZEJ
 inako → INACZEJ
 inakwszy → INACZEJ
 indor → INDYK
 industria → PRZEMYSŁ
 industria → PRZEMYSŁ
 INDYK
 INDZIEJ
 ini → INNY
 iny → INNY
 INNY
 isep → WYSPA
 iskarz → ISKAĆ
 ISKAĆ
 iskierka → ISKRA
 ISKRA
 ISKRZYĆ
 ispa → WYSPA
 isny → ISTNY
 istni → ISTNY
 istnienie → ISTNY
 istnieć → ISTNY
 ISTNY
 ISTOTA
 istotnie → ISTOTA
 istotny → ISTOTA
 isty → ISTNY, UIŚCIE
 isticie → ISTNY, UIŚCIE
 IŚĆ → SZEDŁ
 IWA
 IZBA
 IŻ
 iże → IŻ

JA
jabłeczny → JABŁKO
JABŁKO
jabłkowy → JABŁKO
JABŁOŃ
jabłuszko → JABŁKO
jachać → JECHAĆ
JAD
JADAĆ
jadalnia → JADAĆ
jadalny → JADAĆ
jaden → JEDEN
JADŁO
jadalnia → JADŁO
jadłospis → JADŁO
jadowity → JAD
jadowy → JAD
JAGA
jaglany → JAGŁA
JAGŁA
JAGNIĘ
jagnięcy → JAGNIĘ
JAGODA
jagodowisko → JAGODA
jagodowy → JAGODA
jagodzianka → JAGODA
jagódka → JAGODA
jajce → JAJO
jaje → JAJO
jajeczko → JAJO
jajecznicza → JAJO
jajeczny → JAJO
jajko → JAJO
jajnik → JAJO
JAJO
jajowaty → JAJO
jajowy → JAJO
jak → JAKI
JAKI
jakikolwiek → JAKI
jakiś → JAKI
jako → JAKI
jakościowy → JAKI
jakość → JAKI
JAŁMUŻNA
jałowcowy → JAŁOWIEC
jałowcówka → JAŁOWIEC
jałowica → JAŁOWY
JAŁOWIEC
jałowiec → JAŁOWY
jałowosć → JAŁOWY
jałowka → JAŁOWY
JAŁOWY
JAMA

jamisty → JAMA
jamka → JAMA
jarnik → JAMA
jamużna → JAŁMUŻNA
janaki → JEDNAKI
JAR
jarki → JARY II
jarmarczny → JARMARK
JARMARK
jarosz → JARZYNA
jarski → JARZYNA
JARY I
JARY II
jarzany → JARY I
jarz → JARY I
JARZĄB
JARZĄBEK
jarzący → JARY I
jarzębaty → JARZĄBEK
jarzębiaty → JARZĄBEK
jarzębina → JARZĄB
jarzęcy → JARY I
JARZMO
jarzmowy → JARZMO
JARZYĆ SIĘ
JARZYNA
jarzynka → JARZYNA
jasełka → JAŚLO
JASIEK
jasień → JESION
jasion → JESION
jasiotr → JESIOTR
JASKIER → JASKRAWY
jaskierki → JASKRA
jaskini → JASKINIA
JASKINIA
jaskiniowiec → JASKINIA
jaskiniowy → JASKINIA
JASKÓŁKA
JASKRA
JASKRAWY
jaskrowaty → JASKRA
jaskrzawy → JASKRA
jaskrzek → JASKRAWY
jaśłka → JAŚLO
jaśłki → JAŚLO
JAŚLO
jaśły → JAŚLO
JASNY
jastkołka → JASKÓŁKA
jastkułka → JASKÓŁKA
jastrych → STRYCH
JASTRZĄB
jastrzębi → JASTRZĄB

jaszcz → JASKINIA
jaszcz → JAZGARZ
jaszczek → JASKINIA
jaszczor → JASZCZURKA
jaszczorka → JASZCZURKA
JASZCZURKA
jaśli → JAŚLO
jaśnieć → JASNY
jata → WIATA
JATKA
jaw → JAWA
JAWA
jawić się → JAWIĆ SIĘ
jawić → JAWIĆ SIĘ
JAWIĆ SIĘ
jawni → JAWNY
JAWNY
JAWOR
JAZ
JAZDA
JAZGARZ
jazgierz → JAZGARZ
jazgot → JAZGOTAĆ
JAZGOTAĆ
jazgotliwy → JAZGOTAĆ
jazic → JAŻ
JAŻ
JAŻŃ
jaźwica → JAŻ
jaż → AŻ
jażdż → JAZGARZ
jaż(e) → ŻE
JĄC
JĄDRO
JĄKAĆ
jąkała → JĄKAĆ
jąknąć → JĄKAĆ
JĄTRZYĆ
JECHAĆ
JEDEN → ODYNIEC
jedenaśta → JEDENAŚCIE
jedenaśta → JEDENAŚCIE
JEDENAŚCIE
jedenaścioro → JEDENAŚCIE
jedennaście → JEDENAŚCIE
jedennacie → JEDENAŚCIE
jedennaście → JEDENAŚCIE
jedł → JODŁA
jedla → JODŁA
jedlina → JODŁA
jedło → JADŁO
jednaczyć → JEDNAKI
JEDNAĆ
jednaćcie → JEDENAŚCIE

jednak → JEDNAKI
 JEDNAKI
 jednako → JEDNAKI
 jednakowy → JEDNAKI
 JEDNOCZYĆ
 jednolity → JEDEN
 jednoraki → JEDEN
 jednostajny → JEDEN
 jednostka → JEDEN
 jedność → JEDEN
 jednota → JEDNOCZYĆ
 jedwa → LEDWIE
 JEDWAB
 jedwabnik → JEDWAB
 jedwabny → JEDWAB
 jedwe → LEDWIE
 jedwo → LEDWIE
 jedziny → JEDYNY
 JEDYNY
 jegnię → JAGNIĘ
 JEGOMOŚĆ
 jejmość → JEGOMOŚĆ
 jeko → JAKI
 jele → ILE
 jeli → ILE
 JELEŃ
 JELITO
 jelko → ILE
 jelkoż → ILE
 JEŁCZEC
 jełmożna → JAŁMUŻNA
 jemiało → JEMIOŁA
 jemieć → MIEĆ
 jemieli → JEMIOŁA
 jemioli → JEMIOŁA
 JEMIOŁA
 jemioli → JEMIOŁA
 jemiołuszka → JEMIOŁA
 jenaki → JEDNAKI
 jenako → JEDNAKI
 jeni → INNY
 JENIEC
 jenostajny → JEDNOSTAJNY
 jerzycy → JARY I
 jerzmo → JARZMO
 jerzyna → JARZYNA
 JESIEŃ → JESION
 jesienny → JESIEŃ
 jesionka → JESIEŃ
 JESION
 JESIOTR
 jesli → JEŚLI
 jesły → JASŁO
 JESTEM

JESTESTWO
 jestli → JEŚLI
 jestrzab → JASTRZĄB
 JESZCZE
 jeschczorka → JASZCZURKA
 JEŚĆ
 JEŚLI
 jawni → JAWNY
 jezdnia → JEŹDZIĆ
 jezdy → JEŹDZIĆ
 jezioro → JEZIORO
 jeziorko → JEZIORO
 JEZIORO
 JEŹDZIĆ
 jeździec → JEŹDZIĆ
 jeźdźnik → JAZGARZ
 JEŻ
 jeż(e) → ŻE
 jeżdżyk → JAZGARZ
 JEŻELI
 JEŻYĆ
 JEŻYNA
 JEŹCZEC
 jęk → JEŹCZEC
 jęciec → JENIEC
 JEŹCMIEN
 jęczyk → JEŹCMIEN
 jędrnieć → JEŹDRNY
 JEŹDRNY
 JEŹDA
 jękać → JAŁKAĆ
 jęknąć → JAŁKAĆ
 jęzor → JEŹYK, OZÓR
 JEŹYK
 językowy → JEŹYK
 jęgrać → IGRAC
 jęł → IŁ
 jimać → IMAĆ
 jirzmo → JARZMO
 (j)istba → IZBA
 (j)izdba → IZBA
 jiz(e) → ŻE
 jodelka → JODLA
 JODLA
 jodłowy → JODŁA
 jónak → JUNAK
 jrzebie → ŻREBIĘ
 jrzebro → SREBRO
 jrzdółdo → ŻRÓDŁO
 jśroda → ŚRODA
 JUCHA
 juczny → JUKI
 JUDZIĆ
 JUHAS

JUKI
 JUNAK
 juniec → JUNAK
 junosza → JUNAK
 JURNY
 jurzny → JURNY
 jurzyć się → JURNY
 justrzejszy → JUTRO
 JUTRO
 justrzenka → JUTRO, JUTRZEN-
 KA
 jutrzejszy → JUTRO
 JUTRZENKA
 JUTRZNIA
 jutrzni → JUTRZNIA
 jutrzny → JUTRZNIA
 JUŻ
 jużyna → POŁUDNIE

 k → KU
 kabłaczek → KABŁĄK
 KABŁĄK
 kachel → KAFEL
 kaczątko → KACZKA
 KACZKA
 kaczm → KARCZMA
 kaczor → KACZKA
 kaczyniec → KACZKA
 KADŁUB
 kadłuba → KADŁUB
 kadłubka → KADŁUB
 KADZIĆ
 kadzido → KADZIĆ
 kadzielnica → KADZIĆ
 KADŹ
 KAFEL
 KAFTAN
 kaftanik → KAFTAN
 kagan → KAGANIEC
 kaganek → KAGANIEC
 KAGANIEC
 KAJAĆ SIĘ
 kajdanki → KAJDANY
 KAJDANY
 KALAĆ
 kaleczyć → KALEKA
 KALEKA
 kaleki → KALEKA
 kalika → KALEKA
 KALINA
 kalinka → KALINA
 KAŁ
 kałuż → KAŁUŻA
 KAŁUŻA

kamienica → KAMIEŃ
 kamieniec → KAMIEŃ
 kamienieć → KAMIEŃ
 kamienisty → KAMIEŃ
 kamiennik → KAMIEŃ
 kamienny → KAMIEŃ
 KAMIEŃ
 kamyk → KAMIEŃ
 KANIA
 KAPA
 KAPAC
 KAPELA
 KAPELAN
 kapella → KAPELA, KAPLICA
 KAPELUSZ
 kapica → KAPA
 kapka → KAPAC
 KAPLICA
 kapliczka → KAPLICA
 KAPŁAN
 kapłanka → KAPŁAN
 kapłański → KAPŁAN
 kapłaństwo → KAPŁAN
 KAPRAWY
 KAPTUR
 kapuśniczek → KAPUSTA
 KAPUSTA
 kapuściany → KAPUSTA
 kapuśniak → KAPUSTA
 KARA
 KARAĆ
 karasek → KARAŚ
 KARAŚ
 KARB
 karbana → SKARBONA
 karbować → KARB
 KARCIĆ
 karcz → KARCZOWAĆ
 karczek → KARK
 karczemny → KARCZMA
 KARCZMA
 karczmarka → KARCZMA
 karczmarz → KARCZMA
 KARCZOWAĆ
 karczowisko → KARCZOWAĆ
 karczownik → KARCZOWAĆ
 karczunek → KARCZOWAĆ
 KARK
 karleć → KARZEL
 karlica → KARZEL
 karłowacieć → KARZEL
 karłowaty → KARZEL
 karłub → KADŁUB
 KARMA

karmia → KARMA
 KARMIC
 karmnik → KARMIC
 KARP
 KARTOFEL
 KARY
 KARZEŁ
 karzelek → KARZEL
 kasać → PODKASAĆ
 kasarnia → KOSZARY
 kaslać → KASZEL
 KASZA
 KASZEL
 kaszka → KASZA
 kaszlać → KASZEL
 kaszleć → KASZEL
 KAT
 KATAR
 katować → KAT
 katownia → KAT
 katusz → KATUSZE
 katusza → KATUSZE
 KATUSZE
 kawalec → KAWAŁ
 KAWALER
 KAWAŁ
 kawałek → KAWAŁ
 KAWKA
 kawtan → KAPTAN
 KAZAĆ
 kazadnica → KAZAĆ
 kazadlnica → KAZAĆ
 kazalnica → KAZAĆ
 kazanie → KAZAĆ
 KAZIĆ
 kaźnia → KAŻŃ
 KAŻŃ
 KAŻDY
 kącik → KĄT
 KĄDZIEL
 KĄKOL
 KĄPAĆ
 KĄPIEL
 kąpielisko → KĄPIEL
 kąpielowy → KĄPIEL
 kąpielówki → KĄPIEL
 KĄSAĆ
 kąsek → KĘS
 KĄT
 kątownik → KĄT
 kątowy → KĄT
 kcieć → CHCIEĆ
 KCIUK
 KĘDY

kędzierawy → KĘDZIOR
 kędzierz → KĘDZIOR
 kędzierzawy → KĘDZIOR
 KĘDZIOR
 KĘPA
 kępka → KĘPA
 KĘS
 kęsać → KĄSAĆ
 kęsy → KUSY
 KI
 KIBIC
 kibicować → KIBIC
 KIBIC
 kibitny → KIBIC
 KICAĆ
 KICHAĆ
 kiecek → KIECKA
 KIECKA
 kiecza → KIECKA
 KIEDY
 kiegdy → KIEDY
 kiele → KILKA
 kielki → KILKA
 kielko → KILKA
 KIELICH
 kieliszek → KIELICH
 kiella → KIELNIA
 KIELNIA
 KIEŁ
 KIEŁB
 KIEŁBASA
 kielbasiany → KIEŁBASA
 kielbik → KIEŁB
 kielbodziej → KIEŁBASA
 kielek → KIEŁ
 kielkować → KIEŁ
 KIEP
 kiepski → KIEP
 KIERMASZ
 KIEROWAĆ
 kierownica → KIEROWAĆ
 kierownicza → KIEROWAĆ
 kierownik → KIEROWAĆ
 kierunek → KIEROWAĆ
 kierz → KRZAK
 kierzek → KRZAK
 kiesienia → KIESZEŃ
 kiesień → KIESZEŃ
 kiesinia → KIESZEŃ
 kieszenia → KIESZEŃ
 KIESZEŃ
 kieszonka → KIESZEŃ
 kieszonkowiec → KIESZEŃ
 kieszonkowy → KIESZEŃ

kieszynia → KIESZEŃ

kieżdy → KAŻDY

KIJ

kijan/kijań → KIJ

kijanka → KIJ

kijek → KIJ

KIKUT

kile → KILKA

KILIM

KILKA

kilkadziesiąt → KILKA

kilkakroć → -KROĆ

kilkanaście → KILKA

kilki → KILKA

kilko → KILKA

kilkadziesiąt → KILKA

kilkonaście → KILKA

kilkonście → KILKA

kilkoro → KILKA

killa → KIELNIA

kilo → KILKA

KIŁOF

kilow → KIŁOF

KIŁA

KIPIEĆ

KISIĆ

KISIEL

KISNĄĆ

KISZKA

KIŚĆ

KITA

kitka → KITA

KIWAĆ

KLACZ

klaczka → KLACZ

KLAMKA

KLAMRA

KLAPAC

KLASKAĆ

KLASZTOR

KLATKA

KŁĄĆ

KŁASKAĆ

kłątew → KŁĄTWA

KŁĄTWA

klebotać → KOLEBAĆ

KLECIĆ

kleć (I) → KŁATKA

kleć (II) → KLECIĆ

kleić → KLEJ

kleik → KLEJ

KLEJ

KLEJNOT

KLEKOTAĆ

klektać → KLEKOTAĆ

klenot → KLEJNOT

KLEŃ

KLEPAĆ

klepisko → KLEPAĆ

kleпка → KLEPAĆ

kleska → KŁĘSKA

klesną → KŁĘSNĄĆ

KLESZCZ

kleszcz → LESZCZ

KLESZCZE

kleścić → KLESZCZ

kleśnić → KLESZCZ

kletka → KŁATKA

KŁĘCZEC

kłęczy → KŁĘCZEC

kłęcznik → KŁĘCZEC

KŁĘSKA

kłęsta → KŁĘSKA

kłęstka → KŁĘSKA

kłęskać → KŁĄSKAĆ

KŁĘSNĄĆ

klij → KLEJ

klijnot → KLEJNOT

KLIN

klinot → KLEJNOT

klitka → KŁATKA

KŁOC

klocek → KŁOC

KLON

klosek → KLUSKA

klucha → KLUSKA

KLUCZ

kluczник → KLUCZ

kluczować → KLUCZ

kluczowy → KLUCZ

KŁUĆ SIĘ

klusek → KLUSKA

KLUSKA

kłwać → KŁUĆ SIĘ

kładać → KŁAŚĆ

kładka → KŁAŚĆ

KŁAK

kłam → KŁAMAĆ

KŁAMAĆ

kłamca → KŁAMAĆ

kłamczuch → KŁAMAĆ

kłamliwy → KŁAMAĆ

kłamstwo → KŁAMAĆ

KŁANIAĆ SIĘ

KŁAPAC

KŁAŚĆ

KŁĄB

kłębiasty → KŁĄB

kłębić → KŁĄB

KŁODA

KŁONICA

KŁONIC

kłopać → KŁOPOT

KŁOPOT

kłopotać się → KŁOPOT

kłopotliwy → KŁOPOT

KŁOS

kłosić się → KŁOS

KŁÓCIĆ

kłóc → KŁUĆ

KŁÓDKA

kłótka → KŁÓDKA

KŁÓTNIA

KŁUĆ

kmiety → KMIEĆ

KMIEĆ

kmin → KMINEK

KMINEK

kmiotek → KMIEĆ

kmotra → KUMOTER

kmotr → KUMOTER

KNEBEL

kneblować → KNEBEL

KNIEJA

knobel → KNEBEL

KNOT

knować → KNUĆ

KNUĆ

KOBIAŁKA

kobieli → KOBIAŁKA

kobiela → KOBIAŁKA

kobierz → KOBIERZEC

KOBIERZEC

KOBIETA

kobita → KOBIETA

kobyli → KOBYŁA

KOBYŁA

KOC

KOCHAĆ

kochanek → KOCHAĆ

kochanka → KOCHAĆ

kochany → KOCHAĆ

koci → KOT

KOCIĆ SIĘ

kociet → KOJEC

kociet → KOCIOŁ

kocię → KOT

KOCIOŁ

kociołek → KOCIOŁ

kocur → KOT

KOCZOWAĆ

koczowisko → KOCZOWAĆ

koczowniczy → KOCZOWAĆ
 koczownik → KOCZOWAĆ
 kofel → KUFEL
 koflik → KUFEL
 koftan → KAFTAN
 kogucik → KOGUT
 KOGUT
 kogutek → KOGUT
 KOIĆ
 KOJARZYĆ
 KOJEC
 kokać → KOKOSZ
 KOKOSZ
 kokota → KURWA
 kokoszyć się → KOKOSZ
 kolanko → KOLANO
 KOLANO
 KOLARZ
 kolce → KOLCZYK
 kolczasty → KOLEC
 kolczatka → KOLEC
 kolczaty → KOLEC
 KOLCZYK
 KOLEBAĆ
 kolebka → KOLEBAĆ
 KOLEC
 koleina → KOLEJ
 KOLEJ
 koleja → KOLEJ
 kolejka → KOLEJ
 kolejność → KOLEJ
 kolejny → KOLEJ
 KOLĘDA
 kolędnik → KOLĘDA
 kolędować → KOLĘDA
 kolibka → KOLEBAĆ
 kolika → KOLKA
 KOLKA
 kolmierz → KOŁNIERZ
 kołnierz → KOŁNIERZ
 KOŁACZ
 KOŁATAĆ
 kołatka → KOŁATAĆ
 kołderka → KOŁDRA
 KOŁDRA
 kołek → KOŁ
 kołmierz → KOŁNIERZ
 KOŁNIERZ
 KOŁO
 KOŁODZIEJ
 kołowacieć → KOŁO
 kołowaczyna → KOŁO
 kołować → KOŁO
 kołowaty → KOŁO

kołowrot → KOŁOWRÓT
 kołowrotek → KOŁOWRÓT
 KOŁOWRÓT
 KOŁTUN
 KOŁYSAĆ
 kołysanka → KOŁYSAĆ
 kołyська → KOŁYSAĆ
 KOMAR
 KOMIN
 kominek → KOMIN
 kominiarka → KOMIN
 kominiarz → KOMIN
 KOMNATA
 komor → KOMAR
 KOMORA
 komornik → KOMORA
 komotr → KUMOTER
 komórka → KOMORA
 KOMŻA
 KONAĆ (I)
 konać (II) → WYKONAĆ
 KONAR
 KONEW
 konewka → KONEWKA
 konicz → KONICZYNA
 KONICZYNA
 KONIEC
 konieczni → KONIECZNY
 KONIECZNY
 konik I → KONICZYNA
 konik II → KOŃ
 konlerz → KOŁNIERZ
 konop → KONOPIE
 konopia → KONOPIE
 KONOPIE
 konopny → KONOPIE
 konszt → KUNSZT
 KOŃ
 KOŃCZYĆ
 KOŃCZYNA
 końszt → KUNSZT
 KOPA
 KOPAĆ
 kopacz → KOPAĆ
 kopalina → KOPAĆ
 KOPALNIA
 kopalny → KOPAĆ
 KOPEĆ
 kopcieć → KOPEĆ
 kopciuch → KOPEĆ
 kopciuszek → KOPEĆ
 kopczyk → KOPIEC
 KOPER
 koperek → KOPER

KOPIEC
 kopniak → KOPAĆ
 kopr → KOPER
 koprzywa → POKRZYWA
 kopystka → KOPYŚĆ
 KOPYŚĆ
 kopytko → KOPYTO
 KOPYTO
 KORA
 KORBA
 KORCIĆ
 KOREK
 kork → KOREK
 korkociąg → KOREK
 korkować → KOREK
 kornierz → KOŁNIERZ
 kornik → KORA
 korny → KORZYĆ SIĘ
 KORONA
 koronacja → KORONA
 koronka → KORONA
 koronować → KORONA
 korować → KORA
 korunka → KORONA
 korunować → KORONA
 korytko → KORYTO
 KORYTO
 KORZEC
 korzenie → KORZEŃ
 korzenny → KORZEŃ
 KORZEŃ
 korzonek → KORZEŃ
 korzyć → UPOKORZYĆ
 KORZYĆ SIĘ
 korzystać → KORZYŚĆ
 korzystka → KORZYŚĆ
 korzystny → KORZYŚĆ
 KORZYŚĆ
 KOS
 KOSA I
 KOSA II
 kosiarz → KOSIĆ
 KOSIĆ
 KOSMATY
 kosmek → KOSMYK
 KOSMYK
 kosonogi → KOSY
 kostka → KOŚĆ, PESTKA
 kostnica → KOŚĆ
 kostnieć → KOŚĆ
 kostny → KOŚĆ
 kostucha → KOŚĆ
 KOSTUR
 KOSY

- KOSZ
 koszar → KOSZARY
 koszara → KOSZARY
 koszarować → KOSZARY
 KOSZARY
 KOSZT
 kosztorys → KOSZT
 KOSZTOWAĆ I
 KOSZTOWAĆ II
 kosztowności → KOSZTOWAĆ I
 kosztowność → KOSZTOWAĆ I
 kosztowny → KOSZTOWAĆ I
 kosztur → KOSTUR
 KOSZULA
 koszulka → KOSZULA
 kośba → KOSIĆ
 kościć → POKOŚĆ
 kościec → KOŚĆ
 kościelny → KOŚCIÓŁ
 kościotrup → KOŚĆ
 KOŚCIÓŁ
 kościółek → KOŚCIÓŁ
 kościsty → KOŚĆ
 KOŚĆ
 KOT
 kotek → KOT
 kotew → KOTWICA
 kotka → KOT
 kotlina → KOCIOŁ
 kotłować → KOCIOŁ
 kotłownia → KOCIOŁ
 kotny → KOCIĆ SIĘ
 kotwa → KOTWICA
 KOTWICA
 kotwiczyć → KOTWICA
 kować → KUĆ
 kowadełko → KOWADŁO
 KOWADŁO
 KOWAL
 kowalski → KOWAL
 kowalstwo → KOWAL
 kownata → KOMNATA
 KOZA
 kozi → KOZA
 kozica → KOZA
 kozieł → KOZIOŁ
 KOZIOŁ
 koziołek → KOZIOŁ
 kozłek → KOZIOŁ
 kozodój → KOZA
 koźlątko → KOZIOŁ
 koźlę → KOZIOŁ
 koźli → KOZIOŁ
 koza → KOŻUCH
- każdy → KAŻDY
 KOŻUCH
 kożuszek → KOŻUCH
 KÓŁ
 kółko → KOŁO
 kónszt → KUNSZT
 kózka → KOZA
 kpiarz → KPIĆ
 KPIĆ
 kpina → KPIĆ
 KRA
 kradnąć → KRAŚĆ
 kradzież → KRAŚĆ
 KRAINA
 KRAJ
 KRAJĄC
 KRAJOBRAZ
 KRAKAĆ
 KRAM
 kramarka → KRAM
 kramarz → KRAM
 kramik → KRAM
 kranc → KRANIEC
 KRANIEC
 KRASA
 KRASIĆ
 krasnal → KRASNOLUDEK
 KRASNOLUDEK
 KRASNY
 KRAŚĆ
 kraśni → KRASNY
 kraciasty → KRATA
 KRATA
 kratka → KRATA
 KRAWAT
 krawcowa → KRAWIEC
 KRAWĘDŹ
 krawężnik → KRAWĘDŹ
 krawężny → KRAWĘDŹ
 KRAWIEC
 krąbrny → KRŃĄBRNY
 KRĄG
 KRĄGŁY
 krążek → KRĄG
 KRĄŻYĆ
 krcić → CHRZCIĆ
 kręgosłup → KRĄG
 krecha → KRESKA
 krecik → KRET
 KREDA
 kredka → KREDA
 krejda → KREDA
 krepować → KRĘPOWAĆ
 KRES
- kresić → KRESKA, KRĘŚLIĆ,
 OKRES
 KRESKA
 KRĘŚLIĆ
 KRET
 kreta → KREDA
 kretowisko → KRET
 KREW
 krewki → KREW
 KRĘCIĆ
 KRĘPOWAĆ
 KRĘPY
 kręt → KRĘCIĆ
 krętacz → KRĘCIĆ
 KRĘTY
 krnąbrny → KRŃĄBRNY
 KRŃĄBRNY
 krnica → KRYNICA
 KROCHMAL
 krochmalic → KROCHMAL
 KROCIE
 krocze → KROK
 kroczyganek → KRUŻGANEK
 KROCZYĆ
 -KROĆ
 krofmal → KROCHMAL
 KROGULEC
 KROIĆ
 KROK
 KROKIEW
 krokwa → KROKIEW
 krom → KRAM
 kroma → KROMKA
 KROMKA
 krona → KORONA
 kropelka → KROPLA
 KROPIĆ
 kropidło → KROPIĆ
 kropielnica → KROPIĆ
 KROPKA
 KROPLA
 kroplisty → KROPLA
 kroplowy → KROPLA
 kropłówka → KROPLA
 KROSNO
 KROSTA
 krotki → UKRÓCIĆ
 krotny → -KROĆ
 KROWA
 krowi → KROWA
 króžganek → KRUŻGANEK
 krócić → SKRÓCIĆ, UKRÓCIĆ
 krój → KROIĆ
 KRÓŁ

król → KRÓLIK
 królestwo → KRÓL
 królewic/królowic → KRÓL
 królewicz → KRÓL
 królewna → KRÓL
 królewski → KRÓL
 królica → KRÓLIK
 KRÓLIK
 królowa → KRÓL
 królować → KRÓL
 KRÓTKI
 krówka → KROWA
 krszać → KRUSZYĆ
 krszyna → KRZTA
 krścić → CHRZCIĆ
 KRTAŃ
 kruch → KRUSZEC
 kruchki → KRUCHY
 KRUCHTA
 KRUCHY
 KRUCZEĆ
 KRUCZEK
 kruczenie → KRUCZEĆ
 KRUK
 krukta → KRUCHTA
 KRUPA
 krupnik → KRUPA
 kruszcganek → KRUŻGANEK
 krusganek → KRUŻGANEK
 krusz → KRUSZEC
 KRUSZEC
 kruszeć → KRUCHY
 KRUSZYĆ
 kruszyna (I) → KRUCHY
 kruszyna (II) → KRUSZYĆ
 KRUŻGANEK
 krwawica → KREW
 krwawić → KREW
 krwawy → KREW
 krwisty → KREW
 krwotok → KREW
 KRYĆ
 kryda → KREDA
 kryjówka → KRYĆ
 KRYNICA
 KRYPTA
 krysić → KRESKA, KREŚLIĆ,
 OKRES
 krzaczasty → KRZAK
 krzaczek → KRZAK
 KRZAK
 krzasło → KRZESŁO
 krzat → SKRZAT
 krzącić się → KRZĄTAĆ SIĘ

krząkać → CHRZĄKAĆ
 krząska → CHRZĄSTKA
 KRZĄTAĆ SIĘ
 krzątania → KRZĄTAĆ SIĘ
 krzcić → CHRZCIĆ
 krzciuk → KCIUK
 krzbiet → GRZBIET
 krzebiet → GRZBIET
 krzebt → GRZBIET
 krzele → SKRZELE
 krzeмиenny → KRZEMIEN
 KRZEMIEN
 krzemionka → KRZEMIEN
 krzemiy → KRZEMIEN
 krzepa → KRZEPIC
 KRZEPIC
 KRZEPKI
 KRZESAĆ
 krzesefko → KRZESŁO
 krzesić → WSKRZESZAĆ
 krzesiwo → KRZESAĆ, OGNIWO
 KRZESŁO
 krzest → CHRZEST
 krześcija(in) → CHRZEŚCIJANIN
 KRZEW
 krzewić → KRZEW
 krzewinka → KRZEW
 krzewie → KRZEW
 krzeźwy → TRZEŹWY
 krznąbny → KRNĄBRNY
 krzowie → KRZEW
 krzowy → KRZEW
 KRZTA
 krztań → KRTAŃ
 KRZTUSIĆ SIĘ
 krztyna → KRZTA
 KRZYCZEĆ
 krzydłko → SKRZYDŁO
 krzydło → SKRZYDŁO
 krzyk → KRZYCZEĆ
 krzykacz → KRZYCZEĆ
 krzyna → KRZTA
 krzynia → SKRZYNIA
 krzyn(n)ica → KRYNICA
 KRZYWDA
 krzywdzić → KRZYWDA
 krzywić → KRZYWY
 KRZYWY
 KRZYŻ
 krzyżak → KRZYŻ
 krzyżować → KRZYŻ
 krzyżowy → KRZYŻ
 krzyżyk → KRZYŻ
 KSIĄDZ

KSIĄŻĘ
 książka → KSIĘGA
 KSIĘGA
 księgarnia → KSIĘGA
 księgarz → KSIĘGA
 księgować → KSIĘGA
 księgowy → KSIĘGA
 księstwo → KSIĄŻĘ
 księżna → KSIĄŻĘ
 księstwo → KSIĄŻĘ
 KSIĘŻYC
 kształtny → KSZTAŁT
 kształcić → KSZTAŁT
 KSZTAŁT
 kształtny → KSZTAŁT
 kształtować → KSZTAŁT
 KTO
 ktoś → KTO
 ktokolwiek → KTO
 którędy → KTÓRY
 KTÓRY
 KU
 kubeczek → KUBEK
 KUBEK
 KUBEL
 kubyszek → KUBEK
 KUCAĆ
 kucharka → KUCHARZ
 kucharski → KUCHARZ
 KUCHARZ
 kuchcik → KUCHTA
 kuchenka → KUCHNIA
 kuchenny → KUCHNIA
 KUCHNIA
 kuchra → CHUCHRO
 kuchro → CHUCHRO
 KUCHTA
 kucki → KUCAĆ
 kuczeć → KUCAĆ
 kuczki → KUCAĆ
 KUĆ
 kudła → KUDŁY
 kudłacz → KUDŁY
 kudłaty → KUDŁY
 KUDŁY
 kufa → KUFEL
 KUFEL
 kuflik → KUFEL
 KUKAĆ
 kukielka → KUKŁA
 kukła → KUKŁA
 KUKŁA
 KUKUŁKA
 KULA I

KULA II
 kulać → KULEĆ
 kulawy → KULEĆ
 KULEĆ
 KULIĆ
 kulig → KULIK
 KULIK
 kulisty → KULA
 kulka → KULA I
 KULSZA
 kulszowy → KULSZA
 kulać → KULEĆ
 KUM
 kuma → KUM
 kumać się → KUM
 kumosia → KUM
 kumoszka → KUM
 KUMOTER
 kumoterski → KUMOTER
 kumoterstwo → KUMOTER
 KUNA
 kunlerz → KOŁNIERZ
 kunst → KUNST
 KUNST
 kunsztowny → KUNST
 kuńst → KUNST
 kuńszt → KUNST
 kup → KUPOWAĆ
 KUPA
 kupczyć → KUPIĆ
 kupczyk → KUPIĆ
 KUPER
 kupić → KUPOWAĆ
 kupiec → KUPIĆ
 kupiecki → KUPIĆ
 kupiectwo → KUPIĆ
 kupień → KUPIĆ
 kupka → KUPA
 kupno → KUPIĆ
 kupny → KUPIĆ
 KUPOWAĆ
 KUR
 KURA
 KURCZ
 kurczak → KURCZĘ
 kurczątko → KURCZĘ
 KURCZĘ
 kurczowo → KURCZ
 kurczowy → KURCZ
 KURCZYĆ
 kurek → KUR
 kurewski → KURWA
 kurka → KURCZĘ
 kurnik → KURA

kurny → KURZYĆ
 KUROPATWA
 kurśnierz → KUŚNIERZ
 kurśnirz → KUŚNIERZ
 KURTA
 kurtka → KURCZYĆ
 KURWA
 kurwi → KURWA
 kurwiarz → KURWA
 kurwić się → KURWA
 kurz → KURZYĆ
 kurzawa → KURZYĆ
 kurzę → KURCZĘ
 KURZYĆ
 kusiciel → KUSIĆ
 kusicielka → KUSIĆ
 KUSIĆ
 kustrać → GUZDRAĆ SIĘ
 kuszenie → KUSIĆ
 KUSY
 KUŚNIERZ
 kuza → KOŻUCH
 kuzdrać → GUZDRAĆ SIĘ
 kuża → KOŻUCH
 KUŹNIA
 kuźń → KUŹNIA
 KWAKAĆ
 KWAPIĆ SIĘ
 KWAS
 kwasić → KISIĆ
 KWAŚNY
 KWĘKAĆ
 kwaciarka → KWIAT
 kwaciarnia → KWIAT
 kwaciarstwo → KWIAT
 kwaciarz → KWIAT
 KWIAT
 KWICZEĆ
 kwiczał → KWICZOŁ
 KWICZOŁ
 kwiecieć → KWIAT
 kwiecie → KWIAT
 KWIECIEŃ
 kwiecisty → KWIAT
 kwilić → KWILIĆ
 kwietnik → KWIAT
 kwietny → KWIAT
 kwik → KWICZEĆ
 kwikać → KWICZEĆ
 KWILIĆ
 KWITNĄĆ
 kwoczka → KWOKAĆ
 kwoka → KWOKAĆ
 KWOKAĆ

LAĆ
 LALA
 lalka → LALA
 lańcuch → ŁAŃCUCH
 LAS
 lasek → LAS
 LASKA
 LATAĆ
 latawica → LATAĆ
 latawiec → LATAĆ
 LATO
 LATOROŚL
 latoroślka → LATOROŚL
 latorość → LATOROŚL
 latorośl → LATOROŚL
 ląć → ŁĄC SIĘ
 ŁĄC SIĘ
 ŁĄD
 łądować → ŁĄD
 łądowy → ŁĄD
 łąg → ŁĄC SIĘ
 łągnąć → ŁĄC SIĘ
 łągnąć się → ŁĄC SIĘ
 le → ALE
 LEBIODA
 LEC
 lec → LEJC
 LECIEĆ
 leciwy → LATO
 LECZ
 leczenie → LECZYĆ
 lecznictwo → LECZYĆ
 leczniczy → LECZYĆ
 LECZYĆ
 ledwa → LEDWIE
 ledwej → LEDWIE
 LEDWIE
 ledwo → LEDWIE
 legnąć → LEC
 LEGOWISKO
 LEJ
 LEJC
 lejce → LEJC
 lejcuć → ŁAŃCUCH
 lejek → LEJ
 LEK
 lekarka → LEKARZ
 lekarski → LEKARZ
 lekarstwo → LEKARZ
 LEKARZ
 lekce → LEKCEWAŻYĆ, LEKKI
 LEKCEWAŻYĆ
 LEKKI
 lekko → LEKKI, LŻEJ

lekkość → LEKKI
 LELEK
 LEMIESZ
 lemięsz → LEMIESZ
 lemięż → LEMIESZ
 LEN
 leńcuch → ŁAŃCUCH
 LENIĆ SIĘ
 leniwiec → LENIWI
 lenistwo → LENIWI
 LENIWI
 leny → LENIWI
 LEŃ
 leńcuch → ŁAŃCUCH
 LEP
 lepianka → LEPIĆ
 LEPIĆ
 LEPIEJ
 lepki → LEPIĆ
 LEPSZY
 lest → OBLEŚNY
 leść → OBLEŚNY
 leśniczówka → LAS
 leśniczy → LAS
 lesisty → LAS
 LESZCZ
 LESZCZYNA
 leśnik → LAS
 leśny → LAS
 letni → LATO
 letnik → LATO
 letnisko → LATO
 LEW
 lewica → LEWY
 lewicowiec → LEWY
 lewicowy → LEWY
 LEWY
 LEŻĆ
 leża → LEŻEĆ
 leżak → LEŻEĆ
 leżanka → LEŻEĆ
 leże → LEŻEĆ
 LEŻEĆ
 ledwica → ŁĘDŹWIE
 ledwia → ŁĘDŹWIE
 ledwia → ŁĘDŹWIE
 ledwica → ŁĘDŹWIE
 ŁĘDŹWIE
 ledwina → ŁĘDŹWIE
 łęg → ŁĄC SIĘ
 łęgnać się → ŁĄC SIĘ
 łęk → ŁĘKAĆ SIĘ
 ŁĘKAĆ SIĘ
 łękliwy → ŁĘKAĆ SIĘ

LGNAĆ
 LI
 libieżny → LUBIEŻNY
 lice → LICO
 licemiernik → LUNAĆ
 lichy → LICHY
 LICHTARZ
 LICHWA
 lichwiarski → LICHWA
 lichwiarstwo → LICHWA
 lichwiarz → LICHWA
 LICHY
 LICO
 LICOWAĆ
 LICZBA
 liczbowy → LICZBA
 liczebnik → LICZBA
 liczebność → LICZBA
 liczebny → LICZBA
 liczko → LICO
 licznik → LICZYĆ
 liczny → LICZYĆ
 LICZYĆ
 liczydło → LICZYĆ
 lifa → LICHWA
 lij → LEJ
 lijek → LEJ
 limiesz → LEMIESZ
 LIN
 LINA
 linąć → LUNAĆ
 LINIEĆ
 LIPA
 LIPIEC
 LIPIEŃ
 lipień → LIPIEC
 lipka → LIPA
 lipki → LEPIĆ, ŚLEPY
 lipowy → LIPA
 LIS
 lisi → LIS
 lisica → LIS
 LIST
 listek → LIŚĆ
 listewka → LISTWA
 listonosz → LIST
 LISTOPAD
 listowie → LIST
 LISTWA
 LISZAJ
 liszka → LIS
 listciewie → LIST
 LIŚĆ
 LITOŚĆ

LITOWAĆ SIĘ
 LIZAĆ
 lizawka → LIZAĆ
 lizus → LIZAĆ
 linać → LGNAĆ
 lniany → LEN
 lodowacieć → LÓD
 lodowaty → LÓD
 lodowiec → LÓD
 lodowisko → LÓD
 lodowy → LÓD
 lody → LÓD
 LOS
 losować → LOS
 losowy → LOS
 lot → LECIEĆ
 lotniczy → LECIEĆ
 lotnik → LECIEĆ
 lotnisko → LECIEĆ
 lotny → LECIEĆ, ULOTNIĆ SIĘ
 LÓD
 lpieć → LGNAĆ
 lsnać → LŚNIĆ
 lsi → OBLEŚNY
 lszczeć się → LŚNIĆ
 lści → OBLEŚNY
 lsnać → LŚNIĆ
 lsknać się → LŚNIĆ
 LŚNIĆ
 LUB
 LUBIĆ
 lubieżny → LUBIEŻNY
 lubieżny → LUBIEŻNY
 lubieżność → LUBIEŻNY
 LUBIEŻNY
 lubować się → LUBY
 LUBY
 lucemiernik → LUNAĆ
 LUD
 ludek → LUD
 ludnić → LUD
 ludność → LUD
 ludny → LUD
 ludowy → LUD
 ludzi → LUDZIE
 LUDZIE
 ludzki → LUDZIE
 ludzkość → LUDZIE
 LUNAĆ
 lutość → LITOŚĆ
 lutować się → LITOWAĆ SIĘ
 LUTY
 lwi → LEW
 lwica → LEW

LŻEJ
 lżejszy → LŻEJ
 LŻYĆ

 łabęć → ŁABĘDŹ
 łabędzi → ŁABĘDŹ
 ŁABĘDŹ
 łabuzie → ŁOBUZ
 ŁACH
 ŁACHA
 łachman → ŁACH
 łachtać → ŁECHTAĆ
 ŁACHUDRA
 łacny → ŁATWY
 łacwi → ŁATWY
 łączący → ŁAKNAĆ
 ŁAD
 ŁADNY
 ŁADOWAĆ
 ładownica → ŁADOWAĆ
 ŁADUNEK
 łagoda → ŁAGODNY
 łagodnieć → ŁAGODNY
 łagodność → ŁAGODNY
 ŁAGODNY
 ŁAGODZIĆ
 ŁAJAĆ
 ŁAJDAK
 ŁAJNO
 ŁAKNAĆ
 ŁAKOCIE
 łakoć → ŁAKOCIE
 łakomić się → ŁAKOMY
 łakomstwo → ŁAKOMY
 ŁAKOMY
 ŁAMAĆ
 łamaga → ŁAMAĆ
 łamy → ŁAMAĆ
 ŁAN
 łancuch → ŁAŃCUCH
 ŁANIA
 ŁAŃCUCH
 łańcuszek → ŁAŃCUCH
 ŁAPA
 łapa → ŁAPAC, PUŁAPKA
 ŁAPAC
 ŁAPCZYWY
 łapka → ŁAPA, PUŁAPKA
 ŁASICA
 ŁASIĆ SIĘ
 ŁASKA
 łaska → ŁASICA
 łaskać → ŁASKOTAĆ
 łaskanie → ŁASKOTAĆ

łaskawca → ŁASKA
 łaskawiec → ŁASKA
 łaskawość → ŁASKA
 łaskawy → ŁASKA
 ŁASKOTAĆ
 łasktać → ŁASKOTAĆ, ŁECHTAĆ
 ŁASY
 ŁASZCZYĆ SIĘ
 ŁATA I
 ŁATA II
 ŁATAĆ
 łatka → ŁATA I
 łatwie → ŁATWY
 łatwo → ŁATWY
 łatwość → ŁATWY
 ŁATWY
 łaty → ŁATA I
 ŁAWA
 ławica → ŁAWA
 ławka → ŁAWA
 ławnik → ŁAWA
 łazęga → ŁAZIĆ
 łazęka → ŁAZIĆ
 ŁAZIĆ
 łazienka → ŁAŹNIA
 łazik → ŁAZIĆ
 ŁAŹNIA
 łączuch → ŁAŃCUCH
 łącze → ŁĄCZYĆ
 łącznik → ŁĄCZYĆ
 łączny → ŁĄCZYĆ
 ŁĄCZYĆ
 łąg → ŁĘG
 ŁĄKA
 łąkoć → ŁĘKOTKA
 łąkotka → ŁĘKOTKA
 łąta → ŁĄTKA
 ŁĄTKA
 ŁEB
 łebek → ŁEB
 łebski → ŁEB
 łechtaczka → ŁECHTAĆ
 ŁECHTAĆ
 łożka → ŁYŻKA
 łączysko → ŁĘK, ŁUK
 łączyszczce → ŁĘK, ŁUK
 ŁĘG
 ŁĘK
 łąkawa → ŁĘK
 łąkawic → ŁĘK
 łąkawka → ŁĘK
 ŁĘKOTKA
 łąkotać → ŁECHTAĆ
 ŁĘT

łąty → ŁĘT
 ŁGAĆ
 łągarstwo → ŁGAĆ
 łągarz → ŁGAĆ
 ŁKAĆ
 łąknąć → ŁKAĆ
 łożozg → ŁOBUZ
 ŁOBUZ
 łożuzeria → ŁOBUZ
 łożuzerski → ŁOBUZ
 łożuziak → ŁOBUZ
 łożuzie → ŁOBUZ
 łożuzować → ŁOBUZ
 ŁODYGA
 łożyzka → ŁODYGA
 łożdzia → ŁÓDŹ
 łożdź → ŁÓDŹ
 ŁOIC
 łożowy → ŁÓJ
 ŁOKIEĆ
 ŁOM
 łożać → ŁOMOTAĆ
 łożmieć → UŁOMEK
 ŁOMOTAĆ
 łożmotnąć → ŁOMOTAĆ
 ŁONO
 ŁOPATA
 łożatka → ŁOPATA
 ŁOPIAN → ŁAPA
 ŁOPOTAĆ
 ŁOPUCH → ŁAPA
 łożucha → ŁOPUCH
 łożi → ŁOŚ
 łożsica → ŁOŚ
 łożkot → ŁOSKOTAĆ
 ŁOSKOTAĆ
 łożskotać się → ŁOSKOTAĆ
 ŁOSOŚ
 łoższa → ŁOŚ
 łoższak → ŁOŚ
 ŁOŚ
 ŁOTR
 łożrostwo → ŁOTR
 łożtrowski → ŁOTR
 łożrzyk → ŁOTR
 łożwa → ŁOWIĆ
 łożwczy → ŁOWIĆ
 ŁOWIĆ
 łożwiecki → ŁOWIĆ
 łożnictwstwo → ŁOWIĆ
 łożwisko → ŁOWIĆ
 ŁOZA
 łożzina → ŁOZA
 ŁOZE

łożka → ŁYŻKA
 łożnica → ŁOŻE
 łożyc → ŁOŻYĆ
 łożysko → ŁOŻE
 ŁÓDŹ
 ŁÓJ
 ŁÓW
 łożący się → ŁOŻYĆ
 łóżko → ŁOŻE
 łośnąć się → ŁŚNIĆ
 łośzczeć się → ŁŚNIĆ
 łośnieć → ŁŚNIĆ
 łuczek → ŁUK
 ŁUCZYWO
 ŁUDZIĆ
 ŁUG
 ługować → ŁUG
 ŁUK
 ŁUNA
 ŁUP
 ŁUPAĆ
 ŁUPIĆ
 łupiestwo → ŁUPIEŻ
 ŁUPIEŻ
 łupieżca → ŁUPIEŻ
 łupieżyc → ŁUPIEŻ
 ŁUPINA
 łupinka → ŁUPINA
 ŁUSKA
 ŁUSKAĆ
 ŁUSZCZYĆ
 ŁUT
 łyczek → ŁYKAĆ
 łyczywo → ŁUCZYWO
 ŁYDKA
 łyk I → ŁYKAĆ
 łyk II → ŁYKO
 łyka → ŁYKO
 ŁYKAĆ
 łyknąć → ŁYKAĆ
 ŁYKO
 łykowaty → ŁYKO
 ŁYPAĆ
 łyśieć → ŁYSY
 łyšina → ŁYSY
 łyśkać → POLYSK
 łyśkawica → BŁYSKAWICA
 łyśt → ŁYDKA
 ŁYSY
 łytką → ŁYDKA
 łyża → ŁYŻWA
 łyżeczka → ŁYŻKA
 ŁYŻKA
 ŁYŻWA

łyżwiarstwo → ŁYŻWA
 łyżwiarz → ŁYŻWA
 ŁZA
 łożawieć → ŁZA
 łożawy → ŁZA
 łoża → ŁZA
 MACAĆ
 macecha → MACOCHA
 MACHAĆ
 machnąć → MACHAĆ
 MACICA
 MACIERZ
 macierza → MACIERZ
 MACIERZANKA
 macierzy → MACIERZ
 macierzyn → MACIERZ
 macierzyński → MACIERZ
 macierzyństwo → MACIERZ
 macierzysty → MACIERZ
 MACIORA
 macia → MACAĆ
 MACOCHA
 macoszy → MACOCHA
 maczek → MAK
 MACZUGA
 MAĆ
 MAGIEL
 magister → MAJSTER
 maglować → MAGIEL
 MAIĆ
 maik → MAIĆ
 maister → MAJSTER
 MAJ
 maj → MAIĆ
 majdać → MAJTAĆ
 majowy → MAJ
 majówka → MAJ
 MAJACZYĆ
 MAJAK
 MAJĄTEK
 majętność → MAJĘTNY
 MAJĘTNY
 MAJSTER
 MAJTAĆ
 MAJTEK
 MAJTAKI
 MAK
 makowiec → MAK
 makowy → MAK
 makówka → MAK
 malar → MALARZ
 MALARZ
 malec → MAŁY

malec → MAŁY
 maleńki → MAŁY
 maleństwo → MAŁY
 maler → MALARZ
 malerz → MALARZ
 MALINA
 maliniak → MALINA
 malinowy → MALINA
 MALOWAĆ
 malowidło → MALOWAĆ
 malunek → MALOWAĆ
 malutki → MAŁY
 MAŁPA
 małpi → MAŁPA
 małpka → MAŁPA
 małpować → MAŁPA
 MAŁY
 MAŁŻ
 małżenka → MAŁŻONEK
 małżeński → MAŁŻONEK
 małżeństwo → MAŁŻONEK
 MAŁŻONEK
 małżonka → MAŁŻONEK
 małżowina → MAŁŻ
 małżowina uszna → MAŁŻ
 MAMA
 MAMIC
 mamić → MAMIC
 MAMKA
 MAMLAĆ
 mamleć → MAMLAĆ
 mamlić → MAMLAĆ
 mamlać → MAMLAĆ
 mamrać → MAMROTAĆ
 MAMROTAĆ
 mamrzyć → MAMROTAĆ
 mamusia → MAMA
 mamusia → MAMA
 MANIĆ
 manka → MAŃKA
 MANOWCE
 manowiec → MANOWCE
 małżeński → MAŁŻONEK
 małżeństwo → MAŁŻONEK
 małżeństwo → MAŁŻONEK
 MAŃKA
 mańkut → MAŃKA
 MARA
 MARCHEW
 mardać → MERDAĆ
 margać → MRUGAĆ
 markot → MARKOTNY
 markotać → MARKOTNY
 markotnieć → MARKOTNY

MARKOTNY
 marnieć → MARNY
 marnotrawca → MARNOTRAWIĆ
 MARNOTRAWIĆ
 marnotrawny → MARNOTRA-
 WIĆ
 marnotrawstwo → MARNOTRA-
 WIĆ
 marnować → MARNY
 MARNY
 maroder → MARUDZIĆ
 MARSZCZYĆ
 MARTWIĆ
 martwieć → MARTWY
 MARTWY
 maruda → MARUDZIĆ
 maruder → MARUDZIĆ
 marudny → MARUDZIĆ
 MARUDZIĆ
 MARY
 marynały → MAJTKI
 MARYNARKA
 marynarka → MARYNARZ
 MARYNARZ
 MARZEC
 marzenie → MARZYĆ
 marznący → MARZNAĆ
 MARZNAĆ
 marzyciel → MARZYĆ
 MARZYĆ
 masarka → MASARZ
 masarnia → MASARZ
 masarski → MASARZ
 masarstwo → MASARZ
 MASARZ
 maselnica → MASŁO
 maselko → MASŁO
 MASŁO
 maścić → MAŚĆ I
 MAŚĆ I
 MAŚĆ II
 maślak → MASŁO
 maślanka → MASŁO
 maślany → MASŁO
 matactwo → MATA CZ
 MATA CZ
 mataczyć → MATA CZ
 matać → MATA CZ
 matczyn → MATKA
 MATKA
 matkować → MATKA
 MATNIA
 matuchna → MATKA
 matula → MATKA

matusia → MATKA
 matuś → MATKA
 MAZAĆ
 mazak → MAZAĆ
 mazidło → MAZAĆ
 MAŻ
 mażeństwo → MAŁŻONEK
 MĄCIĆ
 mączka → MĄKA
 mączny → MĄKA
 mądrała → MĄDRY
 mądrość → MĄDRY
 MĄDRY
 MĄKA
 MĄŻ
 mdlić → MDŁY
 mdławny → MDŁY
 mdłość → MDŁY
 MDŁY
 MECH
 megl → MDŁY
 MENDEL
 MERDAĆ
 meszka → MSZYCA
 męcić → MĄCIĆ
 męczarnia → MĘCZYĆ
 męczennica → MĘCZYĆ
 męczennik → MĘCZYĆ
 MĘCZYĆ
 mędel → MENDEL
 mędrzec → MĄDRY
 MĘKA
 męski → MĄŻ
 męstwo → MĄŻ, MĘŻCZYŹNA
 męt → MĄCIĆ
 mętny → MĄCIĆ
 męzstwo → MĄŻ
 męzatka → MĄŻ
 męczyzna → MĘŻCZYŹNA
 MĘŻCZYŹNA
 mężny → MĄŻ
 męzstwo → MĄŻ
 męztwo → MĄŻ
 MGŁA
 mgły → MDŁY
 mgnąć → MGNIEŃ
 MGNIEŃ
 MIAŁ
 MIAŁKI
 miana → MIENIĆ SIĘ
 MIANO
 MIANOWAĆ
 mianowicie → MIANOWAĆ
 mianowity → MIANOWICIE

mianownik → MIANOWICIE
 MIARA
 miarka → MIARA, MIARKOWAĆ
 MIARKOWAĆ
 miartwić → MARTWIĆ
 miartwy → MARTWY
 MIAST
 miasteczko → MIASTO
 miastko → MIASTO
 miasto (i) → MIAST
 MIASTO (II)
 MIAUCZEĆ
 MIAZGA
 miażdżyć → MIAZGA
 MIĄĆ
 miądlica → MIĘDLICA
 miąsz → MIĄSZ
 miąszyć → MIĄSZY
 miąsz → MIĄSZY
 MIĄSZ
 miąszec → MIĄSZY
 MIĄSZY
 miech
 MIECZ
 mieczyk → MIECZ
 MIEĆ
 miedlić → MIĘDLIĆ
 miednica → MIEDŹ
 MIEDZA
 miedzak → MIEDŹ
 miedziany → MIEDŹ
 miedzy → MIĘDZY
 MIEDŹ
 miedźwiedź → NIEDŹWIEDŹ
 miegotać → MIGOTAĆ
 MIEJSCE
 miejscowość → MIEJSCE
 miejscowy → MIEJSCE
 miejscówka → MIEJSCE
 miejski → MIASTO
 miejsce → MIEJSCE
 miejscce → MIEJSCE
 mieki → MIĘKKI
 miel → MIELIZNA
 miela → MIELIZNA
 MIELIZNA
 mieniać się → MIENIĆ SIĘ
 MIENIĆ
 MIENIĆ SIĘ
 MIENIE
 mier → MIR
 mierność → MIERZYĆ
 miernota → MIERZYĆ

misiek → MIŚ
 misio → MIŚ
 miska → MISA
 mistr → MISTRZ
 MISTRZ
 MIŚ
 mizdrzyć się
 mizg → UMIZGAĆ SIĘ
 mizgać → UMIZGAĆ SIĘ
 MKNAĆ
 mlask → MLASKAĆ
 MLASKAĆ
 mlaskanie → MLASKAĆ
 MLECZ
 mleczarnia → MLEKO
 mleczarz → MLEKO
 mleczny → MLEKO
 MLEĆ
 MLEKO
 mldy → MDŁY
 młocka → MŁÓCIĆ
 młockarnia → MŁÓCIĆ
 młodnieć → MŁODY
 młodość → MŁODY
 MŁODY
 młodziarz → MŁODY
 młodziarniec → MŁODY
 młodzięńczy → MŁODY
 młodzięz → MŁODY
 młodziężowiec → MŁODY
 młodziężowy → MŁODY
 młodziż → MŁODY
 młodziwo → MLEKO
 MŁOKOS
 MŁOT
 młotek → MŁOT
 MŁÓCIĆ
 MŁYN
 młynarka → MŁYN
 młynarstwo → MŁYN
 młynarz → MŁYN
 młynek → MŁYN
 młyński → MŁYN
 MNICH
 mniej → MNIEJSZY
 mniejszość → MNIEJSZY
 MNIEJSZY
 MNIEMĄĆ
 mnić → POMNIEĆ
 mniamać → MNIEMĄĆ
 mniszka → MNICH
 mniszy → MNICH
 MNOGI
 mnogość → MNOGI

mnostwo → MNÓSTWO
 mnożyć
 mnożstwo → MNÓSTWO
 MNÓSTWO
 MOC
 mocarny → MOC
 mocarstwo → MOC
 mocarz → MOC
 MOCNY
 mocować → MOC
 MOCZ
 MOCZAR
 moczara → MOCZAR
 mocznik → MOCZ
 MOCZYĆ
 modlić się
 modlitevník → MODLITWA
 modlitewny → MODLITWA
 MODLITWA
 modla → MODŁY
 MODŁY
 MODRY
 MODRZEW
 modzel → MOZÓŁ
 modżerz → MOŻDZIERZ
 MOGIŁA
 mogiłki → MOGIŁA
 moglić się → MODLIĆ SIĘ
 MOKNAĆ
 mokradlina → MOKRY
 mokradło → MOKRY
 moldarz → MORDERCA
 mółwa → MOWA
 mółwić → MÓWIĆ
 MOKRY
 mora → ZMORA
 MORD
 MORDA
 mordarz → MORDERCA
 mordaty → MORDA
 MORDERCA
 morderstwo → MORDERCA
 morderz → MORDERCA
 mordęga → MORDOWAĆ
 MORDOWAĆ
 morszaty → MURSZEĆ
 morszysty → MURSZEĆ
 MORWA
 MORZE
 morski → MORZE
 MORZYĆ
 MOSIĄDZ
 mosiężny → MOSIĄDZ
 MOST

mostek → MOST
 MOSZNA
 MOŚCIĆ
 MOŚĆ
 MOTAĆ
 mateczka → MATKA
 motek → MOTAĆ
 motowidło → MOTAĆ
 motyczka → MOTYKA
 MOTYKA
 MOTYL
 motylek → MOTYL
 motylca → MOTYL
 MOWA
 moździer → MOŻDZIERZ
 mozolić się → MOZÓŁ
 mozolny → MOZÓŁ
 mozoła → MOZÓŁ
 MOZÓŁ
 MOŻDZIERZ
 moździer → MOŻDZIERZ
 moźderz → MOŻDZIERZ
 moźdrzew → MODRZEW
 moźdzerz → MOŻDZIERZ
 moździeń → MODRZEW
 moźdżerz → MOŻDZIERZ
 może → MÓC
 możliwość → MÓC
 możliwy → MÓC
 można → MOŻNY
 MOŻNY
 MÓC
 MÓJ
 MÓL
 mówca → MÓWIĆ
 mówczyni → MÓWIĆ
 MÓWIĆ
 MÓZG
 móżdżek → MÓZG
 mroczek → MROCZYĆ
 mroczny → MROK
 MROCZYĆ
 MROK
 mrowić się
 mrowienie → MROWIĆ SIĘ
 mrowisko → MRÓWKA
 mrozić → MRÓZ
 mrówczy → MRÓWKA
 MRÓWKA
 MRÓZ
 MRUCZEĆ
 mruczek → MRUCZEĆ
 MRUGAĆ
 mruk → MRUCZEĆ

mrukliwy → MRUCZEĆ
 mruknąć → MRUCZEĆ
 MRUŻYĆ
 MRZEĆ
 mrzenie → MRZONKA
 MRZONKA
 msknąć się → OMSKNAĆ SIĘ
 msta → MŚCIĆ (SIĘ)
 MSZA
 mszalny → MSZA
 mszał → MSZA
 MSZYCA
 mściciel → MŚCIĆ (SIĘ)
 MŚCIĆ (SIĘ)
 mściwość → MŚCIĆ (SIĘ)
 mściwy → MŚCIĆ (SIĘ)
 MUCHA
 MUCHOMOR
 muchomorka → MUCHOMOR
 MUCZEĆ
 mudzić → ŻMUDNY
 mukać → MUCZEĆ
 mulica → MUŁ II
 mulić → MUŁ I
 mulisty → MUŁ I
 MUŁ I
 MUŁ II
 MUR
 murarstwo → MUR
 murarz → MUR
 MURAWA
 murek → MUR
 murować → MUR
 murszasty → MURSZEĆ
 MURSZEĆ
 MURZYN
 musić → MUSIEĆ
 MUSIEĆ
 MUSKAĆ
 muszka → MUCHA
 MY
 MYĆ
 mydelniczka → MYDŁO
 mydlić → MYDŁO
 mydliny → MYDŁO
 MYDŁO
 myknąć → MKNAĆ
 MYLIĆ
 myłka → MYLIĆ
 mysi → MYSZ
 MYSZ
 myszaty → MYSZ
 MYŚL
 MYŚLEĆ → MYŚLIWY

myśleć → MYŚLEĆ
 myślenie → MYŚLEĆ
 myśliciel → MYŚLEĆ
 myślistwo → MYŚLIWY
 myśliwiec → MYŚLIWY
 myśliwski → MYŚLIWY
 MYŚLIWY
 MYTO
 mżawka → MŻYC
 mżec → MRUŻYC
 MŻYC (I)
 mżyc (II) → MRUŻYC

NA

na- → NA
 NABIAŁ
 nabawiać się → OBAWIAĆ SIĘ
 nabazgrać → BAZGRAĆ
 nabić → NABÓJ
 nabiedzić się → BIEDZIĆ SIĘ
 nabieleń → NABIAŁ
 nabielić → NABIAŁ
 na bosaka → BOSY
 nabożeństwo → NABOŻNY
 NABOŻNY
 NABÓJ
 nabór → PRZYBÓR
 nabierać → BRAĆ II
 nabrać → BRAĆ II
 nabredzić → BREDZIĆ
 nabroić → BROIĆ
 nabrudzić → BRUDZIĆ
 nabrzękać → NABRZĘKNAĆ
 nabrzękły → NABRZĘKNAĆ
 NABRZĘKNAĆ
 NABRZMIEĆ
 NABYTEK
 nabywać → BYWAĆ
 nachodzić → CHODZIĆ
 nachylać → CHYLIĆ
 nachylić → CHYLIĆ
 naciąg → CIĄĆ
 naciągać → CIĄGAĆ
 naciągnać → CIĄGAĆ
 nacinać → CIĄĆ
 naciskać → CISKAĆ
 nacisnąć → CISKAĆ
 naczelnik → NACZELNY
 NACZELNY
 naczyn → NACZYNIE
 NACZYNIE
 NAĆ
 NAD
 nad- → NAD

nadać → DAĆ
 NADAL
 nadarzyć → DARZYĆ
 nadawać → DAWAĆ
 nadąć → DĄĆ
 nadąsać się → DĄĆ
 nadązać → DĄŻYĆ
 nadbudować → BUDOWAĆ
 nadbudówka → BUDOWAĆ
 nadchnąć → TCHNAĆ
 nadchodzić → CHODZIĆ
 nadder → NADER
 nade → NAD
 nadejść → IŚĆ
 nadepnąć → DEPTAĆ
 nadeptać → DEPTAĆ
 NADER
 nadert → NADER
 nadęty → DĄĆ
 nadgarstek → GARŚĆ
 nadgrodzić → NAGRODZIĆ
 nadić → IŚĆ
 nadlatywać → LATAĆ
 nadmienić → MIENIĆ
 nadnić → IŚĆ
 nadoba → NADOBNY
 nadobie → NADOBNY
 NADOBNY
 nadpalić → PALIĆ
 nadpłata → PŁACIĆ
 nadrobić → DROBIĆ
 nadwątlić → WĄTŁY
 nadwątlony → WĄTŁY
 nadyć → IŚĆ
 nadyć → IŚĆ
 nadymać → DĄĆ
 nadymić → DYM
 nadziać → DZIAĆ
 nadziać się → NADZIEJA
 nadział → DZIELIĆ
 NADZIEJA
 nadziewać → DZIAĆ
 nadziewić się → DZIWIĆ
 nadzorca → NADZÓR
 nadzorować → NADZÓR
 NADZÓR
 nadzwyczaj → ZWYCZAJ
 nadzwyczajny → ZWYCZAJ
 NAGABNAĆ
 nagadać → GADAĆ
 nagabać → NAGABNAĆ
 nagana → GANIĆ
 naganiać → GANIAĆ
 naganic → GANIĆ
 naganka → GANIAĆ

naganny → GANIĆ
 NAGI
 nagiąć → GIĄĆ
 NAGIETEK
 nagięty → NAGIETEK
 nagle → NAGŁY
 naglić → NAGŁY
 nagłośnić → GŁOŚNY
 nagłówek → GŁOWA
 NAGŁY
 nagminny → GMIN
 nagniotek → GNIĘŚĆ
 nagonić → GONIĆ
 nagonka → GANIAĆ
 nagość → NAGI
 nagotować → GOTOWAĆ
 nagrać → GRAĆ I
 nagrobek → GRÓB
 nagrobny → GRÓB
 nagroda → NAGRODZIĆ
 NAGRODZIĆ
 nagrzać → GRZAĆ
 nagus → NAGI
 nająć → JĄĆ
 NAJEM → ROZEJM
 nagrywać → IGRAĆ
 najadać się → JADAĆ
 najazd → JEŹDZIĆ
 najechać → JECHAĆ
 najemca → NAJEM
 najemnik → NAJEM
 najemny → NAJEM
 najęść się → JEŚĆ
 najędzic → JEŹDZIĆ
 najędzica → JEŹDZIĆ
 najędzica → JEŹDZIĆ
 najężyć → JEŻYĆ
 NAJMITA
 najść (I) → IŚĆ
 najść (II) → ZNALEŹĆ
 nakapać → KAPAĆ
 nakarmić → KARMIĆ
 nakaz → KAZAĆ
 nakazać → KAZAĆ
 nakichać → KICHAĆ
 nakierować → KIEROWAĆ
 nakleić → KLEJ
 nakład → KŁAŚĆ
 nakładać → KŁAŚĆ
 nakładka → KŁAŚĆ
 nakłamać → KŁAMAĆ
 nakłonić → KŁONIĆ
 nakłuć → KŁUĆ

nakopać → KOPAĆ
 nakrapiać → KROPIĆ
 nakreślić → KREŚLIĆ
 nakręcić → KRĘCIĆ
 nakrętka → KRĘCIĆ
 nakroić → KROIĆ
 nakruszyć → KRUSZYĆ
 nakryć → KRYĆ
 nakrzyczeć → KRZYCZEC
 nakupić → KUPIĆ
 nakurzyć → KURZYĆ
 nalać → LAĆ
 nalatać się → LATAĆ
 nalatywać → LATAĆ
 nalegać → LEC
 nalepa → LEPIĆ
 nalepić → LEPIĆ
 nalepka → LEPIĆ
 NALEŚNIK
 nalewka → LAĆ
 naleźć → ZNALEZĆ
 NALEŻEĆ
 należność → NALEŻEĆ
 należny → NALEŻEĆ
 należysty → NALEŻEĆ
 należyty → NALEŻEĆ
 naliczyć → LICZYĆ
 nalot → LECIEĆ
 naładować → ŁADOWAĆ
 nałapać → ŁAPAĆ
 nałazić → ŁAZIĆ
 nałgać → ŁGAĆ
 nałożyć → ŁOŻYĆ
 nałożyć się → NAŁÓG
 NAŁÓG
 namacać → MACAĆ
 namaszczenie → MAŚĆ I
 namaścić → MAŚĆ I
 namazać → MAZAĆ
 namącić → MĄCIĆ
 namęczyć → MĘCZYĆ
 namiar → MIERZYĆ
 namiast → NAMIASTKA
 namiastek → NAMIASTKA
 namiastnik → NAMIESTNIK
 NAMIASTKA
 namieścić → NAMIĘTNY, NIECIĆ
 namierzyć → MIERZYĆ
 namiestek → NAMIASTKA
 NAMIESTNIK
 namięcić → NAMIĘTNY
 namięta → NAMIĘTNY
 namiętność → NAMIĘTNY
 NAMIĘTNY

NAMIOT
 namiotać → NAMIOT
 namłócić → MŁÓCIĆ
 namnożyć → MNOŻYĆ
 namoczyć → MOCZYĆ
 namoknąć → MOKNAĆ
 namotać → MOTAĆ
 namowa → MÓWIĆ
 namówić → MÓWIĆ
 namydlić → MYDŁO
 namylić → MYLIĆ
 namysł → MYŚLEĆ
 namyslić się → MYŚLEĆ
 nana → NIANIA
 nanizać → NIZAĆ
 naoczny → OKO
 naoliwić → OLIWA
 na osobności → OSOBNY
 naostrzyć → OSTRY
 napaćkać → PAĆKAĆ
 napad → PAŚĆ I
 napalić → PALIĆ
 napar → PARZYĆ
 NAPARSTEK
 naparstek → NAPARSTEK
 naparzyć → PARZYĆ
 napaskudzić → PASKUDA
 napastliwy → NAPAŚĆ
 napastnik → NAPAŚĆ
 napastować → NAPAŚĆ
 NAPAŚĆ → PAŚĆ I
 napaść → PAŚĆ II
 NAPATOCZYĆ SIĘ
 NAPAWAĆ
 napchać → PCHAĆ
 napelnić → PEŁNIĆ
 napęcznieć → PĘCZNIEĆ
 napęd → PĘDZIĆ
 napędzić → PĘDZIĆ
 napiąć → PIĄĆ SIĘ
 napić się → PIĆ I
 napiętek → PIĘTA
 napiętnować → PIĘTNO
 napis → PISAĆ
 napisać → PISAĆ
 napleciony → NAPLETEK
 NAPLETEK
 napluć → PLUĆ
 naplwać → PLUĆ
 napłetek → NAPLETEK
 napłodzić → PŁODZIĆ
 napływ → PLYWAĆ
 napływać → PLYWAĆ
 napocząć → POCZĄĆ

napoić → NAPAWAĆ, POIĆ
 napomknąć → MKNĄĆ
 napomnieć → POMNIEĆ
 napotkać → TKAĆ I
 napotykać → TYKAĆ I
 NAPÓJ
 NAPÓR
 napracować → PRACOWAĆ
 naprać → PRAĆ
 naprawa → PRAWIĆ
 naprawić → PRAWIĆ
 naprzężyć → PRĘŻYĆ
 naprowadzić → PROWADZIĆ
 naproszyć → PRÓSZYĆ
 naprzeciw → PRZECIW
 naprzeciwko → PRZECIW
 na przewrót → WRÓCIĆ
 naprzód → PRZÓD
 napuszyć się → PUSZYĆ
 napuścić → PUŚCIĆ
 napytać → PYTAĆ
 narada → RADZIĆ
 naradzić się → RADZIĆ
 naraić → RAIĆ
 naraz → RAZ
 narazić → RAZIĆ
 narączko → NARĘCZE
 nareszcie → RESZTA
 NARĘCZE
 naręczni → NARĘCZE
 naręczny → NARĘCZE
 narobić → ROBIĆ
 naroda → NARÓD
 narodzić → NARÓD, RODZIĆ
 narosnąć → ROSNĄĆ
 narościć → ROŚCIĆ
 NAROŚL
 narowić się → NARÓW
 narowisty → NARÓW
 narożnik → RÓG
 narożny → RÓG
 NARÓD
 NARÓW
 nart → NARTA
 NARTA
 naruszyć → RUSZYĆ
 narwać → RWAĆ
 narwany → RWAĆ
 narybek → RYBA
 narybiać → RYBA
 narysować → RYSOWAĆ
 NARZĄD
 narządzić → NARZĄD

narzec → NARZECZONY, NARZE-
KAĆ
NARZECZE
narzeczeństwo → NARZECZONY
NARZECZONY
NARZEKAĆ → RZEC
narzędzie → NARZĄD
narzucić → RZUCIĆ
narzut → RZUCIĆ
narzuta → RZUCIĆ
narzygać → RZYGAĆ
narżnąć → RŻNĄĆ
nasad → SADZIĆ
nasadka → SADZIĆ
nasadzić → SADZIĆ
nasączyć → SĄCZYĆ
nasiać → SIAĆ I
nasieć → SIEKAĆ
NASIENIE
nasienny → NASIENIE
nasierszały → STROSZYĆ
nasierszony → STROSZYĆ
nasikać → SIKAĆ
nasilić (się) → SIŁA
nasienko → NASIENIE
nasionko → NASIENIE
naskarżyć → SKARŻYĆ
naskórek → SKÓRA
naskwierać → DOSKWIERAĆ
naskrzeć → DOSKWIERAĆ
naskrzyć → DOSKWIERAĆ
nasłać → SŁAĆ I
nasłodzić → SŁODZIĆ
nasłuch → SŁUCHAĆ
nasłuchać się → SŁUCHAĆ
nasmarkać → SMARKAĆ
nasmarować → SMAR
nasmażyć → SMAŻYĆ
nasmrodzić → SMRODZIĆ
nasolić → SOLIĆ
nastać → STAĆ I
nastarczyć → STARCZYĆ
nastawać → STAWAĆ
nastawić → STAWIĆ
nastąpić → STĄPIĆ
następnie → STĄPIĆ
następny → STĄPIĆ
nastraszyć → STRASZYĆ
nastreczyć → STRĘCZYĆ
nastroić → STROIĆ
nastroszyć → STROSZYĆ
nastrój → STROIĆ
nasunąć → SUNAĆ
nasuwać → SUWAĆ

nasycić → SYCIĆ
nasyp → SYPAĆ
nasytać → SYPAĆ
NASZ
naszczać → SZCZAĆ
naszczekać → SZCZĘKAĆ
naszczykać → USZCZKNAĆ
naszejnik → NASZYJNIK
naszpikować → SZPIK
NASZYJNIK
naszyć → SZYĆ
NAŚLADOWAĆ
naśladowca → NAŚLADOWAĆ
naśladować → NAŚLADOWAĆ
naśmiecic → ŚMIEĆ I
naśmiewać się → ŚMIAĆ SIĘ
naświetlić → ŚWIATŁO
natarczywa → NATARCZYWY
NATARCZYWY
natchnąć → TCHNĄĆ
natężyć → TĘGI
natka → NAĆ
natknąć się → TKNAĆ
natrafić → TRAFIĆ
natrącić się → NATRĘT
NATRĘT
natrętny → NATRĘT
natrysk → TRYSKAĆ
natrząsać się → TRZĄŚĆ
natrzeć → TRZEC
NATYCHMIAST
natykać → TYKAĆ I
natymiasz → NATYCHMIAST
NAUCZYCIEL
nauczycielka → NAUCZYCIEL
nauczyć → NAUKA, UCZYĆ
NAUKA
nauszniki → UCHO
nawalić → NAWAŁ, WALIĆ
nawalny → NAWAŁ
nawał → WALIĆ
nawałnica → NAWAŁ
nawalny → NAWAŁ
nawarzyć → WARZYĆ
NAWET
nawiać → WIAĆ
NAWIAS
nawiazać → WIĄZAĆ
nawiazka → WIĄZAĆ
nawidzieć → NIENAWIDZIĆ
nawiercić → WIERCIĆ
nawierzchni → WIERZCH
nawierzchnia → WIERZCH
nawieźć → WIEŻĆ

nawijać → WIĆ II
nawirzchni → WIERZCH
nawlec → WLEC
nawoływać → WOŁAĆ
NAWÓZ
nawrócić → WRÓCIĆ
nawrót → WRÓCIĆ
nawskrzny → DOSKWIERAĆ
nawyk → NAWYKNAĆ
NAWYKNAĆ
nawzajem → WZAJEM
nazajutra → JUTRO
nazajutrz → JUTRO
nazbyt → ZBYT
naziemny → ZIEMIA
naznaczać → ZNACZYĆ
naznaczyć → ZNACZYĆ
naznak → WZNAK
nazwa → ZWAĆ
nazwać → ZWAĆ
nazwisko → ZWAĆ
nażłopać → ŻŁOPAĆ
nażreć się → ŻREĆ
nażyć → NAGI
NERKA
NĘCIĆ
NĘDZA
nędzarz → NĘDZA
nędzic → NUDZIĆ
nędnik → NĘDZA
nędnym → NĘDZA
NĘKAĆ
NI
NIANIA
niańczyć → NIANIA
NIBY
NIC
NICE
nicestwić → UNICESTWIĆ
nicestwo → UNICESTWIĆ
niciansy → NIĆ
nicość → NIC
nicować → NICE
NICPOŃ
nics → NIC
niczemnie → NIKCZEMNY
niczs → NIC
nic(z)so → NIC
NICZYJ
NIĆ
nida → NIGDY
NIE
NIEBAWEM

niebezpieczeństwo → BEZPIECZ-
NY
niebezpieczny → BEZPIECZNY
niebianin → NIEBO
niebiański → NIEBO
NIEBIESKI
niebieski → NIEBIESKI
niebieszczyć → NIEBIESKI
niebieszczyć się → NIEBIESKI
niebieski → NIEBIESKI
niebios → NIEBO
NIEBO
NIEBOGA
nieboga → NIEBOSZCZYK
niebogi → NIEBOGA, NIEBOSZ-
CZYK
nieboraczek → NIEBORAK
nieboraczka → NIEBORAK
NIEBORAK
nieboras → NIEBORAK
nieboszczka → NIEBOSZCZYK
nieboszczyc → NIEBOSZCZYK
NIEBOSZCZYK
niebożtko → NIEBOŻĘ
niebożc → NIEBOSZCZYK
niebożczyk → NIEBOSZCZYK
nieboże → NIEBOŻĘ
NIEBOŻĘ
niebożka → NIEBOSZCZYK
NIECH
niecha → NIECH
niechaci → NIECH
niechać → NIECH
niechaj → NIECH
niechając → NIECH
niechci → NIECH
NIECHĘĆ
niechętny → NIECHĘĆ
niechluj → NIECHLUJNY
niechluj → NIECHLUJNY
NIECHLUJNY
niechuć → NIECHĘĆ
niechyba → NIECHYBNY
niechybnie → NIECHYBNY
NIECHYBNY
NIECIĆ
niecierpliwie się → CIERPLIWY
niecierpliw → CIERPLIWY
NIECKA
niecnota → NIECNY
NIECNY
NIECO
nieczny → NIECNY
niedbały → DBAĆ

NIEDOBITEK
niedobity → NIEDOBITEK
niedogodność → DOGODNY
niedola → DOLA
NIEDOLĘGA
NIEDOLĘŻNY
niedoperz → NIETOPERZ
niedopyrz → NIETOPERZ
niedowidzieć → WIDZIEĆ
niedowład → WŁADAĆ
niedy → NIEGDYŚ
NIEDZIELA
niedzielný → NIEDZIELA
niedźwiadek → NIEDZWIEDŹ
NIEDZWIEDŹ
niedy → NIEGDYŚ
NIEGDYŚ
niegrzeczny → GRZECZNY
niehdy → NIEGDYŚ
NIEJAKI
niejako → NIEJAKI
NIEKIEDY
nie licować → LICOWAĆ
NIEMAL
niemałem → NIEMAL
niemalże → NIEMAL
niemieć → NIEMY
NIEMOC
niemota → NIEMY
NIEMOWA
niemowiłtko → NIEMOWLĘ
niemowieć → NIEMOWLĘ
niemowlętko → NIEMOWLĘ
NIEMOWLĘ
niemowlęctwo → NIEMOWLĘ
niemowlęcy → NIEMOWLĘ
niemowny → NIEMOWA
niemowy → NIEMOWA
niemówny → NIEMOWA
NIEMY
NIENAWIDZIEĆ
nienawistny → NENAWIŚĆ
NIENAWIŚĆ
nieobyczajny → OBYCZAJ
nieomal → NIEMAL, OMAL
nieparzysty → PARA II
niepeć → UFAĆ
niepili → PILIĆ
niepłonny → PŁONNY
nieplony → PŁONNY
niepokoić → POKÓJ I
niepokój → POKÓJ I
niepomierny → MIERZYĆ
nieporadny → RADZIĆ

nieposzlakowany → POSZLAKA
nieprzeparty → PRZEC I
nieprzyjaciół → PRZYJACIEL
NIERAZ
nierogaczna → RÓG
nieruchomy → RUCHOMY
NIERZĄD
nierządnic → NIERZĄD
nierządny → NIERZĄD
niesamowicie → NIESAMOWITY
NIESAMOWITY
niesfora → NIESFORNY
niesforność → NIESFORNY
NIESFORNY
nieskazitelny → SKAZA
nieskromność → SKROMNY
nieskromny → SKROMNY
niesława → ZNISŁAWIĆ
niesnacka → NIESNASKA
NIESNASKA
niesnaszka → NIESNASKA
niesnazka → NIESNASKA
niesnazka → NIESNASKA
niespełna → PEŁNY
NIESTETY
niestfora → NIESFORNY
niestocie → NIESTETY
niestojcie → NIESTETY
niestoty → NIESTETY
niestrawny → TRAWIĆ
niestwora → NIESFORNY
niestworność → NIESFORNY
niestworny → NIESFORNY
niestyty → NIESTETY
niestywora → NIESFORNY
niesworność → NIESFORNY
niesworny → NIESFORNY
nieszczęśny → SZCZĘŚCIE
nieszczęśnik → SZCZĘŚCIE
NIESZPORY
nieszpór → NIESZPORY
NIEŚĆ
nieśmiały → ŚMIAŁY
nieśmiertelny → ŚMIERĆ
NIETOPERZ
nietyperz → NIETOPERZ
nieuctwo → NIEUK
NIEUK
nieułekty → LĘKAĆ
nieustanny → STAĆ I
niewczesny → WCZESNY
NIEWIASTA
niewidomy → WIDOMY
niewiasta → NIEWIASTA

niewieści → NIEWIASTA
 NIEWOLA
 niewolić → NIEWOLA
 niewolnictwo → NIEWOLA
 niewolnik → NIEWOLA
 NIEWÓD
 niewypał → PALIĆ
 niewysłowny → SŁOWO
 niezbędny → ZBĘDNY
 niezbyt → ZBYT
 niezdar → ZDARZYĆ
 niezdarny → ZDARZYĆ
 niezdarzony → ZDARZYĆ
 niezmierny → MIERZYĆ
 nieznakomy → ZNAKOMITY
 nieznaszka → NIESNASKA
 NIEŻYT
 nigda → NIGDY
 NIGDY
 NIGDZIE
 nijk → NIJAKI
 NIJAKI
 nijako → NIJAKI
 nikczemnie → NIKCZEMNY
 nikczemnieć → NIKCZEMNY
 nikczemnik → NIKCZEMNY
 nikczemność → NIKCZEMNY
 NIKCZEMNY
 nikły → NIKNĄĆ
 NIKNĄĆ
 nikomy → ZNIKOMY
 NIKT
 ninie → NINIEJSZY
 NINIEJSZY
 niniesz → NINIEJSZY
 NISKI
 NISZCZĘĆ
 niszczyć → NISZCZYĆ
 niszczytel → NISZCZYĆ
 NISZCZYĆ
 niuch → NIUCHAĆ
 NIUCHAĆ
 NIWA
 NIWECZ
 niweczyć → NIWECZ
 niwne → NIWA
 NIZAĆ
 NIZINA
 niziny → NIZINA
 NIŻ I
 NIŻ II
 niżadny → ŻADEN
 niżądny → ŻADEN
 niżyc → PONIŻYC

NOC
 NOCLEG
 nocnik → NOC
 nocny → NOC
 nocować → NOC
 NOGA
 nogawica → NOGA
 nogawka → NOGA
 nogieć → NAGIETEK, PAZNO-
 KIEĆ
 nogietek → NAGIETEK
 nogtek → NAGIETEK
 nokieć → NAGIETEK, PAZNO-
 KIEĆ
 NORA
 norek → NUREK
 nort → NURT
 NOS
 NOSIĆ
 nosidla → NOSIĆ
 NOSZE
 nowina → NOWY
 nowość → NOWY
 NOWY
 nozdrza → NOZDRZE
 NOZDRZE
 nożny → NOGA
 nożyca → NOŻYCE
 NOŻYCE
 nożyczki → NOŻYCE
 nów → NOWY
 NÓŻ
 nóra → NORA
 NUDA
 nudność → NUDA
 nudny → NUDA
 NUDZIĆ
 NUREK
 nurkować → NUREK
 NURT
 nurta → NURT
 NURTOWAĆ → NURT
 NURZAĆ
 nurzyć → NURZAĆ
 NUŻE
 nuż → NUŻE
 nuża → NUŻYĆ
 NUŻYĆ
 nynie → NINIEJSZY
 O
 o- → O
 OI
 ob- → O

Oba
 obaczyć → BACZYĆ, ZOBACZYĆ
 obadać → BADAĆ
 obaj → OBA
 OBALIĆ
 obapólny → OBOPÓLNY
 obapół → OBOPÓLNY
 OBARZYĆ
 OBARZANEK
 obarzany → OBARZANEK
 obarzyć → OBARZANEK
 obawa → OBAWIAĆ SIĘ
 obawać się → OBAWIAĆ SIĘ
 OBAWIAĆ SIĘ
 OBCAS
 obcagi → OBCĘGI
 OBCĘGI
 obchodzie → CHODZIĆ, OBCHÓD
 OBCHÓD
 obciąć → CIAĆ
 obciągać → CIAĞAĆ
 obciążyć → CIAŻYĆ
 obcinać → CIAĆ
 obcość → OBCY
 OBCOWAĆ
 OBCY → OBCYZNA
 OBCYZNA
 obdarować → DAROWAĆ
 obdarowywać → DAROWAĆ
 obdarzyć → DARZYĆ
 obdzierać → DRZEĆ
 obec → OBECNY
 OBECNY
 obedrzeć → DRZEĆ
 OBEJRZEĆ
 obejść → IŚĆ
 obejźrzeć → OBEJRZEĆ
 OBELGA
 obelżać → OBELGA
 obelżeć → LŻYĆ
 obelżenie → OBELGA
 obelżyć → LŻYĆ, OBELGA
 obelżywy → OBELGA
 oberszar → OBSZAR
 oberzieć → OBEJRZEĆ
 obeschnąć → SCHNĄĆ
 obewrzeć → OBORA
 obeźreć → OBEJRZEĆ
 obeźrzeć → OBEJRZEĆ
 obeźreć (się) → ŻREĆ
 obficie → OBFITY
 obfitość → OBFITY
 obfitować → OBFITY
 OBFITY

obgadać → GADAĆ
 obgadywać → GADAĆ
 OBIAD
 obiadować → OBIAD
 obiadowy → obiad
 obciążać się → OBOWIĄZYWAĆ
 OBIECAĆ
 obiecanka → OBIECAĆ
 obiecany → OBIECAĆ
 obiedni → OBIAD
 obiec → OBECNY
 obiecadlo → ABECADŁO
 obiecado → ABECADŁO
 obiecnie → OBECNY
 obiecny → OBECNY
 OBIETNICA
 objadać → JADAĆ
 objaśnić → JASNY
 objaw → JAWIĆ SIĘ
 objawić → JAWIĆ SIĘ
 objazd → JEŹDZIĆ
 objąć → OBJĘTOŚĆ
 objeść → JEŚĆ
 objeżdżić → JEŹDZIĆ
 OBJĘTOŚĆ
 objęty → OBJĘTOŚĆ
 objuczyć → JUKI
 obkwity → OBFITY
 OBLEC → LEC
 oblegać → LEC
 oblekać → OBLEC
 oblepić → LEPIĆ
 obleszczywy → OBLEŚNY
 obleszny → OBLEŚNY
 oblesność → OBLEŚNY
 OBLEŚNY
 obli → OBLY
 OBLICZE
 obliczyć → LICZYĆ
 oblizać → LIZAĆ
 oblodzić → LÓD
 oblubić → OBLUBIENIEC
 oblubienica → OBLUBIENIEC
 oblubienie → OBLUBIENIEC
 OBLUBIENIEC
 oblubiony → OBLUBIENIEC
 OBLAPIĆ
 obłaskawić → ŁASKA
 OBLAWA
 obławiać → OBLAWA
 obłazić → ŁAZIĆ
 obłaczek → OBLĄK
 obład → OBLĘD
 obładzić → OBLĘD

OBLĄK
 OBLĄKANY
 obłąkać → OBLĄKANY
 OBLĘD
 obłędzić → OBLĘD
 OBŁOK
 obłowić → OBLAWA
 obłowić się → ŁOWIĆ
 obłożny → ŁOŻYĆ
 obłożyć → ŁOŻYĆ
 obłuda → ŁUDZIĆ
 obłuda oczna → ŁUDZIĆ
 obłudnik → ŁUDZIĆ
 obłudny → ŁUDZIĆ
 obłudzić → ŁUDZIĆ
 obłupać → ŁUPAĆ
 obłupić → ŁUPIĆ
 obłupować → ŁUPAĆ
 OBLY
 obmacać → MACAĆ
 obmierznąć → MIERZIĆ
 obmowa → MÓWIĆ
 obmówić → MÓWIĆ
 obmyć → MYĆ
 obnażać → NAGI
 obnażyć → NAGI
 obniżka → PONIŻYĆ
 obniżyć → PONIŻYĆ
 oboczny → OBOK
 obojczek → OBOJCZYK
 OBOJCZYK
 oboje → OBA
 obojczek → OBOJCZYK
 obojek → OBOJCZYK
 obojętność → OBOJĘTNY
 OBOJĘTNY
 OBOK
 OBOPÓLNY
 obopół → OBOPÓLNY
 OBORA
 obornik → OBORA
 oborzyć → BURZYĆ
 obowiązać → OBOWIĄZEK, OBOWIĄZYWAĆ
 obowiążany → OBOWIĄZYWAĆ
 OBOWIĄZEK
 OBOWIĄZYWAĆ
 obowiązować → OBOWIĄZYWAĆ
 obowiązywać → OBOWIĄZYWAĆ
 obód → OBWÓD
 obów → OBUĆ
 OBÓZ
 obpłwie → OBFITY
 obpłwity → OBFITY

obrada → RADZIĆ
 obradować → RADZIĆ
 obrady → RADZIĆ
 obradzić → RADZIĆ
 obramować → RAMA
 obramowanie → RAMA
 OBRAZ
 obraza → OBRAZIĆ
 obrazek → OBRAZ
 OBRAZIĆ → RAZIĆ
 obraźliwy → OBRAZIĆ
 obrąb → OBRĘB
 obrąbek → OBRĘB
 obrąbek → RĄB
 obrączka → OBRĘCZ
 obręba → OBRĘB
 OBRĘB
 obrębek → RĄB
 obrębić → RĄB
 obrębić → OBRĘB
 OBRĘCZ
 obrobić → ROBIĆ
 obrodzić → RODZIĆ
 OBROK
 OBRONA
 obronić → OBRONA
 obrońca → OBRONA
 obrót → OBROT
 obrotny → OBRÓCIĆ
 OBROŹA
 obróbka → ROBIĆ
 OBRÓCIĆ
 OBROT
 obróż → OBROŹA
 OBRUS
 obruszyć → RUSZYĆ
 obrzazać → RZEZAĆ
 obrząd → OBRZĘD
 obrządek → OBRZĘD
 obrządzić → OBRZĘD
 obrzezać → RZEZAĆ
 OBRZĘD
 obrzędzić → OBRZĘD
 obrzękły → NABRZĘKNĄĆ
 obrzmieć → NABRZMIEĆ
 obrzydnąć → BRZYDZIĆ SIĘ
 obrzym → OLBRYM
 obsada → SADZIĆ
 obsadka → SADZIĆ
 obsadzić → SADZIĆ
 obsiać → SIAĆ I
 obskoczyć → SKOCZYĆ
 obsługa → SŁUŻYĆ
 obsłużyć → SŁUŻYĆ

obstawa → STAWIĆ
 obstawić → STAWIĆ
 OBSZAR
 obszarnik → OBSZAR
 obszarpać → SZARPAĆ
 obszarpaniec → SZARPAĆ
 obszarpany → SZARPAĆ
 OBSZERNY
 obszyć → SZYĆ
 obszernie → OBSZERNY
 obślinić → ŚLINA
 obśmiać → ŚMIAĆ SIĘ
 OBUCH
 OBUĆ
 obudzić → BUDZIĆ
 obujeczek → OBOJCZYK
 obujek → OBOJCZYK
 obumierać → MRZEĆ
 oburzyć → BURZYĆ
 obuwać → OBUĆ
 obuwie → OBUĆ
 obuwinie → OBUĆ
 obuszek → OBUCH
 obwarować → WAROWAĆ
 obwarzanek → OBARZANEK
 obwarzany
 obwarzyć → OBARZANEK
 obwiązać → OBOWIĄZEK, OBO-
 WIĄZYWAĆ, WIĄZAĆ
 obwiązek → OBOWIĄZEK
 obwieszczenie → WIEŚCIĆ
 obwieścić → WIEŚCIĆ
 obwieść → OBWÓD
 obwież → OBÓZ
 obwiązować → OBOWIĄZYWAĆ
 obwinić → WINIĆ
 OBWÓD
 OBY
 OBYCZAJ
 obyczajny → OBYCZAJ
 obyczajowy → OBYCZAJ
 obyknać → OBYCZAJ
 obyrzar → OBSZAR
 OBYWATEL
 obżec → OŻÓG, PODŻEGAĆ
 OCALEĆ
 OCALIĆ
 ocena → CENIĆ
 oceniać → CENIĆ
 ocenić → CENIĆ
 OCET
 och! → O!
 ochędożyć → CHĘDOŻYĆ
 ochlaj → CHŁAĆ

OCHŁONAĆ
 ochładzać → CHŁODZIĆ
 ochłanać → CHŁONAĆ
 ochłodzić → CHŁODZIĆ
 ochoczy → OCHOTA
 OCHOTA
 ochotnik → OCHOTA
 ochotny → OCHOTA
 ochraniać → CHRONIĆ
 ochromak → RUMAK
 OCHRONA
 ochronić → CHRONIĆ, OCHRO-
 NA
 ochrypnąć → CHRYPIEĆ
 ochrzcić → CHRZCIĆ
 ochwicie → OBFITY
 ochyda → OHYDA
 ociągać się → CIĄGAĆ
 ociec → OJCIEC
 ociekać → CIEC
 ociełić się → CIELIĆ SIĘ
 ocienić → CIEŃ
 ocieplić → CIEPLY
 ocjosać → CIOŚAĆ
 OCKNAĆ SIĘ
 OCUCIĆ
 ocykać się → OCKNAĆ SIĘ
 oczekiwać → CZEKAĆ
 ocześcić → CZEPIEĆ
 oczernić → CZARNY
 oczko → OKO
 oczny → OKO
 oczszym → OJCZYM
 oczszyzna → OJCZYŻNA
 oczym → OJCZYM
 oczyszczalnia → CZYŚCIĆ
 oczwiście → OCZYWISTY
 OCZYWISTY
 oczywiście → OCZYWISTY
 oćczym → OJCZYM
 oćczyzna → OJCZYŻNA
 oćmić → ĆMIĆ
 oćwierzyć się → POCZWARA
 OD
 od- → OD
 odąć → DĄĆ
 odbawić → BAWIĆ
 odbudowa → BUDOWAĆ
 odbudować → BUDOWAĆ
 odbywać → BYWAĆ
 odchłań → OTCHŁAŃ
 odchodzić → CHODZIĆ
 odciąć → CIĄĆ
 odcinek → CIĄĆ

odciskać → CISKAĆ
 odcisnąć → CISKAĆ
 odczekać → CZEKAĆ
 odczepiać → CZEPIĆ
 odczepić → CZEPIĆ
 odczepka → CZEPIĆ
 odczepny → CZEPIĆ
 odczuć → CZUĆ
 odczuwać → CZUWAĆ
 oddalić się → DALEKI
 oddawać → DAWAĆ
 oddech → ODETCHNĄĆ
 oddychać → DYCHAĆ
 oddział → DZIELIĆ
 oddzielać → DZIELIĆ
 oddzielić → DZIELIĆ
 oddzielny → DZIELIĆ
 oddzierać → DRZEĆ
 odechcieć się → CHCIEĆ
 odechciewać się → CHCIEĆ
 odedrzeć → DRZEĆ
 odegrać → GRAĆ I
 odejść → IŚĆ
 oderwać → RWAĆ
 odesłać → ŚLAĆ I
 odespać → SPAĆ
 ODETCHNĄĆ → TCHNĄĆ
 odetkać → TKAĆ I
 ODEWRZEĆ
 odezwa → ZWAĆ
 odezwać → ZWAĆ
 odgadnąć → GADAĆ
 odgadywać → GADAĆ
 odganiać → GANIAĆ
 odgiąć → GIĄĆ
 odgłos → GŁOSIĆ
 odgonić → GONIĆ
 odgrażać się → GROZIĆ
 odgryźć → GRZYĆ
 odjazd → JEŹDZIĆ
 odjechać → JECHAĆ
 odjeżdżać → JEŹDZIĆ
 odjąć → IĄĆ
 odjąć → IŚĆ
 odtchłań → OTCHŁAŃ
 odtrącić → TRĄCIĆ
 odtruć → TRUĆ
 odyć → IŚĆ
 odyść → IŚĆ
 ogrzać → GRZAĆ
 odkąd → KĘDY
 odkładać → KŁAŚĆ
 odkopać → KOPAĆ

- odzienie → ODZIAĆ
 odzierać → DRZEĆ
 odziewać → DZIAĆ
 odzież
 odzież → ODZIEŻ
 odzieżowy → ODZIEŻ
 ODZIOMEK
 odznaczać → ZNACZYĆ
 odznaczyć → ZNACZYĆ
 odznaka → ZNACZYĆ
 odzwierciadlać → ZWIERCIADŁO
 odzwierciadlić → ZWIERCIADŁO
 odzwierciadlać → ZWIERCIADŁO
 odzwierciadlić → ZWIERCIADŁO
 odzyskać → ZYSKAĆ
 odzyskać → ZYSKAĆ
 ODŹWIERNY
 odżyć → ŻYĆ
 odżywić → ŻYWIĆ
 odżywką → ŻYWIĆ
 OFIARA
 ofiarny → OFIARA
 ofiarować → OFIARA
 ofierować → OFIARA
 ofukiwać → FUKAĆ
 ofuknąć → FUKAĆ
 oganiać się → OGON
 OGAR
 ogardnąć → GARNĄĆ
 ogarnąć → GARNĄĆ
 ogarniać → GARNĄĆ
 ogartać → GARNĄĆ
 OGAREK
 ogienek → OGIEŃ
 OGIEŃ
 OGIER
 ogląd → OGLĄDAĆ
 OGLĄDAĆ
 oglądać → OGLĄDAĆ
 oględziny → OGLĄDAĆ
 ogląda → GŁADZIĆ
 oglądzić → GŁADZIĆ
 ogłosić → GŁOSIĆ
 ogłuchnąć → GŁUCHNĄĆ
 ogłupieć → GŁUPI
 ogłuszyć → GŁUSZYĆ
 ogniowy → OGIEŃ
 OGNIŚKO
 ognisty → OGIEŃ
 ogniwo → OGNIWO
 OGNIWO
 ogolić → GOLIĆ
 ogólnie → OGÓŁ
- ogółem → OGÓŁ
 OGOŁOCIĆ
 OGON
 ogonek → OGON
 ogorzeć → GORZEĆ
 ogólny → OGÓŁ
 OGÓŁ
 ogółem → OGÓŁ
 ogólnik → OGÓŁ
 ogólnikowy → OGÓŁ
 OGÓREK
 ograć → GRAĆ I
 ogradzać → GRODZIĆ
 ogrodnictwo → OGRÓD
 ogrodnicy → OGRÓD
 ogrodnik → OGRÓD
 ogrodzić → OGRÓD
 OGROM
 ogromić → OGROM
 ogromiony → OGROM
 OGRÓD
 ogródek → OGRÓD
 ogryzek → GRYŻĆ
 ogryźć → GRYŻĆ
 ogulmie → OGÓŁ
 ogulmy → OGÓŁ
 ogulnie → OGÓŁ
 ogułem → OGÓŁ
 ohida → OHYDA
 OHYDA
 ohydny → OHYDA
 ohydzić → OHYDA
 ohyzda → OHYDA
 oji! → O!
 OJCIEC
 ojcostwo → OJCIEC
 ojcowizna → OJCIEC, OJCZYŻNA
 ojcowski → OJCIEC
 OJCZYM
 ojczysty → OJCIEC
 OJCZYŻNA
 okadzić → KADZIĆ
 okaleczyć → KALEKA
 okamgnienie → MGNIENIE
 OKAP
 okapać → OKAP
 okaz → KAZAĆ
 okazały → KAZAĆ
 okazać → KAZAĆ
 okchły → GŁUCHNĄĆ
 okchnąć → GŁUCHNĄĆ
 okfity → OBFITY
 okienko → OKNO
 okiennica → OKNO
- okienny → OKNO
 oklaskać → KLASKAĆ
 oklaski → KLASKAĆ
 okląc → KŁAĆ
 okleić → KLEJ
 KLEP
 okład → KŁAŚĆ
 okładać → KŁAŚĆ
 okładka → KŁAŚĆ
 okłamać → KŁAMAĆ
 okłnąć → GŁUCHNĄĆ
 oknąć → GŁUCHNĄĆ
 OKNO
 OKO
 okocić się → KOCIĆ SIĘ
 OKOLICA
 okoliczność → OKOLICA
 okoliczny → OKOLICA
 OKOLIĆ
 okoł → OKOLICA
 OKOŁO (przysł.)
 około (przyim.) → OKOŁO
 (przysł.)
 OKOŃ
 okop → KOPAĆ
 okopać → KOPAĆ
 okopcić → KOPEĆ
 okorować → KORA
 okostna → KOŚĆ
 OKOWA
 okowy → OKOWA
 okólnik → OKOLIĆ
 okólny → OKOLIĆ
 okół → OKOLICA
 okpić → KPIĆ
 okraczyć → OKRAKIEM
 OKRAKIEM
 okrasa → KRASIĆ
 okraścić → KRASIĆ
 okraść → KRAŚĆ
 OKRAWAĆ
 okrawek → OKRAWAĆ
 OKRĄG
 OKRĄGLY
 okrążyć → KRĄŻYĆ
 OKRES
 okresić → OKRES
 określić → KREŚLIĆ
 okręcić → KRĘCIĆ
 OKRĘT
 okrętny → OKRUTNY
 okrętować → OKRĘT
 okrętowy → OKRĘT
 okrężny → KRĄŻYĆ

okroczyć → KROCZYĆ
okroić → KROIĆ
okropić → OKROPNY
okropieństwo → OKROPNY
OKROPNY
OKRUCH
okrucieństwo → OKRUTNY
okruszek → OKRUCH
okruszyć → OKRUCH, OKRU-
SZYNA
OKRUSZYNA
okruszynka → OKRUSZYNA
okrutnica → OKRUTNY
okrutnik → OKRUTNY
OKRUTNY
okryć → KRYĆ
okrysić → OKRES
okrzyczeć → KRZYCZEC
okrzyk → KRZYCZEC
okrzyszyna → OKRUSZYNA
okuć → KUĆ
okuleć → KULEĆ
okuń → OKOŃ
okup → KUPIĆ
okupić → KUPIĆ
okurzyć → KURZYĆ
OKUTAĆ
okrzepnąć → KRZEPIĆ
okwicie → OBFITY
okwito → OBFITY
okwity → OBFITY
OLBRZYM
olbrzymi → OLBRZYM
OLCHA
olchnąć → GLUCHNĄĆ
oleisty → OLEJ
OLEJ
olejek → OLEJ
olejny → OLEJ
OLIWA
oliwić → OLIWA
oliwka → OLIWA
oliwny → OLIWA
olknąć → GLUCHNĄĆ
olsnąć → ŚLEPY
OLSZA
olszyna → OLSZA
olśnić → LŚNIĆ
oldować → HOŁDOWAĆ
ołowiany → OŁÓW
OŁÓW
OŁÓWEK
OŁTARZ
omacać → MACAĆ

omacek → MACAĆ
omackiem → MACAĆ
OMAL → OPODAL
omale → OMAL
omam → MAMIC
omamić → MAMIC
omasta → MAŚĆ I
omaścić → MAŚĆ I
omdleć → MDŁY
omdlewać → MDŁY
omiaszkać → MIESZKAĆ
omi(e)rzknąć → MIERZCHNĄĆ
omieszkąć → MIESZKAĆ
omięszkąć → MIESZKAĆ
omijać → MIJAĆ
omłoty → MŁÓCIĆ
omłócić → MŁÓCIĆ
omówić → MÓWIC
OMSKNĄĆ SIĘ
omszały → MECH
omszeć → MECH
omuskać → MUSIEĆ
omylić się → MYLIĆ
omył → MYLIĆ
omyłka → MYLIĆ
ON
onегда → ONEGDAJ
ONEGDAJ
onegdajszy → ONEGDAJ
oniemieć → NIEMY
onieśmielić → ŚMIAŁY
ONUCA
opacznie → OPAK
opaczny → OPAK
opad → PAŚĆ I
OPAK
opakować → PAKOWAĆ
opalić → PALIĆ
opał → PALIĆ, OPAŁY
opałać → OPAŁKA
OPAŁKA
OPAŁY
opamiętać się → PAMIĘĆ
opancerzyć → PANCERZ
opanować → PANOWAĆ
opar → PARZYĆ
oparzyć → PARZYĆ
opaska → ROZPASAĆ
opaść (I) → PAŚĆ I
opaść (II) → PAŚĆ II
OPAT
opatrzność → OPATRZNOŚĆ
opatrzny → OPATRZNOŚĆ
opatrunek → PATRZEC

OPATRZNOŚĆ
opatrzny → OPATRZNOŚĆ
opatrzyć → OPATRZNOŚĆ, PA-
TRZEC
OPATULIĆ
opchnąć → PCHAĆ
opędzić się → PĘDZIĆ
opętać → PĘTAĆ
opić się → OPÓJ
opiec → OPIEKA
opiek → OPIEKA
opiekać → PIEC II
opielić → PLEĆ
opić (się) → OPILSTWO
OPIEKA
opiekać się → OPIEKA, OPIEKUN
opiekon → OPIEKUN
opiekować się → OPIEKA
OPIEKUN
opiekunka → OPIEKUN
opiekuńczość
opiekuńczy → OPIEKUNKA
opieńka → PIEN
opierzyc się → PIERZE
OPIESZAŁY
opieszać → OPIESZAŁY
opieszyc → OPIESZAŁY
OPIEWAĆ
OPILSTWO
opiłek → PIŁA
opiłować → PIŁA
opiły → OPILSTWO
opis → PISAĆ
opisać → PISAĆ
opleść → PLEŚĆ
opluc → PLUĆ
opluskać → PLUSKAĆ
oplwać → PLUĆ
opłacić → PŁACIĆ
opłakać → PŁAKAĆ
opłata → PŁACIĆ
OPLATEK
opłficie → OBFITY
opłotek → PŁOT
opłukać → PŁUKAĆ
opłwicie → OBFITY
opłwity → OBFITY
opłynąć → PLYNĄĆ
opływać → PLYWAĆ
OPODAL
opoić → OPÓJ
opojny → OPÓJ
OPOKA
opolny → OBOPÓLNY

OPONA
opora → OPÓR
opornik → OPÓR
oporny → OPÓR
oporządzić → RZĄDZIĆ
opowiadać → OPOWIEŚĆ
opowiedzieć → OPOWIEŚĆ, PO-
WIEDZIEĆ
OPOWIEŚĆ
OPÓJ
OPÓR
opracować → PRACOWAĆ
oprac → PRAĆ
oprawa → PRAWIĆ
oprawca → PRAWIĆ
oprawić → PRAWIĆ
oprawny → PRAWIĆ
opromienić → PROMIEŃ
oprowadzić → PROWADZIĆ
oprócz → PRÓCZ
opóźnić → PRÓŻNY
oprych → OPRYSZEK
opryskać → PRYSKAĆ
opryskliwy → PRYSKAĆ
OPRYSZEK
oprzeć → OPÓR, PRZEĆ I
oprzytomnieć → PRZYTOMNY
opuchać → OPUSZKA, PUCHNĄĆ
opuchlina → PUCHNĄĆ
opuchlizna → PUCHNĄĆ
opuchły → PUCHNĄĆ
opuchnąć → PUCHNĄĆ
opust → PUŚCIĆ
opustoszeć → PUSTOSZYĆ
opuszczać → OPUSZKA
OPUSZKA
opuszczać → OPUSZKA
opuścić → PUŚCIĆ
opwiecie → OBFITY
opylić → PYŁ
oracz → ORAĆ
ORAĆ
ORAZ
ORCZYK
ORĘDOWAĆ
orędowniczka → ORĘDOWAĆ
orędownik → ORĘDOWAĆ
ORĘDZIE
ORĘŻ
oręże → ORĘŻ
orężny → ORĘŻ
orka → ORAĆ
orli → ORZEŁ
orlica → ORZEŁ

orlik → ORZEŁ
orny → ORAĆ
orsag → ORSZAK
orsak → ORSZAK
ORSZAK
orzec → RZEC
ORZECH
orzeczowy → ORZECH
ORZEŁ
orzełek → ORZEŁ
orzesek → ORZECH
orzeźwić → RZEŻYWI
OSA
OSACZYĆ
osad → SADZIĆ
OSADA
osadnictwo → OSADA
osadniczy → OSADA
osadnik → OSADA
osadzić → SADZIĆ
osamotnić → SAMOTNY
osaczyć → SĄCZYĆ
osąd → SĄDZIĆ
osądzić → SĄDZIĆ
oschły → SCHNĄĆ
oschnąć → SCHNĄĆ
osła → OSEŁKA
OSEŁKA
oses → OSESEK
OSESEK
osek → OSESEK
OSET
osiągać → SIĘGAĆ
OSIEDLE
OSIEDLIĆ
osieł → OSIOŁ
OSIEM
OSIEMDZIESIĄT
osiemdziesiątka → OSIEMDZIE-
SIĄT
osiemdziesiąty → OSIEMDZIE-
SIĄT
osiemdziesięciuro → OSIEM-
DZIESIĄT
osiemnastka → OSIEMNAŚCIE
osiemnasty → OSIEMNAŚCIE
OSIEMNAŚCIE
osiemnaścioro → OSIEMNAŚCIE
OSIEMSET
osiemsetny → OSIEMSET
OSIERDZIE
osierocić → SIEROTA
OSIKA
osiłek → SIŁA

osina → OSIKA
osiadłać → SIODŁO
OSIOŁ
osiołek → OSIOŁ
osiwiec → SIWY
OSKARD
oskarżyciel → SKARŻYĆ
oskarżycielski → SKARŻYĆ
oskarżyć → SKARŻYĆ
OSKOMA
oskomieć → OSKOMA
oskomina → OSKOMA
oskrobać → SKROBAĆ
OSKRZELE
oskrzydlić → SKRZYDŁO
oskubać → SKUBAĆ
osłabić → SŁABY
osłabnąć → SŁABY
osławić → SŁAWIĆ
osławiony → SŁAWIĆ
osłoda → SŁODZIĆ
osłodzić → SŁODZIĆ
osłona → OSŁONIC
OSŁONIC
osłupieć → SŁUP
osmalić → SMALIĆ
osmarować → SMAR
osn → OŚCIEŃ
OSNOWA
osnować się → OSNOWA
osnuć → OSNOWA, SNUĆ
OSOBA
osobistość → OSOBA
osobisty → OSOBA
osobliwy → OSOBA
osobnie → OSOBNY
osobnik → OSOBNY
osobno → OSOBNY
osobność → OSOBNY
OSOBNY
osoczca → OSACZYĆ
osoczenie → OSACZYĆ
osoczyć → OSACZYĆ
osoka → OSACZYĆ
osolić → SOLIĆ
osowiały → SOWA
osowiec → SOWA
OSPA
ospać się → SPAĆ
ostać → OSTATNI, OSTOJA
ostać się → STAĆ II
ostateczność → OSTATEK
ostateczny → OSTATEK
OSTATEK

ostatki → OSTATEK

ostatni

ostąpić → OSTEP

ostęp

OSTOJA

OSTREW

OSTRĘŻYNA

OSTROGA (I)

ostroga (II) → OSTROŻNY

ostrość → OSTRY

ostrowidz → WIDZ

ostroża → OSTROŻNY

OSTROŻNY

ostrożyna → OSTRĘŻYNA

ostróg → OSTROGA

OSTRÓW

ostrówek → OSTRÓW

ostróżka → OSTROGA

ostrugać → STRUGAĆ

ostrwa → OSTREW

OSTRY → OSTRÓW

ostrzał → STRZELIĆ

ostrze → OSTRY

ostrzec → STRZEC

ostrzelać → STRZELIĆ

ostrzeżyna → OSTRĘŻYNA

ostrzężyna → OSTRĘŻYNA

ostrzyc → STRZYC

ostrzyć → OSTRY

ostudzić → STUDZIĆ

ostydły → STYGNAĆ

ostydnać → STYGNAĆ

ostygnać → STYGNAĆ

osunąć → SUNAĆ

osuszyć → SUSZYĆ

osuć → SUWAĆ

osuwisko → SUWAĆ

oswobodzić → SWOBODA

oswoić → SWÓJ

oszalbić → SZALBIERZ

oszalić → SZAL

oszamotać → SZAMOTAĆ

oszczać → SZCZAĆ

oszcądek → SZCZĄTEK

oszczekać → SZCZĘKAĆ

OSZCZEP

oszczerca → SZCZERZYĆ

oszczerstwo → SZCZERZYĆ

oszczerzać → SZCZERZYĆ

oszczerzyć się → SZCZERZYĆ

oszczędać → SZCZĘDZIĆ

oszczędność → SZCZĘDZIĆ

oszczędny → SZCZĘDZIĆ

oszczędzać → SZCZĘDZIĆ

oszczędzić → SZCZĘDZIĆ

oszczyra → SZCZERZYĆ

oszczyrzać → SZCZERZYĆ

oszemdać → SZAMOTAĆ

oszemiotać → SZAMOTAĆ

oszemlać → SZAMOTAĆ

oszemlany → SZAMOTAĆ

oszemtać → SZAMOTAĆ

oszklić → SZKŁO

oszpacić → SZPETNY

oszpścić → SZPETNY

oszukać → SZUKAĆ

OSZUST

oszustać → SZUKAĆ

oszustać → OSZUST

oszustka → OSZUST

oszustwo → OSZUST

OŚ

ościen → OŚCIEŃ

ościeny → ŚCIANA

OŚCIEŃ

OŚCIEŻ

ościeże → OŚCIEŻ

ościeżyna → OŚCIEŻ

ościeżnica → OŚCIEŻ

OŚĆ

oślepić → ŚLEPY

oślę → OSIOŁ

ośli → OSIOŁ

oślica → OSIOŁ

oślnać → ŚLEPY

ośm → OSIEM

ośmdziesiąt → OSIEMDZIESIĄT

ośmielić się → ŚMIAŁY

ośmnacie → OSIEMNAŚCIE

ośmnacie → OSIEMNAŚCIE

ośmnacie → OSIEMNAŚCIE

ośmnacie → OSIEMNAŚCIE

ośmset → OSIEMSET

ośmynacie → OSIEMNAŚCIE

ośnieżyć → ŚNIEG

ośpice → OSPA

OŚRODEK

ośród → OŚRODEK

ośrzodek → OŚRODEK

ośrzód → OŚRODEK

oświadczyć → ŚWIADEK

OŚWIATA

oświecić → OŚWIATA, ŚWIECIĆ

oświecić → ŚWIATŁO

OTCHŁAŃ

otczym → OJCZYM

otczyzna → OJCZYŻNA

otadźbić → TAIĆ

otewrzeć → ODEWRZEĆ

otępić → TĘPIĆ

otnąć → JĄĆ

otkłań → OTCHŁAŃ

otloga → ODŁÓG

otłóżyć → ODŁÓG

otnoga → ODNOGA

oto → TEN

otoczka → TOCZYĆ

otoczyć → TOCZYĆ

otok → TOCZYĆ

otóz → TEN

otpoczynąć → POCZĄĆ, ODPO-

CZYNEK

otpowiedź → ODPOWIEDZ

otrust → ODPUST

OTRĘBY

otruć → TRUĆ

otrząsać → TRZASKAĆ

otrząskany → TRZASKAĆ

otrząsać → TRZĄŚĆ

otrzeć → TRZEĆ

otrzepać → TRZEPAĆ

otrzewna → TRZEWIA

otrzeźwić → TRZEŻWY

otrzeźwić → TRZEŻWY

otrzymać → TRZYMAĆ

otłonić → OSŁONIC

otłupić → STĄPIĆ

otszyzna → OJCZYŻNA

ottąd → TĘDY

otucha → TUSZYĆ

otulić → TULIĆ

otumanić → TUMAN

otuszyć → TUSZYĆ

otważyć → WAŻYĆ

otwierać → ODEWRZEĆ

otwłoka → WLEC

OTWORZYĆ

OTWÓR

otwryknąć → NAWYKNAĆ

otyłość → TYĆ

otyły → TYĆ

OWAD

owak → OWAK

OWAKI → SIAKI

owako → OWAKI

OWCA

owczarek → OWCA

owczarnia → OWCA

owczarstwo → OWCA

owczarz → OWCA

owczy → OWCA

owdowieć → WDOWA

owdzie → ÓWDZIE
owedy → OWĘDY
owędy
owiać → WIAĆ
owieczka → OWCA
OWIES
owijać → WIĆ II
owionąć → WIONĄĆ
owładnąć → WŁADAĆ
OWOC
owocny → OWOC
owocować → OWOC
owocowy → OWOC
owoczesny → ÓWCZESNY
owocześnie → ÓWCZESNY
owsianka → OWIES
owsiany → OWIES
owsik → OWIES
OWSZEM
ozdoba → ZDOBIĆ
ozdobić → ZDOBIĆ
ozdobny → ZDOBIĆ
ozdrowieć → ZDROWY
oziębica → ZIĘBIĆ
oziębica → ZIĘBIĆ
ozimina → OZIMY
OZIMY
ozłocić → ZŁOTY
oznaczać → ZNACZYĆ
oznaczyć → ZNACZYĆ
oznaka → ZNACZYĆ
ozorek → OZÓR
OZÓR
ożec → OŻÓG, PODŻEGAĆ
ożeg → OŻÓG
ożenek → ŻENIĆ
ożenić (się) → ŻENIĆ
OŻÓG
ożywić → ŻYWIĆ
ożzenie → OŻÓG, PODŻEGAĆ
ożzony → OŻÓG, PODŻEGAĆ

ÓSMY
ÓW
ówcześnie → ÓWCZESNY
ÓWCZESNY
ÓWDZIE

PA-
PACHA
pachać → PACHNIEĆ, ZAPACH
pachnąć → PACHNIEĆ
PACHNIEĆ
pacholeć → PACHOLEK

pacholecy → PACHOLEK
pachol → PACHOLEK
PACHOLEK
PACHWINA
paciać → PAĆKAĆ
PACIERZ
paciorek → PACIERZ
packa → PACNĄĆ
PACNĄĆ
paczka → PAKA
PACZYĆ
PAĆKAĆ
padać → PADALEC
PADALEC
padalica → PADALEC
padały → PADALEC
PADLINA
padło → PADLINA
padły → PADLINA
padole → PADÓŁ
padolek → PADÓŁ
PADÓŁ
paganin → POGANIN
pagór → PAGÓREK
pagóra → PAGÓREK
PAGÓREK
pajaczek → PAJĄK
PAJĄK
pajęczak → PAJĄK
pajęczyna → PAJĄK
pak → PAKA
PAKA
PAKOWAĆ
pakowanie → PAKOWAĆ
pakunek → PAKOWAĆ
PAKUŁY
PAL
palacz → PALIĆ
palczasty → PALEC
PALEC
PALIĆ
palik → PAL
palnik → PALIĆ
paluch → PALEC
paluszek → PALEC
pała → PAŁKA
PAŁAC
PAŁAC
PAŁĄK
PAŁKA
pałuk → PAŁĄK
pamiętka → PAMIĘĆ
PAMIĘĆ
pamiętać → PAMIĘĆ

pamrow → PĘDRĄK
PAN
pancerny → PANCERZ
PANCERZ
panczyk → PANCERZ
pandr → PĘDRĄK
pandrow → PĘDRĄK
pandrów → PĘDRĄK
PANEW
panewka → PANEW
PANI
panicz → PAN
panienka → PANNA
panieński → PANNA
panieństwo → PANNA
PANNA
panosza → PANOSZYĆ SIĘ
PANOSZYĆ SIĘ
PANOWAĆ
panrów → PĘDRĄK
PANTOFEL
pantofla → PANTOFEL
pańczocha → POŃCZOCHA
pański → PAN
PAŃSTWO
państwowy → PAŃSTWO
pańszczyzna → PAN
PAPIER
papiernia → PAPIER
papierniczy → PAPIER
papiernik → PAPIER
papierny → PAPIER
PAPIEROS
papięski → PAPIEŻ
papięstwo → PAPIEŻ
PAPIEŻ
papi(e)rnik → PAPIER
papi(e)rny → PAPIER
papić → PAPIER
papla → PAPLAĆ
PAPLAĆ
paplanina → PAPLAĆ
PAPRAĆ
papranina → PAPRAĆ
PAPROCH
PAPROĆ
paprootka → PAPROĆ
PAPUĆ
PAPUGA
papużka → PAPUGA
PARA I
PARA II
PARAĆ SIĘ
PARCH

parchaty → PARCH
 parchawka → PURCHAWKA
 PARCHIEĆ
 PARDWA
 parka → PARA II
 parla → PEŁNIĆ
 parnik → PARA I
 parny → PARA I
 PAROBK
 parowa → PARÓW
 parować → PARA I
 parowiec → PARA I
 parowy → PARA I
 PARÓW
 PARSKAĆ
 parszywieć → PARCH
 parszywy → PARCH
 PART
 PARTACZ
 partać → PARTACZ
 partanina → PARTACZ
 partolić → PARTACZ
 PARZYĆ
 parzyć się → PARA II
 parzysty → PARA II
 PAS
 pasać (I) → PAS, ROZPASAĆ
 pasać (II) → PASOWAĆ
 pasemko → PASMO
 PASIEKA
 PASIERB
 pasierbica → PASIERB
 pasierzb → PASIERB
 pasirb → PASIERB
 pasirzb → PASIERB
 pasirzyt → PASOŻYT
 PASKUDA
 paskudnik → PASKUDA
 paskudny → PASKUDA
 paskudzić → PASKUDA
 paskudztwo → PASKUDA
 PASMO
 pasorzyt → PASOŻYT
 PASOWAĆ I
 PASOWAĆ II
 PASOWAĆ SIĘ
 PASOŻYT
 pasożytniczy → PASOŻYT
 pasożytować → PASOŻYT
 pasterski → PASTERZ
 pasterstwo → PASTERZ
 PASTERZ
 pastewny → PASTWA
 PASTUCH

PASTWA
 PASTWIĆ SIĘ
 PASTWISKO
 pastyrz → PASTERZ
 paswisko → PASTWISKO
 PASZA
 PASZCZA
 paszczeka → PASZCZĘKA
 PASZCZĘKA
 PAŚĆ I
 PAŚĆ II
 paświsko → PASTWISKO
 patela → PATELNI
 patelena → PATELNI
 patelka → PATELNI
 patella → PATELNI
 PATELNI
 patog → BATOG
 patok → BATOG
 PATOKA
 patóg → BATOG
 PATROCHY
 patroszyć → PATROCHY
 PATRZEĆ
 patyczek → PATYK
 PATYK
 PAW
 pazdor → PAZUR
 pazdur → PAZUR
 pazera → PAZERNY
 PAZERNY
 paznogieć → PAZNOKIEĆ
 PAZNOKIEĆ
 pazor → PAZUR
 PAZUCHA
 PAZUR
 pazura → PAZUR
 pazurek → PAZUR
 pazyra → PAZERNY
 pazyrny → PAZERNY
 PAŹDZIERNIK
 paździenny → PAŹDZIERNIK
 PAŹDZIERZE
 paździor → PAŹDZIERZE
 paździoro → PAŹDZIERZE
 paża → PAZUCHA
 pażera → PAZERNY
 pażerny → PAZERNY
 pażyra → PAZERNY
 pażyryny → PAZERNY
 pąchać → PĘCHERZ
 pączek → PĄK, PĘK
 pączocha → POŃCZOCHA
 pąc → PĄTNIK

PĄK
 pąp → PĘPEK
 pąpek → PĘPEK
 pąpie → PĘPEK
 PĄTNIK
 pce → PESTKA
 PCHAĆ
 pchełka → PCHŁA
 PCHŁA
 pczmieł → TRZMIEŁ
 pczołka → PSZCZOŁA
 pecka → PESTKA
 pelen → PEŁNY
 pełnia → PEŁNY
 PEŁNIĆ
 PEŁNY
 PEŁZAĆ
 pendzel → PĘDZEL
 perełka → PERŁA
 perlic się → PERŁA
 perlisty → PERŁA
 PERŁA
 perla → BERŁO
 PERZ → PERZYNA
 perzenie → PERZYNA
 perzyć się → PERZYNA, ZAPE-
 RZYĆ SIĘ
 PERZYNA
 perzynie → PERZYNA
 pestka
 petlica → PĘTLA
 pewien → PEWNY
 pewnie → PEWNY
 pewno → PEWNY
 PEWNY
 PĘCHERZ
 pęchierz → PĘCHERZ
 pęchirz → PĘCHERZ
 pęchyrz → PĘCHERZ
 pęcina → PĘTO
 pęczek → PĘK
 PĘCZNIEĆ
 PĘD
 PĘDRAK
 PĘDZEL
 pędzelek → PĘDRAK
 PĘDZIĆ
 PĘK
 PĘKAĆ
 pękaty → PĘK
 pęp → PĘPEK
 PĘPEK
 PĘTAĆ
 pętka → PĘTLA

PĘTLA
 pętlica → PĘTLA
 PĘTO
 PIĄĆ
 PIANA
 pianie → PIĄĆ
 pianka → PIANA
 piardnąć → PIERDZIEĆ
 PIASEK
 piaskowiec → PIASEK
 piaskownica → PIASEK
 piaskowy → PIASEK
 piasnka → PIEŚŃ
 PIASTA
 PIASTOWAĆ
 PIASTUN
 piastunka → PIASTUN
 piaszczysty → PIASEK
 PIĄĆ SIĘ
 piądz → PIĘDŹ
 piasnka → PIEŚŃ
 piastka → PIĘŚĆ
 PIĄTEK
 piątno → PIĘTNO
 piątnować → PIĘTNO
 piątro → PIĘTRO
 PIĄTY
 PIĆ I
 PIĆ II
 PIEC I
 PIEC II
 piec się → OPIEKA
 PIECHOTA
 piechur → PIECHOTA
 piecuch → PIEC I
 PIECZA
 pieczałować się → PIECZOŁO-
 WITY
 PIECZARA
 PIECZARKA
 pieczątką → PIECZĘĆ
 pieczenia → PIECZEŃ
 PIECZEŃ
 PIECZĘĆ
 pieczętować → PIĘCZĘĆ
 pieczołować się → PIECZOŁO-
 WITY
 PIECZOŁOWITY
 pieczora → PIECZARA
 pieczura → PIECZARA
 PIECZYWO
 PIEG
 piega → PIEG
 piegowaty → PIEG

piekarczyk → PIEKARZ
 piekarnia → PIEKARZ
 piekarnik → PIEKARZ
 PIEKARZ
 piekielny → PIEKŁO
 pieklić się → PIEKŁO
 PIEKŁO
 piekny → PIĘKNY
 piekroszka → PIĘKNY
 piekrzyć → PIĘKNY
 piekszyć → PIĘKNY
 pielegować → PIELĘGNOWAĆ
 pielegowanie → PIELĘGNOWAĆ
 pielesz → PIELESZE
 PIELESZE
 pielęgnać → PIELĘGNOWAĆ
 pielęgniarka → PIELĘGNOWAĆ
 pielęgniary → PIELĘGNOWAĆ
 pielęgnać → PIELĘGNOWAĆ
 PIELĘGNOWAĆ
 pielęgować → PIELĘGNOWAĆ
 PIELGRZYM
 pielgrzymka → PIELGRZYM
 pielgrzymować → PIELGRZYM
 pielic → PLEĆ
 PIELUCHA → PIELESZE, PIELĘ-
 GNOWAĆ
 pieluska → PIELUCHA
 pielun → PIOLUN
 PIENIĄDZ
 pieniążek → PIENIĄDZ
 pienić → PIANA
 pienić się → PIANA
 pienie → PIĄĆ
 pienisty → PIANA
 PIENŃ
 PIEPRZ
 pieprzny → PIEPRZ
 pieprzyć → PIEPRZ
 pieprzyk → PIEPRZ
 pierać → PRAĆ
 PIERDOLIĆ
 pierdola → PIERDOLIĆ
 PIERDZIEĆ
 pierła → PERŁA
 PIERNIK
 pierny → PIEPRZ, PIERNIK
 PIERÓG
 pierszeć → PIERZCHAĆ
 pierszyć → PIERZCHAĆ
 PIERŚ
 PIERŚCIEŃ
 pierścioneć → PIERŚCIEŃ
 pierwastka → PIERWIASTKA

pierwiaszek → PIERWIASTKA
 PIERWIASTKA
 PIERWIOSNEK
 PIERWOCINA
 PIERWOTNY
 PIERWSZY
 pierwy → PIERWSZY
 pierz → PIEPRZ
 pierzaja → PIERZEJA
 pierzasty → PIERZE
 PIERZCHAĆ
 pierzchanie → PIERZCHAĆ
 pierzchliwość → PIERZCHAĆ
 pierzchliwy → PIERZCHAĆ
 pierzcień → PIERŚCIEŃ
 PIERZE
 PIERZEJA
 pierzny → PIEPRZ, PIERNIK
 pierścien → PIERŚCIEŃ
 pierzwy → PIERWSZY
 pierzyć się → PIERZE
 PIERZYNA
 PIES
 piesek → PIES
 pieszczeszek → PIEŚCIEĆ
 pieszczoch → PIEŚCIEĆ
 pieszczoszek → PIEŚCIEĆ
 PIESZCZOTA
 pieszczotliwość → PIESZCZOTA
 pieszczotliwy → PIESZCZOTA
 PIESZY
 PIEŚCIEĆ
 pieścioszek → PIEŚCIEĆ
 pieściota → PIESZCZOTA
 pieśnia → PIEŚŃ
 pieśniarz → PIEŚŃ
 PIEŚŃ
 pietdziesiąt → PIĘDZIESIĄT
 PIETRUSZKA
 pietruziele → PIETRUSZKA
 PIEWCA
 PIĘĆ
 PIĘCDZIESIĄT
 pięćdziesiąty → PIĘCDZIESIĄT
 pięćnacie → PIĘTNAŚCIE
 pięćnadzieście → PIĘTNAŚCIE
 pięćnacie → PIĘTNAŚCIE
 PIĘĆSET
 pięćsetka → PIĘĆSET
 pięćsetny → PIĘĆSET
 PIĘDŹ
 pięknieć → PIĘKNY
 piękno → PIĘKNY
 piękność → PIĘKNY

PIĘKNY
piękrzyć → UPIĘKSZYĆ
piększyć → UPIĘKSZYĆ
piela → PIŁKA
pięściarz → PIĘŚĆ
PIĘŚĆ
PIĘTA
piętnadzieście → PIĘTNAŚCIE
piętnastka → PĘTNAŚCIE
piętnasty → PIĘTNAŚCIE
PIĘTNAŚCIE
piętnaścioro → PIĘTNAŚCIE
PIĘTNO
piętnować → PIĘTNO
PIĘTRO
piętrzyć → PIĘTRO
PIGUŁA
pigułka → FIGUŁA
pijacki → PIĆ I
pijaczek → PIĆ I
pijaczka → PIĆ I
pijak → PIĆ I
pijalnia → PIĆ I
pijalny → PIĆ I
pijanica → PIĆ I
pijany → PIĆ I
pijaństwo → PIĆ I
pijatyka → PIĆ I
pijawica → PIJAWKA
PIJAWKA
pijus → PIĆ I
PIKAĆ
pikny → PIĘKNY
pikulka → FIGUŁA
PILCH
pili → PILIĆ
PILIĆ
pilnik → PIŁA
pilnować → PILNY
PILNY
piłować → PILIĆ
pilś → PILŚN
pilśnia → PILŚN
pilśniowy
PILŚN
PIŁA (I)
piła (II) → PIŁKA
PIŁKA (I)
piłka (II) → PIŁA
piłtula → FIGUŁA
piłtuka → FIGUŁA
piłtuka → FIGUŁA
piłować → PIŁA
piłula → FIGUŁA

PIOLUN
piolyn → PIOLUN
piorła → PERŁA
piorło → BERŁO
PIORUN
piórko → PIÓRO
PIÓRO
piosenka → PIEŚN
piosenkarka → PIEŚN
piosenkarz → PIEŚN
piosnka → PIEŚN
piotruziele → PIETRUSZKA
pirszy → PIERWSZY
pirścień → PIERŚCIEŃ
pirwej → PIERWSZY
pirwi → PIERWSZY
pirwiastek → PIERWIASTKA
pirwiastka → PIERWIASTKA
pirwociny → PIERWOCINA
pirwoć → PIERWOCINA
pirwszy → PIERWSZY
pirwy → PIERWSZY
pirzwej → PIERWSZY
pirzwszy → PIERWSZY
pirzwy → PIERWSZY
PISAĆ
pisak → PISAĆ
pisanic → PISAĆ
pisanka → PISAĆ
pisany → PISAĆ
pisarz → PISAĆ
pisemny → PISMO
pisk → PISZCZEĆ
PISKŁĘ
PISKORZ
piskup → BISKUP
PISMO
piszczalka → PISZCZEL
PISZCZEĆ
PISZCZEL
piszczola → PSZCZOŁA
piśmiennictwo → PISMO
piśmienny → PISMO
pitny → PIĆ I
piwiarnia → PIWO
PIWNICA
piwny → PIWNICA, PIWO
PIWO
piwosz → PIWO
pkieł → PIEKŁO
PLAC
PLACEK
plach → BLACHA
placyk → PLAC

PLAMA
plamić → PLAMA
plamisty → PLAMA
plamka → PLAMA
plana → PLAMA
plapać → PAPLAĆ
plaplać → PAPLAĆ
PLASKAĆ
plaski → PLASKI
plaskur → PRASZCZUR
plaskurzę → PRASZCZUR
PLĄDROWAĆ
pląs → PŁASAĆ
PŁASAĆ
płasawica → PŁASAĆ
PLATAĆ
platanina → PŁATAĆ
plec → PLECY
pleca → PLECY
plece → PLECY
plecionka → PLEŚĆ
pleciony → PLEŚĆ
pleciuga → PLEŚĆ
PLECY
PLEĆ
plemienny → PLEMIE
PLEMIĘ
plemnik → PLEMIE
PLENIĆ SIĘ
pleskanie → PŁASKAĆ
PLEŚĆ
PLEŚN → PILŚN
pletwa → PŁETWA
PLEWA
plewić → PŁEĆ
PLISZKA
PLON
plondrować → PŁĄDROWAĆ
plotka → PLEŚĆ
plotkarka → PLEŚĆ
plotkarz → PLEŚĆ
plotkować → PLEŚĆ
plszczenie → BŁASK, BŁYSZCZEĆ
PLUCHA
pluchota → PLUCHA
PLUĆ
plug → PLUGAWY
pluga → PLUGAWY
plugactwo → PLUGAWY
plugastwo → PLUGAWY
plugawic → PLUGAWY
plugawstwo → PLUGAWY
PLUGAWY
plunąć → PŁUĆ

plundrować → PŁĄDROWAĆ
 PLUSKAĆ
 PLUSKWA
 plwać → PLUĆ
 plwocina → PLUĆ
 płaca → PŁACIĆ
 płachetek → SPŁACHEĆ
 PŁACHTA
 PŁACIĆ
 PŁACZ
 płaczek → PŁAKAĆ
 płaczka → PŁAKAĆ
 PŁAKAĆ
 płaksa → PŁAKAĆ
 płapać → PAPLAĆ
 PŁASKI
 PŁASZCZ
 płaszczyc (się) → PŁASKI
 płaszczyk → PŁASZCZ
 płaszczyzna → PŁASKI
 PŁAT
 PŁATAĆ
 platek → PŁAT
 platny → PŁACIĆ
 PŁAWIĆ
 PŁAZ
 płaza → PŁAZ
 płazać (się) → PŁAZ
 płazić (się) → PŁAZ
 PŁEĆ
 pleszka → PCHŁA
 PŁETWA
 PŁOCHY
 płocica → PŁOĆ
 PŁOĆ
 płodność → PŁODZIĆ
 płodny → PŁODZIĆ
 płokać → PŁUKAĆ
 płomienia → PŁOMIEŃ
 płomień → PŁOMIEŃ
 płono → PŁONNY
 płony → PŁONNY
 płota → PŁOĆ
 płoząć → PŁAZ
 płozić → PŁAZ
 pochwę → POCHWA
 pochodzić → POCHÓD
 podpalić → PALIĆ
 podpłomienny → PŁOMIEŃ
 podpłomny → PŁOMIEŃ
 podpłomyk → PŁOMIEŃ
 PŁODZIĆ
 płomienny → PŁOMIEŃ
 PŁOMIEŃ

PŁONĄĆ
 PŁONIĆ
 PŁONNY
 PŁOSZYĆ
 PŁOT
 płowieć → PŁOWY
 PŁOWY
 PŁOZA
 płócienko → PŁÓTNO
 płócienny → PŁÓTNO
 PŁÓD
 płókać → PŁUKAĆ
 PŁÓTNO
 PŁUCO
 PŁUG
 PŁUKAĆ
 pływacz → PŁYTKI
 płyło → PŁYWAĆ
 PŁYN
 PŁYNAĆ
 płynny → PŁYN
 PŁYTA
 płytką → PŁYTA
 PŁYTKI
 płytkwa → PŁETWA
 PŁYWAĆ
 pływak → PŁYWAĆ
 pniak → PIEN
 PO
 po- → PO
 pobierać → BRAĆ II, POBÓR
 pobierca → POBÓR
 POBLAŻAĆ
 pobłądzić → BŁĄDZIĆ
 pobłożyć → POBLAŻAĆ
 poborca → POBÓR
 pobożność → POBOŻNY
 POBOŻNY
 POBÓR
 pobóść → BÓŚĆ
 pobrać → BRAĆ II
 pobratym → POBRATYMI
 POBRATYMI
 pobredzać → BREDZIĆ
 pobrudzić → BRUDZIĆ
 pobrusić → OBRUS
 pobrykać → BRYKAĆ
 POBUDKA
 pobudliwy → POBUDKA
 pobudować → BUDOWAĆ
 pobudzać → BUDZIĆ
 pobudzić → BUDZIĆ, POBUDKA
 pobudzony → BUDZIĆ
 pobujać → BUJAĆ

pocałować → CAŁOWAĆ
 pocałunek → CAŁOWAĆ
 pochlebca → SCHLEBIAĆ
 pochlebica → SCHLEBIAĆ
 pochlebnik → SCHLEBIAĆ
 pochlebny → SCHLEBIAĆ
 pochlebować → SCHLEBIAĆ
 pochlebstwo → SCHLEBIAĆ
 pochłaniać → CHŁONAĆ
 pochłonać → CHŁONAĆ
 POCHODNIA
 pochodny → POCHÓD
 pochodzić → CHODZIĆ
 pochopić → CHAPAĆ, POCHOP-
 NY
 POCHOPNY
 pochorować się → CHOROWAĆ
 pochować → CHOWAĆ
 POCHÓD
 POCHWA
 pochwałać → CHWALIĆ
 pochwalić → CHWALIĆ
 pochwała → CHWALIĆ
 pochwycić → CHWYTAĆ
 pochybować → CHYBAĆ
 pochylać → CHYLIĆ
 pochylić → CHYLIĆ
 pochylnia → POCHYŁY
 POCHYŁY
 pociąg → CIĄGAĆ
 pociągac → CIĄGAĆ
 pociągnąć → CIĄGAĆ
 pocić się → POT
 POCIECHA
 pocieszny → POCIECHA
 POCISK
 POCZAĆ
 POCZĄTEK
 pocziwiec → POCZWIWY
 pocziwina → POCZWIWY
 POCZWIWY
 poczekać → CZEKAĆ
 poczekalnia → CZEKAĆ
 poczerwienieć → CZERWONY
 POCZESNY
 poczesny → POCZESNY
 poczeszny → POCZESNY
 POCZET
 poczęstować → POCZĘSTUNEK
 POCZĘSTUNEK
 poczuć → CZUĆ
 poczuwać → CZUWAĆ
 POCZWARA
 poczwarka → POCZWARA

poczynić → CZYNIC
 poczytać → CZYTAĆ
 poczytywać → CZYTAĆ
 POD
 pod- → POD
 podać → PODATEK, DAĆ
 podał → OPODAŁ
 PODAREK
 podarować → DAROWAĆ, PO-
 DAREK
 podarunek → PODAREK
 PODATEK
 podawać → DAWAĆ
 podążać → DĄŻYĆ
 podążyć → DĄŻYĆ
 PODBECHTAĆ
 PODBIAŁ
 podchlebiać → SCHLEBIAĆ
 podchmilić sobie → CHMIEL
 podchodzić → CHODZIĆ
 podciągać → CIĄGAĆ
 poddać → DAĆ
 poddasze → DACH
 podegrodzie → GRÓD
 podejść → IŚĆ
 podeprzeć → PODPORA
 podeptać → DEPTAĆ
 poderwać → RWAĆ
 PODESZWA
 podgardle → GARDŁO
 podgardlek → GARDŁO
 podgardło → GARDŁO
 podgrzać → GRZAĆ
 podjadać → JADAĆ
 podjazd → JEŹDZIĆ
 podjąć → JĄĆ
 podjadek → JADAĆ
 podjeść → JEŚĆ
 podjudzić → JUDZIĆ
 PODKASAĆ
 podkład → KŁAŚĆ
 podkładać → KŁAŚĆ
 podkładka → KŁAŚĆ
 podkochiwać się → KOCHAĆ
 PODKOWA
 podkować → PODKOWA
 podkówka → PODKOWA
 podkradać → KRAŚĆ
 podkreślić → KREŚLIĆ
 podkuć → KUĆ
 podkupić → KUPIĆ
 podkurczyć → KURCZYĆ
 podlać → LAĆ
 podle → PODŁY

podlegać → LEC
 podlejszy → PODŁY
 podleszy → PODŁY
 podliczyć → LICZYĆ
 podlizać się → LIZAĆ
 podłazić → ŁAZIĆ
 podłączyć → ŁĄCZYĆ
 PODŁOGA
 podłość → PODŁY
 podłoże → ŁOŻYĆ
 podłożyciel → ŁOŻYĆ
 PODŁUG
 podłuż → PODŁUŻNY
 podłużni → PODŁUŻNY
 PODŁUŻNY
 PODŁY
 podmiata → NIECIĆ
 podmieć → NIECIĆ
 podmieść → PODMIOT
 PODMIOT
 podmiota → PODMIOT
 podmówić → PODUSZCZYĆ
 podmuch → DMUCHAĆ
 podmuchać → DMUCHAĆ
 podmyć → MYĆ
 podnając → JĄĆ, NAJEM
 podnajem → NAJEM
 podniebie → PODNIEBIENIE
 PODNIEBIENIE
 podniebny → NIEBO
 podniecić → NIECIĆ
 podniesły → NIEŚĆ
 podnieta → NIECIĆ
 podniosły → NIEŚĆ
 podnoż → PODNÓŻE
 podnoże → PODNÓŻE
 PODNÓŻE
 podnóżek → PODNÓŻE
 podoba → PODOBAĆ SIĘ, PO-
 DOBIZNA
 PODOBAĆ SIĘ
 podobieństwo → PODOBNY
 PODOBIZNA
 podobno → PODOBNY
 PODOBNY
 po dobroci → DOBRY
 podół → PODOŁEK
 PODOŁAĆ
 PODOLEK
 PODÓWCZAS
 podrapać → DRAPAĆ
 podrobić → ROBIĆ
 podrobka → ROBIĆ
 podpałka → PALIĆ

podpaska → ROZPASAĆ
 podpis → PISAĆ
 podpisać → PISAĆ
 podplywać → PLYWAĆ
 PODPORA
 odpowiedzieć → POWIEDZIEĆ
 podpórka → PODPORA
 podpuścić → PUŚCIĆ
 podrażniać → DRAŻNIĆ
 podrażnić → DRAŻNIĆ
 podreptać → DEPTAĆ
 podręczce → PODRĘCZNY
 podręcznik → PODRĘCZNY
 PODRĘCZNY
 podrobić → DROBIĆ
 podroże → PODRÓŻ
 PODRÓŻ
 podróżnik → PODRÓŻNY
 PODRÓŻNY
 podruzgotać → DRUZGOTAĆ
 podrygiwać → DRGAĆ
 podrywka → RWAĆ
 podrzeźniać → PRZEDRZEŹNIAĆ
 podskoczyć → SKOCZYĆ
 podskok → SKOCZYĆ
 podskórny → SKÓRA
 podsluch → SŁUCHAĆ
 podsluchać → SŁUCHAĆ
 podstawa → STAWIĆ
 podstęp → STĄPIĆ
 podstęp → STĄPIĆ
 podstępny → STĄPIĆ
 PODSZEWKA
 podszyc → PODSZEWKA
 podśpiewywać → ŚPIEWAĆ
 podtopić → TOPIĆ I
 poducha → PODUSZKA
 PODUSZCZYĆ
 PODUSZKA
 podućcić → PODUSZCZYĆ
 podwałe → WALIĆ
 podwalina → WALIĆ
 podwaliny → WALIĆ
 podwałki → WALIĆ
 podwały → WALIĆ
 podważyć → WAŻYĆ
 podwiązka → WIĄZAĆ
 podwijać → WIĆ II
 podwładny → WŁADAĆ
 podwód → WIEŚĆ II
 podwoda → WIEŚĆ II
 podwody → WIEŚĆ II
 podwórzec → PODWÓRKO
 podwórko → PODWÓRZE

PODWÓRZE

podwórzec → PODWÓRZE
 podwyższyć → WYŻSZY
 podwyższyć → WYŻSZY
 podwyższyć → WYŻSZY
 podziać się → DZIAĆ SIĘ
 podział → DZIELIĆ
 podzielić → DZIELIĆ
 podzielný → DZIELIĆ
 podziewać → DZIAĆ
 podziemie → ZIEMIA
 podziemny → ZIEMIA
 podziękować → DZIĘKOWAĆ
 podziobać → DZIOBAĆ
 podziw → DZIWIĆ
 podziwiać → DZIWIĆ
 podźwigać → DŹWIGAĆ
 podźwignięcie → DŹWIGAĆ
 podżec → PODŻEGAĆ
 podżegacz → PODŻEGAĆ
 PODŻEGAĆ
 podżeganie → PODŻEGAĆ
 pofałdować → FAŁD
 pogadać → GADAĆ
 pogaduszka → GADAĆ
 poganiać → GANIAĆ
 poganka → POGANIN
 POGANIN
 pogański → POGANIN
 pogaństwo → POGANIN
 pogarda → GARDZIĆ
 pogardzać → GARDZIĆ
 pogardzić → GARDZIĆ
 pogasić → GASIĆ
 pogawędka → GAWĘDZIĆ
 pogawędzić → GAWĘDZIĆ
 POGLĄD
 oglądać → POGLĄD, SPOGLĄ-
 DĄĆ
 oglądać → POGLĄD, SPOGLĄ-
 DĄĆ
 oglądzić → GŁADZIĆ
 poglaskać → GŁASKAĆ
 pogłębić → GŁĘBIĆ
 pogłos → GŁOSIĆ
 pogłosie → GŁOSIĆ
 pogłoska → GŁOSIĆ
 pogłośnić → GŁOŚNY
 POGŁOWIE
 pogmatwać → GMATWAĆ
 pognać → GNAĆ
 pognać → GNĘBIĆ
 pognieść → GNIĘŚĆ
 pogniwać się → GNIEW

POGODA

pogoda → GODZIĆ
 pogodny → POGODA
 pogodzić → GODZIĆ
 pogonia → POGOŃ
 pogonić → GONIĆ
 POGOŃ
 pogorszyć → GORSZY
 pogorzały → GORZAŁKA, GO-
 RZEC
 pogorzelec → GORZEC
 pogorzelisko → GORZEC
 POGOTOWIE
 pogotowiu → POGOTOWIE
 pogotowu → POGOTOWIE
 pogórze → GÓRA
 pograć → GRAĆ I
 pogranicze → GRANICA
 pograniczny → GRANICA
 pograżać → POGRAŻYĆ
 POGRAŻYĆ
 pogrążyć → POGRAŻYĆ
 POGROM
 pogromca → POGROM
 pogromić → POGROM
 pogroza → GROZIĆ
 pogrozić → GROZIĆ
 pogrozka → GROZIĆ
 pogroźa → GROZIĆ
 pogrożka → GROZIĆ
 pogrubieć → GRUBY
 pogruchotać → GRUCHAĆ
 POGRZEB
 POGRZEBACZ
 pogubić → GUBIĆ
 pogwałcić → GWALT
 pohanić → HAŃBIĆ
 POIĆ
 pojadać → JADAĆ
 pojazd → JEŹDZIĆ
 pojąć → JĄĆ, POJEMNY
 pojednać → JEDNAĆ
 POJEDYNCTY
 pojedynek → POJEDYNCTY
 pojedynkować się → POJEDYN-
 CTY
 pojemnik → POJEMNY
 pojemność → POJEMNY
 POJEMNY
 pojeść → JEŚĆ
 pojeździć → JEŹDZIĆ
 pojmać → IMAĆ
 pojrzeć → SPOJRZEĆ
 pojrzeć → SPOJRZEĆ

pojrzeć → SPOJRZEĆ
 pokajać się → KAJAĆ SIĘ
 pokalać → KALAĆ
 pokapać → KAPAĆ
 pokarać → KARAĆ
 POKARM
 pokarmić → POKARM
 pokaz → KAZAĆ
 pokazać → KAZAĆ
 pokasać → KASAĆ
 pokątnik → KĄT
 pokątny → KĄT
 pokierować → KIEROWAĆ
 pokiwać → KIWAC
 poklepać → KLEPAĆ
 pokład → KŁAŚĆ
 pokładać → KŁAŚĆ
 pokłon → KŁONIĆ
 pokłonić → KŁONIĆ
 pokłosie → KŁOS
 pokłócić się → KŁÓCIĆ
 pokłuc → KŁUĆ
 pokochać → KOCHAĆ
 pokojowiec → POKÓJ II
 pokojowy I → POKÓJ I
 pokojowy II → POKÓJ II
 pokojówka → POKÓJ II
 POKOLENIE
 pokolysać → KOŁYSAĆ
 POKONAĆ
 pokopać → KOPAĆ
 POKORA
 pokorny → POKORA
 pokorzyć → UPOKORZYĆ
 POKOS
 pokoszczenie → POKOST
 POKOT
 pokotem → POKOT
 POKÓJ I
 POKÓJ II
 pokraczny → POKRAKA
 POKRAKA
 pokrakować → POKRAKA
 pokraśnić → KRASNY
 pokreślić → KRĘŚLIĆ
 pokręcić → KRĘCIĆ
 pokrętło → KRĘCIĆ
 pokrętny → KRĘCIĆ
 pokroczyć → POKRAKA
 pokroić → KROIĆ
 pokropić → KROPIĆ
 pokrow → POKROWIEC
 POKROWIEC

POŃCZOCHA

pończoszka → POŃCZOCHA

poobiedni → OBIAD

po omacku → MACAĆ

poorać → ORAĆ

popaćkać → PAĆKAĆ

popaprać → PAPRAĆ

popatrzeć → PATRZEĆ

popąd → PĘDZIĆ

popęlnić → PEŁNIĆ

popęd → PĘDZIĆ

popędzić → PĘDZIĆ

popękać → PĘKAĆ

popić → PIĆ I

popielasty → POPIÓŁ

popielaty → POPIÓŁ

popielec → POPIÓŁ

popielica → POPIÓŁ

popiersie → PIERŚ

POPIÓŁ

popis → PISAĆ

popisać → PISAĆ

popłamić → PLAMA

popłatać → PŁATAĆ

poplecznik → PLECY

popłakać się → PŁAKAĆ

popłoch → PŁOSZYĆ

popłoszyć → PŁOSZYĆ

popłuczyny → PŁUKAĆ

popłukać → PŁUKAĆ

popłynąć → PLYNĄĆ

popływać → PLYWAĆ

popracować → PRACOWAĆ

poprawa → PRAWIĆ

poprawić → PRAWIĆ

poprawka → PRAWIĆ

poprawny → PRAWIĆ

poprąg → POPRĘG

POPRĘG

poprowadzić → PROWADZIĆ

popróbować → PRÓBA

poproszyć → PAPROCH, PRÓ-
SZYC

poprzeczka → POPRZEK

poprzeczny → POPRZEK

poprzeć → PRZEĆ I

popzedni → PRZÓD

popzednik → PRZÓD

popzedzić → PRZÓD

POPRZEK

poprzestać → STAĆ I

poprzysiąc → PRZYSIĄC

poprowadzić → PRZEC

popsuć → PSUĆ

popuścić → PUŚCIĆ

popychać → PCHAĆ

popyt → PYTAĆ

PORA

porachować → RACHOWAĆ

porachunki → RACHOWAĆ

PORĄC SIĘ

porada → RADZIĆ

poradnik → RADZIĆ

poradny → RADZIĆ

poradzić → RADZIĆ

PORANEK

poranny → PORANEK

poratowa → RATOWAĆ

porazić → PORAŻKA, RAZIĆ

porazka → PORAŻKA

porażenie → RAZIĆ

PORAŻKA

poręba → RĄBAĆ

porębać → RĄBAĆ

poręczenie → RĘCZYĆ

poręczyciel → RĘCZYĆ

poręczyć → PORUCZYĆ, RĘCZYĆ

porębić → RĄBAĆ

PORĘCZ

poręczny → PORĘCZ

poręka → RĘCZYĆ

porodzić → RODZIĆ

poronić → RONIĆ

porosnąć → ROSNĄĆ

porost → ROSNĄĆ

poroże → RÓG

poród → RODZIĆ

porównać → RÓWNY

poróżnić się → RÓŻNY

port → PORTKI

PORTKI

PORUCZNIK

PORUCZYĆ

poruszyć → RUSZYĆ

porwać → RWAĆ

poryć → RYC

porysować → RYSOWAĆ

poryw → RWAĆ

porywacz → RWAĆ

porywczy → RWAĆ

PORZĄDEK

porządkować → PORZĄDEK

porządny → PORZĄDEK

porządzić → RZĄDZIĆ

porzeczce → PORZECZKA

PORZECZKA

porzekadło → RZEC

porzucić → RZUCIĆ

POSADA

posada → SADZIĆ

POSADZKA

posadzić → SADZIĆ

POSAG

posażny → POSAG

posażyc → POSAG

posądzić → SĄDZIĆ

POSĄG

poselski → POSEŁ

poselstwo → POSEŁ

POSEŁ

posełkini → POSEŁ

posępny → SĘP, ZASĘPIĆ

posiać → SIAĆ I

POSIADACZ

posiadać → POSIADACZ

POSIADŁOŚĆ

posiadły → POSIADŁOŚĆ

posiąć → POSĄG

posiąść → SIĄŚĆ

posiedzieć → SIEDZIEĆ

posieść → POSIADŁOŚĆ, SIĄŚĆ

posięgać → POSĄG

posilić się → SIŁA

posilić (się) → POSILEK

POSILEK

posilkować → POSILEK

posiwić → SIWY

poskarżyć → SKARŻYĆ

POSKROMIĆ

poskundzić → PASKUDA

poskutkować → SKUTEK

posłać (I) → SŁAĆ I

posłać (II) → SŁAĆ II

POSŁANIEC

posłanka → POSEŁ

posłodzić → SŁODZIĆ

posłować → POSEŁ

posłuch → SŁUCHAĆ

posługa → SŁUŻYĆ

posługacz → SŁUGA

posługiwać (się) → SŁUGA

posłuszeństwo → SŁUCHAĆ

posłuszny → SŁUCHAĆ

posłużyć → SŁUŻYĆ

posłyszeć → SŁYSZEĆ

posmak → SMAK

posmakować → SMAK

posmarować → SMAR

POSOKA

posolić → SOLIĆ

pospieszny → ŚPIESZYĆ

pospieszyć → ŚPIESZYĆ

- pospolitować się → POSPOLITY
 POSPOLITY
 POSPOŁU
 POSPÓLSTWO
 posprzątać → SPRZĄTAĆ
 posrebrzyć → SREBRO
 possada → POSADA
 posadzać → POSADZKA
 POST
 POSTAĆ (rzecz.)
 postać (czas.) → STAĆ II
 postanowić → STANOWIĆ
 postarać się → STARAĆ
 POSTAWA
 postawa → STAWIĆ
 postawić → POSTAWA, STAWIĆ
 postąpić → STĄPIĆ
 postęp → STĄPIĆ
 postępek → STĄPIĆ
 postępić → STĄPIĆ
 postny → POST
 postoiłka → PUSTUŁKA
 postój → STAĆ II
 postpolstwo → POSPÓLSTWO
 postrach → STRASZYĆ
 postradać
 postraszyć → STRASZYĆ
 postronny → STRONA
 postrzał → STRZELIĆ
 postrzec → ROZPOSTRZEĆ
 postrzelić → STRZELIĆ
 postrzępić → STRZĘPIĆ
 postrzód → POŚRÓD
 postrzygać → STRZYC
 postrzyknąć → STRZYKAĆ
 postukać → STUKAĆ
 postwoliństwo → POSPÓLSTWO
 posucha → SUSZYĆ
 posunąć → SUNAĆ
 posuszyć → SUSZYĆ
 posuwać → SUWAĆ
 posuwisty → SUWAĆ
 posyłka → SŁAĆ I
 posypka → SYPAĆ
 poszanować → SZANOWAĆ
 poszarpać → SZARPAĆ
 poszczególny → SZCZEGÓŁ
 poszczęścić się → SZCZĘŚCIE
 poszczuć → SZCZUĆ
 poszczuwać → SZCZUĆ
 poszkodowany → SZKODA
 POSZLAKA
 poszlakować → POSZLAKA
 poszlakowanie → POSZLAKA
- poszeptać → SZEPTAĆ
 poszerzyć → SZERZYĆ
 poszewka → POSZWA
 poszturchać → SZTURCHAĆ
 poszukać → SZUKAĆ
 POSZWA
 poszwednie → POWSZEDNI
 poszycie → SZYĆ
 poszyć → SZYĆ
 pościć → POST
 POŚCIEL
 pościela → POŚCIEL
 pościelić → SŁAĆ II
 pościg → ŚCIGAĆ
 POŚLAD
 POŚLADEK
 poślakować → POSZLAKA
 pośladek → POŚLADEK
 POŚLEDNI → UPOŚLEDZĄC
 poślizg → ŚLIZGAĆ SIĘ
 poślizgnąć się → ŚLIZGAĆ SIĘ
 pośliznąć się → ŚLIZGAĆ SIĘ
 POŚLUBIĆ
 pośmiedzić → ŚNIADY
 pośmiertny → ŚMIERĆ
 pośmiewać → POŚMIEWISKO
 POŚMIEWISKO
 POŚPIECH
 pośpieszyć → POŚPIECH
 pośpiewać → ŚPIEWAĆ
 POŚREDNI
 pośrednictwo → POŚREDNI
 pośredniczyć → POŚREDNI
 pośrednik → POŚREDNI
 POŚRÓD
 pośredni → POŚREDNI
 pośredny → POŚREDNI
 pośrodku → POŚREDNI
 pośrodku → POŚREDNI
 poświadczyć → ŚWIADEK
 poświęcenia → ŚWIECIĆ
 poświęcić → ŚWIECIĆ
 poświęcić → ŚWIĘTY
 POT
 potajemnie → TAJEMNY
 potajemny → TAJEMNY
 potakiwać → TAK
 potanieć → TANI
 potańcówka → TANIEC
 potargać → TARGAĆ
 potąd → TĘDY
 POTEM
 potemstwo → POTOMEK
 potęchać → TĘCHNĄC
- potęchną → TĘCHNĄC
 POTĘGA
 potęgować → POTĘGA
 potępić → TĘPIĆ
 potarczka → UTARCZKA
 potężny → POTĘGA
 potkać (się) → TKĄĆ I
 potknąć się → TKNĄĆ
 potłumić → TŁUMIĆ
 POTOCZNY
 potoczyć → POTOCZNY
 potoczyć się → TOCZYĆ
 POTOK
 POTOMEK
 potomność → POTOMEK
 potomstwo → POTOMEK
 potonek → POTOMEK
 potora → PÓLTORA
 potrafić → TRAFIĆ
 potrać → TRĄCIĆ
 potrefić → TRAFIĆ
 potruć → TRUĆ
 potrwać → TRWAĆ
 potrzymać → TRZYMAĆ
 potumek → POTOMEK
 potumstwo → POTOMEK
 potunek → POTOMEK
 potunstwo → POTOMEK
 POTOP
 potopić → POTOP, TOPIĆ I
 POTRAWA
 potrawić → POTRAWA
 potrawka → POTRAWA
 potrójny → TROJE
 potraza → POTRZEBA
 potrzask → TRZASKAĆ
 potrzaskać → TRZASKAĆ
 potrząsać → TRZĄŚĆ
 potrzeb → POTRZEBA
 POTRZEBA
 potrzebny → POTRZEBA
 potrzeć → TRZEĆ
 POTRZEBOWAĆ
 potrzymać → TRZYMAĆ
 potulić → OPATULIĆ
 potulny → TULIĆ
 potuś → TULIĆ
 potwarca → POTWARZ
 POTWARZ
 potwarzyć → POTWARZ
 potwierdzić → TWIERDZIĆ
 POTWORA
 potworność → POTWORA
 potworny → POTWORA

potworzać → POTWORA
 potwór → POTWORA
 POTYCZKA
 potyczka → TYKAĆ I
 potykać się → POTYCZKA
 potykać (się) → TYKAĆ I
 POTYLICA
 pouczyć → UCZYĆ
 poufały → UFAĆ
 poufny → UFAĆ
 POWAB
 powaba → POWAB
 powabić → POWAB
 powabny → POWAB
 powaga → WAŻYĆ
 powalić → WALIĆ
 poważny → WAŻYĆ
 poważyc → WAŻYĆ
 powąchać → WĄCHAĆ
 poweseleć → WESOŁY
 powetować → WET
 powędrować → WĘDROWAĆ
 powiać → WIAĆ
 powiadomić → WIADOMY
 powiastka → POWIEŚĆ
 POWIAT
 powiązać → WIĄZAĆ
 powić → WIĆ II
 POWIDŁA
 POWIEDZIEĆ
 POWIEKA
 powieleć → WIELE
 powielić → WIELE
 powiernik → WIERZYĆ
 powierzchni → POWIERZCHNIA
 POWIERZCHNIA
 powierzchny → POWIERZCH-
 NIA
 POWIERZCHOWNY
 powierzyć → WIERZYĆ
 powiesić → WIESZAĆ
 POWIEŚĆ (I)
 powieść (II) → POWÓD II
 powieść się → WIEŚĆ II
 powiet → POWIAT
 POWIETRZE
 powiew → WIAĆ
 powiększyć → WIĘKSZY
 powijać → POWIĄK
 POWIĄK
 powijanie → POWIĄK
 POWINIEN
 powinność → POWINIEN
 powinny → POWINIEN

powinowacstwo → POWINOWA-
 TY
 powinowactwo → POWINOWA-
 TY
 powinowanie → POWINOWATY
 powinowatstwo → POWINOWA-
 TY
 POWINOWATY
 powirzchny → POWIERZCHNIA
 powitać → WITAĆ
 powlec → WLEC, POWŁOKA
 powłoczka → POWŁOKA
 POWŁOKA
 powłóczyście → WŁÓCZYĆ
 powodować → POWÓD I
 powódstwo → POWÓD II
 powodzić → POWÓD II
 powodzić się → WODZIĆ
 powództwo → POWÓD II
 powództwo → POWÓD II
 powojnik → POWÓJ
 POWOLI
 POWOLNY
 powołać → WOLAĆ
 powoniać → WONIEĆ
 powonianie → WONIEĆ
 powonieć → WONIEĆ
 powonienie → WONIEĆ
 powonić → WONIEĆ
 powozić → WOZIĆ
 POWÓD I
 POWÓD II
 powód → WIEŚĆ II
 powództwo → POWÓD II
 POWÓDŹ
 POWÓJ
 POWÓZ
 powrosło → POWRÓSŁO
 powrotny → WRÓCIĆ
 powrócić → WRÓCIĆ
 POWRÓSŁO
 powrót → WRÓCIĆ
 POWRÓZ
 powróżyć → WRÓŻYĆ
 powtórzo → POWRÓSŁO
 powstrzymać → TRZYMAĆ
 powstydić → WSTYD
 powszechni → POWSZECHNY
 POWSZECHNY
 POWSZEDNI
 powszednie → POWSZEDNI
 powszedni → POWSZEDNI
 powszednieć → POWSZEDNI
 powtora → PÓŁTORA

powtórny → WTÓRY
 powtórzyć → WTÓRY
 powziąć → WZIĄĆ
 pozagrobowy → GRÓB
 pozabwić → ZBAWIĆ
 pozbyć się → ZBYĆ
 pozdnie → PÓŻNY
 pozdny → PÓŻNY
 pozdręć → SPOJRZĘĆ
 pozdrowić → ZDROWY
 pozdychać → ZDECHNĄĆ
 pozielenieć → ZIELONY
 poziom → POZIOM
 poziomki → POZIOMKA
 pozimek → POZIOMKA
 pozimka → POZIOMKA
 pozimki → POZIOMKA
 POZIOM
 poziomy → POZIOM
 POZIOMKA
 pozłocić → ZŁOTY
 pozłota → ZŁOTY
 poznać → ZNAĆ
 poznać → ZNAĆ
 pozno → PÓŻNY
 pozny → PÓŻNY
 pozorny → POZÓR
 pozostać → ZOSTAĆ
 pozostawić → ZOSTAWIĆ
 POZÓR
 pozwać → ZWAĆ
 pozwolić → ZEZWOLIĆ, ZWO-
 LENNIK
 pozyskać → ZYSKAĆ
 poźdrzeć → SPOJRZĘĆ
 poździe → PÓŻNY
 poźny → PÓŻNY
 poźreć → SPOJRZĘĆ
 poźrzeć → SPOJRZĘĆ
 pożałować → ŻAŁOWAĆ
 POŻAR
 pożądać → ŻAĐAĆ
 pożega → POŻOGA
 pożegnać → ŻEGNAĆ
 pożerać → PAZERNY, ŻREĆ
 POŻOGA
 pożółknąć → ŻÓŁKNĄĆ
 poźreć się → PAZERNY
 pożyczek → POŻYCZYĆ
 pożyczka → POŻYCZYĆ
 POŻYCZYĆ
 pożyć → ŻYĆ
 pożyteczny → POŻYTEK
 pożyteczny → POŻYTEK

POŻYTEK

pożytkować → POŻYTEK

pożywić → ŻYWIĆ

pożywka → ŻYWIĆ

pojść → IŚĆ

PÓKI

półko → POLE

PÓŁ

półap → PUŁAP

półgłówek → GŁOWA

półk → PULK

PÓLKA

półmisek → MISA

PÓLNOC

północek → PÓLNOC

północny → PÓLNOC

półpiąta → PÓLTORA

półpięta → PÓLTORA

PÓLTORA

półtrzecia → PÓLTORA

PÓTY

półwysp → WYSPA

późno → PÓŻNY

PÓŻNY

PRA-

prababa → PRABABKA

PRABABKA

PRACA

PRACOWAĆ

pracowity → PRACOWAĆ

pracownia → PRACOWAĆ

pracownik → PRACOWAĆ

pracowny → PRACOWAĆ

prac → PRAC

pracza → PRAC

PRAC

pradawny → PRA-

PRADZIAD

pradzieje → PRA-

PRAGNAĆ

pralka → PRAC

pralnia → PRAC

PRAOJCIEC

PRASA

prask → PRASKAĆ

praska → PRASA

PRASKAĆ

prasknąć → PRASKAĆ

prask(u)łę → PRASZCZUR

prasowacz → PRASA

prasowaczka → PRASA

prasować → PRASA

prasownia → PRASA

PRASZCZUR

PRAWDA

prawdziwek → PRAWDA

prawdziwość → PRAWDA

prawdziwy → PRAWDA

prawidłowość → PRAWIDŁO

prawidłowy → PRAWIDŁO

prawica → PRAWY

PRAWIĆ

prawie → PRAWY

PRAWIDŁO

prawniczy → PRAWY

prawnik → PRAWY

prawniczka → PRAWNUK

prawnuczek → PRAWNUK

prawnuczka → PRAWNUK

PRAWNUK

prawnuka → PRAWNUK

prawny → PRAWY

prawo → PRAWY

PRAWY

prazgułę → PRASZCZUR

PRAŻYĆ

PRĄCIE

PRĄD

prądzie → PRĄCIE

prąga → PRĘGA

PRĄŻEK

PRECZ

pręcie → PRĄCIE

pręćnik → PRĘT

prędanie → PRĄCIE

PRĘDKI

PRĘGA

PRĘT

prętki → PRĘDKI

prężny → PRĘŻYĆ

PRĘŻYĆ

prężyna → SPRĘŻYNA

PROBOSZCZ

próbówka → PRÓBA

PROCA

PROCH

procować → PRACA, PRACOWAĆ

procz → PRÓCZ

PROM

promienieć → PROMIEŃ

promieniować → PROMIEŃ

promienisty → PROMIEŃ

promienny → PROMIEŃ

PROMIEŃ

promień → PROMIEŃ

promyk → PROMIEŃ

proporczyk → PROPORZEC

PROPORZEC

proroctwo → PROROK

proroczyć → PROROK

PROROK

prorokini → PROROK

prorokować → PROROK

prosiak → PROSIĘ

PROSIĆ

PROSIĆ SIĘ

PROSIĘ

PROSO

prostactwo → PROSTY

prostak → PROSTY

prostota → PROSTY

PROSTY

proszek → PROCH

PROŚBA

prościć → PROSTY

prośna → PROSIĆ SIĘ

PROWADZIĆ

prozny → PRÓŻNY

próżni → PRÓŻNY

PRÓBA

próbka → PRÓBA

próbny → PRÓBA

próbować → PRÓBA

próchnica → PRÓCHNO

próchnieć → PRÓCHNO

PRÓCHNO

PRÓCZ

próc → PRUCZ

PRÓG

PRÓSZYĆ

próżnia → PRÓŻNY

próżniak → PRÓŻNY

próżnić → PRÓŻNY

próżność → PRÓŻNY

próżnować → PRÓŻNY

PRÓŻNY

PRUĆ

PRYCHAĆ

PRYSKAĆ

pryskanie → PRYSKAĆ

PRYSZCZ

pryszczaty → PRYSZCZ

pryszczycza → PRYSZCZ

pryszczyk → PRYSZCZ

przać → SPRZYJAĆ

przasny → PRZAŚNY

przaturzę → PRASZCZUR

PRZAŚNY

PRZAŚĆ

PRZE-

PRZEBACZYĆ

przebieg → BIEC

przebierać → BRĄC II
 przeblyskiwać → BŁYSZCZEĆ
 przebrać → BRĄC II
 przebrnąć → BRNĄĆ
 przebudowa → BUDOWAĆ
 przebudować → BUDOWAĆ
 przebudzić → BUDZIĆ
 przebytek → PRZYBYTEK II
 przebywać → BYWAĆ
 przecena → CENIĆ
 przeceniać → CENIĆ
 przecenić → CENIĆ
 przechadzać się → CHADZAĆ
 przechadzka → CHADZAĆ
 PRZECHERA
 przechodzić → CHODZIĆ
 przechować → CHOWAĆ
 przechowywać → CHOWAĆ
 przechrzcić → CHRZCIĆ
 przechwycić → CHWYTAĆ
 przechylić → CHYLIĆ
 przechył → CHYLIĆ
 przechyra → PRZECHERA
 przechytryzić → CHYTRY
 przechwalać się → CHWALIĆ
 przechwałki → CHWALIĆ
 przeciąć → CIAĆ
 przeciąg → CIAGAĆ
 przeciągać → CIAGAĆ
 przecie → PRZECIEŻ
 PRZECIEŻ
 przecię → PRZECIEŻ
 PRZECIĘTNY
 przcinać → CIAĆ
 przecinek → CIAĆ
 przeciwo → PRZECIW
 PRZECIW
 przeciwić się → SPRZECIWIĆ SIĘ
 przeciwnieństwo → PRZECIWNY
 przeciwo → PRZECIW
 przeciwnik → PRZECIWNY
 PRZECIWNY
 przecucić → CUCIĆ
 przecz → PRECZ
 przeczekać → CZEKAĆ
 przeczekiwać → CZEKAĆ
 przeczenie → PRZECZYĆ
 przeczni → PRZECZNICA
 PRZECZNICA
 przeczny → PRZECZNICA
 przeczołgać się → CZOŁGAĆ SIĘ
 przeczuć → CZUĆ
 przeczuwać → CZUWAĆ
 PRZECZYĆ

przeczytać → CZYTAĆ
 PRZEC I
 PRZEC II
 przeć (III) → SPIERAĆ SIĘ
 przecięcie → PRZECIEŻ
 przecięć → PRZECIEŻ
 przecsie → PRZECIEŻ
 przesięć → PRZECIEŻ
 poczytywać → CZYTAĆ
 przed → PRZÓD
 przedać → SPRZEDAĆ
 przedawniony → DAWNY
 przedciąć → PRZECIEŻ
 przede → PRZED
 przedkładać → KŁAŚĆ
 przedłużyć → DŁUGI
 PRZEDMIOT
 PRZEDNI
 przedobiedni → OBIAD
 przedostać → STAĆ I
 przedpłata → PŁACIĆ
 przedpokój → POKÓJ II
 PRZEDRZEŻNIAĆ
 przedrzyżniać → PRZEDRZEŻ-
 NIAĆ
 przedsię → PRZECIEŻ, PRZED-
 SIĘBRAĆ
 przedsię → PRZECIEŻ, PRZED-
 SIĘBRAĆ
 przedsiębiorca → PRZEDSIĘ-
 BRAĆ
 przedsiębiorczy → PRZEDSIĘ-
 BRAĆ
 przedsiębiorstwo → PRZEDSIĘ-
 BRAĆ
 PRZEDSIĘBRAĆ
 PRZEDSIĘWZIĄĆ
 przedsięwzięcie → PRZEDSIĘ-
 WZIĄĆ
 przedsięz → PRZECIEŻ
 przedsiemek → SIEN
 przedstawić → STAWIĆ
 przedśmiertny → ŚMIERĆ
 przedział → DZIELIĆ
 przedzielić → DZIELIĆ
 przegadać → GADAĆ
 przeganiać → GANIAĆ
 przegiąć → GIAĆ
 przegnać → GNAĆ
 przegonić → GONIĆ
 przegotować → GOTOWAĆ
 przegrać → GRAĆ I
 przegradzać → GRODZIĆ
 przegryźć → GRYŻĆ

PRZEGUB
 przguba → PRZEGUB
 przegubie → PRZEGUB
 przejadać → JADAĆ
 przejaśnić → JASNY
 przejaw → JAWIĆ SIĘ
 przejawić → JAWIĆ SIĘ
 przejawienie → JAWIĆ SIĘ
 przejazd → JEŹDZIĆ
 przejąć → JĄĆ
 przejechać → JEDNAĆ
 przejeść → JEŚĆ
 przejeździć → JEŹDZIĆ
 przejrzeć → PRZEZORNY, PRZE-
 ZROCZYSTY
 przejść → IŚĆ
 przek → POPRZEK
 przekaz → KAZAĆ
 przekazać → KAZAĆ
 przekąsić → KĄSAĆ
 przekąsła → KĄSAĆ
 przekątna → KĄT
 przekleństwo → KŁĄĆ
 przekląć → KŁĄĆ
 przekład → KŁAŚĆ
 przekładać → KŁAŚĆ
 przekłamać → KŁAMAĆ
 przekłuć → KŁUĆ
 przeko → POPRZEK
 przekonać → KONAĆ
 przekop → KOPAĆ
 przekopać → KOPAĆ
 PRZEKORA
 przekorzyć → PRZEKORA
 przekór → PRZEKORA
 przekraść → KRAŚĆ
 przekrawać → OKRAWAĆ
 przekreślić → KREŚLIĆ
 przekręt → KRĘCIĆ
 przekroczyć → KROCZYĆ
 przekroić → KROIĆ
 przekrój → KROIĆ
 przekształcić → KSZTAŁT
 przekuć → KUĆ
 przekupić → KUPIĆ
 przakupień → KUPIĆ
 przekupka → KUPIĆ
 przakupny → KUPIĆ
 przekwitnąć → KWITNĄĆ
 przelać → LAĆ
 przelatywać → LATAĆ
 przelecieć → LECIEĆ
 przelew → LAĆ
 przelewki → LAĆ

przerób → ROBIĆ
 przeróbka → ROBIĆ
 przerysować → RYSOWAĆ
 przerwa → RWAĆ
 przerwać → RWAĆ
 przerzedzić → RZADKI
 przetrzucić → RZUCIĆ
 przetrut → RZUCIĆ
 przetrząć → RZŃAĆ
 przesada → SADZIĆ
 przesadny → SADZIĆ
 przesadzic → SADZIĆ
 przesaczyć → SĄCZYĆ
 przesąd → SĄDZIĆ
 przesądny → SĄDZIĆ
 przesądzić → SĄDZIĆ
 przeschnąć → SCHNĄĆ
 przesiać → SIAĆ II
 przesiaść → SIAŚĆ
 przesiedlić → OSIEDLIĆ
 przesiedzieć → SIEDZIEĆ
 przesiłić się → SIŁA
 przeskoczyć → SKOCZYĆ
 przeskok → SKOCZYĆ
 przeskrobać → SKROBAĆ
 przesłać → SŁAĆ I
 przesłanie → SŁAĆ I
 przesłanka → SŁAĆ II
 przesłodzić → SŁODZIĆ
 przesłona → OSŁONIĆ
 przesłuchać → SŁUCHAĆ
 przesyłyszec się → SŁYSZEĆ
 przesmyknąć się → PRZESMYK,
 SMYKAĆ
 przesłonić → OSŁONIĆ
 PRZESMYK
 przesolić → SOLIĆ
 przespać → SPAĆ
 przestać (I) → STAĆ I
 przestać (II) → STAĆ II
 przestawić → STAWIĆ
 przestawka → STAWIĆ
 przestąpić → PRZESTĘPCA, STĄ-
 PIĆ
 przestąpienie → PRZESTĘPCA
 przestęp → PRZESTĘPCA
 PRZESTĘPCA
 przestępić → PRZESTĘPCA, STĄ-
 PIĆ
 przestępny → PRZESTĘPCA
 przestępny → STĄPIĆ
 przestępstwo → PRZESTĘPCA
 przestój → STAĆ II
 przestraszyć → STRASZYĆ

przestraszyć → STRASZYĆ
 przestronno → PRZESTRONNY
 PRZESTRONNY
 przestrono → PRZESTRONNY
 przestrony → PRZESTRONNY
 przestrzec → STRZEC
 przestrzelić → STRZELIĆ
 przestrzenny → PRZESTRZEŃ
 PRZESTRZEŃ
 przestworze → PRZESTWÓR
 PRZESTWÓR
 przesunąć → SUNĄĆ
 przesuszyć → SUSZYĆ
 przesuwac → SUWAĆ
 przesyć → SYCIĆ
 przesyłka → SŁAĆ I
 przesypać → SYPAĆ
 przesył → SYCIĆ
 przeszczepić → SZCZEPIĆ
 przeszerzegać → SZEREG
 PRZESZŁY
 przeszczep → SZCZEPIĆ
 przeszklić → SZKŁO
 przeskoda → SZKODZIĆ
 przeszkodzić → SZKODA
 przeszkolić → SZKOŁA
 przeszłość → PRZESZŁY
 przespiegać → SZPIEGOWAĆ
 przesyć → SZYĆ
 PRZEŚCIERADŁO
 prześcignąć → ŚCIGAĆ
 PRZEŚLADOWAĆ
 prześladowanie → PRZEŚLADO-
 WAĆ
 prześladowca → PRZEŚLADO-
 WAĆ
 prześledzić → ŚLEDZIĆ
 prześmierdnąć → ŚMIERDZIEĆ
 prześmiewać się → ŚMIAĆ SIĘ
 prześmiewca → ŚMIAĆ SIĘ
 przeświecić → ŚWIATŁO
 prześwit → ŚWITAĆ
 prześwitywać → ŚWITAĆ
 przetaczać → PRZETAK
 PRZETAK
 przetarg → TARGOWAĆ
 przetkać → TKAĆ I
 przetłumaczyć → TŁUMACZYĆ
 przetoczyć → TOCZYĆ
 przetoka → TOCZYĆ
 przetopić → TOPIĆ II
 przetrwać → TRAWIĆ
 przetrząść → TRĄCIĆ
 przetrwać → TRWAĆ

przetrzęsnać → TRZĄŚĆ
 przetrzebieć → TRZEBIĆ
 przetrzeć → TRZEĆ
 przetrzepać → TRZEPAĆ
 przetworzyć → TWORZYĆ
 przewaga → WAŻYĆ
 przewalić → WALIĆ
 przeważnie → WAŻYĆ
 przeważyc → WAŻYĆ
 przewędrować → WĘDROWAĆ
 przewiać → WIAĆ
 przewiazać → WIĄZAĆ
 przewiązka → WIĄZAĆ
 przewiercić → WIERCIĆ
 przewieszać → WIESZAĆ
 przewietrzyć → WIETRZYĆ
 przewieźć → WIEŻĆ
 przewijać → WIĆ II
 przewinić → WINIĆ
 przewlec → WLEC
 przewód → WIEŚĆ II
 przewoda → WIEŚĆ II
 przewodniczący → WIEŚĆ II
 przewodniczyć → WIEŚĆ II
 przewodnik → WIEŚĆ II
 przewodzić → WIEŚĆ II, WO-
 DZIĆ
 przewozić → WOZIĆ
 przewoźnik → WIEŻĆ
 przewód → WIEŚĆ II
 przewóz (I) → WOZIĆ
 przewóz (II) → WIEŻĆ
 przewrotka → WRÓCIĆ
 przewrotny → WRÓCIĆ
 przewrócić → WRÓCIĆ
 przewrót → WRÓCIĆ
 przewyższyć → WYŻSZY
 PRZEZ
 przeze → PRZEZ
 przeziębienie → ZIĘBIĆ
 przeziębienie → ZIĘBIĆ
 przezimować → ZIMA
 przeznaczać → ZNACZYĆ
 przeznaczyć → ZNACZYĆ
 PRZEZORNY
 przezór → PRZEZORNY
 przezroczyć → PRZEZROCZYSTY
 przezrocze → PRZEZROCZYSTY
 przezroczy → PRZEZROCZYSTY
 PRZEZROCZYSTY
 przezwać → ZWAĆ
 przewisko → ZWAĆ
 przewyciężyć → ZWYCIĘŻYĆ
 przezroczyć → PRZEZROCZYSTY

przezrocze → PRZEZROCZYSTY
 przezroczy → PRZEZROCZYSTY
 przeźrzeć → PRZEZORNY, PRZE-
 ZROCZYSTY
 przeżycie → PRZEZROCZY-
 STY
 przeżalować → ŻAŁOWAĆ
 przeżegnać się → ŻEGNAĆ
 przeżuwac → ŻUĆ
 przeżyć → ŻYĆ
 PRZĘDZA
 prężyć → PRĘT
 prężyć → PIĘTRO
 prętki → PRĘDKI
 prężyć → PIĘTRO
 prężyć → PIĘTRO
 prężyć → PIĘTRO
 prężyć → PIĘTRO
 PRZĘŚLO
 PRZĘŚLICA
 PRZODEK
 przodować → PRZÓD
 PRZÓD
 prztyk → PSTRYKAĆ
 PRZY
 przy- → PRZY
 przybierać → BRAC II
 PRZYBLIŻYĆ
 przybłąkać się → BŁAKAĆ SIĘ
 PRZYBÓR
 przybrać → BRAC II, PRZYBÓR
 przybudować → BUDOWAĆ
 przybudówka → BUDOWAĆ
 przybyć → PRZYBYTEK I
 PRZYBYTEK I
 PRZYBYTEK II
 przybywać → BYWAĆ
 przychodzić → CHODZIĆ
 PRZYCHÓD
 przychylić → CHYLIĆ
 przyciąć → CIAĆ
 przyciągać → CIAĞAĆ
 przycisnąć → CISAĆ
 PRZYCUPNĄĆ
 przycząć się → CZAIĆ SIĘ
 przyczepa → CZEPIĆ
 przyczepiać → CZEPIĆ
 przyczepić → CZEPIĆ
 przyczepny → CZEPIĆ
 przyczesać → CZESAĆ
 PRZYCZYNA
 przyczynę → CZYNIC
 przyczyniać (się) → CZYNIC
 przyczynić → PRZYCZYNA

przyczynić (się) → CZYNIĆ
przycmiewać → ĆMIĆ
przystać → DAĆ
przydarzyć się → DARZYĆ
przydepnąć → DEPTAĆ
przydeptać → DEPTAĆ
PRZYDOMEK
przydomowy → DOM
przydreptać → DREPTAĆ
przydybać → DYBAĆ
przydział → DZIELIĆ
przydzielać → DZIELIĆ
przydzielić → DZIELIĆ
przygadać → GADAĆ
PRZYGANA
przygana → GANIĆ
przyganiać → GANIĆ
przyganić → GANIĆ, PRZYGA-
NA
przygarnąć → GARNĄĆ
przygiąć → GIĄĆ
przyglądać się → DOGLĄDAĆ
przygnać → GNAĆ
przygnębić → GNĘBIĆ
przygniść → GNIEŚĆ
PRZYGODA
przygoda → GODZIĆ
przygodny → GODZIĆ, PRZYGO-
DA
przygonić → GONIĆ
przygotować → GOTOWAĆ
przygraniczny → GRANICA
przygrzywać → GRAĆ
przygrzać → GRZAĆ I
przygwoździć → GWÓDZIĆ
PRZYJACIEL
przyjacielski → PRZYJACIEL
przyjacielstwo → PRZYJACIEL
przyjaciółka → PRZYJACIEL
przyjać → SPRZYJAĆ
przyjazd → JEŹDZIĆ
przyjazny → PRZYJAŹN
przyjaźnić się → PRZYJAŹN
PRZYJAŹN
przyjać → JAĆ, PRZYJAĆ
przyjechać → JECHAĆ
przyjemność → PRZYJEMNY
PRZYJEMNY
przyjezdny → JEŹDZIĆ
przyjść → IŚĆ
przykazanie → KAZAĆ
przyklasnąć → KLASKAĆ
przykleić → KLEJ
przykleknać → KŁECZEĆ

przykład → KŁAŚĆ
 przykładzać → KŁAŚĆ
 przykładowy → KŁAŚĆ
 przykrawać → OKRAWAĆ
 przykrość → PRZYKRY
 PRZYKRY
 przykryć → KRYĆ
 przykrzyć się → PRZYKRY
 przykucać → KUCAĆ
 przykuć → KUĆ
 przyłać → LAĆ
 przylecieć → LECIEĆ
 przylegać → LEC
 przylepić → LEPIĆ
 przyleżeć → LEŻĆ
 przylgnąć → LGNAĆ
 przylinać → LGNAĆ
 przylot → LECIEĆ
 przylazić → ŁAZIĆ
 przylączyć → ŁĄCZYĆ
 PRZYŁBICA
 przyłożyć → ŁOŻYĆ
 przymarznąć → MARZNAĆ
 PRZYMIERZE
 przymierzyć (I) → MIERZYĆ
 przymierzyć (II) → PRZYMIE-
 RZE
 przymieszać → MIESZAĆ
 przymilać się → MIŁY
 PRZYMIOT
 PRZYMIOTNIK
 przymirze → PRZYMIERZE
 przymocować → MOC
 przymrozek → MRÓZ
 przymrozić → MRÓZ
 przymrużyć → MRUŻYĆ
 przymus → MUSIEĆ
 przymusić → MUSIEĆ
 przynaglić → NAGLY
 przynależeć → NALEŻEĆ
 przynależność → NALEŻEĆ
 przynależny → NALEŻEĆ
 przynęcić → NĘCIĆ
 przynęta → NĘCIĆ
 przynieść → NIEŚĆ
 przynosić → NOSIĆ
 przyodziać → ODZIAĆ
 przyodziewać → DZIAĆ
 przyozdobić → ZDOBIĆ
 przypad → PRZYPADEK
 PRZYPADEK
 przypadek → PAŚĆ I
 przypasać → ROZPASAĆ
 przypalić → PALIĆ

przypaść → PAŚĆ I, PRZYPADK
przypiąć → PIĄĆ SIĘ
przypieć → PIEC II
przypieczetować → PIECZĘĆ
przypierdolić → PIERDOLIĆ
przypiękrać → UPIĘKSZYĆ
przypiękrzyć → UPIĘKSZYĆ
przypilnować → PILNY
przypis → PISAĆ
przypisać → PISAĆ
przypłynąć → PLYNĄĆ
przypływać → PLYWAĆ
przypoczębiać → SCHLEBIĄĆ
przypodobać się → PODOBAĆ SIĘ
przypomnieć → POMNIEĆ
przyprowa → PRAWIĆ
przyprowadzić → PROWADZIĆ
przyprzeć → PRZEC I
przypuścić → PUŚCIĆ
PRZYRODA
przyrodni → PRZYRODA
przyrodny → PRZYRODA, RODZIĆ
przyrodzenie → RODZIĆ
przyrodzić się → RODZIĆ
przyrodzony → RODZIĆ
przyrost → ROSNĄĆ
przyrównać → RÓWNY
przyrząd → RZĄDZIĆ
przyrządzić → RZĄDZIĆ
przyrzec → RZEC
przyrzęszyć → ZRZESZYĆ
przysadka → SADZIĆ
przysądzić → SĄDZIĆ
przysiadłek → SIOŁO
PRZYSIĄC
przysiąść → SIĄŚĆ
przysięga → PRZYSIĄC
przysiodłek → SIOŁO
przysiołek → SIOŁO
przysłać → ŚLAĆ I
PRZYSŁOWIE
przysługa → SŁUŻYĆ
przysłużyć → SŁUŻYĆ
PRZYSŁÓWEK
przysmak → SMAK
przysmażyć → SMAŻYĆ
przysnąć → SNĄĆ
przyspawać → SPAWAĆ
przyspieszyć → ŚPIESZYĆ
DZYSPORZYĆ → SPORY

przysposobić → SPOSOBIĆ
 przystać (I) → STAĆ I
 przystać (II) → PRZYSTOJNY,
 STAĆ II
 przystanąć → STANAĆ
 przystanek → USTANEK
 PRZYSTAŃ
 przystawić → STAWIĆ
 przystawka → STAWIĆ
 przystęp → STĄPIĆ
 przystępny → STĄPIĆ
 PRZYSTOJNY
 przystosować → STOSOWAĆ
 przystrzyc → STRZYC
 przysunąć → SUNAĆ
 przysuwać → SUWAĆ
 przyswoić → SWÓJ, PRYZWOI-
 TY
 przysypać → SYPAĆ
 przyszłość → PRZYSZŁY
 PRZYSZŁY
 przyszpilić → SZPIŁA
 przysztukować → SZTUKA
 PRZYSZWA
 przyspiewka → ŚPIEWAĆ
 przyswiecać → ŚWIECIĆ
 przytakiwać → TAK
 przytaknąć → TAK
 przytępić → TĘPIĆ
 przytkać → TKAĆ I
 przytknąć → TKNĄĆ
 przytłamsić → TŁAMSIĆ
 przytłoczyć → TŁOCZYĆ
 PRZYTOMNY
 przytrafić się → TRAFIĆ
 przytroczyć → TROK
 przytulenie → PRZYTULEK
 przytulić → PRZYTULEK, TULIĆ
 przytulny → TULIĆ
 PRZYTULEK
 przytyć → TYĆ
 przytyk → TYKAĆ I
 przywabić → WABIĆ
 przywalić → WALIĆ
 PRZYWARA
 przywiać → WIAĆ
 przywiązać → WIĄZAĆ
 przywiesić → WIESZAĆ
 przywiesić → WIEŚĆ II
 przywieźć → WIEŻĆ
 przywieszka → WIESZAĆ
 PRZYWILEJ
 przywinąć → PRYZWOITY
 przywirać → ZAWRZEĆ

przywitać → WITAĆ
 przywlec → WLEC
 przywłaszczyć → UWŁASZCZYĆ
 przywłoszczyć → UWŁASZCZYĆ
 przywodzić → WIEŚĆ II
 przywódca → WIEŚĆ II
 przywoity → PRYZWOITY
 przywojca → WIEŚĆ II
 przywołać → WOŁAĆ
 przywozić → WOZIĆ
 przywódca → WIEŚĆ II
 przywóz → WIEŻĆ, WOZIĆ
 przywrócić → WRÓCIĆ
 przywrzeć → ZAWRZEĆ
 przywyknąć → NAWYKNAĆ
 PRYZYBA
 przyziemny → ZIEMIA
 przyznać → ZNAĆ
 przyzwoitka → PRYZWOITY
 PRYZWOITY
 przyzwolić → ZWOLENNIK
 przyzwyczaić → ZWYCZAJ
 psi → PIES
 psina → PIES, PSOTA
 psocić → PSOTA
 psować → PSUĆ
 PSOTA
 psotnica → PSOTA
 psotnik → PSOTA
 psotny → PSOTA
 PSTRĄG
 PSTROKATY
 PSTRY
 pstryk → PSTRYKAĆ
 PSTRYKAĆ
 pstryżać → PSTRY
 PSUĆ
 pszczelarstwo → PSZCZOŁA
 pszczelarz → PSZCZOŁA
 pszczeli → PSZCZOŁA
 pszczmiel → TRZMIEL
 PSZCZOŁA
 pszczółka → PSZCZOŁA
 PSZENICA
 pszeniczny → PSZENICA
 psenny → PSZENICA
 pszeno → PSZENICA
 pszoła → PSZCZOŁA
 ptactwo → PTAK
 PTAK
 ptasi → PTAK
 ptastwo → PTAK
 ptaszek → PTAK
 ptasznik → PTAK

ptaszarnia → PTAK
 ptaszy → PTAK
 PUCHACZ
 puchać → PUCHNĄĆ
 PUCHAR
 puchaty → PUCH
 puchły → PULCHNY
 puchły → PULCHNY
 PUCHNĄĆ
 pudelko → PUDŁO
 PUDŁO I
 PUDŁO II
 pudłować → PUDŁO II
 puhacz → PUCHACZ
 puhar → PUCHAR
 PUKAĆ
 puknąć → PRZEPUKLINA
 PULCHNY
 PUŁAP
 PUŁAPKA
 pułdnie → POŁUDNIE
 puł(e)k → PUŁK
 PUŁK
 pułkownik → PUŁK
 pułkowy → PUŁK
 pułtora → PÓŁTORA
 puńczocho → POŃCZOCHO
 PURCHAWKA
 pustelnia → PUSTELNIK
 PUSTELNIK
 pustelnik → PUSTELNIK
 pustka → PUSTY
 pustkowie → PUSTY
 pustolka → PUSTUŁKA
 pustoszć → PUSTOSZYĆ
 PUSTOSZYĆ
 PUSTUŁKA
 PUSTY
 PUSTYNIA
 PUSZCZA
 PUSZCZYK
 PUSZKA
 puszyć
 puszysty → PUCH
 PUŚCIĆ
 puścizna → SPUSCIZNA
 putora → PÓŁTORA
 puż → PYZA
 pwa → UFAĆ, PEWNY
 pwać → UFAĆ, PEWNY
 PYCHA
 pylić → PYŁ
 PYŁ
 pyłek → PYŁ

pyrz → PERZ
 pyrzyzna → PERZYNA
 PYSK
 pyskaty → PYSK
 pyskować → PYSK
 pyszczek → PYSK
 pysznić się → PYCHA
 pyszny → PYCHA
 PYTAĆ
 PYZA
 pyzać → PYZA

RABOWAĆ
 rabunek → RABOWAĆ
 rabunkowy → RABOWAĆ
 rabuś → RABOWAĆ
 RACHOWAĆ
 rachuba → RACHOWAĆ
 rachunek → RACHOWAĆ
 RACZEJ
 RACZYĆ
 RAD
 RADA
 RADŁO
 radniej → RACZEJ
 radny → RADZIĆ
 rado → RAD
 radosny → RADOŚĆ
 radostny → RADOŚĆ
 radościen → RADOŚĆ
 RADOŚĆ
 RADOWAĆ (SIĘ)
 radszej → RACZEJ
 RADZIĆ
 radźca → RAJCA
 radźsa → RAJCA
 RAIC
 RAJ
 RAJCA
 rajdca → RAJCA
 rajdźca → RAJCA
 rajski → RAJ
 RAK
 ram → RAMA
 RAMA
 ramiączko → RAMIĘ
 RAMIĘ
 ramka → RAMA
 RANA
 ranek → RANO
 ranić → RANA
 ranka → RANA
 RANNY
 ranny → RANA

RANO
 rany → RANA
 RARÓG
 ratolość → LATOROŚĆ
 RATOWAĆ
 ratownictwo → RATOWAĆ
 ratownik → RATOWAĆ
 ratunek → RATOWAĆ
 ratunk → RATOWAĆ
 RATUSZ
 RAZ
 RAZEM
 RAZIĆ
 rażny → RAZIĆ
 RĄB
 rąb → RĄBAĆ
 RĄBAĆ
 rąbież → RUBIEŻ
 rączka → RĘKA
 RĄCZY
 RDEST
 RDZA
 rdzawy → RDZA
 RDZEŃ
 rdzać → RZEĆ
 rdzewieć → RDZA
 rechać → RECHOTAĆ
 RECHOTAĆ
 rechtać → RECHOTAĆ
 reda → RADA
 redło → RADŁO
 REJ
 REJESTR
 rejestracja → REJESTR
 rejestrować → REJESTR
 rektać → RECHOTAĆ
 republika → RZECZPOSPOLITA
 republika → RZECZPOSPOLITA
 RESZTA
 resztką → RESZTA
 retować → RATOWAĆ
 reż → RZYSKO
 rębać → RĄBAĆ
 ręcznik → RĘKA
 ręczny → RĘKA
 RĘCZYĆ
 RĘKA
 RĘKAW
 rękawica → RĘKAW
 rękawiczka → RĘKAW
 rękojemca → RĘKOJMIA
 RĘKOJEŚĆ
 rękojemstwo → RĘKOJMIA
 rękojemstwo → RĘKOJMIA

rękojestwo → RĘKOJMIA
 RĘKOJMIA
 rekomia → RĘKOJMIA
 rękostwo → RĘKOJMIA
 rękowieść → RĘKOJEŚĆ
 rękowstwo → RĘKOJMIA
 roba → ROBIĆ
 robactwo → ROBAK
 robaczek → ROBAK
 robaczstwo → ROBAK
 robaczywiec → ROBAK
 robaczywy → ROBAK
 ROBAK
 ROBIĆ
 robię → ROBIĆ
 robocizna → ROBOTA
 roboczy → ROBOTA
 ROBOTA
 robotnica → ROBOTA
 robotnik → ROBOTA
 robotny → ROBOTA
 roczniak → ROK
 rocznica → ROK
 rocznicowy → ROK
 rocznik → ROK
 roczny → ROK
 rodaczka → RODAK
 RODAK
 rodny → RODZIĆ
 RODZAJ
 RODZEŃSTWO
 rodzic → RODZICE
 rodzica → RODZICE
 RODZICE
 rodziciel → RODZIĆ
 rodzicielka → RODZIĆ
 rodzicielski → RODZIĆ
 RODZIĆ
 RODZIMY
 RODZINA
 rodzinny → RODZINA
 rodzony → RODZEŃSTWO
 RODZYNEK
 rodzynka → RODZYNEK
 rogacizna → RÓG
 rogacz → RÓG
 rogaty → RÓG
 rogowacieć → RÓG
 rogowaty → RÓG
 rogowy → RÓG
 ROIĆ
 ROK
 ROKITA
 rokować → ROK

ROLA I
 ROLA II
 rolka → ROLA II
 rolnictwo → ROLA I
 rolniczy → ROLA I
 rolnik → ROLA I
 rolny → ROLA I
 rolować → ROLA II
 rom → RUMOWISKO
 romien → RUMIANEK
 RONIĆ
 ROPA
 ropieć → ROPA
 ropień → ROPA
 ropny → ROPA
 ROPUCHA
 ROSA
 rosić → ROSA
 ROSNĄĆ
 ROSOCHA
 rosochaty → ROSOCHA
 ROSÓŁ
 rostowanie → RUSZT
 roszarnia → ROSA
 roszczenie → ROŚCIĆ
 rosenie → ROSA
 ROŚCIĆ
 roścież → OŚCIEŻ
 rość → ROSNĄĆ
 ROŚLINA
 roślinność → ROŚLINA
 roślinny → ROŚLINA
 ROTA I
 ROTA II
 rotmistrz → ROTA II
 ROZ-
 rozanielony → ANIOŁ
 rozbełtać → BEŁTAĆ
 rozbieg → BIEC
 rozbierać → BRAĆ II
 ROZBITEK
 rozbity → ROZBITEK
 ROZBÓJ
 rozbłyskiwać → BŁYSZCZEC
 rozbłysnąć → BŁYSZCZEC
 rozboleć → BOLEĆ
 rozbójnik → ROZBÓJ
 rozbrać → UBRAĆ
 ROZBRAT
 rozbudowa → BUDOWAĆ
 rozbudować → BUDOWAĆ
 rozchodzić (się) → CHODZIĆ,
 ROZCHÓD
 rozchorować się → CHOROWAĆ

ROZCHÓD
 rozchwiać → CHWIAĆ
 rozciąć → CIĄĆ
 rozciągać → CIĄGAĆ
 rozcieńczyć → CIENKI
 rozcinać → CIĄĆ
 rozcirc → ROZTERKA
 rozczyn → CZYNIĆ
 rozczyniać → CZYNIĆ
 rozczynić → CZYNIĆ
 rozdać → DAĆ
 rozdawać → DAWAĆ
 rozdać → DĄĆ
 rozdeptać → DEPTAĆ
 rozdny → RÓŻNY
 rozdrapać → DRAPAĆ
 rozdrapywać → DRAPAĆ
 rozdrażniać → DRAŻNIĆ
 rozdrażnić → DRAŻNIĆ
 rozdrobnić → DROBNY
 rozdrzeszyć → ROZGRZESZYĆ
 rozdziać → DZIAĆ
 rozdział → DZIELIĆ
 rozdziawiać → ZIEWAĆ
 rozdziawić → ZIEWAĆ
 rozdziałać → DZIELIĆ
 rozdzielić → DZIELIĆ
 rozdzielnny → DZIELIĆ
 rozdzwiać → DZIAĆ
 rozdzwieć → ZIEWAĆ
 rozdzwięczec się → DZWIĘCZEC
 rozdzwięk → DZWIĘCZEC
 rozebrać → BRAĆ II, UBRAĆ
 rozedrzeć → DRZEĆ
 rozegrać → GRAĆ I
 ROZEJM
 rozejmać → ROZEJM
 rozejść się → IŚĆ
 rozemać → ROZEJM
 rozerwać → RWAĆ
 rozetrzeć → TRZEĆ
 rozewrzeć → ZAWRZEĆ
 rozeznać → ZNAĆ
 rozga → RÓZGA
 rozgadać się → GADAĆ
 rozgałęzić się → GAŁĄŻ
 rozgałęziony → GAŁĄŻ
 rozganiać → GANIAĆ
 rozgarnąć → GARNĄĆ
 rozgarniać → GARNĄĆ
 rozgłos → GŁOSIĆ
 rozgłosić → GŁOSIĆ
 rozgłosnia → GŁOSIĆ
 rozgłośny → GŁOSIĆ

rozgnieść → GNIEŚĆ
 rozgniewać → GNIEW
 rozgonić → GONIĆ
 rozgorączkowany → GORĄCY
 rozgoryczyć → GORYCZ
 rozgrzać → GRZAĆ
 rozgorzeć → GORZEĆ
 rozgotować → GOTOWAĆ
 rozgrywka → GRAĆ
 rozgryźć → GRZYĆ I
 rozgrzeszenie → ROZGRZESZYĆ
 ROZGRZESZYĆ
 rozgrzewka → GRZAĆ
 rozindyczyć się → INDYK
 roziskrzyć się → ISKRZYĆ
 rozjaśnić → JASNY
 rozjazd → JEŹDZIĆ
 rozjąć → ROZEJM
 rozjemca → ROZEJM
 rozjuszyć → JUCHA
 rozkaz → KAZAĆ
 rozkazać → KAZAĆ
 rozkleić → KLEJ
 rozkład → KŁAŚĆ
 rozkładać → KŁAŚĆ
 rozkochać → KOCHAĆ, ROZKOSZ
 rozkociec się → KOCIĆ SIĘ
 rozkojarzyć → KOJARZYĆ
 rozkopać → KOPAĆ
 ROZKOSZ
 rozkoszny → ROZKOSZ
 rozkoszować się → ROZKOSZ
 ROZKRACZYĆ → POKRAKA
 rozkrawać → OKRAWAĆ
 rozkroczyć się → KROCZYĆ
 rozkroić → KROIĆ
 rozkrok → KROCZYĆ, ROZKRA-
 CZYĆ
 rozkruszyć → KRUSZYĆ
 rozkrzewić → KRZEW
 rozkuć → KUĆ
 rozkurcz → KURCZYĆ
 rozkurczyć → KURCZYĆ
 rozkurzyć → KURZYĆ
 rozkwitnąć → KWITNĄĆ
 rozlać → LAĆ
 rozlecieć się → LECIEĆ
 rozlegać → LEC
 rozleniwiać się → LENIWIY
 rozlepić → LEPIĆ
 rozlew → LAĆ
 rozlewisko → LAĆ
 rozlewny → LAĆ
 ROZLICZNY

rozliczyć → LICZYĆ
rozłam → ŁAMAĆ
rozłamać → ŁAMAĆ
rozłączyć → ŁĄCZYĆ
rozłaka → ŁĄCZYĆ
rozłożyć → ŁOŻYĆ
rozłupać → ŁUPAĆ
rozmach → MACHAĆ
rozmarzyć się → MARZYĆ
ROZMAITY
rozmasać → MAZAĆ
rozmięcić → NIECIĆ
rozmienić → MIENIĆ SIĘ
rozmiękczyć → MIĘKKI
rozmieszać → MIESZAĆ
rozmieszczać → MIEŚCIĆ
rozmnożyć → MNOŻYĆ
rozmoczyć → MOCZYĆ
rozmowa → MÓWIĆ
rozmówić → MÓWIĆ
rozmrązać → MRÓZ
rozmróznić → MRÓZ
rozmyć → MYĆ
rozmydlić → MYDŁO
rozmyślać → MYŚLEĆ
rozmyślić się → MYŚLEĆ
roznamiętnić się → NAMIĘTNY
rozniecić → NIECIĆ
rozniesić → NIEŚĆ
roznosić → NOSIĆ
rozny → RÓŻNY
rozochocić się → OCHOTA
rozognić → OGIEŃ
rozorać → ORAĆ
rozpacz → ROZPACZAĆ
ROZPACZAĆ
rozpaczliwy → ROZPACZAĆ
rozpad → PAŚĆ I
rozpakować → PAKOWAĆ
rozpalić → PALIĆ
rozpalka → PALIĆ
rozpamiętać się → PAMIĘĆ
rozpamiętywać → PAMIĘĆ
ROZPASAĆ
rozpasany → ROZPASAĆ
rozpaść się → PAŚĆ I
rozpęd → PĘDZIĆ
rozpędzić → PĘDZIĆ
rozpiąć → PIĄĆ SIĘ
rozpić się → PIĆ I
rozpieczętować → PIECZĘĆ
rozpierzchnąć się → PIERZ-
CHAĆ
rozpieścić → PIESZCZOTA

rozpisać → PISAĆ
rozplatać → PŁATAĆ
rozplenić się → PLENIĆ SIĘ
rozpleść → PLEŚĆ
rozplakać się → PŁAKAĆ
rozplatać → PŁATAĆ
rozplynąć się → PLYNĄĆ
rozpocząć → POCZĄĆ
ROZPOREK
rozporządzić → RZĄDZIĆ
ROZPOSTRZEĆ
rozpowiadać → POWIEDZIEĆ
rozpowszechnić → POWSZECH-
NY
rozpoznać → ZNAĆ
rozpór → ROZPOREK
rozprawa → PRAWIĆ
rozprawić (się) → PRAWIĆ
rozprężyć → PRĘŻYĆ
rozpromienić się → PROMIEN
rozprostrzeć → ROZPOSTRZEĆ
rozproszyć → PRÓSZYĆ
rozprowadzić → PROWADZIĆ
rozpróc → ROZPOREK
rozpruć → PRUĆ, ROZPOREK
rozprysk → PRYSKAĆ
rozpryskać → PRYSKAĆ
rozprząc → SPRZĄC
rozprzestrzenić → PRZESTRZEŃ
rozprzęgąć → SPRZĄC
ROZPUK
rozpukać się → PUKAĆ, ROZPUK
rozpust → ROZPUSTA
ROZPUSTA
rozpustnica → ROZPUSTA
rozpustnik → ROZPUSTA
rozpustny → ROZPUSTA
rozpuścić → PUŚCIĆ
rozpychać → PCHAĆ
rozpylić → PYŁ
rozpytywać → PYTAĆ
rozrachunek → RACHOWAĆ
rozrodzić (się) → RODZIĆ
rozrosnąć → ROSNĄĆ
rozrost → ROSNĄĆ
rozrościć się → ROŚCIĆ
rozróżba → ROBIĆ
rozród → RODZIĆ
rozróżnić → RÓŻNY
rozruch → RUSZYĆ
rozruchy → RUSZYĆ
rozruszać → RUSZYĆ
rozrywka → RWAĆ
rozrząd → RZĄDZIĆ

rozrządzić → RZĄDZIĆ
rozrzedzić → RZADKI
rozrzeszenie → ROZGRZESZYĆ
rozrzewnić się → RZEWNY
rozrzucić → RZUCIĆ
rozrzut → RZUCIĆ
rozsada → SADZIĆ
rozsadzić → SADZIĆ
rozsąd → ROZSĄDEK
ROZSĄDEK
rozsądny → ROZSĄDEK
rozsądzenie → ROZSĄDEK
rozsądzić → ROZSĄDEK, SĄDZIĆ
rozsiaść się → SIAŚĆ
ROZSIERDZIĆ
rozsierdzić → ROZSIERDZIĆ
rozskwirać się → DOSKWIERAĆ
rozskwrzeć się → DOSKWIERAĆ
rozsocha → ROSOCHA
rozsprzedać → SPRZEDAĆ
rozstać się → ROZSTAĆ, STAĆ II
rozszarpać → SZARPAĆ
rozszerzyć → SZERZYĆ
ROZSTAJ
rozstając się → ROZSTAJ
rozstajny → ROZSTAJ
rozstaw → STAWIĆ
rozstawić → STAWIĆ
rozstąpić → STĄPIĆ
rozstępić → STĄPIĆ
rozstroić → STROIĆ
rozstrój → STROIĆ
rozstrzygać → STRZYC
rozsuplać → SUPEŁ
rozsuwać → SUWAĆ
rozsyпка → SYPAĆ
rozszczepić → SZCZĘPIĆ
rozśmiewać się → ŚMIECH
rozśpiewać się → ŚPIEWAĆ
rozstargać → TARGAĆ
rozstargnąć → TARGAĆ
rozstargnienie → TARGAĆ
rozterk → ROZTERKA
ROZTERKA
rozterkać → ROZTERKA
roztkliwić → TKLIWY
roztoczyć → TOCZYĆ
roztok → ROZTOKA
ROZTOKA
roztopić → TOPIĆ II
roztopy → TOPIĆ II
roztropek → TROPIC
roztropność → TROPIC

roztropny → TROPIC
roztrwanie → TRWONIC
roztrząskać → TRZASKAĆ
roztworzenie → ROZTWORZYĆ
ROZTWORZYĆ
roztwór → ROZTWORZYĆ
roztyć się → TYĆ
roztyrk → ROZTERKA
roztyrkać → ROZTERKA
roztyrknienie → ROZTERKA
ROZUM
ROZUMIEĆ
rozumować → ROZUM
rozumny → ROZUM
rozważa → WAŻYĆ
rozwalić → WALIĆ
rozważać → WAŻYĆ
rozważność → WAŻYĆ
rozważny → WAŻYĆ
rozważyć → WAŻYĆ
rozweselić → WESOŁY
rozwiać → WIAĆ
rozwiązać → WIĄZAĆ
rozwiązłość → WIĄZAĆ
rozwiązły → WIĄZAĆ
rozwichrzyć → WICHRZYĆ
rozwierać → OŚCIEŻ
rozwieść → WIEŚĆ II
rozwieźć → WIEŻĆ
rozwiązać → WIĄZAĆ
rozwidlić → WIDŁY
rozwidniać się → WIDNY
rozwiać → WIĆ II
rozwiać się → ROZWÓJ
rozwikłać → WIKŁAĆ
rozwinąć się → ROZWÓJ
rozwlekły → WLEC
rozwlokły → WLEC
rozwódzić → WIEŚĆ II, WODZIC
rozwód → WIEŚĆ II
ROZWÓJ
rozwścieczyć → WŚCIEC
rozwydrzyć → WYDRA
rozymać → ROZEJM
rozzewić → ZIEWAĆ
rozzuchwalić → ZUCHWAŁY
rozżalić się → ŻALIĆ SIĘ
rozżarzyć → ŻARZYĆ
ROŻEN
RÓD
RÓG
RÓJ
róć → ROSNAĆ
RÓW

rówieśnica → RÓWIEŚNIK
RÓWIEŚNIK
równać → RÓWNY
równina → RÓWNY
równinny → RÓWNY
RÓWNY
RÓZGA
RÓŻA
RÓŻANIEC
różany → RÓŻA, RÓŻANIEC
różdżka → RÓZGA
różnica → RÓŻNY
różnicować → RÓŻNY
różnić się → RÓŻNY
różnorodny → RÓŻNY
różność → RÓŻNY
RÓŻNY
różycza → RÓŻA
różyczka → RÓŻA
RTĘĆ
RUBASZNY
rubaszyc się → RUBASZNY
RUBIEŻ
RUCH
RUCHOMY
RUCZAJ
RUDA
RUDY
rudzieć → RUDY
rudzielec → RUDY
RUGAĆ
RUJA
rum → RUMOWISKO
RUMAK
RUMIANEK
RUMIANY
rumien → RUMIANEK
rumieniec → RUMIANY
rumieniek → RUMIANEK
rumienić (się) → RUMIANY
rumieny → RUMIANY
rumion → RUMIANEK
rumionek → RUMIANEK
rumiony → RUMIANY
rumować → RUMOWISKO
rumowanie → RUMOWISKO
rumowie → RUMOWISKO
RUMOWISKO
RUNAĆ
RUNO
ruń → RUNO
RURA
rustowanie → RUSZT
RUSZT

rusztować → RUSZT
RUSZYĆ
RWAĆ
RYBA
rybactwo → RYBA
rybak → RYBA
rybi → RYBA
rybitw → RYBA
rybitwa → RYBA
rybitwi → RYBA
rybka → RYBA
rybny → RYBA
rycerski → RYCERZ
rycerstwo → RYCERZ
RYCERZ
RYCHLY
RYCINA
RYCZEĆ
RYĆ
RYDEL
rydelek → RYDEL
RYDZ
rydzowaty → RYDZ
rydzy → RYDZ, RYŻY
RYJ
ryjek → RYJ
ryk → RYCZEĆ
rykać → RYCZEĆ
ryl → RYDEL
RYLEC
RYNEK
RYS
rysa → RYS
rysopis → RYS
RYSOWAĆ
rysownik → RYSOWAĆ
rysunek → RYSOWAĆ
rysy → RYS
RYŚ
ryty → RYCINA
RYŻY
rzać → RZĘĆ
RZADKI
rzaza → ZORZA
rzazać → RZEZAĆ
RZĄD I
RZĄD II
RZĄDZIĆ
rząsa → RZĘSA
rzęsisty → RZĘSA
rzęsny → RZĘSA
rzęsny → RZĘSA
RZEC
rzechotać → RECHOTAĆ

rzeczać → RECHOTAĆ
 rzeczka → RZĘKA
 rzeczny → RZĘKA
 rzeczony → RZEC
 rzeczownik → RZECZ
 rzeczowy → RZECZ
 RZECZPOSPOLITA
 rzędnąć → RZADKI
 rzęzić → RZADKI
 rzęgotać → RECHOTAĆ
 RZĘKA
 rzekomo → RZĘKOMY
 RZĘKOMY
 rzękać → RECHOTAĆ
 rzękanie → RECHOTAĆ
 rzęmienny → RZĘMIEN
 RZĘMIEN
 rzęmieślo → RZĘMIOSŁO
 rzęmieślniczy → RZĘMIOSŁO
 rzęmieślnik → RZĘMIOSŁO
 rzęmieślo → RZĘMIOSŁO
 RZĘMIOSŁO
 RZEP
 RZĘPA
 rzępak → RZĘPA
 rzępień → RZEP
 rzęruha → RZĘŻUCHA
 rzęrzucha → RZĘŻUCHA
 RZĘSZA
 RZĘSZOTO
 RZĘSKI
 RZĘTELNY
 rzęwnić się → RZĘWNY
 rzęwnie → RZĘWNY
 rzęwno → RZĘWNY
 RZĘZAC
 RZĘŻ
 RZĘŻBA
 rzężbiarstwo → RZĘŻBA
 rzężbiarz → RZĘŻBA
 rzężbić → RZĘŻBA
 rzężnia → RZĘŻ
 rzężnik → RZĘŻ
 rzężny (I) → RZĘŻ
 rzężny (II) → RZĘSKI
 RZĘŻWY
 rzężewie → ZARZEWIE
 RZĘŻUCHA
 rzężycha → RZĘŻUCHA
 RZĘPOLIĆ
 RZĘSA
 RZĘSISTY
 RZĘŻIĆ
 rzężbię → ŻRĘBIĘ

rziódło → ŻRÓDŁO
 rzkomo → RZĘKOMO
 RZODKIEW
 rzodkiewka → RZODKIEW
 RZUCIĆ
 rzuc → RUJA, RZĘWNY
 rzut → RZUCIĆ
 rzutki → RZUCIĆ
 rzwać → RUJA, RZĘWNY
 rzwić → RUJA, RZĘWNY
 rzyc → PASOŻYT
 RZYGAC
 rzysza → RZESZA
 rzać → RZĘC
 RZĘC
 RZŃNĄC
 rzy → RZYSKO
 RZYSKO

 s → Z
 SAD
 SADŁO
 sadno → SEDNO
 SADOWIĆ
 sadownictwo → SAD
 sadownik → SAD
 sadowy → SAD
 SADZA
 sadzać → SADZAWKA, SADZIĆ
 SADZAWKA
 SADZIĆ
 SAM
 samczy → SAMIEC
 samczyk → SAMIEC
 samica → SAMIEC
 samiczka → SAMIEC
 SAMIEC
 samodział → SAM
 samodzielny → SAM
 samoistny → SAM
 samolot → LECIEĆ
 samorząd → SAM
 samorządny → SAM
 samotna → SAMOTNY
 samotnica → SAMOTNY
 samotnik → SAMOTNY
 samotność → SAMOTNY
 SAMOTNY
 SANIE
 sanki → SANIE
 sanna → SANIE
 SAPAC
 sapić → SAPAC
 sapieć → SAPAC

sarbać → SIORBAĆ
 sarenka → SARNA
 SARKAC
 SARNA
 sarni → SARNA
 SĄ
 SĄ-
 SĄCZYĆ
 SĄD
 sądny → SĄD
 sądownictwo → SĄD
 sądowy → SĄD
 SĄDZIĆ
 sąg → SĄŻEŃ
 sąmnienie → SUMIENIE
 SĄSIAD
 sąsiadka → SĄSIAD
 sąsiadować → SĄSIAD
 sąsiedni → SĄSIAD
 sąsiedzki → SĄSIAD
 sąsiedztwo → SĄSIAD
 sążenie → SĄŻEŃ
 SĄŻEŃ
 sążnisty → SĄŻEŃ
 sbik → ŻBIK
 SCHAB
 schadzać się → SCHADZKA
 SCHADZKA
 schlać się → CHLAĆ
 SCHLEBIAĆ
 SCHLUDNY
 schludzić → SCHLUDNY
 schładzać → CHŁODZIĆ
 schłodzić → CHŁODZIĆ
 SCHŃNĄC
 schodek → SCHODY
 SCHODY
 schodzić → CHODZIĆ, SCHODY
 schować → CHOWAC
 schronić się → CHRONIĆ
 schudnąć → CHUDY
 schylać → CHYLIĆ
 schylić → CHYLIĆ
 schylek → CHYLIĆ
 cukrzyć się → CUKIER
 szerniały → CZARNY
 szernieć → CZARNY
 szernąć → KAZIĆ
 SEDNO
 SEJM
 sejmik → SEJM
 SEN
 SEPLENIĆ
 SER

SERCE
 serdeczność → SERCE
 serdeczny → SERCE
 seroka → SROKA
 serowaty → SER
 serwatka
 setka → STO
 setny → STO
 sęczek → SĘK
 sędzia
 sędzina → SĘDZIA
 sędziować → SĘDZIA
 sędziwy
 sęk
 sękacz → SĘK
 sękaty → SĘK
 sęp
 sępić się → ZASĘPIĆ
 sfaldować → FAŁD
 SFORA
 sforność → NIESFORNY
 sforny → NIESFORNY
 SI
 sia → SI
 SIĄĆ I
 SIĄĆ II
 siadać → SIĄŚĆ
 siadlisko → SIEDLIŚKO
 siadło → OSIEDLIĆ, SIOŁO
 siak → SIAKI
 SIAKI
 siako → SIAKI
 SIANO
 sianokosy → SIANO
 SIARA
 siarczysty → SIARA
 siarka → SIARA
 siarni → SARNA
 SIĄKAĆ
 SIĄPIĆ
 SIĄŚĆ
 sidlić → SIDŁO
 SIDŁO
 SIEC
 sieczeń → STYCZEŃ
 sieczka → SIEC
 SIEĆ
 SIEDEM
 SIEDEMDZIESIĄT
 siedemdziesiąty → SIEDEMDZIE-
 SIĄT
 siedemnastka → SIEDEMNAŚCIE
 siedemnasty → SIEDEMNAŚCIE
 SIEDEMNAŚCIE

siedemnaścioro → SIEDEMNA-
 ŚCIE
 SIEDEMSET
 siedemsetny → SIEDEMSET
 siedlić → OSIEDLIĆ
 SIEDLIŚKO
 siedm → SIEDEM
 siedmdziesiąt → SIEDEMDZIE-
 SIĄT
 siedmdziesiąt → SIEDEMDZIE-
 SIĄT
 siedmiedziesiąt → SIEDEMDZIE-
 SIĄT
 siedmiodziesiąt → SIEDEMDZIE-
 SIĄT
 siedmnaście → SIEDEMNAŚCIE
 siedmset → SIEDEMSET
 siedmy → SIÓDMY
 siedziba → SIEDZIEĆ
 SIEDZIEĆ
 SIEKIERA
 siekierka → SIEKIERA
 sielisko → SIEDLIŚKO
 sielski → SIOŁO
 SIEMIĘ
 SIEN
 siennik → SIANO
 sienny → SIANO
 siepacz → SIEPAĆ
 SIEPAĆ
 sierdzić → ROZSIERDZIĆ
 sierociniec → SIEROTA
 sieroctwo → SIEROTA
 SIEROTA
 SIERP
 SIERPIEŃ
 sierszeń → SZERSZEŃ
 SIERŚĆ
 sieść → SIĄŚĆ
 siew → SIĄĆ I
 siewca → SIĄĆ I
 siewioreczka → PÓŁNOC
 siewnik → SIĄĆ I
 siewny → SIĄĆ I
 siąc → SIĘGAĆ
 SIĘ
 SIĘGAĆ
 SIKAC
 sikadło → SIKAC
 sikawka → SIKAC
 SIKORA
 sikorka → SIKORA
 silić (się) → SIŁA, POSIŁEK
 silny → SIŁA

SIŁA
 siłować → SIŁA
 sini → SINY
 siniaczyć → SINY
 siniak → SINY
 siniec → SINY
 sinieć → SINY
 SINY
 sio → SI
 siodełki → SIODŁO
 siodlarz → SIODŁO
 siodłać → SIODŁO
 siodlak → SIOŁO
 SIODŁO
 SIOŁO
 sionka → SIEN
 SIORBAĆ
 SIOSTRA
 siostrzany → SIOSTRA
 siostrzenica → SIOSTRA
 siostrzeniec → SIOSTRA
 siostrzyczka → SIOSTRA
 SIÓDMY
 sirce → SERCE
 serce → SERCE
 sierć → SIERŚĆ
 serdeczny → SERCE
 sirp → SIERP
 sirpień → SIERPIEŃ
 sirszon → SZERSZEŃ
 sirzp → SIERP
 sirzpień → SIERPIEŃ
 sit → SITOWIE
 sitko → SITO
 SITO
 SITOWIE
 siwak → SIWY
 siwek → SIWY
 siwieć → SIWY
 siwizna → SIWY
 SIWY
 sjem → SEJM
 SKAKAĆ
 skalać → KALAĆ
 skaleczyć → KALEKA
 SKAŁA
 skałka → SKAŁA
 skamieniały → KAMIEŃ
 skamleć → SKOMLEĆ
 skapać → KAPAC
 skarać → KARAĆ
 skaradny → SZKARADNY
 skarady → SZKARADNY
 skaredy → SZKARADNY

SKARB
 skarbiec → SKARB
 skarbnica → SKARB
 skarbnik → SKARB
 skarbona → SKARBONKA
 SKARBONKA
 skarcić → KARCIĆ
 skarga → SKARŻYĆ
 skarżedy → SZKARADNY
 SKARŻYĆ
 SKAZA
 skazać → KAZAĆ
 skazić → SKAZA
 skażenie → KAZAĆ
 skąpać → KĄPAĆ
 skąpić → SKĄPY
 skąpiec → SKĄPY
 skąpiradło → SKĄPY
 skąpstwo → SKĄPY
 SKĄPY
 SKIBA
 skierka → SKRA
 skierować → KIEROWAĆ
 SKINĄĆ
 skisnąć → KISIĆ
 skiwnąć → SKINĄĆ
 skląć → KŁĄĆ
 skleić → KLEJ
 SKLEP
 SKLEPIĆ
 sklepienie → SKLEPIĆ
 sklepik → SKLEP
 sklepikarka → SKLEP
 sklepikarz → SKLEP
 sklęsnąć → KŁĘSNĄĆ
 skład → KŁAŚĆ
 składać → KŁAŚĆ
 składka → KŁAŚĆ
 składny → KŁAŚĆ
 skłamać → KŁAMAĆ
 skłaniać → KŁANIAĆ SIĘ
 skło → SZKŁO
 skłon → KLONIC
 skłonić → KLONIC
 skłócić → KŁÓCIĆ
 skłuc → KŁUĆ
 SKNERA
 sknerać → SKNERA
 sknerzyć → SKNERA
 SKOBEL
 skobl → SKOBEL
 skoblica → SKOBEL
 skocić się → KOCIĆ SIĘ
 skoczek → SKOCZYĆ

skocznia → SKOCZYĆ
 skoczny → SKOCZYĆ
 SKOCZYĆ
 skojarzyć → KOJARZYĆ
 SKOK
 skoma → OSKOMA
 skomina → OSKOMA
 SKOMLEĆ
 SKON
 skonać → KONAĆ, SKON
 skończyć → KOŃCZYĆ
 SKOP
 skopać → KOPAĆ
 skorać → WSKÓRAĆ
 skoranie → WSKÓRAĆ
 SKOREK
 skorhupa → SKORUPA
 skoro → SKORY
 SKORUPA
 skorupka → SKORUPA
 SKORY
 skorzec → SKOWRONEK
 skorzek → SKOWRONEK
 skorzystać → KORZYŚĆ
 skos → KOSY
 skosić → KOSIĆ
 skostniały → KOŚĆ
 skostnieć → KOŚĆ
 skoszarować → KOSZARY
 skosztować → KOSZTOWAĆ II
 skośny → KOSY
 SKOWRONEK
 SKOWYCZEĆ
 skowyknać → SKOWYCZEĆ
 skowyt → SKOWYCZEĆ
 skowytać → SKOWYCZEĆ
 SKÓRA
 skórać → WSKÓRAĆ
 skórka → SKÓRA
 skórzany → SKÓRA
 SKRA
 SKRAJ
 skrajać → SKRAJ
 skradać się → KRAŚĆ
 skrajność → SKRAJ
 skrajny → SKRAJ
 kraść → KRAŚĆ
 skrawać → OKRAWAĆ
 skrawek → OKRAWAĆ
 skreślić → KREŚLIĆ
 skrećić → KRĘCIĆ
 skrępować → KRĘPOWAĆ
 skręt → KRĘCIĆ
 skrob → SKROBIA

SKROBAĆ
 SKROBIA
 skroić → KROIĆ, SKRAJAĆ
 skromić → POSKROMIĆ
 skromność → SKROMNY
 SKROMNY
 skronia → SKROŃ
 SKROŃ
 skropawość → CHROPAWY
 skropić → KROPIĆ
 skroplic → KROPLA
 skrób → SKROBIA
 SKRÓCIĆ
 skrócić → SKRÓCIĆ
 SKRUCHA
 skruszeć → KRUCHY
 skruszenie → SKRUCHA
 skruszyć → KRUSZYĆ, SKRUCHA
 skruszony → KRUCHY
 skryć → KRYĆ
 SKRZAT
 skrzątać (się) → SKRZĘTNY
 SKRZECZEĆ
 skrzek → SKRZECZEĆ
 skrzekać → SKRZECZEĆ
 skrzel → SKRZELE
 skrzela → SKRZELE
 SKRZELE
 skrzep → KRZEPIC
 skrzepnąć → KRZEPIC
 SKRZĘTNY
 SKRZYĆ
 skrzydlaty → SKRZYDŁO
 skrzydłko → SKRZYDŁO
 SKRZYDŁO
 skrzyknąć → KRZYCZEĆ
 SKRZYNIA
 skrzynka → SKRZYNIA
 SKRZYP
 skrzypać → SKRZYPIEĆ
 skrzypce → SKRZYPIEĆ
 skrzypczki → SKRZYPIEĆ
 skrzypica → SKRZYPIEĆ
 skrzypce → SKRZYPIEĆ
 SKRZYPIEĆ
 skrzypki → SKRZYPIEĆ
 skrzytać → ZGRZYTAĆ
 skrzyżować → KRZYŻ
 skrzytać → ZGRZYTAĆ
 SKUBAĆ
 skucić → SKUTEK
 SKUCZEĆ
 skuć → KUĆ
 skumać się → KUM

skup → KUPIĆ
 skUPIć
 skupić → KUPIĆ
 skurcz → KURCZYĆ
 skurczyć → KURCZYĆ
 skurwysyn → KURWA
 skusić → KUSIĆ
 skuść → SKUBAĆ
 skuteczny → SKUTEK
 SKUTEK
 skutkować → SKUTEK
 skwapiąc się → KWAPIĆ SIĘ
 skwapliwie → KWAPIĆ SIĘ
 skwapliwy → KWAPIĆ SIĘ
 skwapnie → KWAPIĆ SIĘ
 skwapny → KWAPIĆ SIĘ
 skwar → SKWARZYĆ
 skwarek → SKWARZYĆ
 skwarka → SKWARZYĆ
 SKWARZYĆ
 skwasić → KWASIĆ
 SKWIERCZEĆ
 skwirczeć → SKWIERCZEĆ
 skwor → SKOREK
 sliny → ŚLINA
 slza → ŁZA
 słabizna → SŁABY
 słabość → SŁABY
 słabowity → SŁABY
 SŁABY
 SŁAĆ I
 SŁAĆ II
 słaniać się → OSŁONIĆ
 SŁAWA
 SŁAWIĆ
 SŁODKI
 SŁODYCZ
 słodyczka → SŁODYCZ
 SŁODZIĆ → ŚLEDZIONA
 słodziona → ŚLEDZIONA
 słoik → SŁÓJ
 słojek → SŁÓJ
 SŁOMA
 słomiany → SŁOMA
 słomka → SŁOMA
 słonie → SŁOŃCE
 słonko → SŁOŃCE
 SŁONY
 SŁOŃ
 SŁOŃCE
 SŁOTA
 SŁOWIK
 słownik → SŁOWO

słowny → SŁOWO
 SŁOWO
 SŁÓD
 SŁÓJ
 słówko → SŁOWO
 SŁUCH
 SŁUCHAĆ
 słuć → SŁAWIĆ
 SŁUGA
 słunać → SŁYNAĆ
 słuń → SŁOŃ
 słuńce → SŁOŃCE
 SŁUP
 słupek → SŁUP
 słuszać → SŁUSZNY
 słuszość → SŁUSZNY
 SŁUSZNY
 SŁUŻBA
 służbista → SŁUŻBA
 służbowy → SŁUŻBA
 służebnica → SŁUŻBA
 służebnik → SŁUŻBA
 służebny → SŁUŻBA
 SŁUŻYĆ
 słych → SŁYCHAĆ
 SŁYCHAĆ
 SŁYNAĆ
 słynny → SŁYNAĆ
 SŁYSZEĆ
 sźza → ŁZA
 SMAGAĆ
 smagło → SMAGŁY II
 SMAGŁY I
 SMAGŁY II
 smagnąć → SMAGAĆ
 SMAK
 smakować → SMAK
 smalc → SMALEC
 SMALEC
 SMAŁIĆ
 smałżowy → MAŁŻ
 SMAR
 smark → SMARKAĆ
 smarkacz → SMARKAĆ
 SMARKAĆ
 smarować → SMAR
 smarowidło → SMAR
 SMAŻYĆ
 smącić → SMĘTEK, SMUCIĆ
 smęcić → SMĘTEK, SMUCIĆ
 SMĘTEK
 SMĘTNY
 smierzk → ZMIERZCHAĆ
 smierzkać się → ZMIERZCHAĆ

SMOCZEK
 SMOK
 smokać → CMOKAĆ, SMOCZEK
 smoktać → CMOKAĆ, SMOCZEK
 smolić → SMOŁA
 smolisty → SMOŁA
 smolny → SMOŁA
 SMOŁA
 smółka → SMOŁA
 smrek → ŚWIERK
 smrodliwy → SMRÓD
 SMRODZIĆ
 SMRÓD
 SMUCIĆ
 smug → SMUGA
 SMUGA
 SMUKAĆ (I)
 smukać (II) → CMOKAĆ, SMO-
 CZEK
 SMUKŁY
 smuknąć → SMUKŁY
 SMUTEK
 SMUTNY
 SMYCZ
 SMYCZEK
 smyk → SMYCZEK
 SMYKAĆ → SMYCZ
 smyntarz → CMENTARZ
 sna → SNADŻ
 snad → SNADŻ
 SNADNIE
 SNADŻ
 SNĄĆ
 SNOŚ
 snor → SZNUR
 snować → SNUĆ
 SNUĆ
 SOBEK
 sobić → SOBEK
 SOBOTA
 SOBÓŁ
 sobótki → SOBOTA
 SOCHA
 SOCZEWICA
 soczewka → SOCZEWICA
 soczyć → OSACZYĆ
 SOK
 SOKÓŁ
 solanka → SOLIĆ
 SOLIĆ
 solnica → SOLIĆ
 solniczka → SOLIĆ
 sołecki → SOŁTYS
 sołectwo → SOŁTYS

soltes → SOLTYS
 SOLTYS
 som → SUM
 SOPEL
 sopl → SOPEL
 sorbać → SORBAĆ
 sosenka → SOSNA
 SOSNA
 sosienka → SOSNA
 sosnka → SOSNA
 sosnowy → SOSNA
 sośnia → SOSNA
 SOWA
 sowi → SOWA
 sowiec → SOWA
 SOWITY
 SÓJKA
 sól
 sówka → SOWA
 spaczyć → PACZYĆ
 SPAĆ
 SPADEK
 spadek → PAŚĆ I, PRZYPADEK
 spadkobierca → SPADEK
 spadkobierczyni → SPADEK
 spadziowy → SPADŹ
 SPADŹ
 spakować → PAKOWAĆ
 spalić → PALIĆ
 spaniały → WSPANIAŁY
 spaprać → PAPRAĆ
 spar → SZPARA
 spara → SZPARA
 sparciały → PARCIEĆ
 sparcieć → PARCIEĆ
 sparszywieć → PARCH
 spartolić → PARTOLIĆ
 sparzyć → PARZYĆ
 spaskudzić → PASKUDA
 spaść → PAŚĆ I, SPADEK
 spaw → SPAWAĆ
 spawacz → SPAW
 SPAWAĆ
 spawalnica → SPAW
 spawalnicy → SPAW
 spawalny → SPAW
 spawarka → SPAW
 spełnić → PEŁNIĆ
 spełzać → PEŁZAĆ
 spęcznić → PĘCZNIEĆ
 spęd → PĘDZIĆ
 spędzić → PĘDZIĆ
 spēkać → PĘKAĆ
 spētać → PĘTAĆ

spiczasty → SZPIC
 spić się → PIĆ I
 spiec → PIEC II
 spienić się → PIANA
 SPIERAĆ SIĘ
 spierzchnąć → PIERZCHAĆ
 spieszny → ŚPIESZYĆ
 spiętrzyć → PIĘTRO
 spiknąć → PIKAĆ
 spis → PISAĆ
 spisać → PISAĆ
 spisek → PISAĆ
 SPIŻ
 spiża → SPIŻARNIA
 spiżarka → SPIŻARNIA
 SPIŻARNIA
 splamić → PLAMA
 splądrować → PLĄDROWAĆ
 spleść → PLEŚĆ
 splugawić → PLUGAWY
 spluwać → PLUĆ
 SPŁACHEĆ
 spłacić → PŁACIĆ
 splaszczony → PŁASKI
 splaszczyc → PŁASKI
 splata → PŁACIĆ
 splatać → PŁATAĆ
 spławiać → PŁAWIĆ
 spławić → PŁAWIĆ
 spłodzić → PŁODZIĆ
 spłonąć → PŁONAĆ
 spłoszyć → PŁOSZYĆ
 spłowieć → PŁOWY
 splukać → PŁUKAĆ
 spłynąć → PŁYNAĆ
 spociec → POT
 SPOCZAĆ → POCZAĆ
 spoczynać → SPOCZAĆ
 spoczynek → SPOCZAĆ
 spodek → SPÓD
 spodni → SPÓD
 spodnie → SPÓD
 spodobać się → PODOBAĆ SIĘ
 SPOGLĄDAĆ
 spoglądać → DOGLĄDAĆ
 spoić → POIĆ
 spoina → SPOIĆ
 spoisty → SPOIĆ
 spoiwo → SPOIĆ
 spojówka → SPOIĆ
 spojrzeć → SPOJRZEĆ
 spojrzanie → SPOJRZEĆ
 spokoić → SPOKÓJ
 spokojny → SPOKÓJ

SPOKÓJ
 spoliczkować → POLICZEK
 społeczeństwo → SPOŁECZNY
 społecznik → SPOŁECZNY
 społeczność → SPOŁECZNY
 SPOŁECZNY
 SPOŁEM
 spolu → POSPOLU, SPÓŁDZIEL-
 NIA
 spora → SPÓR
 sporny → SPÓR
 sporość → SPORY
 SPORY
 sporządzić → RZĄDZIĆ
 sporzyć (się) → SPORY
 sposób → SPOSÓB
 sposobą → SPOSÓB
 SPOSOBIĆ
 sposobność → SPOSÓB
 sposobny → SPOSÓB
 SPOSÓB
 spostrzec → STRZEC
 spotkać → TKAĆ I
 spotykać → TYKAĆ I
 spowiadać się → POWIEDZIEĆ
 spowieć → WIĆ II
 spowijać → WIĆ II
 spowodować → POWÓD I
 spowszedniały → POWSZEDNI
 spowszednieć → POWSZEDNI
 spożyć → ŻYĆ
 spożytkować → POŻYTEK
 SPÓD
 spódnica → SPÓD
 spójnia → SPOIĆ
 spójny → SPOIĆ
 spółdziałać → SPÓŁDZIELNIA
 spółdzielca → SPÓŁDZIELNIA
 spółdzielczy → SPÓŁDZIELNIA
 SPÓŁDZIELNIA
 spółek → SPOŁECZNY
 SPÓŁKA → SPOŁECZNY
 spółkować → SPÓŁKA
 SPÓR
 sprać → PRAĆ
 spragniony → PRAGNĄĆ
 sprawa → PRAWIĆ
 sprawca → PRAWIĆ
 sprawić → PRAWIĆ
 sprawiedliwość → SPRAWIEDLI-
 WY
 SPRAWIEDLIWY
 sprawny → PRAWIĆ
 sprężyć → SPRĘŻYNA

- sprężyć się → PRĘŻYĆ
 SPRĘŻYNA
 sprężysty → PRĘŻYĆ
 SPROŚNY
 sprowadzić → PROWADZIĆ
 spróbować → PRÓBA
 spróchniały → PRÓCHNO
 spróchnieć → PRÓCHNO
 spruć → PRUĆ
 spryciarz → SPRYT
 spryskać → PRYSKAĆ
 SPRYT
 sprytny → SPRYT
 SPRZĄC
 SPRZĄCZKA
 SPRZĄTAĆ
 sprzeciw → SPRZECIWIĆ SIĘ
 SPRZECIWIĆ SIĘ
 sprzeczać się → PRZECZYĆ
 sprzeczka → PRZECZYĆ
 SPRZEDAĆ
 sprzedawać → DAWAĆ
 sprzedaż → SPRZEDAĆ
 sprzęgło → SPRZĄC
 sprzęgnąć → SPRZĄC
 sprzęt → SPRZĄTAĆ
 sprzężenie → SPRZĄC
 sprzężony → SPRZĄC
 SPRZYJAĆ
 sprzykrzyć się → PRZYKRY
 sprzymierzeniec → PRZYMIE-
 RZE
 sprzymierzony → PRZYMIERZE
 sprzymierzyć (się) → PRZYMIE-
 RZE
 sprzysiąc → PRZYSIĄC
 spuchnąć → PUCHNĄĆ
 spudłować → PUDEŁO II
 spulchnić → PULCHNY
 spust → PUŚCIĆ
 spustoszenie → PUSTOSZYĆ
 spustoszyć → PUSTOSZYĆ
 spuścić → PUŚCIĆ
 SPUŚCIZNA
 spychać → PCHAĆ
 spytać → PYTAĆ
 sracz → SRAĆ
 sraczka → SRAĆ
 SRAĆ
 srebrny → SREBRO
 SREBRO
 srebrzyć → SREBRO
 srebrzysty → SREBRO
 SROGI
 srogość → SROGI
 SROKA
 srokaty → SROKA, PSTROKATY
 SROM
 sromać → SROM
 sromać się → SROM
 sromota → SROM
 sromotny → SROM
 srożyć się → SROGI
 SSAĆ
 ssak → SSAĆ
 staczycyć → STARCZYĆ
 staczyć → STARCZYĆ
 STAĆ I
 STAĆ II
 stadko → STADO
 STADŁO
 stadnina → STADO
 stadny → STADO
 STADO
 stajenka → STAJNIA
 stajenny → STAJNIA
 stajeń → STAJNIA
 STAJNIA
 STAN
 STANĄĆ
 stania → STAJNIA
 stanieć → TANI
 stanik → STAN
 stanowczy → STANOWIĆ
 STANOWIĆ
 stanowisko → STANOWIĆ
 STARAĆ SIĘ
 staranie → STARAĆ SIĘ
 staranność → STARAĆ SIĘ
 staranny → STARAĆ SIĘ
 starcie → TRZEĆ
 starczeń → STERCZEĆ
 STARCZYĆ
 stargać → TARGAĆ
 stark → STERCZEĆ
 starka → STARY
 starocie → STARY
 starodawny → STARY
 STAROSTA
 starostwo → STAROSTA
 starościna → STAROSTA
 starość → STARY
 starowina → STARY
 starożytny → STARY
 starucha → STARY
 staruszka → STARY
 STARY
 starzec → STARY
 starzec się → STARY
 starzyzna → STARY
 statczyć → STARCZYĆ
 statecznik → STATECZNY
 stateczność → STATECZNY
 STATECZNY
 STATEK (I)
 statek (II) → STATECZNY
 STAW I
 STAW II
 STAWAĆ
 STAWIĆ
 stawka → STAWIĆ
 stąd → TĘDY
 STĄPAĆ
 STĄPIĆ → OSTĘP
 stbik → ŻBIK
 stchórzycy → TCHÓRZ
 steb → ŻBIK
 stędzka → ŚCIEŻKA
 step → ŻBIK
 STERCZEĆ
 sternal → TRZNADEL
 STERTA
 steskać → UTYSKIWAĆ
 stęchlina → TĘCHNĄĆ
 stęchlizna → TĘCHNĄĆ
 stęchły → TĘCHNĄĆ
 stęchnąć → TĘCHNĄĆ
 STĘKAĆ
 stępać → STĄPAĆ
 stępić → STĄPIĆ, TĘPIĆ
 stęsknić się → TĘSKNIĆ
 stężeć → TĘGI
 stężyć → TĘGI
 stłamsić → TŁAMSIĆ
 stłoczyć → TŁOCZYĆ
 stłuczka → TŁUC
 STO
 stoczek → STOK
 STOCZNIA
 stoczyć → STOCZNIA, TOCZYĆ
 STODOŁA
 stoisko → STAĆ II
 stojak → STAĆ II
 STOK
 stolarz → STÓŁ
 stolec → STÓŁ
 stolica → STÓŁ
 stoliman → OLBRYZYM
 stolin → OLBRYZYM
 stolnica → STÓŁ
 stołek → STÓŁ
 stołować (się) → STÓŁ

stołownik → STÓŁ
 stoly → OLBRZYM
 stop → TOPIĆ II
 STOPA
 stopić → TOPIĆ II
 STOPIEŃ
 stopka → STOPA
 stopnieć → TOPNIEĆ
 storc → SZTORC
 STOS
 STOSOWAĆ
 stosunek → STOSOWAĆ
 stosunkować się → STOSOWAĆ
 stowarzyszyć się → TOWARZYSZ
 stożek → STÓG
 STÓG
 stójka → STAĆ II
 STÓŁ
 stpica → SZPIC
 STRACH
 stracić → TRACIĆ
 stradać → POSTRADAĆ
 STRAGAN
 trapić → TRAPIĆ
 strapienie → TRAPIĆ
 straszak → STRASZYĆ
 straszny → STRACH
 STRASZYĆ
 straszydło → STRASZYĆ
 strata → TRACIĆ
 STRAWA
 strawić → TRAWIĆ
 strawny → TRAWIĆ
 STRAŻ
 straża → STRAŻ
 strażak → STRAŻ
 strażnica → STRAŻ
 strażnik → STRAŻ
 strącić → TRĄCIĆ
 strączek → STRĄK
 STRĄK
 stręczyciel → STRĘCZYĆ
 stręczycielka → STRĘCZYĆ
 STRĘCZYĆ
 strndal → TRZNADEL
 strndal → TRZNADEL
 STROIĆ
 stroik → STRÓJ
 strojny → STROIĆ
 STROMY
 STRONA
 stronica → STRONA
 stronić → STRONA
 stronnictwo → STRONA

stronnik → STRONA
 STROP
 stropić (I) → TRAPIĆ
 stropić (II) → TROPIC
 STROSZYĆ
 STRÓJ
 STRÓŻ
 stróża → STRAŻ
 stróżka → STRÓŻ
 stróżować → STRÓŻ
 stróżówka → STRÓŻ
 struchleć → TRUCHLEĆ
 struć → TRUĆ
 strug → STRUGA
 STRUGA → OSTRÓW
 STRUGAĆ
 STRUMIEŃ
 strumyk → STRUMIEŃ
 STRUNA
 strunowy → STRUNA
 STRUP
 stróżka → STRUGA
 STRYCH
 STRYCZEK
 stryszek → STRYCH
 STRYJ
 stryjeczny → STRYJ
 stryjek → STRYJ
 stryjka → STRYJ
 stryjostwo → STRYJ
 stryjowski → STRYJ
 stryk → STRYSZEK
 strykać → STRZYKAĆ
 strzał → STRZELIĆ
 STRZAŁA
 strzałka → STRZAŁA
 strzaskać → TRZASKAĆ
 strząsać → TRZĄŚĆ
 strzebro → SREBRO
 STRZEC
 STRZECHA
 strzeda → TRZODA
 strzedni → ŚREDNI
 strzekać → STRZYKAĆ
 strzelba → STRZELIĆ
 strzelec → STRZELIĆ
 STRZELIĆ
 strzelnica → STRZELIĆ
 strzemień → STRZEMIE
 STRZEMIE
 strzeń → RDZEŃ
 strzepać → TRZEPAC
 strzewa → TRZEWIA
 strzezknadel → TRZNADEL

strzeż → STRZYŻYK
 strzeżyk → STRZYŻYK
 strzep → STRZĘPIĆ
 strzepa → STRZĘPIĆ
 strzepak → STRZĘPIĆ
 STRZĘPIĆ
 strznadl → TRZNADEL
 STRZYC
 STRZYGA
 STRZYKAĆ
 strzykawka → STRZYKAĆ
 strzyż → STRZYŻYK
 STRZYŻYK
 strzeń → RDZEŃ
 STUDNIA
 STUDZIĆ
 studzienka → STUDNIA
 stuk → STUKAĆ
 STUKAĆ
 stukot → STUKAĆ
 stukotać → STUKAĆ
 stulecie → LATO
 stulić → TULIĆ
 sturknąć → SZTURCHAĆ
 stwardnieć → TWARDY
 stwierdzić → TWIERDZIĆ
 stwolin → OLBRZYM
 stworzyć → NIESFORNY, PRZE-
 STWÓR, TWORZYĆ
 stwór → NIESFORNY, PRZE-
 STWÓR, TWORZYĆ
 stwórca → TWORZYĆ
 STYCZEŃ
 stydnąć → STYGNAĆ
 STYGNAĆ
 styk → TYKAĆ I
 stykać → TYKAĆ I
 STYPA
 styrtą → STERTA
 styskać → UTYSKIWAĆ
 styskać się → UTYSKIWAĆ
 styskować → UTYSKIWAĆ
 suchość → SUCHY
 suchoty → SUCHY
 SUCHY
 SUKA
 sukać → SUKNO
 sukienniczy → SUKNO
 sukiennik → SUKNO
 sukienny → SUKNO
 SUKNIA
 SUKNO
 SUM
 SUMIENIE

sumienny → SUMIENIE
 sumnienie → SUMIENIE
 SUNĄĆ
 SUPEŁ
 surowica → SUROWY
 surowiec → SUROWY
 SUROWY
 surówka → SUROWY
 SUSEŁ
 susolek → SUSEŁ
 SUSZA
 suszarka → SUSZYĆ
 suszarnia → SUSZYĆ
 SUSZYĆ
 SUTEK
 sutka → SUTEK
 suto → SUTY
 SUTY
 SUWAĆ
 swar → SWARY
 swarliwy → SWARZYĆ SIĘ
 SWARY
 swarzyć → SWARZYĆ SIĘ
 SWARZYĆ SIĘ
 SWAT
 swatać → SWAT
 swatka → SWAT
 swaty → SWAT
 swawola → WOLA
 swawolić → WOLA
 swawolny → WOLA
 SWĄD
 SWĘDZIĆ
 swędzić → SWĘDZIĆ
 switek → ZWITEK
 SWOBODA
 swobodny → SWOBODA
 swoisty → SWÓJ
 swojski → SWÓJ
 swora → SFORA
 sworność → NIESFORNY
 sworny → NIESFORNY
 SWÓJ
 SYCIĆ
 SYCZEĆ
 SYN
 synalek → SYN
 synek → SYN
 synowa → SYN
 synowski → SYN
 SYPAĆ
 sypki → SYPAĆ
 syr → SER
 syroka → SROKA

syrowy → SUROWY
 syrwatka → SERWATKA
 sytość → SYTY
 SYTY
 szabelka → SZABLA
 SZABLA
 szablista → SZABLA
 szachista → SZACHY
 szachownica → SZACHY
 SZACHY
 SZACOWAĆ
 SZACUNEK
 szacunk → SZACUNEK
 szady → SZADŹ
 SZADŹ
 szalbierstwo → SZALBIERZ
 SZALBIERZ
 SZALEĆ
 szalenie → SZALEĆ
 szaleniec → SZALEĆ
 szaleny → SZALEĆ
 szaleństwo → SZALEĆ
 szalony → SZALEĆ
 SZAŁ
 SZALAŚ
 szaltys → SOLTYS
 szamocić → SZAMOTAĆ
 SZAMOTAĆ
 szanować
 szanowny → SZANOWAĆ
 szara → SIARKA
 szarak → SZARY
 SZARAŃCZA
 SZARGAĆ
 szarość → SZARY
 szarówka → SZARY
 SZARPAĆ
 szarpanina → SZARPAĆ
 szaruga → SZARY
 SZARY
 szarzyć → SZARY
 SZASTAĆ
 SZATA
 SZATAN
 szatnia → SZATA
 szatniarka → SZATA
 szatniarz → SZATA
 SZCZAĆ
 SZCZAPA
 SZCZAW
 szcząd → SZCZĄTEK
 szcząt → SZCZĄTEK
 SZCZĄTEK
 SZCZEBEL

szczebietać → SZCZEBIOTAĆ
 szczebiot → SZCZEBIOTAĆ
 SZCZEBIOTAĆ
 szczebl → SZCZEBEL
 szczecina → SZCZEĆ
 SZCZEĆ
 szczególnie → SZCZEGÓŁ
 szczegółliwość → SZCZEGÓŁ
 szczególny → SZCZEGÓŁ
 SZCZEGÓŁ
 SZCZEKAĆ
 szczekot → SZCZEKAĆ
 szczekotać → SZCZEKAĆ
 SZCZELINA
 szczelny → SZCZELINA
 szczeniak → SZCZENIE
 szczeniść się → SZCZENIE
 SZCZENIE
 szczenny → SZCZENIE
 szczep → SZCZEPIĆ
 szczepa → SZCZAPA
 SZCZEPIĆ
 szczepienie → SZCZEPIĆ
 szczepionka → SZCZEPIĆ
 SZCZERBA
 szczybaty → SZCZERBA
 szczybić → SZCZERBA
 szczybina → SZCZERBA
 SZCZERY
 SZCZERZYĆ
 szczęście → SZCZĘŚCIE
 SZCZĘDZIĆ
 szczęk → SZCZĘKAĆ
 SZCZĘKA
 SZCZĘKAĆ
 szczęśny → SZCZĘŚCIE
 szczęścić się → SZCZĘŚCIE
 SZCZĘŚCIE
 szczęśliwić → SZCZĘŚCIE
 szczęśliwość → SZCZĘŚCIE
 szczęśliwy → SZCZĘŚCIE
 szczęt → SZCZĄTEK
 szczkać → CZKAĆ
 szczkawka → CZKAĆ
 szczmiel → TRZMIEL
 szczodroba → SZCZODROBLIWI
 szczodroblowie → SZCZODRO-
 BLIWI
 SZCZODROBLIWI
 szczodrość → SZCZODRY
 SZCZODRY
 szczodrzyć → SZCZODRY
 szczoki → SZCZĘKA
 SZCZOTKA

SZCZUĆ
 SZCZUDŁO
 szczupać → SZCZUPAK, SZCZUPŁY
 SZCZUPAK
 szczupłeć → SZCZUPŁY
 SZCZUPŁY
 SZCZUR
 szczurek → SZCZUR
 szczuć → SZCZUĆ
 szczwał → CWAŁ
 szczwany → SZCZUĆ
 SZCZYCIĆ SIĘ
 SZCZYGIEL
 szczygleć → SZCZYGIEL
 szczygłec → SZCZYGIEL
 szczygolek → SZCZYGIEL
 szczykać → USZCZKNAĆ
 SZCZYPAC
 szczypawka → SZCZYPAC
 szczypce → SZCZYPAC
 SZCZYPPIOR
 szczyppiór → SZCZYPPIOR
 szczypta → SZCZYPAC
 szczyptki → SZCZYPAC
 szczyrbak → SZCZERBA
 szczyrbieć → SZCZERBA
 szczyrbina → SZCZERBA
 szczyry → SZCZERY
 szczyrbina → SZCZERBA
 szczyry → CZTERY
 szczyrzy → CZTERY
 SZCZYT → SZCZYCIĆ SIĘ
 szczytny → SZCZYCIĆ SIĘ
 szeć → SZEŚĆ
 szećdziesiąt → SZEŚĆDZIESIĄT
 szećnaście → SZESNAŚCIE
 SZEDEŁ
 szedziwy → SĘDZIWY
 szeleć → SZALEĆ
 szelest → SZELEŚCIEĆ
 SZELEŚCIEĆ
 SZELKA
 SZELMA
 szelmowski → SZELMA
 SZEMRAĆ
 szena → SZYNA
 szept → SZEPTAĆ
 SZEPTAĆ
 szeplać → SEPLENIĆ
 szeplenić → SEPLENIĆ
 SZEREG
 szeregować → SZEREG
 szeregowiec → SZEREG

szeregowy → SZEREG
 SZEROKI
 szerstki → SZORSTKI
 SZERSZEŃ
 SZERZ
 SZERZYĆ
 szesnastka → SZESNAŚCIE
 szesnasty → SZESNAŚCIE
 SZESNAŚCIE
 szesnaścioro → SZESNAŚCIE
 sześciąście → SZESNAŚCIE
 SZEŚĆ
 SZEŚĆDZIESIĄT
 sześćdziesiąty → SZEŚĆDZIESIĄT
 sześćnaście → SZESNAŚCIE
 SZEŚĆSET
 sześćsetny → SZEŚĆSET
 SZEWC
 SZEWC
 szewczyk → SZEWC
 SZKAPA
 SZKARADNY
 szkarady → SZKARADNY
 szkaradzić → SZKARADNY
 szkaradzeństwo → SZKARADNY
 szklanica → SZKŁO
 szklanka → SZKŁO
 szklany → SZKŁO
 szklic → SZKŁO
 SZKŁO
 SZKODA
 szkodliwy → SZKODA
 szkodnik → SZKODA
 szkodować → SZKODA
 szkodzić → SZKODA
 szkolic → SZKOŁA
 szkolnictwo → SZKOŁA
 szkolny → SZKOŁA
 SZKOŁA
 szła → SZELKA
 szlachcianka → SZLACHTA
 szlachcic → SZLACHTA
 szlachecki → SZLACHTA
 szlachetność → SZLACHTA
 szlachetny → SZLACHTA
 SZLACHTA
 SZLAG
 SZLAK
 szlamazarny → ŚLAMAZARA
 szleja → SZELKA
 SZLOCHAĆ
 szlub → ŚLUB
 szłapać → CZŁAPAĆ

szłapić → CZŁAPAĆ
 szmalec → SMALEC
 SZMAT
 szmata → SZMAT
 szmatławy → SZMAT
 szmer → SZEMRAĆ
 SZNUR
 sznura → SZNUR
 sznurek → SZNUR
 sznurować → SZNUR
 sznurowadło → SZNUR
 sznurówka → SZNUR
 szoczewica → SOCZEWICA
 szoczwica → SOCZEWICA
 szółtyś → SOŁTYŚ
 szonować → SZANOWAĆ
 SZOPA
 szopka → SZOPA
 SZOROWAĆ
 SZORSTKI
 szorstkość → SZORSTKI
 szóstka → SZÓSTY
 SZÓSTY
 szpacić → SZPETNY
 SZPAK
 szpakowaty → SZPAK
 SZPARA
 szparka → SZPARA
 szpat → SZPETNY
 szpata → SZPETNY
 szpatny → SZPETNY
 szpecić → SZPETNY
 szperactwo → SZPERAĆ
 szperacz → SZPERAĆ
 SZPERAĆ
 szperanina → SZPERAĆ
 SZPETNY
 szpetota → SZPETNY
 SZPIC
 szpica → SZPIC
 szpieg → SZPIEGOWAĆ
 szpiegi → SZPIEGOWAĆ
 szpiegierz → SZPIEGOWAĆ
 szpieglerz → SZPIEGOWAĆ
 SZPIK
 szpikować → SZPIK
 SZPILA
 szpilka → SZPILA
 SZPITAL
 szpiżarnia → SPIŻARNIA
 SZPON
 szpona → SZPON
 szpot → SZPETNY

SZPULA
 szpulka → SZPULA
 szterdzieści → CZTERDZIEŚCI
 szternaście → CZTERNAŚCIE
 szterzysta → CZTERYSTA
 SZTORC
 sztuczny → SZTUKA
 SZTUKA
 sztukować → SZTUKA
 szturać → SZTURCHAĆ
 SZTURCHAĆ
 szturchaniec → SZTURCHAĆ
 szturgać → SZTURCHAĆ
 szturkać → SZTURCHAĆ
 sztyry → CZTERY
 sztyrzy → CZTERY
 sztywnieć → SZTYWNY
 SZTYWNY
 SZUBA
 SZUBIENICA
 szubienicznik → SZUBIENICA
 szubieniczny → SZUBIENICA
 szudzić → SZYDZIĆ
 szufel → SZUFLA
 szufelka → SZUFLA
 SZUFLA
 SZUFLADA
 szufladka → SZUFLADA
 szuj → SZUJA
 SZUJA
 SZUKAĆ
 szum → SZUMIEĆ
 SZUMIEĆ
 szumny → SZUMIEĆ
 SZURAC
 SZURGAĆ
 szust → OSZUST
 szustać → OSZUST
 SZWACZKA
 szwager → SZWAGIER
 SZWAGIER
 szwelki → WSZELKI
 szwendać się
 szwyciek → WSZYSTEK
 szwyłki → WSZELKI
 szwystek → WSZYSTEK
 szwytek → WSZYSTEK
 szwiec → SZEWC
 szyb → SZYBA
 SZYBA
 szymbienica → SZUBIENICA
 SZYBKI
 szybować
 szybowiec → SZYBOWAĆ

SZYĆ
 szyderca → SZYDZIĆ
 szyderczy → SZYDZIĆ
 szyderstwo → SZYDZIĆ
 szyderz → SZYDZIĆ
 SZYDŁO
 SZYDZIĆ
 SZYJA
 SZYK I
 SZYK II
 SZYKOWAĆ
 szykowanie → SZYKOWAĆ
 SZYNA
 szynek → SZYNIK
 SZYNIK
 SZYNKA
 szynkarka → SZYNIK
 szynkarz → SZYNIK
 szynkować → SZYNIK
 szyroki → SZEROKI
 szyrz → SZERZ
 szyrzyć → SZERZYĆ
 szyszek → WSZYSTEK
 SZYSZKA
 szytek → WSZYSTEK

 ŚCIANA
 ścianka → ŚCIANA
 ściąć → CIĄĆ
 ciągać → CIĄGAĆ, ŚCIEGNO
 ciągnąć → CIĄGAĆ
 ściebłko → ŻDZBŁO
 ściebło → ŻDZBŁO
 ścieć → CHCIEĆ
 ŚCIEG
 ściegać → ŚCIEGNO
 ścieгна → ŚCIEŻKA
 ściegno → ŚCIEGNO
 ŚCIEK
 ściekać → CIEC
 ściełić → ŚLAĆ II
 ściemnieć → CIEMNY
 ścienny → ŚCIANA
 ścierać → ŚCIERKA
 ŚCIERKA
 ściernie → ŚCIERN
 ściernisko → ŚCIERN
 ŚCIERN
 ŚCIERWO
 ŚCIEŚNIC
 ścieżaja → OŚCIEŻ
 ścieżaja → OŚCIEŻ
 ŚCIEŻKA
 ścieżyna → ŚCIEŻKA

ścieżynka → ŚCIEŻKA
 ŚCIEGNO
 ścig → ŚCIEG
 ŚCIGAĆ
 ŚCIÓŁKA
 ścirka → ŚCIERKA
 ścierw → ŚCIERWO
 ścirw → ŚCIERWO
 ścirzw → ŚCIERWO
 ścirwo → ŚCIERWO
 ścisnąć → CISKAC
 ścisły
 ścisnąć → CISKAC, ŚCISELY
 ścisłość → ŚCISŁY
 ściszać → CISZYĆ
 ściszyć → CISZYĆ
 ściśle → ŚCISŁY
 śćbło → ŻDZBŁO
 śćkło → SZKŁO
 škło → SZKŁO
 ślachcic → SZLACHTA
 ślachta → SZLACHTA
 ŚLAD
 ślak → SZLAK
 ślam → ŚLAMAZARA
 ŚLAMAZARA
 ślamazarny → ŚLAMAZARA
 ŚLAZ
 ślechcic → SZLACHTA
 ślehta → SZLACHTA
 ŚLEDZIĆ
 śledzik → ŚLEDZ
 ŚLEDZIONA
 ŚLEDZ
 ślepie → ŚLEPY
 ślepiec → ŚLEPY
 ślepnąć → ŚLEPY
 ślepota → ŚLEPY
 śleziony → ŚLEDZIONA
 ŚLEPY
 ślęczęć
 ŚLICZNY
 ślimaczy → ŚLIMAK
 ślimaczyć się → ŚLIMAK
 ŚLIMAK
 ŚLINA
 śliniak → ŚLINA
 ślinić (się) → ŚLINA
 ŚLISKI
 ŚLIWA
 śliwka → ŚLIWA
 ŚLIZ
 ślizać się → ŚLIZGAĆ SIĘ
 ślizg → ŚLIZGAĆ SIĘ

ślizgać się
ślizgawica → ŚLIZG
ślizgawka → ŚLIZGAĆ SIĘ
śliznąć → ŁZA, ŚLAZ
śliżeć → ŁZA, ŚLAZ
ślący się → ŁŚNIĆ
ślosar → ŚLUSARZ
ślosarz → ŚLUSARZ
śloz → ŚLUZ
ślub
ślubić → POŚLUBIĆ
ślubny → ŚLUB
ślubować → ŚLUB
ślubowanie → ŚLUB
ŚLUSARZ
ŚLUZ
ŚMIAĆ SIĘ
śmiady → ŚNIADY
śmiać → ŚMIAŁY
śmiałość → ŚMIAŁY
ŚMIAŁY
śmiara → UŚMIERZYĆ
śmietana → ŚMIETANA
ŚMIECH
śmieci → ŚMIEĆ I
śmiecić → ŚMIEĆ I
śmiecie → ŚMIEĆ I
ŚMIEĆ I
ŚMIEĆ II
ŚMIERĆ
ŚMIERDZIEĆ
śmierzdział → ŚMIERDZIEĆ
śmierny → UŚMIERZYĆ
śmiertelnik → ŚMIERĆ
śmiertelność → ŚMIERĆ
śmiertelny → ŚMIERĆ
śmierć → ŚMIERĆ
śmierzyć → UŚMIERZYĆ
śmieszny → ŚMIECH
śmieszyć → ŚMIECH
ŚMIETANA
śmietanka → ŚMIETANA
śmietnik → ŚMIEĆ I
śmietnisko → ŚMIEĆ I
ŚMIGAĆ
śmigło → ŚMIGAĆ
śmigły → ŚMIGAĆ
śmignąć → ŚMIGAĆ
śmiotana → ŚMIETANA
śmirć → ŚMIERĆ
śmirdzić → ŚMIERDZIEĆ
śmirzć → ŚMIERĆ
śniadać → ŚNIADANIE
ŚNIADANIE

ŚNIADY
ŚNIĆ
śniedz → ŚNIADY
ŚNIEG
śniegowy → ŚNIEG
śnieść → ŚNIADANIE
śnieżny → ŚNIEG
śnieżyca → ŚNIEG
śnieżyć → ŚNIEG
śnięty → ŚNĄĆ
śpiac → ŚPIEWAĆ
spiać → SPAĆ
spiączka → SPAĆ
spieg → SZPIEGOWAĆ
spica → SZPIC
spieszny → ŚPIESZYĆ
ŚPIESZYĆ
śpiew → ŚPIEWAĆ
śpiewaczka → ŚPIEW
ŚPIEWAĆ
śpiewak → ŚPIEW
śpiewka → ŚPIEW
śpiewnik → ŚPIEW
śpiewny → ŚPIEW
spik → SZPIK
spioch → SPAĆ
spioszek → SPAĆ
spioszki → SPAĆ
spital → SZPITAL
spisać → ŚPIEWAĆ
spiza → SPIŻARNIA
spizarnia → SPIŻARNIA
srebro → SREBRO
ŚREDNI
średnica → ŚREDNI
średnik → ŚREDNI
ŚRODA
ŚRODEK
śron → SZRON
śrrebro → SREBRO
średni → ŚREDNI
śrzoda → ŚRODA
śrzodek → ŚRODEK
śrzon → SZRON
stuka → SZTUKA
świaczyc → ŚWIADEK
świadczyć → ŚWIADEK
świadectwo → ŚWIADEK
ŚWIADEK
świadom → ŚWIADOMY
ŚWIADOMY
ŚWIAT
światłość → ŚWIATŁY
światny → ŚWIECIĆ

światowiec → ŚWIAT
światowy → ŚWIAT
ŚWIĄD
świątek → ŚWIĘTY
ŚWIĄTYNIA
świątynny → ŚWIĄTYNIA
świca → ŚWIECA
ŚWIDER
świderek → ŚWIDER
świdrować → ŚWIDER
świdrowaty → ŚWIDER
świeboda → SWOBODA
świebodny
ŚWIECA
ŚWIECIĆ
świecidelko → ŚWIECIĆ
świecidło → ŚWIECIĆ
świecki → ŚWIAT
świecki → ŚWIAT
świecznik → ŚWIECA
świeńczyć → ŚWIADEK
świedek → ŚWIADEK
świercz → ŚWIERSZCZ
świerczeń → ŚWIERGOTAĆ
ŚWIERGOTAĆ
ŚWIERK
świerkać → ŚWIERGOTAĆ
ŚWIERSZCZ
świerzb → ŚWIERZBIEĆ
świerzbic → ŚWIERZBIEĆ
ŚWIERZBIEĆ
świerzgotać → ŚWIERGOTAĆ
światlica → ŚWIATŁY
światny → ŚWIECIĆ
świetski → ŚWIAT
świeżość → ŚWIEŻY
ŚWIEŻY
świeć → ŚWIĘTY
święto → ŚWIĘTY
świętość → ŚWIĘTY
świętować → ŚWIĘTY
ŚWIĘTY
świni → ŚWINIA
ŚWINIA
świrb → ŚWIERZBIEĆ
świrbieć → ŚWIERZBIEĆ
śwircz → ŚWIERSZCZ
świrk → ŚWIERK
świrkanie → ŚWIERGOTAĆ
świrszczek → ŚWIERSZCZ
świrzb → ŚWIERZBIEĆ
świrzk → ŚWIERK
świst → ŚWISTAĆ
ŚWISTAĆ

świstak → ŚWISTAĆ
 świstawka → ŚWISTAĆ
 świszcząć → ŚWISTAĆ
 ŚWIT
 ŚWITA
 ŚWITAĆ

TABLICA
 TABOR
 tabór → TABOR
 TABUN
 TACA
 tachnąć → TASZCZYĆ
 taczać → TACZKA
 TACZKA
 taczki → TACZKA
 TAIC
 TAJAĆ
 tajeć → TAIC
 tajemnica → TAJEMNY
 TAJEMNY
 tajemniczy → TAJEMNY
 tajny → TAIC
 TAK
 TAKI → TAK
 tako → TAK
 takowy → TAKI
 także → TAK
 TALERZ
 talerzyk → TALERZ
 TAM
 TAMA
 tamować → TAMA
 tamtejszy → TAMTEN
 TAMTEN
 TAMTĘDY
 tamto → TAM
 tancerz → TANIEC
 taneczny → TANIEC
 TANI
 tanie → TANI
 TANIEC
 tanieć → TANI
 tańcować → TANIEC
 tańczyć → TANIEC
 tarac → TARZAĆ
 TARCICA
 tarcz → TARCZA
 TARCZA
 tarczyca → TARCZA
 tarczyczka → TARCZA
 TARG
 TARGAĆ
 TARGOWAĆ

targowica → TARGOWAĆ
 targowisko → TARGOWAĆ
 TARKA
 tarkać → TURKOTAĆ
 tarki → TARNINA
 tarkotać → TURKOTAĆ
 TARŁO
 tarłka → TARKA
 tarmosać → TARMOSIĆ
 TARMOSIĆ
 TARNINA
 tarnie → TARNINA
 tarnka → TARNINA
 tarnki → TARNINA
 tarń → TARNINA
 TARTAK
 tarty → TARTAK
 TARZAĆ
 TASAK
 tasiemiec → TAŚMA
 tasiemka → TAŚMA
 taska → TASZCZYĆ
 TASZCZYĆ
 TAŚMA
 TATA
 tato → TATA
 TATARAK
 tatusiek → TATA
 tatuś → TATA
 tupać → TUPAĆ
 tąpnać → TUPAĆ
 tąpnięcie → TUPAĆ
 tbać → DBAĆ
 tchawica → TCHNĄĆ
 TCHNĄĆ
 tchnienie → TCHNĄĆ
 TCHÓRZ
 tchórzliwy → TCHÓRZ
 tchórzostwo → TCHÓRZ
 tchórzyc → TCHÓRZ
 tczyć → TKWIĆ
 teczka → TEKA
 teda → TĘDY
 TĘDY
 tegda → TĘDY
 tegdy → TĘDY
 tegodla → DLA
 TEKA
 telki → TYLKO
 temczasem → TYMCZASEM
 TEN
 TERAZ
 terażniejszość → TERAZ
 terażniejszy → TERAZ

tercica → TARCICA
 tergać → TARGAĆ
 terka → TARKA
 tesak → TASAK
 teskliwy → CKLIWY
 tesknąć → CKLIWY
 teskno → TĘSKNY
 teskny → TĘSKNY
 tesno → TĘSKNY
 tesny → TĘSKNY
 teściowa → TEŚĆ
 TEŚĆ
 TEŻ
 teże → TEŻ
 tęchlina → TĘCHNĄĆ
 TĘCHNĄĆ
 tęcz → TĘCZA
 TĘCZA
 tęczowy → TĘCZA
 tęczówka → TĘCZA
 TĘDY
 TĘGI
 tęgość → TĘGI
 tępać → TUPAĆ
 TĘPIĆ
 TĘPY
 tęsknąć → TĘSKNIĆ
 TĘSKNIĆ
 tęsknota → TĘSKNY
 TĘSKNY
 TĘTENT
 tętnąć → TĘTNIĆ
 tętnica → TĘTNIĆ
 TĘTNIĆ
 tętnieć → TĘTNIĆ
 tętno → TĘTNIĆ
 tęzec → TĘGI
 tężeć → TĘGI
 tężnia → TĘGI
 tężyzna → TĘGI
 tiutiun → TYTOŃ
 tiutuń → TYTOŃ
 tkactwo → TKAĆ II
 tkacz → TKAĆ II
 tkaczka → TKAĆ II
 TKAĆ I
 TKAĆ II
 tkanina → TKAĆ II
 tkanka → TKAĆ II
 tkliwość → TKLIWY
 TKLIWY
 TKNĄĆ
 tkóry → KTÓRY
 TKWIĆ

tkwieć → TKWIEĆ
 TLEĆ
 TLEN
 TŁAMSIĆ
 TŁO
 tłoczny → TŁOCZYĆ
 TŁOCZYĆ → TŁOK
 TŁOK
 tłomacz → TŁUMACZ
 tłomaczyć → TŁUMACZYĆ
 tłomok → TŁUMOK
 TŁUC
 tłuczek → TŁUC
 TŁUM
 TŁUMACZ
 TŁUMACZYĆ
 TŁUMIĆ → TŁOMOK
 tłumik → TŁUMIĆ
 tłumny → TŁUM
 TŁUMOK
 TŁUSTY
 tłuszc → TŁUSTY
 TŁUSZCZA
 tłuszcic → TŁUSTY
 tłuszcioch → TŁUSTY
 toboła → TOBÓŁ
 tobolek → TOBÓŁ
 tobolek → TOBÓŁ
 TOBÓŁ
 TOCZYĆ
 TOK
 tokarnia → TOCZYĆ
 tokarz → TOCZYĆ
 TOKOWAĆ
 tokowisko → TOKOWAĆ
 tolic → TULIĆ
 TONĄĆ
 tonia → TOŃ
 TOŃ
 TOPIĆ I
 TOPIĆ II
 TOPIEL
 topielec → TOPIEL
 TOPNIEĆ
 topny → TOPNIEĆ
 TOPOLA
 toporek → TOPÓR
 toporny → TOPÓR
 toporzysko → TOPÓR
 TOPÓR
 TOR
 TORBA
 torować → TOR
 torowisko → TOR

tosamość → TOŻSAMY
 tosamy → TOŻSAMY
 TOWAR
 towarzyski → TOWARZYSZ
 towarzystwo → TOWARZYSZ
 TOWARZYSZ
 towarzyszyć → TOWARZYSZ
 TOŻ
 tożsamość → TOŻSAMY
 TOŻSAMY
 tórz → TCHÓRZ
 TRACIĆ
 traf → TRAFIĆ
 TRAFIĆ
 trafny → TRAFIĆ
 trafta → TRATWA
 TRAGARZ
 trunk → TRUNEK
 TRAPIĆ
 trawę → TRATWA
 TRATOWAĆ
 trawować się → TRATOWAĆ
 TRATWA
 TRAWA
 trawisty → TRAWA
 TRAWIĆ (I)
 trawic (II) → TRWONIC
 trawka → TRAWA
 trawnik → TRAWA
 trawta → TRATWA
 TRĄBA
 trąbić → TRĄBA
 trąbka → TRĄBA
 TRĄCIEĆ
 TRĄD
 trefić → TRAFIĆ
 TREŚĆ
 tretować → TRATOWAĆ
 trębacz → TRĄBA
 trędowacina → TRĄD
 trędowaty → TRĄD
 treściwy → TREŚĆ
 trętwić → DRĘTWIEĆ, DRĘTWY
 trętwić → DRĘTWIEĆ, DRĘTWY
 trocha → TROCHĘ
 TROCHĘ
 TROCINY
 troczyć → TROK
 trojaki → TROJE
 trojako → TROJE
 TROJE
 TROK
 troki → TROK
 TIRON

trona → TRUMNA
 tronna → TRUMNA
 TROP
 TROPIC (I)
 tropic (II) → TRAPIĆ
 TROSKA
 troskać → TROSKA
 troskać się → TROSKA
 troskliwość → TROSKA
 troskliwy → TROSKA
 troszczyć się → TROSKA
 troszka → TROCHĘ
 troszkę → TROCHĘ
 trójca → TROJE
 trójka → TROJE
 TRUCHLEĆ
 truchło → TRUCHLEĆ
 truchły → TRUCHLEĆ
 truć → TRUTEŃ
 trućina → TRUCIZNA
 TRUCIZNA
 TRUĆ
 TRUD
 trudnić (się) → TRUDNY
 trudność → TRUDNY
 TRUDNY
 TRUDZIĆ
 trukać → TURKAWKA
 trukawka → TURKAWKA
 TRUMNA
 truna → TRUMNA
 TRUNEK
 trunk → TRUNEK
 trunna → TRUMNA
 TRUP
 TRUSIA
 truskawiec → TRUSKAWKA
 TRUSKAWKA
 truś → TRUSIA
 TRUTEŃ
 trutka → TRUCIZNA
 TRWAĆ
 TRWAŁY
 TRWOGA
 TRWONIC
 trwożny → TRWOGA
 trwożyć → TRWOGA
 tryfta → TRATWA
 trynald → TRZNADEL
 trynk → TYNK
 trynkować → TYNK
 trysk → TRYSKAĆ
 TRYSKAĆ
 trzask → TRZASKAĆ

TRZASKA
TRZASKAĆ
trząsać → TRZĄŚĆ
TRZĄŚĆ
TRZCINA
trze → TRZY
TRZEBĄ
TRZEBIĆ
trzebież → TRZEBIĆ
trzechsetny → TRZYSTA
TRZECI
TRZEĆ
trzemcha → CZEREMCHA
trzemucha → CZEREMCHA
trzepacza → TRZEPAC
TRZEPAC
trzepak → TRZEPAC
trzepotać (się) → TRZEPOTAĆ
TRZEPOTAĆ
TRZESZCZEĆ
trześć → TREŚĆ
trzewa → TRZEWIA
TRZEWIA
trzewic → TRZEWIK
TRZEWIK
trzewo → TRZEWIA
trzeźwi → TRZEŻWY
trzeźwić → TRZEŻWY
trzeźwieć → TRZEŻWY
trzeźwość → TRZEŻWY
TRZEŻWY
trzęsać → TRZĄŚĆ
trzęsawica → TRZĘSAWISKO
TRZĘSAWISKO
trzymić → TRZYMAĆ
TRZMIEL
TRZNADEL
trznadl → TRZNADEL
TRZODA
TRZON
trzonek → TRZON
TRZONOWY
trzop → CZEREP
TRZOS
trzosła → TRZUSTKA
trzpiatać → TRZPIOT
TRZPIOT
trzpiotać (się) → TRZPIOT
trzpiotka → TRZPIOT
TRZUSTKA
TRZY
TRZYDZIEŚCI
TRZYMAĆ
trzynastka → TRZYNAŚCIE

trzynasty → TRZYNAŚCIE
TRZYNAŚCIE
trzyński → TRZYNAŚCIE
trzynośl → TRZNADEL
TRZYSTA
tszczy → CZCZY
TU
tucznik → TUCZYĆ
tuczny → TUCZYĆ
TUCZYĆ
TUDZIEŻ
TUK
TULEJA
tulejka → TULEJA
TULIĆ
TULIPAN
tulipant → TULIPAN
tuł → TULEJA
tułacz → TULAĆ SIĘ
tułaczka → TULAĆ SIĘ
TULAĆ SIĘ
tułmacz → TŁUMACZ
TULÓW
TUMAN
tumanić → TUMAN
tunchować → TYNK
TUPAĆ
tupot → TUPAĆ
tupotać → TUPAĆ
TUR
turkać → TURKAWKA
TURKAWKA
turkot → TURKOTAĆ
TURKOTAĆ
turoń → TUR
turzy → TUR
turzyca → TUR
TUSZA
TUSZYĆ
tuta → TUTAJ
TUTAJ
tuteczny → TUTAJ
tutejszy → TUTAJ
TUTKA
TUZIN
tuzinkowy → TUZIN
TUŻ
twardnąć → TWARDY
twardnieć → TWARDY
TWARDY
twardy → TWIERDZIĆ
twardzić → TWARDY
twardziel → TWARDY
twarożek → TWARÓG

TWARÓG
TWARZ
twierdza → TWIERDZA
TWIERDZA
TWIERDZIĆ
twirdza → TWIERDZA
twirdzić → TWIERDZIĆ
TWORZYĆ
TWÓJ
TWÓR
twórcza → TWORZYĆ
twórczy → TWORZYĆ
twórczyni → TWORZYĆ
TY
tycz → TYCZKA
tycza → TYCZKA
tyczeń → STYCZEŃ
TYCZKA
tyczkarz → TYCZKA
TYCZYĆ
TYĆ
tydniowy → TYDZIEŃ
tydniowy → TYDZIEŃ
TYDZIEŃ
tygodniowy → TYDZIEŃ
tyka → STYCZEŃ, TYKA
TYKAĆ I
TYKAĆ II
TYKAĆ III
TYLE
tylec → TYŁ
tyłki → TYLKO
TYLKO
tylny → TYŁ
TYŁ
tyłek → TYŁ
TYMCZASEM
tymczasowo → TYMCZASEM
tymczasowy → TYMCZASEM
tuncharz → TYNK
tuncherz → TYNK
tutuń → TYTOŃ
TYNK
tynkarz → TYNK
tynkować → TYNK
TYSIĄC
tysięcny → TYSIĄC
tysięczny → TYSIĄC
tysięczny → TYSIĄC
TYTOŃ
tytuń → TYTOŃ

U
u- → U

ubabrać → BABRAĆ
 ubezwłasnowolnić → WŁASNY
 ubier → UBRAĆ
 ubierać → BRAĆ II
 ubiór → UBRAĆ
 ubierać się → UBRAĆ
 ubliżenie → UBLIŻYĆ
 ubliżyć
 UBOGI
 ubój
 uboństwo → UBOGI
 ubożec → UBOGI
 ubożec się → UBOGI
 ubóstwo → UBOGI
 ubóść → BÓŚĆ
 UBRAĆ → BRAĆ II
 ubranie → UBRAĆ
 ubrany → UBRAĆ
 uburdać → BREDZIĆ
 UBYĆ
 UBYTEK
 ucałować → CAŁOWAĆ
 uchlać się → CHŁAĆ
 uchłóścić → CHŁOSTAĆ
 UCHO
 uchodzić → CHODZIĆ
 uchopić → CHAPAĆ
 uchować się → CHOWAĆ
 uchronić → CHRONIĆ
 uchwałać → CHWALIĆ
 uchwalić → CHWALIĆ, UCHWA-
 ŁA
 UCHWAŁA
 uchwycić → CHWYTAĆ
 uchybiać → CHYBIĆ
 uchybić → CHYBIĆ
 uchybienie → CHYBIĆ
 uchylać → CHYLIĆ
 uchylić → CHYLIĆ
 uciąć → CIAĆ
 UCIAŻLIWY
 uciążyć → UCIAŻLIWY
 UCIEC
 UCIECHA
 UCIECZKA
 uciekać → CIEC
 uciekinier → UCIECZKA
 ucieleśnić → CIELESNY
 uciemieżyć → CIEMIĘŻYĆ
 ucieszny → UCIECHA
 ucieszyć → UCIECHA
 uciężyć → UCIAŻLIWY
 UCISK
 uciskać → UCISK

uciszać → CISZYĆ
 uciszyć → CISZYĆ
 uciulać → CIUŁAĆ
 uczcić → UCZCIWY
 UCZCIWY
 uczelnia → UCZYĆ
 uczenik → UCZYĆ
 uczennica → UCZYĆ
 uczennik → UCZYĆ
 uczeń → UCZYĆ
 uczepić się → CZEPIĆ
 uczesać → CZESAĆ
 uczesny → UCZESTNIK
 uczestniczyć → UCZESTNIK
 UCZESTNIK
 ucześnik → UCZESTNIK
 uczęśnik → UCZESTNIK
 uczestnik → UCZESTNIK
 uczęstny → UCZESTNIK
 UCZĘSZCZAĆ
 uczeńnik → UCZESTNIK
 uczony → UCZYĆ
 UCZTA
 ucztować → UCZTA
 UCZYĆ
 UCZYNEK → CZYNIĆ
 uczynić → CZYNIĆ, UCZYNEK
 ućcić → UCZCIWY
 ućciwy → UCZCIWY
 ud → UDO
 UDAR
 udawać → DAWAĆ
 UDERZYĆ
 udko → UDO
 udławić → DŁAWIĆ
 UDO
 udobruchać → DOBRY
 udogodnić → DOGODNY
 udoić → DOIĆ
 udomowić → DOM
 udręczać → DRĘCZYĆ
 udręczyć → DRĘCZYĆ, UDRĘKA
 UDRĘKA
 UDRY
 udrzeć → DRZEĆ
 udział → DZIELIĆ
 udziałowiec → DZIELIĆ
 udziałowy → DZIELIĆ
 udziec → UDO
 udzielać → DZIELIĆ
 udzielić → DZIELIĆ
 udzielny → DZIELIĆ
 udzierać → DRZEĆ
 udźwignąć → DŹWIGAĆ

uf → HUFIEC
 UFAĆ
 ufiec → HUFIEC
 ufność → UFAĆ
 ufny → UFAĆ
 ugasić → GASIĆ
 ugnąć → LGNAĆ
 ugłaskać → GŁASKAĆ
 ugnieść → GNIEŚĆ
 ugoda → GODZIĆ
 ugodowy → GODZIĆ
 ugodzić → GODZIĆ
 ugorzeć → UGÓR
 ugościć → GOŚCIĆ
 ugotować → GOTOWAĆ
 UGÓR
 ugruntować → GRUNT
 ugryźć → GRZYĆ
 ugrzeczniony → GRZECZNY
 ugrzęznąć → GRZĘŻNĄĆ
 UIŚCIĆ
 uj → WUJ
 ujadać → JADAĆ
 ujec → WUJ
 ująć → IĄĆ, UJMA
 ujemny → UJMA
 ujeść → JEŚĆ
 ujeżdżić → JEŹDZIĆ
 UJMA
 UJŚCIE
 ujść → IŚĆ, UJŚCIE
 UJRZEĆ
 ukazać → KAZAĆ
 ukarać → KARAĆ
 ukąsić → KĄSAĆ
 ukąszenie → KĄSAĆ
 ukisić → KISIĆ
 ukleć → UKLEJA
 układ → KŁAŚĆ
 układać → KŁAŚĆ
 układny → KŁAŚĆ
 uklon → KŁONIĆ
 uklonić się → KŁONIĆ
 UKLEJA
 uklepać → KLEPAĆ
 uklęknąć → KŁĘCZEĆ
 ukochać → KOCHAĆ
 ukochany → KOCHAĆ
 ukocić się → KOCIĆ SIĘ
 ukoić → KOIĆ
 ukołysać → KOŁYSAĆ
 ukojenie → KOIĆ
 ukończyć → KOŃCZYĆ
 ukoronować → KORONA

ukorzenić → KORZEŃ
 ukorzyć się → KORZYĆ SIĘ
 ukos → KOSY
 ukośny → KOSY
 ukraść → KRAŚĆ
 ukreślić → KRĘŚCIĆ
 ukrochmalić → KROCHMAL
 UKROP
 UKRÓCIĆ
 ukrzyżować → KRZYŻ
 ukształtować → KSZTAŁT
 ukuć → KUĆ
 ukwiecić → KWIAT
 UL
 ulać → LAĆ
 ulec → LEC
 ulecieć → LECIEĆ
 uleczalny → LECZYĆ
 uleczyć → LECZYĆ
 ulepić → LEPIĆ
 ulepszyć → LEPSZY
 ulew → ULEWA
 ULEWA
 ulewać → ULEWA
 ulewny → ULEWA
 uleżeć się → LEŻEĆ
 uleknąć się → LĘKAĆ
 ULGA
 ULICA
 uliczka → ULICA
 ulitować się → LITOWAĆ SIĘ
 ulizać się → LIZAĆ
 ulotka → LECIEĆ
 ULOTNIĆ SIĘ
 ulotny → LECIEĆ, ULOTNIĆ SIĘ
 ultaj → HULTAJ
 ulubiony → LUBIĆ
 ulżyć → LŻYĆ
 uładzić → ŁAD
 ułagodzić → ŁAGODZIĆ
 UŁAMEK
 UŁAN
 ułapić → ŁAPĄĆ, OBLĄPIĆ
 ułatwić → ŁATWY
 ułemny → UŁOMNY
 ułojony → ŁOIC
 UŁOMEK
 ułomić → UŁOMEK, UŁOMNY
 UŁOMNY
 ułożyć → ŁOŻYĆ
 uluda → ŁUDZIĆ
 uludzić → ŁUDZIĆ
 um → UMIEĆ
 umać → MAĆ

umarły → MRZEĆ
 umartwić → MARTWIĆ
 umartwienie → MARTWIĆ
 umarznąć → MARZNAĆ
 umaszczenie → MAŚĆ II
 umerły → MRZEĆ
 umęczyć → MĘCZYĆ
 umiar → MIERZYĆ
 umiarkować → MIARKOWAĆ
 umiarkowany → MIARKOWAĆ
 UMIEĆ
 umiejętny → UMIEĆ
 umiejscowić → MIEJSCE
 umierć → MARTWIĆ
 umierzenie → MIERZYĆ
 umierzyć → MIERZYĆ
 umieścić → MIEŚCIĆ
 umiezczać się → UMIZGAĆ SIĘ
 umięśniony → MIĘSO
 umiętny → UMIEĆ
 umilić → MIŁY
 umilknąć → MILCZEĆ
 umiłowac → MIŁY
 umirtwić → MARTWIĆ
 UMIZGAĆ SIĘ
 umknąć → MKNAĆ
 umocnić → MOCNY
 umocować → MOC
 umowa → MÓWIĆ
 umor → UMÓR
 umorzyć → UMÓR, MORZYĆ
 UMÓR
 umówić → MÓWIĆ
 umrzeć → MRZEĆ
 umyć → MYĆ
 UMYŚL → MYŚLEĆ
 umysłowość → UMYŚL
 umysłowy → UMYŚL
 umyślić → UMYŚLNY, MYŚLEĆ
 umyślnie → UMYŚLNY
 UMYŚLNY → MYŚLEĆ
 umywać się → MYĆ
 umywalka → MYĆ
 unaoczniać → OKO
 UNICESTWIĆ
 uniesienie → NIEŚĆ
 unieść → NIEŚĆ
 UNIKNAĆ → NIKNAĆ
 unizony → PONIŻYĆ
 uniżyć → PONIŻYĆ
 unosić → NOSIĆ
 unurzyć → NURZAĆ
 uogólnić → OGÓŁ
 UOSOBIC → OSOBA

uosobienie → OSOBA
 upadek → PAŚĆ I
 upalenie → UPAŁ
 upalić → UPAŁ
 upalny → UPAŁ
 UPAŁ
 upaprać → PAPRAĆ
 upaść → PAŚĆ I
 upatrzeć → PATRZEĆ
 upewnić → PEWNY
 upiec → PIEC II
 upiekrac → UPIĘKSZYĆ
 upiekrzyć → UPIĘKSZYĆ
 UPIĘKSZYĆ
 upilnować → PILNY
 upiorny → UPIÓR
 UPIÓR
 upleść → PLEŚĆ
 upodlenie → PODŁY
 upodlić → PODŁY
 upodobać → PODOBAĆ SIĘ
 upodobnić → PODOBNY
 upoić → POIĆ
 upojenie → POIĆ
 upojny → POIĆ
 UPOKORZYĆ → KORZYĆ SIĘ
 upolować → POŁOWAĆ
 upominać → UPOMINEK
 UPOMINEK
 upominek → UPOMINEK
 upomnieć → UPOMINEK, PO-
 MNIEĆ
 upora → UPÓR
 uporać się → PORĄC SIĘ
 uporządkować → PORZĄDEK
 uposażenie → POSAG
 uposażyć → POSAG
 UPOŚLEDZĄC
 upowszechnić → POWSZECHNY
 UPÓR
 uprać → PRAĆ
 upragniony → PRAGNĄĆ
 uprawa → PRAWIĆ
 uprawić → PRAWIĆ
 uprzyżyć → PRAŻYĆ
 uprosić → PROSIĆ
 uprosić → PROSTY
 uprowadzić → PROWADZIĆ
 uprząść → PRZĄŚĆ
 uprzętać → SPRZĄTAĆ
 uprzeć się → PRZEĆ I, UPÓR
 uprzędni → PRZÓD, UPREDZIĆ
 UPREDZIĆ → PRZÓD
 uprzejmie → UPRZEJMY

UPRZEJMY
uprzykrzyć (się) → PRZYKRY
uprzyśmy → UPRZEJMY
uprzytomnić → PRZYTOMNY
upstrzyć → PSTRY
upust → PUŚCIĆ
upusta → PUŚCIĆ
upuścić → PUŚCIĆ
uraczyć → RACZYĆ
uradować się → RADOWAĆ SIĘ
uradowany → RADOWAĆ SIĘ
uratować → RATOWAĆ
URAZ
URAZA
urazić → URAZ, URAZA
URAGAĆ
urągawisko → URAGAĆ
urągacz → URAGAĆ
uręgać (się) → URAGAĆ
urobek → ROBIĆ
urocznie → UROCZYSTY
uroczy → UROK
uroczyć → UROK
UROCZYSKO
uroczone → UROCZYSTY
uroczystość → UROCZYSTY
UROCZYSTY
uroczyszcze → UROCZYSKO
uroczyty → UROCZYSTY
URODA
URODZAJ
urodzajny → URODZAJ
urodziwy → URODA
UROK → UROCZYSTY
uronić → RONIĆ
urozmaić → ROZMAITY
uród → URODA
urt → HURT
uruchomić → RUCHOMY
urwać → RWAĆ
urywek → RWAĆ
urzasnąć → ŻACHNĄĆ SIĘ
URZĄD
urządzić → RZĄDZIĆ
URZEC → RZEC
urzędnik → URZĄD
urzędować → URZĄD
urzędowy → URZĄD
urzieć → UJRZEC
urznąć → RZŃNĄĆ
usidlić → SIDŁO
usiłować → SIŁA
uskaradzić → SZKARADNY
uskarzać się → SKARZYĆ

uskok → SKOCZYĆ
uskromić → POSKROMIĆ
uskrzydlić → SKRZYDŁO
usłać → SŁAĆ II
usługa → SŁUŻYĆ
usłużyć → SŁUŻYĆ
usługiwać → SŁUGA
uslužny → SŁUŻYĆ
usmarować → SMAR
USNAĆ → SNAĆ
uspokoić (się) → SPOKÓJ
uspołecnić → SPOŁECZNY
USPOSOBIĆ → SPOSOBIĆ
usposobienie → SPOSOBIĆ, USPO-
SOBIĆ
usprawiedliwić → SPRAWIEDLI-
WY
usprawiedliwić się → SPRAWIED-
LIWY
ustrać → SRAĆ
USTA
ustać → STAĆ I, STAĆ II, USTA-
NEK
USTANEK
ustanowić → STANOWIĆ
USTATKOWAĆ SIĘ
USTAWA
USTAWICZNY
ustawić → STAWIĆ, USTAWA,
USTAWICZNY
USTĄPIĆ → STĄPIĆ
usterk → USTERKA
USTERKA
USTĘP
ustępek → USTĘP
ustępić → USTĄPIĆ
ustępliwy → USTĄPIĆ
ustępstwo → USTĄPIĆ
ustnik → USTA
ustny → USTA
ustosunkować się → STOSO-
WAĆ
ustroić → STROIĆ
ustrój → STROIĆ
ustyrk → USTERKA
ustyrkać się → UTARCZKA
usunąć → SUNAĆ
usuwać → SUWAĆ
uszargać → SZARGAĆ
uszanować → SZANOWAĆ
uszczelka → SZCZELINA
uszczelnić → SZCZELINA
uszczerbek → SZCZERBA
uszczerbić → SZCZERBA

uszcześliwić → SZCZĘŚCIE
USZCZKNAĆ
uszczeniście → USZCZKNAĆ
uszczuplić → SZCZUPLY
uszczać → SZCZUĆ
uszczać → SZCZUĆ
uszczać → SZCZUĆ
uszczyliwy → SZCZYPAC
uszuregować → SZEREG
uszkodzić → SZKODA
uszny → UCHO
uszywnić → SZTYWNY
uście → UJŚCIE
uściślić → ŚCISŁY
uśmiać się → ŚMIAĆ SIĘ
uśmiec → UŚMIECHAĆ SIĘ
UŚMIECHAĆ SIĘ
uśmiercić → ŚMIERĆ
UŚMIERZYĆ
uśmieszek → UŚMIECHAĆ SIĘ
uśmierzyc → UŚMIERZYĆ
UŚPIĆ
uświadomić → ŚWIADOMY
uświadomienie → ŚWIADOMY
uświetnić → ŚWIECIĆ
uświeźnić → WIEŚNĄĆ
utajnić → TAIĆ
UTARCZKA
utarg → TARGOWAĆ
utargować → TARGOWAĆ
utarzka → UTARCZKA
utcić → UCZYWIY
utęsknienie → TĘSKNIĆ
utęsknić → TĘSKNIĆ
utęskniony → TĘSKNIĆ
utknąć → TKNAĆ
utłuścić → TŁUSTY
utoczyć → TOCZYĆ
utonąć → TONAĆ
utopić → TOPIĆ I
utorować → TOR
utracić → TRACIĆ
utrafić → TRAFIĆ
utrapienie → TRAPIĆ
utrapiony → TRAPIĆ
utrata → TRACIĆ
utrącić → TRĄCIĆ
utropić → TRAPIĆ
utrudniać → TRUDNY
utrudnić → TRUDNY
utrwalić → TRWAŁY
utrzczać → TRZEC
utulić → TULIĆ
utwardzić → TWARDY
utwierdzić → TWIERDZIĆ

utworzyć → TWORZYĆ
 utwór → TWORZYĆ
 utyć → TYĆ
 UTYSKIWAĆ
 utyskować → UTYSKIWAĆ
 uwaga → WAŻYĆ
 uwarzyć → WARZYĆ
 uważać → WAŻYĆ
 uwędzić → WĘDZIĆ
 urząd → WIĘDNAĆ
 uwidocznic → WIDOK
 uwiecznić → WIEK
 uwieńczyć → WIĘNCZYĆ
 wierzyć → WIERZYĆ
 uwieść → WIEŚĆ II
 uwięzić → WIĘZIĆ
 uwięznąć → WIĘZNAĆ
 uwijać się → WIĆ II
 uwikłać się → WIKLAĆ
 uwinąć → WIĆ II
 uwlec → UWŁACZAĆ
 UWŁACZAĆ
 UWŁASZCZYĆ
 uwłascić → UWŁASZCZAĆ
 uwłoczyć → UWŁACZAĆ
 uwłoczyć → UWŁACZAĆ
 uwłoka → UWŁACZAĆ
 uwłocza → UWŁACZAĆ
 uwodząc → WIEŚĆ II, WODZIĆ
 wypuklić → WYPUKŁY
 uwzględnić → WZGLĄD
 uzasadnić → ZASADA
 uzbrojenie → ZBROJĆ
 UZDA
 uzdolniony → ZDOLNY
 uzdrowić → ZDROWY
 uzdrowisko → ZDROWY
 użębienie → ZĄB
 uziemić → ZIEMIA
 uznać → ZNACZĄĆ
 uznać → ZNAĆ
 uzupełnić → ZUPEŁNY
 uzysk → ZYSKAĆ
 uzyskać → ZYSKAĆ
 uździenica → UZDA
 użreć → UJRZEĆ
 użrzyć → UJRZEĆ
 użalić się → ŻALIĆ SIĘ
 użądlić → ŻĄDŁO
 użreć → ŻREĆ
 użyć → ŻYĆ
 UŻYCZYĆ
 użyteczny → UŻYTEK
 UŻYTEK

użytkować → UŻYTEK
 użytkownik → UŻYTEK
 użytkowy → UŻYTEK
 W
 w- → W
 wab → WABIĆ
 WABIĆ
 wabik → WABIĆ
 wachel → WACHLOWAĆ
 wachlarz → WACHLOWAĆ
 WACHLOWAĆ
 wada → WADZIĆ
 WADZIĆ
 wadzić się → WADZIĆ
 WAGA
 WAHAĆ
 wahadło → WAHAĆ
 wahanie → WAHAĆ
 wahować się → WAHAĆ
 wahotliwy → WAHAĆ
 WALAĆ
 walać się → WALAĆ
 walcować → WALEC
 walczyć → WALKA
 WALEC
 waleczny → WALKA
 WALIĆ
 WALKA
 walny → WALIĆ
 WAŁ I
 WAŁ II
 WAMPIR
 WANNA
 wapiennik → WAPNO
 wapienny → WAPNO
 wapienie → WAPNO
 WAPNO
 WAR
 WARCABY
 warcholic się → WARCHOŁ
 WARCHOŁ
 WARCZEĆ
 WARGA
 warkać → WARCZEĆ, WARKO-
 TAĆ
 warkliwy → WARCZEĆ
 WARKOCZ
 warkoczek → WARKOCZ
 warkot → WARKOTAĆ
 WARKOTAĆ
 WAROWAĆ
 warownia → WAROWAĆ
 warowny → WAROWAĆ

warsta → WARSTWA
 warstat → WARSZTAT
 warstewka → WARSTWA
 WARSTWA
 WARSZTAT
 WART
 WARTA
 wartać → WART, WARTKI
 WARTKI
 wartość → WART
 wartować → WARTA
 wartowniczy → WARTA
 wartownik → WARTA
 WARUNEK
 warunk → WARUNEK
 warzelnia → WARZYĆ
 WARZYĆ
 WARZYWO
 WASZ
 waśnić → WAŚN
 WAŚN
 WATAHA
 watażka → WATAHA
 WAWRZYN
 WAŻKA
 ważni → WAŻNY
 WAŻNY
 WAŻYĆ → LEKCEWAŻYĆ
 WĄ-
 WĄCHAĆ
 WĄDŁO
 WĄGIER
 wągr → WĄGIER
 WĄS
 wąsacz → WĄS
 wąsaty → WĄS
 wąsienica → GĄSIENICA
 wąsionka → GĄSIENICA
 WĄSKI
 WĄTEK
 wątleć → WĄTŁY
 wątlić → WĄTŁY
 WĄTŁY
 WĄTPIĆ
 wątpie → WĄTPIĆ
 wątpliwość → WĄTPIĆ
 wątpliwy → WĄTPIĆ
 WĄTROBA
 wątróbka → WĄTROBA
 WĄWÓZ
 WĄŻ
 WBREW
 wbudować → BUDOWAĆ
 WCALE

WCIELIĆ
 wchlaniać → CHŁONAĆ
 wchlonać → CHŁONAĆ
 wchodzić → CHODZIĆ
 wciąć → CIAĆ
 wciągać → CIĄGAĆ
 wczas → WCZASY
 wczasny → WCZESNY
 wczasować (się) → WCZASY
 wczasowicz → WCZASY
 wczasowisko → WCZASY
 WCZASY
 WCZESNY
 wcześniej → WCZESNY
 W CZORAJ
 wczorajszy → W CZORAJ
 wdać się → DAĆ
 wdawać → DAWAĆ
 wdepnąć → DEPTAĆ
 W DOWA
 wdowi → W DOWA
 wdówka → W DOWA
 W DROŻYĆ
 W DZIAĆ
 wdziać → DZIAĆ
 wdzianko → W DZIAĆ
 wdzieczny → W DZIĘK
 wdziewać → DZIAĆ
 wdzięczność → W DZIĘK
 wdzięczny → W DZIĘK
 wdzięczyć się → W DZIĘK
 W DZIĘK
 wdzięki → W DZIĘK
 wedla → WEDLE
 WEDLE
 WEDŁUG
 WEJRZEĆ
 wejść → IŚĆ
 wejźrzeć → WEJRZEĆ
 WEŁNA
 wełniany → WEŁNA
 wełnisty → WEŁNA
 wępchać → PCHAĆ
 werkstat → WARSZTAT
 WESELE
 weselić się → WESOŁY
 weselnik → WESELE
 weselny → WESELE
 wesiele → WESELE
 wesolek → WESOŁY
 WESOŁY
 wspolek → WESPÓŁ
 WESPÓŁ
 westchnąć → TCHNĄĆ

WESZ
 wśród → WŚRÓD
 weśród → WŚRÓD
 WET
 weta → WET
 wetknąć → TKNAĆ
 wetować → WET
 wetrzeć → TRZEĆ
 WEWNĄTRZ
 wewnątrzny → WEWNĄTRZ
 wez- → WZ
 wezbrać → BRAĆ II
 wezrok → WZROK
 wezwać → ZWAĆ
 weźrzeć → WEJRZEĆ
 węch → WĄCHAĆ
 węda → WĘDKA
 WĘDKA
 wędlina → WĘDZIĆ
 WĘDROWAĆ
 wędrowiec → WĘDROWAĆ
 WĘDZIĆ
 WĘDZIDŁO
 wędonka → WĘDZIĆ
 WĘGIEL
 węgielny → WĘGIEL
 WĘGIEL
 węglarz → WĘGIEL
 węglowy → WĘGIEL
 WĘGORZ
 węgry → WĄGIER
 WĘSZYĆ
 wątpić → WĄTPIĆ
 WĘŻEL
 węzelek → WĘŻEL
 węzlek → WĘŻEL
 wgłębienie → GŁĘBIĆ
 wgnieść → GNIEŚĆ
 wgryźć → GRYŻĆ
 WIAĆ
 wiaderko → WIADRO
 wiadomość → WIADOMY
 wiadom → WIADOMY
 wiadomo → WIADOMY
 WIADOMY
 WIADRO
 wianąć → WIONAĆ
 wianek → WIENIEC
 WIANO
 WIARA
 wiarciać → ZWIERCIAĆ
 wiarować → WAROWAĆ
 WIATA
 wiaterek → WIATR

WIATR
 wiatrak → WIATR
 wiatrek → WIATR
 WIĄZ
 wiązać → WIĄZ
 wiązanka → WIĄZAĆ
 wiązka → WIĄZAĆ
 wiążnąć → WIĘZNAĆ
 WICHER
 wichlać → WIKLAĆ
 wichr → WICHER
 wichrować → WICHER
 WICHRZYĆ
 WICHURA
 wichrzyisko → WICHER
 wiciężać → ZWYCIĘŻYĆ
 WIĆ I
 WIĆ II
 WID
 WIDAĆ
 WIDELEC
 widelki → WIDŁY
 widlasty → WIDŁY
 WIDŁY
 WIDMO
 widnieć → WIDNY
 WIDNY
 widoczny → WIDOK
 widoczyć → WIDOK
 widoczyć się → WIDOK
 WIDOK
 WIDOMY
 WIDZ
 widziało → WIDZIEĆ
 WIDZIEĆ
 WIEC
 wiech → WIECHA
 WIECHA
 WIECHEĆ
 wieczernik → WIECZERZA
 WIECZERZA
 wieczerać → WIECZERZA
 wieczko → WIEKO
 wieczność → WIEK
 wieczny → WIEK
 wieczorek → WIECZÓR
 wieczornica → WIECZÓR
 wieczorny → WIECZÓR
 WIECZÓR
 wiedo → WIADRO
 WIEDZA
 WIEDZIEĆ
 WIEDZMA
 wiejski → WIEŚ

WIEK
WIEKO
wiekowy → WIEK
wiekui → WIEKUISTY
WIEKUISTY
WIELBIĆ
WIELBŁĄD
wielbrąd → WIELBŁĄD
WIELE
WIELEBNY
wielekroć → -KROĆ
wieleryb → WIELORYB
wielgi → WIELKI
wielgoryb → WIELORYB
wieligi → WIELKI
wielikanoc → WIELKANOC
wieliki → WIELKI
wielk → WILK
WIELKANOC
WIELKI → WIĘKSZY
wielkonoc → WIELKANOC
wielkoryb → WIELORYB
WIELMOŻA
wielmożny → WIELMOŻA
WIELORYB
wielość → WIELE
wielna → WELNA
WIENIEC
wieno → WIANO
WIEŃCZYĆ
WIEPRZ
wieprzek → WIEPRZ
wieprzowina → WIEPRZ
wieprzowy → WIEPRZ
wier → WIR
wiera → WIARA
wierciadło → ZWIERCIADŁO
WIERCIĆ
wierność → WIERNY
WIERNY
wierować → WAROWAĆ
WIERSZ
wierszch → WIERCH
wierszyk → WIERSZ
wierzej → WIERZEJE
wierzaje → WIERZEJE
WIERZBA
WIERZCH
wierzchni → WIERZCH
wierzchoł → WIERZCHOŁEK
WIERZCHOŁEK
wierzchowiec → WIERZCH
wierzchowy → WIERZCH
WIERZEJE

WIERZGAĆ
wierzyciel → WIERZYĆ
WIERZYĆ
wiesele → WESELE
wiesiele → WESELE
wiesiely → WESOŁY
wiesioły → WESOŁY
wiesoły → WESOŁY
WIESZAĆ
WIESZCZ
wieszcza → WIESZCZ
wieszczarz → WIESZCZ
wieszczbiarz → WIESZCZ
wieszczec → WIESZCZ
wieszczek → WIESZCZ
wieszczka → WIESZCZ
wieszczzy → WIESZCZ
wieszczycza → WIESZCZ
wieszczyczyć → WIESZCZ
WIEŚ
WIEŚCIĆ
WIEŚĆ I
WIEŚĆ II
wieśniak → WIEŚ
wietki → WIOTKI
wiatr → WIATR
WIETRZEĆ
wietrzny → WIATR
WIERZYĆ
wietrzyk → WIATR
wieszczę → WIETRZEĆ, WIOTKI
wiew → WIAĆ
wiewierne → WIEWIÓRKA
wiewiór → WIEWIÓRKA
wiewiórczy → WIEWIÓRKA
wiewióreczka → WIEWIÓRKA
WIEWIÓRKA
WIEŻĆ
WIEŻA
WIĘC
więce → WIĘCEJ
WIĘCEJ
WIĘDNAĆ
większość → WIĘKSZY
WIĘKSZY
więtki → WIOTKI
wiązać → WIĄZAĆ
WIĘZIĆ
WIĘZIENIE
więzień → WIĘZIĆ
WIĘZNAĆ
WIĘZY
WIĘŻ
WIGILIA

wigilia → WIGILIA
wijilija → WIGILIA
wika → WYKA
WIKŁAĆ
wilczur → WILK
wilczy → WILK
wilczyca → WILK
WILGA
wilgi → WILŻYĆ
wilgnąć → WILŻYĆ
wilgocić → WILGOĆ
WILGOĆ
wilgość → WILGOĆ
wilgota → WILGOĆ
wilgotnieć → WILGOĆ
wilgotność → WILGOĆ
wilgotny → WILGOĆ
wilia → WIGILIA
wilija → WIGILIA
WILK
WILKOŁAK
wilkołek → WILKOŁAK
wilkołka → WILKOŁAK
wilkość → WILGOĆ
wilkotny → WILGOĆ
wilża → ODWILŻ
WILŻYĆ
winawinczować → WINSZOWAĆ
winiarnia → WINO
winiarz → WINO
winien → WINA
WINIĆ
winnica → WINO
winniczek → WINO
winny (I) → WINA
winny (II) → WINO
WINO
winobranie → WINO
winogrono → GRONO, WINO
winorośl → WINO
winowacieć → WINOWAJCA
winować → WINOWAJCA
winowaćca → WINOWAJCA
WINOWAJCA
winowajczyni → WINOWAJCA
winował → WINOWAJCA
winowatca → WINOWAJCA
winowaty → WINOWAJCA
WINSZOWAĆ
wiodrunka → BIEDRONKA
WIONAĆ
wior → WIÓR
wiosenny → WIOSNA
wioska → WIEŚ

WIOSŁO
wiosłować → WIOSŁO
wiosłowy → WIOSŁO
WIOSNA
wiosłarski → WIOSŁO
wiosłarstwo → WIOSŁO
wiosłarz → WIOSŁO
wiotchość → WIOTKI
wiotchy → WIOTKI
wiotczyć → WIOTKI
wiotech → WIOTKI
wioteszka → WIOTKI
WIOTKI
wiotkość → WIOTKI
wiotścić → WIETRZĘĆ, WIOT-
KI
WIÓR
wiórek → WIÓR
WIR
wirch → WIERCH
wirć → WIERCIĆ
wirnik → WIR
wirować → WIR
wirowy → WIR
wiersz → WIERSZ
wirszyk → WIERSZ
wirzba → WIERZBA
wirzch → WIERCH
wirzcholec → WIERZCHOLEK
wirzchołek → WIERZCHOLEK
wirzgać → WIERZGAĆ
WISIEĆ
wisielec → WISIEĆ
wisznia → WISNIA
WIŚNIA
WITAĆ
witka → WIĆ I
wjazd → JEŹDZIĆ
wkłęsnąć → KŁĘSNAĆ
wkład → KŁAŚĆ
wkładać
wkładka → KŁAŚĆ
wkopać → KOPAĆ
wkraść się → KRAŚĆ
wkręt → KRĘCIĆ
wkroczyć → KROCZYĆ
wkropić → KROPIĆ
wkrótce → KRÓTKI
włać → LAĆ
WLEC
wlec się → WLEC
wlecieć → LECIEĆ
wlepić → LEPIĆ
wlew → LAĆ

wleźć → LEŻĆ
wliczyć → LICZYĆ
włot → LECIEĆ
władać
władca → WŁADAĆ
władczyni → WŁADAĆ
władnąć → WŁADAĆ
władny → WŁADAĆ
WŁADZA
włamać (się) → ŁAMAĆ
włamywacz → ŁAMAĆ
własność → WŁASNY
WŁASNY
wlastny → WŁASNY
właszczyc → UWŁASZCZYĆ,
WŁAŚCICIEL
WŁAŚCICIEL
właścić → WŁAŚCICIEL
WŁAŚCIWY
właz → ŁAZIĆ
włazić → ŁAZIĆ
włączyć → ŁĄCZYĆ
włochaty → WŁOSY
włodać → WŁADAĆ
WŁODARZ
włodarczyć → WŁODARZ
włodka → WŁADZA
WŁOS
włosek → WŁOS
włosiany → WŁOS
włosiennica → WŁOS
włosień → WŁOS
włosność → WŁASNY
włosny → WŁASNY
włosność → WŁASNY
włosny → WŁASNY
włoscianin → WŁOŚĆ
włoscianka → WŁOŚĆ
włosciański → WŁOŚĆ
włosciwy → WŁAŚCIWY
WŁOŚĆ
włosnie → WŁASNY
włożyć → ŁOŻYĆ
WŁÓCZĘGA
WŁÓCZNI
włócznik → WŁÓCZNI
WŁÓCZYĆ
włókienko → WŁÓKNO
włókiennik → WŁÓKNO
włókniarz → WŁÓKNO
włóknisty → WŁÓKNO
WŁÓKNO
wmieszać → MIESZAĆ
w mówić → MÓWIĆ

wnątr → WEWNĄTRZ, WNĘ-
TRZE
WNET
wnetki → WNET
wnęk → WNUK
WNĘKA (I)
wnęka (II) → WNUK
wnętrny → WEWNĄTRZ, WNĘ-
TRZNOŚCI
WNĘTRZE
WNĘTRZNOŚCI
wnętrznosc → WNĘTRZNOŚCI
wnętrzny → WEWNĄTRZ, WNĘ-
TRZNOŚCI
wnętrzyć się → WNĘTRZE
wnieść → NIEŚĆ
wnioskować → WNIOSEK
wniwećz → NIWE CZ
wnosić → NOSIĆ
wnuczek → WNUK
wnuczka → WNUK
WNUK
wnurzyć → NURZAĆ
WOBEC
WODA
wodnisty → WODA
wodny → WODA
WODZA
WODZIĆ
woj → WÓJ
wojenny → WOJNA
WOJEWODA
województki → WOJEWODA
województwo → WOJEWODA
WOJNA
WOJOWAĆ
wojowniczy → WOJOWAĆ
wojownik → WOJOWAĆ
wojska → WOJSKO
WOJSKO
wojskowy → WOJSKO
wojwoda → WOJEWODA
WOLA
WOLE
WOLEĆ
woleń → WOLNY
wolić → WOLEĆ
wolność → WOLNY
WOLNY
WOLAĆ
wołowina → WÓŁ
wołowy → WÓŁ
WON
wonia → WOŃ

woniać → WONIEĆ
 WONIEĆ
 wonność → WOŃ
 wonny → WOŃ
 WOŃ
 wora → FURA
 worek → WÓR
 WOSK
 woskować → WOSK
 woskowy → WOSK
 wozic
 WÓDKA
 WÓDZ
 wój
 WÓJT
 wół → WOLE
 WÓŁ
 WÓR
 wówcześnie → ÓWCZESNY
 WÓZ
 wpadka → PAŚĆ I
 wpakować → PAKOWAĆ
 wpaść → PAŚĆ I
 wpatrzeć się → PATRZEĆ
 WPIĆ → PIĆ II
 wpis → PISAĆ
 wpisać → PISAĆ
 wpłatać się → PŁATAĆ
 wpleść → PLEŚĆ
 wpłacić → PŁACIĆ
 wpłata → PŁACIĆ
 WPLAW
 wpłynąć → PLYNĄĆ
 WPŁYW → PLYWAĆ
 wpływać → PLYWAĆ
 wpoić → POIĆ, WPIĆ
 wprawa → PRAWIĆ
 wprawdzie → PRAWDA
 wprawić → PRAWIĆ
 wprawny → PRAWIĆ
 wprosić → PROSIĆ
 wprowadzić → PROWADZIĆ
 wprzód → PRZÓD
 wpust → PUŚCIĆ
 wpuścić → PUŚCIĆ
 wraź → RAZ
 WRESZCIE
 wreszcie → RESZTA
 WRĘCZ
 wrobić → WRÓBEL
 wrogi → WRÓG
 wrogość → WRÓG
 WRONA
 WROTA

WRÓBEL
 wróblek → WRÓBEL
 WRÓCIĆ
 WRÓG
 wróż → WRÓŻYĆ
 wróżba → WRÓŻYĆ
 wróżbita → WRÓŻYĆ
 wróżka → WRÓŻYĆ
 WRÓŻYĆ
 wryć się → RYC
 wrzask → WRZESZCZEĆ
 wrzaskliwy → WRZESZCZEĆ
 WRZAWA
 wrzący → WRZEĆ
 wrzątek → WRZEĆ
 WRZECIONO
 WRZEĆ
 WRZEPIĆ
 WRZESIEŃ
 WRZESZCZEĆ
 wrzeszyć → ZRZESZYĆ
 WRZOS → WRZESIEŃ
 wrzosowisko → WRZOS
 wrzosowy → WRZOS
 WRZÓD
 wrzucić → RZUCIĆ
 wrzut → RZUCIĆ
 wsad → SADZIĆ
 wsadzić → SADZIĆ
 WSCHÓD
 wsiąkać → SIĄKAĆ
 wsiąść → SIĄŚĆ
 wskazać → KAZAĆ
 WSKÓRAĆ
 wskurać → WSKÓRAĆ
 WSKRZESIĆ
 wśloń → SŁOŃ
 wśluń → SŁOŃ
 wspaczyć → WSPAK
 WSPAK
 WSPANIAŁY
 wspanić → WSPANIAŁY
 wspaniły → WSPANIAŁY
 wspiąć się → PIĄĆ SIĘ
 wspomnieć → POMNIEĆ
 wspólnik → WSPÓLNY
 wspólnota → WSPÓLNY
 WSPÓLNY
 współdziałać → SPÓŁDZIELNIA
 wspólka → SPÓŁKA
 wspanoszyć → PUSTOSZYĆ
 wspanoszyć → PYSK
 wspaniać → PYZA
 wstać → STAĆ I

wstawać → STAWAĆ
 wstąpić → STĄPIĆ, WSTĘP
 wstążka → WSTĘGA
 WSTECZ
 wsteczniwo → WSTECZ
 wstecznik → WSTECZ
 wsteczny → WSTECZ
 wsteczny → WSTECZ
 WSTĘGA
 WSTĘP
 wstęp → STĄPIĆ
 WSTRĘT
 wstrętny → WSTRĘT
 wstrząsnąć się → TRYSKAĆ
 wstrząs → TRZĄŚĆ
 wstrząsnąć → TRZĄŚĆ
 WSTRZEMIĘZLIWY
 wstrzyknąć → STRZYKAĆ
 wstrzymać → TRZYMAĆ
 WSTYD
 wstydać → WSTYD
 wstydlivość → WSTYDZIĆ
 wstydlivo → WSTYDZIĆ
 WSTYDZIĆ
 wsunąć → SUNAĆ
 wsuwać → SUWAĆ
 wsuwka → SUWAĆ
 wysp → SYPAĆ
 wyspa → SYPAĆ
 WSZAK
 wszako → WSTYD
 wszawica → WESZ
 WSZCZĄĆ
 wszczepić → SZCZUPIĆ
 WSZEGO
 wszeko → WSTYD
 WSZELAKI
 wszelijaki → WSZELAKI
 wszeliki → WSZELKI
 WSZELKI
 wszem → OWSZEM
 wszertz → SZERZ
 wszeteczność → WSZETECZ-
 NY
 wszetecznicza → WSZETECZNY
 WSZETECZNY
 WSZĘDZIE
 Wszęła → PSZCZOŁA
 wszelki → WSZELKI
 wszwytek → WSZYSTEK
 wszyciek → WSZYSTEK
 wszyć → SZYĆ
 WSZYSTEK
 wszystko → WSZYSTEK

wszytek → WSZYSTEK
 wszystko → WSZYSTEK
 wściec → WŚCIEC
 wściekać → WŚCIEC
 wściekliwość → WŚCIEKŁY
 wściekłość → WŚCIEKŁY
 wściekły
 wśród
 wtedy
 wtajemniczyć → TAJEMNY
 wtarcza → UTARCZKA
 wtecz → WSTECZ
 wtopić się → TOPIC I
 wtorek
 wtór → WTÓRY
 wtórować → WTÓRY
 wtórny → WTÓRY
 wtóry
 wtrącić → TRĄCIĆ
 wtret → TRĄCIE
 wtyczka → TYKAĆ I
 wtykać → TYKAĆ I
 wuj
 wujec → WUJ
 wujek → WUJ
 wwozić → WOZIC
 wóz → WOZIC
 wy-
 wybabrać → BABRAĆ
 wybaczyc → PRZEBACZYĆ
 wybawić → BAWIC
 wybieg → BIEC
 wybierać → BRAĆ II
 wybit → WYBITNY
 wybity → WYBITNY
 wybitny
 wybladły → BLADY
 wyborczy → WYBÓR
 WYBÓR → PRZYPÓR
 wybrać → BRAĆ II
 WYBREDNY
 wybredzać → BREDZIC
 wybrnąć → BRNĄĆ
 wybrydny → WYBREDNY
 WYBRYK
 wybrzuszenie → BRZUCH
 wybrzuszyć → BRZUCH
 wybuchać → BUCHAĆ
 wybuchnąć → BUCHAĆ
 wybudować → BUDOWAĆ
 wybuchać → BUJAĆ
 wycena → CENIC

wyceniać → CENIC
 wycenić → CENIC
 wychlać → CHLAĆ
 wychleptać → CHLEPTAĆ
 wychłodzić się → CHŁODZIC
 WYCHODEK
 wychodzić → CHODZIC
 wychować → CHOWAĆ
 wychód → WYCHODEK
 wychudły → CHUDY
 wychudnąć → CHUDY
 wychwalać → CHWALIC
 wychylić → CHYLIC
 wychynąć → CHYLIC
 wyciąć → CIĄĆ
 wyciąg → CIĄGAĆ
 wyciągać → CIĄGAĆ
 wyciągnąć → CIĄGAĆ
 WYCIECZKA
 wycielić się → CIELIC SIĘ
 wycieniować → CIEŃ
 WYCIEŃCZYĆ
 wyciężyć → ZWYCIEŻYC
 wycinek → CIĄĆ
 wycieńczyć → CIENKI
 wyciosać → CIOSAĆ
 wyciskać → CISKAC
 wycisnąć → CISKAC
 wyciszać → CISZYĆ
 wyciszyć → CISZYĆ
 wycofać → COFAĆ
 wycofywać → COFAĆ
 wyczekać (się) → CZEKAĆ
 wyczekiwać → CZEKAĆ
 wyczerpać → CZERPAĆ
 wyczesać → CZESAĆ
 wuczuć → CZUC
 wyczulony → CZUŁY
 wyczuwać → CZUWAĆ
 wyczyn → CZYNIC
 wyczyniać → CZYNIC
 wyczytać → CZYTAĆ
 wyczytywać → CZYTAĆ
 WYĆ
 wydarzyć się → DARZYĆ
 wydawać → DAWAĆ
 wydać → DAĆ
 wydalić → DALEKI
 wydać → DAĆ
 wydeptać → DEPTAĆ
 wydłubać → DLUBAĆ
 wydłużyć → DLUGI
 WYDMA
 wydymać → DMUCHAĆ

wydmuska → DMUCHAĆ
 wydać → DOIC
 wydać → PODOŁAĆ
 wydostać → STAĆ I
 WYDRA
 wydrapać → DRAPAĆ
 wydrapywać → DRAPAĆ
 wydrążyć → DRĄŻYC
 wydrążyć → DRĄŻYC
 wydrożyć → DRĄŻYC, WDROŻYC
 wydrwić → DRWIC
 wydrzeć → DRZEĆ
 wydychać → DYCHAĆ
 wydymać → DĄĆ
 wydział → DZIELIC
 wydziedziczyć → DZIEDZIC
 wydzielić → DZIELIC
 wydziarać → DRZEĆ
 wydziobać → DZIOBAĆ
 wydziobywać → DZIOBAĆ
 wydziwiać → DZIWIĆ
 wydzwience → DZWIENCE
 wydzwięk → DZWIENCE
 wydzwignąć → DZWIGAĆ
 wyfiglować się → FIGIEL
 WYGA
 wygadać → GADAĆ
 wygadywać → GADAĆ
 wyganiać → GANIAĆ
 wygarbować → GARBOWAĆ
 wygarnąć → GARNĄĆ
 wygartać → GARNĄĆ
 wygasić → GASIC
 wygasnąć → GASIC
 wygaszać → GASIC
 wygiąć → GIĄĆ
 wygibać się → GIBAĆ
 wygibaszy → GIBAĆ
 wyginać → GIĄĆ
 wyglądać → DOGLADAĆ
 wyglądzić → GLADZIC
 wygłodnieć → GLÓD
 wygłodzić → GLÓDZIC
 wygłosić → GŁOSIC
 wyglupić się → GLUPI
 wygnać → GNAĆ
 wygnieść → GNIEŚĆ
 wygoda → GODZIC
 wygodny → GODZIC
 wygodzić → GODZIC
 wygolić → GOLIC
 WYGON
 wygonić → GONIC
 wygotować → GOTOWAĆ

wylądować → ŁADOWAĆ
wyląkać → ŁAJAĆ
wylać → ŁAMAĆ
wylapać → ŁAPAĆ
wylaźić → ŁAZIĆ
wylącznik → ŁĄCZYĆ
wylączny → ŁĄCZYĆ
wylączyć → ŁĄCZYĆ
wylgać się → ŁGAĆ
WYŁOM
wylomic → WYŁOM
WYŁONIC
wylowić → ŁOWIĆ
wylżyć → ŁOŻYĆ
wyludzić → ŁUDZIĆ
wylupić → ŁUPIĆ
wyluskać → ŁUSKAĆ
wyluszczyć → ŁUSZCZYĆ
wylysieć → ŁYSY
wymacać → MACAĆ
wymach → MACHAĆ
wymachiwać → MACHAĆ
wymamrotać → MAMROTAĆ
wymarznąć → MARZNAĆ
wymarzyć → MARZYĆ
wymaz → MAZAĆ
wymazać → MAZAĆ
wymądrzać się → MĄDROŚĆ
wymęczyć → MĘCZYĆ
wymiana → MIENIĆ SIĘ
wymiar → MIERZYĆ
wymiać → MIĄĆ
wymienić → MIENIĆ, MIENIĆ SIĘ
wymienny → MIENIĆ SIĘ
wymierny → MIERZYĆ
wymierzyć → MIERZYĆ
wymiesić → MIESIĆ
wymieść → MIEŚĆ
wymiet → WYMIOTY
wymietać → WYMIOTY
WYMIĘ
wymijać → MIJAĆ
wyminać → MINAĆ
wymiociny → WYMIOTY
wymiot → WYMIOTY
wymiotać → WYMIOTY
wymiotować → WYMIOTY
WYMIOTY
wymłócić → MŁOĆ
wymknąć się → MKNAĆ
wymoczyć → MOCZYĆ
wymodlić → MODLIĆ SIĘ
wymordować → MORDOWAĆ
wymościć → MOŚCIĆ

wymotać → MOTAĆ
 wymowa → MÓWIĆ
 wymóc → MÓC
 wymóg → MÓC
 wymówić → MÓWIĆ
 wymówka → MÓWIĆ
 wymrozić → MRÓZ
 wymruczeć → MRUCZEĆ
 wymrzeć → MRZEĆ
 wymuskać się → OMSKNAĆ SIĘ
 wymusić → MUSIEĆ
 wymyć → MYĆ
 wymydlić → MYDŁO
 wymyśleć → MYŚLEĆ
 wymysłny → MYŚLEĆ
 wymysleć → MYŚLEĆ
 wymyślić → MYŚLEĆ
 wynagrodzenie → NAGRODZIĆ
 wynagrodzić → NAGRODZIĆ
 wynajdować → WYNALEŻĆ
 wynajdywać → WYNALEŻĆ
 wynająć → IĄĆ, NAJEM
 wynajem → NAJEM
 wynalazca → WYNALEŻĆ
 wynalazek → WYNALEŻĆ
 wynalazka → WYNALEŻĆ
 wynalezka → WYNALEŻĆ
 WYNALEŻKA → ZNALEŻĆ
 wynędnąć → NĘDZA
 wynieść → NIEŚĆ, WYNIOSŁY
 WYNIK
 wynikać → PRZENIKNAĆ, WY-
 NIK
 wyniknąć → NIKNAĆ, PRZENIK-
 NAĆ
 WYNIOSŁY
 wyniosły → NIEŚĆ
 wyniszczyć → NISZCZYĆ
 wyniuchać → NIUCHAĆ
 wynorzyć → NURZAĆ
 wynosić → NOSIĆ
 wynurzać się → NURZAĆ
 wynurzyć → NURZAĆ
 wyobcować się → OBCY
 WYOBRAZIĆ
 wyobrażenia → WYOBRAZIĆ
 wyobrażenie → WYOBRAZIĆ
 wyolbrzymić → OLBRYM
 wyorać → ORAĆ
 wypaczyć → PACZYĆ
 wypadek → PAŚĆ I
 wypakować → PAKOWAĆ
 wypalić → PALIĆ
 wypaplać → PAPLAĆ

wyparować → PARA I
 wypaść (I) → PAŚĆ I
 wypaść (II) → PAŚĆ II
 wypatroszyć → PATROCHY
 wypatrywać → PATRZEĆ
 wypchać → PCHAĆ
 wypełnić → PEŁNIĆ
 wypęczyć się → PĘCZNIEĆ
 wypędzić → PĘDZIĆ
 wypiąć się → PIĄĆ SIĘ
 wypić → PIĆ I
 wypieć → PIEĆ II
 wypielić → PLEĆ
 wypierdolić → PIERDOLIĆ
 wypis → PISAĆ
 wypisać → PISAĆ
 wypłatać → PLEŚĆ
 wypłewić → PLEĆ
 wypłuć → PLUĆ
 wypłuskać → PLUSKAĆ
 wypłwać → PLUĆ
 wypłacić → PŁACIĆ
 wypłakać się → PŁAKAĆ
 wypłata → PŁACIĆ
 wypłatać → PŁATAĆ
 wypłoszyć → PŁOSZYĆ
 wypłowieć → PŁOWY
 wypłukać → PŁUKAĆ
 wypłynąć → PŁYNAĆ
 wypływać → PŁYWAĆ
 wypocić → POT
 wypociny → POT
 wypocząć → POCZAĆ
 wypomnieć → POMNIEĆ
 wyporządzić → RZĄDZIĆ
 wyposażenie → POSAG
 wyposażyc → POSAG
 wypowiedzieć → POWIEDZIEĆ,
 WYPOWIEDZ
 WYPOWIEDZ
 wypożyczyć → POŻYCZYĆ
 wypracować → PRACOWAĆ
 wyprać → PRAĆ
 wyprawa → PRAWIĆ
 wyprawić → PRAWIĆ
 wyprawka → PRAWIĆ
 wyprażyć → PRAŻYĆ
 wyprężyć → PRĘŻYĆ
 wyprosić → PROSIĆ
 wyprowadzić → PROWADZIĆ
 wypróbować → PRÓBA
 wypróżnić → PRÓŻNY
 wypruć → PRUĆ
 wyprysk → PRYSKAĆ

wyprząc → SPRZĄC
 wyprzątać → SPRZĄTAĆ
 wyprzeć → PRZEĆ II
 wyprzeć się → PRZEĆ I
 wyprzedać → SPRZEDAĆ
 wyprzedzić → PRZÓD
 wypręgać → SPRZĄC
 wypuczyć się → PĘCZNIEĆ
 WYPUKŁY
 wypuknąć się → WYPUKŁY
 wypustka → PUŚCIĆ
 wypustoszyć → PUSTOSZYĆ
 wypuścić → PUŚCIĆ
 wypytać → PYTAĆ
 wyrachować → RACHOWAĆ
 wyrachowanie → RACHOWAĆ
 wyratować → RATOWAĆ
 wyraz → WYRAZIĆ
 wyrazić → WYRAZIĆ
 WYRAZIĆ → RAZIĆ
 wyrażony → WYRAZIĆ
 wyrażenie → RAZIĆ
 wyrąb → RĄBAĆ
 wyrąbać → RĄBAĆ
 wyręczyć → RĘCZYĆ
 wyręka → RĘCZYĆ
 wyrobić → ROBIĆ
 wyrodek → RODZIĆ
 wyrodny → RODZIĆ
 wyrodzić się → RODZIĆ
 WYROK
 wyrosnąć → ROSNAĆ
 wyrost → ROSNAĆ
 wyrostek → ROSNAĆ
 wyroszczony → ROŚCIĆ
 wyrościć → ROŚCIĆ
 wyrób → ROBIĆ
 wyrównać → RÓWNY
 wyróżnić → RÓŻNY
 wyrudzić → RUDY
 wyruszyć → RUSZYĆ
 wyrwa → RWAĆ
 wyrwać → RWAĆ
 wyrwyki → RWAĆ
 wyrządzić → RZĄDZIĆ
 wyrzec się → RZEC
 wyrzucić → RZUCIĆ
 wyrzut → RZUCIĆ
 wyrzutek → RZUCIĆ
 wyrzygać → RZYGAĆ
 rżnąć → RŻNĄĆ
 wysadzić → SADZIĆ
 wysapać → SAPAĆ
 wysaczyć → SĄCZYĆ

wyschnąć → SCHNĄĆ
 wysep → WYSPA
 wysiać → SIAĆ I
 wysadzać → SIAŚĆ
 wysiakać → SIAKAĆ
 wysiąść → SIAŚĆ
 wysiedlić → OSIEDLIĆ
 wysiedzieć → SIEDZIEĆ
 wysiew → SIAĆ I
 wysięk → SIAKAĆ
 wysikać → SIKACĆ
 wysilić się → SIŁA, WYSIŁEK
 WYSIŁEK
 wysiorbać → SIORBAĆ
 wyskoczyć → SKOCZYĆ
 wyskok → SKOCZYĆ
 wyskrobać → SKROBAĆ
 wyskubać → SKUBAĆ
 wysłać → SŁAĆ I
 wysławiać → SŁAWIĆ
 wysławić się → SŁOWO
 wysłuchać → SŁUCHAĆ
 wysługa → SŁUŻYĆ
 wysługiwać się → SŁUGA
 wysłużyć → SŁUŻYĆ
 wysmagać → SMAGAĆ
 wysmarkać → SMARKAĆ
 wysmarować → SMAR
 WYSMUKŁY
 wysmuknąć → WYSMUKŁY
 wysmyknąć się → SMYKAĆ
 wysnuć → SNUĆ
 WYSOKI
 wysokość → WYSOKI
 WYSPA
 wyspać się → SPAĆ
 wysprzątać → SPRZĄTAĆ
 wysprzedać → SPRZEDAĆ
 wyssać → SSAĆ
 wystać → STAĆ II
 wystarać się → STARAĆ
 wystarczyć → STARCZYĆ
 wystawa → STAWIĆ
 wystawić → STAWIĆ
 występ → STĄPIĆ
 występny → STĄPIĆ
 wystosować → STOSOWAĆ
 wystraszyć → STRASZYĆ
 wystroić → STROIĆ
 wystrój → STROIĆ
 wystrugać → STRUGAĆ
 wystrzał → STRZELIĆ
 wystrzegać się → STRZEC
 wystrzelić → STRZELIĆ

wystrzepić → STRZĘPIĆ
 wystrzyc → STRZYĆ
 wystudzić → STUDZIĆ
 wystukać → STUKAĆ
 wystygnać → STYGNAĆ
 wysunąć → SUNAĆ
 wysuplać → SUPLEĆ
 wysuwać → SUWAĆ
 wysuszyć → SUSZYĆ
 wyswatać → SWAT
 wysyłka → SŁAĆ
 wysyp → SYPAĆ
 wysypać → SYPAĆ
 wysypka → SYPAĆ
 wysza → WYŻ
 wyszarpać → SZARPAĆ
 wyszczać → SZCZAĆ
 wyszczekać → SZCZKAĆ
 wyszczerbić → SZCZERBA
 wyszczerzyć → SZCZERZYĆ
 wyszczuplić → SZCZUPŁY
 wyszczy → WYŻSZY
 wyszczypać → SZCZYPAĆ
 wyszeptać → SZEPTAĆ
 wyszkolić → SZKOŁA
 wyszorować → SZOROWAĆ
 wyszukać → SZUKAĆ
 wyszumieć się → SZUMIEĆ
 wyszy → WYŻSZY
 wyszydzić → SZYDZIĆ
 wyścig → ŚCIGAĆ
 wysłedzić → ŚLEDZIĆ
 wyslizgać → ŚLIZGAĆ SIĘ
 wyslizgnąć się → ŚLIZGAĆ SIĘ
 wyśmiać się → ŚMIAĆ SIĘ
 wyśpiewać → ŚPIEWAĆ
 wyświecać → ŚWIECIĆ
 wyświecić → ŚWIATŁO
 wyświęcić → ŚWIĘTY
 wytarczka → UTARCZKA
 wytargać → TARGAĆ
 wytargować → TARGOWAĆ
 wytchnąć → TCHNAĆ
 wytępić → TĘPIĆ
 wytężyć → TĘGI
 wytknąć → TKNAĆ
 wytłoczyć → TŁOCZYĆ
 wytłumaczyć → TŁUMACZYĆ
 wytoczyć → TOCZYĆ
 wytop → TOPIĆ II
 wytopić → TOPIĆ II
 wytracić → TRACIĆ
 wytrawić → TRAWIĆ
 wytrawny → TRAWIĆ

wytrącić → TRĄCIĆ
 wytropić → TROPIĆ
 wytruć → TRUĆ
 wytrwać → TRWAĆ
 wytrwały → TRWAĆ
 wytrysk → TRYSKAĆ
 wytryskać → TRYSKAĆ
 wytrysnąć się → TRYSKAĆ
 wytrząsać → TRZASKAĆ
 wytrząsać → TRZĄŚĆ
 wytrzebić → TRZEBIĆ
 wytrzeć → TRZEC
 wytrzeć → TRZEPAĆ
 wytrzeszcz → WYTRZESZCZAĆ
 WYTRZESZCZAĆ
 wytrzeźwieć → TRZEŻWY
 wytrzymać → TRZYMAĆ
 wytworzyć → TWORZYĆ
 wytwór → TWORZYĆ
 wytyczyć → TYCZYĆ
 wytykać → TYKAĆ I
 wyuczyć → UCZYĆ
 wyuzdać (się) → UZDA
 wyuzdanie → UZDA
 wyuzdany → UZDA
 wywalić → WALIĆ
 wywar → WARZYĆ
 wyważać → WAŻYĆ
 wywahać → WĄCHAĆ
 wywdzięczyć → WDZIĘK
 wywęszyć → WĘSZYĆ
 wywiać → WIAĆ
 wywieleć → WILGA
 wywiercić → WIERCIĆ
 wywierzycać → WIEWIÓRKA
 wywieszać → WIESZAĆ
 wywieszka → WIESZAĆ
 wywieść → WIEŚĆ II
 wywietrzyć → WIETRZYĆ
 wywieźć → WIEŻĆ
 wywijać → WIĆ II
 wywichnąć → ZWICHNAĆ
 wywinąć → ZWICHNAĆ
 wywlec → WLEC
 wywłaszczyć → UWŁASZCZYĆ
 wywnętrzyć się → WNĘTRZE
 wywnioskować → WNIOSEK
 wywodzić → WIEŚĆ II, WODZIĆ
 wywołać → WOŁAĆ
 wywozić → WOZIĆ
 WYWÓD
 wywóz → WIEŻĆ, WOZIĆ
 wywrotka → WRÓCIĆ
 wywrotny → WRÓCIĆ

wywrócić → WRÓCIĆ
 wywróżyć → WRÓŻYĆ
 wywizce → ZAWRZEC
 wywyższyć → WYŻSZY
 wyzbyć się → ZBYĆ
 wyzdrowieć → ZDROWY
 wyzdychać → ZDECHNĄĆ
 wyziew → ZIEWAĆ
 wyziębica → ZIĘBIĆ
 wyziębici → ZIĘBIĆ
 wyzionąć → ZIONAĆ
 wyznaczać → ZNACZYĆ
 wyznać → ZNAĆ
 WYZUĆ
 wyzwać → ZWAĆ
 wyzwiśko → ZWAĆ
 WYZWOLIĆ → ZWOLENNIK
 wyzysk → ZYSKAĆ
 wyzyskać → ZYSKAĆ
 wyżej → WYŻSZY
 wyżerka → ŻREĆ
 WYŻ
 wyża → WYŻ
 wyżalić się → ŻALIĆ SIĘ
 WYŻAĆ
 wyżdżać → WYŻAĆ
 WYŻEŁ
 wyżłobić → ŻŁÓB
 wyżłopać → ŻŁOPAĆ
 WYŻSZY
 wyżyć → ŻYĆ
 WYŻYNA
 wyżywny → WYŻYNA
 wyżymaczka → WYŻAĆ
 wyżywić → ŻYWIĆ
 WZ-
 WZAJEM
 wzajemność → WZAJEM
 wzajemny → WZAJEM
 wzbierać → BRĄĆ II
 wzburzyć → BURZYĆ
 wzdać → DĄĆ
 WZDŁUŻ
 wzdlużać → WZDŁUŻ
 WZDRAGAĆ SIĘ
 wzdroj → ZDRÓJ
 wzdrok → WZROK
 wzdrost → WZROST
 wzdychać → DYCHAĆ
 wzdymać → DĄĆ
 wzgarda → GARDZIC
 wzgardzać → GARDZIC
 wzgardzić → GARDZIC
 WZGLĄD

wzglądać → WZGLĄD
 względny → WZGLĄD
 wzgórek → WZGÓRZE
 wzgórze → WZGÓRZE
 WZGÓRZE
 WZIAĆ
 wzlecieć → LECIEĆ
 wzlot → LECIEĆ
 wzmoćnić → MOCNY
 WZNAK
 wzniecić → NIECIĆ
 wznieść → NIEŚĆ
 wzniósł → NIEŚĆ
 wznowić → NOWY
 wzorować się → WZÓR
 wzorzec → WZÓR
 WZÓR
 wzroć → ZDRÓJ
 WZROK
 wzrosnąć → WZROST
 WZROST
 wzrósć → WZROST
 wzruszyć → RUSZYĆ
 WZUĆ
 wzwieść → WZWÓD
 WZWÓD
 wzwyż → WYŻ
 wzwyższą → WYŻ
 wzwyż → WYŻ
 Z
 Z- → Z
 ZA
 za- → ZA
 zababrać → BABRAĆ
 ZABAWA
 ZABAWIĆ → ZABAWA
 zabawiać się → OBAWIAĆ SIĘ
 zabawka → ZABAWA
 zabawny → ZABAWIĆ
 zabić → ZABÓJ
 zabierać → BRĄĆ II
 zabagnić → BAGNO
 zabagniony → BAGNO
 zabazgrać → BAZGRAĆ
 zabełtać → BĘŁTAĆ
 zabieg → BIEC
 zabliznić się → BLIZNA
 zablądzić → BŁĄDZIĆ
 zabląkać się → BŁĄKAĆ SIĘ
 zabląsnąć → BŁYSZCZEC
 ZABOBON
 zabobonny → ZABOBON
 zabość → BOLEĆ

ZABÓJ
 ZABÓR → PRZYBÓR
 zabrać → BRĄĆ II, ZABÓR
 zabraknąć → BRAK
 zabrać → BRĄĆ
 zabrudzić → BRUDZIĆ
 zabudowa → BUDOWAĆ
 zabudować → BUDOWAĆ
 zabudowanie → BUDOWAĆ
 zabyć → ZABYTEK
 ZABYTEK
 zabywać → ZABYTEK
 zachciewać się → CHCIEĆ
 zachęcać → CHĘĆ
 zachęta → CHĘĆ
 zachichotać → CHICHOTAĆ
 zachlanny → CHŁONAĆ
 zachodni → ZACHÓD
 zachodzić → CHODZIĆ
 zachorować → CHOROWAĆ
 zachować → CHOWAĆ
 zachowywać → CHOWAĆ
 ZACHÓD
 zachrypnać → CHRYPIEĆ
 zachrzęścić → CHRZĘŚCIEĆ
 zachwalać → CHWALIĆ
 zachwiać → CHWIAĆ
 zachwycenie → ZACHWYCIĆ
 ZACHWYCIĆ
 zachwyć → ZACHWYCIĆ
 zachycić → ZACHWYCIĆ
 zaciąć → CIAĆ
 zaciąg → CIAĞAĆ
 zaciągać → CIAĞAĆ
 zaciążyć → CIAŻYĆ
 zaciekawienie → CIEKAWY
 zaciekawiony → CIEKAWY
 zaciemnić → CIEMNY
 zaciennieć → CIEŃ
 ZACIETRZEWIĆ SIĘ
 zaciskać → CISKAĆ
 zacisnąć → CISKAĆ
 ZACNY
 zacofany → COFAĆ
 zacządzić (się) → CZAD
 zacządzieć → CZAD
 zacząć się → CZAIC SIĘ
 ZACZĄĆ
 zaczątek → ZACZĄĆ
 zacząć → CZEKAĆ
 zacząć → CZEPIĆ
 zacząć → CZEPIĆ
 zacząć → CZEPIĆ
 zacząć → CZEPIĆ
 zacząć → CZEPIĆ

zaczernić → CZARNY
 zaczerpnąć → CZERPAĆ
 zaczerwnieć się → CZERWONY
 zacząłgać się → CZOŁGAĆ SIĘ
 zacząć → CZYNIĆ
 zaczynać → POCZĄĆ
 zaczynać → CZYNIĆ
 zaczytać się → CZYTAĆ
 ZAĆMA
 zaćmić → ĆMIĆ, ZAĆMA
 zaćmiewać → ĆMIĆ
 zaćmik → ZAĆMA
 zaćpać → ĆPAĆ
 ZAD
 zadać → DAĆ
 zadaszenie → DACH
 zadaszony → DACH
 zadaszyć → DACH
 zadawać → DAWAĆ
 zadawniony → DAWNY
 zadąć → DĄĆ
 zadbać → DBAĆ
 zadek → ZAD
 zdeptać → DEPTAĆ
 zadławić się → DŁAWIĆ
 zadłużyć się → DŁUG
 zadowozić się → DOM
 ZADOWOLIĆ
 ZADRA
 zadrać → ZADRA
 zadržnąć → DRASNAĆ
 zadržnąć → DRAPAC
 zadržnąć → DRAPAC
 zadrażniać → DRAŻNIĆ
 zadrażnić → DRAŻNIĆ
 zadržnąć → DRGAĆ
 zadržnąć → DRĘCZYĆ
 zadržnąć → DRĘCZYĆ
 zadržnić → DRWIĆ
 zadufanie → UFAĆ
 zadufany → UFAĆ
 zadufek → UFAĆ
 zaduma → DUMA
 zadumać się → DUMA
 zadumany → DUMA
 zadupie → DUPA
 zadurzyć się → DURZYĆ
 zaduszny → DUSZA
 zadymić → DYM
 zadyszka → DYSZĄĆ
 zadziobać → DZIOBAĆ
 zadziobiwać → DZIOBAĆ
 zadziwiać → DZIWIĆ
 zadziwić → DZIWIĆ

zadźgać → ŻGAĆ
 zadźwięczeć → DŹWIĘCZEĆ
 zafrasować się → FRASOWAĆ SIĘ
 zagadać → GADAĆ
 ZAGADKA
 zagadnąć → GADAĆ, ZAGADKA
 ZAGAIĆ
 zagajnica → ZAGAJNIK
 ZAGAJNIK
 zaganiać → GANIAĆ
 zagarnąć → GARNĄĆ
 zagarniać → GARNĄĆ
 zagasić → GASIĆ
 zageścić → GĘSTY
 zagdakać → GDAKAĆ
 zagiąć → GIĄĆ
 zaginąć → GINAĆ
 zaglądać → DOGLĄDAĆ
 ZAGŁADA
 zagładzić → ZAGŁADA
 zagłaskać → GLASKAĆ
 zagłębić → GLĘBIĆ
 zagłębie → GLĘBIĆ
 zagłębiecie → GLĘBIĆ
 zagłodzić → GŁODZIĆ
 zagłówek → GŁOWA
 zagłuszyć → GLUSZYĆ
 zagmatwać → GMATWAĆ
 zagnąć → GNAĆ
 zagnieść → GNIEŚĆ
 zagniewany → GNIEW
 zagoić → GOIĆ
 ZAGON
 zagonić → GONIĆ, ZAGON
 zagorzały → GORZEĆ
 zagorzeć się → GORZEĆ
 zagościć → GOŚCIĆ
 zagotować → GOTOWAĆ
 zagrabić → GRABIĆ
 zagrać → GRAĆ I
 zagradzać → GRODZIĆ
 zagraniczny → GRANICA
 ZAGRODA
 zagrozić → GROZIĆ
 zagrywka → GRAĆ I
 zagryźć → GRYZĆ
 zagrząć → GRZAĆ
 zagubić → GUBIĆ
 zagwizdać → GWIZDAĆ
 zagwoździć → GWÓZDZ
 zahuczeć → HUCZEĆ
 zaiskrzyć → ISKRZYĆ
 zajaść → JADAĆ
 zajaśnieć → JASNY

zajazd → JEŹDZIĆ
 ZAJĄC
 zajączek → ZAJĄC
 zająć → JĄĆ
 zająkać → JĄKAĆ
 zajechnąć → JECHAĆ
 zajeżdżnia → JEŹDZIĆ
 zajeżdżić → JEŹDZIĆ
 zajeździeć → JEŹDZIĆ
 zajeździeć → JEŹDZIĆ
 zajeździeć → JEŹDZIĆ
 ZAJRZEĆ → ZAZDROŚĆ
 zająć → IŚĆ
 zakalcować → ZAKALEC
 ZAKALEC
 zakalenie → ZAKAŁA
 zakalić → ZAKAŁA
 zakał → ZAKAŁA
 ZAKAŁA
 zakamar → ZAKAMAREK
 ZAKAMAREK
 zakapturzony → KAPTUR
 zakapturzyć się → KAPTUR
 zakasać → PODKASAĆ
 zakaz → KAZAĆ
 zakazać → KAZAĆ
 zakazany → KAZAĆ
 zakażny → KAZAĆ
 zakażenie → KAZAĆ
 zakąsać → KĄSAĆ
 zakąska → KĄSAĆ
 zakątek → KĄT
 zakisnąć → KISIĆ
 zaklaskać → KLASKAĆ
 zakląć → KLĄĆ
 zakleić → KLEJ
 zaklepać → KLEPAĆ
 zakłęcie → KLĄĆ
 zakłębnić → KLĘSNĄĆ
 ZAKŁAD
 zakładać → KŁAŚĆ
 zakładnik → ZAKŁAD
 zakłopotany → KŁOPOT
 zakłócić → KŁÓCIĆ
 zakłuć → KŁUĆ
 zakneblować → KNEBEL
 zakochoć się → KOCHAĆ
 ZAKON
 zakonnik → ZAKON
 zakonny → ZAKON
 zakończyć → KOŃCZYĆ
 zakopać → KOPAĆ
 zakorkować → KOREK
 zakorzenieć się → KORZEŃ
 zakosztować → KOSZTOWAĆ II

zakotwiczyć → KOTWICA
 zakpić → KPIĆ
 zakrakać → KRAKAĆ
 zakraść się → KRAŚĆ
 zakratować → KRATA
 zakrawać → OKRAWAĆ
 zakreślić → KREŚLIĆ
 zakreślić → KRĘCIĆ
 zakręcić → KRĘCIĆ
 zakręcić → KRĘCIĆ
 zakropić → KROPIĆ
 zakryć → KRYĆ
 zakrzętnąć się → KRZĄTAĆ SIĘ
 zakrzep → KRZEP
 zakrzepnąć → KRZEPNĄĆ
 zakrzyczeć → KRZYCZEĆ
 zakuć → KUĆ
 zakup → KUPIĆ
 zakupić → KUPIĆ
 zakurzyć → KURZYĆ
 zakusić → ZAKUSY
 ZAKUSY
 zakwakać → KWAKNĄĆ
 zakwasić → KWASIĆ
 zakwilić → KWILIĆ
 zakwitnąć → KWITNĄĆ
 zalać → LAĆ
 zalać się → LATAĆ
 zalać się → LATAĆ
 zalecać (się) → ZALOTY
 zalecić → POLECIC, ZALETA
 zalecić się → POLECIC
 zalecieć → LECIEĆ
 zaleczyć → LECZYĆ
 zalegać → LEC
 zalepić → LEPIĆ
 zalesić → LAS
 zaleźć → LEZĆ
 ZALETA
 zaletnik → ZALOTY
 zalew → LAĆ
 zaliczka → LICZYĆ
 zaliczyć → LICZYĆ
 załodzić → ŁÓD
 załot → ZALOTY
 załotnik → ZALOTY
 załotny → ZALOTY
 ZALOTY
 załsnąć → ŁŚNIEĆ
 załudnić → LUD
 załadować → ŁADOWAĆ
 załadunek → ŁADOWAĆ
 załagodzić → ŁAGODZIĆ
 zalać → ŁAMAĆ
 zalać → ŁATAĆ

załatwić → ŁATWY
 załącznik → ŁĄCZYĆ
 załączyć → ŁĄCZYĆ
 załgać się → ŁGAĆ
 załkać → ŁKAĆ
 ZAŁOGA
 ZAŁOM
 załomotać → ŁOMOTAĆ
 założyć → ŁOŻYĆ
 załzawiony → ŁZA
 zamach → MACHAĆ
 zamachać → MACHAĆ
 zamachnąć się → MACHAĆ
 zamartwić się → MARTWIĆ
 zamarnąć → MARZNAĆ
 zamarzyć → MARZYĆ
 zamazać → MAZAĆ
 zamącić → MĄCIĆ
 ZAMEK I
 ZAMEK II
 zamerdać → MERDAĆ
 zamęcić → MĄCIĆ
 zamęczyć → MĘCZYĆ
 zamęt → MĄCIĆ
 zamętek → MĄCIĆ
 zamiana → MIENIĆ SIĘ
 zamiar → MIERZYĆ
 ZAMIAST
 zamiasto → ZAMIAST
 zamiauczeć → MIAUCZEĆ
 ZAMIEĆ
 zamiejscowy → MIEJSCE
 zamiana → MIENIĆ SIĘ
 zamienić → MIENIĆ SIĘ
 zamienny → MIENIĆ SIĘ
 zamierzchny → MIERZCHNĄĆ
 zamierzenie → MIERZYĆ
 zamierzknienie → MIERZCHNĄĆ
 zamierzyć (się) → MIERZYĆ
 zamiesić → MIESIĆ
 zamieszać → MIESZAĆ
 zamieszanie → MIESZAĆ
 zamieszki → MIESZAĆ
 zamieszkiwać → MIESZKAĆ
 zamieszczać → MIEŚCIEĆ
 zamieścić → MIEŚCIEĆ
 zamigotać → MIGOTAĆ
 zamilczeć → MILCZEĆ
 zamirzknąć → MIERZCHNĄĆ
 ZAMKNĄĆ
 zamlaskać → MLASKAĆ
 zamocować → MOC
 zamoczyć → MOCZYĆ
 zamordować → MORDOWAĆ

zamorzyć → MORZYĆ
 zamotać → MOTAĆ
 ZAMOŻNY
 zamożysty → ZAMOŻNY
 zamówić → MOWIĆ
 zamrażyć → MRÓZ
 zamrozić → MRÓZ
 zamruczeć → MRUCZEĆ
 zamrugać → MRUGAĆ
 zamrzeć → MRZEĆ
 zamulić → MUŁ I
 ZAMYŚL → MYŚLEĆ
 zamyślić się → MYŚLEĆ
 zanadra → ZANADRZE
 ZANADRZE
 zanęta → NĘCIĆ
 zaniechać → NIECH
 zaniedbać → DBAĆ
 zaniemoczyć → MÓC
 zaniepokoić → POKÓJ I
 zanieść → NIEŚĆ
 zaniknąć → NIKNĄĆ
 zanocować → NOC
 zanorzyć się → NURZAĆ
 zanosić → NOSIĆ
 zanurzać się → NURZAĆ
 zaoczny → OKO
 zaofiarować → OFIARA
 zaognić → OGIEŃ
 zaokrąglić → OKRĄGŁY
 zaokrętować → OKRĘT
 zaopatrzyć → PATRZEĆ
 zaopiekować się → OPIEKA
 zaorać → ORAĆ
 zaostrić → OSTRY
 zaoszczędzić → SZCZĘDZIĆ
 zaowocować → OWOC
 ZAPACH
 zapachać → ZAPACH
 zapachnieć → PACHNIEĆ
 zapackać → PAĆKAĆ
 zapadka → PAŚĆ I
 zapakować → PAKOWAĆ
 zapalić → PALIĆ, ZAPAL, ZA-
 PALKA
 ZAPAL → PALIĆ
 zapalać → PALAĆ
 ZAPALKA
 zapamiętać → PAMIĘĆ
 zapamiętywać → PAMIĘĆ
 zapanovać → PANOWAĆ
 zapaprać → PAPRAĆ
 zaparować → PARA I

zaparzyć → PARZYĆ
 ZAPAS
 zapaska → ROZPASAĆ
 zapaskudzić → PASKUDA
 ZAPASY
 zapaść → PAŚĆ I
 zapaśnictwo → ZAPASY
 zapaśniczy → ZAPASY
 zapaśnik → ZAPASY
 zapatrzeć się → PATRZEĆ
 zapchać → PCHAĆ
 zapełnić → PEŁNIĆ
 ZAPERZYĆ SIĘ
 zapewne → PEWNY
 zapewnić → PEWNY
 zapewnić → PEWNY
 zapęd → PĘDZIĆ
 zapędzić → PĘDZIĆ
 zapiąć → PIĄĆ
 zapiąć się → PIĄĆ SIĘ
 zapić się → PIĆ I
 zapiec → PIEC II
 zapiecek → PIEC I
 zapieczetować → PIECZĘĆ
 zapienić się → PIANA
 zapierdolić → PIERDOLIĆ
 zapis → PISAĆ
 zapisać → PISAĆ
 zapiska → PISAĆ
 zapiszczyć → PISZCZĘĆ
 zaplątać → PŁĄTAĆ
 zaplecze → PLECY
 zapleść → PLEŚĆ
 zapłacić → PŁACIĆ
 zapłakać → PŁAKAĆ
 zapłata → PŁACIĆ
 zapłon → PŁONAĆ
 zapłonać → PŁONAĆ, PŁONIĆ
 zapłonąć się → PŁONIĆ
 zapłonienie → PŁONIĆ
 zapociec → POT
 zapodziewać → DZIAĆ
 zapomnieć → POMNIEĆ
 zapomoga → MÓC
 zapocząć → POCZĄĆ
 zapolować → POŁOWAĆ
 ZAPORA
 zapowiadać → ZAPOWIEDZ
 zapowiedać → ZAPOWIEDZ
 zapowiedzieć → POWIEDZIEĆ
 ZAPOWIEDZ
 zapoznać → ZNAĆ
 zapożyczyć się → POŻYCZYĆ
 zapracować → PRACOWAĆ

zapragnąć → PRAGNĄĆ
 zaprawę → PRAWDA
 zaprawa → PRAWIĆ
 zaprawić → PRAWIĆ
 zaprosić → PROSIĆ
 zaprowadzić → PROWADZIĆ
 zaproszyć → PRÓSZYĆ
 zaprząć → SPRZĄC
 zaprzętać → SPRZĄTAĆ
 zaprzeczyć → PRZECZYĆ
 zaprzeczyć się → PRZEĆ I
 zaprzestać → STAĆ I
 zaprzęg → SPRZĄC
 zaprzęgać → SPRZĄC
 zaprzysiąc → PRZYSIĄC
 zapukać → PUKAĆ
 zapuścić → PUŚCIĆ
 zapylić → PYŁ
 zapyrzyć → ZAPERZYĆ SIĘ
 zapytać → PYTAĆ
 zapyziały → PYZA
 zapyzieć → PYZA
 zaradny → RADZIĆ
 zaradzić → RADZIĆ
 ZARAZ
 zarazić → RAZIĆ
 zarąbać → RĄBAĆ
 zaręczyć → RĘCZYĆ
 zaręczyny → RĘCZYĆ
 zarękawek → RĘKAW
 zarno → ZIARNO
 zarobek → ROBIĆ
 zarobić → ROBIĆ
 zarodek → RODZIĆ
 zaropiał → ROPA
 zarosnąć → ROSNĄĆ
 zarost → ROSNĄĆ
 zarościć → ROŚCIĆ
 zarumienić (się) → RUMIANY
 zarys → RYSOWAĆ
 zarysować → RYSOWAĆ
 zarza → ZORZA
 zarządzić → RZĄDZIĆ
 zarzec się → RZEC
 ZARZEWIE
 zarzucić → RZUCIĆ
 zarzut → RZUCIĆ
 zarzuta → RZUCIĆ
 zarzygać → RZYGAĆ
 zarznąć → RZNAĆ
 ZASADA (I)
 zasada (II) → ZASADZKA
 zasadka → ZASADZKA
 zasadniczy → ZASADA

zasadny → ZASADA
 zasadzić → SADZIĆ
 zasadzić się → ZASADZKA
 ZASADZKA
 zasapać → SAPAĆ
 zasądzić → SĄDZIĆ
 zaschnąć → SCHNĄĆ
 ZASEPIĆ
 zasepić się → SEP
 zasiać → SIAĆ I
 zasiać → SIAŚĆ
 zasiedlić → OSIEDLIĆ
 ZASIEK
 zasiać → ZASIEK
 zasiewy → SIAĆ I
 zasięgać → SIĘGAĆ
 zasilć → SIŁA
 zaskarżyć → SKARŻYĆ
 zasklepić (się) → SKLEPIĆ
 zaskoczyć → SKOCZYĆ
 zaskomleć → SKOMLEĆ
 zaskowyczeć → SKOWYCZEĆ
 zaskrzeczeć → SKRZECZEĆ
 zaskrzypieć → SKRZYPIEĆ
 zasłabnąć → SŁABY
 zasłać → SŁAĆ II
 zasłona → OSŁONIĆ
 zasłonić → OSŁONIĆ
 zasłuchać się → SŁUCHAĆ
 zasługa → SŁUŻYĆ
 zasłużyć → SŁUŻYĆ
 zasłynąć → SŁYNAĆ
 zasłyszec → SŁYSZEC
 zasmakować → SMAK
 zasmarkać → SMARKAĆ
 zasmarować → SMAR
 zasmażyć → SMAŻYĆ
 zasmrodzić → SMRODZIĆ
 zasnąć → SNAĆ
 zasnuć → SNUĆ
 zasobny → ZASÓB
 zasolić → SOLIĆ
 ZASÓB
 zaspać → SPAC
 zaspawać → SPAWAĆ
 zaspokoić → SPOKÓJ
 zassać → SSAĆ
 zastać → STAĆ I
 zastać → STAĆ II
 zastanowić → STANOWIĆ
 zastawa → STAWIĆ
 zastawać → STAWAĆ
 zastawić → STAWIĆ
 zastawka → STAWIĆ

zastąpić → STĄPIĆ, ZASTĘP
 zastęp
 zastępca → STĄPIĆ
 zastępca → ZASTĘP
 zastosować → STOSOWAĆ
 zastój → STAĆ II
 zastraszyć → STRASZYĆ
 strugać → STRUGAĆ
 zastrzał → STRZELIĆ
 zastrzec → STRZEC
 zastrzelić → STRZELIĆ
 zastrzyk → STRZYKAĆ
 zastukać → STUKAĆ
 zastygnąć → STYGNĄĆ
 zasunąć → SUNAĆ
 zasuszyć → SUSZYĆ
 zasuka → SUWAĆ
 zasukać → SUWAĆ
 zasuwka → SUWAĆ
 zaswędzić → SWĘDZIĆ
 zasycić → SYCIĆ
 zasyпка → SYPAĆ
 zasargać → SZARGAĆ
 zaszczębiotać → SZCZĘBIOTAĆ
 zaszczekać → SZCZĘKAĆ
 zaszczepić → SZCZĘPIĆ
 zaszczepka → SZCZĘPIĆ
 zaszczycić → SZCZYCIĆ SIĘ
 zaszczyt → SZCZYCIĆ SIĘ
 zaszeleścić → SZELEŚCIĆ
 zaszemrać → SZEMRAĆ
 zaszeręgować → SZEREG
 zasklić → SZKŁO
 zaskodzić → SZKODA
 zaszlochać → SZŁOCHAĆ
 zasznurować → SZNUR
 zaszumieć → SZUMIEĆ
 zaszyć → SZYĆ
 ZAŚ
 zaścielić → SŁAĆ II
 zaślepić → ŚLEPY
 zaślinić → ŚLINA
 zaślubić → POŚLUBIĆ
 zaślubiny → POŚLUBIĆ
 zaśmiać się → ŚMIAĆ SIĘ
 zaśmiecić → ŚMIEĆ I
 zaśmierdzić (się) → ŚMIER-
 DZIEĆ
 zaśniedziały → ŚNIADY
 zaśniedzieć → ŚNIADY
 zaśniedzony → ŚNIADY
 zaśnieżyć → ŚNIEG
 zaśpiewać → ŚPIEWAĆ
 zaśpiewać → ŚPIEWAĆ

zaświadczyć → ŚWIADEK
 zaświecić → ŚWIECIĆ
 zaświtać → ŚWITAĆ
 zatamować → TAMA
 zatarczka → UTARCZKA
 zatarg → TARGAĆ
 zatarga → TARGAĆ
 zatęchły → TĘCHNĄĆ
 zatęchną → TĘCHNĄĆ
 zatęsknić → TĘSKNIĆ
 zatkać → TKAĆ I
 zatknąć → TKNAĆ
 zatkwieć → TKWIEĆ
 zatłoczyć → TŁOCZYĆ
 zatłumić → TŁUMIĆ
 zatłuścić → TŁUSTY
 zatoczyć → TOCZYĆ
 zatok → ZATOKA
 ZATOKA
 zatonać → TONAĆ
 zatopić → TOPIĆ I
 ZATOR
 zatracić się → TRACIĆ
 zatrzeć → TRĄBA
 zatroskać się → TROSKA
 zatroskany → TROSKA
 zatruć → TRUĆ
 zatrudniać → TRUDNY
 zatrudnić → TRUDNY
 zatrwożyć → TRWOGA
 zatrząsk → TRZASKAĆ
 zatrząska → TRZASKAĆ
 zatrzasnąć → TRZASKAĆ
 zatrzeć → TRZEĆ
 zatrzeszczeć → TRZESZCZEĆ
 zatrzymać → TRZYMAĆ
 zatwardzenie → TWARDY
 zatwardziały → TWARDY
 zatwardzić → TWARDY
 zatwardzić → TWARDY
 zatwierdzić → TWIERDZIĆ
 zatyczka → TYKAĆ I
 zatykać → TYKAĆ I
 zaufanie → UFAĆ
 zaufany → UFAĆ
 zaufać → UFAĆ
 ZAULEK
 zauroczenie → UROK
 zauroczyć → UROK
 zauszniak → UCHO
 zauważać → WAŻYĆ
 zawada → WADZIĆ
 zawał → WALIĆ
 zawadzić (się) → WADZIĆ

zawalić → WALIĆ
 zawarować → WAROWAĆ
 zaważyć → WAŻYĆ
 zawdzięczać → WDZIĘK
 zawezwać → ZWAĆ
 zawędrawać → WĘDRAWAĆ
 zawiad → WIĄĆ
 zawiadomić → WIADOMY
 ZAWIAS
 zawiąsać → ZAWIAS
 zawierać → ZAWRZEĆ
 zawiesz → ZAWIAS
 ZAWIDZIEĆ
 zawidzić → ZAWIDZIEĆ
 zawiązać → WIĄZAĆ
 zawiązek → WIĄZAĆ
 ZAWIEJA
 ZAWIERUCHA
 zawieruszyć → ZAWIERUCHA
 zawierzyć → WIERZYĆ
 zawieszać → WIESZAĆ
 zawieść → WIEŚĆ II, ZAWÓD I,
 ZAWÓD II
 zawieźć → WIEZĆ
 zawiąjać → WIĆ II
 zawiłany → WIKŁAĆ
 zawiłnąć → WILŻYĆ
 zawilgocić → WILGOĆ
 zawilość → ZAWIŁY
 ZAWIŁY
 zawiłnąć → ZAWIŁY
 zawińić → WINIĆ
 zawiarać → ZAWRZEĆ
 zawiśnięć → WISIEĆ
 zawiśnięć → ZAWIŚĆ
 ZAWIŚĆ
 zawić → WITAĆ
 zawić → WLEC
 zawiłnąć → WŁADAĆ
 zawiłszczyć → UWŁASZCZYĆ
 zawodny → ZAWÓD II
 ZAWODY
 zawodzić → WIEŚĆ II, WODZIĆ
 zawora → ZAWÓR
 zawołać → WOŁAĆ
 zawozić → WOZIĆ
 ZAWÓD I
 ZAWÓD II
 ZAWÓJ
 ZAWÓR
 zawrotny → ZAWRÓT
 zawrotny → WRÓCIĆ
 zawrotny → WRÓCIĆ, ZAWRÓT
 ZAWRÓT

zawrót → WRÓCIĆ
 ZAWRZEĆ (I) → WRZEĆ
 ZAWRZEĆ (II) → WRZEĆ
 zawstydzić (się) → WSTYD
 ZAWSZE
 zawszony → WESZ
 zawyć → WYĆ
 ząb → ZĄB
 zazdroć → ZAZDROŚĆ
 zazdrośny → ZAZDROŚĆ
 zazdrościć → ZAZDROŚĆ
 ZAZDROŚĆ
 zazdrośnica → ZAZDROŚĆ
 zazdrośnik → ZAZDROŚĆ
 zazgrzytać → ZGRZYTAĆ
 zazielenić (się) → ZIELONY
 zaziębiać się → ZIĘBIĆ
 zaziębnać → ZIĘBNĄĆ
 zaziębić → ZIĘBIĆ
 zaznaczyć → ZNACZYĆ
 zaznać → ZNAĆ
 zaznajomić się → ZNAJOMY
 zazroć → ZAZDROŚĆ
 zazrość → ZAZDROŚĆ
 zażreć → ZAJRZEĆ, ZAZDROŚĆ
 zażalenie → ŻALIĆ SIĘ
 zażalić (się) → ŻALIĆ SIĘ
 zażartować → ŻARTOWAĆ
 zażądać → ŻĄDAĆ
 zażyczyć → ŻYCZYĆ
 zażyć → ŻYĆ
 ZĄB
 ząbek → ZĄB
 ząbr → ŻUBR
 ząbrz → ŻUBR
 zbadać → BADAĆ
 zban → DZBAN
 zbawiciel → ZBAWIĆ
 ZBAWIĆ
 zbawienie → ZBAWIĆ
 zbezcześcić → BEZCZEŚCIĆ
 ZBĘDNY
 zbierać → BRAĆ II
 zbiesić się → BIES
 zbió → ŻBIK
 zblednąć → BLADY
 zbliżyć → PRZYBLIŻYĆ
 zbłądzić → BŁĄDZIĆ
 zbło → ŻDZBŁO
 ZBOŻE
 ZBÓR
 ZBRODNIA
 zbrodniarka → ZBRODNIA
 zbrodniarz → ZBRODNIA

zbrodnicy → ZBRODNIA
 zbrodnik → ZBRODNIA
 zbrodzień → ZBRODNIA
 ZBROIĆ
 zbroić → BROIĆ
 ZBROJA
 zbrojny → ZBROIĆ
 zbrudzić → BRUDZIĆ
 zbrukać → BRUKAĆ
 zbrzydnać → BRZYZDZIĆ SIĘ
 zbudować → BUDOWAĆ
 zbudzić → BUDZIĆ
 zbutniały → BUTWIEĆ
 zbutwieć → BUTWIEĆ
 ZBYĆ
 ZBYT
 zbyteczny → ZBYTEK
 ZBYTEK
 zbytki → ZBYTEK
 zbytkować → ZBYTEK
 ZBYTNI
 zbytny → ZBYTNI
 zbywać → BYWAĆ
 zbiókować → BZIK
 zbiókowany → BZIK
 ZDARZYĆ
 zdawać → DAWAĆ
 zdążyć → DĄŻYĆ
 zdążyć → DĄŻYĆ
 zdbik → ŻBIK
 zdbło → ŻDZBŁO
 zdeb → ŻBIK
 zdechły → ZDECHNĄĆ
 ZDECHNĄĆ
 zdeptać → DEPTAĆ
 zderzyć → UDERZYĆ
 ZDJĄĆ
 zdjęcie → ZDJĄĆ
 zdławić → DŁAWIĆ
 zdmuchnąć → DMUCHAĆ
 ZDOBIĆ
 zdobny → ZDOBIĆ
 ZDOBYCZ
 zdobyczy → ZDOBYCZ
 zdobyć → ZDOBYCZ
 zdobywać → ZDOBYWCA
 ZDOBYWCA
 ZDOLNY
 zdolać → PODOŁAĆ
 zdraca → ZDRADZIĆ
 zdracza → ZDRADZIĆ
 zdracza → ZDRADZIĆ
 zdrada → ZDRADZIĆ
 zdradca → ZDRADZIĆ

ZDRADZIĆ
 zdradźca → ZDRADZIĆ
 zdrajca → ZDRADZIĆ
 zdrętwieć → DRĘTWIEĆ
 ZDROWIE
 zdrowotny → ZDROWY
 ZDROWY
 ZDRÓJ
 ZDUMIEĆ
 ZDUN
 zdruzgotać → DRUZGOTAĆ
 zdruzgotany → DRUZGOTAĆ
 zdrygać się → WZDRAGAĆ SIĘ
 zdr-zeń → RDZEŃ
 zdrzeń → RDZEŃ
 zdrzeń → RDZEŃ
 zdybać → DYBAĆ
 zdychać → DYCHAĆ
 zdzićzeć → DZIKI
 zdziecinieć → DZIECI
 zdzielić → DZIELIĆ
 zdzierać → DRZEĆ
 zdziwić → DZIWIĆ
 zdzymanie → ŻYMAĆ SIĘ
 zebrać → BRAĆ II
 zedel → ZYDEL
 zedla → ZYDEL
 zedrzeć → DRZEĆ
 ZEGAR
 zegarek → ZEGAR
 zeger → ZEGAR
 zejść → IŚĆ
 zeigać → ŁGAĆ
 zemleć → MDŁY
 zemdlieć → MDŁY
 zemrzeć → MRZEĆ
 zemsta → MŚCIĆ (SIĘ)
 zemścić się → MŚCIĆ (SIĘ)
 zeprzeć się → SPIERAĆ SIĘ
 zepsuć → PSUĆ
 ZERKAĆ
 zerwać → RWAĆ
 zerznąć → RZŃNĄĆ
 zeschnąć → SCHNĄĆ
 zeskokczyć → SKOCZYĆ
 zeskok → SKOCZYĆ
 zeskróbać → SKROBAĆ
 zesłać → SŁAĆ I
 zespawać → SPAWAĆ
 zestaw → STAWIĆ
 zestawieć → STAWIĆ
 zestrzelić → STRZELIĆ
 zesunąć → SUNAĆ
 zeszczać → SZCZAĆ

zeszczupłeć → SZCZUPLY
 zeszmacić się → SZMAT
 zeszpacić → SZPETNY
 zeszpecić → SZPETNY
 zeszytywnieć → SZTYWNY
 zeszyć → SZYĆ
 ześlizg → ŚLIZGAĆ SIĘ
 ześlizgnąć → ŚLIZGAĆ SIĘ
 zetknąć → TKNĄĆ
 zetjeć → TLEĆ
 zetrzeć → TRZEĆ
 zew → ZWAĆ
 zewłok → ZWŁOKI
 zewnątr → ZEWNĄTRZ
 ZEWNĄTRZ
 zewnętrzny → ZEWNĄTRZ
 zewrzeć → ZAWRZEĆ
 zeznać → ZNAĆ
 ZEZUĆ → ZZUĆ
 ZEZWOLIĆ → ZWOLENNIK
 zeźreć → ŻREĆ
 zębaty → ZĄB
 zębowy → ZĄB
 zgadać się → GADAĆ
 zgadnąć → GADAĆ
 zgadywać → GADAĆ
 zgadzać się → GODZIĆ
 ZGAGA
 zganić → GANIĆ
 zgarbić się → GARB
 zgarbiony → GARB
 zgasić → GASIĆ
 zgasnąć → GASIĆ
 zgiąć → GIĄĆ
 zgiełczeć → ZGIEŁK
 ZGIEŁK
 ZGLISZCZE
 zgliwiały → GLIWIEĆ
 zgliwieć → GLIWIEĆ
 zgłębić → GLĘBIĆ
 zgłoba → LGNĄĆ
 zgłodnieć → GŁÓD
 zgłupieć → GLUPI
 zgnaćbić → GNĘBIĆ
 zgnieść → GNIEŚĆ
 zgoda → GODZIĆ
 zgodny → GODZIĆ
 zgodzić → GODZIĆ
 zgolić → GOLIĆ
 zgoła → GOŁY
 ZGON
 zgonna toń → ZGON
 zgorszenie → GORSZY
 zgorszyć → GORSZY

zgorzkniały → GORZKNIĘĆ
 zgorzknieć → GORZKNIĘĆ
 zgotować → GOTOWAĆ
 zgrabić → GRABIĆ
 zgrabić → ZGRABNY
 zgrabiały → GRABIEĆ
 zgrabieć → GRABIEĆ
 ZGRABNY
 zgrać się → GRAĆ I
 ZGRAJA
 zgromadzenie → GROMADA
 zgromadzić → GROMADA
 zgromić → GROMIĆ
 ZGROZA
 zgruchotać → GRUCHAĆ
 ZGRYZOTA
 zgryzota → GRYŻĆ
 zgryźć → GRYŻĆ
 zgrzać się → GRZAĆ
 zgrzebić → ZGRZEBNY
 zgrzebieć → ZGRZEBNY
 ZGRZEBŁO
 ZGRZEBNY
 zgrzeszyć → GRZECH
 zgrzewać → GRZAĆ
 zgrzewka → GRZAĆ
 zgrzybiały → GRZYB
 ZGRZYT → ZGRZYTAĆ
 ZGRZYTAĆ
 zguba → GUBIĆ
 zgubić → GUBIĆ
 zgwałcić → GWAŁT
 zhańbić → HAŃBIĆ
 ZIAC
 ziarnisty → ZIARNO
 ZIARNO
 zielazo → ŻELAZO
 ZIELE
 zielenić → ZIELONY
 zielenieć → ZIELONY
 zieleni → ZIELONY
 zielnik → ZIELE
 zielny → ZIELE
 ZIELONY
 zielsko → ZIELE
 ziemek → ZIOMEK
 ZIEMIA
 ziemianin → ZIEMIA
 ziemisty → ZIEMIA
 ZIEMNIAK
 ziemny → ZIEMIA
 ziemski → ZIEMIA
 ZIEWAĆ
 ZIĘBA

ZIĘBIĆ
 ZIĘBNĄĆ
 ZIĘĆ
 ZIMA
 ZIMNY
 zimować → ZIMA
 zimowy → ZIMA
 ZIOŁO
 ZIOMEK
 ZIONĄĆ
 ziółko → ZIOŁO
 ZIPAĆ
 ziścić → UIŚCIĆ
 zjadać → JADAĆ
 zjawa → JAWIĆ SIĘ
 zjawić się → JAWIĆ SIĘ
 zjawisko → JAWIĆ SIĘ
 zjazd → JEŹDZIĆ
 zjąć → ZDJĄĆ
 zjednać → JEDNAĆ
 zjednoczyć → JEDNOCZYĆ
 zjeść → JEŚĆ
 zjeżyć → JEŻYĆ
 zlać → LAĆ
 zlatywać się → LATAĆ
 zlec → LEC
 zlecieć → LECIEĆ
 zlepek → LEPIĆ
 zlepić → LEPIĆ
 zlew → LAĆ
 zlewki → LAĆ
 zleźć → LEŻĆ
 zleżeć się → LEŻEĆ
 zleknąć się → LĘKAĆ
 zliczyć → LICZYĆ
 zlitować się → LITOWAĆ SIĘ
 zlizać → LIZAĆ
 złot → LECIEĆ
 złagodzić → ŁAGODZIĆ
 złajać → ŁAJAĆ
 złamać → ŁAMAĆ
 złapać → ŁAPAC
 złapić → ŁAPAC, OBLAPIĆ
 złazić → ŁAZIĆ
 złaczyć → ŁĄCZYĆ
 zło → ZŁY
 złoba → LGNĄĆ
 złocić → ZŁOTY
 ZŁODZIEJ
 złodziejka → ZŁODZIEJ
 złodziejski → ZŁODZIEJ
 złodziejstwo → ZŁODZIEJ
 złościć (się) → ZŁY
 złość → ZŁY

złośliwy → ZŁY
 złośnica → ZŁY
 złośnik → ZŁY
 zŁOTY
 złowić → ŁOWIĆ
 złoże → ŁOŻYĆ
 złożyć → ŁOŻYĆ
 złuda → ŁUDZIĆ
 złudny → ŁUDZIĆ
 złudzenie → ŁUDZIĆ
 złudzić → ŁUDZIĆ
 złupić → ŁUPIĆ
 złuszczyć → ŁUSZCZYĆ
 ZŁY
 zŁza → ŁZA
 zmagać się → MÓC
 zmałeć → MAŁY
 zmarszczka → MARSZCZYĆ
 zmarszczyć → MARSZCZYĆ
 zmartwić → MARTWIĆ
 zmartwieć → MARTWY
 zmaza → MAZAĆ
 zmazać → MAZAĆ
 zmać → MAĆ
 zmać → MAĆ
 zmać → MAĆ
 zmęczyć → MĘCZYĆ
 zmiana → MIENIĆ SIĘ
 zmiarkować → MIARKOWAĆ
 zmiatać → MIEŚĆ
 zmiąć → MIĄĆ
 zmienić → MIENIĆ SIĘ
 zmierzch → ZMIERZCHAĆ
 ZMIERZCHAĆ
 zmierzchnąć → MIERZCHNĄĆ
 zmierzć → ZMIERZCHAĆ
 zmierzkać się → ZMIERZCHAĆ
 zmierznać → MIERZIĆ
 zmierzwić → MIERZWA
 zmierzwiony → MIERZWA
 zmierzyć → MIERZYĆ
 zmieszać → MIESZAĆ
 zmieścić → MIEŚCIĆ
 zmieknąć → MIEKNIĆ
 zmieknąć → MIEKNIĆ
 zmiłować się → MIŁY
 zmniejszyć → MNIEJSZY
 zmoczyć → MOCZYĆ
 zmoknąć → MOKNĄĆ
 ZMORA
 zmowa → MÓWIĆ
 zmóc → MÓC
 zmówić → MÓWIĆ
 ZMROK
 zmrozić → MRÓZ

zmrużyć → MRUŻYĆ
 zmuda → ŻMUDNY
 zmuć → ŻMUDNY
 zmudzić → ŻMUDNY
 zmurszały → MURSZEĆ
 zmurszeć → MURSZEĆ
 zmusić → MUSIEĆ
 zmyć → MYĆ
 zmylić → MYLIĆ
 zmyłka → MYLIĆ
 zmysł → MYŚLEĆ
 zmyślić → MYŚLEĆ
 zmywarka → MYĆ
 ZNACHOR
 znaczek → ZNAK
 znaczenie → ZNACZYĆ
 znaczny → ZNACZYĆ
 ZNACZYĆ
 ZNAĆ
 znajdować → ZNALEŻĆ
 znajdować → ZNALEŻĆ
 znajemy → ZNAJOMY
 znajomek → ZNAJOMY
 znajomość → ZNAJOMY
 ZNAJOMY
 znaleźć → ZNALEŻĆ
 ZNAK
 ZNAKOMITY
 znakomy → ZNAKOMITY
 ZNALEŻĆ
 znamienity → ZNAMIEŃ
 znamienny → ZNAMIEŃ
 ZNAMIEŃ
 znamiono → ZNAMIEŃ
 znamionować → ZNAMIEŃ
 znęcać się → NĘCIĆ
 zniżyć → ZDJAĆ
 ZNICZ
 zniechęcać → NIECHĘĆ
 zniechęcić → NIECHĘĆ
 zniecierpliwienie → CIERPLIWY
 ZNIENACKA
 znienczać → ZNIENACKA
 ZNIESŁAWIĆ
 znieść → NIEŚĆ
 zniewaga → ZNIEWAŻYĆ
 ZNIEWAŻYĆ
 zniewieścić → NIEWIASTA
 zniewolić → NIEWOLA
 ZNIKAĆ
 znikąd → KĘDY
 zniknąć → NIKNĄĆ
 ZNIKOMY
 zniszczyć → NISZCZYĆ

zniweczyć → NIWECZ
 zniżka → PONIŻYĆ
 zniżyć → PONIŻYĆ
 znoić się → ZNOJ
 znojny → ZNOJ
 znośny → NOSIĆ
 ZNOWU
 ZNOJ
 ZOBACZYĆ
 zobać → DZIOBAĆ
 zobojeźnić → OBOJEŹNY
 zobowiązać → OBOWIĄZYWAĆ
 zożyć → OHYDA
 zorać → ORAĆ
 ZORZA
 ZOSTAĆ
 ZOSTAWIĆ
 zrabować → RABOWAĆ
 zrachować → RACHOWAĆ
 zrada → ZDRADZIĆ
 zradzić → ZDRADZIĆ
 zranić → RANA
 zrazić → RAZIĆ
 zrząb → RĄBAĆ
 zresztą → RESZTA
 ZRĘCZNY → RĄCZY
 zrobić → ROBIĆ
 zrodzić → RODZIĆ
 zrogowaciały → RÓG
 zrolować → ROLA II
 zrościć → ROŚCIĆ
 zrównać → RÓWNY
 zrudzić → RUDY
 zryć → RYC
 zryw → RWAĆ
 zrzasać → ŻACHNĄĆ SIĘ
 zrządzić → RĄDZIĆ
 zrzęgać → URĄGAĆ
 zrzec się → RZEC
 ZRZESZYĆ
 zrzeszać → ŻACHNĄĆ SIĘ
 zrzucić → RZUCIĆ
 zrzut → RZUCIĆ
 zsiąść → SIĄŚĆ
 zsinieć → SINY
 zsuwać → SUWAĆ
 zsyć → SYPAĆ
 zszarzyć → SZARY
 zubożyć → UBOGI
 zubożeć → UBOGI
 zubr → ŻUBR
 ZUCH
 zuchowatość → ZUCH
 zuchowaty → ZUCH

zuchwalec → ZUCHWAŁY
 zuchwałstwo → ZUCHWAŁY
 zuchwałość → ZUCHWAŁY
 ZUCHWAŁY
 zuć (się) → WYZUĆ, ZZUĆ / ZE-
 ZUĆ
 zufały → ZUCHWAŁY
 zumały → ZDUMIEĆ
 umieć się → ZDUMIEĆ
 umieły → ZDUMIEĆ
 zupełni → ZUPEŁNY
 ZUPEŁNY
 zużelica → ŻUŻEL
 zużyć → ŻYĆ
 zwabić → WABIĆ
 ZWAĆ
 zwada → WADZIĆ
 walić → WALIĆ
 zwał → WALIĆ
 zwany → ZWAĆ
 zwarzyć → WARZYĆ
 zwaśnić → WAŚŃ
 zważyć → WAŻYĆ
 zwąchać → WĄCHAĆ
 zwątpienie → WĄTPIĆ
 zwęglić się → WĘGIEL
 zwężyć → WĘSZYĆ
 zwiać → WIAĆ
 ZWIASTOWAĆ
 zwiastun → ZWIASTOWAĆ
 związać → WIĄZAĆ
 ZWIĄZEK
 związek → WIĄZAĆ
 ZWICHNAĆ
 zwichrzyć → WICHRZYĆ
 zwięźżyć → ZWYCIĘŻYĆ
 zwieńczyć → WIEŃCZYĆ
 ZWIERCIADŁO
 ZWIERZ
 zwierchni → WIERZCH
 zwierzątko → ZWIERZ
 zwierzę → ZWIERZ
 zwierzęcy → ZWIERZ
 zwierzyć się → WIERZYĆ
 zwierzyna → ZWIERZ
 zwierzyniec → ZWIERZ
 zwieszać → WIESZAĆ
 zwieść → WIEŚĆ II
 zwietrzały → WIETRZEĆ
 zwietrzyć (I) → WIETRZEĆ
 zwietrzyć (II) → WIETRZYĆ
 zwieźć → WIEŻĆ
 zwiędnąć → WIĘDNĄĆ
 zwiększyć → WIĘKSZY

zwijać → WIĆ II
 zwilgotnieć → WILGOĆ
 zwilżyć → WILŻYĆ
 zwiotczały → WIOTKI
 zwiotczeć → WIOTKI
 zwisnąć → WISIEĆ
 ZWITEK
 zwłec (się) → WLEC
 ZWŁASZCZA
 zwłaszcza → ZWŁASZCZA
 zwłok → ZWŁOKI
 zwłoka → ZWŁOKI
 zwłoka → WLEC
 ZWŁOKI
 zwodzić → WIEŚĆ II
 zwoleńnik → ZWOLENNIK
 ZWOLENNIK
 zwolić → WYZWOLIĆ, ZEZWOLIĆ,
 ZWOLENNIK
 zwołać → WOŁAĆ
 zwonica → DZWON
 zwonik → DZWON
 zwono → DZWONO
 zworny → NIESFORNY
 zwozić → WOZIĆ
 ZWÓJ
 zwózka → WIEŻĆ
 zwrot → WRÓCIĆ
 zwrotny → WRÓCIĆ
 zwrócić → WRÓCIĆ
 zwycięski → ZWYCIĘŻYĆ
 zwycięzca → ZWYCIĘŻYĆ
 zwyciężyć
 ZWYCZAJ
 zwyczajny → ZWYCZAJ
 zwykle → ZWYKŁY
 ZWYKŁY
 zwyknąć → ZWYCZAJ
 zwymiotować → WYMIOTY
 ZYDEL
 zydlą → ZYDEL
 zysk → ZYSKAĆ
 ZYSKAĆ
 zziajać się → ZIAĆ
 zziajany → ZIAĆ
 ZZUĆ / ZEZUĆ
 żółknąć → ŻÓŁKNĄĆ
 żżyć się → ŻYĆ
 ŻYMAĆ SIĘ
 żbło → ŻDŻBŁO
 żdbło → ŻDŻBŁO
 żdziebło → ŻDŻBŁO
 żdziebło → ŻDŻBŁO

ŻDŻBŁO
 zmij → ŻMIJA
 żmija → ŻMIJA
 żrebak → ŻREBIĘ
 żrebica → ŻREBIĘ
 żrebić się → ŻREBIĘ
 żrebiec → ŻREBIĘ
 ŻREBIĘ
 żrebną → ŻREBIĘ
 ŻRENICA
 ŻRÓDŁO
 żrzebię → ŻREBIĘ
 żrzenica → ŻRENICA
 żrzetelnie → RZETELNY
 żrzetelny → RZETELNY
 żródło → ŻRÓDŁO
 żwierz → ZWIERZ
 żwięczec → DŹWIĘCZEC
 żwięk → DŹWIĘK
 żwiękczec → DŹWIĘCZEC
 żwirz → ZWIERZ
 ŻABA
 żabi → ŻABA
 żabka → ŻABA
 zachać się → ZACHNĄĆ SIĘ
 ZACHNĄĆ SIĘ
 ŻADEN
 żadni → ŻADEN
 żadny → ŻADEN
 ŻAGIEL
 ŻAGIEW
 żaglować → ŻAGIEL
 żaglowiec → ŻAGIEL
 żaglowy → ŻAGIEL
 żagłówka → ŻAGIEL
 ŻAL
 żalazo → ŻELAZO
 żalezo → ŻELAZO
 ŻALIC SIĘ
 ŻALOBA
 żalobnica → ŻALOBA
 żalobnik → ŻALOBA
 żalobny → ŻALOBA
 ŻALOŚĆ
 żalostny → ŻALOŚĆ
 żalostny → ŻALOŚĆ
 ŻAŁOWAĆ
 ŻAR
 żarcie → ŻREĆ
 żarliwość → ŻARZYĆ
 żarliwy → ŻARZYĆ
 żarłak → ŻARŁOK
 żarłoczność → ŻARŁOK

- żarłoczny → ŻARŁOK
 ŻARŁOK
 ŻARNA
 żarny → ŻARNA
 żarówka → ŻARZYĆ
 żart → ŻARTOWAĆ
 ŻARTOWAĆ
 żary → ŻAR
 żarzewie → ZARZEWIE
 ŻARZYĆ
 ŻĄĆ
 ŻĄDAĆ
 żądlić → ŻĄDŁO
 ŻĄDŁO
 żądni → ŻADEN
 żądny → ŻADEN
 żądny → ŻĄDAĆ
 ŻĄDZA
 ŻBIK
 żdzymanie → ŻŻYMAĆ SIĘ
 ŻE
 -ŻE
 ŻEBRAĆ
 żebrak → ŻEBRAĆ
 ŻEBRO
 żeby → ŻE
 żec → ŻGAĆ, PODŻEGAĆ
 żeglarz → ŻAGIEL
 żeglować → ŻAGIEL
 żegluga → ŻAGIEL
 ŻEGNAĆ
 żegnać się → ŻEGNAĆ
 żelaziwo → ŻELAZO
 żelazko → ŻELAZO
 żelazny → ŻELAZO
 ŻELAZO
 żeliwny → ŻELAZO
 żeliwo → ŻELAZO
 żelw → ŻÓŁW
 ŻENIĆ
 żeński → ŻONA
 ŻER
 ŻERDŻ
 żerować → ŻER
 żerowisko → ŻER
 żerucha → RZEŻUCHA
 żerzawie → ZARZEWIE
 żerzewie → ZARZEWIE
 żerzucha → RZEŻUCHA
 żędać → ŻĄDAĆ
 ŻGAĆ
 żglisko → ZGLISZCZE
 żgliszcze → ZGLISZCZE
 ŻŁEB
 żłobek → ŻŁÓB
 żłobić → ŻŁÓB
 żłop → ŻŁOPAC
 ŻŁOPAC
 ŻŁÓB
 żmij → ŻMIJA
 ŻMIJA
 ŻMUDNY
 żniwiarka → ŻNIWO
 żniwiarz → ŻNIWO
 ŻNIWO
 żniwować → ŻNIWO
 ŻOŁĄDEK
 żołądkować się → ŻOŁĄDEK
 żołądkowiec → ŻOŁĄDEK
 żołądkowy → ŻOŁĄDEK
 ŻOŁĄDŻ
 ŻOŁD
 żoldak → ŻOŁD
 żoldat → ŻOŁD
 żoldni(e)rz → ŻOŁNIERZ
 ŻOLNA
 żołnierski → ŻOŁNIERZ
 ŻOŁNIERZ
 ŻONA
 żonaty → ŻONA
 żonka → ŻONA
 żorawiny → ŻURAW
 żożelica → ŻUŻEL
 ŻÓŁC I
 ŻÓŁC II
 ŻÓŁKNAĆ
 żółknienie → ŻÓŁKNAĆ
 żółtaczka → ŻÓŁC I, ŻÓŁTY
 żółtek → ŻÓŁTY
 żółtko → ŻÓŁTY
 żółtodziób → ŻÓŁTY I DZIÓB
 ŻÓŁTY
 ŻÓŁW
 żóraw → ŻURAW
 ŻREĆ → ŻARŁOK
 żrze → ŻREĆ
 żrzeć → ŻREĆ
 ŻUBR
 żuchać → ŻUCHWA
 żuchawica → ŻUCHWA
 ŻUCHWA
 żuczek → ŻUK
 ŻUĆ
 ŻUK
 ŻUR
 ŻURAW
 żurawina → ŻURAW
 żurek → ŻUR
 żużalica → ŻUŻEL
 ŻUŻEL
 żużelica → ŻUŻEL
 żwać → ŻUĆ
 żwawość → ŻWAWY
 ŻWAWY
 ŻWIR
 ŻYCIE
 życzliwość → ŻYCZYĆ
 życzliwy → ŻYCZYĆ
 ŻYCZYĆ
 ŻYĆ
 ŻYD
 żyłak → ŻYŁA
 żyłasty → ŻYŁA
 żyłny → ŻYŁA
 ŻYŁA
 żyłować (się) → ŻYŁA
 żyt → ŻER
 żyrdź → ŻERDŻ
 ŻYTO
 żywiciel → ŻYWIĆ
 żywicielka → ŻYWIĆ
 żywiczny → ŻYWY
 ŻYWIĆ
 żywiec → ŻYWY
 ŻYWIOL
 ŻYWNOŚĆ
 żywość → ŻYWY
 ŻYWOT
 żywotni → ŻYWOT
 żywotność → ŻYWOT
 żywotny → ŻYWOT
 ŻYWY
 ŻYZNY
 żyźń → ŻYZNY

Spis treści

Wstęp	5
Podstawowa literatura etymologiczna	11
Wykaz skrótów	13
SŁOWNIK ETYMOLOGICZNY	17
Indeks wyrazów polskich	761

© Copyright by Wiesław Boryś
© Copyright by Wydawnictwo Literackie, Kraków 2005

Recenzje naukowe
Prof. dr hab. Maria Wojtyła-Świerżowska
Prof. dr hab. Leszek Bédnarczuk

Redaktor prowadzący
Barbara Górka

Zespół redakcyjno-korektorski
Joanna Birczyńska-Duska, Barbara Borowska, Iwona Głuszek, Eteka Ka
Ewa Kochanowicz, Krzysztof Lisowski, Henryka Salawa, Barbara Wojtan
Małgorzata Wójcik

Indeks wyrazów polskich
Wojciech Adamski, Joanna Łobaczewska-Adamska

Redakcja techniczna
Bożena Korbut

Projekt okładki i układ typograficzny
Robert Oleś

Printed in Poland
Wydawnictwo Literackie Sp. z o.o., 2008
ul. Długa 1, 31-147 Kraków
bezpłatna linia telefoniczna: 0 800 42 10 40
księgarnia internetowa: www.wydawnictwoliterackie.pl
e-mail: księgarnia@wydawnictwoliterackie.pl
fax: (+48-12) 430 00 96
tel.: (+48-12) 619 27 70
Skład i łamanie: Infomarket
Druk i oprawa: Łódzkie Zakłady Graficzne

ISBN 978-83-08-04191-8

Od dawna już odczuwany był brak słownika etymologicznego polskiego, który by odpowiadał współczesnemu potrzebom szerokiego kręgu zainteresowanych czytelników. Wypełnia znakomicie dzieło prof. Wiesława Borysia. Jest precyzyjnie i precyzyjnie informuje ono o dawności, rodowodach formy i znaczenia 4600 wyrazów współczesnych na tle słowiańskim i indoeuropejskim. Jest nieocenionym źródłem wiedzy nie tylko o dziejach polskiego języka, lecz również polskiej kultury i obyczaju.

Profesor Henryk Markiewicz

Słownik Wiesława Borysia jest rewelacyjny pod każdym względem — doboru haseł, metody i precyzji ich opracowania, przy jednoczesnej przejrzystości wykładu. Jest jednym z najlepszych, najinteligentniejszych dzieł tego typu w literaturze sławistycznej w ogóle — PISANYM TAK, BY CZYTELNIK WYNIÓŚŁ Z NIEGO JAK NAJWIĘCEJ RZETELNEJ INFORMACJI.

Profesor Maria Wojtyła-Świerzowska

WIESŁAW BORYŚ — profesor, pracuje w katedrze Filologii Chorwackiej, Serbskiej i Słoweńskiej Uniwersytetu Jagiellońskiego, jest kierownikiem Pracowni Języka Prasłowiańskiego PAN, członkiem Międzynarodowej Komisji Etymologicznej przy Międzynarodowym Komitecie Sławistów.

Jest autorem ponad 170 prac naukowych, a także współautorem *Słownika etymologicznego kaszubszczyzny*, *Słownika prasłowiańskiego* oraz uczestniczył w opracowaniu *Słownika staropolskiego*.

WYDAWNICTWO LITERACKIE
www.wydawnictwoliterackie.pl

cena 69,99 zł

ISBN 978-83-08-04191-8

9 788308 041918